

ETNINEN SANASTO

ETNINEN SANASTO

Englannin-, suomen-, ranskan-, saksan- ja venäjän-
kieliset etniset termit selitettyinä suomeksi

Sinikka Hiltunen

Tampere University Press

Copyright © 1998 Tampere University Press
Myynti: TAJU, Tampereen yliopiston julkaisujen myynti
PL 617, 33101 TAMPERE
Puh. (03) 215 6055, Fax (03) 215 7150
Sähköpostiosoite: taju@uta.fi
<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/taju/>

TAITTO
Sinikka Hiltunen

Päivitetty syyskuussa 1998

Sähköinen julkaisu
ISBN 951-44-5702-1

ISBN 951-44-4323-3
Vammalan Kirjapaino Oy,
Vammala 1998

Tapanille

Lukijalle

Etnisen sanaston alkuperäinen idea on peräisin Tampereen yliopiston apulaisprofessorilta Jukka Paastelalta, joka on jo vuosia jakanut pientä parinkymmenen sivun sanastoa opintojen apuvälineeksi valtio-opin ja kansainvälisen politiikan opiskelijoille. Minä tulin kuvaan mukaan kolmisen vuotta sitten, jolloin totesimme, että tarve sanaston laajentamiseen ja systemaattiseen keräämiseen on ilmeinen. Haluankin kiittää apulaisprofessori Jukka Paastelaa paitsi siitä, että olen saanut mahdollisuuden tehdä mielenkiintoista työtä sanaston parissa, myös siitä arvokkaasta tuesta ja avusta, jota työni edistyessä olen häneltä saanut. Hänen monipuolisen poliittisen tietämyksensä ja monivuotisen kokemuksensa ansiosta olen voinut välttää monia asiavirheitä, joita työhön tahtoi pujahtaa eri lähteiden ristiriitaisuuden vuoksi. Kiitokset hänelle myös sanaston perusteellisesta tarkastustyöstä.

Lähteinä sanastotyössä on käytetty erilaisia hakuteoksia tietosanakirjoista sanakirjoihin, sanoma- ja aikakauslehtiartikkeleita, tieteellisten tutkimusten raportteja, radio- ja tv-ohjelmia jne. Lähteiden luotettavuutta on työn laajuuden vuoksi ollut vaikea tarkistaa, joten olen joissakin tapauksissa maininnut ainakin kielen, jolla käyttämäni aineisto on kirjoitettu (esim. venäläislähteiden mukaan), jotta lukijalla olisi mahdollisuus tehdä omia johtopäätöksiä.

Tämän sanastotyön suurimpia vaikeuksia oli mukaan otettavan aineiston rajaaminen, koska kansoja, etnisiä ryhmiä, kieliä ja uskonnollisia lahkoja on maailmassa tuhansia. Keskeisenä periaatteena oli pyrkimys ottaa mukaan ennen kaikkea sellaiset kansat ja etniset ryhmät, jotka esiintyvät kansainvälisissä uutisissa tai kansainvälistä politiikkaa käsittelevissä artikkeleissa, mutta jotka eivät käsitteinä ole aivan itsestään selviä. Tältä osin olen asettunut myös jonkinlaisen profeetan asemaan ja pyrkinyt valitsemaan mukaan myös sellaisia ryhmiä, joiden voitavalla tai toisella odottaa pulpahtavan kansainväliseen tietoisuuteen lähivuosina. Tätä varten olen hakusanojen selittävässä osassa pyrkinyt valottamaan etnisten ryhmien välisten kiistojen taustoja kertomalla lyhyesti kunkin kansakunnan synnystä ja sen lähihistoriasta sekä nykyisistä elinoloista.

Sanastosta siis puuttuvat itsestäänselvydet eli esimerkiksi Euroopan kansallisvaltioita tai Afrikan valtioiden nimiä vastaavat kansallisuudet. Sen vuoksi sanastosta ei löydy suomalaisia, venäläisiä tai espanjalaisia, sen enempää kuin kenialaisia tai nigerialaisiakaan. Sen sijaan mukana ovat saamelaiset, tataarit ja baskit tai vastaavasti masait, turkanat, ibot ja ogonit. Afrikan osalta mukana ovat kunkin valtion merkittävimmät (esimerkiksi suurimmat tai hallitusvastuussa olevat) väestöryhmät sekä ne, joilla on käytössäni olleiden lähteiden mukaan ollut keskenään ainakin jonkinasteisia ristiriitoja. Mukana ovat myös monet Amerikan, Aasian tai Afrikan alkuperäiskansat. Pohjois-Amerikan sadat intiaanikansat taas ovat mukana vain kulttuuripiireittäin (esim. Kalifornian intiaanit), ja erikseen heistä on mainittu vain ne, jotka tavalla tai toisella ovat käyneet taistelua oikeuksistaan ja siten nousseet uutisiin viime vuosikymmeninä. Samoin Intian, Taka-Intian ja Kiinan vähemmistöistä on mukaan valittu ne, jotka selvästi poikkeavat valtaväestöstä uskonnoltaan, kieleltään tai kulttuuriltaan tai joilla on ollut ristiriitoja valtaväestön tai hallituksen kanssa. Lisäksi Kiinasta on otettu mukaan kunkin maakunnan suurimmat vähemmistökansat. Näiden osalta on huomattava, että vähemmistökansojen väestönkasvu on (nykyhallinnon yhden lapsen politiikasta huolimatta) niiden omien perinteiden vuoksi usein nopeampaa kuin han-kiinalaisten. Siten kansan suhteellinen osuus kyseisen maakunnan koko väestöstä saattaa olla huomattavastikin suurempi kuin sanastossa mainittu, joka on useimmiten vuoden 1982 väestölaskennan mukainen. Muuten vähemmistökansojen osuudet koko väestöstä ovat useimmiten vuoden 1994 tietojen mukaan.

Uskonnollisista vähemmistöistä ja ryhmistä mukana ovat valtauskontojen tärkeimmät lahkot. Kielet sen sijaan on mainittu etupäässä vain kansojen yhteydessä. Vain joitakin aivan keskeisimpiä kieliä, kuten afrikaans, jiddi, fanagalo tai Filippiinien pilipino, on mukana erikseen. Kielten luokitus on G. L. Tracerin Collier'sin tietosanakirjassa olevan luokituksen mukainen. Moni muukin kielten luokitustapa olisi ollut mahdollinen, mutta koska sanaston käyttäjäkunnasta vain pieni osa lienee filologeja, luokituksella ei liene oleellista merkitystä. Käyttäjälle on ilmeisesti kuitenkin tärkeintä tietää edes suunnilleen, mihin kielikuntaan tai -perheeseen kieli kuuluu tai mitkä kielet ovat keskenään sukulaiskieliä, koska se voi paljastaa mahdollisia muita kansojen välisiä sidonnaisuuksia tai vihamielisyyden syitä.

Sanastoa laadittaessa olennaisimpia tavoitteita oli valaista sanojen pejoratiivisuutta. Niinpä, vaikka sanastosta ei löydy venäläistä tai saksalaista, mukana ovat kuitenkin ainakin jotkut heitä merkitsevät halventavat ilmaiset, kuten *iivana* tai *sakemanni* (engl. *Iwan* tai *Fritz*). Tämän lisäksi mukana on joitakin sanontoja (myös esim. ranskalaisista), jotka liittyvät kansallisuutta merkitsevien sanojen pejoratiiviseen tai muuten kansallisuuden oletettuja ominaispiirteitä kuvaavaan käyttöön, esim. *Irishman's promotion* - palkanalennus, *in Dutch* - epäsuosiossa, vaikeuksissa.

Edelleen sanastoon on kansojen ja etnisten ryhmien sekä uskonnollisten vähemmistöjen lisäksi otettu hakusanoiksi mukaan myös joitakin yleiskielisiä ilmaisuja, jotka jotenkin liittyvät etnisten ryhmien pyrkimyksiin, ryhmien keskinäisiin tai ryhmien ja hallitusten välisiin ristiriitoihin tai ryhmiä kohtaan harjoitettuun politiikkaan (esim. *insurrection*, *autonomy*, *separation*).

Sanaston lähtökieleksi valikoitui englanti kuin itsestään. Kansainvälistä politiikkaa sekä etnisiä ryhmiä ja ristiriitoja käsittelevät artikkelit ja julkaisut ovat yleensä englanniksi, samoin kuin aihetta käsittelevät muut teokset. Koska kaikille vieraskielisille ilmaisuille ei edes löydy suomalaista vastinetta, oli luonnollista ryhtyä selittämään niiden merkitystä suomeksi. Myös sanojen ja ilmaisujen käyttöä eri tilanteissa ja niiden pejoratiivisuutta oli helpoin selittää suomeksi. Jotta sanastoa voisi käyttää myös omia, alaa käsitteleviä englanninkielisiä tekstejä laadittaessa, sille päätettiin tehdä suomalainen hakemisto. Ja edelleen sanaston käytön monipuolisuutta ajatellen englantilaisille hakusanoille etsittiin vastineet ranskaksi, saksaksi ja venäjäksi, koska alan kirjallisuutta julkaistaan eniten juuri näillä kielillä.

Hakusanojen ja niiden erikielisten vastineiden kirjoitusasut voivat eri lähteissä poiketa hyvin suuresti toisistaan. Tässä sanastossa on nojaututtu englannin kielen osalta moniosaisen Oxford English Dictionary -teoksen ja suomen kielen osalta Nykysuomen sanakirjan ja Perus-sanakirjan suosituksiin. Kaikkein eniten vaihtelua lienee kiinan kielen transkriptiossa latinalaisin kirjaimin. Tässä sanastossa käytetty tapa on tärkeimpien lähteiden (Oxford English Dictionary sekä Britannican ja Brockhausin tietosanakirjat) mukainen, sillä sanaston laaja-alaisen käyttäjäkunnan kannalta oli eduksi ottaa mukaan myös muita kuin pinyin-normin mukaisia muotoja.

Sanastoa kootessa huomioni kiinnittyi kuin itsestään kahteen mielenkiintoiseen seikkaan. Ensimmäkin kansat, jotka ovat nousseet taisteluun oikeuksiensa puolesta - passiivisesta vastarinnasta aina aseellisiin kamppailuihin - näyttävät olevan kotoisin enimmäkseen vuoristoilta tai muuten eristyksissä olevilta seuduilta tai sademetsistä tiettemmin taipaleiden takaa. Edellisistä mainittakoon vaikkapa tshetsheetit, dinkat (Etiopia), Tiibetin lamat tai vaikkapa basketit, ja jälkimmäisistä janomamit (Amazonas). Eräs tutkija totesikin, että usein kansat, jotka eivät suolaudu valtaväestöön, asuvat suurten valtioiden rajoilla (ja luonnolliset rajat kulkevat usein vuoristoja, jokia tai muita vesialueita myöten), koska alueen keskellä asuvan kansan on vaikeampi säilyttää kieltään ja kansallista identiteettiään. Tästä säännöstä näyttäisivät selkeimmin poikkeavan vain tataarit. Kun tämä seikka on näinkin silmiinpistävä, herää väkisin kysymys, miksi nimenomaan Sveitsi ja Norja - taloudellisten syiden lisäksi - ovat jättäytyneet EU:n ulkopuolelle.

Toinen huomiotani kiinnittänyt seikka oli kansojen tapa nimittää itseään tai vastaavasti naapurikansoja. Varsin usein omakielinen nimitys näyttää tarkoittavan vain ihmistä, oikeaa ihmistä tai varsinaista ihmistä. Tällaisia kansoja aineistostani löytyi kaksikymmentäviisi. Vaikka on vaikea sanoa, kuinka suuri tällaisten kansojen osuus on koko aineistosta, sillä kaikkien mukaan otettujen kansojen omakieliset nimitykset tai niiden merkitykset eivät ole tiedossani, ilmiö on kuitenkin käsitteellisesti varsin mielenkiintoinen. Avartavaa olisi ollut myös paneutua enemmän siihen, miten naapurikansojen nimitykset ja ennen kaikkea pejoratiiviset nimitykset syntyvät. Esimerkkinä nousee mieleen apassien nimi, joka on alun perin tarkoittanut vihollista, tai samojedit, joka venäjässä tarkoittaa sanatarkasti itsesyöjää, siis ihmissyöjää. Jälkimmäisen sanan etymologiasta on tosin olemassa monta eri käsitystä ja käsitystä venäläisestä alkuperästä pidetään nykyisin vanhentuneena. Mutta koska Siperian kansat eivät tietääkseni ole olleet karnibaaleja, nimityksen leviäminen venäläisten keskuuteen nimenomaan tässä muodossa tuntuu silti mielenkiintoiselta. Aineiston laajuuden vuoksi minulla ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta paneutua tämänkaltaisiin seikkoihin yksityiskohtaisesti.

Lopuksi vielä muutama sana sanaston rakenteesta. Kansoja ja etnisiä ryhmiä käsittelevissä sana-artikkeleissa on pääsääntöisesti seuraavanlainen järjestys: 1. kansan nimi, 2. kielen nimi, 3. nimityksiä vastaava adjektiivi, 4-10. mahdolliset muut tai muissa kielissä esiintyvät merkitykset, minkä jälkeen tulevat vastineet ranskaksi, saksaksi ja venäjäksi (fr, de, ru) ja lopuksi nimityksen alkuperä tai omakielinen merkitys, jos ne ovat tiedossa. Näistä ensimmäisen osan alussa on ilmaistu ne alueet tai valtiot, joissa kyseisen kansan edustajia asuu, tai alue ja aika-kausi, jolloin kyseinen nimitys on ollut käytössä. Jos hakusanan vastineella on saksassa, rans-

kassa tai venäjässä muita merkityksiä kuin englantilaisella hakusanalla, ne on merkitty kohtiin 4-10 mainitsemalla heti nimen jälkeen kieli tai kielet, jo(i)ssa kyseinen merkitys on käytössä. Kansakunnan synnystä ja varhaishistoriasta on kerrottu alaviitteissä ja kansallistunnon heräämisestä ja uusimmista ristiriidoista sana-artikkelin yhteydessä. Sellaiset ranskan, saksan ja venäjän hakusanat, joille ei ole löytynyt vastineita englanniksi, on merkitty kehyksiin vastaavaan aakkosjärjestyksen kohtaan englantilaisten hakusanojen viereen (ks. esim. fr *Barbu*, s. 36 tai de *Ossi*, s. 232).

Tässä yhteydessä haluaisin vielä korostaa sitä, että *kaikkien* kansojen nimet kirjoitetaan suomeksi (ja venäjäksi) pienellä kirjaimella, vaikka ne englanniksi, saksaksi ja ranskaksi kirjoitetaan isolla. Se, että joku kansa tai etninen ryhmä on ennestään outo tai eksoottinen, ei muuta tätä käytäntöä. Niinpä sekä sangot, gurkhat että baduit kirjoitetaan suomessa pienellä.

Apulaisprofessori Jukka Paastelan lisäksi haluan esittää kiitokseni myös kääntäjäkollegalleni, filosofian kandidaatti Heljä Mäntyrannalle, joka tarkasti yleiskielisten englantilaisten hakusanojen suomalaiset vastineet ja joka on muutenkin antanut arvokkaita neuvoja, apua ja rohkaisua. Lämpimät kiitokset ansaitsee myös filosofian maisteri Tarja Ryth, joka tarkasti ranskankieliset vastineet ja onnistui omista monipuolisista lähteistään löytämään niitä huomattavasti lisää. Kiitokset myös suomen kielen opiskelijalle Johanna Kömille, joka teki sanaston äidinkielen tarkastuksen. Haluan myös kiittää kustantajaani kirjan kauniin persoonallisesta ulkoasusta.

Monista tarkastuksista huolimatta sanastoon on varmaan jäänyt vielä useitakin virheitä, jopa asiavirheitä. Näin ollen kaikenlainen palaute, kriittinenkin, on minulle kovasti mieleen. Niinpä toivonkin kaikenlaisen kritiikin tavoittavan minut paitsi kustantajani kautta myös henkilökohtaisesti joko puhelimitse (03 - 5424 643) tai sähköpostitse (sinikka.hiltunen@uta.fi). Kerrankin minulla saattaa olla myös korjaamisen mahdollisuus, koska sanaston julkaiseminen myös sähköisessä muodossa on suunnitteilla lähiaikoina.

Tampereella, syyskuussa 1998

Sinikka Hiltunen

Eräistä etnisen terminologian hankaluuksista

Jukka Paastela

Tämä kirja on syntynyt, kuten jo esipuheessa todettiin, käytännön tarpeesta. Sen tarkoitus on antaa leksikaalisia tietoja kolmesta eri asiaryhmästä: etnisistä ryhmistä, kielistä ja uskontokunnista sekä näitä koskevista erilaisista ilmauksista, erityisesti myös sellaisista, jotka ovat asianomaisia halventavia eli pejoratiivisia. Tällaista sanastoa tehtäessä on monia sudenkuoppia siitä syystä, että kyseessä oleviin sanoihin liittyy usein suuria tunteita. On varmaa, ettei kaikkia tyydyttävää sanastoa voida laatia.

Jo itse sana *etnisyys* on hankala. Me kaikki kuulumme johonkin etniseen ryhmään. Viime aikoina levinneet termit, kuten etnomusiikki tai etniset ravintolat ovat paradoksaalisia, koska ei ole olemassa ei-etnistä musiikkia tai ei-etnisiä ravintoloita¹. Yksilön kuulumisesta etniseen ryhmään on olemassa (ainakin) kahdenlaisia käsityksiä. Primordiaalisen katsantokannan mukaan identiteetti on yksilöllinen ominaisuus, joka meillä on jo syntyessämme, kenties jo sitäkin ennen. Tällaisen käsityksen mukaan ihmisen etnisyys ei voi muuttua, ts. jokin "alkuperäinen etnisyys" seuraa meitä hautaan saakka, vaikka olisimme varhain joutuneet eroon synnyinseudustamme emmekä osaisi lainkaan sen kieltä.

Toisen, situationaalisen kannan mukaan me omaksumme etnisyytemme - enemmän tai vähemmän tietoisesti - ympäristöstämme.² Etnisyys on kiinnittymistä yhteisöön ja se voi ajan kuluessa muuttua. Näin voi käydä muutettaessa maasta tai yleensä paikasta toiseen tai asuttaessa monietnisessä yhteisössä. Ihminen voi syntyä sanokaamme korsikalaiseksi, mutta korsikalainen identiteetti voi muuttua vaikkapa koulun, opiskelun tai pysyvästi Pariisiin asettumisen seurauksena ranskalaiseksi. Myöhemmässä elämässään esimerkkihenkilömme saattaa kuitenkin saada jonkinlaisen "etnisen herätyksen", ryhtyä etsimään korsikalaisia juuriaan ja muuttua uudelleen korsikalaiseksi tai vaikkapa korsikanranskalaiseksi.

¹ Sellaisilla termeillä kuin *etnomusiikki* tai *etniset ravintolat* on tietysti oma, rajattu merkityssisältönsä, joka useimmiten tarkoittaa eksoottista, kaukaa tulevaa tms. Siten intialainen musiikki on "etnistä" ja intialainen ravintola on "etninen", mutta suomalainen musiikki ja ruoka eivät ole etnisiä, vaan ne ovat näin ollen "ei-etnistä" laatua! Tällainen kielenkäyttö on sikäli valitettavaa, että sillä ei ole mitään tekemistä logiikan kanssa.

² Elina Vaismaa: Ecuadorin alkuperäiskansat muutoksen tiellä. Politisoitunut etnisyys yhteiskunnallisena liikkeenä, s. 78.

Etnisyyden lisäksi selvittelyä kaipaavat myös käsitteet *kansa*, *kansakunta*, *heimo*, *klaani* ja *rotu*.

Roduksi on perinteellisesti määritelty ryhmä ihmisiä (tai eläimiä tai kasveja), jotka ovat toistensa kaltaisia ja saavat (ainakin potentiaalisesti) samanlaisia jälkeläisiä. Pelkän arkitiedon varassa voimme usein sanoa, mistä päin maailmaa tai minkätyyppisen väestön keskuudesta jokin yksilö on. Ongelma on siinä, että tieteelliseksi käsitteeksi "rotu" ei ihmisten ollessa kyseessä oikein kelpaa. Vaikka ihmisten ruumiinrakenteessa ja ihon värissä onkin suuria eroja, on kirjo yksinkertaisesti niin suuri, että pätevää, riittävän yksityiskohtaista typologiaa on vaikea tehdä. Viime aikoina etnisten ryhmien veriryhmien, geenien ja jopa kallojen muotojen tutkimus on lisääntynyt. Tällaisella tutkimuksella voidaan pyrkiä selvittämään etnisten ryhmien varhaista historiaa ja tällöin se usein tukee arkeologista ja kielitieteellistä tutkimusta.³

Rodun käsitettä rasittaa se, että erilaiset "rotuteoreetikot", joita Euroopassa on esiintynyt ainakin 1600-luvulta lähtien, ovat pyrkineet osoittamaan jotkin rodut toisia ylempi- tai alempiarvoisiksi. Yleistäen voidaan sanoa, että vaaleaihoiset ovat mielellään nähneet tummaihoiset alempiarvoisina, jos kohta muutkin fyysiset tuntomerkit ovat kelvanneet rotujen tuntomerkeiksi. Esimerkiksi mongoleista vakiintui 1700-luvulla käsitys, jonka mukaan he ovat ihonväriltään keltaisia, hiukset ovat karheat, kasvot ovat leveät ja litteät ja niitä koristaa niinikään leveä ja litteä nenä sekä vinossa olevat silmät. Tähän aikaan ja vielä myöhemminkin, aina 1900-luvun alkuun saakka myös suomalaiset ja suomensukuiset kansat nimettiin esim. Saksalaisissa ja skandinaavisissa tietosanakirjoissa alkuperältään näiksi kauhistuttaviksi mongoleiksi ja jälkiä tästä ajattelusta löytyy joskus vielä nykyisistäkin teoksista⁴. Suurimman haasteen rotuteorioille ovat eurooppalaisen sivilisaation piirissä kuitenkin muodostaneet afrikkalaiset, jotka tavalla tai toisella on tarvinnut selittää ali-ihmisiksi. Musta iho on vanhoissa uskonnollisissa rotuteorioissa selitetty Kainin merkiksi tai mustien on väitetty olevan Noan pojan, Haamin, jälkeläisiä, jotka on tuomittu palvelija-asemaan.⁵ 1800-luvun tieteellisen ajattelun piirissä oli melko tavallinen uskomus, että hankitut ominaisuudet ovat periytyviä. Herbert Spencer (1820-1903) selitti, että tämä vaikuttaa - ilmaston ohella - rotujen ja "kansallisten piirteiden" muodostumiseen.⁶ Friedrich Engelsin (1820-1895) mukaan "meillä" (so. Euroopassa) näyttävät

³ Vrt. Aira Kemiläinen: Suomalaiset, outo Pohjolan kansa. Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti, ss. 15-16.

⁴ Ibid., ss. 109-114. Tämän lisäksi v. 1989 julkaistu Oxford English Dictionary mainitsee unkarilaisista hakusanan *Magyar* kohdalla seuraavaa: *an individual of that Mongoloid race, now forming, numerically and politically, the predominant section of the inhabitants of Hungary*. OED, Second Edition, Vol. IX, s. 203.

⁵ Kaija Tiainen-Anttila: The Problem of Humanity. The Blacks in the European Enlightenment, ss. 54-58.

⁶ Herbert Spencer: The Man Versus the State. With Four Essays on Politics and Society, s. 133. Vrt. Charles Darwin: The Origin of Species by means of Natural Selection or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life, ss. 9-10.

matematiikan aksioomat "olevan itsestään selviä jokaiselle kahdeksanvuotiaalle lapselle eivätkä ne tarvitse mitään kokemustodistetta", mutta niiden opettaminen "bushmannille tai australialaiselle neekerille" samalla tavoin kuin eurooppalaisille, nimittäin todistamalla, olisi "vaikeata".⁷

Engels ei omana aikanaan ollut mitenkään rasistinen; vaikka hän piti afrikkalaisia jonkinlaisina villoin, hän ei hyväksynyt esimerkiksi orjuutta. Rasisteina voitaneen sen sijaan pitää niitä, jotka vastustivat orjuuden lakkauttamista rodullisilla syillä. Englantilainen poliitikko Thomas Carlyle (1795-1881) saattoi käyttää ironiaa tavoitellessaan afrikkalaisista ilmaisuja "our beautiful Black darlings" (kauniit mustat kultapoikamme). Hän väitti, että "Negro creature", ei koskaan voi olla "Sokrateen tai Shakespearen arvoinen".⁸

Syksyllä 1997 käytiin Suomen lehdistössä, mm. Helsingin Sanomissa, laaja keskustelu sanasta neekeri: onko se pejoratiivinen vai ei. Monet, varsinkin vanhemman polven kirjoittajat eivät nähneet sanassa mitään kielteistä: he sanoivat käyttäneensä tätä termiä vuosikymmeniä ja se on heidän mielestään aina ollut luonteeltaan neutraali. Eräät Suomessa asuvat afrikkalaiset taas korostivat sanan pejoratiivisuutta: he viittasivat esim. keskenkasvuisten neekeri-huutoihin.

Ongelma tämän tapaisissa sanoissa on se, että niiden merkityssisältö voi nopeasti muuttua. Vielä 1960-luvulla neekeri tosiaan oli neutraali termi; sen erästä vaihtoehtoa, mustaa sen sijaan saatettiin pitää loukkavana: liitetäänhän musta usein kielteisiin yhteyksiin vaikkapa sellaisissa ilmauksissa kuin musta kirja, musta lista, musta maija, mustamaalaus jne. Toinen esimerkki etnisyyttä kuvaavien sanojen merkityksen muuttumisesta on sana *Venäjä*. Toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa se alkoi saada pejoratiivisia piirteitä. Oli parempi puhua Neuvostoliitosta ja neuvostoliittolaisesta jopa silloinkin, kun ei tarkoitettu koko tämännimistä liittovaltiota, vaan nimenomaan siihen kuulunutta Venäjän "osavaltiota". Monet opettajat saivat huomata tämän "poliittisesti korrektiin" nimityksen merkillisyyden, kun he saivat kysymykseen "mitä kieltä puhutaan eniten Neuvostoliitossa" koululaiselta vastauksen "neuvostoliittoa". Neuvostoliiton siirryttyä historiaan ryhdyttiin nopeasti puhumaan taas Venäjästä ja tätä nimeä kuulee paradoksaalisesti käytettävän nykyään jopa silloin, kun tarkoitetaan nimenomaan entistä Neuvostoliittoa kokonaisuudessaan.

⁷ F. Engels: Luonnon dialektiikka, s. 328.

⁸ Anssi Halmesvirta: Turanilaisia ja herrasneekereitä. Aatehistoriallisia tutkimuksia brittiläisestä rotuajattelusta, ss. 30-34.

Poliittisesti korrektiin kielenkäytön vaatimus on peräisin Yhdysvalloista.⁹ Etnisyyttä merkitsevien sanojen kohdalla voi poliittisen korrektiuden vaatimus johtaa mahdottomiin tilanteisiin silloin, kun mitään termiä ei voi käyttää jotain tahoja loukkaamatta. Tällainen alkaa olla tilanne Yhdysvalloissa mustaihoisten kohdalla. Kaikkia mahdollisia termejä, *negro*, *colored*, *black*, *Afroamerican* (tai *African American*) on väitetty pejoratiivisiksi (ks. asianomaisia hakusanoja). Suomessakin voi kohdata tiettyä poliittista korrektiutta, joka menee liiallisuuksiin.

Amerikkalaisten elokuvien suomennoksissa näkee toisinaan käytettävän sanaa musta, kun elokuvan henkilöt käyttävät termiä *negro*. Tai käännös voi olla neekeri kun käytetään termiä *nigger*, suomeksi lähinnä nekru. Vaikka voidaan kiistellä siitä, mikä on kulloinkin "oikea" käännös, niin "poliittisesti korrekti" kääntäminen voi olla pahoin harhaanjohtavaa erityisesti silloin, kun alkuteksti tai -puhe on vanhaa, tai kun se liittyy johonkin tiettyyn historialliseen aikakauteen.

Kaiken tämän jälkeen on painotettava sitä, että etnisiä vähemmistöjä koskevan kielenkäytön ei tule olla niitä loukkavaa. Erityisen tärkeää tämä on virallisuontoisessa kielessä. Aina ei kuitenkaan ole helppo tietää mikä on loukkaavaa. Tämä teos pyrkiikin antamaan tietoa vieraskielisten sanojen merkityksestä myös tässä suhteessa. On hyvä tietää, mikä sana on pejoratiivinen tai mikä nimenomaan ei ole pejoratiivinen. Monilla sanoilla on lisäksi monia eri merkityksiä. Josain yhteydessä ne voivat olla pejoratiivisia, toisessa yhteydessä ei. Esimerkiksi *Kraut* on saksassa perin viaton termi kun sillä tarkoitetaan *ruohoa*, *yrttiä* yms. Mutta kun ihmistä luonnehditaan tällä määreellä, onkin kysymys *heittiöstä*, ja kun englannissa käytetään saksalaisesta nimitystä *kraut*, se pitää kääntää esim. sanoilla *saku*, *sakemanni* tai *saksmanni*.

Voidaan ehkä ajatella, että mukavinta olisi, kun ei ollenkaan tarvitsisi viitata kenenkään ihon väriin tai muuhun etnisyydestä kertovaan fyysiseen piirteeseen. Se ei kuitenkaan voi olla järkevää. Sanokaamme katoamisilmoituksessa on monietnisessä yhteiskunnassa varsin tarpeellista mainita kadonneen ihon väri. Eufemismeihin turvautuminen voi olla surkuhupaista: taannoin Suomessa poliisi etsi erään lehtiutisen mukaan varkauksista epäiltyjä "kansallispukuihin pukeutuneita naisia".

---

⁹ Jukka Paastela: Valhe ja politiikka. Tutkimus hyveestä ja paheesta yhteiskunnallisessa kanssakäymisessä, ss. 163-165.

Käsitettä *etninen* käytetään usein mieluummin kuin käsitettä *rotu*. Se ei kuitenkaan aina käy rodun vastineeksi. Esimerkiksi Intian eteläosassa elää alkuperäiskansa, ts. etninen ryhmä, nimeltä *kadarit*. Antropologit ovat luokittaneet kadarit rodultaan *australoideiksi*, mutta esiintyy myös arveluja, että he olisivat lähinnä *negriittoja*. Tämän tapaisissa yhteyksissä lienee luontevinta puhua rodusta. Kielen käyttäjällä on kuitenkin etenkin muissa kuin tiukasti antropologiaan liittyvissä yhteyksissä tavallisesti useita vaihtoehtoja, joita voidaan käyttää *rodun* sijasta: *kansa* - esim. *romanikansa* -, *etninen ryhmä*, *väestö* (engl. *population* tai kirjallisempi *populace*) ja *yhteisö* (engl. *community*) Voidaan puhua vaikkapa Suomen juutalaisyhteisöstä tai juutalaisväestöstä. Englannissa on yleisessä käytössä ilmaisu *community relations*, jolla tarkoitetaan jota kuinkin samaa kuin aikaisemmin paljon käytetyllä ilmaisulla *race relations*. Erityisesti ilmaisussa *racial discrimination* termi *racial* tuntuu silti luontevammalta kuin *community*, vaikka ilmaisua *community discrimination* joskus näkeekin käytettävän.¹⁰

Termiä *heimo* on suomessa käytetty - silloin kun on tarkoitettu ihmisiä¹¹ - kahdessa eri merkityksessä. Ensinnäkin termillä on tarkoitettu suppeasti sukua tai sukutaustaa: *Raamatun* käännöksessä vuodelta 1933 puhutaan "Aabrahamista", joka "kuoli korkeassa iässä [...] ja tuli otetuksi heimonsa tykö" (1. Moos. 25:8).¹² Laveammassa merkityksessä heimo tarkoittaa "murteiden puhujia" tai "sukulaiskansoja". Monet sanan käyttötavoista kuullostanevat nykyisin arkaaisilta: käsite "heimoaika" tarkoittaa Suomen historiassa aikaa ennen ruotsalaisvalloitusta, jolloin suomalaiset eivät olisi vielä muodostaneet "kansaa", koska valtiollinen järjestäytyminen korkeamman, "kansallisen" sivistyksen ilmauksena puuttui. 1900-luvun alkupuolella käsitteellä heimo oli myös ideologinen merkitys: puhuttiin "heimopoliitikasta". Sen nimessä suomalaiset osallistuivat vuonna 1919 Viron sisällissotaan ja tekivät interventioita Aunukseen ja Itä-Karjalaan¹³ ja varsinkin jatkosodan alkaessa "heimopiirit" tekivät laajoja suunnitelmia Suomen suurentamiseksi ja "Suomen heimon" yhdistämiseksi.¹⁴

¹⁰ Englannissa on mahdollinen vaihtoehto myös *stock*, kuten ilmaisussa *a man of Irish stock*. Termillä on myös lingvistinen erityismerkitys: se tarkoittaa kieliryhmää, jossa kielet ovat lähempänä toisiaan kuin kielikunnassa (phylum). - Joissakin tapauksissa voisi myös käyttää termiä *breed*, esim. *a fine new breed of English Labour politicians*.

¹¹ Käsitteellä heimo on voitu tarkoittaa myös eläinten ja kasvien muodostamaa heimoa, on esimerkiksi puhuttu "haukien heimosta".

¹² Vuoden 1992 käännöksessä "Abraham" otetaan "isiensä luo".

¹³ Ks. esim. Timo Soikkanen: Yrjö Ruutu. Näkijä ja tekijä. Itsenäisyyden, eheyttämisen ja uuden ulkopoliitiikan juurilla, ss. 105-107.

¹⁴ Uusia Suomen rajoja piirreltiin kauas itään, Komista ajateltiin Suomen protektoraattia, Pietarin kaupunki suunniteltiin suurelta osin purettavaksi, jne. (Ohto Manninen: Suur-Suomen ääriiviivat, ss. 147-158).

Heimo (engl. *tribe*) määritellään perinteisesti niin, että sen muodostavat ihmiset, jotka asuvat jonkun maan samassa osassa, puhuvat samaa murretta (ei siis kieltä) ja noudattavat yhdenmukaisia tapoja. Sana voidaan kuitenkin ymmärtää pejoratiiviseksi. Näin on varsinkin Afrikassa, jossa sillä on sikäli eurooppalainen perusta, että juuri eurooppalaiset alkoivat käyttää sitä eri bantukieliä puhuvista etnisistä ryhmistä. Primitiivisillä heimoilla ei katsottu olevan mahdollisuuksia kehitykseen tai, äärimmäisimpien näkemysten mukaan, heillä ei "ali-ihmisinä" (*sub-humans*) voinut olla käsitystä esim. perheestä, moraalista ja oikeudesta.¹⁵ – Monet afrikkalaiset esittävät tilalle käsitettä *kansa*. Ongelman muodostaa se, että tällöin ei suinkaan tarkoiteta Afrikan valtioiden kansoja merkityksessä sambialaiset, nigerialaiset jne., vaan näissä valtioissa olevia kymmeniä eri kansoja. Afrikan valtioiden hallitsijat taas ovat halukkaita omistamaan käsitteen kansa vain kunkin valtion asukkaille, ja he näkevät heimosidonnaisuuden eli tribalismin asiana, jota vastaan on taisteltava ja joka täytyy poistaa.¹⁶ Tämä tietysti implikoi sen, että heimoja on, muutenhan ei voisi olla tribalismiakaan. Afrikkalaiset poliitikot eivät ole halukkaita puhumaan kansoista heimojen sijaan, koska se löisi korvalle heidän teesiään siitä, että kussakin Afrikan valtiossa on vain yksi kansa.¹⁷

Heimo on epäilemättä monessa tapauksessa luontevaa korvata kansalla. Mutta kokonaan ei ongelma poistu. Jos varaamme *kansan* niille, jotka puhuvat samaa kieltä, niin miten nimitämme niitä "alaryhmiä", jotka erottuvat puhumansa murteen perusteella? Asiaa monimutkaistaa vielä se, että kirjallisuudessa tapaa usein ristiriitaisia tietoja siitä, onko jokin puheenparsi kieli vai murre. *Kansakunta* (engl. *nation*) lienee hyvä varata valtioille ja niiden asukkaille sekä mahdollisesti sellaisille selvästi erottuville suurille ihmisryhmille, jotka pyrkivät muodostamaan valtion tai autonomisen alueen (esim. kurdit ja baskit).

¹⁵ Vrt. Basil Davidson: *The Search for Africa. A History in the Making*, s. 144.

¹⁶ Somaliassa järjestettiin Siad Barren "tribalismin hautajaiset". Mogadishun stadionilla pidetyssä tilaisuudessa tribalismi tapettiin ja haudattiin. Presidentti Barre uhkasi tappamisella ja hautaamisella niitä, jotka kaivavat tribalismin esiin haudastaan. (Peik Johansson ja Abdulkadir Mohamed Diesow: *Operaatio Somalia*, s. 33). Tribalismin hautaaminen ei estänyt Siad Barrea suosimasta omaa marehan-klaaniaan (ks. George B. N. Ayittey: *Africa Betrayed*, s. 344).

¹⁷ Kenian joulukuussa 1977 pidetyt vaalit olivat oivallinen esimerkki siitä, mitä ongelmia heimot tai kansat afrikkalaisen maan politiikassa voivat aiheuttaa. Vaaleissa asetti ehdokkaita 25 puoluetta, mutta eräät tarkkailijat totesivat, että Kenian suhteen on parempi puhua "moniheimojärjestelmästä" kuin monipuoluejärjestelmästä. Hallitseva presidentti Daniel arap Moi julisti muiden ehdokkaiden olevan tribalistisia, mutta itsensä hän sanoi olevan "heimojen yläpuolella". Kokonaan ei-etninen ilmestys presidentti Moi ei kuitenkaan ole, vaan hänen juurensa on melko pienessä kansassa nimeltä kalenjinit. Hän on sitä paitsi hallitsijana harjoittanut "majimboismin" nimellä tunnettua politiikkaa, joka on virallisesti tarkoittanut "etnistä regionalismia" hallinnossa, käytännössä Kenian erään suurimman kansan, kikujujen, siirtämistä pois eräiltä alueilta kalenjinien tieltä sekä tätä vastustavien oppositiopoliitikkojen vainoamista. (Jean Hélène: *Daniel arap Moi brigue un nouveau mandat présidentiel au Kenya*, *Le Monde*, 28-29.12.1997.) Tribalismista Keniassa, ks. B. A. Ogot: *Transition from Single-Party to Multiparty Political System* teoksessa B. A. Ogot ja W. R. Ochieng: *Decolonization & Independence in Kenya 1940-93*. Ss. 251-259, ja tribalismista Afrikassa yleensä, ks. Ayittey, mt., s. 196 ja s. 339.

Etupäässä Afrikkaan liittyy toinenkin ongelmallinen ilmaisu, *klaani*. Itse sana on sekin läntistä, tarkemmin sanottuna kelttiläistä, perua. Afrikassa klaaneista puhutaan erityisesti Somaliassa, jossa katsotaan, että koko väestöllä on yhteisesti esi-isät. Maassa katsotaan olevan kaikkiaan kuusi klaaniperhettä, jotka jakautuvat klaaneihin ja sukuihin.¹⁸ Klaaneista puhutaan kuitenkin myös muualla Afrikassa; toisinaan se on synonyymi heimolle, toisinaan se tarkoittaa suppeampaa joukkoa, sukukuntaa.

Kansa on tässä tarkastelluista sanoista ilmeisesti kaikkein neutraalein. Se voidaan määritellä ihmisryhmäksi, joka yhteisen historian ja kulttuurin sekä tavallisesti myös poliittisten laitosten, usein myös kielen ja toisinaan myös uskonnon perusteella muodostaa oman, ympäristöstään eroavan kokonaisuuden.¹⁹ Kansa on varsin suositeltava sana monissa (mutta ei tietenkään kaikissa) tapauksissa, joissa kielen käyttäjä muiden aikaisemmin mainittujen termien kohdalla tuntee epävarmuutta.

Lähteet:

Ayittey George B. N. 1992: *Africa Betrayed*. London: Macmillan.

Basil Davidson 1994: *The Search for Africa. A History in the Making*. London: James Currey.

Darwin Charles 1994 [1872]: *The Origin of Species by Means of Natural Selection or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life*. London: Senate.

Engels F[friedrich] 1971 [kirj. 1875-1882]: *Luonnon dialektiikka*. Moskova: Edistys.

Halmesvirta Anssi 1993: *Turanilaisia ja herrasneekereitä. Aatehistoriallisia tutkimuksia brittiläisestä rotuajattelusta*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Hobsbawn Eric 1992: *Nationalismi*. Tampere: Vastapaino.

Jean Hélène 1997: Daniel arap Moi brigue un nouveau mandat présidentiel au Kenya, *Le Monde*, 28-29.12.1997.

Johansson Peik ja Abdulkadir Mohamed Diesow 1993: *Operaatio Somalia*. Helsinki: Like.

Kemiläinen Aira 1993: *Suomalaiset, outo Pohjolan kansa. Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Kohn Hans 1944: *The idea of nationalism. A study of its origins and background*. London: Collier.

Ogot B.A. 1995: *Transition from Single-Party to Multiparty Political System*. Teoksessa B.A.Ogot ja W R. Ochieng, *Decolonization & Independence in Kenya 1940-93*. London: James Currey.

¹⁸ Tästä enemmän, ks. Ari Serkkola: *Somalia. Taival suvun ja klaanin varjossa*, ss. 14-22.

¹⁹ Kansalla on tietysti muitakin merkityksiä, mm. poliittisessa retoriikassa kansa on usein vastakohta poliittiselle ja/tai taloudelliselle eliitille. Kommunistisessa ideologiassa, marxismi-leninismissä, annettiin kansalle hyvin spesifinen ideologinen merkitys 1950-luvun lopulta alkaen. ”Kansaan” kuuluivat työläiset, talonpojat, intellektuellit ja pikkuporvarit, joita kaikkia ”monopoli” tai ”suurpääoman” omistaneet ”porvarit” riistivät. ”Kansan” olisi tullut täten liittyä kommunistien johtamaan ”monopolien vastaiseen rintamaan”. - Englannin *people*-sanalla on varhaisempina aikoina ollut erityismerkitys: se on tarkoittanut niitä, joilla on äänioikeus. *People*-käsitettä voidaan käyttää myös eläimistä: *the monkey people of the forest*.

- Ohto Manninen 1980: Suur-Suomen ääriiviivat. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Paastela Jukka 1995: Valhe ja politiikka. Tutkimus hyveestä ja paheesta yhteiskunnallisessa kanssakäymisessä. Helsinki: Gaudeamus.
- Pirttijärvi Katri 1992: Intiaani käsitteenä. Teoksessa Jussi Pakkasvirta ja Teivo Teivainen (toim.) Kenen Amerikka? 200 vuotta Latilaisen Amerikan valloitusta. Helsinki: Gaudeamus.
- Pyhä Raamattu 1993. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kiskolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Pieksämäki: Kirjapaja.
- Pyhä Raamattu 1953. Vanha testamentti. Yhdennentoista, vuonna 1933 pidetyn yleisen kirkolliskokouksen käytäntöön ottama suomennos. Pieksämäki: Suomen kirkon sisälähetysseura.
- Serkkola Ari 1992: Somalia. Taival suvun ja klaanin varjossa. Helsinki: VAPK.
- Soikkanen Timo 1992: Yrjö Ruutu. Näkijä ja tekijä. Itsenäisyyden, eheyttämisen ja uuden ulkopoliittikan juurilla. Porvoo: WSOY.
- Spencer Herbert 1969 [1884]: The Man Versus the State. With Four Essays on Politics and Society. Harmondsworth: Penguin.
- Tiainen-Anttila Kaija 1994: The Problem of Humanity. The Blacks in the European Enlightenment. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Tordoff William 1993: Government and Politics in Africa. Second edition. London: Macmillan.
- Vaismaa Elina 1997: Ecuadorin alkuperäiskansat muutoksen tiellä. Politisoitunut etnisyys yhteiskunnallisena liikkeenä. Julkaisematon kansainvälisen politiikan pro gradu -tutkimus. Tampereen yliopisto.

LYHENTEET:**Kielioppiin liittyvät:**

<i>a</i>	adjektiivi
<i>adv</i>	adverbi
<i>art.</i>	artikkeli
<i>f</i>	feminiini
<i>m</i>	maskuliini
<i>mon</i>	monikko
<i>n</i>	neutri
<i>s</i>	substantiivi
<i>taip</i>	taipumaton
<i>v</i>	verbi
<i>yks</i>	yksikkö

Kielet:

af	afrikaans
am	amhara
am.esp.	amerikan espanja
ar	arabia
arn	araukaani
ash.	ashanti
be	valkovenäjä
dah.	dahomea
de	saksa
el	kreikka
en	englanti
es	espanja
esk.	eskimokielet
fa	persia
fr	ranska
int.k.	intiaanikielet
it	italia
iw	heprea
ja	japani
la	latina
nl	hollanti
omak. nim.	omakielinen nimitys
pl	puola
pt	portugali
ru	venäjä
sa	sanskriitti
sw	suahili
tl	tagalog
ukr.	ukraina
wo	wolof

Tyyli tai käyttöalue:

aik.	aikaisemmin, aikoinaan
amm.	ammattikielinen
ark.	arkeaainen, vanhanaikainen
arkkit.	arkkitehtuuri
biol.	biologia
dim.	diminutiivi
ent.	entinen
erit.	erityisesti
fil.	filosofia
geol.	geologia
harv.	harvinainen
hist.	historiallinen
ilm.	ilmeinen, ilmeisesti
iron.	ironinen, ironisesti
kasv.	kasvitiede
kielit.	kielitiede
koll.	kollektiivinen, kollektiivisesti
kirj.	kirjakielinen
konkr.	konkreettisesti
kuv.	kuvaannollinen
käyt.	käytetään
lakit.	lakitiede
leik.	leikillinen, leikillisesti
liiket.	liikeala, liike-elämä
luonn.	luonnontieteet
lääk.	lääketiede
maat.	maatalous
murt.	murteissa, murteellinen
myöh.	myöhemmin
neutr.	neutraali
nyk.	nykyisin, nykyinen, nykyisen
paperit.	paperiteollisuus
patol.	patologia
pej.	pejoratiivinen, halventava
pol.	politiikka
psyk.	psykologia
puhek.	puhekielinen
slg	slangissa
sosiol.	sosiologia
tal.	talouselämä
teol.	teologia
tiet.	tieteellinen
usk.	uskonnollinen
us.	useimmiten, usein
vars.	varsinkin
vast.	vastaava, vastaavasti
yl.	yleensä
ylät.	ylätyylinen
≈	suurinpiirtein

Abenaki, Abnaquis, Abnaki *s, a*

1. *s* Yhdysvallat (Maine, Pohjois-Vermont), Kanada (St François): abenaki, pohjoisvaltioiden intiaaneihin kuuluvan intiaanikansan¹ jäsen; jakaantuvat läntisiin, itäisiin sekä ns. abenaki-konfедераation abenakeihin (en *Abenaki Confederacy*), jonka ydinryhmänä ovat olleet em. abenakit sekä maliseet-passamaquoddit ja micmacit. Kanadan abenakit polveutuvat osin valkoisista ja ovat täysin akkulturoituneita; he ovat menettäneet kielensä ja puhuvat nyk. ranskaa. Sen sijaan Mainen penobscot-heimo on säilyttänyt paremmin perinteitään. Intiaanasioissa abenakeilla on puheoikeuden omistava yhteinen edustaja passamaquoddien kanssa Mainen lainsäätäjäkunnassa ja nämä kaksi kansaa voittivat v. 1980 Yhdysvaltoja vastaan käymänsä oikeusjutun riistetyistä maistaan. Saatujen korvausten ansiosta tämä abenaki-heimo on vaurastumassa. Myös Vermontin abenakit ovat vaatineet hallitukselta intiaaniheimon oikeuksia. Yhteensä noin 1 800 henkeä (1970), joista penobscoteja 600-700. (ks. INDIANS OF NOTHERN STATES; INDIAN, AMERINDIAN, INDIGENOUS, ACCULTURATION, PASSAMAQUODDY)

2. *s* abenaki, ko. kansan kieli, joko länsi- tai itäabenaki tai molemmat erittelemättä; kuuluu algonkinin-mosan kielikunnan algonkinin-ritwan kieliperheen algonkinkielten itäiseen ryhmään yhdessä mm. passamaquoddin ja moheganin kanssa. Vain harvat abenakit osaavat enää kieltä. (ks. PASSAMAQUODDY 2, MOHEGAN 2)

3. *a* abenakien, abenaki-, kansaan ja kieleen liittyen

fr Abnaki *m*, Abénaqui *m* (1)

de Abenaki, Abnaki *m* (1)

(omak. nim. *wapanáki* - itäiset)

Abkhas ks. ABKHASIAN**Abkhasian, Abkhasian** *a, s* (1, 2, 3), **Abkhaz, Abkhas** *s* (1, 2)

1. *s* Georgia (Abhasian autonominen tasavalta), Turkki, Arabimaat: abhaasi, länsikaukasialaisen alkuperäiskansan² jäsen, osittain sunnimuslimeja, osittain kristittyjä. Abhasian väestöstä vain noin 1/6 on abhaaseja, enemmistö on georgialaisia (44 %), venäläisiä (16 %) ja armenialaisia (15 %). 1800-luvun lopulla abhaasit olivat ainoa takakaukasialainen kansa, joka vastusti venäläisten tuloa, ja sodan päätyttyä satoja tuhansia abhaaseja pakeni venäläisten tieltä Turkiin. V. 1992 abhaasit yrittivät turvata kulttuurinsa aseman ottamalla uudelleen käyttöön itsenäisen Abhasian perustuslain vuodelta 1925 ja pyrkimällä liittovaltioon Venäjän kanssa, mikä johti sotaan, jossa abhaasien puolella taisteli toistakymmentä muuta Kaukasian kansallisuutta. Alue kuitenkin alistettiin Georgian vallan alle. Sekä abhaasit että tšerkessit toivovat kuitenkin

¹ Abenakit olivat 1600-luvun alkupuolella pawtucketien ja micmacien vihollisia ja kärsivät sittemmin pahoin irokeesien hyökkäyksistä. Monet pakenivat Kanadaan, jossa monet liittoutuivat ranskalaisten kanssa ja joutuivat jesuiittojen lähetystyön alaisiksi (ks. JESUIT). Abenakit olivat 1600-luvun lopulta alkaen englantilaisten leppymättömiä vihollisia. 1770-luvulla muut abenakit vetäytyivät Kanadaan, paitsi penopscotit, jotka pitivät parhaiten puolensa syrjäisen asuinpaikkansa vuoksi.

² Abhaasit mainitaan jo assyrialaisien kirjoituksissa abešlan-nimellä. Keisari Justinianus I:n aikana 500-luvulla abhaasit olivat Rooman vasalleja ja kääntyivät kristinuskoon. Abhasian keisarikunta kukoisti 700-900-luvuilla ja tuolloin alue käsitti lähes koko Georgian. Sittemmin alue joutui aluksi osaksi Georgiaa ja lopulta v. 1463 itsenäistyi. 1500-luvulla alue joutui ottomaanien haltuun ja väestö käännytettiin islamiin, vaikka pakanalliset uskomuksetkin jäivät elämään. V. 1810 abhaasit tekivät sopimuksen Venäjään liittymisestä, ja v. 1919 alue sai autonomian ja muutettiin itsenäiseksi tasavallaksi 1921. Ennen Venäjän vallankumousta abhaaseilla ei ollut lainkaan keskushallintoa ja osa heimoista eli lähinnä feodalistisissa olosuhteissa. V. 1931 Abhasiasta tuli itsenäisen Georgian tasavallan alainen autonominen tasavalta.

saavansa alueelle oman valtion, johon myös pakolaiset voisivat palata. (ks. INDIGENOUS, SUNNI, GEORGIAN 1, ARMENIAN 1, CIRCASSIAN 1)

2. *s* abhaasi, ko. kansan kieli, joka kuuluu kaukasialaisen kielikunnan pohjoiskaukasialaisen suurkieliperheen abhaasi-tšerkessiläiseen kieliperheeseen yhdessä mm. tšerkessin kanssa. Kieli jakaantuu kahteen murteeseen, joista abžuin murre on 1800-luvun puolivälissä syntyneen kirjakielen pohjana. Kieltä kirjoitettiin aluksi kyrillisin kirjaimin, 1928 siirryttiin latinalaisiin aakkosiin, 1936-8 georgialaisiin ja Stalinin kuoleman jälkeen 1953 takaisin kyrillisiin. Abhaasit puhuvat us. mingreliaa ja vain 1940-luvulla koulunsa käyneet osaavat georgiaa. (ks. CIRCASSIAN 2, MINGRELIAN 2, GEORGIAN 2, GEORGIANIZATION, CYRILLIC)

3. *a* abhaasi-, maahan, kansaan ja kieleen liittyen

fr abkhaz, abkhaze *m* (1, 2)

de Abchase, Abchasin; Abchasier, Abchasierin (1); Abchasisch *n* (2); abchasisch (3)

ru абхаз; абхазец, абхазка; апсуп (1); абхазский язык (2); абхазский (3)

(ru *abkhazckij* - tark. mahd. arabia; omak. nim. *apsua*)

Abkhaz, Abkhazian ks. ABKHASIAN

Abnaki, Abnaquis ks. ABENAKI

aboriginal *s* (1), **Aboriginal** (2)

1. (minkä tahansa maan) alkuperäinen asukas erotuksena eurooppalaisista siirtolaisista, vrt. INDIGENE, INDIGENA, INDIGENOUS

2. ks. ABORIGINE

fr Indigène *m, f* (1)

de Eingeborene *m, f* (1)

Urbewohner *m*, Ureinwohner *m*, Urbevölkerung *f* (1),

ru коренной житель (1); туземец, туземка (ark.) (1); местный житель (1)

aborigine *s* (1a, 1b); **Aborigine** *s*, **Australian Aborigine**, **Aboriginal** *s* (2)

1a. alkuasukas, erit. suhteessa valloittajaan ja siirtomaaisäntään³, esim. *The man in the street was unlikely ever to have seen an aborigine, let alone spoken to one* - Kadun mies tuskin koskaan näki alkuasukasta puhumattakaan siitä, että olisi puhunut hänen kanssaan.

1b. alkuasukkaat, maan alkuperäiset omistajat eurooppalaisten tullessa

2. Australia, Tasmania: aboriginaali, abo⁴, alkuasukas (virallisessa kielenkäytössä). Nyk. aboriginaaleja arvioidaan olevan 30 000 ja lisäksi valkoisten ja aboriginaalien jälkeläisiä 270 000. Aboriginaalien alkuperäiskulttuurille on olennaista käsitys uniajasta, joka oli muinainen luomisaika. Käsityksen mukaan maasta tulleet kulttuurintuojat vaelsivat muinaisaikojen maailman läpi ja antoivat maalle sen nykyisen muodon. Aboriginaalit nousivat puolustamaan omia oikeuksiaan 1970-luvulla mm. vastustamalla yritysten halukkuutta hyödyntää re-

³ Alun perin Italian ja Kreikan ensimmäiset asukkaat.

⁴ Aboriginaalit tulivat Australiaan 40 000 - 50 000 v sitten, joidenkin arvioiden mukaan jopa 100 000 v sitten, eikä heidän luonnon kanssa tasapainossa oleva metsästäjä-keräilijäkulttuurinsa ollut juuri muuttunut ennen valkoisten tuloa 1788. Alun perin aboriginaaleja arvioidaan olleen 300 000 jakautuneena 500 eri heimoon. Valkoisten tultua heidät työnnettiin pois viljelykelpoisilta alueilta ja tuhansia tapettiin ja osa pantiin reservaatteihin. Aboriginien keskuudessa myös lähetystyö oli vähäisempää kuin monien muiden alkuasukkaiden keskuudessa. 1940-luvulta lähtien noudatettiin sopeuttamispoliittikkaa, johon kuului mm. jo viime vuosisadalta periytnyt tapa riistää lapset vanhemmiltaan kasvatettavaksi joko valkoisten adoptoimina tai lastenkodeissa. Tapa kumottiin vasta 1970 ja kansalaisoikeudet abot saivat vasta 1967.

servaattien alueella olevia luonnonrikkauksia. Nyk. aboriginaalien tavoitteena on tietynlainen itsehallinto, ja heidän reservaattinsa saivatkin esim. 1976 oikeuden hallita suurta osaa Pohjois-territorion maasta samoin kuin 1983 hallintaoikeuden Uluru-luonnonpuistoon, jolla aboriginaalien pyhä paikka Ayer-kallio sijaitsee. Vaikka aboriginaalien asioille on omistettu jopa oma ministeriönsä, alkuasukkaiden sosiaalinen asema on kuitenkin yhä hyvin heikko: aboista 70 % on työttömänä ja heidän keskimääräinen oletettu elinikänsä on 15 - 20 v alhaisempi kuin muun väestön. Keväällä 1997 Australian pääministeri pyysi aboriginaaleilta virallisesti anteeksi entisten sukupolvien sopeuttamistoimenpiteitä ja myös maanomistusoikeuksien laajentamista harkitaan. (ks. BUSHMAN, COON, BLACKFELLOW, JUNGLE BUNNY; RESERVATION, ASSIMILATION)

fr indigène *m* (1a); aborigèn, aborigène (1b); Australien, Australienne (2)
 de Urbewohner *m* (1a); Urbevölkerung *f* (1b); Aboriginer *m*; Australier, Australierin; Schwarzaustralier *m*; Australneger *m* (ark.) (2)
 ru коренной житель (1); абориген (kirj.), аборигенка (rej.) (1); австралиец, абориген (2)
 (la *ab origine* - alusta saakka)

accommodation *s*

1. sopeutuminen, mukautuminen, esim. *ethnic accommodation* - mukautuminen, jossa vähemmistöryhmä joutuu välttämättömyyden pakosta omaksumaan erilaisia tapoja ja sopeutumaan tiettyssä määrin hallitsevan ryhmän toivomuksiin ja käytökseen (McKeen määritelmä) (vrt. ACCULTURATION, ASSIMILATION, AMALGAMATION 2)

2. sanan tai ilmaisun mukautuminen johonkin erilaiseen kuin sen alkuperäinen merkitys

3. useita muita merkityksiä

fr accommodation *f* (1)
 de Anpassung *f*, Adaptation *f* (1)
 ru приспособабливание к чему? (1)

accultural *a*

toisen kulttuurin omaksumisen aiheuttama (vrt. ACCULTURATION)

acculturate *v*

1. myötävaikuttaa siihen, että toinen etninen ryhmä (tai sen jäsenet) omaksuvat oman kulttuurin (us. valtakulttuurin edustajien toimenpitein vähemmistökulttuurin tukahduttamiseksi)

2. omaksua toisen ryhmän kulttuuripiirteitä

fr acculturer
 de akkulturieren (1)

acculturation *s*

1a. pääasiassa USA: akkulturaatio, sopeutuminen toiseen (uuteen) kulttuuriin; toisen kulttuurin, us. valtakulttuurin, omaksuminen ja/tai siihen sulautuminen⁵; käytetty erit. intiaanien sopeutumisesta valkoisten yhteiskuntaan omissa reservaateissaan (vrt. ACCOMMODATION, ASSIMILATION, AMALGAMATION 2; ks. RESERVATION, INDIAN, AMERINDIAN)

⁵ McKeen määritelmän mukaan akkulturaatio on prosessi, jossa yksilöt omaksuvat toisen ryhmän tapoja, mutta jolloin jotkut piirteet omasta kulttuurista säilyvät alakulttuurina. Myöhemmin prosessi johtaa valtakulttuurin arvojen ja asenteiden omaksumiseen, mutta myös vähemmistökulttuurin joidenkin tapojen omaksumiseen valtakulttuurin taholta, jotta rinnakkainelo olisi mahdollista.

1b. kotoutuminen, yhdentyminen, paikan löytäminen itselle

fr	acculturation <i>f</i>
de	Akkulturation <i>f</i>
ru	аккультурация

acculturative *a*

toisen kulttuurin omaksumista aiheuttava, toiseen kulttuuriin sopeuttava

fr	acculturatif, acculturative
----	-----------------------------

acculture *s*

kulttuuriaineokset, jotka on saatu omaksumalla toinen kulttuuri ja sulautumalla siihen (vrt. ACCULTURATION)

acculturate *v*

1. sopeuttaa toiseen kulttuuriin
2. sopeutua toiseen kulttuuriin, omaksua toinen kulttuuri, sulautua siihen

Acholi *s*

1. Uganda (pohjoisosassa); Sudan, (Ugandan vastaiset raja-alueet): atšoli, acholi, niloottikielisiin kansoihin ja eteläluoihin kuuluvan kansan⁶ jäsen; perinteisiä uskontoja harjoittavia paimentolaisia, mutta siirtymässä maanviljelyyn. Ristiriitoja hallitusvallasta bagandojen kanssa (esim. ensimmäinen atšolipresidentti sai 1980-luvun puolivälissä olla vallassa vain muutaman kuukauden) sekä jännitteitä ja väkivaltaisuuksia 1980-luvun alussa langojen kanssa armeijan sisällä. Venäläislähteiden mukaisia nimityksiä ovat myös akoli, gang, šumi ja maksduru. (ks. LUO 1, BAGANDA, LANGO 1).

2. atšoli, ko. kansan kieli, joka kuuluu sudanilaisen kielikunnan niloottikieliin, ks. NILOTIC 2b; venäläislähteiden mukaan myös nimitys log akoli käytössä

fr	Acholi <i>m</i> (1), acholi <i>m</i> (2)
de	Acholi, Atjoli, Atscholi <i>m</i> (1)
ru	ачоли, аколи, ганг, шуми, макшдур (1); язык ачоли, язык лог аколи (2) (omak. nim. <i>akoli</i>)

Adal ks. AFAR

Adivasi, adivasi *s, a*

Intia: alkuperäiskansan jäsen. Intian alkuperäiskansat uskovat, että heidän kulttuurinsa on syntynyt metsästä ja metsä pitää sitä yllä; sen vuoksi heidän oma olemassaolonsa on riippuvainen metsien säilymisestä. Adivasi-yhteisöissä on syntynyt myös erilaisia metsänsuojeluliikkeitä (esim. Chipko Garhwal Himalajalla), jotka noudattavat kamppailussaan Mahatma Gandhin passiivisen vastarinnan periaatteita. Myös Narmada-joen padon rakentamista on vastustettu siksukkaasti, koska se veisi kodin ja perinteisen elämäntavan tuhansilta. Joella on myös tietty uskonnollinen merkitys kansanperinteessä ja alueen metsät ovat tärkeitä biodiversiteetin kannalta. (ks. myös INDIGENOUS)

(hindi: *adivasi* - alkuperäinen asukas)

---

⁶ Acholit tulivat Etelä-Sudanista 1400-luvulla.

Adja *s*

1. Benin (etelärannikko): adja, afrikkalaiskansan⁷ jäsen; muodostavat fonien jälkeen maan toiseksi suurimman väestöryhmän (ks. FON 1)
2. adja, ko. kansan kieli

fr Adja *m* (1)
 ru аджа (1)

Adyghes, Adyghians *mon*

adygit ks. CIRCASSIAN

Afar, Adal, Danakil *s*

1. Etiopia (itäosa), Djibouti (pohjois- ja länsiosat): afari, danakili, verraten pitkäkasvuisen, sunnimuslimeihin lukeutuvan paimentolaiskansan⁸ jäsen. Etiopiassa afarit ovat yhdessä amharoiden kanssa vaatineet autonomiaa. Nyk. heillä on oma autonominen alueensa maan itäosassa. Djiboutissa afareita on lähes puolet väestöstä ja siellä on pyritty vallan tasapainoon: maan pääministeri on 1990-luvun alussa ollut afari ja presidentti issasomali. Afarit ovat jakautuneet klaaneihin, jotka liittyvät toisiinsa; klaanit taas ovat jakaantuneet kahteen pääosaan, punaisiin (en "*noble*" *Asaimara*) ja valkoisiin (en *Asdoimara*), joita on lukumäärältään enemmän. (ks. SUNNI, SOMALI 1)
2. afari, danakili, ko. kansan kieli, joka kuuluu afroaasialaisen kielikunnan kuušilaiseen kieliperheeseen yhdessä mm. somalin kanssa (ks. HAMITIC, SOMALI 2)

fr Afar *m* (1)
 de Afar *m* (1); Afar *n* (2)
 ru афар (1); язык афар-сахо(2)
 (omak. nim. *afar* - vapaat; ar *danakil*; am *adalo*)

Afghan *s, a* (1, 2, 3a, 3b, 4, 5, 7); **afghani** *s* (6)

1. *s* Afganistan, Keski-Aasian tasavallat: afganistanilainen, afgaani, Afganistanin (syntyperäinen) asukas, ks. PATHAN
2. *s* afgaani, ko. kansan kieli, ks. PASHTO
- 3a. *s* villahuopa tms.
- 3b. *s* jonkinlainen koristeltu lammasnahkaturkki, jota käytetään turkispuoli sisäänpäin
4. *s* matto
5. *s* afgaani, vinttikoirarotu, lyhenne nimestä *Afghan (grey)hound*
6. *s* afgaani, Afganistanin rahayksikkö
7. *a* afganistanilainen, kansaan ja kieleen liittyen
8. *s* Venäjä: (puhek.) nyk. myös Afganistanin sodan (1979-1989) veteraani

fr Afghan, Afghane (1, 5); afghan *m* (2); afghani *m* (6)
 de Afghane, Afghanin (1); Afghan *m* (4); Afghane *m* (5); Afghani *m* (6)
 ru афганец (1, 8); афганка (1); афганский язык (2); афгани (6)

African *s*

1. afrikkalainen, syntyperäinen Afrikan asukas, afrikkalainen musta
2. Afrikan valkoinen asutus (erityiskäyttö)

⁷ Adjat muodostivat sulttaanikuntia jo 1200-luvulla, mm. AUSA.

⁸ Afarit olivat alueen enemmistönä 1800-luvulle saakka, jolloin issat (ks. ISSA) työnsivät heidät pois tieltään Etiopian puolelle.

3. Yhdysvallat: (harv.) musta, afrikkalaista alkuperää oleva, ks. AFRO-AMERICAN

fr	africain, africaine
de	Afrikaner, Afrikanerin
ru	африканец, африканка

africana *s*

kokoelma Afrikasta peräisin olevaa tai afrikkalaisuudelle tyypillistä esineistöä, kirjallisuutta, ym.

de	Afrikana <i>mon</i>
----	---------------------

(la *afrikanus* - afrikkalainen)

African-American, Afro-American (harv.) *s*

USA: afroamerikkalainen, amerikanafrikkalainen, musta, afrikkalaista sukujuurta oleva; nimitys on 1980-luvulta lähtien mustien itsensä käyttämänä lähes syrjäyttänyt nimityksen BLACK

fr	Afro-américaine <i>m, f</i>
de	Afroamerikaner, Afroamerikanerin
ru	американец-негр, американеце-негр американка-негрityнка, американко-негрityнка

Africander ks. AFRIKANER

Africanism *s*

1. afrikkalaiselle kielelle tyypillinen piirre muussa kuin afrikkalaisessa kielessä
2. afrikkalainen identiteetti, afrikkalaisten traditioitten ja ihanteitten korostaminen, afrikkalaisten nationalismi
3. afrikanistiikka, afrikkalaisuuden, Afrikan maantieteen, historian, kirjallisuuden ja kulttuurin tutkimus

fr	africanisme <i>m</i> (2, 3)
de	Afrikanistik <i>f</i> (3)
ru	африканистика (3)

africanity, africannes, s

afrikkalainen luonne, afrikkalaisuus

fr	africanité <i>f</i>
----	---------------------

africanization *s*

afrikkalaistaminen, erit. mustien afrikkalaisten (poliittisen) vallan toteuttaminen

fr	africanisation <i>f</i>
de	Afrikanisierung <i>f</i>
ru	африканизация

africannes ks. AFRICANITY

Afrikaaner ks. AFRIKANER

Afrikaans s, Cape Dutch s, South African Dutch s

Etelä-Afrikka: afrikaans, 1700-luvulla muotoutunut hollantilaispohjainen kieli, eräänlainen pidginhollanti, *pidgin-Dutch*. Alun perin puhuttuna versiona kielestä käytettiin nimitystä *die Taal* ja se sai nykyisen nimensä vasta 1800-luvun lopulla, jolloin sitä alettiin kirjoittaa ja sille laadittiin hollantilaispohjainen kielioppi. Nyk. kieli lasketaan hollannin ohella indoeurooppalaisen kielikunnan länsigermaaniin kieliiin. (ks. INDO-EUROPEAN, DUTCH; vrt. PIDGIN, CREOLE)

fr	afrikaans <i>m</i>
de	Afrikaans <i>n</i> , Kapholländische Sprache
ru	африкаанс, африканс, бурский язык

Afrikander ks. AFRIKANER**Afrikaner, Afrikaaner, Africander, Afrikander s**

Etelä-Afrikka: afrikandi, afrikaansia puhuva eteläafrikkalainen valkoinen, erit. hollantilaista sukujuurta oleva, vrt. BOER, WHITE

fr	afrikander <i>m</i> , afrikaner <i>m</i> ; afrikaander <i>m</i> (ark.)
de	Afrikaander <i>m</i> , Afrikander, Afrikanderin <i>s</i> ; kapholländisch <i>a</i>
ru	африкандер, африканер

Afrikanerdom s

Etelä-Afrikka: afrikaansinkielisten (afrikandien) yhteiskunnallinen ja poliittinen ylivalta

Afro-American ks. AFRICAN-AMERICAN**Afro-Brazilian s**

Brasilia (koillisosa): brasilianafrikkalainen, musta, afrikkalaista alkuperää oleva⁹ väestön osa, joka asuu enimmäkseen maan vähiten kehittyneessä osassa, mutta on viime vuosikymmeninä siirtynyt suurin joukoin kaupunkeihin. Ryhmään lukeutuvat saavat huomattavasti alhaisempaa palkkaa kuin vastaavissa tehtävissä olevat muut väestöryhmät.

fr	afro-brésilien <i>s</i>
----	-------------------------

Aglipaya s

Filippiinit: aglipaya, *Philippinen Independant Church* (es *Iglesia Filipina Independiente*) tai *Aglipayan Church* -nimisen katolisen kirkon kannattaja¹⁰; alun perin unitaarisen ajattelun muovaama katolinen uskonto. Kirkko on harjoittanut yhteistyötä USA:n episkopaalisen kirkon kanssa 1948 lähtien ja lopulta 1961 myös Englannin ja Rooman katolisen kirkon kanssa. Kristittyjen ja muslimien välit ovat kireät, mihin on syynä muslimien karkotukset ja vaurauserot. (ks. UNITARIANISM, CATHOLISM, ROMAN CHURCH, MUSLIM, MORO)

⁹ Afrikkalaisia neekereitä tuotiin orjiksi Brasilian koillisosan sokeriplantaaseille 1500- ja 1600-luvuilla. 1700-luvulla maahan tuotujen työläisten painopiste siirtyi maan keski- ja eteläosiin ja 1800-luvun lopulla kaakkoisosaan, Sao Pauloa ympäröiville kahviplantaaseille. Alueesta tuli myöhemmin maan teollistunein alue, jonne orjakauden loputtua tuotiin siirtotyöläisiä Euroopasta.

¹⁰Kirkon perusti Gregorio Aglipay y Labayán 1902 protestina espanjalaisten valvomille katolisen kirkon virkamiehille.

Aglipayan Church ks. AGLIPAYA**ahl al-kitab, People of Book**

Pohjois-Afrikan kaupungit: juutalaisten¹¹ (ja muiden kristittyjen) nimitys islamin lain alaisena erillisenä sosiaalisena ryhmänä, jolla on oikeus harjoittaa omaa uskontoaan, mutta jonka jäsenet joutuvat maksamaan ylimääräisiä sakkoja (useimmiten verojen muodossa), koska eivät tunnusta Muhammedin ylemmyyttä (ks. JEW, SHARIA, ISLAM).

Aino ks. AINU**Ainu, Aino s**

1. Japani (Hokkaido), Venäjä (Kuriilit, Sahalin): ainu¹², kaukasialaisen, vähälukuisen, muusta ympäristöstään täysin poikkeavan alkuperäiskansan jäsen. Ainuja oli v. 1986 n. 24 000 ja heistä vain muutama sata sellaisia, joiden molemmat isovanhemmat ovat ainuja. 1600-1800-luvuilla ainuja pidettiin ei-japanilaisina ja heidän asuinalueitaan kohdeltiin puoli-itsenäisenä ulkomaisena yksikkönä, vaikka he olivat ja heidät pidettiin taloudellisesti riippuvaisina japanilaisista. Ainuja yritettiin mm. estää ryhtymästä maanviljelijöiksi tai perustamasta teollisia yksiköitä, eivätkä he saaneet matkustaa alueensa ulkopuolelle tai opetella japanin kieltä tai japanilaisia tapoja. Ainujen riippumattomuus alkoi kehittyä vasta kalateollisuustyöpaikkojen synnyttyä Hokkaidolle 1800-luvulla, jolloin myös japanilaiset työläiset alkoivat omaksua ainujen tapoja. Meiji-hallituskaudella 1868-1912 saarta teollistettiin ja kehitettiin, mikä johti japanilaisten lakien ulottamiseen myös ainuihin sekä yrityksiin sulauttaa heidät valtaväestöön. 1878 alkaen ainuja alettiin nimittää "entiseksi alkuperäisväestöksi", mutta vähemmistökansallisuudeksi heidät tunnustettiin vasta 1987, eivätkä he ole vuoden 1899 lain mukaan saaneet myydä maata. Ainujen elintaso ja koulutustaso on yhä alhaisempi kuin muulla väestöllä. Perinteitä säilyttävät Yukar-eepos ja karhukultti (ivomante), jossa elävä karhu tapetaan nuolella ja josta on tullut turistinähtävyys. (ks. myös INDIGENOUS)

2. ainu, ko. kansan kieli, joka ei ole sukua millekään muulle kielelle mutta luetaan erään luokituksen mukaan kuuluvaksi maantieteellisesti paleoaasialaisiin kieliin, joihin oletetaan kuuluvan useita erillisiä kielikuntia. Nyk. yhä useammat ainut puhuvat japania ja kieli on kuolemassa.

fr	aïno <i>s, a</i> (1, 2); ainou <i>s</i> (2)
de	Ainu <i>m</i> (1)
ru	айны <i>мон</i> (1); айнский язык (2)

Aka ks. PYGMY

¹¹ Juutalaiset pakenivat Espanjan inkvisitiota Pohjois-Afrikan suuriin kaupunkeihin ja muodostivat niihin veratun yhteisöjä, jotka II maailmansodan jälkeen ovat kuitenkin pienentyneet minimiin lähinnä Israeliin suuntautuneen muuttovirran vuoksi.

¹² Ainujen oletetaan olevan muinaisen europidisen rodun itäisin jäänne, sillä esim. ainujen kallon muoto muistuttaa cro-magnonin ihmistä. Kansan alkuperä on hämärän peitossa. Ainut olivat keräilijä-metsästäjiä, jotka japanilaiset työnsivät 1400-luvulla muualta maasta Hokkaidolle, jossa he aikanaan siirtyivät maanviljelyyn. 1400-luvulta alkaen ainut kapinoivat japanilaisia vastaan ja vihanpitoa jatkui parisataa vuotta, kunnes Tokugawa-hallitsijoiden aikana 1600-1800-luvuilla Hokkaidon saaresta tuli periaatteessa ainujen autonominen alue, vaikkakin japanilaiset kalastajat ja kauppiat valtasivat itselleen vähitellen alueita, joille syhtyi pysyvä asutus 1840-luvulla. Tuolloin, japanilaisen yhteiskunnan muuttuessa luokkayhteiskunnaksi (sotilaat, talonpojat, käsityöläiset, kauppiat) alkoi myös ainujen joutuminen sosiaalisesti alempaan luokkaan.

Akan *s*

Norsunluurannikko (kaakkois- ja keskiosat), Ghana (etelä- ja keskiosat), Togo (luoteisosa): akan, kristittyjen ja muslimien muodostamaan kansaryhmään kuuluva, johon mm. baulet, fantet ja ashantit¹³ lukeutuvat. Akanit muodostavat kruiden, mandien ja voltalaisten heimojen kanssa yhden Norsunluurannikon neljästä suuresta väestöryhmästä, joiden kesken ei muusta Afrikasta poiketen ole keskinäisiä ristiriitoja. Ghanassa ashantit ja fantet muodostavat yhdessä noin puolet maan väestöstä. Norsunluurannikolla ja Burkina Fasossa akan-kansat kokevat mandingo-kulttuurin uhkana. (ks. ASANTE 1, BAOULÉ 1, FANTE 1; KRU 1, MANDINGO 1, MANDINGIZATION)

2. akankielet, kieliryhmä, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan kwan kieliperheeseen. Akan on myös yksi ko. ryhmän kielistä. Twi eli otši on akanin kirjakieli ja Ghanan tärkein afrikkalainen kieli. Baule puolestaan on twin läheisen sukulaiskielen, bian, murre (ks. ASANTE 2, BAOULÉ 2, FANTE 2). Venäläislähteiden mukaan fante ja twi ovat akanin murteita ja ashanti puolestaan twin murre.

fr	Akan <i>m</i> (1); akan <i>m</i> (2)
de	Akan <i>m</i> (1)
ru	акан (1); языки акан (2)

Alaskan Native

USA: alaskalainen, Alaskan alkuperäiskansan jäsen; Alaskan väestöstä 16 % on alkuperäiskansoja, joista 53 % on inuitteja, 13 % aleutteja ja 35 % intiaaneja (1980); vrt. NATIVE AMERICAN, INDIAN, AMERINDIAN, INDIGENOUS, INNUIT, ALEUTIAN

Alawi ks. ALAWITE

Alawite, Alawi; Nusayri, Nusairi *s*

Marokko, Syyria, Turkki: alawiitti, alawiitti; nosairi, nusairi, islamilaisen uskonlahkon¹⁴ jäsen. Alawiittien esi-isät olivat Marokon hallitsijoita. Syyrian šiialaisista puolet on alawiitteja, koko väestöstä n. 11 %. Turkin maltilliset alawiitit järjestivät maaliskuussa 1995 mielenosoituksia Istanbulissa hallitusta vastaan sen vuoksi, ettei hallitus ole saanut äärimuslimeja kuriin. (FUNDAMENTALISM, MUSLIM)

fr	Alawites, Alaouites, Ansariyya, Nusayris <i>mon</i>
----	---

Albanian *s, a*

1. *s* Albania, Serbia (Kosovon maakunta, 85 %), Makedonia (20 %), Montenegro (7 %), yksittäisiä yhteisöjä Italiassa, Kreikassa ja Kroatiassa, Ukraina (Zaporožjen alue), Pohjois-Amerikka, Australia: albaani, Albanian (syntyperäinen) asukas; enimmäkseen sunnimuslimeja mutta myös roomalais- ja kreikkalaiskatolisia alueita on. Kreikassa albaaneja on neljä eri ryhmää: Thesprotian eli Camerian albaanit (en myös *Çams*), Thracen alueen albaanit, arvanitojen (en *Arvanitas*) nimellä tunnetut, Attika-Peleponnesoksen ja joidenkin saarien albaanit sekä viimeisten viiden vuoden aikana muuttaneet albaanit. Näistä Kreikka on antanut vähemmistön

¹³ Akanheimot perustivat 1670-luvulla nyk. Ghanan alueelle, Kwahun ylängön ja rannikkokaistaleen väliselle metsäalueelle, merkittävän Ashanten kuningaskunnan, ja 1800-luvulla siihen kuului Ghanan keskiosien lisäksi osia nykyisestä Burkina Fasosta ja Norsunluurannikosta. Alueesta muodostui merkittävä orjakaupan keskus. Orjakaupan loputtua englantilaiset liittoutuivat fantien kanssa asanteja vastaan 1800-luvun jälkipuoliskolla käydyissä ns. ashantisodissa.

¹⁴ Alawiitit erosivat šiialaisista 10. imaamin aikana n. 850-luvulla lahkon perustajan Ibn Nucair Namin Abdin johdolla. Alawiitit ovat hallinneet Marokkoa 1600-luvulta alkaen.

aseman vain cameille, mutta hekin ovat joutuneet muiden vähemmistöjen tavoin syrjinnän ja vainon kohteeksi. Ukrainan albaanit taas ovat 1800-luvun turkkilaissotia ja islamilaistamista paenneita albaaneja, jotka ovat nyk. pitkälle venäläistyneet. Albaniassa albaaneilla on ristiriitaisia kreikkalaisvähemmistön kanssa sekä kiista Kreikan kanssa sen laittomista albaaniväestöistä ja Etelä-Epiruksen maakunnasta, jota kreikkalaiset kutsuvat omaksi Pohjois-Epirukseksi. Albaniassa etnisillä tai uskonnollisilla vähemmistöillä ei ole oikeutta poliittisten puolueiden muodostamiseen. Serbiassa Kosovon maakunnan enemmistönä olevat albaanit vaativat itsenäisyyttä, ainakin toistaiseksi rauhanomaisin keinoin, serbihallinnon vainosta (työpaikkojen menetykset, pidätykset, pahoinpitelyt ja murhat) huolimatta (ks. SERB, CATHOLIC 2c, SUNNI, ORTHODOXY; vrt. BULGARIAN). Makedoniassa albaanivähemmistön asema on turvatumpi, maassa on mm. albanian kielisiä radiolähetyksiä. Sen sijaan albanian kielisen yliopiston perustamista ei ole sallittu.¹⁵

2. *s* albania, ko. kansan kieli, joka kuuluu nyk. elävistä kielistä ainoana traakialais-illyrialaiseen kieliperheeseen¹⁶. Kielessä on paljon arkaaisia piirteitä ja se on ilmeisesti lähimpänä indoeurooppalaisten kielten baltialaista ryhmää (vrt. INDO-EUROPEAN, LITHUANIAN 2). Kieli jakaantuu kahteen murrealueeseen, joita Shkumbin-joki erottaa: gheg pohjoisessa ja tosk etelässä (en *Gheg* ja *Tosk*). Erot ovat myös kansallisia ja näkyvät tavoissa, vaatetuksessa ja musiikissa. Italian ja Kreikan albaanit puhuvat toskimurretta. Latinalainen kirjoitustapa otettiin käyttöön 1908. Kirjakieli (mm. ortografia) luotiin aluksi ghegin pohjalta, mutta muutettiin toisen maailmansodan jälkeen toskin mukaiseksi.

3. *a* albanialainen, maahan, kansaan tai kieleen liittyen

fr Albanien, Albanienne *s* (1); albanais *m* (2); albanais, albanaise *a* (3)

de Albaner, Albanerin (1); Albanisch, Albanische *n* (2); albanisch (3)

ru албанец (1); албанский язык (3); албанский (3)

(varhaisten albaanien omak. nim. *Arbëni*, nyk. *Shqiptari*)

Aleut *s* (1,2), **Aleutian** *a* (3), *s* (1)

1. *s* Yhdysvallat (Aleutit, saaristo Tyynenmeren pohjoisosassa, ja Alaskan lounaisrannikko), Venäjä (Kommandor-saari): aleutti, rodultaan hieman inuiteista poikkeavan kansan¹⁷ jäsen. Aleutit ovat omaksuneet kulttuurivaikutteita ympäristöstään ja nyk. pitkälle sulautuneet amerikkalaiseen tai vast. venäläiseen kulttuuriin (ks. ASSIMILATION, INDIAN, AMERINDIAN, INNUIT, ALASKAN NATIVES).

2. *s* aleutti, ko. kansan kieli, joka kuuluu eskimokielikunnan aleutin kieliperheeseen ja on siten kaukaista sukua eskimokielille (ks. ESKIMO 2). Kieli luetaan usein kuuluvaksi myös ns. paleoaasialaisiin kieliin. Monet aleutit ovat kaksikielisiä (toisena kielenä venäjä tai englantia).

¹⁵ Italian, Sisilian ja Kreikan albaanikylät perustivat 1500-luvulla ottomaanien vallan alta paenneet albaanit. Kroatiassa taas on Arbanasi-kylä, jonka pakolaiset perustivat 1700-luvulla. 1800- ja 1900-luvuilla albaaneja on muuttanut niin paljon maasta, että Pohjois-Amerikassa ja Australiassa elää enemmän albaaneja kuin Euroopassa. Kun ensimmäinen itsenäinen albaanivaltio perustettiin 1913, Kosovo jäi slaavien valtakuntaan, josta myöhemmin tuli Jugoslavia. Kosovon albaaneita ei otettu lainkaan huomioon, mikä jo tuolloin synnytti sissiliikkeen. Toisen maailmansodan aikana Kosovo liitettiin Albaniaan, mutta palautettiin sodan jälkeen taas Jugoslavialle. Itse Albaniassa taas toteutettiin varsin takapajuinen stalinistinen hallinto. Arvanitat muuttivat jo 600-700 v sitten, kun taas Thracen alueen albaanit tulivat Turkista molemminpuolisten väestönsiirtojen seurauksena 1923-26. Cameista parikymmentä tuhatta pakotettiin muuttamaan maasta 1944-45.

¹⁶ Sekä linvistiset että arkeologiset tutkimukset osoittavat, että albaanit ovat muinaisten illyyrien jälkeläisiä.

¹⁷ Aleutit lienevät saapuneet alueelle 10000-12000 v. sitten, jolloin maayhteys Beringinmeren yli oli vielä olemassa. Itse nimitys on venäläisten antama, kun Aleuttien saaret löydettiin 1747. Alue myytiin USA:lle 1867.

3. *a* aleuttien, aleutti-, kansaan ja kieleen liittyenfr Aléoute *m, f* (1); aléoutien *m* (2)de Aleut *m* (1); Aleutisch *n* (2)

ru алеут (1); алеутский язык (2)

Aleutian *a* ks. ALEUT 3**alien**1a. *a* vieras, outo1b. *a* ulkomaalainen, ulkomainen2a. *s* ulkomaalainen, toista alku- tai syntyperää oleva, muukalainen2b. *s* muukalainen, toisesta maailmasta oleva (avaruuslainen)2c. *s* toisen maan kansalainen, joka ei ole saanut sen maan kansalaisuutta, jossa asuu2d. *s* vieraan kielen sana omassa kielessä, joka ei ole oman kielen mukainen2e. *s* joku, jolta on evätty kansalaisoikeudetfr étranger, étrangère *a, s* (1a, 1b, 2a)

de fremd (1a); ausländisch (1b); Ausländer, Ausländerin (2a)

ru чужой (1a); иностранный (1b); иностранец (2a)

Alur *s*

1. Kongo (Kinshasa), Uganda (maiden välinen raja-alue): alur, niloottikielisen afrikkalaiskansan¹⁸ jäsen. Alurit lasketaan kuuluvaksi eteläluoihin (ks. LUO 1). Venäläislähteiden mukaan nimityksiä ovat myös joalur, alua, alulu ja luri.

2. alur, ko. kansan kieli, joka kuuluu sudanilaisen kielikunnan niloottikieliin, ks. NILOTIC 2b

fr alurs, luris *mon* (1)

ru алур, жоалур, алуа, алулу, лури (1); язык джо алур (2)

(omak. nim. *joalur*)**Aluyi** (ark.) ks. LOZI**amalgamation** *s*

1a. amalgamaatio, metalliseoksen valmistaminen elohopeaa lisäämällä, amalgaamin eli elohopeaseoksen valmistaminen

1b. saksa, venäjä: kullan tai hopean rikastaminen malmista elohopean avulla

1c. venäjä: metallin päällystäminen elohopealla

2a. (kuv.) eri aineiden, rotujen tai yhteisöjen liittäminen yhdeksi kokonaisuudeksi; rotujen kyseessä ollen nimenomaan biologisella tasolla (vrt. ACCOMMODATION, ACCULTURATION, ASSIMILATION)

2b. venäjä: yhdistysten, liittojen, yritysten jne. sulauttaminen yhdeksi, erit. USA ja Englanti

3. elohopeaseos

4. (kuv.) erillisten aineiden, yhteisöjen jne. homogeeninen liitto

fr amalgamation *f* (1); (harv.) (4)de Amalgamierung *f* (1a, 1b, 2); Amalgamation *f* (1b)

ru амалгамация (1a, 1b, 1c. 2b)

¹⁸ Alurit siirtyivät 1400-luvulla Valkoisen Niilin latvoilta nykyiseen Ugandaan ja sekoittuivat paikalliseen väestöön. Heidän yhteiskuntansa jakaantui kasteihin.

Ambo ks. OVAMBO**Ambonese** *mon*

Indonesia (Molukit), Hollanti: ambonesi, melanesialaista alkuperää oleva vähemmistöryhmän jäsen; enimmäkseen sunnimuslimeja (vain pohjoisessa on protestantteja). Jo siirtomaavallan aikana enemmistö amboneseista oli sotilaita ja valtion virkamiehiä värvättiin nimenomaan heidän keskuudestaan. Ambonesit ovat kapinoineet keskusvaltaa vastaan¹⁹. Hollannissa ambonesit eivät ole pystyneet integroitumaan yhteiskuntaan, vaan monet ovat ryhtyneet jopa terroristeihin (ks. SUNNI).

fr	Amboine <i>m</i>
de	Ambonesen <i>mon</i>
ru	амбонец, амбоинец, оранг-амбон
	(omak. nim. - <i>orang-ambon</i>)

Ambundu ks. KIMBUNDU**Amerasian** *s, a*

amerikanaasialainen, amerikkalaisen ja aasialaisen vanhemman lapsi; vast. amerikkalais-aasialainen, vrt. ASIAN AMERICAN

American *a*

1. amerikkalainen, Amerikan mannerta tai sen asukkaita koskeva
2. *the American language* - intiaanien kieli; amerikanenglanti
3. yhdysvaltalainen, Yhdysvaltoihin liittyvä

fr	américain, américaine (1, 2)
de	amerikanisch (1, 2, 3)
ru	американский (1, 3)

American *s*

1. intiaani
2. (syntyperäinen) amerikkalainen, joka on eurooppalaista sukujuurta, erit. USA:n kansalainen; myös Amerikan mantereiden, Väli-Amerikan ja Karibian meren saarten asukas, sieltä kotoisin oleva
3. amerikkalainen laiva
- 4a. intiaanien kieli
- 4b. amerikanenglanti, Yhdysvalloissa ja us. myös Kanadassa puhuttu ja kirjoitettu englanti
5. saksa: amerikkalaisille tyypillinen, amerikkalainen omaleimaisuus
6. venäjä: (puhek.) energinen, aikaansaava ja käytännöllinen ihminen, esim. *У него дело пойдет, это чистый американец*. Häneltä se sujuu, hän on niin kätevä (*sanatarkasti*: hän on puhdas amerikkalainen).

fr	Américain, Américaine (2, 3); américain (4b); amerlo, amerlot, amerloque <i>s, a</i> (slg)
de	Amerikaner, Amerikanerin (2); Amerikanisch <i>n</i> (4b), Amerikanische <i>n</i> (4b,5)
ru	американец, американка (1, 2, 3, 6)

¹⁹ Vuonna 1950 he perustivat itsenäisen Etelä-Molukin tasavallan, mutta alue valloitettiin ja suuri osa pakeni Hollantiin.

Americana *mon*

aineisto (kirjallisuus tai historialliset asiakirjat), joka on tyypillistä Amerikalle, sen sivilisaatiolle tai kulttuurille, koskee niitä tai perustuu niille, myös kyseiset aineistokokoelmat

de Amerikana *mon*

American dream

amerikkalainen unelma, yhteiskunnallinen ihanne demokraattisesta ja kukoistavasta yhteiskunnasta, joka on Amerikan kansan perinteinen tavoite; sanonta, jota käyt. symbolisoimaan Pohjois-Amerikan sosiaalisia tai aineellisia arvoja yleensä

Americaness *s*

amerikkalainen nainen

American Indian, ks. INDIAN, AMERINDIAN

Americanise *v*

1. amerikkalaistaa, muuttaa tavoiltaan ja kulttuuriltaan amerikkalaiseksi
2. amerikkalaistaa, esim. jonkun maan joutuminen Yhdysvaltain voimakkaan vaikutuksen kohteeksi, amerikkalaisten vaikutteiden omaksuminen tämän seurauksena
3. saksa: (tal.) joutua amerikkalaiseen omistukseen tai amerikkalaisen johdon alaiseksi

fr américaniser

de amerikanisieren (2, 3)

Americanism *s*

1. myötämielisyys tai poliittinen sympatia Yhdysvaltoja kohtaan
2. Yhdysvalloille luonteenomainen asia
3. Pohjois-Amerikassa puhuttavalle englannin kielelle tyypillinen korostus, kirjoitustapa, sana tai sanonta
- 4a. saksa, venäjä: amerikanenglantilainen lainasana
- 4b. saksa, venäjä: henkilö t. asia, joka on amerikkalaista alkuperää, kotoisin Amerikasta
5. ranska, venäjä: amerikkalaisuuden, Amerikan mannerten maantieteen, historian, kirjallisuuden ja kulttuurin tutkimus
6. ranska: taipuvaisuus matkia pohjois-amerikkalaisia tapoja
- 7a. venäjä: amerikkalainen nationalismi
- 7b. venäjä: aikaansaavuus, käytännöllisyys, amerikkalaiset työtavat, amerikkalainen elämäntapa (vrt. AMERICAN DREAM)

fr américanisme *m* (1, 2, 3, 5, 6)

de Amerikanismus *m* (2, 3, 4a); Amerikanizität *f* (4b); Amerikanistik *f* (5)

ru американизм (3, 4a, 4b, 6a, 6b); американистика (5)

Americanist *s*

henkilö, joka tutkii tai opiskelee Amerikkaan liittyviä aineita, sen geologiaa, luonnonhistoriaa, etnologiaa, historiaa, maantiedettä tms.

fr américaniste *s, a*

de Amerikanist, Amerikanistin

Americanization *s*

amerikkalaistaminen, erit. maahanmuuttajille Yhdysvalloissa annettava englannin kielen, maan lainsäädännön, kulttuurin, ym. opetus

fr   américanisation *f*
ru   американизация

Americanize *v*

1. muuttaa amerikkalaiseksi, erit. USA:n kansalaiseksi
2. amerikkalaistaa, tehdä amerikkalaiseksi luonteeltaan, sopeuttaa USA:n tapoihin ja institutioihin
3. amerikkalaistua, tulla amerikkalaiseksi luonteeltaan jne.
4. käyttää amerikkalaisia sanoja tai sanontoja kielessään
5. saksa: (tal.) joutua amerikkalaisen pääoman omistukseen, amerikkalaisten johtamaksi

fr   américaniser (1, 2); s'américaniser (3)
de   amerikanisieren (2, 4, 5)
ru   американизировать (2)

Americanly *adv*

amerikkalaisittain, amerikkalaisella tavalla

Americanness *s*

amerikkalaisuus, amerikkalaisena oleminen, amerikkalaisten piirteiden esiintuominen

Americo-Liberian *s*

Liberia: liberianamerikkalainen, niiden kansojen ryhmän jäsen, jotka ovat entisten orjien jälkeläisiä ja jotka palautettiin Yhdysvalloista 1800-luvun puolivälissä ja muodostivat sen jälkeen maan poliittisen eliitin aina vuoteen 1980 saakka. Ryhmään kuuluu yhteensä 16 eri etnisen kansan edustajia (mm. BASSA, GIO, KISSI, KPALLE, KRU, MANO, MANDINGO, MENDE; ks. myös KRAHN 1). Ryhmään kuuluvat puhuvat USA:n etelävaltioiden murteellista englantia ja ovat enimmäkseen kristittyjä.

de   Amerikoliberianer *m*

Americo-mania

yltiömäinen kiinnostus kaikkea amerikkalaista kohtaan

fr   américanomanie *f*

Amerind, Amerindian ks. INDIAN**Amhara** *s* (1); **Amharic** *s* (2)

1. Etiopia, Eritrea: amhara, ylängöllä asuvan maanviljelijäkansan²⁰ jäsen; Djiboutin alkupe-
räisväestöä. Amharat muodostavat 30 % Etiopian väestöstä ja ovat perinteisesti kuuluneet hal-
litsevaan luokkaan. Amharat vaativat yhdessä afarien kanssa autonomista asemaa Eritrealle,

---

²⁰ Amharat ovat alueelle 100-luvulta lähtien Arabian niemimaalta vaeltaneiden heimojen sekoitus. Tuolloin amharoiden yhteiskunta jakaantui 3 luokkaan: herrasväki, kirkon virkamiehistö ja talonpojat. Yhteiskunnan hierarkkinen luokkarakenne on säilynyt aina 1970-luvulle, jolloin Etiopian keisarikunta muutettiin sosialistiseksi tasavaltsiksi (ks. ETHIOPIA).

joka sitten itsenäistyi v. 1993. Amharat ovat kuitenkin olleet painostamassa oromoita. Uskonoltaan amharat ovat yleensä Etiopian ortodoksikristittyjä ja kulttuuriltaan lähellä afareita. (ks. COPT, AFAR 1, TIGRE 2b, OROMO 1, ORTHODOXY)

2. amhara, ko. kansan kieli, Etiopian virallinen kieli, kuuluu afroaasialaisen kielikunnan eteläseemiläisen kieliperheen etiopialaiskieliin yhdessä mm. tigrin ja tigrinjan kanssa (ks. TIGRE 3, TIGRINYA). Alun perin amhara oli etiopialaisen ylhäisön ja sivistyneistön kieli, jolla kirjoitetut varhaisimmat kirjoitukset ovat 1300-luvulta säilyneitä, keisaria ylistäviä lauluja. 1900-luvun amharankielinen kirjallisuus on runsasta. Aakkosto on etiopialainen.

fr Amhara *m* (1); amharique *m* (2)

de Amhara *m* (1); Amharisch, Amarinja *n* (2)

ru амхара, амара, амхарец (1); амхарский язык (2)

(*Amhara* - Etiopian keskusmaakunta; omak. nim. *amara*)

Amharic ks. AMHARA 2

Amharisation *s*

Etiopia: amharilaistaminen, amharoiden kulttuurin omaksuminen erilaisten painostustoimien, mm. amharan kielen ja amharoiden uskonnon virallisen aseman seurauksena; koskee etupäässä oromoita. Amharan kieli ja kulttuuri ovat olleet ylivoimaisessa asemassa esim. koulutuksessa, minkä seurauksena muut etniset ryhmät ovat koulutusta saadakseen joutuneet myös omaa kansaansa halventavien käsitysten kohteeksi (ks. AMHARA 1, GALLA, OROMO 1, vrt. DECULTURATION).

Amish *s, a*

1. *s* Yhdysvallat (koillisosa, saarekkeina): mennoniitti²¹, ks. MENNONIT

2. *a* mennoniittien, mennoniitti-

(Jacob Amm tai Amman tai Ammon - sveitsiläinen mennoniittipappi 1600-luvun lopulla)

Anaiza *s*

Kuwait: anaiza, Arabian keskiosista (Nejdin seudulta) tulleiden ensimmäisten maahanmuuttajien nimitys (vrt. KENAAT)

Andalusian *s, a*

1. *s* Espanja (eteläosa; Andalusia): andalusialainen, alueen (syntyperäinen) asukas²². Huolimatta joidenkin Andalusian osien kapinoista 1870-luvulla andaluusialaisten kansallistunto on herännyt kunnolla vasta 1920-luvulla. Nyk. andalusialaiset ylpeilevät ennen kaikkea omalla kastilian murteellaan, alueelta kotoisin olevalla flamencolla ja grillityyppisillä ruuillaan.

2. *s* kastilian kielen andalusian murre (ks. CASTILIAN 2)

3. *a* andalusialainen, alueeseen, asukkaisiin ja murteeseen liittyen

²¹ Mennoniitit tulivat kahdessa aallossa, kun heitä alettiin vainota Euroopassa, ensin 1727-1770 enimmäkseen Sveitsistä, sitten 1815-1860 myös mm. Elsassista ja sen lähialueilta.

²² Suurin osa Andalusiaa liitettiin Kastiliaan 1200-luvun puolivälissä ja loput, Granadan kuningaskunta, 1400-luvun lopussa.

4. *s* (biol.) andalusialainen (rotu), joidenkin kotieläinten (kanat, kaniinit jne.) Välimeren seudulta kotoisin oleva rotu

fr Andalou, Andalouse *s, a* (1, 3); andalou *m* (2)
 de Andalusier, Andalusierin (1); andalusisch (3)
 ru андалусский (3)

animism *s*

1. Stahlin (1720) kehittämä doktriini, jonka mukaan eläinten elämänilmiöt aiheuttaa aineeton anima, sielu tai elintärkeä periaate, joka on erillään aineesta
2. animismi, sielu-usko, elävän sielun antaminen elottomille esineille ja luonnonilmiöille
3. laajemmassa mielessä usko aineesta erillisen sielun tai hengen olemassaoloon ja usko henkiseen maailmaan ylipäätään; hengellisyys materialismin vastakohtana

fr animisme *m* (2, 3)
 de Animismus *m* (2, 3)
 ru анимизм (2)

animist *s*

animisti, animismin kannattaja, ks. ANIMISM

fr animiste *m*
 de Animist *m*

animistic *a*

animistinen

fr animiste
 de animistisch
 ru анимистический

anti-Jewish *a*

juutalaisvastainen

antisemitism *s*

antisemitismi, juutalaisviha, juutalaisten diskriminointi

fr antisémitisme *m*
 de Antisemitismus *m*
 ru антисемитизм

anti-Zionist *a*

antisionistinen, sionismin vastainen (ks. ZIONISM)

Anyanja ks. NYANJA

Apache *s*

1. Yhdysvallat (Arizona, New Mexico): apassi, luoteisalueen intiaanikansan jäsen. Apassien eri heimot poikkeavat naapureilta saatujen kulttuurivaikutteiden vuoksi suuresti toisistaan: kaikkein kauimpana toisistaan ovat itäiset lipanit ja kiowa-apassit ja läntiset navahot, joita ei enää 1800-luvun jälkeen ole edes luettu apasseihin. Apasseilta on peräisin meksikolaiset

fr **antiaméricain** *a, s*

antiamerikkalainen (ihminen)

fr **antiaméricanisme** *s* (vrt. AMERICANISM)

antiamerikkalaisuus, amerikkalaisen vaikutuksen ja toiminnan vaikutuksen vastustaminen

peyote-kaktuksen käyttö lääkkeenä, josta sittemmin syntyi peyotismi. 1980-luvun alussa apasseja oli noin 21 000 henkeä²³. Apassien edustajien onnistui tammikuussa 1995 estää ydinjätteen sijoitus omalle, yleisesti retkeilyalueena käytetylle alueelleen New Mexicossa. (ks. INDIAN, AMERINDIAN, INDIGENOUS; SOUTHWEST INDIANS, NAVAHO, PEYOTISM)

2. apassi, ko. kansan kieli, joka kuuluu na-deneläisen kielikunnan denen alaluokan athapaskan kieliperheen eteläiseen ryhmään yhdessä mm. navahon kanssa (ks. NAVAHO 2). Eräiden luokitusten mukaan apassi katsotaan navahon murteeksi. Parhaiten kielensä ovat säilyttäneet jicarillat, mescalerot ja länsiapassit.

fr Apache *m* (1); apache *m* (2)
 de Apache *m*, Apatsche *m* (1)
 ru апачи *taip.*
 (zuni: *apachi* - viholliset; omak. nim. *ndee* tai *dine* - ihmiset)

apartheid *s*

1. rotuerottelu, politiikka, joka pyrkii pitämään lainsäädännöllisillä ja hallinnollisilla toimilla rodut ja väestöryhmät erillään toisistaan, vrt. SEGREGATION

2. Etelä-Afrikka: apartheid, ei-eurooppalaista syntyperää oleviin kohdistunut poliittinen, taloudellinen ja sosiaalinen diskriminaatio

fr apartheid *m*
 de Apartheid *f*
 ru апартейд
 (af erillisyyss, *apart* - erillinen)

Arab *s*

1. Lähi-Itä, Pohjois-Afrikka: arabi, seemiläisiin kansoihin lukeutuvan kansan jäsen; arabit ovat lähtöisin Arabian niemimaalta; valtaenemmistö muslimeja ja osa fundamentalisteja, ks. MUSLIM, FUNDAMENTALISM)

2a. koditon, irtolainen, erit. hylätty lapsi

2b. vallaton, ilkeä, vaivalloinen, harmillinen lapsi

3. ranska: arabialaista alkuperää oleva pieni, intelligentti ja nopea hevonen - *cheval arabe*

fr arabe *s, a* (1,3)
 de Araber, Araberin (1)
 ru араб, арабка (1)
 (kreik. *Arab-*, *Araps*)

---

²³Apassit saapuivat alueelle pohjoisesta Mackenzien jokialueelta Kanadasta yhdessä navahojen kanssa 1200-1400-luvulla ja omaksuivat monia vaikutteita ympäristön intiaaniheimoilta. Apassikulttuurin paras kukoistuskauti oli vasta espanjalaisten tultua maahan ja tuotua hevosen, jonka avulla heimot saattoivat paremmin siirtyä biisonien perässä. 1630-luvun jälkeen apassit alkoivat rosvota naapuriheimoja ja hävittivät mm. monia pueblointiaanien kyliä autioiksi. Myös espanjalaisten oli vaikea puolustautua heitä vastaan. Valkoiset kukistivat apassit lopullisesti vasta 1886, minkä jälkeen jäljellä olevat intiaanit siirrettiin reservaatteihin. Heimoista chiricahuat vastustivat sitkeimmin valkoisia, minkä vuoksi heidät siirrettiin ensin Floridaan ja myöhemmin Oklahomaan; vasta 27 vuoden vankeuden jälkeen he olivat vapaita, jolloin 1/3 jäi Oklahomaan ja loput palasivat mescalero-heimon luo New Mexicoon (ks. NAVAHO, RESERVATION). Arkeologisten, etnologisten ja etnografisten tietojen mukaan läntiset apassit (en *Western Apaches*) ovat kehittyneet athapaskan-metsästäjä-keräilijöistä.

Arab Choa

Kamerun: arabiryhmä, joka saapui ko. alueelle 1800-luvun lopulla; nyk. ristiriitoja kotokoiden kanssa (ks. KOTOKO)

fr Arabes Choas *mon*

Arabianize, Arabicize, Arabize *v*

arabilaistaa, muuttaa arabialaiseksi kieleltään, kulttuuriltaan ym.; syrjiä muuta väestöä kieltämällä oma kieli ja/tai uskonto, esim. muuttaa peruskoulujen kieli ranskasta arabiaksi, kuten Algeriassa itsenäistymisen jälkeen

fr arabiser
de arabisieren

Arabic *s, a*

1. *s* arabia, arabian kieli, joka kuuluu afroaasialaisten kielten eteläseemiläisiin kieliin
2. *a* arabialainen, Arabiaan, kansalaiseen tai kieleen (myös aakkostoon) liittyen

fr arabe *s, a* (1, 2)
de Arabisch, Arabische *n* (1); arabisch (2)
ru арабский язык (1); арабский (2)

Arabicism ks. ARABISM**Arabicization, Arabization** *s*

arabialaistaminen, islamilaisuuden korostaminen, esim. Mauritaniassa maurilaisen yhteisön yritykset saada musta vähemmistö omaksumaan arabian kieli ja tavat tai Algeriassa berberien ja heidän kielensä ja kulttuurinsa syrjintä (ks. MOOR, BERBER 1)

fr Arabisation *f*
de Arabisierung *f*

Arabicize ks. ARABIANIZE**Arabism** (1-4), **Arabicism** (1) *s*

1. tyypillinen arabian kielen piirre muissa kielissä; arabialainen lainasana
2. arabialaisille tavoille, kulttuurille, ajatustavoille tai ihanteille omistautuminen
3. arabismi, arabialaisuus, tyypilliset arabialaisen sivilisaation piirteet
4. arabialainen poliittinen järjestelmä

fr Arabisme *m* (1, 3, 4)
ru арабизм (1)

Arabist *s*

arabisti, arabian kielen, kulttuurin, ja kirjallisuuden tutkija ja tuntija

fr Arabisant, Arabisante
de Arabist, Arabistin

Arabization ks. ARABICIZATION

de **Arabistik** *s*
arabistiikka, arabian kielen ja kirjallisuuden tutkimus

Arabize *v* ks. ARABIANIZE

Aragonese *s, a*

1. *s* Espanja (koillisosa, sisämaa; Aragonia): aragonialainen, alueen (syntyperäinen) asukas. Aragonialaisten kansallistunto heräsi uudelleen 1800-luvun lopussa, jolloin regionalismi sai muutenkin sijaa Espanjassa²⁴. Useimmille autonomia on kuitenkin ollut riittävä tavoite ja se saavutettiin 1978. (ks. REGIONALISM 1)
2. *s* aragonia, espanjan kielen murre (ks. CASTILIAN 2)
3. *a* aragonialainen, alueeseen, asukkaisiin ja murteeseen liittyen
4. *s* aragonialainen kansantanssi

fr Aragonais, Aragonaise *s, a* (1, 3, 4); aragonais *m* (2)
 de Aragonese, Aragonesis; Aragonier, Aragonierin (1); aragonisch (3)

Aramaic *s*

Syyria, Libanon: aramea, muinainen kieli²⁵, joka kuuluu afroaasialaisen kielikunnan aramea-kielten ryhmään. Syyriassa jakobiitit ja nestoriaanit puhuvat arameaa vielä kolmessa syrjäisessä kylässä, mm. Malulassa. Libanonissa vain jotkut uskonlahkot käyttävät kieltä, mutta heillä ei ole erillisiä kyliä. (ks. NESTORIANISM, JACOBIT; vrt. SYRIAC, CHALDAIC 1, CHALDEE 2)

fr araméen *m*
 de aramäische Sprache
 ru арамейский язык

Araucanian *s*

1. Chile: araukaani, intiaanikansojen ryhmän²⁶ jäsen, ks. mm. MAPUCHE 1
2. araukaani, ko. kansan kieli, muodostaa araukaani-kieliperheen, jonka suhteita muihin kieliin ei tunneta ja joka jakautuu useisiin kieliin; niistä yksi on MAPUCHE 2

fr Araucan *m* (1); araucan *m* (2)
 de Araukaner *m* (1); Araukanisch *n* (2)
 ru араукан, мапуче (1); арауканский язык, мапуче язык (2)
 (omak. nim. *mapuche* - maan ihmiset)

Arawac *s*

- 1a. Etelä-Amerikka: intiaaniheimojen ryhmä
- 1b. Guayna ja Pienet Antillit, Surinam, Ranskan Guyana: arawak, sademetsäintiaaneihin (ks. TROPICAL FOREST INDIAN) kuuluva kansa, joka muodosti eurooppalaisten tullessa osan alueen alkuperäisväestöstä²⁷, vrt. CARIB 1

²⁴ Aragonia sijaitsee Navarran ja Katalonian välissä, ja keskiajalla alueella on ollut jopa oma romaaninen kieli, kunnes kastilia peri voiton. Aragonin v. 1035 perustettu kuningaskunta liittyi Kataloniaan 1134, mutta säilytti myös vähitellen syntyneessä Espanjassa omat lakinsa ja tapansa aina vuoteen 1716, minkä jälkeisestä erillisestä kansallistunnosta ei ole ainakaan todisteita (ks. CASTILIAN 2).

²⁵ Mm. Jeesus puhui arameaa n. 2000 v sitten.

²⁶ Pohjoisaraukaanit olivat sulautuneet espanjalaisiin 1500-1600-luvulle mennessä. Keski- ja eteläaraukaanit hallitsivat 1800-luvun puoliväliin saakka ns Pikku-Etelää ja heihin sulautui osa naapurikansoista Asumat nyk. reservateissa (ks. RESERVATION 1).

²⁷ Arawakien asuinalue ulottui tuolloin Venezuelasta Boliviaan.

2. arawak, ko. kansojen kielten ryhmä, joka kuuluu arawakkielten perheeseen ja mahdollisesti makrotšibtšan kielikuntaan

fr Arawak *m* (1); arawak *m* (2)
 de Aruak *m* (1); Aruak *n* (2)
 ru аравак, локоно (1); аравакский язык (2)
 (omak.nim. *lokono* - ihmiset)

Arian ks. ARYAN

Armenian *s, a* (1a, 1b, 2, 3), **Armenian Catholic** *s* (1b)

1a. Armenia, Azerbaidžan (Vuoristo-Karabah), Georgia, Jordania, Libanon, Iran, Syyria (kaupungit), Turkki, Bulgaria, Kiina, Ranska, Englanti, USA: armenialainen, georgialaisten kanssa maailman vanhimman kristityn kansan²⁸ jäsen. Armenialaisia elää yksittäisinä ryhminä myös Armeniaa ympäröivillä alueilla muodostaen esim. arabimaissa ei-arabivähemmistön. Eurooppaan ja USA:han armenialaiset muuttivat Turkin vainojen yhteydessä ensimmäisen maailmansodan aikana. Kulttuurinsa armenialaiset ovat pystyneet säilyttämään myös vähemmistöoloissa, osittain oman kirkon ansiosta (ks. kohta 1b). Pieni osa armenialaisia on muslimeja, joita on kutsuttu hemšinleiksi (en *Hemshinli*). Armenia oli neuvostotasavalta vuosina 1921-1991 ja Georgian ja Armenian eteläosien hemšinlit karkotettiin Keski-Aasiaan v. 1944. Armenian väestöstä armenialaiset muodostavat noin 93 %. V. 1924 Azerbaidžanille annettu Vuoristo-Karabah on maan keskellä ja halusi perestroikan myötä, kyllästyttyään azereiden heidän kulttuuriinsa kohdistamaan syrjintään, liittyä Armeniaan, mikä on johtanut sotaan azerien kanssa ja myös Azerbaidžanin pääkaupungissa, Bakussa, asuvien armenialaisten joukkomurhiin sekä molemminpuolisiin pakolaisvirtoihin. Mm. kuljetustiensä turvatakseen nyky-Armenia on pyrkinyt säilyttämään hyvät välit Georgiaan, jossa asuu merkittävä armeenivähemmistö. Armenialaiset itse kutsuvat itseään hayk-nimellä, kun taas persialaiset ja kreikkalaiset alkoivat käyttää armina-nimitystä. (ks. AZERBAIJAN 1, GEORGIAN 1)

1b. armenialaisen kirkon kannattaja. Kirkko on toiminut vuodesta 1742 alkaen Rooman alaisuudessa Kilikian katolisen patriarkan johdolla²⁹, mutta noudattaa itämaista riittiä. Jumalanpalveluskieli on klassinen armenia. Arabimaista kirkon kannattajia on Egyptissä, Libanonissa, Syyriassa ja Irakissa (vrt. CATHOLIC 2c).

2. armeeni, ko. kansan kieli, joka muodostaa oman kieliperheensä indoeurooppalaisessa kielessä. Kielellä on ollut oma kirjoitusjärjestelmänsä ja siten myös kirjallinen perinne 300-luvulta lähtien (ks. INDO-EUROPEAN).

3. *a* armenialainen, armeeni-, maahan ja kansaan liittyen

fr Arménien, Arménienne (1a, 2); arménien (3)
 de Armenier *m* (1a); Armenisch *n* (2)
 ru армянин, армянка; хай (1a); армянский язык (2)
 (omak. nim. *hai* mystisen esi-isän Haikin (Aik) mukaan)

²⁸ Armenialaisten kansakunta syntyi jo 800-500-luvuilla e.a.a. ja nykyinen Armenia on vain pieni osa historiallista Armeniaa, joka käsitti aikoinaan myös suuria osia Itä-Turkista. 600-luvulla e.a.a. tietyt iranilaiset heimot ja hayasa-niminen kansa Anatoliasta valloitti silloisen Urartun valtakunnan. He olivat ensimmäinen kansakunta, joka kääntyi kristinuskoon 300-luvulla. Katolilaisia armenialaisten joukossa oli jo 1100-luvulta lähtien, jolloin osa heistä pakeni muslimien sortoa Kilikiaan. Osa väestä muutti Krimille ja Mustanmeren pohjoispuolelle aina Romaniaa ja Puolaa myöten.

²⁹ Armenialaiset kieltäytyivät v. 491 noudattamasta Kalcedonin neuvoston päätöksiä, minkä jälkeen Rooman kirkon alaisuudesta kieltäytyneitä alettiin nimittää englanniksi nimellä *Gregorian Armenians*. Osa heistä palasi katolisen kirkon piiriin v. 1742, jolloin syntyi armenialainen kirkko, *Armenian Catholics*.

Armenian Catholic ks. ARMENIAN 1b

Armini mon ks. VLACH

Arminian s, a

1. *s* arminiaani, arminiolainen, arminiolaisuuden kannattaja, ks. ARMINIANISM
2. *a* arminiolainen, arminiolaisuuteen liittyen

fr arminien, arminienne *s, a* (1, 2)

Arminianism s

arminiolaisuus, Jakob Arminiuksen, hollantilaisen protestantin, kehittämä predestinaatio-opin vastainen oppi ja sen levittäminen. Arminiuksen kuoleman jälkeen 1618-19 oppi kirottiin, mutta se levisi silti nopeasti, ja reformoitu kirkko omaksui sen joko osittain tai kokonaan (vrt. CALVINISM).

fr arminianisme *m*

de Arminianer, Remonstranten *mon*

Arminianize v

muuttaa arminiaaniksi; opettaa arminiolaisuutta

Arminianizer s

arminiolaisuuden opettaja tai edistäjä

Aromani ks. VLACH

Arumans mon ks. VLACH

Arusha ks. MASAI 1

Arvanitas mon

kreikanalbaani, ks. ALBANIAN

Aryan, Arian s, a

1. *s* Pohjois-Intia ja Iranin tasangot esihistoriallisella ajalla: arjalainen³⁰, indoeurooppalaista kieltä puhuneeseen kansaan kuuluva; myös ko. kansan nykyiset jälkeläiset. Vars. Intian eteläosan tamilit korostavat halveksivassa mielessä pohjoisen väestön arjalaisuutta oman dravidakulttuurinsa vastakohtana. (vrt. INDO-EUROPEAN, TAMIL, DRAVIDIAN, CASTE-IST, SANSKRITIC)

2a. *a* indoeurooppalainen (kieli), vrt. INDO-EUROPEAN

2b. *a* saksa: arjalainen, ei-juutalainen, ks. JEW

3. *s* indoeurooppalaisten kielten puhuja

4a. *s* oletettu etninen tyyppi, johon indoeurooppalaisten kielten varhaiset puhujat kuuluivat

---

³⁰ Termin "arjalainen" otti kielitieteelliseen käyttöön sanskritin tutkija Friedrich Max Müller tavoitteenaan korvata sillä indoeurooppalainen-termi. Müller itse kuitenkin vastusti rotuoppeja: "Kun sanon arjalainen, en tarkoita sillä sen paremmin verta kuin luitakaan, hiuksia tai kalloa; tarkoitan yksinkertaisesti niitä, jotka puhuvat arjalaisia kieliä."

4b. *s* Natsi-ideologia: arjalainen, ei-seemiläinen, pohjoiseen, antropologisesti erotettavissa olevaan ja muita rotuja korkeampaan rotuun kuuluva ei-juutalainen³¹, vrt. myös SEMITIC, NAZISM, FASCISM, INDO-EUROPEAN

4c. *s* saksa: intialainen tai iranilainen, ks. INDIAN, IRANIAN

fr Aryen, Aryenne (1); aryen *m* (2a)

de Arier, Arierin (4b, 4c); arisch, indoiranisch (2a, 2b); indoarisch(e Sprache) (2a)

ru ариец, арийца (1, 3); арийский язык (2a)

(sa *arya* - ylhäinen)

Aryanism *s*

1. arjalaiset hallintomenetelmät tai periaatteet

2. usko arjalaisen rodun olemassaoloon

3. teoria arjalaisen rodun kulttuurisesta ja rodullisesta paremmuudesta

Aryanization *s*

arjalaistaminen, arjalaistuminen

de Arisierung *f*

Aryanize *v*

1. Intia: tehdä luonteeltaan arjalaiseksi, esim. kieleltään

2a. Natsi-Saksa: arjalaistaa, koskien kansalaisoikeuksia ja omaisuutta

2b. saksa: siirtää juutalaista omaisuutta saksalaisten omistukseen

fr aryanisér (1)

de arisieren (1, 2a, 2b)

Asande ks. AZANDE

Asante, Ashanti *s*

1. Ghana (eteläosa), Länsi-Afrikka: ashanti, akaneihin (ks. AKAN 1) lukeutuvaan maanviljelyskansaan kuuluva; nyk. Ghanan koulutetuin ja myös suurin väestöryhmä. Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitykset asiante, ton, tonava, kambon ja kambosi.

2. ashanti, ko. kansan kieli, ks. AKAN 2

fr Achanti, Ashanti *m* (1)

de Aschanti, Ashanti, Asante *m* (1); Ashantisprache *f* (2)

ru ашанти, ашантиец *укс*; ашанте, асантефо *мон*; асианте, тон, тонава, камбон, камбоси (1); язык ашанти (2)

(omak. nim. *asantefo* - sotaa varten yhdistyneet)

Ashanti ks. ASHANTE

---

³¹ Termiä sanotaan indogermaanien käyttäneen erotuksena värillisistä intialaisista ja persialaisista alkuasukkaisuudesta.

Ashkenazi yks (Ashkenazim mon)

Pohjois- ja Keski-Eurooppa: askenaasi, us. jiddinkielinen juutalainen, vrt. SEPHARDI, YIDDISH, JEW

fr Ashkénaze, Ashkenazi *m*
 de Aschkenasim *mon*
 ru ашкенази *mon*
 (iw *askhenazi* - saksalainen)

Asian s, a

1a. *s* aasialainen, Aasian maanosan asukas

1b. *s* Etelä-Afrikka apartheidin aikana: aasialainen, yksi neljästä tilastoissa käytetyistä rotuluokituksesta, tarkoitti lähinnä siirtotyöläisiksi maahan muuttaneita intialaisia ja heidän jälkeläisiään, sama kuin ASIATIC 2 (vrt. BANTU 2b, COLOURED 1c, WHITE 1b, ks. APARTHEID)

2a. *a* aasialainen, Aasian maanosaa tai sen asukkaita koskeva; käyt. nyk. virallisissa yhteyksissä ASIATIC-termin sijasta, koska jälkimmäinen on muuttunut pejoratiiviseksi

2b. *a* venäjä: (ark.) villi, karkea

3. *Asian flu*, *Asian influenza* aasialainen (influenssa)

4. ranska: (pej.) esim. *corruption asiatique*- aasialainen korruptio

5. venäjä: jälkeenyäännyt, karkea ihminen (ark., pej.)

fr *asiate m, f* (1a); *asiatique a, s* (1a, 2a, 4); *asiatique f* (3)
 de *Asiat, Asiatin* (1a), *asiatisch* (2a)
 ru *азиат, азиатка* (1a, 5); *азиатский* (2a); *азиатский* (2a, 2b)

Asian American s

USA: amerikaaniasialainen, Aasiasta kotoisin oleva amerikkalainen (vrt. ASIAN/PACIFIC ISLANDER, AMERASIAN)

Asiatic a

vähäaasialainen, Vähään-Aasiaan (Anatoliaan, Aasian läntisimpään, Mustanmeren ja Välimeren välissä sijaitsevaan niemimaahan) liittyvä

Asianization s

aasialaiseksi tuleminen, muuttuminen (ks. ASIANIZE)

Asianize, Asiaticize Asiatize v

aasialaistaa, saada omaksumaan aasialainen luonne, tavat jne.

fr *asiatiser*

Asian/Pacific Islander

USA: aasialainen / kotoisin Tyynen valtameren saarilta; väestökisterissä (*The United States Bureau of the Census*) käytetty nimitys henkilöistä, jotka ovat kotoisin Aasiasta tai Tyynenmeren saarilta; jaetaan edelleen useisiin alaryhmiin (vrt. ETHNIC GROUP, HISPANIC, LATINO, MEXICAN, MEXICAN AMERICAN)

Asiatic s, a

1a. *s* (nyk. pej.) aasialainen, Aasian syntyperäinen asukas (vrt. ASIAN 1b)

1b. *s* Etelä-Afrikka apartheidin aikana: aasialainen, yksi tilastojen neljästä rodusta, sama kuin ASIAN 1c (ks. APARTHEID)

2. *a* (nyk. pej.) aasialainen, Aasiaa tai sen asukkaita koskeva; aik. käytetty myös kuvaamaan mielikuvituksesta kirjallista tyyliä (vrt. ASIAN 1a)

fr asiatique (2)

Asiatically *adv*

aasialaisittain, aasialaisella tavalla tai aasialaisten tapojen mukaisesti

fr asiatiquement

Asiaticism *s*

aasialaisen käyttötavan matkiminen; aasialainen sanonta

fr asiatisme *m*

Asiaticize, Asiaticize ks ASIANIZE

de **Asiatika** *mon*
Aasiaa käsittelevä kirjallisuus

assimilation *s*

1a. samankaltaiseksi tekeminen tai tuleminen; samanlaisena oleminen; samanlaisuus

1b. (kielit.) assimilaatio, assimiloituminen, kahden lähekkäisen äänteen muodostuminen toisensa vaikutuksesta samoiksi tai samankaltaisiksi

2a. (biol.) assimilaatio, ravintoaineiden muuttuminen aineenvaihdunnassa eliölle ominaisiksi yhdisteiksi; (kasv.) yhteyttäminen

2b. sulautuminen toiseen kulttuuriin, us. valtakulttuuriin tai enemmistöön, sen piirteiden, käyttäytymistapojen, kielen jne. omaksuminen omikseen; vaatii yleensä useamman sukupolven ajan³² (vrt. ACCOMMODATION, ACCULTURATION, AMALGAMATION 2)

2c. saksa: sopeutuminen, esim. *Assimilation an bestehende Verhältnisse* - sopeutuminen valitseviin olosuhteisiin

2d. saksa: (psyk.) uusien käsitysten liittäminen osaksi olemassaolevia

3. Neuvostoliiton aikainen propaganda: *естественная ассимиляция* - luontainen sulautuminen kulttuurien täydellisen tasa-arvon seurauksena; *насильственная ассимиляция* – sulauttaminen, pakollinen toisen kulttuurin omaksuminen kansallisen, uskonnollisen yms. painostuksen seurauksena, vrt. ACCULTURATION, DECULTURATION

fr assimilation *f*

de Assimilation *f*, Assimilierung *f* (1b, 2a - 2d), erzwungene Assimilierung (3)

ru ассимиляция (1b, 2b, 3)

Asturian *s, a*

1. *s* Espanja (pohjoisosa, ent. Asturian maakunta, nyk. Oviedo): asturialainen, alueen (syntyperäinen) asukas. Asturialaisilla on Iso-Britannian walesilaisia vastaava asema kuninkaan hoviin nähden ja he ovat aina tunteneet olevansa myös espanjalaisia³³, minkä vuoksi separatistiset virtaukset eivät ole niin radikaaleja kuin muualla Espanjassa (ks. WELSH, SEPARATISM).

³² McKeen määritelmän mukaan sulautumisessa vähemmistöön kuuluva yksilö tai ryhmä omaksuu hallitsevan ryhmän kulttuurin tavat ja identifioituu ryhmään ja hallitseva ryhmä hyväksyy vähemmistöryhmän ilman syrjintää, jolloin mm. naimisiinmeno ryhmien kesken on oltava mahdollista ilman pelkoa painostuksesta tai syrjinnästä. Täydellisessä assimilaatiossa vähemmistöasema lopulta katoaa (ks. MINORITY STATUS).

³³ Asturia säästyi keskiajalla muslimien vaikutusvallalta ja sinne syntyi monia aatelistyhteisöjä, joilla oli yhteyksiä Kastilian hoviin. 700- ja 800-luvuilla Oviedossa oli oma hovi, joka edisti alueen kulttuurin kukoistusta, ja 880-luvulla kuningaskunta laajeni Cantabrian vuorten yli ja muodosti aikanaan merkittävän osan Leonin ja Kastilian kuningaskunnassa.

2. *s* asturia, kastilian murre, jota asturialaiset puhuvat, ks. CASTILIAN 2

3. *a* asturialainen, alueeseen tai asukkaisiin liittyen, erit. kulttuurista

fr Asturien, Asturienne *s, a* (1, 2, 3)

Atyo ks. BATEKE

Australian Aborigine ks. ABORIGINE

Australoid *s, a*

1. *s* australidi, siihen rodulliseen ryhmään kuuluva, johon kuuluvat Australian aboriginaalit ja tietyt muut Etelä-Aasian ja Tyynenmeren saariston alkuperäiskansat, joskus jopa Japanin ainut lasketaan australideiksi (ks. ABORIGINE, KADAR, AINU)

2. *a* australidi, ed. liittyen

fr Australoïde

de Australide, Australoide *m, f* (1); australide, australoid (2)

ru австралойд, австралойдной расы (1); австралойдный (2)

de **Austrofascismus** *m* (ks. FASCISM)

Itävalta 1919-1938: italialaisen mallin mukaan perustetut kotijoukot ja heidän ideologiansa

fr **autochtone** *s, a*

1a. *s* syntyperäinen asukas (joskus vastakohtana turistille); vrt. INDIGENOUS

1b. *s* venäjä: (biol.) kotoperäiset, jonkin alueen nykyaikaan asti säilyneet alkuperäiset kasvit tai eläimet

2. *a* syntyperäinen, alkuperäinen, jonkun alueen alkuperäisiin asukkaisiin viitaten

de Autochton, Autochtonin (1a)

ru автохтоны *mon* (kirj., tiet.) (1b)

(kreik. *auto* - itse, *khthon*, *khthonos* - maa)

autonomy *s*

autonomia, (valtiota tai instituutiota koskien) *s* oikeus itsehallintoon, oikeus säätää omat lakinsa ja hallita omia asioitaan

fr autonomie *f*

de Autonomie *f*

ru автономия

de **Autochtonismus** *m*

(us. iron.) alkuperäistä asumista koskeva oppi, doktriini; käyt. erit. Balkanin niemimaan kiistoja siitä, mikä kansa missäkin on alkuperäiskansa

Avamba, Avambo ks. OVAMBO

Avar *s* (1a, 2), **Awar** *s* (1a, 1b)

1a. Itä-Eurooppa (Adrianmeren ja Itämeren välinen alue Elbeltä Tonavalle) 600-900-luvuilla: avaari, voittamattomana pidetyn paimentolaiskansan³⁴ jäsen

³⁴ Avaarit tulivat alun perin Länsi-Turkestanista Mustanmeren pohjoispuolelle ja siirtyivät vuodesta 552 alkaen turkkilaisten työntäminä länteen ja muodostivat Bysantin tunnustaman Pannonian valtakunnan. 600-luvulla väkeä tuli alueelle lisää Länsi-Aasiasta. Euroopan alueella avaarit työnsivät serbit ja kroaatit etelään. Valtakunta alkoi hajota Bulgarian synnyn tienoilla v. 680 ja kukistui lopullisesti 803.

1b. Venäjä (Dagestan), Azerbaidžan: avaari, kaukasialaisen alkuperäiskansan³⁵ jäsen; sunni-muslimeja 800-900-luvulta lähtien. Avaarit, kuten monet muutkin dagestanilaiset kansat vastustivat kiiwaasti venäläisten tunkeutumista Kaukasiaan 1800-luvun puolivälissä ja 1920-luvulla dagestanilaiset nousivat myös bolševikkeja vastaan. Neuvostovallan kaaduttua Georgian kansallismieliset ovat ajaneet avaareja maasta, mutta Dagestan on pystynyt ottamaan heidät vastaan. Avarioiden kielen ja uskonnon ylivertaisuus on myös hieman herättänyt tyytymättömyyttä alueen muiden kansojen keskuudessa. (ks. INDIGENOUS, SUNNI, GEORGIEN 1)

2. avaari, ko. kansan (1b) kieli, joka kuuluu kaukasialaisen kielikunnan pohjoiskaukasialaisten kielten avaari-andin kieliperheeseen. Arabialaiseen kirjaimistoon perustuvan kirjakielen luomista yritettiin jo 1400-luvulla, mutta venäläisten vallattua alueen se luotiin kyrillisen kirjaimiston pohjalta. Ennen Venäjän vallankumousta 1917 avaari oli alueella arabian ja azerin ohella yleinen käyttökieli, mutta neuvostovalta yritti vähentää arabian vaikutusta suosimalla kumykkia pohjoisessa ja azeria etelässä (ks. ARABIC 2, AZERBAIJAN 2, KUMYK 2). 1930-luvulta lähtien venäjä on ollut yleinen käyttökieli, paitsi vuoristossa alkuperäiskielet ovat vahvoja.

fr Avar *m* (1); avar *m* (2)
 de Aware *m*, Avare *m* (1a, 1b); Awarisch *n* (2)
 ru аварец (1); аварский язык (2)
 (omak. nim. *maarulal*)

Awar ks. AVAR

Aymará, Aymara *s* (1a, 2), **Aymaran** *a* (1b)

1. *s* Peru, Bolivia, Chile: aimara, Andien alueen intiaanikansan³⁶ jäsen. Aimarilla on oma Katarista-puolueensa, joka muiden alkuperäiskansojen kanssa pyrkii lopettamaan etnisen syrjinnän. Boliviassa on päästykin mm. kaksikieliseen opetukseen kouluissa. (ks. Myös ETHNIC, INDIGENOUS, INDIAN, AMERINDIAN)

2. *s* aimara, ko. kansan kieli, kuuluu aimarakieliperheeseen, joka puolestaan muodostaa ketšumararan alaluokan yhdessä ketsuan kieliperheen (ks. QUECHUA 2) kanssa. Etelä-Amerikan kielistä kolmanneksi suurin. Käyt. Boliviassa tietokonekielenä, esim. englannin ja espanjan välisenä siirtymäkielenä. Monet aimarat puhuvat espanjaa tai ketsuaa.

3. *a* aimara-, aimaroiden, aimaroita tai heidän kieltään koskeva tai heihin liittyvä

fr Aymara *m* (1); aymara *m* (2)
 de Aimara *m* (1); Aimara *n* (2)
 ru аймара (1); язык аймара, язык оруро (2)

Aymaran ks. AYMARA

Azande, Asande, Zande *s*; **Niam-niam** (ark.) *s*

1. Kongo (Kinshasa, pohjoisosa), Sudan (eteläosan Equatorianin maakunta), Keski-Afrikan tasavalta: zande, afrikkalaisen vähemmistökansan jäsen. Zandet viljelevät maata metsissä ja

³⁵ Avaarit tuliva alueelle ajanlaskumme ensimmäisinä vuosisatoina. 1000-luvulla he joutuivat arabien valloittamiksi ja käännyttiin islamiin (ks. SUNNI). 1200-luvulla alkaneen mongolivallan päätyttyä avaarit olivat Tšum-sahin kaanikunnan johdossa, joka oli mahtavimmillaan 1600-1700-luvuilla. Venäjän protektoraatti alueesta tuli 1803.

³⁶ Aimarat tulivat Andeille inkakulttuurin parhaimman kukoistuskautensa aikana 1200-luvulla ja he joutuivatkin aluksi alistumaan inkojen vallan alle; osa Titicaca-järven heimoista taas sulautui ketsuoihin (ks. QUECHUA); aimarat hallitsivat kuitenkin parhaana kukoistuskautenaan (1400-luvulle saakka) suurta aluetta Andeilla.

savanneilla; karjanhoito ei tsetse-kärpäsen takia käy päinsä. Sudanin eteläisimmässä maakunnassa, jossa ei ole lainkaan arabiasutusta, zandet muodostavat neljäsosan väestöstä³⁷. Venäläislähteiden mukaisia nimityksiä myös sande, bazenda ja basingi.

2. zande, njamnjam, ko. kansan kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan itäisen kieliperheen kieliin yhdessä mm. bandan ja sangon kanssa (ks. BANDA 2, SANGO)

fr Zandé, Azandé *m* (1); zandé (2)

de Zande, Azande *m* (1)

ru занде, азанде, санде, базенда, басинги, ньям-ньям (1);
язык занде, азанде (2)

(omak. nim. *azande*; ar *njam-njam* ark.)

Azerbaidžan *s, a* (1), **Azerbaidžani** *s* (1); **Azerbaidžanian** *s* (2)

1. *s* Azerbaidžan, Georgia (eteläosa), Iran (25 % väestöstä, luoteisosa), Turkki, Armenia: azeri, keskiaasialaisen, pääosaltaan kahteen valtioon jakautuneen kansan³⁸ jäsen. Azerit harjoittavat maanviljelystä ja karjanhoitoa, osa paimentolaisina, sekä kauppaa. Azerbaidžanissa azerien enemmistö on noin 77 % (armenialaisia n. 8 %), kun taas Iranissa he ovat kurdien jälkeen toiseksi suurin vähemmistöryhmä, joka asuu omassa maakunnassaan ja haluaa autonomista valtiota. Sen sijaan liittämistä Azerbaidžaniin ei ole toistaiseksi esitetty kummallakaan puolella. Azerit ovat enimmäkseen šiiamuslimeja niin kuin farsitkin, mutta kieli erottaa näistä. Vähiten venäläistynyt turkkilaiskansa ent. Neuvostoliiton alueella. Armenialaiset erilliset alueet, Nahitševan ja Vuoristo-Karabah, annettiin Azerbaidžanin omistukseen neuvostovallan tultua Kaukasiaan. Nahitševan autonomisella alueella armenialaisvähemmistö on kuitenkin varsin vähäinen (vain reilut puoli prosenttia), kun taas Vuoristo-Karabahissa armenialaisten enemmistö azerihin nähden on 87 %. Georgialaisten ingilujen Zakatala liitettiin myös Azerbaidžaniin, mikä on johtanut ristiriitoihin georgialaisten kanssa, vaikkakin ne ovat jääneet Georgian abhaasiingelman varjoon. (ks. KURD, FARSI 1c, ARMENIAN 1, GEORGIAN 1, ABKHASIAN 1)

2. *s* azeri, azerien kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan turkkilaisen kieliperheen eteläturkkilaisiin kieliin. Kielestä tuli kirjakieli jo 1300-luvulla, jolloin sitä kirjoitettiin arabialaisin kirjaimin. 1929 siirryttiin latalaisiin ja 1939 kyrillisiin kirjaimiin (ks. CYRILLIC); nytemmin on siirrytty jälleen latalaiseen kirjoitustapaan. Azeri on ollut yleinen käyttökieli myös Venäjän Dagestanissa aina vuoteen 1928 saakka ja sitä puhutaan edelleen vars. alueen eteläosissa.

fr Azerbaidžanais *mon* (1); azéri *m* (2)

de Aserbajdschaner *m* (1); Aserbajdschanisch *n*, aserbajdschanische Sprache (2)

ru азербайджанец, азербайджанка (1); азербайджанский язык (2)

(omak. nim. *azerbaidžanly*)

Azerbaidžani, Azerbaidžanian ks. AZERBAIJAN

Azidi ks. YAZIDI

азиатчина *s* (vain yks) (vrt. ASIAN)
kulttuurellinen jälkeenjääneisyys, karkeus

Babenzele (pej.) ks. PYGMY

³⁷ Zandien kansa alkoi muotoutua eri ryhmien liittyttyä yhteen 1700-1800-luvuilla.

³⁸ Azerit tulivat nykyiselle asuinalueelleen 600-1400-luvuilla. Etniseltä alkuperältään heidän katsotaan olevan Kaukasian albaaneiden ja eri iranilaisten ja turkkilaisten heimojen (esim. skyytit, hunnit, bulgaarit, ks. PROTO-BULGAR) 1000-1200-luvuilla syntynyt sekakansa. Jakaantuminen kahden valtion, silloisten Venäjän ja Persian alueille, vahvistettiin vuosien 1813 ja 1828 sopimuksilla.

Babinga ks. PYGMY

Bachwa ks. PYGMY

Badjok ks. CHOKWE

Badui *s*

Indonesia (Länsi-Jaava: Kendeng-vuoristo): badui, vuorilla metsän keskellä eristyksissä elävän alkuperäiskansan³⁹ jäsen. Baduiden alue on jaettu ydinalueeseen ja reuna-alueeseen: ydinalueella asuvia kajuroaneita on 40 perhettä eli 600 henkeä 3 kylässä ja reuna-alueella asuvia kaluaraneja n. 5000 henkeä 24 kylässä. Baduit elävät pääasiassa riisinviljelyllä. Uskontoina perinteisen animismi, johon liittyy myös hindulaisia ja buddhalaisia uskomuksia. Ydinalueella ei sallita mitään nykyaikaisia välineitä ja mm. lukeminen, kirjoittaminen, eläinten kasvatusta, alkoholi ja tupakka ovat tabuja, joita rikkonut karkotetaan reuna-alueelle, jolla asuvien elämää ei säädelä aivan yhtä tarkasti: reuna-alueelle saa ajaa jopa autolla ja jotkut reuna-alueen asukkaista käyvät alueen ulkopuolella tilapäistöissä. Kun ydinalueella asuvien henkilöiden lukumäärä ylittää sallitun, kylän pyhä päällikkö määrää, minkä perheen on muutettava reuna-alueelle. (ks. myös INDIGENOUS, ANIMISM, HINDU, BUDDHISM)

ru бадуй

Baganda, Ganda, Waganda *s*

Uganda (Viktoriajärven luoteispuoli), Tansania: ganda, baganda, enimmäkseen kristityn, maata viljelevän bantukansan⁴⁰ jäsen. Gandat muodostavat Ugandan suurimman väestöryhmän ja ovat halunneet oman alueensa, Bugandan, itsenäisyyttä. Puhuvat lugandaa. Gandat ovat taistelleet myös poliittisesta vallasta langoja ja atšoleita vastaan. (ks. BANTU, LUGANDA, ACHOLI 1, LANGO 1)

fr Ganda *m*

de Ganda, Baganda, Waganda *m*

ru ганда, баганда, ваганда (1); язык ганда (2)

(suah. *waganda*)

Bagielli (pej.) ks. PYGMY

Baggara ks. BAQQARAH

Baha'i, Bahai, Beha'i *s*

Iran, Yhdysvallat: bahai, bahaismin kannattaja; šiiamuslimeista eronnut, koko maailmaan levinnyt uskonlahko, joka uskoo koko ihmiskunnan hengelliseen yhteenkuuluvuuteen. Bahaille ei ole jumalanpalveluksia eikä pappeja, vaan Raamattua ja koraania luetaan yhdessä kerran kuukaudessa⁴¹. Bahait kannattivat alun perin esim. naisten tasa-arvoa ja muita yhteiskunnalli-

³⁹ Baduiden alueella oli 1400-luvulla Pajajaranin kuningaskunta ja 1500-luvulla noin 800 baduita pakeni vuorille, jossa he ovat asuneet eristyksissä siitä lähtien.

⁴⁰ Bagandat hallitsivat 1200-1800-luvuilla Bugandan kuningaskuntaa.

⁴¹ Bahaismi on syntynyt babaismista, sen perusti persialainen profeetta Baha-ullah ja hänen poikansa Abdul Baha 1800-luvun puolivälissä. Baha-ullahin uskotaan olevan viimeinen jumalan ilmentymä Zarahustran, Buddhan, Jeesuksen ja Muhammedin muodostamassa sarjassa.

sia parannuksia, rohkeita Koraanin selityksiä ja uutta rukousilmansuuntaa. Nyk. ei aivan niin radikaali mutta ollut silti jatkuvan vainon kohteena. Iranin suurin uskonnollinen vähemmistö, vaikka kielletty v. 1955. (ks. SHIA, FUNDAMENTALISM)

fr Béhaï, Béhaïe, Bahâ'i, Bahaï *m*
de Bahai *m*

Bahasa Indonesia, market Malay *s*

bahasa indonesia, Indonesian virallinen kieli, joka on kehitetty malaijin kielestä ja joka kuuluu malaijilais-polynesiaalaiseen kielikuntaan, ks. myös PIDGIN, CREOLE

fr Bahasa Indonesia, indonésien *m*
de Bahasa Indonesia *n*

BaHutu, Bahutu ks. HUTU

Bai ks. PAI

Bajokwe ks. CHOKWE

Baka ks. PYGMY

Bakhtiyari *s*

1. Iran (lounaisosa; Zagros-vuoret): bahtijaari, luultavasti kurdikansoihin lukeutuvan, vuoristossa asuvan kansan⁴² jäsen. Bahtijaarit ovat sukua lureille ja jakaantuvat pohjoiseen (en *Haftleng*) ja eteläiseen (en *Cheharleng*) heimoon. Bahtijaarit ovat säilyttäneet pitkälle perinteiset elämäntapansa: paimentolaisia ja maanviljelijöitä (puuvilla, tupakka, oopiumunikko), metsästäjiä mutta myös öljyteollisuuden työläisiä. Bahtijaarit puhuvat farsia ja oman kielensä murteita (ks. FARSI 2).

2. bahtijaari, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan indoiranilaisen kieliperheen iranilaiskieliin (ks. INDO-EUROPEAN)

3. bahtijaarien kutoma villamatto (*Bakhtiari rugs*)

fr Bakhtiyari *m* (1)
de Bachtiaaren *mon* (1); Bachtiyari *n* (2)
ru бахтиар
(omak. nim. *bahtiar*)

Bakola (pej.) ks. PYGMY

Bakongo *s*

1a. Kongo (Brazzaville), Kongo (Kinshasa), Angola (maiden yhteiset raja-alueet), Gabon, Uganda: kongo, bakongo, kristityn bantukansan⁴³ jäsen. Kongot harjoittavat maa- ja karjataloutta ja kalastusta; osa kongoista asuu kaupungeissa työläisinä. Kongon (Brazzaville) suurin väestöryhmä, noin puolet. Kongojen kansallistunto on säilynyt vahvana nykypäiviin mm. ent.

⁴² Bahtijaarien kansa syntyi 1100-1200-luvuilla.

⁴³ Kongot muodostivat Kongon kuningaskunnan 1400-1500-luvuilla ja olivat eurooppalaisten tultua kiinteässä yhteydessä mm. portugalilaisiin. Valtakunta hajosi orjakauppiaiden ja muiden kansojen hyökkäyksiin 1700-luvulla ja kongoja rahdattiin suurin määrin orjiksi lähinnä Brasiliaan.

Zairen ja Angolan vapautusliikkeissä. Angolassa heillä on ollut sekä poliittisia että etnisiä erimielisyyksiä ovimbundujen kanssa (vapautusrintama FNLA on enimmäkseen bakongoja⁴⁴) (ks. BANTU, MBUNDU 1)

1b. useiden bantukansojen yhteisnimitys, johon kuuluvat mm. kongot, jombet, sundit, vilit ja solongot

2. kongo, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1) ja jota puhutaan vars. Kinshashan länsipuolella. Kirjakieli luotiin ns. keskimurteen, kikongon, pohjalta latinalaisin kirjaimin.

fr	Bakongo, Kongo <i>m</i> (1); kongo <i>m</i> (2)
de	Kongo, Bakonko <i>m</i> (1); Kongo <i>n</i> (2)
ru	конго, баконго (1); язык конго (2)

Balante *s*

1. Guinea-Bissau, Kap Verde, Senegal: balante, suljetussa yhteisössä elävään afrikkalaiskansaan kuuluva. Balantet muodostavat Guinea-Bissaun suurimman väestöryhmän. Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset bulanda, brassa, fcha ja dja käytössä.

2. balante, ko. kansan kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan atlantilaiseen kieliperheeseen. Venäläislähteiden mukaan myös kielen nimitys balanta käytössä.

fr	Balante <i>m</i> (1); balante <i>m</i> (2)
de	Balante <i>m</i> (1)
ru	баланте, балант, буланда, брасса, фча, джа (1); язык баланте, язык баланта (2)

(omak. nim. *balant*)

Balkan, Balkanic, Balkanoid *a*

Balkanin, balkanilainen; Balkanin niemimaata, niemimaan valtioita tai asukkaita koskeva; erit. viitaten Balkanin valtioiden keskinäisiin tai niemimaan valtioiden ja Euroopan muiden valtioiden välisiin suhteisiin, jotka ovat usein vihamielisen uhan värittämiä, esim. *there are all the makings of a "Balkan Situation" in West Africa*

Balkanic *a* ks. BALKAN

Balkanisation ks. BALKANIZATION

Balkanization, Balkanisation *s*

valtion tai alueen jakaminen pieniin ja us. vihamielisiin osiin kuten Balkanin niemimaalla, ks. BALKANIZE

fr	balkanisation <i>f</i>
de	Balkanisierung <i>f</i>

---

⁴⁴ Frente Nacional de Libertação de Angola, Angolan kansallinen vapautusrintama, oli yksi Angolan kolmesta vapautusliikkeestä ennen maan itsenäistymistä v. 1975. Itsenäistymisen jälkeen liikkeen merkitys on huomattavasti vähentynyt, mutta bakongolaisten keskuudessa sillä on edelleen jonkin verran kannatusta.

Balkanize *v*

balkanisoida, jakaa yhä pienempiin ja us. oletettavasti vihamielisiin yksiköihin⁴⁵ ja siten saada aikaan sekasortoinen tila

fr balkaniser
de balkanisieren

Balkanoid *a* ks. BALKAN**Baloch** ks. BALUCH**Balt** *s, a*

1. *s* baltti, balttilainen, (syntyperäinen) Baltian (Liettuan, Latvian tai Viron) asukas, erit. saksalainen (ks. LATVIAN 1, LITHUANIAN 1, ESTONIAN 1)

2. *a* balttilainen, baltti-, ed. viitaten, ks. BALTIC 2a

de Balte, Baltin (1); baltisch (2)

Baltic *s, a* (1, 2a, 2b), **Baltic Sea** (2a)

1. *s* Baltia, alun perin Itämeri ja sitä ympäröivät alueet, nyk. lähinnä Liettua, Latvia ja Viro, joskus ehkä myös Valko-Venäjä (ks. LITHUANIAN, LATVIAN, ESTONIAN, BELORUSSIAN)

2a. *a* Itämeri, mutta erit. myös viitaten Baltian maihin ja niiden asukkaisiin, siten balttilainen, Baltian asukas

2b. *a* balttilainen, balttilaiset kielet, indoeurooppalaisten kielten ryhmään viitaten, johon kuuluvat liettua, latvia eli lätti ja vanha preussi; us. balttilais-slaavilaisten kielten osaryhmä (ks. INDO-EUROPEAN, LITHUANIAN, LATVIAN, SLAVIC); sama kuin LETTIC 2b, LITHUANIC 2b

fr les pays Baltes (1); baltique *a* (2a); baltique *m* (2b)
de Baltikum (1); Ostsee (2a); baltisch, baltische Sprachen (2b)
ru Балтия, Балтийские страны (1); Балтийское море (2a), балтийский (2a, 2b)

Baluba ks. LUBA**Baluch, Baloch** (1), **Baluchi** (1, 2) *s*

1. Pakistan (länsiosa), Iran (kaakkoisosa), Afganistan, Intia (Punjab), Oman, Katar, Turkmenistan, Tadžikistan: belutši, erittäin tiiviin brahui-heimojen ryhmän⁴⁶ jäsen. Ryhmä jakaantuu edelleen kahteen ryhmään: en *Sulaimani* ja *Makrani*. Belutšit ovat sunnimuslimeja ja yhä paimentolaisia, vaikkakin maanviljelys on yleistymässä. Belutšit kapinoivat Pakistanin hallitusta vastaan 1979-80 (ks. SUNNI).

2. balutši, belutši, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan indoiranilaisen kieliperheen itäiranilaisiin kieliin yhdessä mm. pašton ja tadžikin kanssa (ks. PASHTO, TAJIK 2, INDO-EUROPEAN). Kieli jakautuu itä- ja länsimurteisiin ja sitä kirjoitetaan arabialaisin kirjaimin.

⁴⁵ Kuten Balkanilla on tehty 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa.

⁴⁶ Belutšit mainitaan arabialaisissa kronikoissa jo 900-luvulla.

3. belutši(matto)

fr	Baloutches, Baloutchis, Baluchis <i>mon</i> (1); baloutchi (2)
de	Belutschen <i>mon</i> (1); Belutschi <i>n</i> (2)
ru	белуджи, балуч, балоч (1); язык балочи (2)

(omak. nim. *baloch*)

Baluchi ks. BALUCH**Bamangwato** ks. TSWANA**Bambara** *s*

1a. Mali (länsi- ja keskiosa), Mauritania, Norsunluurannikko, Guinea, Gambia: bambara, enimmäkseen sunnimuslimeihin lukeutuvaan maanviljelijäkansaan⁴⁷ kuuluva (ks. SUNNI); Malin suurin ja myös Mauritaniassa merkittävä väestöryhmä; lukeutuvat mandingoihin. Bambaroiden puuveistokset ym. taideteokset kuuluvat dogonien vastaavien töiden rinnalla mustan Afrikan tärkeimpiin taidearteisiin. Malissa tuaregit eivät maan itsenäistyessä halunneet hyväksyä bambaroiden suurta poliittista vaikutusvaltaa, mikä johti kapinaan. (ks. DOGON 1, MANDINGO 1, BLACK AFRIKA, TUAREG 1) Venäläislähteiden mukaan myös käytössä myös nimitys bamana.

1b. arabit: alun perin kaikki Länsi-Sudanin alueen ei-muslimit

2. bambara, ko. kansan kieli, joka kuuluu mandingokieliin (ks. MANDINGO 2). Kirjoitetaan latinalaisin aakkosin.

fr	Bambara <i>m</i> (1); bambara <i>m</i> (2)
de	Bambara, Banmana <i>m</i> (1); Bambara, Bamakan <i>n</i> (2)
ru	бамбара, бамана (1); язык бамана (2)

(omak. nim. *bambara* - perustan luojat, yhdistäjät)

Bamboo Curtain

Kiina, Tiibet: bambuesirippu (vrt. rautaesirippu), kiinalaisten viranomaisten muodostama uutis- ym. sulku, minkä vuoksi Tiibetissä asuvien tiibetiläisten on hyvin vaikea saada tietoa Intiassa maanpaossa olevilta maanmiehiltään. Vain nepalilaiset kauppiat ja Intian radioyhtiö All India Radio pystyi raottamaan verhoa aivan viime vuosiin saakka, jolloin Kiina löyhäsi etelärajansa tiukkaa kontrollia ja sukulaiset ovat päässeet tapaamaan toisiaan ja pyhiinvaeltajat tulemaan juhlapäiviksi Intian puolelle. Laajemmassa mielessä bambuesiripulla tarkoitettiin Kiinan kansantasavallan eristyneisyyttä muusta maailmasta. Termin käyttö tässä mielessä väheni huomattavasti, kun Kiina 1970-luvulla alkoi avautua ulkomaailmalle.

Bambutu ks. PYGMY**Bamiléké** *s*

1. Kamerun (länsiosa): bamileke, vuoristossa, Nigerian rajalla asuvien kristittyjen bantukansojen ryhmän jäsen. Ryhmään kuuluvat mm. babadzut, batangit, batusamit, bangantet ja changit.

---

⁴⁷ Bambaroiden esi-isät elivät muinaisen Malin alueella jo 1200-1500-luvulla ja vastustivat islamin leviämistä ranskalaisten tukemana aina 1800-luvun loppuun. Heidän yhteiskuntansa oli jakautunut kolmeen luokkaan.

2. bamileke, ko. kansaryhmän kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1)

fr	Vamiléké <i>m</i> (1); bamiléké <i>m</i> (2)
de	Bamileke <i>m</i> (1)
ru	бамилеке (1); язык бамилеке (2)

Banda *s*

1. Keski-Afrikan tasavalta (itäinen keskiosa), Kongo (Kinshasa), Sudan, Kongo (Brazzaville): banda, lähinnä perinteisiä uskontoja sekä karjanhoitoa ja maanviljelyä harjoittavien afrikkalaiskansojen ryhmän jäsen⁴⁸; Keski-Afrikan tasavallan suurin väestöryhmä
2. banda, ko. kansan kieli, joka kuuluu yhdessä mm. sangon ja zanden kanssa nigerin-kongon kielikunnan itäiseen kieliperheeseen (ks. SANGO 3, ZANDE 2); puhutaan myös Kongossa
3. Afrikka (jotkut osat): olkikattoinen talo

fr	Banda <i>m</i> (1)
de	Banda <i>m</i> (1)
ru	банда (1)

Bantu *s*

1. Saharan tai päiväntasaajan eteläpuolinen Afrikka: bantu, bantukielet, nigerin-kongon kielikunnan benuen-kongon kieliperheeseen kuuluva kieliryhmä. Käytännössä bantukielet muodostavat koko ko. kieliperheen, sillä ei-bantukieliä on vain muutama pieni kieli (esim. tiv, jukun, efik) Nigeriassa. Alun perin bantukielet ovat saman vanhan kielen murteita, lauserakenteeltaan ja äänneopiltaan toistensa kaltaisia kieliä, mikä on edistänyt suahilin omaksumista Itä-Afrikan yhteiseksi kieleksi (ks. SWAHIL).
- 2a. bantu, bantuneekeeri, bantukieliä puhuviin eteläisen Afrikan negridisiin kansoihin kuuluva. Kansat poikkeavat kuitenkin rodullisesti ja kulttuurisesti paljonkin toisistaan.
- 2b. Etelä-Afrikka: bantu, 1930-luvulta lähtien KAFFIR-nimityksen korvannut nimitys, joka ei alun perin ollut pejoratiivinen, mutta jota aktivistit pitivät pejoratiivisena. Nimitys oli apartheidin aikana yksi tilastojen neljästä rodusta (vrt. APARTHEID, ASIAN 1b, ASIATIC 2, COLOURED 1c, WHITE 1b).

fr	bantou <i>m</i> (1,2)
de	Bantu <i>n</i> , Bantusprache <i>f</i> (1); Bantu <i>m</i> , Bantuneger, Bantunegerin (2)
ru	язык банту (1); банту (2)

(zulu ja xhosa: *a-ba-ntu* - ihmiset; *um-ntu* - ihminen)

Bantustan *s*

Etelä-Afrikka, apartheidin aikana: bantustan, mustien "valtioiksi" varattuja alueita, joita oli varattu erikseen jokaiselle suurimmalle mustalle väestöryhmälle ja joihin muuttaminen oli pakollista. Viralliselta nimeltä HOMELANDS, kutsuttiin myös termillä *black states*. Yhteydestä riippuen kaikki voivat olla pejoratiivisia, vars. bantustan. Bantustanit perustettiin

---

⁴⁸ 1800-luvulla bandojen esi-isät asuivat Nigeriassa Bandzhunin valtakunnassa.

1960-luvulla ja ne julistettiin itsenäisiksi 1980-luvun vaihteessa.⁴⁹ V. 1994 bantustanit liitettiin virallisesti takaisin Etelä-Afrikkaan.

fr	bantoustan <i>m</i>
de	Bantu homelands, Bantuheimatländer <i>mon</i> ; Bantustan <i>m</i>
ru	бантустан

Banyamhenge *s*

Kongo (Kinshasa; ent. Zaire): banyamhenge, maahan 200 v. sitten muuttaneiden tutsien jälkeläinen (ks. myös HUTU, TUTSI, RUANDA, RUNDI)

Banyamwezi ks. NYAMWEZI

Banyarwanda *s*

Burundi, Tanzania, Uganda, Kongo (Kinshasa): banyarwanda, niiden tutsipakolaisten ryhmään kuuluva, jotka pakenivat Ruandasta 1964 verilöylyn yhteydessä. Osa heistä liittyi sissiliikkeeseen, joka otti vallan Ruandassa tutsseille viisi vuotta myöhemmin, ja osa liittyi Ugandan armeijaan ja marssi Ruandan isänmaallisen rintaman nimissä Ugandasta Ruandaan 1990, mistä oli seurauksena verinen sisällissota ja sekä hutujen että tutsien massamurhia (ks. HUTU, TUTSI). Venäläislähteiden mukaan banyarwanda on alun perin hutujen ja tutsien yhteisnimitys (vrt. RUANDA 1b, RUNDI 1).

ru	баньярванда
----	-------------

Baoulé *s*

1. Norsunluurannikko (etelä- ja keskiosa): baule; alkuperäisen, akaneihin kuuluvan maanviljelijäkansan⁵⁰ jäsen; osittain katolilaisia, osittain perinteisten afrikkalaisten uskontojen harjoittajia. Bauleilla on nyk. tärkeä yhteiskunnallinen ja poliittinen rooli. (ks. AKAN 1, CATHOLIC 2c)

2. baule, ko. kansan kieli, ks. AKAN 2

fr	Baoulé <i>m</i> (1); baoulé <i>m</i> (2)
de	Baule <i>m</i> (1); Baule <i>n</i> (2)
ru	бауле (1); язык бауле (2)

Baptism *s*

1a. kaste, kastaminen

1b. (kuv.) kaste, esim. laivan kaste

2. baptismi, protestanttisen kirkon uskonlahko, joka katsoo, että kaste pitää antaa vain aikuisille uskovaisille ja että kaste pitää suorittaa kastamalla asianomainen kokonaan veteen

fr	baptisme <i>m</i>
de	Baptismus <i>m</i>
ru	баптизм

⁴⁹ Vuosina 1913 ja 1936 säädetyillä laeilla osoitettiin mustille vähäisiä, sinne tänne siroteltuja omia alueita. Homelands-projekti aloitettiin 1959; sen tarkoitus oli osoittaa kaikille mustille "kansakunnille" omat heimopohjaiset valtionsa. Vuonna 1970 kaikki Etelä-Afrikan mustat julistettiin jonkin heimokotimaan kansalaisiksi. Osa bantustaneista on pääasiassa tietyn heimon asuttamia, esim. Transkei ja Ciskei xhosien, Natal zulujen. Ensimmäinen bantustan, Transkei, itsenäistyi 1976.

⁵⁰ Baulet siirtyivät nyk. Ghanan länsiosista Norsunluurannikolle 1700-luvun alussa erään ashanti prinsessan johdolla.

Baptist *s, a* (1, 2, 3); **Baptistic** *a* (3)

1. *s* kastaja, esim. Johannes Kastaja
2. *s* baptisti, baptilismin kannattaja
3. *a* baptistinen

fr	baptiste <i>m, a</i> (2, 3)
de	Baptist, Baptistin (2); baptistisch <i>a</i> (3)
ru	баптист, баптистка (2); баптистский (3)

Baptistic *a* ks. BAPTIST 3**Baqqarah, Baggara** *s*

Pohjois-Afrikka: baggara, osittain esim. fulaneihin sekoittuneen arabipaimentolaisheimon jäsenen alueella, jossa voi kasvattaa lehmiä, muttei kameleita; nimitys nubojen antama (ks. FULANI 1, NUBA 1)

(ar *baqqarah* - karjanhoitajat)

barbaresque *s, a*

1. *s* Pohjois-Afrikka: eräs kansa, vrt. BARBARY
- 2a. *a* barbareski, pohjoisafrikkalainen (merirosvo), esim. *Les pirates barbaresques ont dominé la Méditerranée occidentale du 16e au 19e siècle.* – Pohjoisafrikkalaiset merirosvot hallitsivat läntistä Välimerästä 1500-luvulta 1800-luvulle.
- 2b. *a* barbaarinen tyyliltään (esim. arkkitehtuurissa)

fr	barbaresque <i>s, a</i> (2a)
----	------------------------------

barbarian (1, 2, 3, 5b), **barbaric** *a* (2b); **barbarous** *a* (hyvin pej.) (2b)

- 1a. *s* Antiikin Kreikka: barbaari, muut kuin kreikkaa äidinkielenään tai sivistyskielenään puhuvat
- 1b. *s* Antiikin Kreikka: barbaari, muut kuin kreikkalaiset; ne, joilla ei ollut oikeutta osallistua olympialaisiin
- 1c. *s* Antiikin Rooma: barbaari, Rooman imperiumin ulkopuoliset kansat, esim. gootit, germaanit (ks. myös LOMBARD)
- 2a. *a* barbaarinen, vieras maa, kulttuuri tai kansakunta, jonka uskotaan olevan alemmalla sivistystasolla kuin se, johon itse kuulutaan
- 2b. *a* sivistymätön; näistä *barbaric* voi olla myös myönteisessä ilmaisussa, esim. *barbaric splendour* - loisto
- 2c. *a* saksa: sietämätön, hyvin suuri, esim. *eine barbarische Hitze* - sietämätön kuumuus
- 2c. *adv* saksa: hyvin, esim. *Es war barbarish kalt.* - Oli hirvittävän kylmä.
- 3a. *s* raakuus, sivistymättömyys, oppimattomuus
- 3b. *s* hienostumattomuus, kultivoitumattomuus
- 4a. *s* barbaari, raaka, tunteeton ja sivistymätön ihminen
- 4b. *s* saksa: tietyllä alueella kouluttamaton ihminen
- 5a. *s* kreikka ja latina: virheellinen tai tarpeeton ilmaisu tai vierasperäinen lainasana
- 5b. *s* englantti ja ranska: kieliopillisesti väärä ilmaisu, ks. BARBARISM

fr	barbare <i>s, a</i> (1, 2, 4a); barbarie <i>f</i> (3a, 3b); barbarisme <i>m</i> (5b)
de	Barbar, Barbarin (pej.) (1, 2, 4); barbarisch <i>a</i> (2, 3); Barbarei <i>f</i> (3); Barbarismus <i>m</i> (5a)
ru	варвар (kirj.) (1, 4a); варварский (2)

barbaric *a* ks. BARBARIAN

barbarism *s*

- 1a. barbarismi, kieliopillisesti virheellinen ilmaisu
- 1b. englanti ja ranska: hyvän maun vastainen teko tai ajatus
- 2a. barbaariset sosiaaliset olosuhteet
- 2b. julmuus, raakuus
3. saksa: primitiiviset ilmaisumuodot nykytaiteessa tai -musiikissa

fr	barbarisme <i>m</i> (1)
de	Barbarismus <i>m</i> (1a, 3)
ru	варваризм, барбаризм (1a)

barbarity *s*

barbaria, sivistymättömyys

fr	barbarie <i>f</i>
de	Barbarei <i>f</i>
ru	Барварство (kirj.)

barbarize *v*

1. käyttää barbarismeja puheessa tai kirjoituksessa
2. muuttua barbaariseksi

fr	barbariser (2)
----	----------------

barbarous *a* (hyvin pej.) ks. BARBARIAN

Barbary *s*

(hist.) Pohjois-Afrikan rannikko Atlantin valtamereltä Egyptin rajalle

fr	Barbarie
----	----------

Barbary States

Barbareskivaltiot (Marokko, Algeria, Tunisia ja Tripolitania eli nyk. Libya)

fr	États Barbaresques
de	Barbaresken(staaten)

Bariba *s*

1. Benin (keskiosa): bariba, afrikkalaiskansan jäsen; maan neljänneksi suurin väestöryhmä fonien, adjojen ja jorubojen jälkeen (ks. FON 1, ADJA 1, YORUBA 1)
2. bariba, ko. kansan kieli

fr	Bariba <i>m</i> (1)
de	Bariba <i>m</i> (1)

Barotse ks. LOZI

fr **Barbu** *s* (vrt. FUNDAMENTALISM, WAHABISM, SHARIA, ISLAM.)

1. mies, jolla on parta
2. (tav. lainausmerkeissä) islamilainen ekstremisti, esim. *Pour beaucoup d'Occidentaux, les "barbus" révèlent le caractère obscurantiste et intolérante de l'enseignement de Mahomet* – Monien länsimaalaisten mielestä "partaniekat" paljastavat Muhammedin opetuksen valistumattoman ja suvaitsemattoman luonteen.

Bascology *s*

baskien ja baskin kielen tutkimus

fr bascologie *f*, euskarologie *f*

Bashkir *s.1.* Venäjä (Baškiria ja Etelä-Uralin alueet): baškiiri, turkkilaisen kansan⁵¹ jäsen. Baškiirit ovat sunnimuslimeja mutta eivät niin sitoutuneita uskontoonsa kuin esim. tataarit, koska heihin ei ole kohdistunut samanlaisia paineita ortodoksien käännytystyön vuoksi (vrt. SUNNI, TARTAR 1, ORTHODOXY). Baškiirit vapautettiin maaorjuudesta 1700-luvulla, ja he säilyttivät heimorakenteensa aina Venäjän vallankumoukseen 1917, asti eikä samanlaista porvaristoa kuin tataareilla koskaan kehittynyt. Venäjällä heitä pidettiin tataarien heimona ja kulttuuriset siteet (esim. kansanlaulut) tataareihin ovatkin vahvat. Oman kansallisen identiteetin kehittymiseen lienee vaikuttanut se, että baškiirit ovat kapinoineet venäläisiä vastaan 1700-luvulle saakka ja taistelivat vallankumouksen 1917 jälkeen venäläisbolševikkeja vastaan. Baškirian autonomisessa tasavallassa, joka perustettiin 1919, baškiirit muodostavat noin kolmasosan väestöstä ja ovat vähemmistönä jopa tasavallan parlamentissa. Tasavallassa on kuitenkin kehittymässä kansallinen, venäläisvastainen oppositio, ja Baškiria teki Kalmykian tavoin erityissopimuksen Venäjän kanssa ennen kaikkea oikeudesta alueensa luonnonvarojen hyödyntämiseen. Vars. taloudellista yhteistyötä tehdään paljon Tatarian tasavallan kanssa.

2. baškiiri, baškurtti, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan turkkilaisen kielikunnan länsiturkkilaisiin kieliin yhdessä mm. kirgiisin ja kazakin kanssa. Baškiirin kirjakieli luotiin 1923, mihin saakka baškiirit olivat käyttäneet kirjakielenään tataaria. Monet baškiirit käyttävät yhä tataaria äidinkielenään. Baškiiria kirjoitetaan kyrillisin kirjaimin. (ks. KIRGHIZ 2, KAZAKH 2, TARTAR 2, CYRILLIC)

fr Bachkir *m* (1); bachkir *m* (2)de Baschkire, Baschkirin (1); Baschkirisch *n* (2); baskirisch *a*

ru башкир, башкорт (1); башкирский язык (2)

(omak. nim. *bashkort*)**Baskish** ks. BASQUE 2**Basotho**, ks. SOTHO**Basque** *s, a*

1. *s* Espanja, Ranska (maiden välisen raja-alueen Länsi-Pyreneiden vuoristo, Biskaijanlahden rannikko, 7 maakuntaa), Keski- ja Etelä-Amerikka: baski, em. alueen, Antiikin aikaisen Biskaijan, syntyperäinen asukas. Espanjassa baskeja on noin 2 miljoonaa, Ranskassa 100 000. Keski- ja Etelä-Amerikan baskit ovat 1700-luvun pakkosiirtolaisten ja vapaaehtoisten siirtolaisten jälkeläisiä⁵². Baskit ovat katolilaisia, joskin monet perinteisen uskonnon piirteet, esim.

⁵¹ Pohjois- ja länsibaškiirien esi-isät olivat turkkilaistuneita suomalais-ugrilaisia heimoja, jotka kääntyivät islamiin 1200-luvun puolivälissä. Etelä- ja itäbaškiirit taas ovat turkkilaisten paimentolaisten jälkeläisiä ja läheistä sukua mm. kazakeille ja nogaille (ks. KAZAKH 1, NOGAY 1). Itäbaškiirit saapuivat Keski-Aasian pohjoisosista 600-900-luvuilla. Baškiria liitettiin Venäjään mongolivaltakunnan kukistuttua 1552-57.

⁵² Baskit ovat olleet omalla vuoristoisella seudullaan jo, ennen kuin indoeurooppalaiset maanviljelijäkansat saapuivat ja asettuivat asumaan heidän ympärilleen, geenitutkimuksen mukaan ainakin kalliomaalausten teon aikoihin nuoremmalla paleoliittisella kivikaudella, joka oli noin 8000 - 3000 e.a.a. Myös lingvistinen tutkimus on vahvistanut em. käsitystä. 800-luvun puolivälissä Oviedon kuningaskunnasta alkoi syntyä Navarran kuningaskunnan ydin, ja vuosien 1020 ja 1030 välillä Oviedon kuningaskunta käsitti koko nyk. baskimaan. Kristinusko levisi alankoalueille varhain, mutta vuoristoon vasta 1100-luvulla. Keskiajalla alue kuitenkin hajosi ja jaettiin Kastilian ja Ranskan kesken. Kastilian kuningaskunnassa baskeilla oli laajat erioikeudet, mm. jopa oikeus kumota paikal-

tiettyjen puiden pyhittäminen, ovat säilyneet. Baskien itsenäisyyspyrkimykset ovat 1100-luvulta ja 1800-luvulta tavoitteena muinaisen Oviedon kuningaskunnan palauttaminen. Varsinainen kansallisuusaate alkoi kukoistaa v. 1833 jälkeen, kun Espanjan hallitus ajoi voimakasta keskushallintoa. Ristiriidat johtivat aseellisiin yhteenottoihin v. 1875 saakka. Baskien vuosisadan lopussa perustamaa kansallispuoluetta on sanottu hyvin rasistiseksi. Espanjan sisällissodan aikana 1936-9 konservatiiviset baskit liittoutuivat vasemmiston kanssa saadakseen autonomian. Francon diktatuuri ja mm. baskin puhumiskielto johti baskilaisen vasemmistolaisen kansallisliikkeen ja nyk. osin terroristisen ETA-järjestön syntyyn, joiden tavoitteena on itsenäisen baskivaltion muodostaminen, jonka rajat olisivat pohjoisessa samat kuin Ranskan valtakunnan lankumouksen jälkeen ja etelässä viime vuosisadalla käytyjen karlistisotien jälkeen. Vuoden 1978 demokraattinen perustuslaki takasi autonomian mutta jätti määrittelemättä maantieteelliset ja itse autonomian rajat, mikä on johtanut nykyisen terroristisen baskiliikkeen syntyyn ja liittänyt mukaan myös Ranskan baskit, jotka olivat jo 1800-luvulla pitkälti sulautuneet ranskalaisiin ja joiden keskuudessa kansallisuusliike ei ollut saanut vastaavaa jalansijaa. Baskinimitys tulee Rooman valtakunnan ajoilta, jolloin yhden baskiheimon, vaskonien (en *Vasconne*) nimitys ulotettiin käsittämään koko alueen asukkaita.

2. *s* euskara, baski, ko. kansan kieli⁵³, joka jakaantuu kahdeksaan eri murteeseen. Kielen sukulaisuutta minkään tunnetun kielen kanssa ei ole voitu todistaa. Nyk. kieltä ylläpidetään television ja kouluopetuksen avulla. Baski on yksi Espanjan alueellisista virallisista kielistä katalaanin ja kastilian ohella. (ks. CATALAN 2, CASTILIAN 2; vrt. INDO-EUROPEAN 1)

3a. *a* baskilainen, baski-, baskeihin liittyvä

3b. *a* ranska: baskien maalle tyypillinen

fr Basque *m, f*, Basquaise *f* (1); basque *m, a* (2, 3a); basquais, basquaise (3a); basquaise (3b)

de Baske, Baskin (1); Baskisch, Baskische *n* (2); baskisch (3a)

ru баски (1); баскский язык (2)

(omak. nim. *euskaldunak*; kielestä *euskara*)

Basquish, Baskish ks. BASQUE 2

Bassa *s*

1. Liberia, rannikko: bassa, kruiden heimoksi lukeutuvaan afrikkalaiskansaan kuuluva; kpelli- en jälkeen maan toiseksi suurin väestöryhmä (ks. KPILLE 1, KRU 1, AMERICO-LIBERIAN)

2a. Liberia: bassa, ko. kansan kieli, kuuluu nigerin-kongon kielikunnan kwan kieliperheeseen; katsotaan joskus krun (ks. KRU 2) murteeksi; aakkoset kehitettiin 1920-luvulla

2b. Pohjois-Nigeria: kaksi ko. alueen kielistä

2c. Keski-Nigeria: bassa-nge, kwan kieliperheeseen lukeutuvan nupen murre. Nupe taas kuuluu samaan ryhmään mm. joruban, ibon ja binin kanssa (ks. BINI 2 IBO 2, YORUBA 2).

2d. Kamerun: yksi ko. alueen kielistä

3. korkea-arvoinen upseeri, komentaja tai kuvernööri; alun perin muinaisesta Turkista lähtenyt nimitys (en myös *bassaw, bashaw, pasha*)

fr Bassa *m* (1); bassa (2a)

de Bassa *m* (1); Bassa *n* (2a-2d)

---

lisneuvoston päätöksellä keskushallinnon päätöksiä. Erioikeudet lopetettiin vasta v. 1876. 1600-1700-luvuilla baskit kuitenkin pitivät itseään enemmän espanjalaisina ja ranskalaisina kuin baskikansana.

⁵³ Euskaraa väitetään jopa 6000 v. vanhaksi kieleksi, ja se on säilynyt mm. suullisena bentsoaria-perinteenä, joka on improvisoitu runolaulukilpailu ja joita järjestetään vielä nykyaikanakin. Kieltä on väitetty Antiikin aikana käytetyn nykyistä paljon laajemmalla alueella: Loiren rannoilla pohjoisessa ja Gibraltarin tienoilla etelässä.

bastard ks. BASTARD**bastard, bastarde** *s, a* (1-5); **bastard** *s* (2)

1. *s* avioton lapsi, äpärä
2. *s* Etelä-Afrikka: värillinen, vrt. GRIQUA, COLOURED, REHOBOTH BASTARDS
- 3a. *s* (pej.) äpärä, epäsikiö, sekasikiö
- 3b. *s* (pej.) kurja tyyppi, kaveri, heppu (fyysisesti heikosta pojasta tai miehestä)
4. *s* useita muita erilaisia merkityksiä
- 5a. *a* avioton
- 5b. *a* sekarotuinen eläin, hybridi
- 5c. *a* Etelä-Afrikka: värillinen
- 5d. *a* useita muita merkityksiä

- fr Bâtard, bâtarde (1, 4, 5b)
 de Bastard *m* (1, 3a); Bastaard *m* (ark.), Baster *m* (2)
 ru бастард (1)
 (af *bastard*, nyk. *baster*)

Basuto, ks. SOTHO**Batak** *s, a* (1a, 1b, 2, 3), **Batta, Battak** *s, a* (1b, 3)

- 1a. *s* Filippiinit (Palawanin saari): alueen (syntyperäinen) asukas
- 1b. *s* Indonesia (Pohjois-Sumatran keskiosa): batak, alkuperäiskansan jäsen; jakaantuu heimoihin; kolmasosa kristittyjä, kolmasosa muslimeja ja kolmasosa animisteja. Batakit ovat yksi suurimmista Indonesian alkuperäiskansoista. (ks. MUSLIM, ANIMIST)
2. *s* batak, ko. kansan kieli, joka kuuluu malaijilais-polynesian kielikunnan malaijilaiseen ryhmään. Kielellä on oma, indonesiaan perustuva kirjoitusjärjestelmänsä. Saksalaislähteiden mukaan batakkielten ryhmä jakaantuu edelleen pohjoiseen ja eteläiseen ryhmään sekä simalunguniin.
3. *a* batakilainen, kansaan ja kieliin liittyen

- de Batak *m* (1b); batak *m* (2)
 ru батак, оранг-батак, оранг-тапанули (1); языки батак (2)

Bateke, Teke, Atyo, Tyo *s*

1. Gabon, Kongo (Brazzaville, eteläosa), Kongo (Kinshasa, pohjoisosa): bateke, teke, maanviljelyä harjoittavan bantukansan⁵⁴ jäsen; osa katolilaisia, osa harjoittaa perinteisiä uskontoja. Kongon (Brazzaville) toiseksi suurin väestöryhmä kongojen jälkeen. (ks. BAKONGO 1a, BANTU, CATHOLIC 2c). Venäläislähteiden mukaan myös nimitys dzing käytössä.
2. bateke, ko. kansojen kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1) ja on luotu pohjoisteken pohjalta

- fr Batéké, Téké *m* (1)
 de Teke *m* (1)
 ru теке, батеке, дзинг, тию (1); язык теке (2)
 (omak. nim. *tio*)

Batswana, ks. TSWANA

---

⁵⁴ Bateket hallitsivat 1400-1800-luvuilla Makokon valtakuntaa. Osa siirtyi 1500-1600-luvuilla Kongo-joen oikealle rannalle.

Batta, Battak ks. BATAK 1b, 3

Batutsi ks. TUTSI

Baya (1, 2), Gbaya (2) s

1. Keski-Afrikan tasavalta (itäosa), Kamerun, Kongo (Kinshasa), Kongo (Brazzaville): baja, perinteisiä uskontoja harjoittavan bandojen sukukansan jäsen. Bajat viljelevät maata ja hoitavat karjaa. Keski-Afrikan tasavallan toiseksi suurin väestöryhmä bandojen rinnalla. Venäläislähteiden mukaan nimityksiä ovat myös manja, mbakka ja ngbakka. (ks. BANDA 1)

2. baja, ko. kansan kieli, joka venäläislähteiden mukaan kuuluu nigerin-kongon kielikunnan adamavakieliin

fr Baya, Gbaya *m* (1)

ru гбайя, байя, манжа, мбакка, нгбакка (1); язык гбайя (2)

Bayaka ks. PYGMY

Bedja s

1. Egypti (eteläosa), Sudan (pohjoisosasta aina Eritreaan saakka), Etiopia: bedža, alkuperäiskansan jäsen⁵⁵; Sudanin neljänneksi suurin väestöryhmä arabien, furien ja dinkojen jälkeen ja Red Sea Kassalan maakunnassa puolet väestöstä, kun arabeja on noin 20 %. Jakaantuu useisiin heimoihin, joista erit. pohjoisosan ababdat ovat hyvin arabialaistuneita ja eteläiset heimot taas assimiloituneet tigrainiin. Osa bedžoista on kuitenkin pysytellyt erillään ympäröivistä kansoista. Luetaan joskus pohjoistigreihin. Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset bedauye ja bedavir käytössä. (ks. ARABICIZATION, ASSIMILATION, ARAB, FUR, DINKA 1, TIGRE 2a)

2. bedža, ko. kansan kieli, joka kuuluu afroaasialaisen kielikunnan kuušilaiskieliin yhdessä mm. somalin ja danakilin kanssa. Kielen nimi on *To Bedawi*. Osa bedžoista, venäläislähteiden mukaan erit. beni-amerit Etiopiassa, puhuu tigrea ja jotkut myös arabiaa. (ks. SOMALI 2, DANAKIL 2, TIGRE 3, ARABIC)

fr Bedja *m* (1); bedja *m* (2)

de Bedja, Bedscha, Beja, Bega *m* (1); Bedauye *n*(2)

ru беджа, бедауйе, бедавир (1)

Bedouin, Beduin s

1. Saudi-Arabia, Iran, Jordania, Sudan, Egypti: beduiini, aavikkoarabi⁵⁶. Beduiinit ovat siirtymässä perinteisestä paimentolaisuudesta pienkarjan kasvatukseen ja maanviljelykseen. Niemillisesti sunnimuslimeja, mutta säilyttäneet monia perinteisistä tavoistaan. Muodostavat Jordaniassa osan valtaeliitistä. (ks. SUNNI, vrt. CIRCASSIAN 1c)

2. beduiinimaista elämää viettävä, mustalainen, vrt. GIPSY, GIPSYDOM

fr Bédouin, Bédouine (1)

de Beduine *m* (1)

ru бедуин (1)

(ar *badawi* - autiomaan asukas)

⁵⁵ Bedžat ovat asuneet alueella jo 4000 e.a.a. tai aikaisemmin. 500-luvulla he kääntyivät kristinuskoon ja 1200-luvulla islamiin.

⁵⁶ Beduiineja on ollut siitä lähtien, kun kamelien paimentaminen alkoi n. 1500 e.a.a. Arabian niemimaalla heitä oli 1900-luvun alussa noin neljäsosa väestöstä, mutta 1970 vain 10 %.

Beduin ks. BEDOUIN

Beha'í ks. BAHA'Í

Beja ks. BEDJA

Bella *s*

Mali ym: bella, tuaregien mustien orjien jälkeläinen; osa belloista on jäänyt tuaregien keskuuteen (ks. TUAREG 1)

fr   Bellé *m*

Belorussian, Byelorussian (1, 3), White Russian (1, 2)

1. *s* Valko-Venäjä, Puola (itäosa; Bialystokin alue), siirtolaisia Länsi-Euroopassa, Pohjois- ja Etelä-Amerikassa ja Australiassa: valkovenäläinen, itäslaaveihin⁵⁷ lukeutuvan kansan edustaja; enimmäkseen ortodokseja, tataarit muslimeja. Kansallistunne on ollut heikko voimakkaiden naapureiden paineessa: esim. Valko-Venäjä-nimitys tuli sen nyk. alueen nimeksi vasta 1600-luvulla, ja usein senkin jälkeen nyk. Valko-Venäjän ja Liettuan itäosasta käytettiin nimitystä Liettua ja alueen asukkaita kutsuttiin liettualaisiksi (*Litva* ja *litviny*), ja vielä 1900-luvulla asukkaat käyttivät itsestään nimitystä *tutejusyja* - paikalliset. Vasta viime aikoina kansallistunne on ollut nousussa (mm. kiivaita mielenosoituksia Venäjän kanssa solmittua valtioliittoa vastaan). Ongelmallinen tilanne maan venäläisen vähemmistön osalta, valkovenäläisiä on maassa noin 77 %. Puolassa valkovenäläisten asuttama alue on maan köyhin ja alikehittynein. (ks. SLAV, ORTHODOXY)

2. *s* valkovenäjä, ko. kansan kieli, joka kuuluu slaavilaisen kielikunnan itäslaavilaisiin kieliin yhdessä venäjän ja ukrainan kanssa; jakaantuu koillis- ja kaakkoismurteisiin. Kirjakieli luotiin 1905. Nyk.⁵⁸ Valko-Venäjän virallinen kieli, joskin paineita venäjän hyväksymisestä toiseksi viralliseksi kieleksi on. Kirjoitetaan kyrillisin kirjaimin, joskin kirjoitustapa muuttui venäläistämisen myötä 1933, mutta myös latinalainen vakiintunut kirjoitustapa on olemassa ja tataarit käyttävät arabialaisia kirjaimia. (ks. SLAVIC, SLAVONIAN, UKRAINIAN 2, CYRILLIC, TARTAR 1)

3. *a* valkovenäläinen, maahan, asukkaisiin tai kieleen liittyen

fr   Biélorusse *s, a* (1, 3); biélorusse *m* (2)

de   Belorusse, Belorussin, Weißrusse, Weißrussin (1);
Weißrussisch *n* (2); weißrussisch (3)

ru   белорус, белоруска (1); белорусский язык (2); белорусский (3)

(ru *belyj* - valkoinen - viittaa ehkä mongolien alueen (verotuksellisesti) ulkopuoliseen osaan; omak. nim. *belarus*)

⁵⁷ Valko-Venäjän alueen asuttivat ensin baltit, nykyisten liettualaisten ja latvialaisten esi-isät, ja slaavit työntyivät alueelle vasta myöhemmin. Työntäminen ja sulautuminen jatkuu vielä nykyisinkin, sillä maan koillisosasta voi vielä löytää liettualaisia kyliä. Ensimmäinen Valko-Venäjän kansallisvaltio perustettiin 1918 ja oli itsenäinen, kunnes maa ennen II maailmansotaa jaettiin Puolan ja Neuvosto-Venäjän kesken.

⁵⁸ Ensimmäiset kirjoitukset valkovenäjäksi ovat 1200-luvulta, ja 1400-luvulla valkovenäjä oli silloisen Liettuan herttuakunnan kieli, mutta jäi puolan varjoon 1600-luvun päätyttyä. Uusi kielen elpyminen alkoi 1800-luvulla, kun kiinnostus kansanrunouteen heräsi. I maailmansodan aikana saksalaiset sallivat kielen käytön ja jopa avasivat valkovenäläisiä kouluja valloittamillaan alueilla. Jako kahteen murteeseen alkoi sodan jälkeen, kun Vilnan alue ja Neuvosto-Venäjän alue eriytyivät toisistaan. Stalinin aikana valkovenäläistämisvaiheen jälkeen valkovenäjän kielioppi muutettiin venäjän mukaiseksi ja sodan jälkeen yhä harvemmissä kouluissa käytettiin valkovenäjää opetuskielenä, kun venäjämästä tuli ”ylemmän” luokan kieli ja se tarjosi paremmat mahdollisuudet edetä uralla. Valkovenäjän käyttäminen saatettiin myös tulkita nationalismiksi ja siitä rangaistiin. (ks. NATIONALISM, BELORUSSIFICATION)

Belorussification *s*

valkovenäläistäminen, nuoren Neuvosto-Venäjän 1920-luvulla harjoittama politiikka, jonka seurauksena valkovenäjää kehitettiin hallinnon, armeijan ja tieteen tarpeisiin. Suuntaus päättyi Stalinin venäläistämisyrittämyksiin 1930-luvulla.

Bemba *s*

1. Sambia (koillisosa), Kongo (Kinshasa) (Sambian vastainen raja): bemba, perinteisiä uskontoja harjoittavan ja maata viljelevän bantukansan⁵⁹ jäsen. Bembat ovat alun perin kuuluneet luboihin, ja bemboihin kuuluvat heidän itsensä lisäksi lundat, lalat ja bisat. Sambian suurin väestöryhmä (n. 35 %), joka asuu kuparin louhinta-alueella. Venäläislähteiden mukaisia nimiä myös bavemba, vavemba ja muemba. (ks. LUBA 1, LUNDA 1, BANTU)

2. bemba, ci-bemba, ko. kansan kieli, kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1); tärkeä kaivostyöläisten kieli. Venäläislähteiden mukaan itse kielen nimi on ci-bemba ja bemba on ko. kielen murre.

fr Bemba *m* (1); bemba *m* (2)

de Bemba *m* (1)

ru бемба, бавемба, вавемба, муемба (1); язык чибемба (2)

Bengala ks. BENGALI**Bengalee** ks. BENGALI**Bengalese** ks. BENGALI**Bengali, Bengalee, Bengalese** (1, 2), **Bengala** (2) *s*

1. Bangladesh, Intia (Itä-Bengali): bengali, kansan⁶⁰ jäsen; Bangladeshissa sunnimuslimeja ja Intiassa enimmäkseen hinduja. Muodostavat 90 % Bangladeshin väestöstä. Ristiriitoja chakmojen kanssa. (ks. SUNNI, HINDU, CHAKMA 1).

2. bengali, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisten kielten indoiranilaisen kieliperheen itäintialaisiin kieliin, ks. INDO-EUROPEAN. Kirjakieliä on kaksi, klassinen (länsimurteen pohjalta) ja puhekieli (Kalkutan ja nykyisten länsimurteiden pohjalta). Myös Bangladeshiin on muodostunut jo oma bengalin murre. Venäläislähteiden mukaan kielen nimi on myös bangla-bhasa.

fr Bengali *m* (1); bengali *m* (2)

de Bengale, Bengalin (1); Bengali *n* (2)

ru бенгалец (1); язык бенгали, язык бангла-бхаса (2)

Be'ni ks. BINI**Benin** *s*

1a. Länsi-Afrikka: n. 1100-luvulla nykyiseen Nigeriaan perustettu valtio, jonka englantilaiset valloittivat 1890-luvun lopussa (ks. EDO 1)

⁵⁹ Bembat erottautuivat omaksi ryhmäkseen luboista 1700-luvulla. Heillä oli 1800-luvun lopulla oma valtakunta suurten järvien alueella.

⁶⁰ Ensimmäinen bengalien valtakunta kukoisti 700-1200-luvuilla.

1b. Länsi-Afrikka: Benin, valtio, ent. Dahomey, joka on perustettu 1600-luvulla ja itsenäistyi 1960

2. sama kuin EDO 1

Berber *s*

1. Pohjois-Afrikka (Atlas- ja Rif-vuoret): berberi, paimentolaiskansan⁶¹ jäsen. Marokossa osa sekä kuninkaan tärkeimmistä vastustajista että hänen lähimmistä upseereistaan on ollut berbereitä. Toistuvia berberikapinoita ranskalaisia ja espanjalaisia vastaan 1830-luvulla ja 1900-luvun alussa. Ranskan vallan aikana Algeriassa ja Marokossa koulutetuin kansanosia ja itenäisyystaistelujen kärjessä. Algeriassa berberit vaativat kielensä tunnustamista sekä vastustavat islamilaistamista ja arabialaistamista ja ovat muodostaneet itsepuolustusryhmiä islamisteja vastaan. (ks. ARABICIZATION, ISLAMISATION)

2. berberi, kieliryhmä, joka muodostaa afroaasian kielikunnan kieliperheen ja johon mm. tuaregi ja kabyyli kuuluvat. Myös yhden ko. kieliryhmän kielen (ei kirjakieltä) murteista käytetty nimitys. Kirjoitettiin ennen tiffinagh-tavukirjoituksella mutta nyk. arabialaisilla aakkosilla. (ks. HAMITIC, TUAREG 2, KABYLE 2, ARABIC 1)

3. saksa: Luoteis-Afrikan berberien käsin solmima villamatto

4. saksa: pohjoisafrikkalainen ratsuhevonen

5. saksa: (puhek.) kulkuri

fr Berbère *m, f* (1); berbère *m* (2)

de Berber, Berberin (1, 3, 4, 5); Berbersprachen *mon* (2)

ru бербер, берберка; амазиг, амахаг (1);

(la *barbar* - Kreikan ja Rooman kulttuurin ulkopuolelta peräisin oleva; arabit omaksuivat nimityksen; omak. nim. *imazighen* - vapaa kansa)

Bergdamara *s*

Namibia, pohjoisosa: vuoridama, damara, khoikhoiryhmiin kuuluvan kansan jäsen; sukua khoikhoille vain kieleltään. Damarat puhuvat namaa. Yksi maan puolueista, UDF (United Democratic Front), on lähinnä damaroiden heimopuolue. (ks. KHOI 1b, NAMA 2, HOTTENTOT)⁶²

fr Damara *m*

de Bergdama, Damara *m*

ru горные дамара *mon*

Berg Nama ks. NAMA

Bessarabian Bulgar ks. BULGARIAN

Bétä Isra'él ks. FALASHA

Bhojpuri ks. BIHARI 2

⁶¹ Berberit asuttivat Luoteis-Afrikkaa jo 5000 v. sitten ja siirtyivät nyk. Marokon tienoille n. 1000 e.a., kun arabit tulivat vasta n. 683. Berberit hallitsivat Marokkoa 1000-1400-luvuilla, jolloin se ulottui Espanjaan, Portugaliin ja Mauritaniaan.

⁶² Venäläislähteiden mukaan vuoridamat ovat niiden hereroiden jälkeläisiä, jotka namojen ja hereroiden välisten sotien aikana 1800-luvulla työnnettiin vuorille ja jotka sen jälkeen sulautuivat hottentotteihin. Koska hottentotit olivat tuolloin jo kuolleet sukupuuttoon, kyse on ilmeisesti namoista eikä hottentoteista.

Bhotanese ks. BHUTANESE

Bhote ks. BHOTIA

Bhotia, Bhutia, Bhote *s*

1. Bhutan (pohjois- ja keskiosa), Intia (Sikkim), Nepal: bhuti, bhoti, vuoristolaiskansan⁶³ jäsen. Bhotit harjoittavat lamalaisuutta ja šamanismia. Elinkeinoina maanviljely ja karjanhoito (mm. jakit). Muodostavat Bhutanin pääväestön. Intiassa puhuvat sikkimiä. (vrt. LAMAISM, DUKPA, SHAMANISM)

2. bhuti, bhoti, ko. kansan kieli, joka kuuluu tiibetiläisiin kieliin

fr Bhotias, Bhotiyas, Bhoties *mon*

de Bhutija, Bhotia *mon*

ru бхотия *мон* (1); язык бхотия (2)

(nepali: *bhotia* - tiibetiläiset)

Bhutanese *s*

1. Bhutan: bhutanilainen, alueen (syntyperäinen) asukas

2. bhutan, ko. kansan kieli

de Bhutaner, Bhutanerin (1)

Bhutanese Nepalese ks. LHATSHAMPA

Bhutia ks. BHOTIA

bicultural *a*

kahteen kulttuuriin kuuluva (vrt. MULTIETHNIC)

Bidan ks. MOOR 2

Bihari *s*

1. Bangladesh, Intia (Bihar), Nepal, Bhutan: bihari, kolmen erilaisen kansan muodostaman vähemmistöryhmän jäsen; enimmäkseen hinduja ja maanviljelijöitä. Kannattivat ennen Bangladeshin itsenäistymistä maan pysymistä osana (Länsi-)Pakistania ja ovat edelleen poliittisen vainon kohteena enemmistön taholta. (ks. HINDU, BENGALI 1)

2. bihari, vanhentunut nimitys ko. kansojen kieliryhmälle, johon kuuluvat bhojpuri, maithili ja magahi ja joka kuuluu indoeurooppalaisten kielten indoiranilaisen kieliperheen intialaiskieliin, ks. INDO-EUROPEAN. Näistä maithili oli ainut kirjakieli, jolla on ollut runoutta jo 1400-luvulta alkaen. Nepaliläisväestöstä 19 % puhuu joko maithilia tai bhojpuria. (vrt. myös GURKHA, GURKHALI)

fr bihari *m* (2)

de Bihari *m* (1); Bihari *n* (2)

ru бихари, бихарец (1); язык бихари (2)

Binga ks. PYGMY

---

⁶³Bhotit saapuivat Tiibetistä 800-luvulla.

Bini, Benin, Be'ni s

1. ks. EDO

2. bini, kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan kwan kieliin samaan ryhmään mm. joruban, ibon ja nupen kanssa (ks. BASSA 2c, IBO 2, YORUBA 2)

fr Bini *m* (1)

de Bini *m* (1)

Bisayan peoples ks. CEBUANO 1**Black s**

1. musta, tumma, ihonväritään ja hiuksiltaan tumma, erit. suhteessa muuhun väestöön

2a. musta, nekeri, ihmisryhmä- tai rotu, jolla on tumma pigmentti. Yleensä neutraali, joskus positiivinen, kuten iskulauseessa *Black is beautiful*, jolla pyritään kohottamaan mustien itsetuntoa ja ylpeyttä omasta rodustaan. (vrt. NEGRO, INDIAN 2, QUASHEE, RACE MAN, FRITO BANDITO, SPADE 2 (pej.); (BLACK) SAMBO; MESTIZO; MULATTO, TERCERON, QUADROON; COLOURED; BROWN; MORISKA 2; CASTE 1)

2b. USA: musta, nimitys⁶⁴, jonka nyk. on suurelta osin korvannut AFRICAN-AMERICAN, vaikka väestökisteri (The United States Bureau of the Census) käyttää sitä edelleen ko. etnisen ryhmän nimityksenä (vrt. ETHNIC GROUP, HISPANIC, NON-HISPANIC WHITE, NATIVE AMERICAN, ASIAN/PACIFIC ISLANDER). Pieni osa mustista käyttää myös yhdistettyä nimitystä *Black American*.

2c. Karibian alue: musta, orja; plantaasitaloudessa alin ja halveksituin väestöryhmä, jolle on jäänyt orjuuden päättymisen jälkeenkin (1833) kaikkein halveksituimmat työt. Tosin kaikkein vaaleaihoisimmat koulutettiin keskiluokan hallintotehtäviin valkoisten siirtomaaisäntien tilalle, vrt. CREOLE 3, MULATTO 1a.

2d. Brasilia: musta, väestökisterin (Brazilian Demographic Census) käytt. nimitys, jonka portugalinkielinen vastine on "*preto*", ks. AFRO-BRAZILIAN

2e. Etelä-Afrikka apartheidin aikana: nekeri (vrt. BANTU 2B), on ollut käytössä vain mustista, joskin sitä suositeltiin käytettäväksi myös värillisistä (vrt. COLOURED 1b). Joskus värillisistä voitiin käyttää nimitystä "*black*", ja mustista "*black-black*".

3. Britannia: ay-liikkeen boikotoima yritys, jonka palveluksessa on järjestäytymättömiä työläisiä tai joka maksaa kohtuuttoman pieniksi väitetyjä palkkoja

4. Saksa: (pej.) katolisen puolueen kannattaja

fr Noir, Noire (1, 2a)

de Schwarze *m, f* (1, 2a, 4)

ru черный, черная (1, 2a)

Black Africa

Musta Afrikka, etupäässä mustien asuttama (ja hallitsema) Afrikan osa, erit. Saharan etelänpuoleinen osa

fr Afrique noire

de Schwarzafrika

---

⁶⁴ Black-nimitys tuli 1950-luvulla nimitysten NEGRO ja COLOURED tilalle niiden pejoratiivisuuden vuoksi ja siirtyi vähitellen myös mustien kotikieleen.

Blackamoor *s* (vrt. MOOR)

1. (aik. neutraali, nyk. pej.) mustaihoinen afrikkalainen, etiopialainen, neekeri; tummaihoisen ihminen (ks. ETHIOPIC, NEGRO)
2. paholainen

(en *Black Moor* - musta mauri)

black belt

1. esim. judo tai karate: musta vyö
2. USA, eteläosa (Georgiasta Keski-Alabamaan ja Mississippiin): alue, jolla asuu paljon mustia

Blackfellow *s*

Australia: (pej.), aboriginaali, abo, alkuasukas (vrt. ABORIGINE)

black Irish

irlantilainen, joka ulkonäöltään muistuttaa Välimeren alueelta kotoisin olevaa

Black Muslim

1. Karibian alue, erit. Trinidad ja Tobago: islaminuskoinen musta; yrittivät aseellista vallankaappausta 1990 (ks. MUSLIM)
2. USA: uskonnollis-poliittisen liikkeen edustaja. Liike pyrkii edistämään mustien keskuudessa islaminuskkoa ja islamilaista elämäntapaa, kuten ehdotonta raittiutta sekä rotujen pitämistä erillään toisistaan.

Black Panther

USA: musta pantteri, v. 1965 perustettu poliittinen puolue, joka pyrkii lopettamaan valkoisten ylivallan

Black Power

USA, Australia: poliittinen liike, joka pyrkii mustien yhteiskunnalliseen, taloudelliseen ja poliittiseen tasa-arvoisuuteen valkoisten kanssa

Black Sambo

Yhdysvallat: (hyvin pej.) nekru, mutiainen, mutakuono, ks. SAMBO 2

Black Sash

Etelä-Afrikka apartheidin aikana: apartheidia vastustava naisjärjestö

Blackshirt *s*

1. mustapaita, fasisti, fasistien univormua käyttävä henkilö, ks. FASCIST
2. saksa: musta paita, (vars. Italian) fasistien käyttämän univormun paita

fr Chemise noire *m*; les Chemises noires *mon* (1)

de Schwarzhemd *n* (1, 2)

Black state ks. BANTUSTAN**Bodish** ks. TIBETAN 2

Bodo *s*

Intia (Assam, Itä-Bengali): bodo, tiibetiläis-burmalaisia kieliä puhuvien heimojen ryhmän jäsen. Muiden kansojen työntämänä bodot ovat hajaantuneet pieniin ryhmiin vuorille. Harjoittavat kaskiviljelyä ja osittain riisin viljelyä märkääaltaissa sekä karjataloutta. Osa heimoista on järjestäytynyt klaaneiksi. Harjoittavat perinteisiä luonnonuskontoja, mutta hindulaisuuden vaikutus tuntuu selvänä kielessä ja kulttuurissa, vrt. HINDU, ANIMISM.

fr Bodo *m*

de Bodo *m*

Boer *s*

Etelä-Afrikka: buuri, hollantilaisten, alun perin maanviljelijäsiirtolaisten itsestään käyttämä nimitys, jonka englantilaiset sittemmin omaksuivat ja rupesivat käyttämään myös ranskalaisista hugenoteista (1600- ja 1700-luvun protestanteista)⁶⁵ ja muista eurooppalaisista ei-brittiläisistä siirtolaisista. Nimitys korvattiin 1900-luvun alussa nimityksellä AFRIKANER, jolla haluttiin korostaa valkoista rotua Afrikan alkuperäiskansana. Nyk. nimitys on pejoratiivinen, jos sillä ei viitata 1800-luvun asukkaisiin.

fr boer *m*

de Bure *m*

ru бур

(nl *boer* - maanviljelijä)

Bohemia *s*

1. Böömi, ent. kuningaskunta, sittemmin osa Itävalta-Unkaria (aik. nimityksiä myös: en *Boeme, Beme, Beeme, Bohem, Bohemy*), nyk. osa Tšekin tasavaltaa (ks. CZECH 1, CZECHIAN REPUBLIK, CZECHOSLOVAKIA)

2. mustalaiset⁶⁶ kokonaisuutena, vrt. BOHEMIAN 2

3a. ranska: mustalainen

3b. ranska: irtolainen, maankiertäjä

4. ranska, saksa: epäsovinnainen elämäntapa

fr Bohême (1); Bohème *s, a* (2, 3, 4)

de Böhmen (1); Boheme *f* (4)

ru Богемия (1); богема (2)

Bohemian *s, a*

1a. *s* böömiläinen, Böömin asukas tai Böömistä kotoisin oleva

1b. *s* hussilainen, hussilaisuuden kannattaja, ks. HUSSITISM

2. *s* mustalainen, ks. GIPSY

3. *s* boheemi, epäsovinnaista elämäntapaa viettävä, us. taiteilija, näyttelijä tms.

4a. *a* mustalais-, mustalainen

⁶⁵ Ensimmäisen siirtokunnan Hyväntoivonniemelle perusti Hollannin Itä-Intian komppania 1652 Intian valtamerelle purjehtivia laivoja varten. Vuonna 1707 siirtokunnassa oli 1779 valkoista asukasta; sen jälkeen siirtokunta lisääntyi luonnollista tietä ja useimmat nykypäivän afrikandit ovat näiden jälkeläisiä. 1700-luvun alussa noin puolet siirtokunnan asukkaista ryhtyi kierteleviksi paimentolaisiksi (*trekboeren*). Calvinistiset buurit näkivät asemansa analogisena Vanhan testamentin profeettojen kanssa: Jumala on määrännyt heille tehtävän hallita kesytöntä maata ja sen takapajuisia alkuasukkaita, ks. CALVINISM.

⁶⁶ Ranskalaista vastinetta *bohême, bohémien* käytettiin mustalaisista 1400-luvulta lähtien, kun mustalaiset saapuivat Eurooppaan, koska heidän luultiin tulleen Böömistä, vaikka he ilmeisesti tulivat vain sen kautta.

4b. *a* boheemi, epäsovinnainen

fr bohémien, bohémienne (1a, 2, 3)
 de Bohemerweib *n* (2); Boheme *f*, Bohemien *m* (3)
 ru бoгeмa (3)

Bohemianism *s*

boheemi elämäntyyli

fr bohémianisme *m*

Bohemianize *v*

viettää boheemia elämää; muuttua elämäntavoiltaan boheemiksi

Boiko ks. RUTHENIAN

de **Bohemistik** *f*
 tšekin kielen ja kirjallisuuden tutkimus

Booddhism ks. BUDDHISM

Book of Mormon ks. MORMON BIBLE

Bosnian (1, 2); **Bosnian muslim, Slav Muslim** (3)

1a. *s* Bosnia-Hertsegovina: bosnialainen, Bosnian asukas

1b. *s* Bosnia-Hertsegovina (ennen 1990-luvun alun sodan etnisiä puhdistuksia 39 % väestöstä), Slovenia, yksittäisiä yhteisöjä Serbiassa, Montenegrossa ja Makedoniassa; Itävalta, Turkki, USA: bosnianmuslimi, slaavilaisen islaminuskoksen kansan edustaja. 1800-luvun lopulla Itävallan taholta alettiin Serbian ja Kroatian laajentumisvaateiden vastapainoksi puhua erillisestä Bosnian kansallisuudesta (*bošanstvo*), jota kohtaan tunsivat vetoa vain ne muslimit, jotka tunsivat itsensä uhatuksi serbien ja kroaattien kansallisten käännätysohjelmien seurauksena.⁶⁷ Varsinaisesti bosnianmuslimien kansallinen itsetunto on kuitenkin herännyt vasta ensimmäisen Jugoslavian valtion synnyttyä 1918, kun maan muslimit joutuivat uuden kuningaskunnan kansallimielisten vapaaehtoisten vainon kohteeksi (monet heistä joutuivat pakemaan Turkkiin) ja sittemmin serbien propagandan uhreiksi, jonka mukaan heitä väitettiin arvottomiksi "aasialaisiksi" ja osa heistä menetti jopa maaomaisuutensa. V. 1929 alue jaettiin neljään maakuntaan, joissa kussakin muslimit olivat vähemmistönä. II maailmansodan aikana Bosniasta tuli osa "itsenäistä" Kroatiaa, Saksan vasallivaltiota, ja osa muslimista liittyi partisaaneihin. Kommunistijohtoisissa partisaaniosastoissa he saivat toimiakin, mutta osa muslimista liittyi ns. tšetnikkien johtamiin osastoihin, joissa heidät helposti tapettiin. Sosialistisessa Jugoslaviassa uskonnon harjoittaminen sallittiin tietyissä rajoissa. Virallisesti bosnianmuslimit tunnustettiin kansallisuudeksi vasta 1971. Alun perin bosnianmuslimit elivät muista muslimista poiketen länsimaisen kulttuurin ja tapojen mukaisesti ja jopa saman perheen jäsenet saattoivat tuntea olevansa joko muslimikroaatteja, muslimiserbejä tai vain muslimia. 1990 muslimien puolue voitti vaaleissa enemmistön ja Bosnia-Hertsegovina julistettiin itsenäiseksi 1992, mikä johti sotaan alueen muiden kansallisuuksien kanssa. Sota ja sen aikana ainoastaan muslimimailta saatu myötätunto on saanut monet bosnianmuslimit turvautumaan

⁶⁷ Bosnian muslimit ovat serbejä ja kroaatteja, jotka kääntyivät islaminuskoon ottomaanien vallan alla 1463-1878. Islamiin kääntymisestä oli monia etuja: välttyminen värväykseltä sotaväkeen, alhaisemmat verot ja laajempi itsehallinto kuin alueen juutalaisilla tai kristityillä. 1800-luvulla joukko talonpoikien kapinoita ja kansannousu, jotka johtivat lopulta alueen siirtymiseen Itävallan protektoraatiksi 1878.

entistä tiukemmin islamin uskoon ja tapoihin. (ks. ISLAM, MUSLIM, SUNNI, SERB, CROAT, SERBO-CROATIAN, ETHNIC CLEANSING)

2. *a* bosnialainen, alueeseen liittyen

fr	Bosniaque, Bosnien, Bosnienne <i>a, s</i> (1a, 2)
de	Bosniak <i>m</i> ; Bosnier, Bosnierin (1a, 1b); bosnisch (2)
ru	босниец, босанец (1a); муслиманин, мусульманин (1b)

Bosnian Muslim ks. BOSNIAN

Boudhism ks. BUDDHISM

Brahman ks. BRAHMIN

Brahmanhood *s*

brahmaanin arvo tai asema

Brahmanicide ks. BRAHMINICIDE

Brahmanism, Brahminism *s*

brahmanismi, brahmalaisuus, Veda-kirjoituksiin perustuvien Intian uskontojen yhteisnimitys

fr	Brahmanisme <i>m</i>
de	Brahmanismus, Brahmaismus <i>m</i>
ru	брахманизм, браманизм

Brahmin, Brahman⁶⁸ *s*

1. Intia: brahmaani, bramaani, bramiini, hindujen kastiluokituksen mukainen ylin kasti, pap-piskasti, jota kuitenkin pidetään monilla Intian eteläosan alueilla jopa niin halveksittuna kastina, että jotkut välttävät joutumasta kosketuksiin sen kanssa. Brahmiineja on myös pidetty 1920-30-luvulla arjalaisina maahantunkeutujina. (ks. CASTE, ARYAN; vrt. HINDU, NON-BRAHMIN)

2. USA (Boston, Mass.): ylemmän luokan edustaja

fr	Brahmane <i>m</i> (1)
de	Brahmane <i>m</i> (1)
ru	брахман, браман (ark.), брамин (ark.) (sa <i>brahmana</i> - ylistää)

Brahminee, Brahmini *s*

naispuolinen bramaani (ks. BRAHMIN)

Brahmini ks. BRAHMINEE

Brahminicide, Brahmanicide *s*

brahmaanin tappaminen tai joku, joka on tappanut bramaanin (ks. BRAHMIN)

---

⁶⁸ Uusimman käsityksen mukaan *Brahman*-muoto on parempi, koska se vastaa lähdekielen kirjoitustapaa ja *Brahmin*-muoto on vanha ääntämyksestä johtuva väärinkäsitys, vaikkakin vanhempi kirjoitustapa elää yhä sitkeästi.

Brahminism ks. BRAHMANISM**Briton** ks. SOUTH AFRICAN**brown** *s, a*1a. *s* ruskeatukkainen henkilö1b. *s* (pej.) mutakuono, mutis, värillinen, mulatti (vrt. MULATTO, TERCERON, QUADROON; COLOURED 1b; MESTIZO, SAMBO; MORISKA; CASTE 1)1c. *s* (iso alkuk.) Namibia: (pej.) mutakuono, värillinen (vrt. COLOURED 1b)1d. *s* muita merkityksiä2a. *a* ruskea2b. *a* (pej.) "sekarotuinen", värillinen, ruskea- tai tummaihoisen rodullisena piirteenä2c. *a* ruskea- tai tummaihoisen valkeaihoisten joukossa joko luonnostaan tai rusketuksen vuoksi2d. *a* muita merkityksiä2e. *a* saksa: (pej.) natsi-, esim. *die braune Epoche* - natsiaika; *er war braun* - hän oli vannoutunut natsi (ks. NAZI)

fr brun, brune (1a, 1b, 2a, 2b, 2c)

de braun *a* (2a, 2c, 2e)

ru коричневый (2a)

Brown-shirt *s*, **brown-shirted** *a*

(pej.) natsi; natsi-, ks. NAZI

fr Chemises brunes *mon*de Braunhemd *n*

ru коричневый, коричневорубашечник

Bubi *s*

1. Päiväntasaajan Guinea, Bioko-saari (ent. Fernando Po): bubi, bubu, katolilaisen bantukan-san jäsen. Bubit ovat doualoiden lähisukulaisia ja Bioko-saaren merkittävin väestöryhmä, joka asuu kylissä vaikeakulkuisilla vuorilla ja sademetsissä ja harjoittaa maanviljelyä, metsästystä ja kalastusta. Bubit jakaantuvat eteläisiin ja pohjoisiin heimoihin⁶⁹. Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitykset bibe, fernandez, jedije ja adidža. (ks. DOUALA 1, CATHOLIC 2c)

2. bubu, ko. kansan kieli

fr Boubi, Bubi *m* (1)de Bubi, Bubies *mon* (1); Bubi *n* (2)

ru бубе, буби, фернандец, едийе, адиджа (1)

Buddhism, Boudhism, Budhism, Booddhism *s*

buddhismi, buddhalaisuus⁷⁰; brahmanismiin perustuva uskonto, joka romutti kastijärjestelmän ja Vedan ensisijaisen aseman jumalana. Buddhalaiset eivät ole kuitenkaan hävittäneet vanhoja uskontoja (esim. monet kiinalaiset ovat myös taolaisia tai konfutselaisia). Alun perin Afganistanista Sri Lankalle asti levinnyt buddhalaisuus jakaantui useisiin koulukuntiin, jotka voidaan jakaa kahteen ryhmään, eteläiseen ja pohjoiseen. Eteläisistä 18 koulukunnasta käytettiin nimi

⁶⁹ Bubit muuttivat Fernando Polle 1200-luvulla eivätkä tunteneet raudan käsittelyä ennen 1900-lukua.

⁷⁰ Buddha perusti uskonnon 500-400-luvulla e.a.a.

tystä *Shravakayana* (ura tai koululaisten kulkuneuvo) ja pohjoisista *Bodhissattvayana* (Botthissattvan kulkuneuvo). Pohjoiset koulukunnat alkoivat käyttää itsestään nimitystä *mahayana* (suuri kulkuneuvo) ja alkoivat nimittää Šravakayana-koulukuntaa halventavasti nimellä *hinayana* (pieni kulkuneuvo). Eteläisistä koulukunnista on nykypäiviin asti säilynyt vain yksi, *Theravada* (Sri Lankalla ja Koillis-Aasia), joka perustui Pali Theravadan oppeihin ja josta sittemmin on alettu käyttää kaikkien koulukuntien yhteistä hinajana-nimitystä. Buddhalaisilla ei ole ollut kovin paljon ristiriitoja muiden uskontokuntien kanssa. Kiristynyt tilanne on kuitenkin mm. Bhutanissa, joka on syntynyt pohjoisosan johtoasemassa olevien buddhalaisyhteisöjen ja maahan muuttaneiden nepalilaisten hinduyhteisöjen välille. (ks. HINDUISM, MAHAYANISM, HINAYANISM, BHUTANESE, LHATSHAMPA)

fr	bouddhisme <i>m</i>
de	Buddhismus <i>m</i>
ru	буддизм

Buddhist *s, a*

buddhalainen, buddhalaisuuden tunnustaja; buddhalaisuuteen kuuluva tai sen mukainen

fr	bouddhiste <i>s, a</i>
de	Buddhist, Buddhistin
ru	буддист

Budhism ks. BUDDHISM

Bulgarian (1, 2, 3); **Bulgaric** (3)

1. *s* Bulgaria, Makedonia, Moldova ja Ukraina (Bessarabia, Odessan alue), Kazahstan: bulgaari, bulgarialainen, eteläslaaveihin lukeutuvan kansan⁷¹ jäsen. Vasta 1830-luvulla eurooppalaiset ja amerikkalaiset lähetyssaarnaajat "keksivät" unhoon jääneiden bulgaarien olemassaolon ja mm. Raamattu käännettiin 1840. Myös Venäjälle 1700-luvun turkkilaissotia paenneet bulgaarit sekä opiskelijat ylläpitivät perinteitä, mitä Venäjä tuki turkkilaisten vastapainona. Samoihin aikoihin myös turkkilaiset alkoivat kannattaa bulgaarien autonomiaa vastapainoksi v. 1830 itsenäistyneelle Kreikalle. Bulgarian vähemmistöt (kristityt ja muslimiturkkilaiset sekä pomakit eli bulgariankieliset muslimislaavit, nyk. yht. n. 14 % väestöstä) joutuivat kommunistivallan viimeisinä vuosina vainon kohteeksi, mikä aiheutti pakolaisaallon Turkkiin. Vallanvaihdon jälkeen puolet pakolaisista on palannut takaisin. Vähemmistöjen asema onkin nyk. parempi, vaikkei perustuslaki takaakaan vähemmistöasemaa: esim. äidinkielen opiskelu on sallittua pakollisen bulgarian lisäksi. Tosin vähemmistöt eivät edelleenkään saa perustaa poliittisia puolueita. Makedoniassa on bulgariankielinen, bulgarian kirjakieltä ylläpitävä vähemmistö, jolla on vaikutusvaltaa myös maan politiikassa. Etelä-Moldovassa ja Ukrainassa asuvat gagauzit eli Bessarabian bulgaarit (en *Gagauz*, *Bessarabian Bulgar*) ovat alueelle 1700-1800-luvuilla turkkilaissotia paenneita turkinkielisiä ortodokseja, joiden kielessä on kuitenkin säily-

---

⁷¹Tonavan koillispuolella asuva kansa, bulgaarit, mainitaan ensi kerran asiakirjoissa 400-luvun alkupuolella. He olivat todennäköisesti jotain sukua hunneille. Ensimmäisen Bulgarian valtakunnan taas perustivat ns. esibulgaarit Tonavan ja Balkanin väliselle alueelle v. 681. Heistä polveutuu suurin osa Itä-Balkanin kansoista. Slaavilainen bulgaarikansa taas syntyi esibulgaarien yläluokan ja alueelle tulleiden slaavilaiskansojen sekoittuessa. Kristinuskoon kääntyminen v. 865 Boris I:n johdolla (joka aluksi valitsi roomalaiskatolisuuden, mutta kääntyi sitten kreikkalaiskatolisuuteen) nopeutti assimilaatiota. Ks. PROTOBULGAREN, ASSIMILATION. Unkarilaiset valloittivat alueen 1000-luvun alussa, minkä jälkeen se siirtyi Bysantin alaiseksi, joskin Bysantin hallitsija antoi alueelle laajan autonomian. 1180-luvulta aina 1300-luvulle bulgaareilla oli toinen keisarikunta, jonka turkkilaiset vähitellen valloittivat. Siten 1300-1700-lukujen välisenä aikana bulgaarit käytännössä hävisivät ja bulgarialaisia perinteitä vaalittiin vain salaa joissakin luostareissa (mm. bulgarialaisten kirjoitettu historia 1762).

nyt monia bulgarian piirteitä. (ks. myös MINORITY STATUS, ALBANIAN, MACEDONIAN, UKRAINIAN, MOLDAVIAN)

2. *s* bulgaria, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan balttilais-slaavilaisen kieliperheen eteläslaavilaisiin kieliin yhdessä mm. serbokroaatin kanssa, vrt. INDO-EUROPEAN 1, SLAVIC, SLAVONIAN, SERBO-CROATIAN, ORTHODOXY 2b. Kirjakieli perustuu Itä-Bulgarian murteisiin.

3. *a* bulgarialainen, maahan, kansaan ja kieleen liittyen

fr Bulgare *a, s* (1, 2, 3)

de Bulgare, Bulgarin (1); Bulgarisch, Bulgarische *n* (2); bulgarisch (3)

ru болгар, болгарка (1); болгарский язык (2); болгарский (3)

Bulgaric *a* ks. BULGARIAN 3

Bulgarophil; Bulgarophilism *s*

bulgarialaisten ystävä; ystävällisyysmielisyys bulgarialaisia kohtaan

burakumin *s*; **eta** (hyvin pej.) *s*

Japani: burakumin, yhteiskunnan alimman kastin edustaja. Burakumineita on nimitetty myös kastittomiksi. Vaikka luokkajärjestelmä poistettiin virallisesti jo v. 1871, burakuminit elävät silti hyvin ghettomaisissa olosuhteissa maan eri osissa, he ovat huonosti palkatuissa töissä ja jo burakumin-identiteetti ehkäisee heitä menemästä naimisiin, solmimasta sopimuksia tai menemästä töihin ei-burakuminille. Epävirallisten arvioiden mukaan burakumineita on noin 6000 yhteisössä yhteensä 1-3 miljoonaa. Burakuminit alkoivat järjestäytyä ja kapinoida yhteiskunnallista asemaansa vastaan mm. järjestämällä kouluboikotteja, verokapinoita jne. V. 1922 pe-

rustettu järjestö lakkautettiin sodan alettua 1941, mutta sodan jälkeen on syntynyt useita rauhanomaisia järjestöjä⁷². (vrt. Intian UNTOUCHABLE, ks. GHETTO)

(ja *burakumin* - pienen kylän ihmiset; *eta* - saastuneet)

Burkinabe *a*

Burkina Faso: maata tai sen asukkaita koskeva, heihin liittyvä, esim. *the Burkinabe régime*

Burmese *s*

1. Myanmar, Intia, Kambodzha, Laos: burmalainen⁷³, Myanmarin, enimmäkseen hinajana-buddhalaisen enemmistökansan (n. 68 %) jäsen. Burmalaiset käyvät taistelua ns. kukkulakan-soja vastaan (ks. HINAYANISM, HILL PEOPLES, MON 1, TATMADAW). Venäläislähteiden mukaisia nimityksiä ovat myös *mjamma*, *mjenma* ja *mranma*.

2. *burma*, ko. kansan kieli, joka kuuluu sinotiibetiläisen kielikunnan tiibetiläis-burmalaisen alaluokan burmanilaisen kieliperheen burmanilaiskieliin yhdessä mm. karenin kanssa. Kirja-

⁷² Alun perin burakumineiden katsottiin olevan vierasta rotua, mutta uusimmat tutkimukset osoittavat, että he olivat vain köyhtyneitä ja kerjäämään joutuneita japanilaisia, jotka tekivät shintolaisilta ja buddhalaisilta kiellettyjä töitä (esim. nahan muokkaus siihen liittyneen eläimen tappamisen vuoksi, vrt. SHINTO, BUDDHISM). 1600-luvulla burakuminit ohjattiin virallisesti omiin asuinyhteisöihinsä ja ammatteihinsa ja 1700-luvulla heidät pakotettiin pukeutumaan tietyllä tavalla ja pitämään tietynlaista kampausta. Tuolloin heitä ei pidetty edes ihmisinä, kun ainuja pidettiin vain vieraina, vrt. AINU.

⁷³ Burmalaiset saapuivat monien asuttamalle alueelle n. 600-800-luvuilla ja omaksuivat aikaa myöten monien kirjoitusjärjestelmän ja kulttuurin (ks MON 1)

kieli luotiin 1800-luvulla monien kirjoitusjärjestelmän pohjalta (ks. KAREN 2, MON 1, 2). Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset *miama* ja *bama* käytössä.

fr	Birman <i>m</i> (1); birman <i>m</i> (2)
de	Birmane, Birmanin; Burmanen <i>mon</i> ; Burmese, Burmesin (1); Birmanisch <i>n</i> (2)
ru	бирманец, мямма, мьенма, мранма (1); бирманский язык, язык миама, язык бама (2)

(omak. nim. *mranma*)

Buryat *s, a*

1. *s* Venäjä (Baikal-järven ympäristö ≈ Burjatian tasavalta; Irkutskin ja Tšitinskin alueet), Mongolia (pohjoisosa), Kiina (Luoteis-Mantšuria): burjaatti, etupäässä lamalaisen mongolinkansan⁷⁴ jäsen; alun perin paimentolaisia, mutta nyk. enimmäkseen maanviljelijöitä; myös kaivos-, kalanjalostus- ja puunjalostusteollisuutta; useat kaupungistuneet. Burjatian väestöstä 24 % on burjaatteja ja 70 % venäläisiä. Burjatia antoi v. 1990 suvereniteettijulistuksen mutta kansanäänestyksessä 1993 enemmistö asukkaista halusi pysyä Venäjän federaatiossa. (ks. LAMAISM, MONGOL 1a, SOVEREIGNTY)

2. *s* burjaatti, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan mongolikieliin yhdessä mm. mongolin kanssa (ks. MONGOL 2, UIGHUR 2). Kirjoitettiin alun perin uiguuri-mongolin pystysuoralla kirjoitustavalla, ja vuosina 1931-39 luotiin latalaisen kirjaimiston pohjalle tšongolin ja sartulin murteisiin perustuva kirjakieli, joka korvattiin kyrillisin kirjaimin kirjoitettavalla tšori-burjaatin murteeseen perustuvalla kirjakielellä v. 1937.

3. *a* burjaatti-, kansaan liittyen

fr	Bouriate <i>m</i> (1); bouriate <i>m, a</i> (2, 3)
de	Burjate, Burjatin; Burjäte, Burjätin (1); Burjatisch <i>n</i> (2); burjatisch, burjätisch (3)
ru	бурят, бурятка; барят (1); бурятский язык (2); бурятский (3)

Bushman *s*

1. Namibia, Angola, Botswana ja Kalaharin autiomaat: busmanni, bushmanni, bušmanni, keräilijämetsästäjäkansan⁷⁵ jäsen. Bušmannien katsotaan kuuluvan khoisankansoihin. (ks. SAN, KHOI-SAN 1)

2. bušmanni, ko. kansan puhuma kieli. Bušmannikielten katsotaan jakautuvan pohjoiseen, eteläiseen ja keskiryhmään ja yhdessä hottentotikielten kanssa kuuluvan khoisankieliin. (ks. KHOI-SAN 2, HOTTENTOT 2)

3a. Australia: pensaikossa asuva, pensastolainen, ks. ABORIGINE

3b. ranska: pensaikossa asuva, pensastolainen (Australia, Sudan, Marokko jne.)

fr	Bochiman <i>m</i> (1); bochiman <i>m</i> (2); broussard (3b)
de	Buschmann, Buschfrau (1)
ru	бушмен, бушменка (1); бушменский язык (2)

(nl *Bosjesman*, af *Boesman* - pensas- tai metsämies)

⁷⁴ Burjaatit tulivat alueelle 1100-1200-luvuilla ja 1600-luvun lopulla alue joutui venäläisen hallinnon alaiseksi. 1600-1700-luvuilla burjaatteihin sulautui muita kansoja, mm. evenkejä (ks. EVENK). Samoihin aikoihin perinteinen shamanistinen uskonto vaihtui vähitellen buddhalais-lamalaisuudeksi, joskin joitakin perinteisen uskonnon piirteitäkin säilyi. Vastarinnasta huolimatta burjaatit joutuivat venäläisten alaisuuteen 1600-luvun puolivälissä. Burjatia-Mongolian ASNT (autonominen sosialistinen neuvostotasavalta) perustettiin 1923 ja nimi muutettiin v. 1958 Burjatian ASNT:ksi).

⁷⁵ Paimentolais-bušmannit lienevät asuttaneet koko eteläisen Afrikan länsiosan 1500 e.a.a. ja joutuivat väistymään bantukielisten heimojen tieltä 300-luvulla j.a.a. nyk. Kapmaan ja Namibian seuduille.

Byelorussian ks. BELORUSSIAN**caffre** *s*

1. kafir, ei-muslimi (vrt. KAFFIR 1); parempi KAFIR 1
2. ks. KAFFIR 2
3. ks. KAFIR 2, KAFFIR 5

(ar *kāfir* - uskoton, joka ei tunnusta Jumalan siunausta)

Californian Indians

Yhdysvallat (Kalliovuorten rinteet ja laaksot): Kalifornian intiaanit⁷⁶; kulttuuripiiriin kuuluvat mm. cahuillat, maidut ja wintunit, joista kaksi ensimmäistä on pystynyt säilyttämään mm. kielensä, kun taas wintunien kieli on sammumassa. Yhteensä kulttuuripiirin kansoihin kuului 1980 noin 16 000 henkeä, vaikka Kaliforniassa asuukin noin 100 000 intiaania; suurin osa siis muualta muuttaneita. (ks. INDIAN, AMERINDIAN, INDIGENOUS)

de Kalifornische Indianer

Calmuc, Calmuck ks. KALMUCK**Calvinian** *s, a*

kalvinilainen, kalvinismin mukainen

fr calviniste *a*
de kalvinisch, calvinisch *a*

Calvinism *s*

kalvinismi, kalvinilaisuus, John Calvinin (1509-1564) perustama reformistinen suuntaus. Hänen armoa koskevat doktriininsa, joiden osalta kalvinismi on arminiolaisuuden vastakohta, vrt. ARMINIANISM.

fr calvinisme *m*
de Calvinismus, Calvinismus *m*
ru кальвинизм

Calvinist *s*

kalvinisti, kalvinilainen, kalvinismin kannattaja

fr calviniste *m, f*
de Calvinist, Calvinistin
ru кальвинист, кальвинистка

---

⁷⁶ Kielellisestä hajanaisuudesta päätellen Kalifornian intiaanit ovat asuneet hyvin kauan samalla alueella. Alueen suotuisan ilmaston vuoksi heidän ei tarvinnut viljellä kasveja tupakkaa lukuunottamatta. 1700-1800-lukujen vaihteessa espanjalaiset fransiskaanimunkit perustivat lähetysasemia rannikolle ja toivat maanviljelyn mukanaan, mikä toisaalta vaurastutti intiaaneja, toisaalta piti heidät maatyöläisinä lähes orjan asemassa. 1800-luvun alussa venäläisillä oli alueen pohjoisosassa kauppa-asemia, ja myös amerikkalaisia alkoi tulla alueelle viime vuosisadalla. Eteläosa joutui Meksikon haltuun 1822, jolloin alueen intiaanit saivat maata ja karjaa omakseen. Yhdysvaltojen puolella kansat rappeutuivat menetettyään vanhan kulttuurinsa mutta saatuaan vain vähän keinoja selviytyä uudessa.

Calvinistic, Calvinistical *a*

kalvinistinen

fr	calviniste
de	kalvinistisch
ru	кальвинистский

Calvinisticate *v*

muuttaa kalvinistiseksi

Calvinize *v*

seurata Calvinia, opettaa kalvinismia; innostua kalvinismista

Çam *s*

kreikanalbaani, ks. ALBANIAN

Cambodian ks. KHMER 2**Cameronian** *s, a*

ks. PRESBYTERIAN 1b, 2

(liikkeen perustajan, Cameronin, mukaan)

campesino *s*

1. Latinalainen Amerikka: campesino, maatyöläisistä käytetty nimitys, jolla ei varsinaisesti ole tekemistä rodun kanssa, us. köyhät maatyöläiset kuitenkin ovat intiaaneja tai mestitsejä. Us. käyt. nimitystä *indigenous campesino*, kun tarkoitetaan alkuperäisväestöä. Meksikossa campesinot ovat kamppailleet maanomistajia vastaan 1700-luvulta lähtien, mikä on johtanut toistuvasti myös väkivaltaisiin yhteenottoihin, viimeksi 1994 - 1995, jolloin campesinot valtasivat katolilaisten maanomistajien maita. (vrt. MAYA 1, INDIGÉNA, LADINO, MESTIZO, CATHOLIC 2c)

2. Bolivia: intiaanien nimitys, jonka avulla intiaanit yritetään sulauttaa muuhun väestöön, vrt. CREOLE-MESTIZO IDENTITY

de Campesino *m* (1)**Canaker** ks. KANAKA**Canarian** *s, a*, **Canary Islander** *s*

1. *s* Espanja (Kanarian saaret): kanarialainen, kanariansaarelainen⁷⁷. Nykyisten saarelaisten kulttuuriin on vaikuttanut voimakkaasti kolonialistinen menneisyys, ennen kaikkea andalusialainen tyyli. Myös saarelaisten murre on lähellä Andalusian murretta. Monet sanat ovat kuitenkin alkuperäisväestön kieltä, englantilaista tai eteläamerikkalaista alkuperää. Gomeran saarella on säilynyt erikoinen vihellyskieli, jolla vuoristoisessa maastossa on perinteisesti pidetty yhteyttä. Kanarian asukkaat halusivat v. 1898 seurata Kuuban itsenäistymisesimerkkiä,

⁷⁷ Kanarian saarten väestö ylpeilee alkuperäisväestöä koskevilla myyteillään. Alkuperäisväestö on ilmeisesti ollut berberien esi-isien jälkeläisiä (ks. BERBER) ja se tuli kuuluisaksi kiiwaasta, espanjalaisia valloittajia vastaan käymästään vastarinnasta. Joukkosiirrot, eurooppalaiset sairaudet ja kulttuurisokki vähensivät väestöä tuntuvasti, ja 1500-luvun puolivälissä saarilla oli vain enää joitakin eristäytyneitä yhteisöjä. Gomeran saaren jotkut alueet väittävät perineensä heidän kulttuurinsa esim. ruukkujen perinteisen valutaidon osalta.

mutta taloudelliset siteet Espanjaan estivät aikeet. V. 1978 saaret saivat autonomian, jonka mukaan kullakin saarella on vielä oma paikallinen neuvostonsa. (ks. ANDALUSIAN)

2. *a* kanarialainen, kanariansaarelainen

fr Canarien, Canarienne *s, a* (1, 2)

de Kanarier, Kanarierin (1); kanarisch (2)

Canary Islander ks. CANARIAN

Cantonese

1. *s* Kiina: kantonilainen, Kantonin kaupungin asukas

2. *s* Kiina (kaakkoisrannikko; Guangdong, Etelä-Guangxi, mm. suuret kaupungit Kanton, Hong Kong, Macao): kantoninkiina, kantonin murre, kiinan kielen murre, jossa on enemmän muinaiskiinan piirteitä kuin muissa kiinan suurissa murteissa. Maasta muuttaneet siirtolaiset puhuvat enimmäkseen kantonin murretta, vrt. MANDARIN, MIN, WU.

3. *a* Kantonin, kantonilainen, Kantoniin, sen asukkaisiin tai kieleen liittyen

fr cantonais *m*

Canuck *s*

1a. Yhdysvallat: (puhek.) kanadalainen

1b. Kanada: (slg) kanadanranskalainen

2. (pej.) kanadanranska

Cape Coloureds ks. COLOURED 1c

Cape Dutch ks. AFRIKAANS, DUTCH 2c

Cape Frontiers war ks. KAFFIR WAR

Carib *s*

1a. Kolumbia, Brasilia, Peru, Guyana: karibi, intiaanikansojen ryhmän jäsen; muodostivat osan alueen alkuperäisväestöstä espanjalaisten tullessa maahan⁷⁸

1b. Venezuela, Guyana ja Pienet Antillit: karibi, karaibi, intiaaniheimon jäsen

2. karibi, ko. kansan kieli, muodostaa oman karibikieliperheen, johon Länsi-Intian intiaani- kielet kuuluvat

fr Caribe (1); Caribe, Carib des îles (2)

de Karibe, Karibin (1)

ru кариб (1); карибский язык (2)

Carpatho-Rusyn ks. RUTHENIAN 1c

de Karpato-Ruthenen *mon*

Carpatho-Rusin Catholic Church ks. RUTHENIAN CATHOLIC CHURCH

---

⁷⁸ Karibit ovat asuneet Guyanassa 2000-luvulta e.a.a. alkaen. Rannikolla asuneet karibit alkoivat siirtyä 1300-1600-luvuilla Länsi-Intian saarille, jolloin he myös omaksuivat arawakien kielen (ks. ARAWAK 2)

Cassacke, Cassok ks. COSSACK**caste** *s*

1. Etelä-Amerikka: värillinen, erirotuisten vanhempien (eurooppalaisen, intiaanin ja mustan) jälkeläinen (vrt. BLACK, WHITE, (AMERICAN) INDIAN, PEOPLE OF COLOUR, TERCERON, QUADROON; MESTIZO; SAMBO; COLOURED, BROWN; MORISKA 2)

2. eläinlaji

3a. Intia: kasti; kastijärjestelmä⁷⁹, jonka mukaan kanssakäyminen muiden kuin omaan kastiin kuuluvien kanssa on kiellettyä ja mm. ammatit jakaantuvat periytyvien kastien mukaan, mitä tosin ei nykyisin enää kovin tarkoin noudateta. Kullakin kastilla on ollut tiettyyn kastiin kuuluvat asiakkaat ja palvelijat ja isäntäkastin asema on määräytynyt sen mukaan, mikä asiakkaan tai palvelijan kasti on. Syrjintä kastin perusteella on virallisesti kielletty mutta muslimit, sikhit ja kristityt noudattavat edelleen kastijakoa. Nyk. kasteja on jo noin 3000. (ks. SIKH, HARIJAN, PARIJAN)

3b. Intia, Iran, Lähi-Itä, ns. Musta Afrikka (ks. BLACK AFRICA): suljetuista, perinnöllisistä ammattiryhmistä käytetty nimitys, joita osittain kunnioitettiin, osittain pelättiin, esim. kiertelevät käsityöläiset, sepät, muusikot jne.

4a. perinnöllinen luokitus, joka muistuttaa Intian kastijakoa

4b. luokka, joka on eristäytynyt muista ja jolla on tiettyjä perittyjä etuoikeuksia

4c. sosiaalisten hyönteisyhteisöjen, esim. muurahaisten, eri luokat

5a. kastijärjestelmä ja sen antama asema

5b. jäykkien sosiaalisten erottelujen järjestelmä yhteiskunnassa

fr caste *f* (3, 4b)

de Kaste *f* (3, 4b)

ru варна (3), каста (1)

Caste Hindu

kastijärjestelmään lukeutuva, sitä kannattava hindu, ks. CASTE

castehood *s*

kastiin kuuluminen

caste-ist *a*

(pej.) kastijärjestelmää ylläpitävä, sitä kannattava; Intian eteläosan tamilien 1950-60-luvuilla kongressipuolueesta esittämä väite, vrt. TAMIL MUSLIM, DRAVIDIAN, URDU-SPEAKING MUSLIM

caste-ridden *a*

(pej.) kastijärjestelmää kiihkeästi kannattava, vrt. CASTE-IST

Castilian *s, a*

1. *s* Espanja (Kastilian maakunta): kastilialainen, alueen (syntyperäinen) asukas. Kastilialaisten kansallisuustunto on naapureihin verrattuna heikko, koska he ovat sisäistäneet itsensä espanjalaisiksi⁸⁰. Toisaalta ent. Kastilian maakunta jaettiin v. 1978 useisiin autonomisiin aluei-

⁷⁹ Alun perin kasteja oli neljä: brahmaanit (papisto), kšatrijat (sotilaat), vaišjat (maa- ja käsityöläiset) ja šudrat (rengit), joista kolme ylintä oli vihitty Vedan uskonnollisiin seremonioihin ja alin ei.

⁸⁰ Espanjan voidaan katsoa alkaneen muodostua Kastilian kuningaskunnasta, joka perustettiin v. 1035.

siin, mikä on johtanut uusien alueellisten identiteettien syntyyn kastilialaisen identiteetin rinnalle.

2a. *s* kastilia, kastilian kieli ja siten standardi-espanja erotuksena Espanjan muiden maakuntien murteista

2b. ranska, saksa, venäjä: (hist.) Kastilian kuningaskunta

2c. (kirjallisuus) espanjalainen

3. *a* kastilialainen, maakuntaan, sen asukkaisiin tai kieleen liittyen

fr castillan, castillane *a*, *s* (1, 2a, 2b, 2c, 3); Castille *f* (2b)

de Kastilien *s* (2b); kastilisch *a* (3)

ru Кастилия (2b)

(es *Castellano* - Castilia)

Castilianised *adv*

Etelä-Amerikka: espanjalaistunut, espanjan sekoittuminen intiaanikieliin niin, että on enää vaikea sanoa, mikä on aitoa alkuperäistä kieltä, esim. Ecuadorissa espanjalaistunut ketsua (ks. QUECHUA 2)

Catalan, Catalanian *s*, *a*

1. *s* Espanja (koillisosa; Katalonia), Ranska (lounaiskolkka): katalonialainen, alueen (syntyperäinen) asukas. Kataloniaan lasketaan myös Valencia ja Baleaarien saaret, joiden asukkaat voidaan käsittää myös omiksi etnisiksi ryhmikseen. Itse katalonialaisetkin jakaantuvat vielä asuinpaikkansa mukaan vuoristolaisiin ja rannikon asukkaisiin. Taistelu Napoleonin vastaan 1800-luvun alussa nosti katalonialaisten kansallisuustunnetta, mihin vaikutti sittemmin myös voimakkaan teollistumisen mukanaan tuoma vaurastuminen ja väestön kasvu.⁸¹ Francon diktatuurin aikana katalaanin puhujia vainottiin, mutta kieli ja kulttuuri pystyivät säilyttämään elinvoimansa. EU:n tasolla katalaanien siteet ranskalaisiin ja italialaisiin voivat olla voimakkaammat kuin muihin espanjalaisiin, ennen kaikkea vieroksittuihin kastilialaisiin. (ks. VALENCIAN, CATALANISM, CASTILIAN)

2. *s* katalaani, katalonia; ko. kansan kieli, joka kuuluu indoheetteläisen kielikunnan etelä- ja länsieurooppalaisten kielten romaanisen kieliperheen länsiromaanisten kielten gallilaisiin kieliin. Kieli on ollut myös katalaanien kansallistunnon lähteenä⁸². Kielen elpyminen alkoi 1833, kun sillä alettiin jälleen julkaista runoutta ja kirjallisuutta. Koska katalaanin sanastoa on kehitetty vastaamaan myös nykyajan tarpeita, kielen säilyminen lienee todennäköistä. Kieli onkin yksi alueellisista virallisista kielistä espanjan rinnalla. Se jaetaan itäiseen ja läntiseen murteeseen, joskin Valencian ja Mallorcan asukkaat väittävät omien (länsi)murteidensa olevan itsenäisiä kieliä, jotka eivät ole kehittyneet katalaanista, vaan suoraan romaanisesta limousin-alkukielestä. (vrt. CASTILIAN 2, BASQUE 2, VALENCIAN)

⁸¹ Keskiajalla katalonialaiset hallitsivat Iberian niemimaan sisäosien ja Välimeren välistä kauppaa, mikä samalla teki Kastiliasta ja Kataloniasta toisistaan riippuvaisia. Tuolloin aluetta hallitsi Barcelonan kreivikunta, josta 900-luvulla syntyi edelleen Katalonian valtakunta. 1100-luvulla Kataloniasta kehittyi kukoistava kauppavaltio, joka edelleen levittäytyi Välimeren saarille aina Sardiniaa myöten. 1500-luvulla hallitusvalta siirtyi Kastiliaan, Katalonian 1600-luvun puolivälin ja 1700-luvun alun itsenäisyystaisteluista huolimatta.

⁸² 800-luvun ja 1100-luvun välisenä aikana silloista romaanista kieltä oli vaikea erottaa frankkien provencen murteesta, mutta 1100-luvun alun lakikokoelma on selvästi jo katalaania. Vaikka provencen murre vaikutti kieleen koko keskiajan, se oli katalaaninkielisen kirjallisuuden suurta kukoistuskautta (ks. PROVENCAL). 1500-luvulta 1800-luvulle kieli oli hallintokieli ja puhuttu kieli, kun kastilia pyrki syrjäyttämään sen.

3. *a* katalonialainen, alueeseen, asukkaisiin tai kieleen liittyen

fr Catalonique *s, a* (1, 3); catalan *m* (2); catalan, catalane *a* (3)
 de Katalane, Katalanin *s*(1); Katalanisch, Katalanische *n* (2); katalanisch (3)
 ru каталонец (1); каталонский язык (2)

Catalanism *s, a*

1. Katalonian kansallisuustunto: katalonialaisuus ja katalonialaisen kulttuurin säilyttäminen; Katalonian autonomian, separatistmin, itsenäisyyden tai federaation ajaminen, joskus jopa Suur-Katalonian tavoittelu (ks. AUTONOMY, SEPARATISM)

2. katalaaninkielinen ilmaus

fr catalanisme *m* (1)
 (katalaani: *catalanisme*)

Catalonian ks. CATALAN

Catholic *s, a* (1, 2, 3); **catholic** (1a, 1b)

1a. *a* yleismaailmallinen, universaali

1b. *a* katolinen, yleinen, kaikille avoin, kaikkien ihmisten tarpeita tai etuja koskeva

1c. *a* kaikkien puolella oleva, solidaarinen kaikille (miesten tunteista, mausta jne.)

2a. *a* *Catholic Church, Church Catholic* - yleismaailmallinen kirkko, kaikki kristityt kokonaisuutena; sille kuuluva, sitä koskeva

2b. *a* muinaiseen jakamattomaan kristilliseen kirkkoon (*Ancient Church*) liittyen tai niihin kirkkoihin liittyen, jotka katsovat olevansa ko. kirkon työn jatkajia

2c. *a* (roomalais)katolinen, ks. ROMAN CATHOLIC 2

2d. *a* kaikkien kristittyjen puolella oleva

3a. *s* alkuperäisen, jakamattoman kirkon jäsen, vrt. 2b

3b. *s* katolilainen, (roomalais)katolisen kirkon kannattaja, ks. ROMAN CATHOLIC 1

3c. *s* katolisoiva, katolisuuteen kallistuva

fr catholique *s, a* (2c, 3b)
 de katholisch *a* (1b, 2c); Katholik, Katholikin; Kathole *m* (3b)
 ru католический (2c); католик, католичка (3b)

Catholicism *s*

1. katolisuus, katolilaisuus; katolisen kirkon (vrt. CATHOLIC 2a) järjestelmä, usko, käytännöt

2. (roomalais)katolisuus, ks. ROMAN CATHOLICISM

3a. hyvän katolilaisen teot, toimet

3b. saksa: katolisen kirkon mukainen oikeaoppisuus

fr catholicisme *m* (1, 2)
 de Katholizismus *m* (2); Katholizität *f* (3b)
 ru католицизм, католичество (2)

catholicize *v*; **catholicization** *s*

1. muuttaa katoliseksi, käännäyttää katolilaisuuteen tai roomalaiskatolilaisuuteen

2. tulla katolilaiseksi, käyttäytyä kuin katolilainen

fr catholiciser (1, 2)
 de katholisieren (1)

catholization ks. CATHOLICIZE

Cattle Damara ks. HERERO

Catuso *s* ks. SAMBO 2

Caucasian *s, a*

1. *s* kaukasialainen, Kaukasiassa asuva tai sieltä lähtöisin oleva
2. *s* erit. USA, Etelä-Afrikka: valkoinen, valkoihoinen⁸³
3. *a* kaukasialainen, Kaukasiaa tai sen asukkaita koskeva, heihin liittyvä

fr	Caucasien, Caucasienne <i>s, a</i> (1, 3)
de	Kaukasier, Kaukasierin (1); kaukasisch <i>a</i> (3)
ru	кавказец, кавказка (1); кавказский (3)

Caucasic *a* ks. CAUCASIAN 1

Caucasique *a*

(ark.) kaukasialainen, myös rodusta puhuttaessa

Caucasoid *s*

kaukasialaiseen rotuun kuuluva

Cayapa *s*

1. Brasilia (keskiosat): kajapo eli goja, 1900-luvun alussa sukupuuttoon kuollut alkuperäiskansa, jonka mukaan Goiásin osavaltio on saanut nimensä
2. Ecuador (länsiosa): kajapo, pohjoiskajapo, intiaanikansan jäsen; yksi harvoista alueen alkuperäiskansoista. Kajapot ovat pystyneet säilyttämään perinteisen yhteiskuntamuotonsa ja elinkeinonsa (metsästys, keräily, sadekausien maanviljely). Heidän kielensä kuuluu tšibtšakieliin ja uskonto on katolilaisuuden ja perinteisten uskontojen sekoitus. Kajapot tekivät vielä 1960-luvulla aseellista vastarintaa alueelle muuttajia sekä suurtilanomistajia vastaan ja heidän joukossaan on yhä monia aktiivisia alkuperäiskansojen vastarintaliikkeen johtajia. Rio Xingun patoaminen ja Carajásin kaivosprojektit ovat uhkana kulttuurin säilymiselle.

fr	Cayapa, Cayapo <i>m</i> (2)
de	Kayapó, Kaiapó, Kajapó <i>m</i> (1, 2)

(omak. nim. *me-be-ngo-kne*)

Cebuan ks. CEBUANO

Cebuano, Cebuan, Sugbuanon (1, 2), **Sebuano** (2) *s*

1. Filippiinit: cebuano, maan suurimman väestöryhmän jäsen. Joskus cebuanot ryhmitetään yhteen kahden muun kansan kanssa ja nimitetään englanniksi nimellä *Visayan (Bisayan) peoples*. Noudattavat perinteistä elämäntapaa maanviljelijöinä ja kalastajina. Eliittiryhmä kaupungeissa noudattaa länsimaista elämäntapaa; baptisteja (ks. BAPTISM).

---

⁸³ Blumenbachin (s. 1800) antama nimitys valkoiselle rodulle, jonka hän katsoi olevan kotoisin Kaukasian alueelta.

2. cebuano, ko. kansan kieli, joka kuuluu malaijilais-polynesian kielikunnan malaijilaisen kieliperheen filippiiniläiskieliin yhdessä mm. tagalogin ja igorotin kanssa (ks. TAGALOG 2, IGOROT 2); saatetaan myös luokitella yhteen bisayan-kieliksi

Central Thai ks. THAI 2

Chakma *s*

1. Bangladesh (itäosan vuoristo; Intian vastainen raja), Intia: chakma, buddhalaisen vähemmistökansan jäsen. Jakaantuvat pieniin heimoihin ja ovat sukua Lounais-Myanmarin asukkaille. Enimmäkseen maanviljelijöitä. Chakmat yrittävät estää muslimibengaleja tunkeutumasta omalle harvaanasutulle seudulle (ks. BENGALI 1).

2. chakma, ko. kansan kieli, joka kuuluu burmalaisiin kieliin ja on katoamassa; monet chakmat puhuvat jo bengalia (ks. BENGALI 2)

de Chakma *m* (1)

ru чакма (1)

Chaldaic *s, a* (1, 2), **Chaldaical** *a* (2)

1. *s* kaldea, kaldealaisten puhuma kieli, sama kuin CHALDEE 2, vrt. ARAMAIC, SYRIAC

2. *a* kaldealainen, sama kuin CHALDEAN 2

Chaldaical *a* ks. CHALDAIC 2

Chaldaism *s*

sanonta, joka on peräisin Vanhasta testamentista

Chaldaize *v*

matkia tai seurata kaldealaisia (ks. CHALDEAN 1b)

Chaldean *s, a*

1a. *s* Antiikin aikana: kaldealainen, Kaldean syntyperäinen asukas, erit. Babyloniassa; vars. astrologi, ennustaja tms., jälkimmäinen merkitys myös nykykielessä

1b. Irak, Libanon: kaldealainen, nestorialaisesta kirkkokunnasta v. 1552 osittain takaisin roomalaiskatolilaisuuteen siirtyneen uskontokunnan jäsen (ks. NESTORIANISM, CATHOLIC 2c)

2. *a* kaldealainen, alueeseen tai asukkaisiin liittyen

Chaldee *s, a*

1. *s* kaldealainen, sama kuin CHALDEAN 1a

2. *s* kaldea, muinaisessa Kaldeassa puhuttu aramea, ks. ARAMAIC, vrt. SYRIAC

3. *a* sama kuin CALDEAN 2, CHALDAIC 2

Chamorro *s*

1a. esihistoriallisella ajalla: mikronesialainen yleensä

1b. Pohjois-Mariaanit, Guam: chamorro, roomalaiskatolisen kansan jäsen. Kansa koostuu alkuperäisasukkaiden, espanjalaisten, filippiiniläisten ja kiinalaisten yhteisistä jälkeläisistä.

Elinkeinoina maanviljely ja punontatyöt, monet myös USA:n laivastotukikohdan palveluksessa, ks. CATHOLIC 2c, ABORIGINE, NEGRITO.

2. Guam: chamorro, maan virallinen kieli, joka kuuluu malaijilais-polynesian kielikunnan länsimalaijilaisiin kieliin yhdessä mm. malagasin kanssa. Kieltä puhutaan yhä, vaikka synty-peräisiä chamorroja ei enää ole (ks. MALAGASY 2).

fr Chamorro *m* (1); chamorro *m* (2)
 ru чаморро (1); язык чаморро (2)
 (omak. nim. *chamori* - päällikkö tai *chamauri* - tämä paras)

Charar Aimak ks. FARSI 2

Chechen, Tchechene *s*

1. Venäjä (Tšetšenia, Dagestan), Kazahstan, Georgia, Turkki: tšetšeeni, kaukasialaisen alkuperäiskansan⁸⁴ jäsen; sunnimuslimeja, vain kisti-heimo Georgiassa on ortodokseja. Alun perin vuoristomaanviljelyyn ja -karjanhoitoon erikoistunut kansa, joka venäläisten tultua joutui siirtymään vuorilta laaksoihin ja neuvostovallan aikana edelleen kolhoosimaatalouteen; maaöljy- ja kaasuvaroja, aseteollisuutta. Tšetšeenillä oli yhteyksiä venäläisiin 1722 alkaen, mutta he pitivät pintansa venäläisvalloitusta vastaan aina 1800-luvun puoliväliin saakka ja häviön jälkeen suuri osa pakeni Turkkiin. Neuvostoajanakin oli kapinoita 1920- ja 1930-luvuilla. V. 1936 alue sai autonomisen alueen aseman ja liitettiin pari vuotta myöhemmin samaksi alueeksi Ingušian kanssa. II maailmansodan aikana tšetšeenit karkotettiin saksalaisyhteyksistä epäiltynä Kazahstaniin, josta he saivat palata v. 1957 alkaen. Karkotuksen aikana myös kielen opettaminen oli kielletty. Neuvostoliiton hajottua Tšetšenia irtosi Ingušiaasta ja julistautui itsenäiseksi v. 1992, mikä johti veriseen ja tuhoisaan sotaan Venäjän kanssa v. 1994 alkaen. V. 1997 allekirjoitettiin rauhansopimus, jonka mukaan itsenäisyydestä päätetään v. 2001, mutta jota tšetšeenit itse tulkitsevat siten, että maa itsenäistyy mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään ko. ajankohtana. Ennen sotaa tšetšeenit muodostivat noin 70 % alueen väestöstä. Aluekysymykset Dagestanin kanssa on ratkaistu rauhanomaisesti; sen sijaan suhteita Georgiiaan hiertää tšetšeenien v. 1992 antama tuki Abhasian itsenäisyyspyrkimyksille. Tšetšeeninimitys on venäjää. (ks. SUNNI, INDIGENOUS, INGUSH 1, ABKHASIAN 1, GEORGIAN 1, ORTHODOXY)

2. tšetšeeni, ko. kansan kieli, joka kuuluu kaukasialaisen kielikunnan pohjoiskaukasialaisten kielten tšetšeeni-lezgiläiseen kieliperheeseen yhdessä mm. lesgin ja inguušin kanssa, ja inguušit voivatkin ymmärtää tšetšeeniä ja päin vastoin. Kirjakieli luotiin v. 1918 jälkeen arabialaisin kirjaimin. V. 1927 siirryttiin latalaiseen, 1938 kyrilliseen ja v. 1993 siirryttiin jälleen latalaiseen kirjoitustapaan. (ks. LEZGIAN 2, INGUSH 2, CYRILLIC)

fr Tchétchène *s* (1); tchéchtène *m* (2)
 de Tschetschenen *mon* (1); Tschetschenisch *n* (2)
 ru чеченец, чеченка (1); чеченский язык (2)
 (omak. nim. *nakhtshi*, tšetšeeni on venäjää)

Cheremi ks. MARI

⁸⁴ Tšetšeenleistä on kirjallisissa lähteissä mainintoja ensi kerran 600-luvulta *nahtšamatjan*-nimellä, kun tšetšeeninimitys otettiin käyttöön 1700-luvun alussa. Tšetšeenien oletetaan olevan alueen alkuperäisväestöä jo esihistorialliselta ajalta. Tšetšeenillä ei koskaan ollut kaukasialaiskansoille tyypillistä (vrt. esim. OSSETIAN) feodaalijärjestelmää, vaan vain suurperheiden muodostamat ”klaanit”, jotka saattoivat olla hyvinkin riittäviä keskenään. 700-luvulta alkaen kansa kääntyi pinnallisesti kristinuskoon ja 1500-luvulla islamiin (hanafi-koulukunnan sunnimuslimeja, ks. HANAFI, SUNNI).

Chewa *s*

1. Malawi (keskiossa), Mosambik, Zimbabwe, Sambia (itäosa), Rhodesia (kaakkoisosaa): chewa, bantukansojen ryhmän jäsen. Chewoilla on yhteisiä kulttuuripiirteitä bembojen kanssa. Harjoittavat kaskiviljelyä, metsästystä ja kalastusta. Muodostavat yhdessä nianjojen kanssa Malawin suurimman väestöryhmän. (ks. BEMBA 1, NYANJA 1). Venäläislähteiden mukaan nimitys on atševa.

2. Malawi: chewa, ko. kansan kieli; Malawin virallinen kieli⁸⁵ (ks. NYANJA 2, TUMBUKA 2, CHEWA'ISATION)

fr	Cewas <i>mon</i> (1); cewa <i>m</i> (2)
de	Chewa <i>mon</i> (1); chewa <i>n</i> (2)
ru	ачева (1)

Chewa'isation *s*

Malawi: "chewalaistaminen", presidentti Kamuzu Bandan (itsekin chewa) 1960-luvulta lähtien harjoittama politiikka, jolla chewat nostettiin johtavaan asemaan mm. investoimalla voimakkaasti chewojen asuttamalle alueelle maan keskiosiin ja nostamalla nianjan chewa-variantin virallisen kielen asemaan 1968, vaikka nianja ja tumbuka olivat olleet maan puhutuimmat kielet siihen saakka

Chewa'ize *v* ks. CHEWA'ISATION

Chicano *s*

USA: (puhek.) meksikolainen tai meksikolaista syntyperää oleva; erit. sellainen, joka on ylpeä syntyperästään ja pyrkii parantamaan meksikolaisten asemaa uudessa kotimaassaan; joskus espanjankielinen yleensä (vrt. HISPANIC, LATINO, MEXICAN AMERICAN)

fr	Chicano <i>m</i>
de	Chicano <i>m</i> , Chicana <i>f</i>
ru	чикано

(es *mejicano* - meksikolainen)

Chichewa ks. CHEWA 2

Chin *s*

1. Myanmar (länsiosa; Intian vastainen raja, Chin-vuoret), Intia: chin, mongolilaista alkuperää olevan vähemmistökansan⁸⁶ jäsen; elinkeinoina kaskiviljely ja karjanhoito. Chinit ovat säilyttäneet kulttuurinsa ja monijumalaisen uskontonsa. Kuuluvat ns. kukkulakansoihin (ks. HILL PEOPLES, BURMESE 1). Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitys kuki-chin.

2. chin, ko. kansan kieli, joka kuuluu tiibetiläisiin kieliin

fr	Chin <i>m</i> (1); chin <i>m</i> (2)
de	Chin, Tschin <i>m</i> (1)
ru	чин, чины, куки-чины <i>mon</i> (1)

⁸⁵ Chewan ja tumbukan kielet pääsivät Malawissa valta-asemaan siirtomaavallan aikana, kun lähetysaarnajat loivat niille kirjakielen ja siirtomaavirkamiehet suosivat niitä yhteisenä kielenä.

⁸⁶ Chinit tulivat maahan ennen burmalaisia ja šaneja, mutta šanit työnsivät heidät vaikeakulkuiseen vuoristoon 1100-1600-luvulla (ks. SHAN 1).

Chinese ks. HAN

Chingpaw ks. KACHIN

Chinyanja ks. NYANJA 2

Chippewa, Chippeway ks. OJIBWAY

Chipewyan ks. OJIBWAY

Chitonga ks. TONGA 2

Chitumbuka ks. TUMBUKA 2

Chokwe, Ciokwe, Cokwe, Bajokwe, Badjok s

1. Angola (koillisosa), Kongo (Kinshasa, Angolan vastainen raja-alue): chokwe, katolilaisen bantukansan⁸⁷ jäsen. Chokwet ovat lundojen lähisukulaisia ja lasketaan Angolassa samaksi ryhmäksi, lunda-chokwet. Elinkeinoina metsästys ja karjanhoito, tunnettuja puunveistotaiteestaan (ks. BANTU, LUNDA 1, CATHOLIC 2c). Venäläislähteiden mukaisia nimityksiä ovat myös batšokwe, kioko ja tšioke.

2. chokwe, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1)

fr	Tchokwés <i>mon</i> (1); tchokwé <i>m</i> (2)
de	Chokwe, Cokwe, Tschokwe, Batshiok <i>m</i> (1)
ru	чокве, бачокве, киоко, чиокве (1)

Chuang ks. ZHUANG

Chukch, Chukche ks. CHUKCHEE

Chukchee, Chukchi, Chukch, Chukche, Tchuktchi, Luorawetlan s, a

1. *s* Venäjä (Siperian koillisin nurkka; Tšuktšien niemimaa, Tšuktšien autonominen piirikunta, Jakutian autonominen tasavalta): tšuktši, siperialaisen alkuperäiskansan⁸⁸ jäsen; jakaantuvat nk. poro- ja rantatšuktšeihin (omakieliset nimitykset *tšautšu* tai *tšavtšu* ja *ankalyn*), joista edelliset olivat alun perin paimentolaisia poronhoitajia sisämaassa ja jälkimmäiset harjoittivat kalastusta ja merinisäkkäiden pyyntiä rannikolla ja aloittivat 1800-luvulla osittaisen maanviljelyn; tunnettuja luunveisto- ja turkiskirjailutaidoistaan. Neuvostovallan aikana porotalous siirtyi osin kolhooseihin ja tuli lisää elinkeinoja, kuten turkistarhaus ja kaivosteollisuus; myös kaupungistuminen alkoi, joskin tšuktšit ovat pystyneet jossain määrin säilyttämään alkuperäistä kulttuuriaan. Myös perinteinen animistis-šamanistinen uskonto on pitkälle säilynyt. Tšuktši

⁸⁷ Chokwet olivat Lundan valtakunnan alaisina 1600-luvulta alkaen ja hallitsivat sitä itsekin vähän aikaa 1800-luvun puolivälissä.

⁸⁸ Venäläislähteiden mukaan tšuktšien esi-isät muuttivat 500-luvun puolivälissä e.a.a. Ohotan niemimaalta Koillis-Aasiaan ja sulautuivat jukagiireihin ja eskimoihin. Eskimokulttuurin lisäksi venäläiset vaikuttivat voimakkaasti heidän kulttuuriinsa 1600-luvun puolivälisestä alkaen, mutta tšuktšit eivät koskaan oikeastaan tulleet riippuvaisiksi venäläisistä.

on venäläinen ja luorawetlan omakielinen nimitys. (ks. INDIGENOUS, ANIMISM, SHAMANISM)

2. *s* tšuktši, ko. kansan kieli, joka kuuluu paleoaasialaisten kielten tšuktšikieliperheeseen yhdessä mm. korjakin kanssa. Kirjoitetaan kyrillisin kirjaimin vuodesta 1930 lähtien. Monet tšuktšit käyttävät myös venäjää (ks. CYRILLIC, KORYAK 2).

3. *a* tšuktši-, tšuktšilainen, alueeseen, kansaan ja kieleen liittyen

fr Tchouktche *m* (1); tchouktche *m, a* (2, 3)

de Tschuktschen *mon* (1); Tschuktschisch *n* (2)

ru чукча, луораветлан (1); чукотский язык (2)

(omak. nim. *luorawetlan* - varsinaiset, oikeat ihmiset)

Chukchi ks. CHUKCHEE

Church of Africa ks. HERERO

Church of Rome ks. ROMAN CHURCH

Church of Jesus Christ of the Latter-day Saints ks. MORMON CHURCH

Church Slavic ks. OLD CHURCH SLAVONIC

Chuvash, Tavas *s*

1. Venäjä (Volgan vasen ranta, Tšuvassin tasavalta, Tataria, Baškiria, Simbirsk, Samara, Orenburg, Siperia): tšuvassi, turkkilaisen kansan⁸⁹ jäsen. Tšuvassit ovat säilyttäneet voimakkaan kansallisen itsetuntonsa, vaikka he ovatkin koko ajan menneet naimisiin naapuriensa, marien kanssa. Yli puolet tšuvasseista asuu Tšuvassin tasavallassa, jossa he muodostavat yli 70 % väestöstä. Tšuvasia sai autonomian 1925 ja tuli Venäjän federaation alaiseksi tasavallaksi v. 1991. Tšuvassit eroavat uskonnoltaan muista turkkilaiskansoista, koska ovat ortodokseja (ks. MARI 1, ORTHODOXY).

2. tšuvassi, ko. kansan kieli, joka kuuluu erillisenä kielenä uralilais-altailaisen kielikunnan turkkilaiskieliin. Kielen mukaan tšuvassit on joskus jaettu kahteen ryhmään, ylä- ja alatšuvassiin (en *Viryal Chuvash. Anatri Chuvash*). Tšuvassin kirjakieli perustuu anatriin murteeseen ja sitä on kirjoitettu kyrillisin aakkosin vuodesta 1870 lähtien (ks. CYRILLIC).

fr Tchouvache *m* (1); tchouvache *m* (2)

de Tschuwaschen *mon* (1); Tschuwaschisch *n* (2)

ru чуваш (1); чувашский язык (2)

Chwana ks. TSWANA 2

Cingalese ks. SINHALESE

Ciokwe ks. CHOKWE

---

⁸⁹ Tšuvassien omien legendojen mukaan he ovat volganbolgaarien jälkeläisiä (ks. VOLGA BULGAR). Jotkut taas pitävät heitä suomalais-ugrialaisten ja volganbulgaarien turkkilaistuneina jälkeläisinä. Tšuvassit olivat ensin mongolien sitten Kasanin tataarien vallan alla. V. 1551 tšuvassit liitettiin Venäjään, minkä jälkeen he kapinoivat venäläisten valtaa vastaan. 1700-luvulla tšuvassit omaksuivat vähitellen ortodoksiuskonnon.

Circassian (1, 2), Kabardian (2) s

1a. Pohjois-Kaukasia, alun perin: tšerkessi, vuoristokansojen ryhmän jäsen; ryhmään kuului kolme kansaa: tšerkessit, adygit ja kabardiinit

1b. Pohjois-Kaukasia, nyk.: tšerkessi; nyk. myös adygit (en *Circassians proper*, *Western Circassians*, *Lower Circassians*, *Adyghians*, *Adyghes*) ja kabardiinit (en *Upper Circassians*, *Eastern Circassians*) luetaan tšerkesseihin

1c. Pohjois-Kaukasia, Venäjä (Karatšai-Tšerkessin ja Adygin autonomiset alueet, Krasnodarin alue, Kabardino-Balkarin autonominen tasavalta), Turkki, Jordania, Syyria (lounaisosa), Irak, Iran, väljemmin käsitettynä: tšerkessi, sirkassi, kirkassi, em. kaukasialaiskansojen ja muiden Etelä-Venäjältä Etu-Aasiaan muuttaneiden kansojen⁹⁰ edustaja. Kansat ovat kyllä islaminuskaisia mutta säilyttäneet perinteisiä traditioitaan. Tšerkessit ovat etupäässä tasankojen maanviljelijöitä, vain kabardiinit asuvat vuoristossa. Tšerkessit ovat tukeneet mm. Abhasian itsenäisyystaistelua Georgiaa vastaan ja pyrkivät abhaasien tavoin saamaan Kaukasukselle oman valtion, johon myös pakolaiset voisivat palata. Muodostavat osan Jordanian valtaeliitistä, vrt. BEDOUIN 1, ks. ABKHASIAN 1.

2. tšerkessi, ko. kansan kieli, joka kuuluu kaukasialaisen kielikunnan pohjoiskaukasialaisen suurkieliperheen abhaasi-tšerkessiläiseen kieliperheeseen yhdessä mm. abhaasin kanssa. Tšerkessi sai latinalaisen kirjaimiston Venäjän vallankumouksen jälkeen 1917 ja kyrillisen 1936. Kaikkia tämän kieliperheen kieliä kirjoitetaan nyk. kyrillisin kirjaimin, mutta kirjoitustapa on joka kielessä hieman erilainen, minkä vuoksi myös paluu latinalaiseen kirjoitustapaan lienee mahdollista (ks. ABKHAZ 2, CYRILLIC).

fr circassien *m* (2)

de Tscherkesse, Tscherkessin (1); Tscherkessisch *n* (2)

ru черкес, адыгэ, кабардино (1); черкесский язык (2)

(omak. nim. *adyge*)

Circassian proper

adygi, ks. CIRCASSIAN

citizen s

1a. kaupunkilainen, kaupungin asukas, erit. joku, jolla on kansalaisoikeudet ja etuoikeudet; porvari

1b. kaupunkilainen, erotuksena maalaisesta

1c. siviili, erotuksena sotilaasta, aik. myös erotuksena maa-aatelista, kauppias muttei herrasmies

2a. kansalainen, asukas, jolla on kansalaisoikeudet, erotuksena ulkomaalaisesta

2b. USA: henkilö (syntyperäinen tai myöh. oikeudet saanut), jolla on oikeus äänestää muita julkisiin virkoihin ja jolle kuuluu täysi yksityisoikeussuoja

---

⁹⁰ Tšerkesseillä oli 1100-luvulla yhteyksiä Bysanttiin ja Italiaan. Vaikka he eivät joutuneet mongolien vallan alle, valtakunnan hajoaminen työnsi heitä kaakkoon, ja he puolestaan työnsivät osseetteja itään. Ensimmäiset yhteydet venäläisiin saatiin kasakoiden välityksellä 1500-luvulla, jolloin Iivana Julma myös meni naimisiin kabardiiniprinssin kanssa. 1839 turkkilaiset luovuttivat omat kaukasialaiset alueensa Venäjälle, mutta tšerkessit eivät ole koskaan katsoneet kuuluneensa Turkkiin, joten heitä ei myöskään voitu luovuttaa. Sodan jälkeen 1864 tšerkessit abhaasien tavoin muuttivat Turkkiin ja muuanne Etu-Aasiaan mieluummin, kuin jäivät Venäjän vallan alle, ja muuton aikana monet heistä menehtyivät (ks. OSSETIAN 1, ABKHASIAN 1)

2c. Ranskan vallankumous: kansalainen, englantilainen vastine ranskan *citoyen*-sanalle, joka tuli *Monsieur*-puhuttelun tilalle

fr	citoyen, citoyenne (1, 2a, 2c)
de	Bürger, Bürgerin (1a, 1b, 2a)
ru	гражданин, гражданка (2a, 2d, 3)

citizenhood *s*

kansalaisena oleminen, myös konkr. kansalaiset joukkona

fr	citoyenneté <i>f</i>
de	Bürgerschaft <i>f</i> (harv.)

citizenize *s*

tehdä kansalaiseksi, antaa kansalaisoikeudet, ks. NATIONALIZE 2a

citizenship *s*

(jkn valtion) kansalaisuus, vrt. CITIZEN 2a, NATIONALITY

ru	гражданство, подданство (ark.)
----	--------------------------------

civic *a*

kaupunkiin, kansalaiseen tai kansalaisuuteen liittyvä, kansalais-

civil *a*

1. siviili-, yhteiskunnan niitä alueita koskien, jotka ovat sotilaallisen, kirkollisen tai oikeudellisen ulkopuolella
2. kansalais-
3. sisällis-, esim. *civil war* - sisällissota
4. kohtelias
5. ks. CIVIC
6. Rooman lakeihin liittyvä

civil liberty

kansalaisoikeus

civil rights

kansalaisoikeudet

clan *s*

1. klaani, yhteisistä esivanhemmista polveutuvien sukujen muodostama yhteisö, sukukunta; laajempi kuin perhe mutta suppeampi kuin heimo⁹¹, joskus polveutuminen on ollut matrilineaarinen, mutta esim. Somaliassa se on patrilineaarinen; vrt. TRIBE, TRIBALISM, NATION, PEOPLE
2. nurkkakuntainen ryhmittymä, klikki

---

⁹¹ Muinaisessa keltin kielessä *clann* tai *cland* tarkoitti "jälkeläistä" ja sittemmin sillä tarkoitettiin Irlannin tai Skotlannin ylämaiden klaania, eli yhden päällikön johtamaa tai yhteisestä kantaisästä polveutuvaksi sanottua ryhmää.

3. ranska: joukko, esim. *Le clan de mécontents croisissait chaque jour* Tyytymättömien joukko kasvoi päivä päivältä

fr	clan <i>m</i> (1, 2, 3); coterie <i>f</i> (2)
de	Clan, Klan <i>m</i> (1)
ru	клан (1); уклон (3)

Coastal tribes

Päiväntasaajan Guinea: rannikon heimot, eräistä afrikkalaisheimoista käytetty yhteisnimitys, esim. kombet, balenget ja bujebat (en *Kombe, Balengue, Bujeba*), jotka joutuivat väistymään sisämaasta rannikolle fangien tieltä (ks. FANG 1)

Cokwe ks. CHOKWE

colonialism *s*

1. siirtomaille ominainen käytäntö tai sanonta
2. kolonialismi, siirtomaajärjestelmä tai -periaate; (nyk. pej.) suurvallan harjoittama riistopolitiikka takapajuisten tai heikkojen kansojen keskuudessa

fr	colonialisme <i>m</i> (2)
de	Kolonialismus <i>m</i> (2)
ru	КОЛОНИАЛИЗМ (2)

colored

värillinen, amerikanenglannin kirjoitustapa sanalle COLOURED

colourbar, colourline *s*

sosiaalinen tai laillinen este, joka estää mustia tai värillisiä osallistumasta valkoisten kanssa samoihin toimintoihin tai kieltää heiltä pääsyn tiettyihin laitoksiin ja paikkoihin

ru	цветной барьер
----	----------------

Coloured (Br.) (1a, 1c), colored (Am.) (1b) *s*

1a. Yhdysvallat: värillinen, aasialaista tai afrikkalaista alku- tai syntyperää oleva, us. musta tai jonkinasteinen mulatti, ei sama kuin CAUCASIAN 2; nyk. pej.⁹²; vrt. myös MULATTO, TERCERON, QUADROON; MESTIZO; SAMBO; BROWN; MORISKA 2; CASTE 1

1b. Yhdysvallat: värillinen, erotuksena mustista (vrt. BLACK 2a, 2c)

1c. Etelä-Afrikka apartheidin aikana: värillinen, alun perin malesialaisen ja khoi-sekoitus (ks. KHOI), jossa valkoista verta oli alle kolmannes; kulttuuriltaan, kieleltään ja us. myös uskonoltaan kuitenkin afrikandi. Käytössä myös nimitys *Cape Coloureds*. Tilastoissa yksi neljästä luokasta (ks. AFRIKANER, APARTHEID, vrt. ASIAN 1b, ASIATIC 2, BANTU 2b, WHITE 1b),

⁹² "Colo(u)red" oli USA:ssa 1800-luvulla ja sen jälkeenkin kohtelias ilmaisu mustista. "*The greatest amusement in Boston was derived from the colored people, as they call the free blacks*" Suurinta huvia Bostonissa minulle tuottivat värilliset, joiksi kutsutaan vapaita mustia (1827). "*Once they submitted to the appellation of servants, blacks or negroes, but now they require to be called coloured people*" Ennen he alistuivat nimitykseen palvelijat, mustat tai neekerit, mutta nyt he haluavat kutsuttavan itseään värillisiksi (1830).

ks. myös BLACK 2c. Nimitysten "*mixed race*" tai peräti MULATTO käyttäminen näistä värillisistä oli hyvin loukkaavaa.

fr homme, femme (*mon gens*) de couleur (1a); coloured (1c)
 de Farbige *m, f* (1a), Mischling *m* (1b); Coloured *m* (1c)
 ru цветной, цветная (1a, 1c)
 (la *color* - väri; af *Kleurling* - värillinen)

colourline ks. COLOURBAR

Comanche ks. PLAIN INDIANS

communalism *s*

yhteiskunnan kunnallisen järjestäytymisen periaate: teoria hallintojärjestelmästä, jossa korostetaan laajinta mahdollista alueellista itsehallintoa kullekin paikalliselle määriteltävissä olevalle yhteisölle, esim. etnisin perustein, kuten Mauritiuksella

community *s*

1a. kaikkien yhteisesti ylläpitämä ominaisuus, yhteinen omistaminen jne., esim. *community of interests*

1b. yhteinen luonne, identiteetti

2. sosiaalinen kanssakäyminen, toveruus

3. yhteisö, eläminen muiden kanssa

4a. valtio tai valtioyhteisö; esim. *Europe was broken into many communities.*

4b. yhteisö, ihmiset, jotka asuvat samassa paikassa, esim. *rural communities* - maatalousyhteisöt

4c. yhteisö, us. koskien niitä siviiliyhteisön jäseniä, joilla on tiettyjä yhteisiä tekijöitä (syntyperä, uskonto, harrastukset), jotka puolestaan eivät ole yhteisiä niiden kanssa, joiden keskellä he asuvat, esim. *the Saint Petersburg Finnish community* (vrt. ETHNICITY, ETHNIC GROUP, RACE, PEOPLE, NATION)

4d. maan tai alueen asukkaat kokonaisuutena

4e. yhteisö, kansakuntien muodostama, jotain yhteistä päämäärää tai etua ajava järjestö, esim. *European Defens Community*

5a. uskonnollinen yhteisö

5b. kommuuni, sosialistinen tai kommunistinen yhteisö

6. kasvi- tai eläinryhmä, joka elää jollain erit. alueella

7. venäjä: (pol.) yhteiskunta, tiettyjen tuotantosuhteiden muodostama kokonaisuus, joka muodostaa erityisen vaiheen ihmiskunnan kehityksessä, esim. feodaalinen, kapitalistinen, sosialistinen yhteiskunta

8. venäjä: maan sivistyneistö, aateliset; seurapiirit, "kerma", esim. *бывать в обществе* - käydä seurapiireissä

9a. venäjä: yleishyödyllinen järjestö, kerho, piiri, esim. *Всероссийское общество охраны природы* - Venäjän luonnonsuojelujärjestö

9b. venäjä: muu ihmisjoukko, joka viettää aikaansa yhdessä, esim. *в обществе старых людей* - vanhojen ihmisten seurassa

fr communauté *f* (1a, 4d, 4e, 5)
 de Gemeinschaft *f* (3, 4e, 5)
 ru общество (4b, 4e, 8, 9); община (5b, 7, 9a)

confessionalism *s*

konfessionalismi, yksipuolinen oman uskontunnustuksen korostaminen; poliittinen ja hallinnollinen järjestelmä, jossa eri uskonnolliset ryhmät sijoitetaan eri puolille valtakuntaa; toteutettiin esim. Libanonissa v. 1860 verilöylyn jälkeen (ks. DRUSE, MARONITE)

fr   confessionalisme *m*
de   Konfessionalismus *m*

Confucian, Confucianist *a, s*

1. *s* kungfutselainen, kungfutselaisuuden kannattaja, ks. CONFUCIANISM
2. *a* kungfutselais-, kungfutselainen, Kungfutsheen, hänen oppeihinsa ja kannattajiinsa liittyen

fr   confucéen, confucéenne; confucéien, confucéinne *a* (2)
de   konfuzianisch, konfuzianistisch *a* (2)

Confucianism *s*

Kiina, Japani, Taiwan, Singapore, siirtolaiset Aasiassa ja Amerikassa: kungfutselaisuus, kiinalaisen filosofin Kungfutshen morali- ja valtio-oppi⁹³, jonka mukaan taivas on universumin luonnollisten ja eettisten lainmukaisuuksien ruumiillistuma ja ihmisrakkaus, oikeudenmukaisuus ja kunnianhimo ovat tärkeitä. Uskonsuunnan patriarkaalisen hierarkkisuuden vuoksi (keisari on "taivaan poika" ja "kansan isä") sitä on myös syrjitty, minkä vuoksi se onkin säilynyt Kiinassa lähinnä moraalisenä oppina. Uskonnollinen suuntaus on sen sijaan vahva Kiinan ulkopuolella asuvien kiinalaissiirtolaisten keskuudessa. Japanissa taas lojaalius valtiota kohtaan on ollut koko ajan etusijalla perhettä kohtaan tunnettuun lojaaliuteen nähden.

fr   confucianisme *m*
de   Konfuzianismus *m*
ru   конфуцианство

Confucianist ks. CONFUCIAN**Cook Islanders** ks. POLYNESIAN 2**Coon** *s*

1. Pohjois-Amerikka: (slangia) pesukarhu
- 2a. Pohjois-Amerikka: (pej., slg) nekru, mutiainen
- 2b. Australia: (slangia) aboriginaali, vrt. ABORIGINE

(en *raccoon* - pesukarhu)

copper Maori ks. MAORI OVEN**Copt** *s*

1. muinaisten egyptiläisten jälkeläinen
- 2a. Egypti, Etiopia: koptilainen kirkko, kristillinen kirkkokunta, jota johtaa Aleksandrian paa-
vi; kirkkokunnan monofysitistisen uskon mukaan Kristuksella on vain yksi olemus, jumalalli-

---

⁹³ Kungfute eli vuosina 551 - 479 e.a.a. Alun perin voimakasta kannatusta saanut oppi taantui 200-luvulla tao-
laisuuden ja ennen kaikkea buddhalaisuuden vallatessa alaa Kiinassa. 1100-luvulla suuntaus koki uuden nousu-
kauden taolaisten ja buddhalaisten piirteiden sekoittumisen jälkeen, mistä syntyi uskungfutselaisuus (ks.
TAOISM, BUDDHISM).

nen, ja eristäytyneisyytensä⁹⁴ vuoksi koptit ovat säilyttäneet monia alkukirkon käytäntöjä. Koptilaisten Raamattu on kirjoitettu geerin kielellä, jota osaavat nyk. vain papit. Etiopiassa käyt. nimeä etiopialainen ortodoksinen eli koptilainen kirkko. Egyptissä lähes puolet väestöstä kuuluu kirkon kannattajiin (ks. ORTHODOXY).

2b. kopti, koptilainen, ko. kirkon kannattaja

fr Copte, Cophte *m* (2)
 de Kopte, Koptin (2)
 ru копты *mon* (1, 2); коптская церковь (2)
 (kreikk. *aigyptios* - egyptiläinen)

Coptic *a, s*

1. *s* kopti, muinaisegyptistä peräisin oleva kieli, jota nyk. käyt. vain jumalanpalveluksessa, ks. myös HAMITIC

2a. *a* koptilainen, ko. kirkkokuntaan liittyen

2b. *a* Egypti: kristillisellä ajalla tuotettu.

2c. *a* Egypti: kristittyyn taiteeseen (huippukohta 6. vuosisadalla) liittyvä

fr copte, cophte *s* (1); *a* (2a)
 de Koptisch, Koptische *n* (1); koptisch *a* (2a)
 ru коптский язык (1); коптский (2a)

Corsican *s, a*

1. *s* Ranska (Korsika): korsikalainen, saaren (syntyperäinen) asukas; korsikalaisten kansallistunto alkoi nousta 1700-luvun alussa, kun genovalaisten voimakas verotus ja hallintomenetelmät alkoivat kyllästyttää saarelaisia, mikä johti kapinaan⁹⁵. Saari olikin 1700-luvun puolivälissä vähän aikaa itsenäinen, mutta liitettiin v. 1769 Ranskaan. Napoleonin ajoilta lähtien saarelaisilla on ollut separatistisia pyrkimyksiä, joskin he molemmissa maailmansodissa asettautuivat selvästi ranskalaisten puolelle. Tällä vuosisadalla saaren väkiluku on kuitenkin alentunut ja lähes puolet korsikalaisista asuu mantereella. Vastaavasti saaren asukkaista noin 15 % on syntynyt muualla Ranskassa ja lisäksi noin 20 % on kotoisin ulkomailta (Italia, Pohjois-Afrikka, erit. Marokko). Korsikalaisten kansallistunto kohdistui enemmänkin alueellisiin erioikeuksiin, kunnes pelko taloudellisesta jälkeenjääneisyydestä herätti 1960-luvun lopulta alkaen väkivaltaisia mielenosoituksia. Sittemmin on ajettu jopa autonomiaa, joskin vuosien 1970 Korsikan talousalueen eriyttäminen muusta Ranskasta ja 1982 aluehallinnon lisääminen ovat hieman lieventäneet autonomiapyrkimyksiä. (ks. myös SEPARATISM, PROVENCAL)

2. *s* korsika, italian kielen murre, jossa on paljon alkuperäistä latinalaista ainesta. Murre on osa korsikalaisten identiteettiä. Se on saarelaisten puhekieli, kun taas ranskaa käyt. virallisissa yhteyksissä. Vuodesta 1974 lähtien korsika on ollut muodollisesti yksi alueellisista kielistä, jolla on rikas kulttuuriperimä, mutta kirjoitettu kieli jää muutaman aikakaus- ja sanomalehden varaan.

⁹⁴ Koptit olivat eristyksissä muista kristityistä muslimimaailman keskellä lähes tuhat vuotta aina 1500-luvun ristiretkiin saakka.

⁹⁵ Korsikalaisten alkuperä on osin hämärän peitossa. Metsästäjä-keräilijä-paimentolais yhteisöjä saarella on ollut jo 9000-luvulla e.a.a. ja ligurialaiset ja sittemmin keltit ovat valloittaneet saaren toisella vuosituhannella e.a.a., mutta varsinainen siirtomaahistoria alkoi kreikkalaisten valloituksesta 500-luvulla e.a.a. Roomalaisvallan aikana noin 250 e.a.a. - 450 j.a.a. korsikalaiset pystyivät säilyttämään kulttuurinsa lähes koskemattomana, vaikkakin korsikan murre on kehittynyt suoraan latinasta. Rooman valtakunnan hajottua saaren valloittivat vuorotellen mm. vandaalit, lombardialaiset ja saraseenit. 1000-luvulla saarelaiset itse hakivat suojaa paavilta ja saaresta tuli Pisan arkkipiispan alainen, minkä jälkeen Pisan ja Genovan sekä Genovan ja Aragonin kamppailu saaren hallinnasta aiheutti jakaantumista myös saarelaisten keskuudessa (ks. LOMBARD).

3. *a* korsikalainen, saareen tai sen asukkaisiin liittyen

fr	Corse <i>s, a</i> (1, 3); corse <i>m</i> (2)
de	Korse, Korsin (1); korsisch (3)
ru	корсиканец, корси (1)

Cosack, Cosak, Cossac, Cossache ks. COSSACK**Cossack, Cassacke, Cassok, Cosack, Cosak, Cossac, Cossache, Cossacque, Cossaque, Kosack, Kossak, Kozack, Kozak** (1, 2, 3); **Cossackian, Cossackic** *a* (2)

1. *s* Venäjä, Ukraina, Puola, Liettua: kasakka, itäslaavilaisen sotilasyhteisön⁹⁶ jäsen. Kasakat olivat eräänlaisia kodinturvajoukkoja tai palkka-armeija: aluksi talonpojat ylläpitivät kasakka-armeijoita omana turvanaan, sittemmin myös muut (mm. Venäjän tsaari) alkoivat palkata heitä. Kasakoiden yhteisöt olivat verraten itsenäisiä ja saivat monia etuisuuksia vastalahjaksi palveluistaan. Kasakoilla oli merkittävä asema Ukrainan valtion synnyssä 1600-luvun puolivälissä, kun he puolustivat alisen Dneprin aluetta ja ortodoksisuutta pohjoisosan puolalaista katolilaisuutta vastaan. Neuvostovallan aikana enimmäkseen uinunut kasakkaperinne (II maailmansodassa kasakoita taisteli saksalaisten puolella vapaaehtoisjoukkoina) on nyttemmin herännyt uudelleen henkiin mm. Ukrainassa. Venäjällä taas annettiin 1992 asetus kasakoiden rehabilitoinnista sekä v. 1994 perustettiin erityinen neuvosto heidän asioidensa hoitamiseksi. (ks. UKRAINIAN, CATHOLICISM, ORTHODOXY)

2. *a* kasakka-, kasakoihin tai heidän elintapoihinsa liittyen

3. *s, a* (slg.) poliisi, erit. rynnäkköjoukoissa (koska Venäjän armeijassa kasakoita käytettiin samaan tarkoitukseen)

4a. *a, s* ranska: raaka väkivaltainen (henkilö)

4b. *a* ankara, esim. *l'hiver n'est pas ordinairement aussi cosaque...* - talvi ei ollut tavallisesti niin ankara...

fr	cosaque <i>m, a</i> (1, 2, 4)
de	Kosak <i>m</i>
ru	казак

(turkki: *quzzâk* - seikkailija, sissi, vapaa mies; puola, ukr. *kozak*, ru *kazak* - vapaa, riippumaton ihminen)

Cossackian, Cossackic *a* ks. COSSACK 2**Cossacque, Cossaque** ks. COSSACK**Cotiers** *s*

Madagaskar, itärannikko: rannikolla asuvien heimojen yhteisnimitys, esim. betsimisarakat, sakalavat, antandroyt; ristiriitoja ylängöllä asuvien merinoiden kanssa (ks. MERINA, MADAGASS)

Coumuk ks. KUMYK

⁹⁶ Alun perin kasakat olivat tataareja, mutta vähitellen käytäntö levisi itäslaavilaisten kansojen keskuuteen koko Mustanmeren pohjoispuolisille alueille aina Liettuaa myöten. 1400-luvun jälkipuoliskolla yhteisöt saivat lisää kannatusta, kun mm. talonpoikia pakeni maaorjuutta ja huonoja oloja ja liittyi heihin. 1700-luvulla kasakat alkoivat menettää tsaarin myöntämiä etuoikeuksia, mutta Kaukasukselle, Keski-Aasiaan ja Kauko-Itään syntyi uusia yhteisöjä. Venäjän vallankumouksen aikoihin autonomiaan tottuneet kasakat vastustivat bolševikkeja ja taistelivat valkokaartin puolella. Lähes samanlaisesta suomen kirjoitusasusta huolimatta ei pidä sekoittaa kasakkeihin, vrt. KAZAKH.

Cree s

1. Kanada (Ontarion pohjoisosa, Quebecin luoteisraja, Manitoba, Saskatchewan, Albertan pohjoisosa, Brittiläinen Kolumbia); Yhdysvallat (Montanan koillisosa; ns. preeriareet): cree, aikoinaan maan pohjoisosassa laajoja alueita asuttaneen intiaanikansan⁹⁷ jäsen. Creet laskeetaan kuuluvaksi pohjoisten havumetsien intiaaneihin. Creet jaetaan kahteen päähaaraan: Ontarion suocreet (en *Swampy Cree*) ja läntiset creet eli sakaawithiniwakit, joka on omakielinen nimitys ja tarkoittaa viidan kansaa. Usein naapurina asuneiden montagnaisien läntiset heimot luetaan myös kuuluviksi creihin (en *East Main Cree*). Alun perin metsästäjiä ja kalastajia, mutta turkimetsästyksen alettua kalastus jäi naisille⁹⁸. Useimmat nykyiset creet polveutuvat osaksi valkoisista. Suurena kansana creillä on ollut myös suuri merkitys intiaaniliikkeessä: esim. v. 1975 creet solmivat sopimuksen hallituksen kanssa, jonka mukaan se sai tietyn maa-alueen korvaukseksi Quebecin James Bayn rakentamisesta. V. 1986 creitä oli noin 122 000 henkeä ja lisäksi creistä polveutuvia mestitsejä 150 000. (ks. SUBARCTIC INDIANS; INDIAN, AMERINDIAN, INDIGENOUS, RESERVATION 1, MESTIZO)

2. cree, ko. kansan kieli; kuuluu algonkinin-mosan kielikunnan algonkinin-ritwan kieliperheen algonkinkielten keskiryhmään. Lähestyssaarnaajat loivat kielelle tavukirjoituksen 1800-luvulla ja mm. Raamattu on käännetty ko. kielelle. Pohjois-Amerikan kolmanneksi puhutuin intiaanikieli.

fr Cristineaux *mon*; Crees *mon* (1); cree (2)

de Cree *n* (2)

ru кри (1); язык кри (2)

(ransk. *Cristinaux*; nyk. algonkin: *kinistino* - ranskalainen yhden cree-ryhmän nimitys; omak. nim. Ontariossa *omashkeekoow* - suon kansa, lähempänä *neehiyawak* - samaa kieltä puhuvat)

Creole s

1. Yhdysvallat: etelävaltioissa espanjalaisten tai ranskalaisten jälkeläinen, joka on säilyttänyt näiden kielen ja kulttuurin

2. Länsi-Intia tai espanjankielinen Amerikka: kreoli, alueella syntynyt eurooppalaisten jälkeläinen, 1500-, 1600- ja 1700-luvuilla erit. erotuksena Espanjassa syntyneestä⁹⁹

3. Karibian alue: ranskalaisten tai espanjalaisten ja mustien jälkeläinen, joka puhuu espanjan tai ranskan murretta; käytettiin us. päivätyöläisinä plantaaseilla, vrt. MULATTO 1a, BLACK 2c

4. Ranskan Guinea: eurooppalaiset elämäntavat omaksunut henkilö ihonväristä riippumatta

5. Surinam ja Brasilia: kreoli, afrikkalaisten orjien jälkeläinen

6a. Louisiana: murteellista ranskaa puhuva, siellä puhuttava ranskan murre

6b. Mauritius: enimmäkseen afrikkalaista alkuperää¹⁰⁰ oleva katolinen väestöryhmä ja murteellinen ranska, joka on yhä useampien saaren asukkaiden äidinkieli ja jota maassa kutsutaan nimellä *Kreol*. Kreolit toimivat sokeriplantaaseilla käsityöläisinä ja koneenkäyttäjinä ja teh-

⁹⁷Creet jaettiin aro-, metsä- ja suointiaaneihin ja laskettiin kuuluvaksi yhteen neljästä suuresta algonkinintiaanien ryhmästä, ns. koillisryhmään.

⁹⁸Itäiset creet joutuivat 1600-luvun alussa ranskalaisten turkiskaupan piiriin, minkä ansiosta nälkä kävi harvinaiseksi, mutta kulkutaudit, moraalinen rappeutuminen ja alkoholi alkoivat rasittaa kansaa. Kivääreitä saatuaan 1700-luvulla creet alkoivat siirtyä länteen, jolloin sukulaisojibwayt siirtyivät heidän tilalleen (ks. OJIBWAY). Pääosa Saskatchewanin ja eteläisen Manitoban creistä taas siirtyi preerioille ja omaksui biisoninmetsästäjien kulttuurin.

⁹⁹Ennen Espanjan amerikkalaisten siirtomaitten itsenäistymistä kreoleilla ei ollut pääsyä korkeimpiin hallinnollisiin ja kirkollisiin virkoihin ja heidän mahdollisuuksiaan kaupankäyntiin pyrittiin rajoittamaan, vaikka lain mukaan kreolit ja espanjalaiset olivat tasa-arvoisia. Nyk. kreoli voi tarkoittaa myös sellaisiin vanhoihin espanjalaisiin sukuihin kuuluvaa, joiden juuret ovat siirtomaa-ajalla. Esim. ilmauksella *muy crillo* (hyvin kreoli) kutsutaan miestä, joka on pystyvä, kansallisuudestaan ylpeä ja korostetun maskuliininen (*macho*).

¹⁰⁰Afrikkalaisia tuotiin Mauritiukselle orjiksi 1700-1800-luvuilla.

taissa esim. konttoristeina tai tulkkeina. (vrt. HINDU, MUSLIM, MULATTO 1d, TAMIL 1, TELUGU, MARATHI, SINO-MAURITIAN, FRANCO-MAURITIAN, CATHOLIC 2c)

6c. Haiti: kreoli, haitilainen, ja saarella puhuttava yksinkertaistettu ranska, kreoli, jossa on vaikutteita länsiafrikkalaisista kielistä sekä englannista ja espanjasta, ja joka on valtion pääkieli

6d. erit. Karibian alue: äidinkielenä puhuttava kieli, joka perustuu kahteen tai useampaan kieleen, esim. jamaika ja englanti; alunperin orjien ja heidän isäntiensä välisessä kommunikatiivissa käytetty kieli

6e. Havaiji: saarten alkuperäisten asukkaiden kielten ja englannin sekakieli

7a. Sierra Leone: väestö, joka muodostuu Afrikkaan palanneiden orjien ja eri paikallisten heimojen sekoituksena. Heidän kulttuurinsa on afrikkalaisen, amerikkalaisen ja eurooppalaisen kulttuurin sekoitus ja itse he nimittävät itseään nimellä *crio*.

7b. Sierra Leone: krio, pidgin-englannin, pidgin-ranskan, pidgin-portugalin ja joruban (ks. PIDGIN, YORUBA 2) sekoituksen syntynyt, alkuperäisasukkaiden sekakieli, jolla on lähes valtion virallisen kielen asema

8. Guinea-Bissau, Kap Verde, Päiväntasaajan Guinea: portugalin ja Afrikan kielten murteiden sekoitus, josta sikäläiset käyttävät nimitystä *crioulo* tai *krio*

9. venäjä: Aleutit ja Alaska 1700-1800-luvulla: venäläisen ja aleutin, eskimon tai intiaanin jälkeläinen

fr créole *s* (6a - 6e)

de Kreole, Kreolin (2); Kreol *n*, Kreolisch *n*, Kreolische *n* (6a - 6e)

ru креол, креолка (2, 9); криол, креол (7a); язык крио (7b);

гвинейский креоли (8)

(la *creare* luoda, siittää)

Creole-mestizo identity

Bolivia: käsite, jonka pohjalta maasta pyritään luomaan kansallisvaltio, vrt. RAZA CHILENA (ks. myös INDIGENA MESTIZO, CAMPESINO 2)

creolism *s*

kreolilaisuus; kreolisyyntyperää oleva

creolization *s* ks. CREOLIZE *v*

creolize *v*; creolization *s*

1. muuttua kreoliksi, saada Länsi-Intian tai sen lähialueiden tai Louisianan kansalaisoikeudet; vast. kreoliksi muuttaminen

2. muuttaa kreolikielen mukaiseksi; vast. kreolikielen muk. muuttaminen

Creolized language

kieli, joka on kehittynyt tietyn ryhmän keskuudessa, jossa kieltä on käytetty ensin toisena kieleenä äidinkielen rinnalla ja jossa tästä toisesta kielestä on sittemmin tullut ko. ryhmän käyttökieli, jolloin kielen äänteet, kielioppi ja sanasto muuttuvat, vrt. CREOLE 7, CREOLIZATION 2

Criollo *s*

1. espanjalaisten siirtolaisten Amerikassa syntynyt jälkeläinen, vrt. CREOLE

2. Venezuela: Venezuelassa syntynyt, joka ei ole intiaani, mukaanlukien afrikkalaisten, intiaanien ja eurooppalaisten sekä heidän kulttuuriensa sekoituksena syntyneet

3. Bolivia: itseään valkoisena pitävän vähemmistön jäsen

Croat s, a

1a. Kroatia, Bosnia-Hertsegovina, Itävalta (Burgenland), Tšekki (Määri), Slovakia, Italia, Skandinaavia, Saksa, Pohjois-Amerikka, Argentiina, Australia: kroaatti, kroatialainen, eteläslaavilaisen kansan jäsen¹⁰¹; muodostivat 70 % Kroatian väestöstä ja 18 % Bosnia-Hertsegovinan väestöstä (ennen sotaa 1992-3). Itävallan, Tšekin, Italian ja Slovakian kroaatit ovat tulleet turkkilaisia pakoon 1400- ja 1600-luvuilla ja muiden maanosien kroaatit ovat 1800- ja 1900-lukujen siirtolaisia, kun taas Skandinavian maihin ja Saksaan kroaatit muuttivat siirtotyöläisinä Titon aikaisesta Jugoslaviasta. Alueen serbien ja kroaattien välinen vihamielisyys sai alkunsa II maailmansodan aikana, jolloin saksalaisten alueelle perustamaa vasallivaltiota, Kroatian itsenäistä valtiota, hallitsi fasistinen Ustaša-liike. Ustašan tekemistä vääryyksistä on myöhemmin syytetty pelkästään kroaatteja, vaikka heistäkin osa (Tito mukaanluettuna) kuului vastarintaliikkeeseen. Katolilaisuudella on ollut suuri merkitys kansallistunnon synnyttäjänä, joskin sodanjälkeisessä Jugoslaviassa katolilaisuus ja kroatialainen kansallisuusliike yhdistettiin Ustašan tekemiin vääryyksiin ja siten fasismiin. Ent. Jugoslaviassa kaikkinaisen viittaaminen kroaattien kansallistuntoon olikin ankarasti kielletty. Katolilaisuus on kuitenkin elpynyt 1980-luvulta lähtien ja sillä on ollut suuri merkitys itsenäistyneessä Kroatiassa. Nyk. kroaatit korostavat läntisiä siteitään ja monia kansallisia tunnuksia on otettu käyttöön (esim. šaharicalippu, joka serbien mielestä muistuttaa liikaa Ustaša-hallituksesta). Myös 1993 käyttöön otettu rahayksikkö, kuna, muistuttaa serbivähemmistöä sodanaikaisesta hallinnosta. (ks.

YUGOSLAVISM, SERB. SERBIANIZATION, FASCISM, CATHOLICISM)

1b. yksi roduista, joka polveutuu ko. aluetta 600-luvulla asuttaneesta väestöstä

1c. sotilas entisessä Ranskan ratsuväessä, joka koostui pääasiassa kroaateista

2. kroatia, ko. kansan kieli, ks. SERBO-CROATIAN. Kroaattien kieliperinne on pitkä: jo keskiajalla he käyttivät kirkkoslaavin glagoliittiaakkosia liturgisten tekstien kirjoittamiseksi äidinkiellään¹⁰². Glagoliittiaakkosilla kirjoitettiin kroatialaisia teoksia vielä 1800-luvun alussa, ja 1980-luvulta lähtien kroaattien keskuudessa on ollut kiinnostusta ottaa glagoliittiaakkoset uudelleen käyttöön, ks. myös SERBIANIZATION, OLD CHURCH SLAVONIC.

fr croate *a, s* (1a, 2)

de Kroate, Kroatin (1a); Kroatisch, Kroatische *n* (2)

ru кроат, кроатка; хорват, хорватка (1a); хорватский язык (2)

Cuban-American s

Yhdysvallat (läntiset ja lounaiset osavaltiot, erit. Miami) amerikankuubalainen¹⁰³; väestöryhmä on pyrkinyt pysymään erillään muista ryhmistä, myös ko. alueelta tulleista siirtolaisista;

¹⁰¹ Kroaatit saapuivat alueelle 500-luvulla nyk. Ukrainan tienoilta ja kääntyivät 600-luvulla roomalaiskatoliseen uskoon (kun muut alueen kansat ovat ortodokseja). Itsenäinen kuningaskunta 900-luvulta aina Unkarin valloitukseen 1091. 900-luvulla siihen liitettiin nyk. Slavonian alue ja 1000-luvulla Dalmatia, joka oli Venetsian tasavallan alaisena 1100-luvulta aina vuoteen 1797, jolloin tämäkin valtio liitettiin Itävalta-Unkariin. Bosnian kroaatit olivat turkkilaisten alaisia vuoteen 1878 saakka, jolloin heidätkin annettiin Habsburgien suvun hallittaviksi. Kroatia itsenäistyi 1918 ja muodosti valtioliiton muiden alueen eteläslaavilaisten maakuntien kanssa, joutui 1941 julman fasistidiktatuurin alaiseksi ja liitettiin sodan jälkeen 1945 yhdeksi Jugoslavian osavaltioksi (ks. CATHOLICISM, ORTHODOXY).

¹⁰² Glagoliittiaakkoset ovat Pyhän Kyrilin ja Methodiuksen kehittämä vanhan kirkkoslaavin kirjoitustapa, ja vanhin säilynyt kroatian ja kirkkoslaavin sekoituksella kirjoitettu kirjoitus on n. 1100-luvulta. Tämän lisäksi kroatialaista kirjallisuutta löytyy 1500- ja 1600-luvulta kirjoitettuna latinalaisin aakkosin. Štokavski-murteeseen perustuva kirjakieli otettiin käyttöön 1880-luvulla.

¹⁰³ Kuubalaiset ovat tulleet Yhdysvaltoihin useana aaltona alkaen 1700-luvun puolivälistä. Merkittäviä aaltoja aiheuttivat Kuuban vallankumous v. 1959, Kuuban ohjuskriisi 1962 sekä Castron politiikan taloudelliset vaikeudet alkaen 1980, mutta erit. Neuvostoliiton kommunismin kaatumisen jälkeen 1990-luvun alussa.

ryhmän jäseniä on myös käytetty kylmän sodan valtapolitiikan välineinä; 1990-luvun puolivälissä USA rajoitti jyrkästi kuubalaisten maahantuloa

Cyrillic a

kyrillinen, monien slaavilaiskielten kirjoitusjärjestelmään liittyen; kirjaimisto perustuu kreikkalaisiin aakkosiin ja siirtyi kirkkoslaavin välityksellä mm. ukrainan, venäjän jne. kirjoitusjärjestelmäksi (vrt. de *Kyrilliza*)

fr	cyrillique
de	kyrillisch
ru	кириллический, кирилловский

(apostoli Kyrill, 826-869 - kirjaimiston kehittäjä)

Czech, Czekh, Tshekh s

1. Tšekin tasavalta, Slovakia, Kroatia: tšekki, pohjoisslaavilaisen kansan edustaja. Useiden vuosisatojen ajan tšekit ovat olleet hyvin voimakkaan saksalaisen vaikutuksen alaisia¹⁰⁴, mikä on johtanut useisiin kansallisiin liikkeisiin ja kansannousuihin aina 1400-luvulta lähtien. Itsenäisyyden tšekit saavuttivat vasta 1918 osana Tšekkoslovakiaa, kunnes Slovakia irrottautui itsenäiseksi valtioksi 1993. Määrin ja Slesian autonomiaa vaatinut liike sai v. 1992 vaaleissa paikkoja maan parlamenttiin. Viime aikoina uskonnon merkitys on kasvanut, enemmistö on roomalaiskatolisia ja osa oman hussiittikirkon kannattajia. (vrt. BOHEMIA 1; ks. CZECH NATIONAL CHURCH, CZECHOSLOVAKIA, HUSSITISM, CATHOLIC 2c)

2. tšekki, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan balttilais-slaavilaisen kieliperheen pohjoisslaavilaisten kielten länsikieliin yhdessä mm. puolan, slovakin ja sorbin kanssa, jolle se on läheistä sukua (tšekit ja slovakit pystyvät ymmärtämään toisiaan). Kieli on ollut merkittävä tekijä tšekkien itsenäisyyspyrkimyksissä ja se sai oman tiedekuntansa Prahan yliopistossa 1700-luvulla, vaikka itse yliopisto säilyi saksankielisenä vuoteen 1882, jolloin yliopisto jakaantui kahtia ja kieli sai virallisen aseman virastokielenä saksan rinnalla. Kirjakieli luotiin 1800-luvun lopulla Keski-Böömin murteen pohjalta. Kieltä kirjoitettiin alun perin kyrillisin kirjaimin, mutta nyk. sitä kirjoitetaan latalalaisin aakkosin, kuten puolaa ja slovakiaakin. (ks. INDO-EUROPEAN, SLAVIC, SLAVONIAN, SLOVAK, POLISH, SORB, CYRILLIC)

fr	Tcheque <i>m, f</i> (1, 2)
de	Tscheche, Tschechin (1); Tschechisch <i>n</i> , Tschechische <i>n</i> (2)
ru	чех, чешка (1); чешский язык (2)

Czechian, Czechic, Czechish a

tšekkiläinen

fr	Tcheque <i>m, f</i>
de	tschechisch
ru	чешский

¹⁰⁴ Tšekit saapuivat nykyiselle alueelle Keski-Aasiasta suurten kansainvaellusten aikana 200-500-luvuilla. Alueella oli 700-luvulla Suuri Määrin keisarikunta ja 900-luvulta lähtien Böömi kuului Pyhään Rooman keisarikuntaan. 800-luvulla tšekit käännetyttiin ortodoksisuuteen, mutta 1500-1800-lukujen välisen ajan tšekit olivat enimmäkseen katolisia. V. 1526 alue liitettiin Habsburgien kuningaskuntaan. Vuodesta 1618 lähtien aina II maailmansodan loppuun 1918 tšekeillä ei ollut omaa valtiota, sillä Böömi liitettiin Itävallan kuningaskuntaan, saksa julistettiin tasa-arvoiseksi kieleksi tšekin rinnalla ja vain katolinen uskonto sallittiin (ks. CATHOLICISM, ORTHODOXY).

Czechian Republic

Tšekin tasavalta, perustettu 1993, kun ent. Tšekkoslovakia (ks. CZECHOSLOVAKIA) hajosi kahteen osaan

fr La République Tchèque
de Tschechien, Tschechische Republik

Czechic, Czechish ks. CZECHIAN

Czechization *s*

tšekkiläistäminen, muuttaminen tšekkiläiseksi luonteeltaan, kieleltään

Czechize *v* vrt. CHECHIZATION *s*

Czech National Church

Tšekin tasavalta: hussilaisuuteen perustuva kansallinen kirkkokunta, ks. HUSSITISM

Czechoslovak *s, a*

1. *s* Tšekkoslovakia (1918-1993): tšekkoslovakialainen, Tšekkoslovakian kansalainen (kansallisuudeltaan esim. tšekki tai slovakki, vrt. CZECH 1, SLOVAK 1)
2. *a* tšekkoslovakialainen, valtioon tai asukkaisiin liittyen

fr Tchécoslovaque *s, a* (1, 2)
de Tschechoslowake, Tschechoslowakin (1); tschechoslowakisch (2)
ru чехословацкий (2)

Czechoslovakia *s*

Tšekkoslovakia, *nyk.* Tšekin tasavallan ja Slovakian muodostama valtio vuosina 1920-1993¹⁰⁵; tällöin myös ruteetit liitettiin nykyiseen Slovakiaan, ks. RUTHENIAN

fr Tchécoslovaque
de Tschechoslowakei *f*
ru Чехословакия

Czech ks. CZECH

Dagbamba ks. DAGOMBA

Dago *s*

(*pej.*) "makaroni", espanjalais-, portugalilais-, tai italialaissyntyinen, tai espanjalaista jne. sukujuurta oleva

(*Diego* es etunimi)

---

¹⁰⁵ Tšekkoslovakiasta tuli II maailmansodan jälkeen sosialistinen ja siten osa Neuvostoliiton vaikutuspiiriä. "Ihmiskasvoisen sosialismin" aatteen ajaminen johti 1968 Prahan kevään tapahtumiin ja Neuvostoliiton miehitykseen. Kommunistien valta kumottiin ns. Samettivallankumouksessa 1989.

Dagomba, Dagbamba *s*

1. Ghana (pohjoisosa): dagomba, afrikkalaiseen maanviljelijäkansaan¹⁰⁶ kuuluva; dagombat lukeutuvat yhdessä mossien kanssa mole-dagbanekansoihin (ks. MOSSI 1). Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitykset dagboma ja ngwana.

2. dagomba, ko. kansan kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan voltalaisen kieliperheen gurkieliin yhdessä mm. moren, mossin ja dogonin kanssa (ks. DOGON 2, MORE, MOSSI 2). Kieli sai latinalaiset aakkoset 1900-luvun alussa. Venäläislähteiden mukaan kielestä käytössä myös nimitys dagbani.

fr Dagomba *m* (1); dagbane *m* (2)

de Dagomba, Dagbamba *m* (1); Dagbane, Dagbani *n* (2)

ru дагомба, дагбамба, дагбома, нгвана (1); язык дагомба, язык дагбани (2)
(omak. nim. *dagbamba*)

Dai *s*

Kiina: dai, thaiden ja shanien yhteisnimitys, ks. THAI, SHAN

Dakota ks. TETON**Danakil** ks. AFAR

fr Danakil *m* (1)

de Dankali *yks*; Danakil *mon* (1); Danakil *n* (2)

ru данакиль

(ar *dankali*)

Dao *s* ks. TAO**Daoism** *s* ks. TAOISM**Dao Jao** ks. YAO, YAOU**Dari** *s*

dari, nykypersiasta polveutuva kieli, jota tadžikit puhuvat Afganistanissa (ks. FARSI 3, TAJIK 1)

ru дари

Dayack, Dayak, Dayakker ks. DYAK**Daza** ks. TEDA**decolonization** *s*

vetäytyminen entisistä siirtomaista, poliittisen itsenäisyyden myöntäminen siirtomaille

fr décolonisation *f*

de Dekolonisation *f*, Dekolonisierung *f*

ru деколонизация

---

¹⁰⁶ Muinaisen Dagomban valtion paras kukoistuskausi oli 1400-1800-luvuilla.

deculturation *s*

kulttuurisen identiteetin menettäminen tai sen rappeutuminen; käyt. myös samassa merkityksessä kuin pakollinen akkulturaatio. Esim. Pohjois-Amerikan intiaanien kohdalla 1800-luvun alkupuolelta aina 1930-luvulle, jolloin intiaanien omaan kulttuuriin suhtauduttiin esim. kouluopetuksessa halveksivasti, oman kielen puhuminen ja muiden kulttuuritunnusten ja -rituaalien käyttö kiellettiin. (ks. FORCED ACCULTURATION, ASSIMILATION 3, INDIAN, AMERINDIAN, RESERVATION)

fr   *déculturation* *f*

Demi *s*

Ranskan Polynesia: sekaväestö, joksi nimitetään polynesiolaisten ja eurooppalaisten, polynesiolaisten ja kiinalaisten sekä polynesiolaisten ja muiden rotujen yhteisiä jälkeläisiä

dervish *s*

dervissi, sufilaisuutta kannattava muslimimunkki, joskus vaeltava kerjäläismunkki, mutta us. dervissiluostarin munkki, joita muslimimaissa on satoja (ks. SUFISM)

fr   *dervis, derviche* *m*

de   *Derwisch* *m*

ru   *дerviш* (ks. myös MARABOUT 1c)
(fa *darvesh* - kerjäläinen)

dervishism *s*

dervissien periaatteet ja käytännöt

detribalisation, detribalization *s* ks. DETRIBALIZE**detribalise, detribalize** *v*

saada luopumaan tai luopua heimolle ominaisista tavoista; ei seuraa automaattisesti, vaikka koulutus paranee, työtä on saatavilla ja heimo muutenkin nykyaikaistuu

Dinka *s*

Sudan (lounaisosan Bahr al-Ghazalin ja kaakkoisosan Ylä-Niilin maakunnat): dinka, afrikkalaisen, kuivana aikana suoalueilla ja sade kautena savanneilla karjaa kasvattavan ja sitä suuresti arvostavan paimentolaiskansan¹⁰⁷ jäsen. Arabien jälkeen maan toiseksi suurin väestöryhmä, vaikka sen osuus väestöstä on vain noin 10 %; lounaisosassa, jossa arabeja ei juuri asu, he ovat vahva enemmistö ja kaakkoisosassa, jossa enemmistö on nuereja, noin neljäsosa väestöstä. Osa dinkoista on pystynyt vastustamaan islamiin kääntymistä, koska sen omat perinteet eroavat jyrkästi islamilaisesta perinteestä, esim. klaaneihin jakaantuneen yhteiskunnan ei-hierarkkisuus ja luokkarajojen puuttuminen, naisten tasa-arvoinen asema sekä itse uskontojen erillaisuus (dinkat eivät mm. usko kuolemanjälkeiseen elämään)¹⁰⁸. 1980-luvulla dinkat olivat islamilaistamista vastustaneen sissiliikkeen johtajana. Nyk. sissiliike on hajonnut, koska nuerit ja muut pienemmät ryhmät ovat pelänneet dinkojen ylivaltaa etelässä. (ks. FULANI 1, ARAB,

¹⁰⁷ Dinkat, shillukit, nuerit ja zandet muuttivat Keski- ja Etelä-Sudaniin 1900-luvun alussa.

¹⁰⁸ Alun perin islamilaiset arabikansat möivät dinkoja orjiksi, mutta 1800-luvulla osa dinkoista alkoi itsekin osallistua orjakauppaan arabien rinnalla. Viime vuosisadalla osa dinkoista kääntyi islaminuskoon, mutta osa vastustaa sitä yhä.

ISLAMISATION, SHARIA, MUSLIM; NUER 1, SHILLUK 1). Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitys djeng.

2. dinka, ko. kansan kieli, joka kuuluu sudanilaisen kielikunnan itäisen tshari-kieliperheen läntisiin niloottikieliin yhdessä mm. langon, nuerin, šillukin kanssa (LANGO 2, NUER 2, SHILLUK 2). Venäläislähteiden mukaan kielestä käytössä myös nimitys tongdjeng.

fr Dinka *m* (1); dinka (2)
 de Dinka *m* (1); Dinka *n* (2)
 ru динка, дженг (1); язык динка, язык тонгдженг (2)
 (dinka: *jieng* - ihmiset)

Divine law ks. SHARIA

Dizi *s*

Etiopia (lounaisosan ylängöt): dizi, alkuperäisväestöön¹⁰⁹ lukeutuva. Dizit puhuvat omoottilaisiin kieliin kuuluvaa kieltä, joka ei ole sukua maan muiden väestöryhmien kielelle. Viime aikoina surit (ks. SURI) ovat yhä useammin käyneet aseellisiin yhteenottoihin dizien kanssa¹¹⁰.

Djerma, Dyerma, Zerma, Zaberma *s*

1. Niger (Sahelin lounaisosa), Burkina Faso (itäosa), Nigeria, (luoteisosa): djerma, islamilaiseen, maanviljelystä ja kalastusta harjoittavaan kansaan kuuluva. Djermat ovat sukua songhaille. Nigerin toiseksi suurin väestöryhmä, jolla on perinteisesti ollut hallitusvastuu. (ks. SONGHAI 1, HAUSA 1)

2. djerma, ko. kansan kieli, jonka on katsottu olevan songhain murre; monet djermat käyttävätkin songhaita puhekielenään (ks. SONGHAI 2)

fr Djerma, Zarma, Zerma *m* (1)
 de Djerma, Dyerma, Zarma *m* (1); Dyerma, Zarma *n* (2)
 ru дьерма (1); язык зарма (2)

Dogon *s*

1. Mali (Burkina Fason vastainen raja): dogon, vuoristossa mossivaltakunnan alaisuudesta vapauduttuaan 1300-luvulta aina 1950-luvulle lähes kokonaan eristäytyneenä eläneeseen kansaan kuuluva. Dogonit lukeutuvat mandingoihin (ks. MOSSI 1, MANDINGO 1) ja tunnetaan naamioperinteestään, korkealaatuisista käsitöistään ja omintakeisesta maailmansyntykäsityksestään sekä uskonnostaan¹¹¹. Dogoneilla on merkittävää tietämystä myös esim. astronomian alalla. Venäläislähteiden mukaan muita dogoneista käytettyjä nimityksiä ovat dogom, habe, kado ja tombo.

¹⁰⁹ Ennen kuin dizien alue yhdistettiin muuhun Etiopiaan v. 1898, dizien yhteiskunta koostui toisistaan riippumattomista päällikön johtamista heimoista (chiefdom). Dizit olivat maanviljelijöitä ja pysyivät sitkeästi omien uskontojensa kannattajina aina 1900-luvun alkuun saakka. Pohjoisten kansojen, mm. amharoiden (ks. AMHARA 1) valloitettua alueen heitä myytiin orjiksi ja heidän perinteinen kulttuurinsa pakotettiin sopeutumaan eräänlaiseen feodaaliseen järjestelmään, jota amharat kutsuivat gäbbar-järjestelmäksi. Järjestelmä hajosi vasta II maailmansodan aikaisen miehityksen aikana, minkä jälkeen dizien kulttuuri on hieman elpynyt, mutta eroaa voimakkaasti muista ympäröivistä ylänkökulttuureista.

¹¹⁰ Surit työntävät dizejä pois altaan, koska heidän alankomailleen työntyy muita heimoja etelästä ja luoteesta, mm. turkanat (ks. TURKANA 1), joita Kenian hallitus tukee.

¹¹¹ Dogonit kuuluivat kyllä löysästi alueen suuriin valtakuntiin, kuten Maliin 1300-luvulla, mutta säilyttivät silti itsenäisyytensä ja omintakeisen kulttuurinsa.

2. dogon, ko. kansan kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan voltalaisen kieliperheen gurkieliin yhdessä mm. mossin kanssa (ks. MOSSI 2)

fr Dogon *m* (1)
 de Dogon *m* (1)
 ru ДОГОН, ДОГОМ, хабе, кадо. томбо (1); ЯЗЫК ДОГОН (2)
 (omak. nim. *dogon*)

Dogrib ks. SUBARCTIC INDIANS

Douala *s*

1. Kamerun, rannikko: douala, katolilaisuutta ja perinteisiä uskontoja harjoittavan bantukan-
 san¹¹² jäsen, ks. BANTU, CATHOLIC 2c. Rannikon suurin heimo. Venäläislähteiden mukaisia
 nimityksiä ovat myös divala ja duela.

2. douala, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1); yksi maan liike-elämän
 kielistä

fr Douala *m* (1), douala *m* (2)
 de Douala *m* (1), Douala *n* (2)
 ru дуала, дивала, дуэла (1); ЯЗЫК дуала (2)

Dravidian *s*

1. Intia (eteläosa), Sri Lanka, Pakistan, Afganistan ja Iran (Pakistanin vastainen raja): dravida-
 kieliset kansat¹¹³

2. dravidakielet, itsenäinen kieliperhe, jota ei pystytä luokittelemaan mihinkään kielikuntaan
 ja johon mm. tamili ja telugu kuuluvat (ks. TAMIL 2, TELUGU 2). Dravidakielillä on julkaistu
 korkealaatuista kulttuuria, kirjallisuutta, taidetta, teatteria jne.

fr Dravida, Dravidien *m* (1); dravidien, dravidiennes (2)
 de Dravidas, Dravida, Draviden *mon* (1); dravidische Sprachen
 ru дравид (1); дравидийские языки(2)

Druse, Druze *s*, Drusian, Drusean *s, a*

Libanon (eteläosan vuoret), Syyria (Hauranvuoret), Israel: druusi¹¹⁴, islamilaisen uskonhaaran
 jäsen. Uskonhaarassa on aineksia kreikkalaisesta filosofiasta, gnostilaisuudesta ja persialaisista
 uskonnoista. Syrjässä pysyttelevä lahko, jonka uskon sisällöstä tiedetään hyvin vähän. Druu-
 seille perhesiteet ovat hyvin tärkeitä. Vain yli 40-vuotiaat miehet saavat osallistua uskonnolli-
 siin menoihin. Libanonissa druuseilla on ollut jo kauan ristiriitoja maroniittien ja 1979 myös
 šiiojen kanssa. Muodostaa Syyriassa n. 3 % vähemmistön. Molemmissa maissa druuseilla on

¹¹² Doualat ovat olleet alueen suurin heimo orjakaupan aikaan ja sen päätyttyä. 1700-1800-luvulla heillä oli oma
 valtio, jonka pääkaupunki oli suuri kauppakeskus.

¹¹³ Dravidakieliset kansat saapuivat Intiaan noin 2500 - 1500 e.a. ja säilyivät enemmistönä niemimaan etelä-
 osissa 1000-luvulle saakka. Heillä oli omia valtakuntia 900-luvulla e.a.

¹¹⁴ Druusien uskonlahkon perusti 1000-luvun alussa fatimidikalifi al-Hakim, joka julistautui Jumalan inkarnaatioksi.
 Alun perin he olivat ismailiitteja (ks. ISMAILEAN). 1500-1600-luvuilla heillä oli merkittävää poliittista
 valtaa Libanonissa. 1800-luvulla druusit kapinoivat turkkilaisia vastaan ja 1920-luvulla Syyriassa ranskalaisia
 vastaan.

kuitenkin yhä poliittista vaikutusvaltaa. Israelissa druusit ovat asevelvollisia, vaikka muut muslimit eivät ole. (ks. SHIA, MARONITE, MUSLIM, ISLAM)

fr Druse, Druze *m*

de Druse *m*

ru друз, аль-муваххидын

(ar *duruz* - kansojen nimistä käytetty monikkomuoto; omak. nim. *al-muvahhidyn* - ne, jotka palvovat yhtä jumalaa)

Drusean, Drusian ks. DRUSE

Druze ks. DRUSE

Dukpa *s*

Bhutan (keskiosat): dukpa, syntyperäinen kansalainen; enimmäkseen dzonkhaa puhuvia, tiibetiläistä alkuperää olevia bhoteja, jotka asuvat pohjois- ja keskiosissa; lisäksi ngalongeja maan länsiosassa ja šartšopeja itäosassa (en *Ngalong, Sharchop*). Kannattavat lamalais-buddhismia, muodostavat 2/3 maan väestöstä ja ovat hallitusvastuussa. Dukpoilla on ollut pahoja ristiriitoja nepalilaisten kanssa, ks. LAMAISM, LHATSHAMPA, BHOTIA 1.

Dungan ks. HUI

Dusun, Duzun (1); Kadazan (1, 2) *s*

1. Malesia (Koillis-Borneo), Brunei, Indonesia: kadazan, dajakeihin lukeutuvan ja luonnonuskontoja harjoittavan vähemmistökansan jäsen. Kadazanit asuivat alun perin vuoristossa mutta ovat nyt siirtyneet laaksoihin maanviljelijöiksi ja kumiplantaasien työntekijöiksi. Kadazanit muodostavat noin viidenneksen Malesian väestöstä; suurin heimo on sabahit (en *Sabah*). Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset orang-dusun ja idaan käytössä. (ks. DYAK)

2. kadazan, ko. kansan kieli, joka kuuluu austronesialaisiin kieliin

ru кадазан, оранг-дузун, идаан

(omak. *orang-dusun* - ihmiset, jotka asuvat kaukana rannikolta)

Dutch *s, a*

1a. *s* Saksa, Itävalta, Sveitsi, Itämeren etelärannikko: (ark.) germaaninen asukas, saksalainen (myös *Low Dutch*)

1b. *s* Hollanti, Kanada, USA, Etelä-Afrikka, Aasia: hollantilainen, alueen (syntyperäinen) asukas. Hollanti-nimitys tarkoitti alun perin Amsterdamin ympäristöä, mutta ulottui alueen itenäistymisen myötä tarkoittamaan vähitellen koko aluetta¹¹⁵. Näiltä ajoilta ovat peräisin myös hollantilaisten peruseriaatteet: uskonnollinen suvaitsevaisuus, kansalaisvapaudet ja lehdistön vapaus. Ensimmäisessä maailmansodassa Alankomaat onnistui pysyttelemään puolueettomana, mutta toisen maailmansodan aikana Saksa miehitti sen viideksi vuodeksi. (ks. myös LUXEMBOURGER, WALLOON, FLEMISH, FRISIAN)

¹¹⁵ 1400-1500-luvuilla nykyisten Alankomaiden, Belgian ja Luxemburgin alueilla sijainneet pikkuvaltiot yhdistyivät Burgundin herttuan alaisena ja 1500-luvun puolivälissä alue siirtyi Espanjalle. Alueen asukkaat nousivat kuitenkin 1560-luvulla puolustamaan omaa protestanttista uskontoaan espanjalaista keskushallintoa vastaan, ja 1609 alueen pohjoisosasta, suunnilleen nykyisen Hollannin alue, tuli itsenäinen, minkä myös kansainvälinen yhteisö tunnusti 1648. Uudesta tasavaltaisesti hallitusta kuningaskunnasta tuli merkittävä kauppaa-, merenkulku- ja siirtomaavaltio 1500-1600-luvuilla. Vuosien 1795-1813 väliseksi ajaksi se menetti itsenäisyytensä Ranskalle. V. 1814 Alankomaat, Belgia ja Luxemburg erosivat Ranskasta ja 1830 myös Belgia itsenäistyi.

1c. *s* Etelä-Afrikka, erit. apartheidin aikana: afrikandi, englantilaisten käytt. nimitys. Englantilaiset eivät pidä sitä pejoratiivisena, mutta nimitystä ei kuitenkaan käytetä afrikandien kuullen (ks. AFRIKANER).

2a. *s* Saksa, Itävalta, Sveitsi tai Itämeren etelärannikko (ark.): saksa; esim. *High Dutch, German* - saksan kirjakieli (de *Hochdeutsch*); *Low Dutch, Low German* - saksi, alaksa (de *Plattdeutsch*)

2b. *s* hollanti, kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan länsigermaanisiin kieliin (ks. INDO-EUROPEAN)

2c. *s* afrikaans (myös *Cape Dutch, South African Dutch*), ks. AFRIKAANS

2d. *s* Alankomaiden hollanti erotuksena afrikaansista, sama kuin *High Dutch (af Hooghollands)*

3a. *a* hollantilainen, kansaan liittyen

3b. *a* afrikaansia puhuva, afrikandiin liittyvä, ks. AFRIKANER

3c. *a* hollantilainen, hollantilaisille kuuluva, sieltä peräisin oleva, siellä ensi kerran esiintynyt, tuotettu, käytetty, keksitty tai tehty

3d. *a* hollantilaisille tyypillinen, lähes sama kuin ulkomaalainen, ei-englantilainen; esim. *dutch lunch, dutch party, dutch supper, dutch treat; to go Dutch (lunch)* - tilaisuus, jossa kukin maksaa omansa

4a. *s* USA: sanonnassa *to be at the Dutch* - tehdä jotain erikoista

4b. *s* USA: (slangia) *in Dutch* - epäsuosiossa, vaikeuksissa; *to do a/the Dutch (act)* (de *den Holländer machen*) - paeta, karata; tehdä itsemurha

4c. *s* saksa: hollantilainen juusto; kotikaniinilaji; hollanteri (paperit.) ja useita muita merkityksiä

4d. *s* saksa: sanonnassa *losgehen/ durchgehen wie ein Holländer* - selvittää vaikeasta tilanteesta taitavasti mutta häikäilemättömästi; juosta karkuun (ilmeisesti viitaten hollantilaisten merimiestaitoihin)

fr Hollandais, Hollandaise *s, a* (1b); hollandais *m* (2b)

de Niederländer, Niederländerin (1b); Holländisch *n*, Holländische *n* (2a); Niederländisch *n*, Niederländische *n* (2b); niederländisch (3a, 3c); Holländer, Holländerin (4c, 4d)

ru нидерландец; голландец, голландка (1b); нидерландский язык, голландский язык (2b)

Dutchee ks. DUTCHY

Dutcher *s*

(harv.) ks. DUTCHMAN; aik. saksalainen

Dutchie ks. DUTCHY

Dutchify *v*

hollantilaistaa, muuttaa hollantilaiseksi tavoiltaan, luonteeltaan

fr Hollandiser

Dutchlike, Dutchly *adv*

hollantilaisittain, kuten hollantilainen

Dutchman *s*

1. eurooppalainen, ulkomaalainen

2a. hollantilainen

2b. *I'm a Dutchman* - olen ihan joku muu, kuin miksi minua luulette

3a. hollantilainen laiva, esim. *Flying Dutchman* - Lentävä Hollantilainen

3b. USA: useita muita merkityksiä, erilaisten teknisten laitteiden ja osien nimiä

Dutchwoman

hollantilaisnainen

Dutchy, Dutchee, Dutchie *s*

alun perin USA: (pej.) hollantilainen; sakemanni

Duzun ks. DUSUN

Dyak, Dayack, Dayak, Dayakker *s*

1. Malesia (Sarawak ja Borneon pohjoisosa), Indonesia, Brunei: dajakki, animistisia uskontoja harjoittavan vähemmistökansan jäsen; jaetaan meri- ja maadajakeihin. Harjoittavat metsästystä, kalastusta ja kaskiviljelyä. Metsänhakuut mutta toisaalta myös istutukset ovat nyk. vaikuttaneet voimakkaasti perinteisiin kyläyhteisöihin. Muodostavat n. 40 % Sarawakin väestöstä. Dajakit asuvat saarten keskellä, kun malaijit asuvat rannikolla. Dajakkeihin lukeutuvat Borneon punanit ovat yhä metsästäjä- ja keräilijäkansa. Sarawakin punanien heimo, penanit, taas ovat herättäneet kansainvälistä huomiota sitkeällä taistelullaan metsäyhtiöiden harjoittamia sademetsien hakkuita vastaan. (ks. DUSUN, IBAN, ANIMISM)

2. dajakki, ko. kansojen kielten ryhmä, joka kuuluu malaijilais-polynesianlaisen kielikunnan malaijilaiseen kieliperheeseen; jotkin kielet ovat hyvin lähellä malaijia, esim. ibanien kieli

fr Dayak *m* (1), dayak *m* (2)

de Dayak *m* (1), Dayak *n* (2)

ru даяк (1); языки даяк (2)

(nl *dajak*)

Dyerma ks. DJERMA

Dyola, Jola *s*

1. Senegal (eteläosa), Gambia, Guinea-Bissau: diola, jola, afrikkalaiseen maanviljelyskansaan kuuluva. Asuvat Senegalissa Gambian muusta maasta erottamalla alueella rannikolla ja muodostavat noin 10 % maan väestöstä. Diolojen uskontona on kristinuskon ja perinteisten afrikkalaisten uskontojen sekoitus, ja perinteisesti he vastustavat voimakkaasti kaikkia auktoriteetteja. Dioloilla on ollut ristiriitoja Senegalin pääväestönä olevien islaminuskoisten wolofien kanssa. Senegalissa diolat ovat omaksuneet mandingokulttuurin piirteitä. Gambiassa diolat ovat neljänneksi suurin väestöryhmä wolofien, sererien ja tukulöorien jälkeen. (ks. MANDINGIZATION; vrt. SERER 1, TOUCOULEUR 1, WOLOF 1)

2. diola, ko. kansan kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan atlantilaisen kieliperheen

kieliin yhdessä mm. wolofin, temnen ja fulanin kanssa (ks. FULANI 2, TEMNE 2, WOLOF 2); fogny-diola on Senegalin kansalliskieli

fr Diola *m* (1); diola *m* (1)

de Diola, Dyola, Jola *m* (1); Diola *n*, Diola-sprache *f* (2)

ru диола, джола, йола (1); язык диола (2)

East Indian

1a. *a* Itä-Intiaa koskeva

1b. *a* intianenglanti.; euraasialainen

2a. *s* euraasialainen

2b. s intialainen, henkilö, joka polveutuu jostakin Intian niemimaan alkuperäiskansasta, erit. jos hän asuu Länsi-Intiassa, esim. Karibian alue: Madeiralta, Kiinasta ja Intiasta orjuuden lakkauttamisen jälkeen (1833) plantaaseille tuodut työläiset ja heidän jälkeläisensä. Ristiriitoja esim. mustien kanssa, koska väestöryhmiä on käytetty toisiaan vastaan poliiseina ja sotilaina toisen osapuolen järjestämien lakkojen ja muun vastarinnan taltuttamiseksi. Ristiriidat ovat vaikeuttaneet myös elintarvikehuoltoa, kun kauppiat ja kuljetusyhtiöt kieltäytyvät myymästä tai kuljettamasta myös toisen etnisen ryhmän tarvitsemia tarvikkeita muille kuin omilleen.¹¹⁶ (vrt. INDIGENOUS, CREOLE 3, MULATTO 1a, BLACK 2c)

Eastern Church ks. NESTORIANISM

Eastern Circassian

kabardiini, ks. CIRCASSIAN

Eastern Orthodox Church ks. GREEK CHURCH

Eastern Shoshone ks. SHOSHONE

Eastern Woodland Indians

Yhdysvallat (koillisosa ja itäosa Atlantin rannikolta Mississipin laaksoon ja Meksikon lahdelta suurten järvien pohjoispuolelle), Kanada (vastaavat raja-alueet etelässä): metsäintiaanit (joskus raja vedetään Virginiaan ja puhutaan pohjoisvaltioiden ja etelän intiaaneista), joihin kuuluvat pohjoisessa mm. lenapit, moheganit, abenakit, passamaquoddit, micmacit, irokeesit, menominit, ojibwayt, shawneet, kickapoot, meskwakit. Näistä kansoista kickapoot eivät ole sekoittuneet juuri lainkaan valkoisiin ja ovat säilyttäneet sitkeästi myös kielensä ja myös meskwakien kieli on koulutuksesta huolimatta säilynyt kotikielenä. Lenapit taas asuvat osin omissa yhteisöissään, ja yhä useammat valkoista syntyperää olevat tunnustautuvat lenapeiksi, kun taas osa on sulautumassa muuhun väestöön, ja lenapin kieli on lähes sammunut. Sen sijaan micmaceista, jotka on tunnettu 1960-luvulta lähtien korkeiden rakenteiden teräsrunkojen rakentajina, kolmannes puhui vielä 1970-luvulla omaa kieltään, samoin kuin muutama sata shawneeta omaansa. Yhteensä noin 400 000 (1980), vaikka Atlantin rannikkoseudun kansoista on jäljellä vain rippeitä. (ks. INDIAN, AMERINDIAN, INDIGENOUS, MOHEGAN, IROKES, ABENAKI, PASSAMAQUODDY, MENOMINI, OJIBWAY)

Etelän intiaaneihin (en *Southeast Indians*; ns. *Old South* - Vanha Etelä) kuuluvat ns. viisi sivistynyttä kansaa sekä mm. yuchit, alabamat, powhatanit ja lumbeet; elinkeinoina maanviljelys ja kalastus. Suurin osa kansoista siirrettiin 1830-luvun jälkeen Mississipin länsipuolelle. Näistä kansoista Louisianan alabamat ovat säilyttäneet osin kulttuurinsa ja kielensä, mutta powhatanit, jotka kastettiin 1700-luvulla baptisteiksi, ovat pitkälti sekoittuneet valkoisiin ja heidän kielensä on kuollut. Yhteensä noin 200 000 intiaania (1980), joista 50 000 asuu yhä etelävaltioissa. (ks. FIVE CIVILIZED TRIBES, LUMBEE, BAPTISM, INDIAN, AMERINDIAN, INDIGENOUS)

de Östliche Waldlandindianer

Ebo s ks. IBO

---

¹¹⁶ Esim. Guyanassa 1856 intialaiset olivat mustia lakkolaisia vastaan ja 1948 mustat joukot intialaisia sokerityöläisiä vastaan. Vuonna 1977 puolestaan intialaisten sokerityöläisten puolesta myötätuntolakkoon menneet mustat kaivostyöläiset menettivät työpaikkansa ja 1980-luvulla intialaiset sokerityöläiset lakkoilivat toistuvasti mustien dominoimaa hallitusta vastaan.

Eboe *s*

Länsi-Intia ja Yhdysvallat: eboe, Beninin alueelta kotoisin oleva musta, muunkinheimoinen kuin ibo (ks. IBO 1)

Edo, Bini *s*

1. Nigeria (eteläosa): edo, bini, afrikkalaisen maanviljelyskansan¹¹⁷ jäsen. Edot asuvat samalla alueella ibibiojen kanssa (ks. IBIBIO; ks. myös YORUBA 1); tunnettuja pronssi- ja norsunluukäsistöistään

2. edo, ko. kansan kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan kwan kieliperheeseen

fr	Edo, Bini <i>m</i> (1)
de	Edo <i>m</i> (1); Edo <i>n</i> (2)
ru	бини, едо, эдо (1)

Efe ks. PYGMY

Ejo *s* ks. IJO

English speaker ks. SOUTH AFRICAN

Eskimo *s*

1. eskimo, intiaaninkielinen nimitys inuiteille (ks. INNUIT)

2. eskimo, inuittien puhuma eskimokieliperheen eskimokielten ryhmään kuuluva kieli, joka jakautuu alueittain eri kieliin, esim. Grönlannin eskimokieli (inupik), Alaskan eskimokieli (jupik) jne; us. kieli lasketaan kuuluvaksi myös ns. paleoaasialaisiin kieliin

fr	Esquimau, Esquimaude, Eskimo (1); esquimau (2)
de	Eskimo, Eskimofrau (1); Eskimo <i>n</i> , Eskimoisch <i>n</i> , Eskimoische <i>n</i> (2)
ru	эскимос, эскимоска (1); эскимосский язык (2)

(algonkin-intiaanikieliset: *askimo* - raa'an lihan syöjät)

Eskimoid *s*

(rodullisesti) eskimonkaltainen

Estate Tamil

intiantamili, ks. TAMIL 1

eta ks. BURAKUMIN

Ethiopia *s*

1. Antiikin Kreikka: Egyptin eteläpuolella sijaitsevat maat

---

¹¹⁷ Edot eli binit hallitsivat Beninin kuningaskuntaa 1400-1600-luvuilla, valtakunta rappeutui orjakaupan loputtua.

2. Luoteis-Afrikka: Etiopia, valtio, joka on ollut jossain muodossa olemassa koko ajanlaskumme ajan alkaen aina Aksumin valtakunnasta¹¹⁸

fr	Éthiopie
de	Äthiopien
ru	Эфиопия

Ethiopian *s, a*

1. *s, a* etiopialainen; 1800-luvun puolivälistä lähtien keisarikunta pyrki yhtenäistämään etiopialaiset kansat yhteisen nimikkeen alle erilaisin painostustoimin mutta onnistui kuitenkin vain osittain (ks. AMHARA 1, OROMO 1, TIGRE 2b)

2. *s* (ark.) neekeri

3. *s* (puhek., ark.) venäjä: idiootti, tyhmyri

fr	ethiopiens, ethiopienne <i>s, a</i> (1)
de	Äthiopier, Äthiopierin (1)
ru	эфиоп, эфиопка (1, 3)

Ethiopic *s, a*

1. *a* etiopialainen, sama kuin ETHIOPIAN 1

2a. *s* muinainen seemiläinen Etiopiassa puhuttu kieli, jota nyk. käyt. vain jumalanpalveluksessa

2b. Etiopia: seemiläisten kielten kieliryhmä

3. Venäjä: *a* tyhmä, tyhmästi, esim. *эфиопский поступок* - tyhmästi tehty, harkitsematon teko

fr	éthiopique <i>a</i> (1)
de	äthiopisch <i>a</i> (1)
ru	эфиопский (1, 3)

ethnic *a, s*

1a. *s* Antiikin Kreikka: kansallisuus, joka vastasi kansan tai kaupungin nimeä

1b. *s* erit. USA: etnisen ryhmän tai vähemmistön jäsen

2a. *a* ei-kristitty, juutalainen (kansa); pakanallinen (vrt. GENTILE, JEW)

2b. *a* etninen, rotuun liittyen, rodulle tai kansalle ominainen; myös yhteisiä rodullisia, kulttuurisia, uskonnollisia tai kielellisiä piirteitä omaava, erit. rotu- tai muuta ryhmää tarkoittavana isomman järjestelmän sisällä; sama kuin ETHNICAL 1; us. myös ulkomainen, eksoottinen

fr	ethnique <i>a</i> (2b)
de	ethnisch <i>a</i> (2b)
ru	этнический (2b)

ethnic affiliation

yhteenliittyminen, yhdistyminen etnisiin perustein

ethnic *a*

1. ks. ETHNIC 2b

2. ks. ETHNOLOGICAL

---

¹¹⁸ Aksumin valtakunta syntyi viimeisinä vuosisatoina ennen ajanlaskumme alkua, sen parhain kukoistuskauti oli 300-luvulla, ja valtakunta alkoi rappeutua 600-luvulla.

ethnically *adv*

etnisesti, rodullisesti, rotuun liittyen

ethnic cleansing

etninen puhdistus, periaate, jonka mukaan tietyllä alueella saa asua vain tiettyyn etniseen ryhmään kuuluvia. Toteutetaan pakkokeinoin, esim. väestön pakkosiirroilla tai jopa tuhoamalla vähemmistöryhmä, esim. Kenia tai ent. Jugoslavian alueet 1990-luvun alussa. (ks. SERB, CROAT, BOSNIAN, KIKUYU 1)

fr   nettoyage ethnique *m*, purification ethnique *f*
de   etnische Säuberung

ethnic conflict

etninen konflikti, vihamielinen ja us. väkivaltainen vastakkainasettelu selvästi erillisten ja eri kulttuuria, uskontoa, heimoa tai rotua edustavien ryhmittymien välillä, joista vähintään yksi asettaa erityisvaatimuksia toiselle ryhmälle tai valtiolle. Vaatimuksiin liittyy usein irrottautumiseen, autonomiaan tai itsenäisyyteen liittyviä tai antikolonistisia pyrkimyksiä, ja seurauksena voi olla sisällissota tai jopa valtioiden välinen sota, joskaan ei aina, vaan konflikti voi olla myös latentti tai piilevä ja nousta esiin vasta politisoitumisen seurauksena ja hyvin johdettuna. Etniset konfliktit ovat kuitenkin harvoin puhtaasti etnisiä, vaan niihin liittyy usein muita poliittisia tai muita vaatimuksia tai epäkohtia, vrt. INTRASTATE CONFLICT

ethnic group

etninen ryhmä; ryhmä, joka on syntynyt erotuksena alueen muista ryhmistä rodun ja alkupe-
räisten kulttuuristen arvojen, asenteiden ja käyttäytymisen, etnisen identiteetin sekä vähem-
mistöasemaan liittyvien kokemusten, kuten voimattomuuden, syrjinnän ja ennakkoluulojen,
seurauksena. Ryhmän jäsenet ovat voineet kuitenkin osittain jopa sulautua enemmistökulttu-
riin ja omaksua sen arvoja. Monet laskevat etnisiä ryhmiä erottaviksi piirteiksi myös itsear-
vostuksen ja psyykkisen terveyden, taloudellisen aseman, sosiaalisen luokan ja koulutuksen
sekä maantieteellisen sijainnin, perherakenteen ja kulttuurin omaksumisasteen jne. Us. sama
kuin etninen tai kansallinen vähemmistö, esim. *the Saami ethnic group*. (vrt. ETHNICITY,
MINORITY STATUS, NATIONAL MINORITY, RACE, PEOPLE, NATION; ks. ETHNIC
IDENTITY, ACCULTURATION)

fr   ethnie *f*
de   ethnische Gruppe
ru   этническая группа, этнос

ethnic identity

etninen identiteetti, yleensä varsin pysyvä ja perustavaa laatua oleva tunne ja alitajuinen mie-
likuva kuulumisesta johonkin etniseen ryhmään, jolla on historiassa siirtynyt symbolien, kä-
situsten ja normien järjestelmä, sekä sen aiheuttamat asenteet ja tunteet, leimautuminen ko-
ryhmään, sen arvioiminen myönteisin määritelmien, kiinnostus ja tieto omasta taustasta ja ryh-
män toimintaan osallistuminen. Etninen identiteetti kehittyy usein prosessinomaisesti itses-
täänselvyydestä selväksi minuuden osaksi mutta vaatii kehittyäkseen tietoisuuden muiden et-
nisten ryhmien olemassaolosta ja kanssakäymistä niiden kanssa. Etnisellä identiteetillä on tär-
keä osa yksilön itsetunnon kehittymisessä sekä itsensä hyväksymisessä ja toteuttamisessa. (ks.
ETHNIC GROUP, ETHNICITY)

fr   indentité ethnique

ethnicity *s*

etnisyys, etninen luonne tai omalaatuisuus; käyt. usein lähes etnisen ryhmän synonyymina (ks. ETHNIC GROUP). Joskus erotetaan toisistaan kaksi eri muotoa, *existential* ja *ethnocentric ethnicity*, joista jälkimmäinen syntyy historiallisen kehityksen seurauksena, kun syntyy hegeemoninen valtio, jonka etniset ryhmät kokevat joko kuviteltua tai todellista uhkaa muiden ryhmien taholta ja ryhmät joutuvat tekemisiin toistensa kanssa yhä enemmän kaupankäynnin kautta. Usein etnisyyttä pidetään myös tilannesidonnaisena.

ethnicize *v*

1. (ark.) toimia, puhua jne. kuin pakana
2. jakaantua tai muodostua etnisten ryhmittymien mukaan, esim. *ethnicized voting patterns* - äänten jakaantuminen etnisten ryhmien mukaan, *ethnicized and therefore polarized trade unions* - etnisten ryhmien mukaan muodostuneet ja sen vuoksi toisilleen vastakkaiset ammattiliitot

ethnic loyalty, symbolic ethnicity

vahva etninen identiteetti, vaikka ko. etniseen kulttuuriin ei olisikaan juuri siteitä (ks. ETHNIC GROUP, ETHNICITY)

ethnic minority

etninen vähemmistö, vrt. ETHNIC GROUP, MINORITY

ethnic revindication (revendication), ethnic revindicación

Latinalainen, vars. Keski-Amerikka: alkuperäiskansojen oikeuksien ja autonomian vaatiminen, esim. Guatemalasta Meksikoon paenneet ja sikäläisiin oloihin sopeutuneet maya-ryhmät (vrt. INDIGÉNA, MAYA 1)

(es *revindicación ethnica*)

ethnocentric ethnicity ks. ETHNICITY**ethnocentricity, ethnocentrism** *s*

etnosentrismi, eräs nationalismin muoto, jossa omaa rotua tai etnistä ryhmää pidetään erittäin tärkeänä (ks. NATIONALISM)

fr ethnocentrisme *m*, ethnocentrie *f*
de Ethnozentrismus *m*

ethnocide *s*

tahallinen ja järjestelmällinen etnisen ryhmän kulttuurin hävittäminen, erit. isomman yhteisön sisällä, vrt. ASSIMILATION 3

fr ethnocide *m*
de Ethnozid *m*

ethnogenesis *s*

etnisen ryhmän muodostuminen tai syntyminen isomman yhteisön sisällä

de Ethnogenese *f*
ru этногенез

ethnography *s*

etnografia, kuvaileva, deskriptiivinen kansatiede, vrt. ETHNOLOGY; käyt. joskus etnologian synonyymina (ks. ETHNOLOGY)

fr	ethnographie <i>f</i>
de	Ethnographie <i>f</i>
ru	этнография

ethnological *a*

etnologinen, etnologiaan liittyvä, ks. ETHNOLOGY

fr	ethnologique
ru	этнологический

ethnologist *s*

etnologi, kansatieteilijä, ks. ETHNOLOGY

fr	ethnologue <i>m</i>
de	Ethnologe, Ethnologin
ru	этнолог

ethnology *s*

etnologia, kansoja, rotuja ja niiden välisiä suhteita, niiden alkuperää, historiaa, kulttuuria, fyysisiä yms. piirteitä tutkiva tiede

fr	ethnologie <i>f</i>
de	Ethnologie <i>f</i>
ru	этнология

ethnomaniac *s*

joku, jolla "kansojen" oikeudet ovat pakkomielleenä

ethnonym *s*

erisnimi, jolla kansa tai etninen ryhmä tunnetaan

ethnophaulism *s*

kansaa tai etnistä ryhmää koskeva halventava nimitys; ilmaisu, joka sisältää halventavan viittauksen toiseen kansaan tai etniseen ryhmään

ethnopolitical conflict

konflikti, jossa yksi tai useampia osapuolia (en *contender*) määrittelee itsensä yhteiskunnallisten kriteerien mukaisesti ja esittää vaatimuksia ryhmän yhteisen edun nimissä valtiota tai muuta yhteiskunnallista osapuolta vastaan¹¹⁹, vrt. ETHNIC CONFLICT

eugenics *s*

1. eugeniikka, rotuhygienia, oppi, joka pyrkii ihmisten perintötekijöiden parantamiseen erit. tulevia vanhempia valitsemalla; myöh. eugeniikalla on ruvettu tarkoittamaan perinnöllisten sairauksien mahdollisuuden tutkimusta

---

¹¹⁹ Määritelmä, Gurr 1994, 352, ks. Regan 1996.

2. rotuterveysoppi¹²⁰, erit. natsi-ideologiassa, ks. NATIONAL SOCIALISM

fr eugénisme *m*
 de Eugenetik *f*, Eugenik *f*, Rassenhygiene *f*
 ve евгеника
 (kreik. *eugenes* - terveenä syntynyt, la *puer* - lapsi)

European American

Yhdysvallat: amerikaneurooppalainen, eurooppalaista syntyperää oleva amerikkalainen, vrt. WHITE 1a

Even, Lamut, Lamoot, Lamout *s, a*

1. *s* Venäjä (Evenkien autonomisen piirikunnan pohjois- ja koillisosat, Jakutian tasavalta, Kamtšatkan ja Magadanin alueet, Habarovskin piirikunta): eveni, lamuutti, tunguusikansan¹²¹ jäsen, uskontona animismi, šamanismi tai ortodoksisuus. Evenit ovat evenkien lähisukulaisia. Kamtšatkalla osa heistä on omaksunut tšuktšien tapoja, ja muualla taas osa on sekoittunut jukagiireihin omaksuen heidän kielensä ja tullut kaksikieliseksi (itse jukagiirit ovat nyky. lähes hävinnyt kansa). Evenit ovat perinteisesti harjoittaneet poropaimentolaisuutta ja turkiseläinten metsästystä, mutta teollistuminen on merkittävästi muuttanut heidän elinolojaan (ks. EVENK, ANIMISM, SHAMANISM, ORTHODOXY). Lamuutti on arkaainen nimitys.
 2. *s* eveni, lamuutti, ko. kansan kieli, joka kuuluu tunguusikieliin (vrt. esim. MANCHU 2) ja on evenkin lähisukukieli; kirjoitetaan kyrillisin aakkosin (ks. EVENK 2, CYRILLIC)
 3. *a* lamuutti-, eveni-, kansaan tai kieleen liittyen

fr Evens, Lamoutes *mon* (1); even, lamoute *m* (2)
 de Ewenen, Lamuten *mon* (1); ewenisch *n* (2); ewenisch *a* (3)
 ru эвен, эвенка; эвэн, тунгус, ламут (1); эвенский язык (2)
 (omak. nim. *even*)

Evenk, Evenki *s*

1. Venäjä (Itä-Siperia, Jenisein ja Ohotan meren välinen alue), Kiina (koillisosa), Mongolia: evenki, tunguusikansan¹²² jäsen; suurin ja laajimmalle levinnyt Venäjän Pohjois-Siperian vähemmistökansoista. Evenkit käännytettiin ortodoksisuuteen, mutta luonnonuskonnot ja šamanismi ovat säilyttäneet osittain asemansa, myös neuvostovallan ja kommunismin aikana. Poronhoitoa ja metsästystä harjoittanut alkuperäisväestöryhmä, joka on neuvostovallan aikana pitkälle venäläistynyt, mutta on voinut porokolhoosien avulla jossain määrin säilyttää perinteistä elämäntapaansa: vanhemmat asuvat taigalla, mutta lapset käyvät koulua kaupungeissa sisäoppilaitoksissa ja palaavat lomiksi taigalle. Osa evengeistä on kaupungistunut elinkeinoi-

¹²⁰ Ihmiskunnan "jalostamispyrkimyksiä" on ollut jo antiikin ajoilta saakka, jolloin Platon kannatti sitä erityisesti. Itse termin otti käyttöön Francis Galton v. 1869. Yhdysvalloissa taas perustettiin 1926 yhdistys American Eugenics Society, jonka mukaan yläluokan valta ja vauraus oli oikeutettua ja johtui geneettisistä ominaisuuksista. Yhdistys vastusti siirtolaisuutta esim. Italiasta, Kreikasta ja Itä-Euroopasta, koska näiden alueiden ihmisillä on "ala-arvoisempi geneettinen perimä", sekä kannatti mielisairaiden, kehitysvammaisten ja epileptikkojen sterilointia, mitä koskevia lakeja hyväksyttiin monissa osavaltioissa. Natsien rotuopin seurauksena pakkosterilointeja myös vastustettiin, mutta jossain määrin niitä esiintyi aina 1970-luvulle saakka.

¹²¹ Kulttuuriltaan ja kieleltään evenit ovat evengeistä eronnut haara, mutta etnisesti heillä on vuosisatojen kuluessa ollut läheiset suhteet mm. korjakkeihin, jukagiireihin ja tšuktšeihin (ks. KORYAK, CHUKCHEE). Venäläisten vaikutusvallan alle evenit joutuivat 1600-luvulla.

¹²² Venäläisten lähteiden mukaan evenkit ovat siirtyneet noin 200-luvulla e.a.a. Baikal-järven ympäriltä nykyisille asuma-alueilleen. Venäläiset valloittivat alueen 1600-luvulla, ja Evenkien kansallinen piirikunta perustettiin 1930 ja muutettiin autonomiseksi piirikunnaksi 1977.

naan turkistarhaus, maanviljelys, teollisuus ja hallinnolliset virat. Osa evengeistä on assimiloitunut burjaatteihin (etelässä), osa jakuutteihin ja venäläisiin. Neuvostovallan romahdettua 1990-luvun alussa kolhoosien elintarvikehuolto ja eläinlääkärihuolto päättyi lähes kokonaan ja evenkit joutuivat syömään porojaan ja hoidon puutteessa poroja myös kuoli suurin määrin. Monet irrottautuivatkin kolhooseista ja ryhtyivät itsenäisiksi poroisänniksi. Autonomisen piirikunnan tasolla on myös vaadittu suurempaa itsenäisyyttä ja mm. luonnonvaroista (mm. timantit, turkikset) saatavia tuloja kokonaan alueen omaan käyttöön. Aik. evengeistä on käytetty tunguusi-nimitystä. (ks. ORTHODOXY, SHAMANISM, ANIMISM, ASSIMILATION, BURYAT, YAKUT)

2. evenki, ko. kansan kieli, joka kuuluu tunguusikieliin (vrt. MANCHU 2). Pohjoisen ja etelän (esim. Mongolia, Kiina) kieliryhmät eroavat toisistaan myös tavoiltaan, sillä etelä-evenkit ovat lähinnä paimentolaisia. Kieltä kirjoitetaan kyrillisin aakkosin, ks. CYRILLIC.

3. venäjä: *a* evenki-, evenkiläinen, kansaan ja kieleen liittyen

fr Tougouse, Tougouze *m* (1); tougouze, evenki *m* (2)

de Ewenken *mon* (1)

ru эвенк, эвенкийка; эвэнк, эвэн, ороchon; тунгус (ark.); эвенкийский язык (2); эвенкийский (3)

(omak. nim. *orochon*)

Evenki ks. EVENK

Ewe *s*

1. Togo (etelä- ja keskiosa), Ghana (kaakkoisosaa), Benin (länsiosa), Nigeria: ewe, eve, etupäässä kristityn afrikkalaiskansan¹²³ jäsen. Maanviljelijöitä, kalastajia ja kauppiaita, mutta myös talouden ja hallinnon palveluksessa. Ewet jakaantuvat yli sataan heimoon, joista yksi on fonit. Ewet muodostavat Togon suurimman (lähes puolet) ja Ghanan kolmanneksi suurimman väestöryhmän (ks. FON 1, vrt. AKAN, MOSSI). Venäläislähteiden mukaan myös evegenimitys on käytössä.

2. eve, ko. kansan kieli, kuuluu nigerin-kongon kielikunnan kwan kieliperheeseen. Lähetysaarnajat kehittivät latinalaiseen kirjaimistoon perustuvan kirjakielen jo 1800-luvulla. Genewe on merkittävä puhekieli varsinkin Togon eteläosassa ja pakollinen kieli Togon kouluissa; fon-eve taas on Beninin kansalliskieli. Fon (ks. FON 2) katsotaan usein even murteeksi.

fr Éwé, Éoué *m* (1); éwé *m* (2)

de Ewe *m* (1); Ewe *n* (2)

ru эве, эвегбе (1); язык эве (2)

(omak. nim. *evegbe*)

existential ethnicity ks. ETHNICITY

fr **facho** *m* (pej.)

fasisti, erit. 1990-luvun alun DDR:ssä, esim. de *Neonazis, die in der DDR Faschos heißen* (vrt. FASCIST)

de Fascho *m* (slg)

¹²³ Ewet tulivat nyk. Togon alueelle 1200-luvulla ilmeisesti Lounais-Nigeriasta.

Falasha, Fälasha *s*

Etiopia, Israel: falaša, etiopianjuutalainen; juutalaisen uskontokunnan jäsen, jonka alkuperästä ei ole varmuutta¹²⁴, mutta joka erään käsityksen mukaan syntyi 1400-luvulla etiopialaisen kristillisen perinteen pohjalta. Suurin osa falashoista muutti 1970-80-luvuilla Israeliin. Myös nimitys *Bétä Isra'él* käytössä.

fr	Falasha <i>m</i>
de	Falasche <i>m</i>
ru	фалаша
	(am <i>falasha</i> - maahan muuttaja)

Fãn ks. FANG

Fanagalo *s*

Etelä-Afrikka, Zimbabwe: fanagalo, sekakieli, jonka kaivosseutujen Lesothosta, Botswanasta, Mosambikista, Sambiasta, Zimbabwesta ja Malawista tulleet mustat siirtotyöläiset ovat kehittäneet yhteiseksi puhetekielekseen ngunikielten pohjalta 1800-luvun puolivälistä alkaen; aineksia zulusta, xhosasta, englannista ja afrikaansista; aik. käytettiin myös nimityksiä *Kitchen Kaffir* ja *Mine Kaffir* (ks. AFRIKAANS, XHOSA, ZULU; BLACK; vrt. PIDGIN, CREOLE)

fr	fanagalo <i>m</i>
de	Fanagalo <i>n</i>

Fang, Fãn *s*

1. Gabon (pohjoisosassa), Kamerun, Päiväntasaajan Guinea (Mbinin alue): fang, enimmäkseen perinteisiä uskontoja harjoittavan bantukansan¹²⁵ jäsen. Elinkeinoina maanviljely, metsästys ja kalastus. Muodostaa jopa 90 % Mbinin alueen väestöstä. Fangit ovat jakaantuneet kahteen osaan, Mbinin pohjoisosassa nimitys *ntumu fang* ja eteläosassa *okak fang*. Gabonin suurin väestöryhmä (n. 1/3). Espanjaksi käytössä nimitys *pamues*. Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset fanwe ja mfang. (ks. BANTU)

2. fang, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1). Päiväntasaajan Guinean puhutuin kieli. Fangit puhuvat myös jaundeä eli ewondoa. Venäläislähteiden mukaan myös nimitys fangwe on käytössä.

fr	Fang, Pahouin <i>m</i> (1)
de	Fang <i>m</i> (1); Pangwe, Fang <i>n</i> (2)
ru	фанг, пангве, пахуин, фангве, мфанг (1); язык фанг, язык фангве (2)

Fante, Fantee, Fanti *s*

1. Ghana, rannikko, Liberia: fante, fanti, enimmäkseen kristityn afrikkalaisen akan-kansan¹²⁶ jäsen (ks. AKAN 1). Venäläislähteiden mukaan myös nimitys mfante on käytössä.

¹²⁴ Falashojen oman käsityksen mukaan he ovat Israelin kuninkaan Salomonin ja Saaban kuningattaren liitosta syntyneitä jälkeläisiä.

¹²⁵ Fangit muuttivat Kongon altaan alueelle 1800-luvun alussa.

¹²⁶ Fantet perustivat 1700-luvun lopussa Fante-konfederaation, joka hajosi pian kahtia; 1800-luvulla perustettiin uusi konfederaatio.

2. fante, ko. kansan kieli, eräiden luokitusten mukaan akankielen murre (ks. AKAN 2). Kieli sai latinalaisen kirjaimiston 1800-luvun lopulla.

fr	Fanti <i>m</i> (1); fanti <i>m</i> (2)
de	Fante <i>mon</i> (1)
ru	фанти, фанте, мфантсе (1); язык фанте (2)
	(omak. nim. <i>mfantse</i>)

Fantee, Fanti ks. FANTE

Farish (harv.) ks. FAROESE 3

Færoese, Faeroese ks. FAROESE

Faroese, Faröese, Færoese, Faeroese, Feroese (1,2,3); **Faroish** *a* (harv.), **Farish** *a* (harv.) (3)

- s* färsaarelainen, Pohjanmeren Fär-saarilla asuvan kansan jäsen tai saarten asukas. Kansalla on norjalaisesta alkuperästään¹²⁷ ja saarten tanskalaisesta omistuksesta huolimatta hyvin voimakas kansallistunto. Kalastuksen ja valaanpyynnin lisäksi perinteisesti myös maanviljelyä.
- s* fääri, kieli, indoeurooppalaisten kielten koillisgermaanisen kieliperheen skandinaavisiin kieliin kuuluva kieli, joka on läheistä sukua islannille ja norjan läntisille murteille. Vaikka kielen asemaa kirjakielenä ja hallintokielenä tanskan asemesta on koko ajan pyritty edistämään aina 1800- ja 1900-luvuilta lähtien¹²⁸ ja se on nyt kansainvälisesti tunnustettu kirjakieli, sillä on virallisesti yhä toisen kielen asema tanskan jälkeen.
- a* färsaarelainen, saariin, asukkaisiin tai kieleen liittyen

de	Färinger, Färingerin (1); Färöisch <i>n</i> (2); färingisch (3)
ru	фаререц, фэройнгар (1); фарерский язык (2); фарерский (3)

Faroish (harv.) ks. FAROESE 3

Farsee ks. FARSI

Farsi, Farsee *s*

1a. *s* ks. PARSEE 1

1b. *s* ks. PARSEE 2

1c. *s* Iran (keski- ja itäosa), Irak, muut arabimaat, Afganistan, Pakistan, Keski-Aasian tasavalvat, Saksa, Itävalta, Iso-Britannia, USA: farsi, muinaisten persialaisten jälkeläisiä olevan kansan jäsen. Farsit¹²⁹ muodostavat Iranin suurimman väestöryhmän (n. 60 %); šiiamuslimeja (ks. IRAN, IRANIAN, SHIA)

¹²⁷ Normannit muuttivat saarille Norjan länsiosista 700-luvun alussa. Saaret kuuluivat 1000-luvulta aina vuoteen 1380 Norjalle ja sen jälkeen Tanskalle. 1800-luvun itsenäisyysvaatimusten seurauksena saaret saivat autonomian (ks. HOME RULE) 1900-luvun alussa. Kun Saksa II maailmansodan aikana valloitti Tanskan, Britannia miehitti saaret, mutta käytännössä itsehallinto säilyi ja 1946 saarten parlamentti julisti saaret itsenäisiksi. Tanskan kuningas ratkaisi kysymyksen 1948 Tanskan hallinnon alaiseksi autonomiaksi.

¹²⁸ Saarelaisten viralliseksi hallintokieleksi ja luterilaisen kirkon kieleksi tuli 1500-luvulla tanska ja kielen asema kirjakielenä kuihtui. Kieli säilytti kuitenkin rikkaan suullisen perinteensä balladeissa, ja kansallisuusliike alkoi voimakkaasti ajaa sen asemaa kirjakielenä.

¹²⁹ Farsit ovat Keski-Aasiasta ja Mustanmeren pohjoispuolelta 1000-luvun lopulla e.a.a. alueelle muuttaneiden asukkaiden jälkeläisiä.

2. *s* farsi, uuspersia, kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen luokan indoiranilaisen kieliperheen länsi-iranilaisiin kieliin yhdessä mm. kurdin kanssa. Kirjoitetaan arabialaisin kirjaimin. Farsi on kielen persiankielinen nimitys. (ks. INDO-EUROPEAN, KURDISH, PERSIAN 2)

3. *a* farsi-, farsilainen, ed. liittyen, vrt. PARSEE 3

fr farsi *m* (1c); persan *m* (2)

de Farsdialekte *mon*, Neupersisch *n* (2)

ru перс (ark.) (1c), фарс, иран (1c); фарси, новоперсыйский язык (2)

(ar *Fars - Pars* - yksi Iranin alue)

Fascism, Fascismo, fascism *f*

fasismi, periaatteet ja ideologia, jota alun perin kannatti Italian nationalistien järjestö, joka perustettiin 1919 Benito Mussolinin (1883-1945) johdolla kommunismin etenemisen vastapainoksi ja joka oli Italian johdossa 1922-1943; sittemmin mikä tahansa oikeistolainen, kansallismielinen totalitääriäinen järjestelmä, myös muissa maissa.

fr fascisme *m*

de Faschismus *m*

ru фашизм

(it. *Fascimo - fascio* - ryhmä)

Fascismo ks. FASCISM

Fascist, Fascista, fascist *s, a*; **Fascists, Fascisti** *mon*

1a. *s* fasisti, alun perin italialaisen fasismin kannattaja, sittemmin myös muiden maiden vastaavien antidemokraattisten oikeistoliikkeiden kannattaja. Alun perin fasistit eivät kannattaneet natsien rotupuhtausoppeja ja suostuivat vain natsien pyynnöstä luovuttamaan omat juutalaisensa Saksalle. Kroaattien ja serbien välisissä kiistoissa viitataan kuitenkin usein II maailmansodan aikaiseen Ante Pavelicin johtamaan Kroatian fasistiseen Ustaša-nukkehallitukseen, joka vainosi ja tappoi tuhansia Kroatian ja Bosnian serbejä sekä juutalaisia, romaneja ja hallituksen vastustajia (ks. CROAT, SERB, SERBO-CROATIAN, YUGOSLAVISM, ROMANI, JEW). Venäjässä fasisti-sanaa on neuvostopropagandan seurauksena ruvettu käyttämään lähes natsi-sanan synonyymina, mitä käytäntöä saattaa joskus nähdä myös muissa kielissä etenkin Itä-Euroopassa. Fasisti-sanaa voidaan käyttää myös englannissa pejoratiivisesti esim. poliisin väkivaltaisista otteista: *fascist pig* (vrt. NAZI).

1b. *s* fasisti, henkilö, jolla on fasistisia sympatioita tai vakaumuksia

2. *a* fasistinen

3a. *a* saksa: fasistisia piirteitä sisältävä, esim. *ein faschistoider jüdischer Terrorist*

3b. *a* venäjä: fasistien tavoin toimiva, fasistien politiikkaa kannattava, esim. *фашиствующие молодчики* - fasistinuoret

fr fasciste *s, a*

de Faschist, Faschistin (1a, 1b); faschistisch (2); faschistoid (3)

ru фашист, фашистка (1a); фашистский (2); фашиствующий (3)

fascistization ks. FASCIZATION

fascistize *v*

muuttua fasistiksi

fascization, fascistization *s*

fasistiksi tekeminen, muuttaminen

fr fascisation *f***fellah** *s*

1. Marokko: fellah, aik. arabimaanviljelijä yleensä; nyk. maata viljelevän ja siten paikallaan pysyvän väestön nimitys erotuksena beduiineista (ks. BEDOUIN 1)

2. Egypti: fellahi, alkuperäisen väestön jälkeläinen. Fellahien kulttuurissa on yhä muinaisia periytyneitä piirteitä. Enimmäkseen muslimeja, osa kopteja. Fellahit ovat töissä suurmaan-omistajien alaisina, mutta asema parantunut 1950-luvun maareformin jälkeen. (ks. MUSLIM, COPT)

fr fellah

de Fellah *m*, Fellache, Fellachin

ru феллах

(ar *fellah* - aviomies, *falaha* - muokata maata)**Ferdandino** *s*

Päiväntasaajan Guinea: fernandino, katolilaisen afrikkalaiskansanryhmän jäsen. Ryhmä muodostuu Jamaikalta, Puerto Ricosta ja Kuubasta palanneista entisten orjien ja saarelle muuttaneiden englanninkielisten kreolien jälkeläisistä. Ferdandinot muodostavat maan sivistyneistön ja heillä on merkittävä asema maan hallinnossa. Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitys Fernando Pon kreolit. (ks. CREOLE, CATHOLIC 2c)

fr Fernandino *m*de Fernandino *m*

ru фернандино, фернандинос, фернандец, креол Фернандо По

(omak. nim. *fernandinos*; ilmeisesti Fernando Posta, nykyisestä Biokon saaresta)**Feroese** ks. FAROESE**Fijian** *s*

1. Fidži, Uusi Seelanti, Australia, Kanada: fidžiläinen, fidži, saarten alkuperäinen, lähinnä metodistista kirkkoa kannattava asukas. Fidžit muodostavat noin puolet väestöstä, ja heidän valvonnassaan on maan poliisi ja armeija. Ristiriitoja hindulaisen intialaisväestön¹³⁰ kanssa, joka omistaa parhaan maan ja hoitaa maan taloutta. Väestöryhmät pysyvät erillisinä, koska avioliittoa eri ryhmien kesken ei juuri solmita. (vrt. INDIAN 1a, HINDU, METHODISM)

2. fidži, ko. kansan kieli, joka kuuluu malaijilais-polynesian kielikunnan melanesialaisen kieliperheen kieliin ja jakaantuu itä- ja länsimurteisiin (ks. MELANESIAN 2). Kirjakieli luotiin itämurteiden pohjalta 1800-luvulla latinalaisin aakkosin.

fr Fidjien *m* (1); fidjien *m* (2)de Fidschianer *m* (1)

ru фиджиец (1); фиджийский язык (2)

Filipina ks. FILIPINO

¹³⁰ Fidži-saaret asutettiin jo n. 1500 e.a.a. Nykyiset asukkaat ovat näiden asuttajien sekä tongalaisten ja samoalaisten kansojen jälkeläisiä (ks. TONGAN 1). Intialaisia taas tuli töihin brittien omistamille sokeriplantaaseille aina v. 1916 saakka.

Filipino, Filipina *s, a*

1. *s* Filippiinit: filippiiniläinen, saarten (syntyperäinen) asukas, erit. espanjalaisten ja alkupe-
räisväestön jälkeläisistä

2. *a* filippiiniläinen, saariin tai asukkaisiin liittyen

fr	Philippin, Philippine (1)
de	Philippiner, Philippinerin (1); philippinisch (2)
ru	филиппинец, филиппинка (1); филиппинский (2)

fire-worship ks. ZOROASTRIANISM

fire-worshipper ks. ZOROASTRIAN

First Nation

Kanada: intiaanit, vrt. NATIVE AMERICAN, INDIAN, AMERINDIAN; esim. *Assembly of First Nations* - 1980 perustettu, intiaanikansojen päälliköistä koostuva, valtakunnallinen neuvosto

Five Civilized Tribes

Yhdysvallat (eteläosa): "viisi sivistynyttä kansaa", viidelle voimakkaalle ja pitkälti akkulturoi-
tuneelle intiaanikansalle (muskogeeet, seminolit, choctawt, chickasawt ja cherokeet) 1800-
luvulla annettu nimitys. Nyk. kansoilla on itsehallinto, mutta vain neuvoa-antavassa roolissa
ilman päätösvaltaa¹³¹. Näistä Floridan ja Oklahoman seminolit ovat säilyttäneet vanhaa kult-
tuuriaan enemmän kuin mikään muu USA:n itäosaan jäänyt intiaanikansa (mm. klaanilaitos
on säilynyt), ja lisäksi Oklahoman ja Pohjois-Carolinan cherokeista, joista valtaosa polveutuu
valkoisista, on noin neljäsosa säilyttänyt kielensä. Cherokeeet eivät asu omissa reservaateis-
saan, vaan pieninä ryhminä eri puolella maata. (ks. INDIAN, AMERINDIAN, AUTONOMY,
ACCULTURATION, SOUTH INDIANS, RESERVATION)

fr les Cinq Nations

Five Nations ks. IROQUOIS

fr	Ligue des Iroquois <i>f</i>
de	Irokesenbund
ru	Лига ирокезов

fr **flamandiser** *v*; **flamandisation** *f*
saada flaamin kieli käyttöön esim. valtion hallinnossa
ja virastoissa; vast. flaamin käyttöönotto

Fleming *s, a*

1. *s* Belgia (pohjoisosa ja Brysseli), Hollanti (eteläosa), Ranska (pohjoisosa): flaami, alueen
(syntyperäinen) asukas. Flaami-nimitys alueen hollanninkieliselle väestölle¹³² on peräisin

¹³¹ Kongressin päätöksellä 1825 kaikki Mississippin itäpuolella olevat kansat siirrettiin nykyisen Oklahoman itä-
ja keskiosiin, mikä aiheutti sodan seminoleja vastaan ja kahakointia myös lumbeiden kanssa (ks. LUMBEE). In-
tiaanien saamat alueet olivat kuitenkin laajoja ja hedelmällisiä, ja kansat alkoivat vaurastua. Ko. kansat saivat
myös laajan autonomian. Sisällissotaan (1861-65) intiaaneja osallistui molemmilla puolilla, ja sen jälkeen kansat
akkulturoituivat entistä nopeammin. Näiden kansojen maat jaettiin vähitellen v. 1898 jälkeen valkoisille ja it-
sehallinto purettiin 1907, jolloin kansat saivat kansalaisoikeudet.

¹³² Nyk. Belgian hollanninkielinen väestön osa joutui erilleen muusta hollannista 1500-luvun lopulla, jolloin kat-
toliset espanjalaiset valtasivat silloisten Alankomaiden eteläiset provinssit (suunnilleen nykyinen Belgia) ja poh-
joisosa sai itsenäisyyden kalvinistien hallitsemassa Hollannin tasavallassa. 1700-luvulla alueen hallinto siirtyi es-
panjalaisilta Itävallan Habsburgeille ja Ranskan vallankumouksen jälkeen (1848) Ranskalle. Vuonna 1830 Belgia
sitten itsenäistyi vähän aikaisemmin perustetusta Alankomaiden yhdistetystä kuningaskunnasta.

1800-luvun loppupuolelta, kun äskettäin itsenäistyneen maan viralliseksi kieleksi muodostui ranska, vaikka maan enemmistö oli hollanninkielisiä. Viime vuosikymmenten uudistukset ovat käytännössä tehneet Belgiasta liittovaltion, jossa Flanderin virallinen kieli on hollanti ja Vallonian ranska ja Brysselin virallisia kieliä ovat molemmat. Valloneista flaamit poikkeavat paitsi kieleltään myös pitkälti poliittisesti: Flanderin säilyi paljon kauemmin katolisena ja konservatiivisena maaseutualueena Vallonian teollistuessa ja työväestön saadessa siellä enemmän valtaa. Myös poliittiset puolueet ovat jakaantuneet kielen mukaan: maassa on esim. flaamilainen ja vallonialainen sosialistinen puolue. (ks. WALLOON, CATHOLIC 2c, CALVINISM)

2. *a* flaamilainen, alueeseen tai asukkaisiin liittyen, vrt. FLEMISH 2a

fr	Flamand, Flamande <i>s, a</i> (1, 2)
de	Flame, Flamin; Flämin <i>f</i> ; Flamländer, Flamländerin (1)
ru	фламандец, фламандка (1)

Flemish *s, a*

1. *s* flaami, kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan länsigermaanisiin kieliin (ks. INDO-EUROPEAN). Flaamien murre poikkeaa vain hieman hollannista ääntämykseltään ja sanastoltaan, ja niinpä Hollannin kirjakieli on hyväksytty myös flaamien kirjakieleksi.

2a. *a* flaamilainen, alueeseen, asukkaisiin tai kieleen liittyen, vrt. FLEMING 2

2b. saksa: *a* vihainen, myrtynyt

3. *s* flaamin kaltainen, tavoiltaan tai käytökseltään flaamia muistuttava

fr	flamand <i>m</i> (1); flamand, flamande <i>a</i> (2a)
de	Flämisches <i>n</i> , Flämische <i>n</i> (1); flämisches <i>a</i> (2a, 2b)
ru	фламандский язык (1); фламандский (2a)

Flemish account

miinuksella oleva tili

Fon *s*

1. Benin (etelärannikko): fon, afrikkalaisen maanviljelijäkansan¹³³ jäsen; evien sukulaiskansa, mahdollisesti yksi evien sadasta heimosta, osittain sekoittunut myös adjoihin (ks. ADJA 1, EWE 1). Fonit ovat perinteisten luonnonuskontojen kannattajia ja kristittyjä ja tunnettuja pienten messinkiesineiden valutekniikastaan. Fonit muodostavat maan suurimman (lähes puolet) väestöryhmän. Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitykset fongbe, dahomeylaiset ja itäiset evet.

2. fon, ko. kansan kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan kwan kieliperheeseen; ks. myös EWE 2

fr	Fon <i>m</i> (1); fon <i>m</i> (2)
de	Fon <i>m</i> (1); Fon <i>n</i> (2)
ru	фон, фонгбе, дагомеец, восточное эве (1); язык фон (2)

(omak. nim. *fongbe*)

forced acculturation

pakollinen sulauttaminen valtakulttuuriin, esim. Keski-Amerikassa (Meksiko ja Guatemala) alkuperäisväestöön kuuluvien intiaaniryhmien kohdalla taloudellisen painostuksen ja jopa väkivallan avulla (vrt. ACCULTURATION, ASSIMILATION, INDIAN, AMERINDIAN, MAYA)

¹³³ Fonit hallitsivat 1700-luvulla Dahomeyn kuningaskuntaa nyk. Beninin alueella. He tekivät taidokkaita metallivalutöitä ensin hovin tarpeisiin, sittemmin heillä oli rahapajoja.

Foulah, Foulbe ks. FULANI

Franco-Mauritian *s*

Mauritius: mauritianranskalainen, ranskalaista tai brittiläistä alkuperää¹³⁴ olevan valkoisen väestöryhmän jäsen. Ryhmä muodostaa noin 2 % saaren väestöstä. Sokeriplantaasien johtajat saarella ovat yhä valkoihoisia, kun muut työläiset ovat muista etnisistä ryhmistä. Vrt. HINDU, MUSLIM, CREOLE 7b, MULATTO 1d, TAMIL 1, TELUGU, MARATHI, SINO-MAURITIAN

francophone

1. *s* ranskankielinen henkilö
2. *a* ranskankielinen

Francophone Africa

ranskankielinen Afrikka, ne Afrikan maat, jotka olivat ennen Ranskan tai Belgian siirtomavallan alaisia ja joissa siten ainakin virallisena kielenä on ranska: Marokko, Algeria, Tunisia, Kamerun, Togo, Senegal, Mauretania, Mali, Niger, Burkina Faso, Norsunluurannikko, Benin, Madagaskar, Komorit, Guinea, Djibouti, Tšad, Keski-Afrikan tasavalta, Ruanda, Burundi ja molemmat Kongot. Siirtomaiden itsenäistyttyä Ranska on brittien vaikutusvallan lisääntymistä estääkseen kuitenkin yhä tukenut ranskankielisten maiden usein yksinvaltaisia johtajia mm. kauppapolitiikan, taloudellisen ja sotilaallisen avun turvin.

francophonía

ranskan kielen ja ranskalaisuuden edistämiseen ja englannin vahvan aseman horjuttamiseen pyrkivä liike, jolla on mm. oma virastonsa Ranskan valtionhallinnossa

de **französeln** *v*
(pej.) matkia ylen määrin kaikkea ranskalaista

Free person of color

Yhdysvaltain etelävaltiot: vapaa musta tai mustan ja valkoisen jälkeläinen; vapautettu, ent. orja (ks. BLACK, WHITE, MULATTO)

French *s*

säädytön puhetapa, esim. *excuse my French*

french *a*

ranskalainen, (puhek.) myös sanonnoissa, kuten en *take french leave* tai *de sich (auf) französisch empfehlen/verabschieden/verdrücken*; (*auf*) *französisch Abschied nehmen* - lähteä salaa, hyvästelemättä

french disease, french pox

sukupuolitautilien nimityksiä, vrt. FRENCH-SICK

Frenched *a*

ranskalaisesti pukeutuva

---

¹³⁴ Ranskalaiset tulivat plantaasien omistajiksi 1700-luvulla.

French fact

Kanada: ranskan kielen omaleimaisuus ja olemassaolo

French flu

ranskalaisuusvimma, vrt. de FRANZÖSELN

Frenchity *v*

(us. pej.) tehdä tai tulla ranskalaisen kaltaiseksi ulkonäöltään, käytökseltään jne.

French-sick *a*

1. syfilistä sairastava

2. saksa: *s* (ark.) syfilis (levisi 1400-luvulla Ranskasta muualle Eurooppaan)

de Franzosenkrankheit *f*

Frisian *s, a*

1. *s* Hollanti (mm. Frieslandin maakunta, Groningen), Saksa (luoteisosa): friisiläinen¹³⁵; friisiläiset ovat murteeltaan lähellä Saksan ja Tanskan saarien asukkaita, joita myös on kutsuttu friisiläisiksi tai pohjoisfriisiläisiksi (en *North Frisian*). Nyk. Hollannin rannikon alueen asukkaat tuntevat itsensä friisiläisiksi, mutta eivät ole osoittaneet mitään eriytymispyrkimyksiä, ks. DUTCH 1b.

2. *s* friisi, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan länsigermaanisten kielten anglo-friisiläisiin kieliin (ks. INDO-EUROPEAN)

3. *a* friisiläinen, kansaan, kieleen, tuotteisiin yms. liittyen

fr Frison, Frisonne *s, a* (1, 2, 3); frison *m* (2)

de Frieze, Friesin; Friesländer, Friesländerin (1); Friesisch *n*, Friesische *n* (2); friesisch, friesländisch (3)

ru фриз (1); фризский язык (2); фризский (3)

Frito Bandito

Yhdysvallat: (pej.) nekru

Fritz *s*

1a. (us. pej.) saku, sakemanni, ulkomaalaisten, erit. englantilaisten I maailmansodassa käyttämä nimitys saksalaisista (sotilaista), mutta myös lentokoneista, sukellusveneistä yms.

1b. ranska: (pej.) saksan kieli

2. saksa: esim. *für den Alten Fritzen* - (puhek.) ilmaiseksi, turhaan¹³⁶

fr Fritz *m* (1a); le Fritz (2)

de Fritz *m* (1a, 2); Michel *m* (1)

(etunimestä *Friedrich*)

de **Fritze** *m*

friikki, miespuolinen henkilö, jolle jokin asia on hyvin ominainen, esim. *Fernsehfritze*, *Werbefritze*

¹³⁵ Friisiläiset on mainittu jo Tacituksen kirjoituksissa antiikin Roomassa. Heillä olikin nyk. Alankomaiden alueella oma päämies aina vuoteen 1738, ja vuodesta 1815 friisiläisiä hallitsi hollantilaisten päämies, joskin alue säilyi silti erillisenä alueena.

¹³⁶ Sanonnalla viitataan tavallisesti Preussin kuninkaaseen Friedrich II:een, mutta alun perin sillä tarkoitettiin pikemminkin Friedrich Wilhelm I:tä, jota pidettiin erittäin säästäväisenä.

Frog *s* (1, 2a, b, c), **Froggee**, **Froggy** *s* (2b)

1. sammakko

2a. (pej.) mies tai nainen, esim. hollantilainen

2b. (pej.) ranskalainen¹³⁷

2c. (pej.) ranskan kieli

Froggee, **Froggy** ks. FROG**Ful**, **Fula**, **Fulah** ks. FULANI**Fulani**, **Ful**, **Fula**, **Fulbe**, **Foulbe**, **Foulah**, **Fulah**, **Fullatah**, **Peulh** *s* (1); **Fula**, **Fulfulde**, **Fulah** *s* (2)

1. Afrikka (mustan Afrikan länsiosa Mauritaniasta Nigeriin ja Nigeriaan), Sudan (pohjoisosa): fulani, fulbe; fula, foulahi, peuli (kolme jälkimmäistä nimitystä käytössä Nigerian ulkopuolella) sudanilaista alkuperää olevan afrikkalaiskansan¹³⁸ jäsen; tukulöörin sukulaiskansa, elinkeinoina etupäässä karjanhoito, us. paimentolaisia. Fulanit asuvat usein eristäytyneinä yhteisöinä muiden kansojen keskellä. Enimmäkseen sunnimuslimeja ja vars. kaupungeissa ja maanviljely-yhteisöissä fanaattisia. Fuleista vain bororot ovat säilyttäneet perinteisen paimentolaiselämäntapansa ja uskontonsa. Nigerian kaupunkilaisfulanit omaksuneet haussojen kielten. Fulanit muodostavat Malissa ja Guineassa suurimman väestöryhmän ja monessa muussa valtiossa toiseksi suurimman. Mauritaniassa ristiriitoja maurien kanssa ja Nigerissä kiistoja laidunmaista tubujen kanssa. Sudanissa ristiriidat taas johtuvat fulanien pyrkimyksistä islamilaista etelän kansoja, nuereja, dinkoja ja šillukeja. Venäläislähteiden mukaan nimityksiä ovat myös filan, fulfulde, fellata ja fulanke. (ks. BLACK AFRICA, SUNNI, MOOR 2; HAUSA 2, TOUCOULEUR; TEDA 1; NUER 1, DINKA 1, SHILLUK 1, ISLAMISATION, SHARIA)

2. ful, fulani, pular, fulfulde (jälkimmäinen nimitys käytössä vars. Nigeriassa), ko. kansan kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan atlantilaiseen kieliperheeseen yhdessä mm. diolan, temnen ja wolofin kanssa (ks. DYOLA 2, TEMNE 2, WOLOF 2). Kirjoitetaan latalaisiin aakkosin. Fulinkielistä runoutta on runsaasti. Kieli jakaantuu kolmeen murteeseen, joista itäistä, fulia, puhutaan Pohjois-Nigeriassa ja Kamerunissa ja se on myös liike-elämän kieli.

fr Peul *m*; Poullou *yks*; Foulbé *mon* (1); foulani (2)de Pulo *yks*; Fulbe *mon*; Fellata (1); Ful, Fulfulde, Fula *n* (2)

ru фульбе, пёль, филан, фулан, фула, фуль, фульфульбе, феллата, фуланке (1); фула, фульбе, фуль, фульфульде (2)

(omak. nim. *fulbe* - hajotetut, hajaantuneet; *wo peul*)**Fulbe** ks. FULANI**Fulfulde** ks. FULANI 2**Fullatah** ks. FULANI

---

¹³⁷ Nimitys juontuu ilmeisesti siitä, että ranskalaiset syövät mielellään sammakoita.

¹³⁸ Fulanit saapuivat ilmeisesti Saharan alueelta 900-luvun lopulla. He levittäytyivät 1000-1400-luvuilla Länsi-Sudaniin, Malin ja Songhain valtakuntien sekä haussavaltioiden vaikutusvallan piiriin levittäen samalla islamia mm. haussojen keskuuteen, edelleen he levittäytyivät 1600-luvulla Guineaan pohjoisesta ja 1800-luvun alussa Senegalista ja Guineasta edelleen Nigerian itäosiin. 1800-luvulla fulaneilla oli omia feodaalisia valtioita. Länsi-Afrikkaan esim. Kamerunin tienoille he saapuivat vasta 1900-luvun alussa.

fundamentalism *s*

1. kristinusko: fundamentalismi, uskonnollinen liike¹³⁹, joka perustuu tiukkaan tiettyjen, kristinuskon perustana pidettyjen opinkappaleiden noudattamiseen, sekä tähän liittyvät uskomukset
 2. muut uskonnot, erit. islam: fundamentalismi, vastaava muinaisten tai perusopinkappaleiden tiukka noudattaminen ilman ainuttakaan myönnytystä nykyaikaiselle kehitykselle ajatuksissa tai tavoissa, mm. sharian noudattaminen (ks. SHARIA, ISLAM, MUSLIM, WAHABIISM)

fr   fondamentalisme *m* (1, 2)
 de   Fundamentalismus *n* (1, 2)
 ru   фундаментализм (1, 2)

Fur *s*

1. *s* Sudan (läntisin Darfurin maakunta), Tšad (Sudanin vastaiset raja-alueet): fur, vuoristossa elävän alkuperäiskansan¹⁴⁰ jäsen, enemmistökansa Darfurin maakunnassa. Monet fureista pakenivat yhä syvemmälle vuoristoon arabeja ja islamia pakoon 1600-luvulla. Sunnimuslimeja, mutta jonkin verran myös perinteisiä uskontoja; harjoittavat terassimaanviljelyä ja karjanhoitoa. Alue on ollut myös perinteisesti kauppateiden risteyskseenä. Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitykset furavi, kondžara ja kadžakse kansasta sekä kongara kielestä (ks. SUNNI).

2. *s* fur, fora, kieli, joka kuuluu venäläislähteiden mukaan niloottikieliin

fr   Fur *m* (1)
 de   Fur, For *m* (1)
 ru   фур, фурави, конджара, каджаксе, фора (1); язык фур, язык фора, язык конгара (2)
 (omak.nim. *fora*)

Gagauz ks. BULGARIAN**Galician** *s, a*

1. *s* Espanja (luoteisosa ≈ Galicia), Argentiina (Buenos Aires), Kuuba: galicialainen, Galician (syntyperäinen) asukas. Nykyisestä autonomiastaan huolimatta galicialaisilla ei ole vahvaa autonomiahistoriaa¹⁴¹, kuten katalonialaisilla ja baskeilla, sillä he saavuttivat autonomisen aseman ensi kerran vasta 1931-36 ja uudelleen 1978 (BASQUE, CATALONIAN).

¹³⁹ Liike sai alkunsa protestanttisissa yhteisöissä USA:ssa I maailmansodan jälkeen.

¹⁴⁰ Darfurin alueella oli voimakkaita kuningaskuntia 1500-luvulla, mutta vuosisadan lopulla sinne syntyi islamilainen sulttaanikunta, mistä alkoi furien arabialaistuminen (ks. ARABIACIZATION). Egypti valloitti alueen 1874 ja englantilaiset 1916.

¹⁴¹ Galicialaiset korostavat mielellään kelttiläistä alkuperäänsä, mutta sitä ei ole voitu todistaa pitävästi; esim. kelttiläisiä nimiä ei alueella ole enempää kuin ympäristössä. Galicia on kuitenkin ollut tunnettu mm. kullastaan, jota on kuljetettu alueelta jo ennen Rooman valtaa. Alue joutui eristyksiin 400-luvulla Rooman valtakunnan luhistuttua ja myös maurivalloittajat 700-luvulla jättivät sen pitkälti rauhaan. 800-luvun lopulla Oviedon kuninkaat alkoivat kutsua itseään Galician kuninkaiksi ja alueesta tuli merkittävä pyhiinvaelluskohde. Muuhun Espanjaan verrattuna Galicia jäi kuitenkin muiden maakuntien varjoon 1100-luvulta alkaen. Sen sijaan 1600-luvulla pyhiinvaellukset toivat alueelle vaurautta, kun muu Espanja kärsi taantumasta. 1700-luvulla monet alueen asukkaat muuttivat Väli- ja Etelä-Amerikkaan; galicialaiset muodostivat esim. Kuubassa suurimman etnisen vähemmistön ennen vallankumousta.

2. *s galicia*, ko. kansan kieli, joka on sen muinaisen espanjan luoteismurre¹⁴², josta sittemmin kehittyi portugali. Kielessä on enemmän arabilainoja kuin portugalissa tai kastiliassa. Kieltä ruvettiin elvyttämään Espanjan demokratisoitumisen myötä 1970-luvun lopussa, ja nyk. kielellä on Galiciassa virallisen kielen asema espanjan rinnalla. Noin 90 % alueen väestöstä ymmärtää sitä passiivisesti ja yli puolet puhuu sitä, kun äidinkieliä puhujia on 36 %. Kielen asema on kuitenkin yhä uhanalainen, koska kastilia on niin laajalti puhuttu kieli Etelä-Amerikassa ja yksi EU:n ja YK:n virallisista kielistä ja koska galiciaan on omaksuttu paljon lähi-kielten, kastilian ja portugalin, sanoja. Oikeakielisyys onkin sisäisiä kiistoja herättävä aihe; kielen omakielinen nimitys on *galego*. (ks. CASTILIAN, ARABIC)

3. *a galicialainen*, alueeseen ja asukkaisiin liittyen

fr	galicien, galicienne <i>s, a</i>
de	Galicier, Galicierin (1); Galicisch <i>n</i> , Galicische <i>n</i> (2); galicisch (3)
ru	галисиец, галегос (1); галисийский язык (2)

Galla *s*

(pej.) galla, amharoiden oromoista käytt. nimitys; nimitys kuvaa amharoiden perinteistä halveksivaa suhtautumista oromoihin, ja oromot itse pitävät nimitystä yhtä halveksivana kuin NIGGER Yhdysvalloissa, ks. OROMO 1

Ganda ks. BAGANDA, LUGANDA

Gbaya ks. BAYA

geber ks. GUEBRE

genocidal *a* ks. GENOCIDE, esim. *genocidal politics*

genocide *s*

kansanmurha, tahallinen ja järjestelmällinen etnisen kansan tai ryhmän hävittäminen, ks. ETHNOCIDE

fr	génocide <i>m</i>
de	Genozid <i>m</i> , Völkermord <i>m</i>
ru	геноцид

(kreik. *genos* -suku, la *caedere* - tappa)

Gentile *s*

1. *a, s* ei-juutalainen tai juutalaista uskontoa tunnustamaton (juutalaisten käyttämänä), myös koll. *the Gentiles*

2. *a, s* ei-mormoni (mormonien käyttämänä)

3a. *a* (ark.), *s* (nyk. harv.) pakana

3b. ranska: (hist.) pakana, juutalaisten ja ensimmäisten kristittyjen käytt. nimitys

4a. ranska: viehättävä, ystävällinen jne.

4b. saksa: hieno, sivistynyt

¹⁴² Galician kieli eriytyi latinasta aikaisemmin kuin muut niemimaan murteet. 1300-luvulla se oli suosittu erityisesti runoilmaisun kielenä alueen hoveissa. Sittemmin ylimystö siirtyi puhumaan kastiliaa. Francon Espanjassa sitä pidettiin barbaarisena kielenä ja laittomana.

5. ranska, saksa (ark.): aatelissyntyinen

fr	gentil, gentille <i>s, a</i> (3b, 4a, 5)
de	gentil <i>a</i> (4b)
ru	нееврей (1); язычник (3)

Gentoo *s, a*

1a. *s* Hindustan: pakanallinen asukas, muhamettilaisen vastakohtana, hindu

1b. *s* Etelä-Intia: telugu, telugua puhuva, ks. TELUGU 1

2. *s* edellisten kieli, joka lienee telugun murre, ks. TELUGU 2

3. *a* edellisiin liittyen

ru   язык гентоо (2)

Georgian *s, a*

1a. *s* Georgia (ent. Neuvostoliiton Gruusian SNT), Azerbaidžan (Zakatala), Venäjä (Pohjois-Ossetia), Turkki, Iran (koillisosa): georgialainen, gruusialainen, kaukasialaiskansan¹⁴³ jäsen; Georgian asukkaista 70 % on georgialaisia; armenialaisia, venäläisiä ja azereita on 6-8 % ja osseetteja 3 % (1989). Georgialaiset ovat kristittyjä, joilla on oma kirkkonsa (GEORGIAN ORTHODOX CHURCH); pieni osa muslimeja Batumin ympäristössä. Itse asiassa useimpien mielestä georgialaisia ovat vain oman kirkkokunnan jäsenet, minkä vuoksi yli satatuhatta muslimigeorgialaista siirrettiin 1944 Keski-Aasiaan. Venäjän vallankumouksen jälkeen Georgia itsenäistyi menševikkien johdolla, turkkilaisten ja englantilaisten suojauksen ansiosta Venäjä tunnusti itsenäisyyden 1920, ja vuotta myöhemmin alueesta tuli Gruusian SNT. Neuvostoliiton hajottua alue itsenäistyi 1992 Abhasian ja Etelä-Ossetian sotaan johtaneesta vastustuksesta huolimatta. Abhasian asema on edelleen v. 1997 epäselvä. Georgia vastusti myös kauan IVY:yn liittymistä. Ristiriitoja on myös mm. azerien kanssa Azerbaidžanille neuvostovallan alkuaikoina annettun georgialaisten ingilöjen asuialueen, Zakatalan, ja heihin kohdistettujen kielioikeuksien rajoitusten vuoksi sekä Georgian oman muslimiuskontoisen azerivähemmistön voimakkaan kasvun ja näiden toistuvasti räjäyttämien öljyputkien vuoksi. Välit ovat epäselvät myös kristittyjen armenialaisten kanssa, koska näiden Vuoristo-Karabahia koskevien vaatimusten tukeminen vaikeuttaisi omia mahdollisuuksia pitää kiinni Abhasiasta ja Etelä-Ossetiasta. Keski-Aasiaan karkotettujen muslimigeorgialaisten paluuta on vastustettu ankarasti pitämällä heitä turkkilaisina. Georgialainen on omakielinen ja gruusialainen venäläinen nimitys. (ks. MUSLIM, OSSETIAN 1, ABKHASIAN 1, AZERBAIJAN 1, ARMENIAN 1)

1b. *s* Yhdysvallat: Georgia, osavaltio

2. *s* georgia, gruusia, georgialaisten (1a) kieli, joka kuuluu kaukasialaisen kielikunnan kartvelian kieliperheeseen. Georgia on ollut kirjoitettu kieli 400-luvulta alkaen ja sillä on oma kirjoitusjärjestelmänsä. Venäläislähteiden mukaan kieli jakaantuu 17 etnistä ryhmää vastaavaan murteeseen. Stalinin aikana (1922-1953) kieltä kuitenkin vainottiin, vaikka Stalin olikin itse syntyjään georgialainen. Itse Georgiassa kielellä on kuitenkin ollut aina vahva asema ja mm. mingrelialaiset panivat lapsensa mieluummin georgialaisiin kuin venäläisiin kouluihin (ks. MINGRELIAN).

¹⁴³ Georgialaiset ovat ehkä aina asuneet nykyisellä alueellaan. Nyk. Georgian länsiosa oli kuitenkin ennen ajanlaskumme alkua kreikkalaisvaikutteiden, itäosa persialaisvaikutteiden alainen. 300-luvulla georgialaiset kääntyivät kristinuskoon ja perustivat 500-luvulla oman kirkkokunnan. 600-luvulla arabit valtasivat alueen, kunnes alueesta tuli itsenäinen 400 vuotta myöhemmin ja sen kulttuurin kukoistuskauti alkoi. 1200-luvulla alue joutui mongolien haltuun ja jakaantui 1400-luvun lopulla kolmeen osaan ja edelleen seuraavalla vuosisadalla Turkista ja Persiasta riippuvaisiin herttuakuntiin, jolloin osa georgialaisista kääntyi islamiin. 1700-luvun kansallisuusaatteista huolimatta alue liitettiin vähitellen Venäjään ja venäjämästä tuli hallinnon ja koulun kieli. 1800-luvulla oli useita kapinoita Venäjää vastaan.

3a. *a* georgialainen, gruusialainen, alueeseen (1a), kansaan (1a) tai kieleen (2) liittyen

3b. *a* georgialainen, Georgiaan (1b) liittyen

fr	Géorgien, Géorgienne <i>a</i> (2, 3a); Géorgien, Géorgienne <i>a, s</i> (1b); géorgien <i>m</i> (2)
de	Georgier, Georgierin (1a); Georgisch, Georgische <i>n</i> (2); georgisch (3a); Grusinier, Grusinierin (1a); Grusinische <i>n</i> (2); grusinisch (3a)
ru	грузин, грузинка (1a); грузинский язык (2); грузинский (3a)

georgianization *s*

georgialaistaminen, abhaasien alistaminen Georgian valtaan siirtämällä alueelle muita kansallisuuksia, esim. mingrelialaisia (ks. MINGRELIAN 1, ABKHASIAN) ja muuttamalla v. 1945 kaikki abhaasinkieliset koulut georgiankielisiksi sekä vainoamalla abhaasinkielisiä julkaisuja

Georgian Orthodox Church

Georgian ortodoksinen kirkko, yksi vanhimmista kristityistä yhteisöistä, perustettu 400-luvulla ja pysyi itsenäisenä aina vuoteen 1817, jolloin se liitettiin Venäjän ortodoksinen kirkon alaisuuteen. Kirkko itsenäistyi jälleen Venäjän vallankumouksen myötä 1917 (ks. myös GREEK CHURCH).

ghetto *s*

1. getto, juutalaiskortteli, kaupunkikortteli (alun perin Italiassa), jolle juutalaisten asuminen rajoitettiin, rotusaareke
2. (pej.) kortteli, erit. tiheään asuttu slummi, jolla asuu vähemmistöryhmä tai ryhmiä sosiaalisen, laillisen tai taloudellisen painostuksen seurauksena, esim. mustien asuma-alueet USA:n kaupungeissa
3. eristetty ryhmä, yhteisö tai alue; vrt. myös ZONGO
- 4a. saksa: (pej.) rajoittunut elämäalue, joka jossain suhteessa poikkeaa normaalista
- 4b. saksa: tietty henkinen tai sielullinen alue tai kehys, josta ei pysty irrottautumaan

fr	ghetto <i>m</i> (1, 2, 3)
de	Getto, Ghetto <i>n</i> (1, 2, 3, 4a, 4b)
ru	гетто <i>n</i> (1, 2)

(it *getto* - valimo, koska ensimmäinen getto Venetsiassa 1516 oli valimon vieressä)

ghetto, ghettoize *v*

1. panna ihmiset gettoon asumaan, eristää
2. muuttua getoksi, gettoutua

ghettoize *v* ks. GHETTO *v*

Ghoorka, Ghoorkha, Ghurka ks. GURKHA

Gilan *s*

1. Iran (pohjoisosa, Gilan): gilani, persialaisten sukukansan jäsen; enimmäkseen šiioja, mutta myös perinteisiä uskontoja kannattavia; puhuvat myös persiaa ja kurdia (ks. SHIA, FARSI 3, KURDISH)

2. gilani, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan indoiranilaisen kieliperheen iranilaisikieliin (ks. INDO-EUROPEAN)

fr	parlers du Gilan <i>mon</i> (2)
de	Gilani <i>n</i> (2)
ru	гилянец, гилак (1); гилянский язык (2)

Gio *s*

Liberia (Nimban alue koillisosassa): gio, yhdessä kruiden kanssa kpellien ja bassojen jälkeen maan 3. suurimpaan (n. 8 %) väestöryhmään kuuluva. Giot joutuneet krahnien sortamaksi yhdessä manojen kanssa 1980-luvulta alkaen: vuosikymmenen lopulla osa tapettiin ja osa pakeni naapurimaihin ja muodosti hallitusta vastaan taistelevien joukkojen ytimen, johon myös muut hallituksen sortoon kyllästyneet ryhmät yhtyivät (ainakin osittain mandingo-kulttuurin leviämistä korostavan propagandan vuoksi, ks. MANDINGIZATION), kunnes 1990 suuri osa gioista ja manoista muodosti oman, edellisen kanssa kilpailevan vastarintaliikkeen ja tilanne päättyi kolmen toisilleen vihamielisen joukon epävakaaseen tasapainoon naapurimaiden tullessa väliin. (ks. KRU 1, KPELLE 1, BASSA 1, AMERICO-LIBERIAN, KRAHN 1, MANO 1)

fr	Gio <i>m</i>
de	Gio <i>m</i>

gippo ks. GIPPY

gippy (us. iso alkuk.), **gippo**, **гупо**, **gyppie**, **gyppo**, **gyppy** *s*

1. *s* egyptiläinen (henkilö tai asia), vars. egyptiläinen sotilas
2. *s* egyptiläinen savuke
3. *s, a* mustalainen, vrt. GIPSY

gipsy, **gypsy** *s*

- 1a. (pej.) mustalainen¹⁴⁴, vrt. ROMANY 1
- 1b. (pej.) mustalaiskieli, romani, ks. ROMANY 2
2. (pej.) (naisesta käytettynä) homssu, hutsu, nyk. leikkisämmin vars. ruskeaveriköistä
- 3a. (pej.) maankiertäjä, kulkuri
- 3b. USA: (slg.) rekkakuski
4. *a* retkiaterioihin ja ulkonasyömiseen liittyen: *gipsy breakfast*, *gipsy party*
5. ranska: mustalainen, Espanjan mustalainen

fr	Tsigane, Tzigane <i>s, a</i> (1); Gitan, Gitane (5) ¹⁴⁵
de	Zigeuner, Zigeunerin (1)
ru	цыган, цыганка; цыганин (ark.); <i>мон</i> цыгане, цыганы (1)

¹⁴⁴ Romanit kuuluivat alun perin intialaiseen heimoon. Kun he 1500-luvulla tulivat Englantiin, he väittivät tulevansa Pienestä Egyptistä ja heitä kutsuttiin egyptiläisiksi, josta nimitys vähitellen lyheni nykyiseen muotoonsa. Legendaa ei tosin ole pystytty tyydyttävästi selvittämään.

¹⁴⁵ Tulee espanjan sanasta *gitano*, joka puolestaan on muunnos sanasta *Egiptano*.

gipsy *v*

1. (pej.) kuljeskella, kierrellä ympäri maailmaa; tehdä eväsretki, piknik
2. venäjä: kysellä itsepintaisesti
3. venäjä: pilkata

de zigeunern (1)
 ru цыганить, выцыганить (1, 2, 3)

gipsydom, gipsyhood *s*

1. mustalaiselämä, kiertelevä elämäntyyli
2. romanit kokonaisuutena

gipsyfy *v*

tehdä ulkonäöltään tai luonteeltaan mustalaiseksi; (harv.) tulla mustalaiseksi

gipsyhood ks. GIPSYDOM**gipsyish, gipsy-like** *a*

1. (vähän) "mustalaismainen", romania muistuttava, esim. ulkonäöltään
2. rauhaton, epäsäännöllinen, esim. de *ein zigeunerhaftes Leben führen* - viettää epäsäännöllistä elämää

de zigeunerhaft (1, 2)
 ru цыганский (1)

gipsyism *s*

mustalaiselämä ja -tavat

de Zigeunerleben *n*
 ru цыганская жизнь

gipsyless *a*

mustalaisista vapaa

gipsy-like *a* ks. GIPSYISH**gipsyness** *s*

mustalaismainen ulkonäkö tai luonne

gipsyry *s*

mustalaisleiri

Gond *s*

1. *s* Intia (keskiosan Maikal-kukkulat): gond¹⁴⁶, dravidakielisen, vuoriston metsäalueella elävän alkuperäiskansan jäsen. Keski-Intian dravidakielisistä kansoista suurin kansa, joka ei ole kulttuuriltaan yhtenäinen, vaan jakautuu maantieteellisesti eri puolille hajaantuneihin heimoihin, joista raj gondit (en *Raj Gond*) on kehittynein, vaikkakin noudattaa yhä eräänlaista feo-

---

¹⁴⁶ Gondeilla oli alueella omia keisarikuntia 1300-1700-luvuilla.

daalijärjestelmää. Pohjois- ja keskigondit noudattavat hindujen kastijärjestelmää. Vähiten ulkopuolisia vaikutteita ovat saaneet Madhya Pradeshin muria- ja maria-heimot (en *Muria, Maria*, erit. *Bisonhorn Maria*), jotka ovat maanviljelijöitä, ja kukkulamarioiksi (en *Hill Maria*) kutsuttu keräilytaloudella ja kaskiviljelyllä elävä heimo. Suuri osa gondeista on perinteisten luonnonuskontojen kannattajia. Gondit asuvat Narmada-joen lähteillä mutta eivät ole hyötöneet joen patoamisesta. (ks. myös INDIGENOUS, HINDU, ADIVASI, CASTE, ANIMISM)

2. *s* gondi, ko. kansan kieli, joka on tärkein keskidraavidalaisista kielistä. Noin puolet gondeista puhuu gondia, loput hindiä, marathia ja telugua (ks. DRAVIDIAN, HINDI, MARATHI 2, TELUGU 2).

3. *a* gondilainen, gondi-, kansaan tai kieleen liittyen

fr Gond *m* (1); gond, gondi *m* (2)

de Gondi *m* (1); Gondi *n* (2)

ru ГОНД (1); ЯЗЫК ГОНДИ (2)

(hindi, sa *gonda*)

Gorkha ks. GURKHA

goy, goyah *f*; *mon goyim, goys*

(pej.) ei-juutalainen (juutalaisten käyttämänä), vrt. GENTILE 1

(iw *goy* - kansa, kansakunta)

Great Basin Indians

Yhdysvallat (Utah, Luoteis-Arizona, Coloradon lounaisosa, New Mexican luoteisosa, Nevada, Idaho, Oregon, Kalifornian itäosa): Suuren syvänteen intiaanit¹⁴⁷. Kulttuuripiiriin luetaan mm. utet eli utahit, paiutit, itäšošonit eli Windjoen šošonit, käärmeintiaanit eli pohjoisšošonit, Lemhijoen šošonit, länsišošonit, paviotsot, joita nimitetään myös pohjoispaiuteiksi, sekä wašoet. Näistä omaa kieltään puhuvat suurelta osin uto-asteekkikieliä puhuvat utet ja paviotsot sekä jossain määrin wašoet. Myös paiutit ovat jonkin verran säilyttäneet omaa kulttuuriin. Uskonnollis-poliittiset liikkeet, myös peyotismi, ovat saaneet paljon kannatusta syvänteen intiaanikansojen keskuudessa. 1900-luvulla jotkut kansat (ensimmäisinä utet 1950) ovat saaneet hallitukselta korvauksia menetetyistä maistaan, mutta köyhyyttä on silti vielä jäljellä. Kulttuuripiiriin kuului 1980 noin 29 000 henkeä. (ks. PEYOTISM, SHOSHONE, RESERVATION, INDIAN, AMERINDIAN, INDIGENOUS)

de Grosses-Becken-Indianer

Greek Church, Eastern Orthodox Church, Holy Orthodox Church

kreikkalaiskatolinen kirkko, ortodoksinen kirkko, ks. ORTHODOXY 1

fr L'Église orthodoxe grecque

de die griechisch-orthodoxe Kirche, Ostkirche *f*

Gregorian Armenians ks. ARMENIAN 1b

---

¹⁴⁷ Väestö levittäytyi alueelle Etelä-Kaliforniasta 1000-luvun tienoilla. Elinkeinoina oli kasvien, siementen ja juurien keräily; vain pari eteläisintä kansaa viljeli maata, kun taas itäiset vuoristokansat olivat metsästäjiä. Hevosen leviäminen alueelle 1600-1800-luvuilla aiheutti syvällisiä muutoksia intiaanien kulttuuriin. Valkoisia turkismetsästäjiä ja kauppiaita alkoi liikkua alueella vasta 1820-luvulta alkaen ja siirtolaisia ja kullanetsijöitä 1840-luvulta alkaen. Tällöin osa ratsastajakansoista oli jo muuttunut vihamielisiksi valkoisia kohtaan. Sotia käytiin vuoteen 1879, jolloin kaikki kansat joutuivat alistumaan ja siirtymään reservaatteihin.

Gringo *s*

1. Espanja ja Latinalainen Amerikka: gringo, englantia puhuva ulkomaalainen (pej.)
2. Pohjois-Amerikka: (pej.) angloamerikkalainen

fr Gringo *m* (1)de Gringo *m* (1)

ru гринго (1)

(es *griego* - kreikkalainen, muukalainen, la *Graceus*- kreikkalainen)**Griqua** *s*

Etelä-Afrikka: griqua, afrikaansia puhuva ja osittain eurooppalaistunut värillisten ryhmän jäsen. Ryhmä muutti 1700- ja 1800-luvulla alueelle, josta myöhemmin tuli Oranjen vapaavaltio ja sitten nyk. Transkein alueelle. Ryhmä toimii itsenäisesti päämiestensä alaisuudessa ja on säilyttänyt tuonaikaisen kielensä, johon on sekoittunut paikallisten khoikhoikielten sanoja. (ks. COLOURED 1c, AFRIKAANS, BASTARD 2, REHOBOTH BASTARDS)

fr Griqua *m*de Griqua *m*

ru гриква, метис

Guarani, Guarany *s*

1a. tupi-guarani-kansojen eteläinen haara

1b. Paraguay: guarani, tupi-guarani-kansaryhmään kuuluvan kansan jäsen. Guaranit ovat omaksuneet eurooppalaisia vaikutelmia, mutta säilyttäneet kulttuurinsa mm. uskonnollisissa menoissa. Muutamia erillisiä ryhmiä elää yhä eristäytyneenä metsissä. Kaiowa-heimon, joka ei ole pystynyt sopeutumaan nyky-yhteiskuntaan, kerrottiin v. 1997 kärsivän aliravitsemuksesta, alkoholismista, itsemurhista ja tuberkuloosista.

2. Paraguay: guaraní, intiaanikieli, joka on koko ajan säilynyt rinnan espanjan kanssa mestitsien kielenä, käyt. kaupan ja kanssakäynnin kielenä, kun espanjaa käyt. esim. virastoissa. Kieli kuuluu omana kieliperheenään tupi-guarani-kieliin. Myös merkittävä kansankirjallisuuden kieli ja nyk. merkittävä intiaanikieli Etelä-Amerikassa ketsuan (ks. QUECHUA 2, MESTIZO) rinnalla.

fr Guarani *m* (1), guarani *m* (2)de Guaraní *n* (2)

ru гуарани (1); язык гуарани (2)

Guarany ks. GUARANI**Guebre** ks PARSEE**Gujar** *s*

Intia (luoteisosa; Gujarat, Punjab, Haryana); Pakistan (itäosa): gujar¹⁴⁸, oman kastinsa muodostavan heimon jäsen. Sunnimuslimeja, mutta noudattavat islamin pehmeää, ei-väkivaltaista linjaa: eivät syö lihaa juuri lainkaan ja jos syövät, eivät nautaa, pelkää kunnioituksesta hin-

---

¹⁴⁸ Gujarit ovat ilmeisesti 500-luvulla Koillis-Intiaan hunnien tieltä siirtyneiden heimojen jälkeläisiä. Heimot ovat sen jälkeen sekoittuneet paikallisten rajastanien ja pohjoisgujaratien kanssa. Keskiajalla heistä käytettiin nimitystä gurjara. Kääntyivät islamiin 1600-luvun loppupuolella.

dunaapureitaan kohtaan (SUNNI, HINDU, GUJARATI). Osa on muslimeja. Gujarit puhuvat gujaratia. Venäläislähteiden mukaan myös nimitys gujur käytössä.

fr	Gujar <i>m</i>
de	Gujar, Gudschar, Gudscharat <i>m</i>
ru	гуджар, гуджур
	(omak. nim. <i>gujar</i>)

Gujarati *s*

1. Länsi-Intia (Gujarati, Bombej); Pakistan: gujarati, Gujaratin syntyperäinen asukas¹⁴⁹; suurin osa hinduja, loput muslimeja ja jainalaisia (ks. HINDU, MUSLIM, JAIN)

2. *s* gudžarati, gujarati, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan indoira- nilaisten kielten länsi-intialaisiin kieliin yhdessä mm. sindin, marathin ja rajasthanin kanssa, jotka ovatkin naapurialueiden kieliä. Saanut nimensä gujarien mukaan, ks. INDO-EUROPEAN, SINDHI 2, MARATHI 2, RAJASTHANI 2, GUJAR. Gujaratin osavaltion virallinen kieli, lisäksi sitä puhuu Bombayssa intialaissyntyinen itä- ja eteläafrikkalainen vähemmistö. Kielellä on oma kirjaimisto, joka eroaa vain vähän devanagarista, ja se jakaantuu pohjoiseen, läntiseen ja eteläiseen murteeseen.

3. *s* gudžaratilainen, maakuntaan, asukkaisiin tai kieleen liittyen

fr	gujarati <i>m</i> (2)
de	Gujarati, Gudscharati <i>m</i> (1); Gujarati, Gudscharati <i>n</i> (2)
ru	гуджаратец (1); язык гуджарати (2)

Gurkha, Ghoorka, Ghoorkha, Gorkha, Ghurka (1); Gurkhali (1, 2) *s*

1a. Nepal: gurkha, nepalilainen, sen kansan jäsen, joka muodostaa Nepalin pääväestön ja on hallitsevassa asemassa, ks. myös NEPALI 1

1b. Nepal: vuoristokansat¹⁵⁰ (en *Magar, Gurung, Tumang, Kiranti*), jotka asuvat pienenä vyöhykkeenä tiibetiläisten (pohjoisessa) ja intialaisten (etelässä) välissä, mutta ovat silti säilyttäneet oman etnisen ja kielellisen ainutlaatuisuutensa, osin hinduja, osin lamalais-buddhalaisia (ks. HINDU, LAMAISM, TIBETAN, INDIAN)

1c. Brittiarmeija: 1815 alkaen palvelleet nepalilaiset omina joukko-osastoinaan, *Brigade of Gurkhas* ja *Gurkha Field Force*; sijoitettu kahta jalkaväkipataljoonaa lukuunottamatta Hong Kongiin

2. ghorkali, nepali, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan intialaiskieliin, ks. INDO-EUROPEAN, NEPALI 2; Nepalin virallinen kieli vuodesta 1769 alkaen. Kieltä kirjoitetaan devaganari-kirjaimistolla, joka on Intian yleisimpiä. Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitykset khas ja parbatija (= vuoristoinen) sekä kielestä että kansasta.

fr	Gurkha <i>m</i> (1a, 1c); népalais <i>m</i> (2)
de	Gurkha, Ghurka, Gorkha <i>m</i> (1); Nepali <i>n</i> (2)
ru	гуркха, кхас, парбатия (1a); язык горкхали, кхас-кура, парбатия (2)
	(<i>Gurkha</i> - kaupunki Katmandusta luoteeseen)

¹⁴⁹ Gujaratit saapuivat kauppiaina Pohjois-Intiaan 700-luvulta alkaen ja mm. kustansivat arabien orjakauppaa, minkä vuoksi rannikon väestössä on entisten orjien jälkeläisiä. Gujaratin sulttaanikunnan kukoistuskausi oli 1400-1500-lukujen vaihteessa. Sulttaanikunnan pääkaupunki oli Ahmedabad.

¹⁵⁰ Nepalilaisiksi nimetty hindulaiskansa valloitti Nepalin 1768-69 ja on ollut siitä lähtien maan johdossa. Venäläislähteiden mukaan taas nepalilaisten esi-isät olivat khas-kansaa, joka syntyi 1200-1300-luvuilla, kun magarit ja gurungit ja eräät muut kansat yhdistyivät. Gurkha-kansa syntyi edelleen khasien yhdistyessä muiden paikallisten kansojen kanssa, ja nepalilaiset syntyivät vastaavasti heistä 1700-luvun jälkipuoliskolla.

Gurkhali ks. GURKHA

гypo, gyppie, gyppo, gyppy ks. GIPPY

gypsy ks. GIPSY

Haisla ks. NORTHWEST PEOPLE

Hakka, Kojia *s*

1. Etelä-Kiina (Hainan), Taiwan: hakka, tiettyjä ammatteja harjoittavan kansan¹⁵¹ jäsen
2. hakka, ko. kansan kieli tai murre, joka on sukua sekä kantonin- että mandariinikiinalle, ks. CANTONESE, MANDARIN; mm. Mauritiuksen kiinalaisten kotikieli

fr hakka (2)
ru хакка

de **Halbjude, Halbjudin** *s*; **halbjüdisch** *a*
puoliksi juutalainen, juutalaisen ja us. valkoisen jälkeläinen (ks. JEW, WHITE)

half-Abo *s*

Australia: henkilö, jonka vanhemmista toinen on aboriginaali (ks. ABORIGINAL)

half-bred, half-breed *s*

1. värillinen, "sekarotuinen", erirotuisten vanhempien jälkeläinen, erit. USA:ssa valkoisen tai neekerin ja intiaanin jälkeläinen, vrt. HALF-CAST
2. USA: (pol.) eräille republikaaneille annettu nimitys, jotka 1881 keikuttivat puolueen yhtenäisyyttä

fr sang-mêlé *taip.* (1)
de Mischling *m* (1)
ru метис, метиска (1)

half-breed ks. HALF-BRED

half-cast, half-caste *s*

värillinen, "sekarotuinen", erirotuisten vanhempien jälkeläinen, erit. Intiassa eurooppalaisen isän ja intialaisen äidin jälkeläinen, vrt. HALF-BREED

Hambalite ks. HANBALITE

Hamite *s, a*

1. *s* Pohjois-Afrikka, Arabian eteläosa¹⁵²: haamilainen, sellaisen kansan jäsen, jonka oletetaan polveutuvat Nooan toisesta pojasta, Haamista, (esim. egyptiläiset ja muut afrikkalaiset rodut) erotuksena seemiläisistä. Jaettiin alun perin länsi- (berberit, jotka ovat sekoittuneet seemiläisten arabien kanssa) ja itähaamilaisiin (etiopialaiset ja muut negridirodut), mutta nyk. ko. rotuluokitusta pidetään hyvin kyseenalaisena. Nimitystä käyt. kuitenkin yhä rasistisiin tarkoituksiin: esim. Ruandan kansanmurhan yhteydessä 1994 hutut väittivät tutseja pejoratiivisesti

¹⁵¹ Hakat ovat alun perin pohjoiskiinalainen kansa, joka on asunut maan eteläosissa vasta 1300-luvulta alkaen.

¹⁵² Alun perin haamilaisiin luettiin myös kaanaalaiset, koska he olivat riippuvaisia seemiläisistä arabeista.

haamilaisiksi (etiopialaisiksi) maahantunkeutujiksi, kun he itse ovat maan alkuperäisväestöä.
(ks. SEMITE 1, HUTU, TUTSI)

2. *a* haamilainen, ks. HAMITIC

fr chamite, khamite, hamite *m* (1)

de Hamit, Hamite, Chamit *m* (1)

Hamitic *a*

haamilainen, erit. haamilaiset kielet, Afrikan kielten ryhmä, johon kuuluvat muinainen egypti, berberi, oromo ja muut vastaavat elävät kielet. Eri lähteet puhuvat joko yhteisnimityksenä seemiläis-haamilaisista kielistä, tai sitten seemiläiset kielet mainitaan omana kieliperheenään, kun taas entiset haamilaiskielet ovat omia erillisiä kieliperheitä: muinaiset egyptiläiskielet (egypti ja kopti), berberikielet, kuušilaiskielet ja tšadilaiskielet. (ks. SEMITIC, COPTIC, BERBER 2, AFAR 2, OROMO 2, SOMALI 2, HAUSA 2, vrt. myös NILO-HAMITIC)

fr chamitique, khamitique, hamitique

de hamitisch

Hamiticization *s*

haamilaiseksi tuleminen

Hamitism *s*

haamilaisuus

Hamito-Semitic, Semito-Hamitic, Semitic-Hamitic

haamilais-seemiläinen, erit. haamilais-seemiläiset kielet tai seemiläis-haamilaiset kielet tai afroaasialaiset kielet, ks. HAMITIC

fr chamito-sémitique

de hamito-semitisch

ru семито-хамитский

Han (1, 2, 3), **Chinese** (2) *s*

1a. Kiina: Han-dynastia, 206 e.a.a. - 220 j.a.a., jona aikana buddhalaisuus tuli Kiinaan, Mongolia vallattiin, kirjaimisto otettiin käyttöön ja kulttuuri kukoisti muutenkin

1b. Kiina: Han-dynastia (Xiongnun-dynastia), 303-329

1c. Kiina (pohjoisosa): myöhäisempi Han-dynastia, 947-950, josta kehittyi Shanxin maakunnan pohjoinen Han-dynastia 951-979

1d. Kiina (Gouangdong, Guanxi): eteläinen Han-dynastia, 917-971

2. Kiina, Thaimaa, Malesia, Indonesia, Singapore: han, han-kiinalainen, kiinalainen, yleisin ja suurin väestöryhmä, joka muodostaa noin 94 % Kiinan monimiljardiväestöstä (n. 1,2 miljardia v, 1996). Kiinaksi han-kansallisuuden nimitys on *han minzu* tai *hanzu*.

3. Kanada (Yukonterritorio): han, luoteisen vuoriston intiaaneihin kuuluvan intiaanikansan jäsen; kutchininkielinen nimitys *hankutchin* - jokivarren kansa (ks. NORTHWEST MOUNTAIN INDIANS)

fr Han, Chinois *m* (2)

de Han, Chinesen, Hanchinesen *mon* (2)

ru китаец, хань, ханжень (2)

Hanafism s, Hanaf school

Egypti, Irak, Syyria, Libanon, Turkki, Keski-Aasia, Afganistan, Pakistan, Intia, Kiina: hanafilaisuus, hanafilainen koulukunta, Abu Hanifan (699-767) perustama sunnimuslimien lahko, joka tulkitsee sunnaa kaikkein vapaimmin. Tulkinta koskee lähinnä uskonnollisia riittejä ja oikeudenkäyttöä suhteessa historian myötä tapahtuviin yhteiskunnallisiin muutoksiin. (ks. SUNNA, SUNNI, MUSLIM; vrt. SHAFIISM, MALIKISM, HANBALISM)

ru ханифизм, ханифитский мазхаб

Hanafite, Hanefite, Hanifite s, a

1. *s* hanafilainen, hanafilaisuuden kannattaja, ks. HANAFISM

2. *a* hanafilainen, hanafilaisuutta koskeva

fr hanafite, hanifite *m* (1)

de Hanefite, Hanafite *m* (1)

Hanaf school ks. HANAFISM

Hanbali school ks. HANBALISM

Hanbalism s, Hanbali school

Saudi-Arabia: hanbalilaisuus, hanbalilainen koulukunta, sunnimuslimien lahko, joka noudattaa Ahmad ibn Hanbalin riittiä (780-855). Sunnimuslimien lahkoista kaikkein konservatiivisin, joka kannattaa vanhentuneita yhteiskuntarakenteita ja on fundamentalistien ihailun kohteena: esim. Muhammad Abd al Wahhab pakotti Saudi-Arabian ja Qatarin omalle kannalleen (ks. WAHABIISM, SUNNA, SUNNI, MUSLIM; vrt. SHAFIISM, MALIKISM, HANAFISM)

ru ханбализм, ханбалитский мазхаб

Hanbalite, Hambalite s, a

1. *s* hanbalilainen, hanbalilaisuuden kannattaja (ks. HANBALISM)

2. *a* hanbalilainen, hanbalilaisuuden mukainen

de Hanbalit *m*

Hanefite ks. HANAFITE

Hani, Woni, Houni s (1), Hani s (2)

1. Kiina (Yunnan, lounaisosa), Myanmar, Thaimaa: hani¹⁵³, tiibetiläis-burmalaisen, perinteisiä uskontoja harjoittavan kansan jäsen. Hanit ovat itse asiassa jiden heimo (ks. YI). Kiinan vähemmistökansana hanit ovat pieni kansa, mutta lukumääräisesti heitä kuitenkin on yli miljoona. Hanien kulttuurissa on erotettavissa eteläinen, thain vaikutuksen alainen haara ja pohjoinen, tiibetiläinen haara. Venäläislähteiden mukaan hanit puhuvat ji-kielen murretta. Hanikansallisuuden nimitys kiinaksi on *hanizu*.

¹⁵³ Hanit saapuivat alueelle Tiibetistä luultavasti Han-dynastian aikana ajanlaskumme alun tienoilla. Silloiset hanit ovat jossain määrin sekoittuneet mongoleja alueen kautta paenneisiin thaihin (ks. THAI 1). Venäläislähteiden mukaan hanit muodostivat 1400-1800-luvuilla feodaalisia yhteisöjä.

2. Yhdysvallat, Kanada: hani, luoteisen vuoriston intiaanien kulttuuripiiriin kuuluvan kansan jäsen (ks. NORTHWEST MOUNTAIN INDIANS)

fr hani *taip*

ru хани (1)

(Kiinan hanien omak. nim. *hani* - ihmiset)

Hanifite ks. HANAFITE

Harijan *a*

Intia, Sri Lanka: kastiton, kasteihin kuulumaton hindu, aikaisempi nimitys UNTOUCHABLE. Kastittomat jakaantuvat esim. Tamil Nadussa, Intian eteläosassa, kolmeen pääluokkaan: en *Pallar, Paraiyar ja Chakkiliyar*, jotka ovat keskittyneet alueen eri osiin ja jakaantuvat edelleen useisiin alakasteihin. Kastittomat voivat olla paitsi hinduja myös kristittyjä tai muslimeja. Aik. kastittomat eivät juuri omistaneet maata, vaan he vuokrasivat ylempien kastien maita ja toimivat käsityöläis- ja palveluammateissa, mutta nyk. maanomistus on levinnyt jokseenkin laajalle myös kastittomien parissa mm. teollisuustuotannossa saatujen ansioiden turvin, joskin hyvin epätasaisesti jakaantuen. Myös roomalaiskatolinen kirkko on koulutuksen avulla nostanut monien kastittomien ryhmien asemaa. (ks. myös HINDU, CASTE, ROMAN CHURCH)

fr Harijan *taip*

de Haridschan, Harijan *m*

(sa *harijana* - Vishnu-jumalalle kuuluva¹⁵⁴)

harka *s*

1a. Arabimaat, erit. Pohjois-Afrikka: poliittisen tai uskonnollisen vallan ylläpitämä sotilaallinen tai puolisosilaallinen joukko

1b. Ranskan Afrikan siirtomaat: Ranskan armeijan tueksi perustettu, "alkuasukkaista" koostunut sotilasosasto

2. ranska: sotilas ko. joukoissa (1b)

fr harka *f* (1, 2); harki *m* (2)

Harratin ks. MOOR 2; TUAREG 1

de Hartani *yks*; Harratin *mon*; Haratin *m*

Hassaniya *s*

hassaniya, yksi arabian murteista (ks. MOOR, ARABIC)

Hausa, Haussa, Housa, Houssa *s*

1. Niger, Nigeria ja Togo (pohjoisosaa), Kamerun, Ghana, Tšad: haussa, hausa, afrikkalaiskan-¹⁵⁵ jäsen; läheistä sukua fulaneille ja lasketaan sen vuoksi usein samaksi heimoksi. Hausat ovat enimmäkseen sunnimuslimeja. Monet ovat kauppiaita ja talouselämän johdossa ko.

¹⁵⁴ Mahatma Gandhi antoi kastittomille uuden, arvostetumman nimen.

¹⁵⁵ Haussat saapuivat Pohjois-Nigeriasta, jossa heillä oli kaupunkivaltioita 1000-luvulla, ja perustivat oman haussavaltionsa nyk. Nigerin pohjoisosaan. Islamilaistuiivat 1300-luvulla. 1400-1700-luvuilla kaupunkivaltiot olivat Songhain kuningaskunnan hallussa, ja 1800-luvun alussa fulanit ja haussat muodostivat Sokoton kalifaatin, joka tuhoutui vasta 1903.

valtioissa. Nigerin suurin väestöryhmä, jolla ei kuitenkaan ole ollut hallitusvaltaa ennen vuotta 1993, jolloin maa sai ensimmäisen haussa-presidentin (edelliset presidentit olivat djermoja). Nigerian suurin väestöryhmä, joista suurin osa on muslimeja. Nigeriassa haussoilla on ollut ristiriitoja kristittyjen katafien kanssa ja Nigerissä väkivaltaisuuksia muslimifundamentalistien kanssa sekä yhteenottoja paimentolaistuaaregien kanssa. (ks. SUNNI, KATAF, HAUSA-FULANI, FULANI 1, DJERMA 1, MUSLIM, FUNDAMENTALISM, TUAREG 1)

2. haussa, hausa, ko. kansan kieli, kuuluu sukukieliseen afroaasialaisen kielikunnan tsadilaiseen kieliperheeseen (ks. myös HAMITIC). Kieli levisi islamin myötä ja on käytössä liike-elämän kielenä Nigerissä ja muissakin Länsi-Afrikan valtioissa ja yleinen puhekieli myös Nigerin pohjoisosassa. Arabialainen kirjaimisto, joka on nyk. käytössä vain islamilaisessa kirjallisuudessa, luotiin 1700-luvulla ja latinalaisen kirjaimisto 1800-luvulla.

fr	Haoussa <i>m</i> (1); haoussa <i>m</i> (2)
de	Hausa, Haussa <i>m</i> (1); Hausa <i>n</i> (2)
ru	хауса (1); язык хауса (2)

Hausa-fulani, Hausa/Fulani

Nigeria (pohjoisosassa), Niger: haussa-fulani, sukulaisuuden vuoksi haussoista ja fulaneista käytetty yhteisnimitys. Heimoilla on ristiriitoja pohjoisessa mm. tuaregien, maurien ja bellojen kanssa, etelässä mm. kristittyjen ibojen kanssa (Biafra). Nigeriassa jotkut osavaltiot ovat heidän hallinnassaan ja näillä alueilla monet vähemmistökansat ovat joutuneet heidän sortamukseen, mikä on johtanut jopa väkivaltaisiin yhteenottoihin. (ks. TUAREG 1, MOOR 2, BELLA, IBO 1; vrt. YORUBA)

Haussa ks HAUSA

Havasupai s

1. Yhdysvallat (Luoteis-Arizona, Cataract Creekin alajuoksu, Havasun reservaatti): havasupai, lounaisen ylängön intiaaneihin lukeutuvan kansan¹⁵⁶ jäsen. Havasupait kävivät 1970-luvulla kamppailua hallitusta vastaan maidensa omistusoikeudesta, ja lopulta reservaattia laajennettiin huomattavasti. Havasupaiden reservaatti sijaitsee Grand Canyonin reunan alapuolella ja on vain noin 400 m leveä, niinpä kansan tärkeimmät tulot ovatkin turismissa. Havasupaita oli v. 1980 noin 500 henkeä. (ks. SOUTHWEST INDIANS, INDIAN, AMERINDIAN, INDIGENOUS, APACHE, RESERVATION; vrt. TAOS 1)

2. havasupai, ko. kansan kieli; hokan-siouxin kielikunnan hokan-kohuiltekan alaluokan esseen-juman kieliperheen jumankielten ryhmään kuuluva kieli; kieli on hyvin säilynyt

(omak. nim. *havasupai* - sinivihreän veden kansa)

Hazara s

Afganistan (keskiosassa), Iran, Pakistan (Balutšistan): hazara, muslimikansan¹⁵⁷ jäsen; jakaantuvat länsi- ja itähazareihin. Itähazarat ovat alueen suurin šiia-ryhmä ja etupäässä maanviljelijöitä vuoristossa, jotkut paimentolaisia. He puhuvat mongolian- ja turkinsekaista darin sukukieltä. Länsihazarat taas ovat sunnimuslimeja ja heistä monet ovat yhä paimentolaisia tai puoli-

¹⁵⁶ Havasupait viljelivät maata hedelmällisessä kanjonissaan ja kävivät kauppaa navahojen, hopien ja mohavien kanssa. He olivat rauhaarakastava kansa, joka joutui puolustautumaan yavapaita ja länsiapasseja vastaan. Kanjonista tehtiin 1880 reservaatti.

¹⁵⁷ Hazarat ovat 1200-1300-luvulla maahan hyökänneiden mongolien, turkkilaisten ja persialaisten valloittajien jälkeläisiä.

paimentolaisia. Köyhyys on pakottanut monet hazarat kaupunkeihin palvelu- ja lastaustehtäviin. (ks. SHIA, DARI, SUNNI)

fr Hazara *taip* (1)
 de Hazara, Hasara, Hesoreh *m*
 ru хазарец, хазара
 (omak. nim. *hazara*; fa *hazar* - tuhat)

Hebraic *a* ks. HEBRAISTIC

Hebraicism (harv.) ks. HEBREWISM

Hebraicize *v* (harv.) ks. HEBRAIZE

de **Hebraika** *f*
 heprealaiseen kulttuuriin, kieleen
 ja historiaan liittyvät teokset

Hebraism, Hebrewism; Hebraicism (harv.)

1. heprealainen ilmaisu tai sanonta jossain muussa kielessä
2. juutalainen luonne, ajattelutapa, uskonto, ks. JUDAISM

fr hébraïsme *m* (1) (2, harv.)
 de Hebraismus *m* (1)

Hebraist *s*; **Hebrewist** *s* (harv.)

1. heprean tutkija
2. juutalainen, ks. JEW
3. ajanlaskumme alun tienoilla: palestiinanjuutalainen, vrt. kreikanjuutalainen, ks. JEW
4. joku, joka uskoo, että Raamattu on kirjoitettu kreikaksi ja siihen on vain lisätty heprealaisia sanontoja

fr hebraïste *m, f* (1)
 de Hebraist, Hebraistin (1)
 ru гебраист (1)

Hebraistic, Hebraic *a*

heprean tutkimukseen liittyvä

de **Hebraistik** *f*
 heprean kielen ja kulttuurin tutkimus
 ru гебраистика

Hebraization *s* ks. HEBRAIZE

Hebraize *v*; **Hebraicize** *v* (harv.); **Hebraization** *s*; **Hebraizer** *s* (ks. JUDAIZE, JUDAIZATION, JUDAIZER)

1. käyttää heprealaisia ilmaisuja
2. noudattaa juutalaisuutta; vast. juutalaisuuden noudattaminen, noudattaja
3. käännyttää juutalaisuuteen; vast. käännyttäminen, käännyttävä
4. ranska: puhua hepreaa, heprean kieltä

fr hébraïser (1, 4)

Hebraizer *s* ks. HEBRAIZE

Hebrew *s, a*

1. *s* heprealainen, Aabrahamista, Iisakista ja Jaakobista polveutuvaan kansaan tai heimoon kuuluva, israiliitti, juutalainen. Aik. varhaiset israiliitit, nyk. käytössä JEW-nimityksen sijasta sen herättämien uskonnollisten ym. assosiaatioiden välttämiseksi. (ks. ISRAELITE)

2a. *s* heprea, kieli, joka kuuluu afroaasialaisen kielikunnan seemiläisen kieliperheen pohjoisseemiläisiin kieliin ja on ryhmän ainut elossaoleva kaanaalainen kieli; Israelin virallinen kieli, ks. ISRAEL

2b. *s* heprea, käsittämätön ilmaisu ”*se on minulle hepreaa*”, ks. WELSH

2c. *s* muinaisesta arameasta ja hepreasta 200-luvulla j.a.a. kehittynyt kirjaimisto, jota käyt. hepreassa, jiddissä ja ladinossa (ks. ARAMAIC, YIDDISH, LADINO 2)

3. *a* heprealainen, kansaan ja kieleen liittyen, sama kuin ISRAELITISH, JEWISH

fr	Hébreu <i>m, f</i> ; Hébreux <i>mon</i> (1); hébreu <i>m</i> (2a, 2b); hébreu <i>m</i> (3); hébraïque <i>f</i> (31)
de	Hebräer <i>m</i> (1); Hebräisch, Hebräische <i>n</i> (2a); hebräisch (3)
ru	иврит (2a)

Hebrewdom *s*

heprealaisten yhdyskunta, juutalaisuuden henki ja laatu

Hebrewess *s* ks. JEWESS

Hebrewism ks. HEBRAISM

Hebrewist (harv.) ks. HEBRAIST

Hebrews *s*

(Raamattu) heprealaiskirje

Hebrew-wise *adv*

heprealaisittain, kuten heprea, oikealta vasemmalle, takaperin

Hemshinli

muslimiarmenialainen, ks. ARMENIAN

Henga ks. TUMBUKA

Herero *s*

1. Namibia, Angola (lounaisosa), Botswana, Etelä-Afrikka: herero, etupäässä luterilaisen bantukansan¹⁵⁸jäsen. Hererot olivat ennen paimentolaisia ja vain reservaateissa maanviljelijöitä, nyk. plantaasi- ja kaivostyöläisiä ja vain himbat ja tjimbat (en *Ovahimba*, *Ovatjimba Herero*; Namibian pohjoisosa, Ovamboland) ovat pystyneet säilyttämään perinteisen elämäntavan, jossa mm. karjaa arvostetaan hyvin paljon. Monet ryhmät kieltäytyvät omaksumasta mitään länsimaista ehkä jotain amulettien koriste-esineitä lukuunottamatta, eivätkä kaikki ryhmät ole koskaan edes nähneet valkoivoista. Näistä himbojen kulttuuri on uhattuna

---

¹⁵⁸ Hererot tulivat 1600-1700-luvulla pohjoisesta ja muodostivat alueen suurimman väestöryhmän, joka hallitsi viime vuosisadalle asti alueen karjankasvatusta. 1800-luvulla hererot taistelivat namoja (ks. NAMA 1) vastaan ja voittivat, ja 1904 he nousivat saksalaisia vastaan, jolloin 3/4 kuoli ja loput työnnettiin Kalahariin.

patohankkeen vuoksi, joka pakottaisi heidät siirtymään pois esi-isien mailta ja hautojen luota. Länsimaistuneempien heimojen naiset käyttävät yhä Saksan vallan aikana omaksumiaan pitkiä viktoriaanisia pukuja. Nyk. Botswanan hererot haluaisivat palata takaisin Namibiaan. Heroilla on myös oma vuonna 1955 perustettu Oruuano-kirkko, kun taas osa heistä (mbanderut, itähererot) kuuluu vuonna 1964 perustettuun *Church of Africa* -kirkkoon. Aik. hereroita nimitettiin virheellisesti damaroiksi (en *Cattle Damara*). Namibian puolueista NPF ja Swano ovat lähinnä hereronkielisten heimojen puolueita. (ks. BANTU, RESERVATION 3, BERGDAMARA)

2. herero, otjiherero, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin; otji-herero on opetuskielenä Namibiassa ja sillä on julkaistu uskonnollista kirjallisuutta 1800-luvulta alkaen; herero on myös yksi ko. kielen murteista

fr Herero *m* (1); hérero *m* (2)
 de Herero, Ovaherero *m* (1); Herero *n* (2)
 ru гереро, овагереро (1); язык гереро (2)
 (omak. nim. *otshi-herero*)

fr Hibernia <i>f</i>
Antiikin Rooma: Irlanti
de Hibernien <i>n</i>

Hibernian *s, a*

1. *s* irlantilainen, Irlannin asukas, ks. IRISHMAN
2. *a* irlantilainen, asukkaisiin liittyen, vrt. IRISH 3a

Hibernianism *s*

1. irlantilaisuus, irlantilainen luonne, kansallisuus, piirre, tapa, ks. IRISHNESS, IRISHRY
2. irlantilainen sanonta, vrt. IRISHISM, HIBERNICISM

Hibernically *adv*

irlantilaisittain, erit. puheessa oleva selvä ristiriita tai epäjohdonmukaisuus termeissä

Hibernicana *s*

irlantilainen, erit. kirkkoon (*Irish Church*) liittyen

Hibernicism *s*

1. iirinkielinen sanonta, ks. IRISHISM, IRISH BULL
2. irlantilaisuus, irlannin kansallisuus, ks. HIBERNIANISM 1

Hibernicize *v* ks. HIBERNIZE 1

Hibernization *s* ks. HIBERNIZE

Hibernize, Hibernicize *v*; **Hibernization** *s*

1. irlantilaistaa, muuttaa muodoltaan tai luonteeltaan irlantilaiseksi; vast. irlantilaistaminen
2. toimia kuin irlantilainen

Hibernologist *s* ks. HIBERNOLOGY

Hibernology *s*; **Hibernologist** *s*

Irlannin historian tutkimus; vast. Irlannin historian tutkija

Hibernophobe *s*

henkilö, joka suhtautuu vihamielisesti tai vierastaen irlantilaisiin

High Dutch

1. (ark.) ks. DUTCH 2a

2. ks. DUTCH 2d

highland indians, highland population

Keski- ja Etelä-Amerikka: vuoristointiaanit, vuoristossa asuvat intiaaniheimot, jotka eristäytyneisyytensä vuoksi ovat yleensä paremmin pystyneet säilyttämään kulttuurinsa ja kansallisen identiteettinsä kuin alavilla mailla asuvat heimot, vrt. LOWLAND INDIANS

Highland Scots

Ylämaan skotit, ks. SCOTCH 1

Hill peoples

Myanmar (lounaisosan vuoristo): kukkulakansat, kansaryhmä, johon kuuluvat mm. karenit, shanit, kachinit, chinit ja monit ja joka suhtautuu vihamielisesti keskushallintoon ja jopa taistelee oikeuksiensa puolesta hallitusta vastaan. Jotkut ryhmät ovat osallistuneet oopiumkauppaan ja muuhun salakuljetukseen. (ks. KAREN 1, SHAN 1, KACHIN 1, CHIN 1, MON 1, BURMESE 1, TATMADAW)

Himba ks. HERERO

Hinayana *s*

hinajana-buddhalainen, hinajana-buddhalaisuuden kannattaja, ks. HINAYANISM

fr	Hinayana <i>taip</i>
de	Hinajana, Hinayana <i>n</i>
ru	хинаяна

(sa *hinayana* - pieni kulkuneuvo¹⁵⁹)

Hinayanism *s*

Sri Lanka, Burma, Thaimaa, Laos: hinajana-buddhalaisuus, buddhalaisuuden vanhin suuntaus, joka pitää ihanteenaan omaan ratkaisuun pyrkivää pyhimystä Archtia eikä koko maailman parantamiseen pyrkivää Bodhisattvaa, niin kuin mahajana-buddhalaiset, vrt. MAHAYANISM, BUDDHISM

Hindi *s, a*

1. *s* hindi, indoeurooppalaisten kielten indoiranilaisen kieliperheen keski-intialaisiin kieliin lukeutuva kieli, joka on itse asiassa useiden eri murteiden yhteisnimitys ja jonka sanastoa on kehitetty Delhin murteen pohjalta 1800-luvulta alkaen; eräiden lähteiden mukaan hindistä on kaksi kirjallista muotoa, hindustani ja urdu, jotkut taas pitävät hindustania hindin murteena ja urdua erillisenä kielenä; hindi on Intian virallinen kieli ja urdu taas Pakistanin; hindiä, kuten mm. marathia ja nepaliakin kirjoitetaan devanagari-kirjaimilla, joka on yksi tärkeimmistä intialaisista kirjoitustavoista (ks. INDO-EUROPEAN, PANJABI, HINDUSTANI, URDU; MARATHI, NEPAL 2)

---

¹⁵⁹ Alun perin mahajana-buddhalaisten antama halventava nimitys (ks. MAHAYANISM)

2. *a* pohjoisintialainen; hindiläinen

fr Hindi *m* (1); hindi *m* (2)

de Hindi *n* (1)

ru хинди (1)

Hindoo ks. HINDU

Hindooic ks. HIDUIC

Hindooism ks. HINDUISM

Hindoostanee ks. HINDUSTANI

Hindu, Hindoo (1, 2, 3); **Hinduic, Hindooic** *a* (3)

1. *s* Pohjois-Intia: hindu¹⁶⁰, arjalaista syntyperää oleva asukas, joka kannattaa hindulaisuutta erotuksena muslimeista (ks. ARYAN)

2. *s* Intia, Nepal, Pakistan, Sri Lanka, Burma Malesia, Mauritius, Etelä- ja Itä-Afrikka, Fidzi, Trinidad: hindu, hindulaisuuden kannattaja. Intiassa n. 90 % väestöstä on hinduja ja toisaalta 90 % kaikista hinduista asuu Intiassa. Hinduisten kansallistunne alkoi Intiassa nousta 1860-luvulta alkaen; liikkeen muuttumista ääriliikkeeksi on kuitenkin ehkäissyt Gandhin pasifistinen esimerkki. Hinduilla on ristiriitoja monissa maissa mm. muslimien kanssa, esim. Intian pohjoisosassa ja Pakistan. Mauritiuksella, jossa hindut ovat suurin etninen ryhmä¹⁶¹ (52 %), mm. sokeriplantaasien peltotyöläiset ovat joko hinduja tai muslimeja ja tehtaiden työläiset hinduja, kreoleja, muslimeja tai tamileja, ks. HINDUISM, MUSLIM, CREOLE 7b, MULATTO 1d, TAMIL 1, TELUGU, MARATHI, SINO-MAURITIAN, FRANCO-MAURITIAN. Bhutanissa on ristiriitoja maahan Nepalista muuttaneiden hindujen¹⁶² ja maan pääväestönä ja hallitusvastuussa olevien buddhalaisten välillä, ks. BUDDHISM, LHATSHAMPA.

3. *a* hindulainen, hinduihin ja uskontoon liittyen; intialainen

fr Hindou, Hindoue *s, a* (1, 2, 3)

de Hindu *m* (1, 2)

ru индуист, индус (2); индуистский (3)

(fa Indus-joen nimestä)

Hinduic ks. HINDU

Hinduism, Hindooism *s*

hindulaisuus, Intian tärkein uskonto, joka on brahmalaisuuden ja Etelä-Intian dravidakielisten kansojen uskontojen sekoitus; toisistaan merkittävästi poikkeavien lahkosten perhe, joita yhdistää yhteinen tausta ja perintö. Muista uskonnoista poiketen hindulaisuudella ei ole perustajaa eikä yhtä ainoata jumalaa, ei dogmeja tai käännytystyötä, vaan se sallii paikalliset uskon

¹⁶⁰ Keskiajalla hinduilla tarkoitettiin Intian asukkaita yleensä. Muslimit taas nimittivät kaikkia ei-muslimeja hinduiksi.

¹⁶¹ Hindut tulivat saarelle Pohjois-Intiasta 1800-luvulla.

¹⁶² Nepalilaiset hindut ovat viljelleet maata jo sadan vuoden ajan Bhutanin eteläisillä kukkuloilla.

not hindulaisuuden ohella; tärkeää on vain kasteihin kuuluminen ja Vedan tunnustaminen jumalaksi. (ks. myös BRAHMANISM, DRAVIDIAN)

fr	Hindouisme <i>m</i>
de	Hinduismus <i>m</i>
ru	индуизм

Hindustani, Hindoostanee

1. *s* Intia: hindustanilainen, Hindustanin syntyperäinen asukas, hindu tai muslimi
2. *s* hindustani, kieli¹⁶³, joka on Pohjois-Intian tärkein yleiskieli ja jota joskus pidetään vain hindin yhtenä kirjallisena muotona, ks. HINDI
3. *a* hindustanilainen, hindustani-, Hindustanin alueeseen, ihmisiin ja kieleen liittyen

fr	hindoustani, hindustani <i>m</i> (2)
de	Hindustani <i>n</i> (2)
ru	хиндустанец (1); язык хиндустан (2)

Hispanic

- 1a. *s* USA: espanjaa puhuva, Latinalaisesta Amerikasta kotoisin oleva henkilö (us. *mon*)
- 1b. *s* USA: väestökisterissä (The United States Bureau of the Census) käytetty nimitys henkilöistä, jotka ovat kotoisin Latinalaisesta Amerikasta; jaetaan edelleen useisiin alaryhmiin (vrt. LATINO, MEXICAN, MEXICAN AMERICAN, CHICANO; ETHNIC GROUP, BLACK, NON-HISPANIC WHITE, NATIVE AMERICAN, ASIAN/PACIFIC ISLANDER)
2. *a* Espanjaan ja sen ihmisiin liittyvä, vars. Antiikin aikaiseen Espanjaan

fr	hispano-american <i>a</i> ja <i>s</i> (1a), hispanique <i>a</i> (2)
de	Hispano <i>m</i> ; Hispanoamerikaner, Hispanoamerikanerin; Hispana <i>f</i> (1a)
ru	испанский (2)

Hispanicism, Hispanism *s*

espanjalle ominainen piirre, ilmaus tai lainasana jossain muussa kielessä kuin espanjassa

fr	hispanisme <i>m</i>
de	Hispanismus <i>m</i>

hispanicize, hispaniolate, hispaniolize, hispanize *v*

- 1a. espanjalaistaa, tehdä espanjalaiseksi
- 1b. espanjalaistua, tulla espanjalaiseksi

de	hispanisieren
----	---------------

hispaniolate, hispaniolize *v* ks. HISPANICIZE

Hispanism ks. HISPANICISM

---

¹⁶³ Hindustani syntyi alun perin Pohjois-Intian valloittaneiden muslimien ja heidän jälkeläistensä kieleksi, kun länsihindin murteisiin sekoittui arabialaisia ja persialaisia sanoja. Kieltä on kutsuttu myös urduksi mogulivalloittajien leirien (*zaban-i-urdu* - leirin kieli) mukaan. Hindustani on ollut Pohjois-Intian ja Dekhanin alueen eri kansojen yhteiskieli 1500-luvulta lähtien aina vuoteen 1947, jolloin Intia itsenäistyi. Englantilaiset ja Gandhi yrittivät turhaan antaa hindustanille virallisen kielen aseman (ks. URDU).

Hispanist, hispanist *s*

hispanisti, Espanjan kielen, kulttuurin ja sivistyksen tutkija tai tuntija

hispanize *v* ks. HISPANICIZEde **Hispanität** *f*

yhteiseen kulttuuriin perustuva espanjankielisten kansojen yhteenkuuluvuuden tunne

Hispano-Mauresque, Hispano-Moresco, Hispano-Moresque *a*

espanjalais-maurilainen (ks. MOOR 2)

fr hispano-moresque, hispano-mauresque

de **Hispanoamerikanismus** *m*

Latalaisessa Amerikassa puhutun espanjan kielellinen erikoispiirre

Hispano-Moresco, Hispano-Moresque ks. HISPANO-MAURESQUE**Hispanophil, Hispanophile** *s*

Espanjan ja sen kulttuurin ystävä

Hmong, H'moong ks. MIAO**Hmu, Hmung** ks. MIAO**Holy Orthodox Church** ks. GREEK CHURCH**Homeland** ks. BANTUSTAN**Home Rule**

itsehallinto, valtion, siirtomaan, maakunnan jne. hallitus, joka koostuu sen omista kansalaisista; poliittinen periaate tai teoria, jonka mukaan maa tai maakunta hallitsee omia asioitaan. Käytetty erit. Britannian politiikassa viittaamaan noin 1870 alkaneeseen liikkeeseen, joka pyrki Irlannin itsenäistymiseen kansallisen parlamentin välityksellä

fr Home Rule

de Homerule *f***honkey, honkie, honky** *s, a*

USA: (slg.) valkoinen, valkoiset, vrt. HUNK

honkie, honky ks. HONKEY**Hottentot** *s*1. hottentotti, puolipaimentolaisen, mahdollisesti bušmanneista kehittyneen kansan jäsen; muistutti fysiologisesti bušmanneja ja oli omaksunut bušmannikielen naksahdusäänteet¹⁶⁴ (ks. BUSHMAN, KHOI 1a)

2. hottentotti, ko. kansan kieli, kuuluu khoikhoikieliin (ks. KHOI 2)

---

¹⁶⁴ Hottentotit tulivat Namibiasta Hyväntoivonniemelle 1600-luvulla ja työnsivät bushmannit tieltään; koko kansa kuoli isorokkoon 1770-luvulla

3. (pej.)vähä-älyinen tai kulttuuriltaan alempiarvoinen, nyk. harvinainen, esiintyy enää sanonnoissa, kuten "*no more sense than a Hottentot*"

fr Hottentot *m* (1); hottentot *m* (2)

de Hottentott *m* (1); hottentottisch (2)

ru ГОТТЕНТОТ (1); ГОТТЕНТОТСКИЙ ЯЗЫК (2)

(nl *Getotterer, hay-totterer*; en *stutterer* - änkittäjä; kielen naksahdusäänteistä, ks. KHOI-SAN)

Houni ks. HANI

Housa, Houssa ks. HAUSA

Huei ks. HUI

Hui, Huei, Hui-hui, T'ung-Kan; Pathay; Dungan *s*

Kiina (Gansu, Sinkiang, Qinghai), ja Myanmar (Kiinan vastainen raja-alue), Uzbekistan, Kazahstan, Kirgizistan: hui¹⁶⁵; tungaani, dungaani; islamia kannattavan kansan jäsen, oikeastaan vain islamin omaksuneita han-kiinalaisia. Kiinan vähemmistökansoista toiseksi suurin (n. 0,7 %) sekä Gansun maakunnan suurin vähemmistöryhmä (silti vain noin 5 % koko maakunnan väestöstä) ja Qinghain maakunnan toiseksi suurin vähemmistöryhmä (n. 14 %) tiibetiläisten jälkeen. Kansallisuus on määritelty osin keinotekoisesti kommunismin aikana. Pathay-nimitystä käyt. burman kielessä, kun taas tungaani on Keski-Aasiaan 1800-luvulla saapuneiden huiden nimitys. Huilla on myös oma Ningxian autonominen alueensa, jonka väestöstä he muodostavat n. 35 % ja osalle heidän alueitaan on annettu autonomisen kunnan oikeudet. 1700-luvulta alkaen huit ovat toistuvasti yrittäneet päästä eroon kiinalaisten vallan alta, viimeksi 1931-34. Kulttuuriltaan huit eivät suuresti poikkea haneista (ks. HAN 2) ja he käyttävät kiinan kieltä. Kiinaksi hui-kansallisuuden nimitys on *huizu*, joka alun perin piti sisällään kaikki Kiinan muslimikansat, siis myös mm. uiguurit, kazakit jne. (vrt. HAN, UIGHUR, KAZAKH, ISLAM, TIBETAN)

fr Hui *taip*

de Hui, Huei; Dungan

ru хуэй; лаохуэйхуэй; хуэйцзу, хуэйминь; тунгань, дунган

(kiina: *huei, hueizu, hueimin* - muslimi; omak. nim. *laohueihuei*; turkki: *t'ung* - käännyttäjä; burma: *pathay*)

Hui-hui ks. HUI

human rights *mon*

ihmisoikeudet; kansalais- ja poliittiset oikeudet, joiden tarkoituksena on suojata yksilön vapauksia ja säilyttää hänen ihmisarvonsa suhteessa muihin ja valtioon. Yksilön tasolla (*individual rights*) ennen kaikkea oikeus yksityisyyteen ja valtion sekaantumattomuuteen sekä sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset oikeudet, joiden tavoitteena on hyvinvointi tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden pohjalta. Ryhmien oikeudet (*group rights*) taas pyrkivät suojaamaan ja edistämään ryhmän jäsenten yhteisiä etuja ja niistä pääsee osalliseksi vain osana ryhmää, esim. oikeus olemassaoloon, omaan kieleen ja kulttuuriin sekä oikeus osallistua maan tai alueen hallintoon ja luonnonvarojen käytöstä päättämiseen. Yksilön ja ryhmien oikeuksien väliin jää joitakin oikeuksia, joiden mukaan yksilöä suojellaan osana etuoikeutettua ryhmää (esim. vähemmistöryhmää). Ihmisoikeudet voidaan jakaa henkiinjäämistä edistäviin (*survival*), suo-

¹⁶⁵ Huit polveutuvat mahdollisesti uiguureista ja kääntyivät islamiin 1300-1400-luvulla.

jaaviin (*protection*), valtuuttaviin (*empowering*) ja kollektiivisiin (*collective*) oikeuksiin. Oikeuksista taistellaan yleensä valtiota vastaan. (vrt. CIVIL LIBERTY, INTRASTATE CONFLICT, CIVIL RIGHTS, MINORITY GROUP)

fr les droits de l'homme
de Menschenrechte

Hungarian *s, a*

1. *s* unkarilainen, Unkarin asukas, ks. MAGYAR 1, SZEKEL; HUNK (pej.)
2. *s* unkari, kieli, ks. MAGYAR 2
3. *a* unkarilainen, maahan, asukkaisiin ja kieleen liittyen
4. *s* unkarilainen hevonen
- 5a. *s* venäjä: kulkukauppias, erit. ent. Neuvostoliiton eteläosissa
- 5b. *a* venäjä: Vengerskoje-viinilaatu

fr Hongrois, Hongroise *a, s* (1, 2, 3)
de Ungar, Ungarin (1); Ungarisch *n* (2); ungarisch *a*, ungarländisch (harv.) (3)
ru венгр, венгерец *m* (1, 5), венгерка *f* (1); венгерский язык (2); венгерский (3); Венгерское (5b)

de **Hungaristik** *f*
unkarin kielen ja kirjallisuuden tutkimus

hunk, hunkey, hunkie, hunky *s, a*

USA: (pej.) unkarilainen, Itä- tai Keski-Euroopasta saapunut siirtolainen, vrt. HONKY, ks. HUNGARIAN, MAGYAR

(en *Hungarian* - unkarilainen)

hunkey, hunkie, hunky ks. HUNK

Hussite *s*

hussilainen, hussilaisuuden kannattaja

fr Hussite *m*
de Hussite *m*
ru гусит

Hussitism *s*

hussilaisuus, Jan Husin (1370-1415) aloittama uskonpuhdistusliike, josta muodostui sittemmin oma böömiläinen kirkkokunta¹⁶⁶

fr Hussitisme *m*
(*Husinec* - Jan Husin böömiläisen kotikylän nimi, joka tarkoittaa hanhen sulkaa)

Hutsul ks. RUTHENIAN

Hutu, BaHutu, Bahutu *s*

Burundi, Ruanda, Kongo (Kinshasa): hutu, paimentolaisista maanviljelijöiksi siirtyneen bantu-kansan jäsen. Hutut muodostavat kummassakin maassa valtaenemmistön (80 - 90 %), mutta pääsivät hallitusvastuuseen vasta itsenäisyyden jälkeen Ruandassa (1962), kun taas Burundi

¹⁶⁶ Böömin kirkko oli ensimmäinen kansallinen kirkko, joka erosi katolisesta kirkosta ja saavutti useiden kääntösyrytysten jälkeen lopulta itsenäisen aseman v. 1433 (ks. CATHOLIC 2c)

sai ensimmäisen hutupresidentin ja -ministerit vasta 1993. Burundissa hutut saivat oikeuden omistaa maata vasta 1970-luvulla. Useita hutukapinoita hallitsevia tutseja vastaan Ruandassa 1959 ja Burundissa 1965, 1972 ja 1988 molemminpuolisine verilöylyineen ja naapurimaihin (näiden kahden lisäksi mm. Ugandaan, entiseen Zaireen ja Tansaniaan) suuntautuvine valtavi- ne pakolaisvirtoineen; pakolaiset pääasiassa hutuja ja joutuneet vainon kohteeksi myös mm. Ugandassa 1982. V. 1994 Ruandan verilöylyjen jälkeen syntyi tuhansien pakolaisten, etupääs- sä hutujen, virta Zaireen, jossa he ovat sen jälkeen joutuneet sekä leirejä johtavien äärihutujen, entisen hallituksen joukkojen että maan omien tutsikapinallisten jalkoihin 1995 ja 1997. Bu- rundissa hutuihin ja Ruandan hutupakolaisiin kohdistuneita vainoja ja molemminpuolisten ääriyhmien yhteenottoja 1994-96. Hutut¹⁶⁷ puhuvat kinyarwanda, kuten tutsitkin. (ks. BANTU, TUTSI, HAMITE, vrt. RUANDA 1b, RUNDI 1)

fr	Hutu <i>m</i>
de	Hutu, Bahutu <i>m</i>
ru	хуту, бахуту

Ibadiyah ks. KHARIJITE

Iban, Sea Dayak *s*

Malesia (Sarawak ja Borneon pohjoisosa), Indonesia, Brunei: iban, meridajakki, enimmäkseen kristityn vähemmistökansan jäsen. Ibanit ovat maadajakien sukukansa ja muodostavat n. 30 % Sarawakin väestöstä. Nimitys on sikäli virheellinen, että meridajakit viljelevät maata (ks. DAJAK).

fr	Iban <i>m</i> , Sea-Dayak <i>m</i>
de	Iban, See-Dayak <i>m</i>
ru	ибан, морской даяк

Ibibio *s*

1. Nigeria (kaakkoisosa): ibibio, moniin, eristäytyneen sijainnin vuoksi hyvinkin erilaisiin ryh- miin jakautuneen afrikkalaisen maanviljelyskansan¹⁶⁸ jäsen (yksi ryhmistä on myös nimeltään ibibio). Ibibiot asuvat suunnilleen samalla alueella edojen kanssa. Mm. ibibiot ja efikit ovat joutuneet taistelemaan oikeuksistaan iboja vastaan (ks. EDO 1, IBO 1).

2. ibibio, ko. kansan kieli, kuuluu nigerin-kongon kielikunnan benuen-nigerin kieliperheeseen. Kirjakieli luotiin efikin murteen pohjalta (efik on yksi harvoista tämän kieliperheen ei-bantu- kielistä, ks. BANTU).

fr	Ibibio <i>m</i> (1)
ru	ибиббио (1)

Ibo, Igbo, Ebo *s*

1. Nigeria (kaakkoisosa): ibo, igbo, afrikkalaisen maanviljelijäkansan jäsen. Maan itäosa, Biafra, pyrki itsenäistymään 1960-luvun loppupuolella juuri ibojen johdolla (sodassa kuoli n. 2 milj. iboa, suurin osa nälkään). Ibot ovat kuitenkin itse syrjineet hallitsemisissaan osavaltiois-

¹⁶⁷ Hutut saapuivat nyk. Ruandan ja Burundin alueelle n. 900-luvulla ja työnsivät twat tieltään sademetsiin (ks. PYGMY). Tutsit taas saapuivat vähitellen 1500-luvulle mennessä.

¹⁶⁸ Osa ibibioista siirtyi 1700-luvulla Cross-joen länsirannalle ja alkoi kutsua itseään efikeiksi. Osa ibibioista toimi orjakaupan välittäjinä.

sa asuvia vähemmistöjä, esim. ibibioja, efikejä ja ejaweja (ks. IBIBIO 1; vrt. YORUBA, HAUSA-FULANI). Suurin osa iboista on kristittyjä.¹⁶⁹

2. ibo, ko. kansan kieli, kuuluu nigerin-kongon kwan kieliperheeseen; yleinen puhekieli maan itäosissa. Ibolla ei ole varsinaista kirjakieltä, mutta kirjoitus kehitetty onitšän murteen pohjalta latinalaisin aakkosin. Osia Uudesta testamentista käännettiin iboksi jo 1860-luvulla.

fr	Ibo <i>m</i> (1); ibo <i>m</i> (2)
de	Ibo, Igbo <i>m</i> (1); Ibo <i>n</i> (2)
ru	ибо, игбо (1)
	(omak. nim. <i>igbo</i>)

Idzo ks. IJO

Igbo ks. IBO

Igorot *s*

1. Filippiinit (Luzonin pohjoisosan vuoristo): igorot, alkuperäisheimojen¹⁷⁰ yhteisnimitys, joihin kuuluvat mm. ifugaot, bontotsit, kalingat, apayaot ja benguetit. Entisiä pääkallonmetstäjiiä, jotka ovat yhä hyvin itsenäisiä ja säilyttäneet perinteisen uskontonsa ja elintapansa; viljelevät maata perinteisin menetelmin.

2. igorot, ko. kansojen kieli, joka kuuluu malaijilais-polynesian kielikunnan malaijilaisen kieliperheen filippiiniläiskieliin yhdessä mm. tagalogin ja cebuanon kanssa (ks. TAGALOG 2, CEBUANO 2)

fr	Igorot <i>m</i>
de	Igoroten <i>mon</i>
	(tl <i>igorot</i> - vuoristolainen)

Ijaw ks. IJO

Ijo, Ejo, Idzo, Ijaw *s*

1. Nigeria (itäosa), Kamerun: ijo, idžo, Nigerin suiston vanhimpaan väestöryhmään kuuluva. Ijot asuvat erillisissä kylissä, joilla on väljät keskinäiset yhteydet. Ijot ovat vähemmistönä Nigerian itäisellä alueella, jossa ibot ovat enemmistönä, mutta enemmistönä Rivers State -alueella, jossa taas ogonit ovat yksi alueen alistetuista vähemmistöistä. Sen sijaan pääkaupunki Port Harcourt on enimmäkseen ibojen ja ijojen kansoittama. Enimmäkseen kristittyjä. (ks. IBO 1, OGONI 1)

2. ijo, ijaw, ko. kansan kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikuntaan, jossa se toisten lähteiden mukaan muodostaa oman kieliperheensä, toisten mukaan lukeutuu kwan kieliperheeseen

fr	Tjo, Tjaw <i>m</i> (1)
de	Ijo <i>m</i> (1, 2), Ijoh, Ijaw <i>m</i> (1)
ru	иджо (1)

ike ks. IKEY

¹⁶⁹ Ibojen historiallista taustaa ei tunneta, eräiden legendojen mukaan taloudellisia ja kulttuurisiteitä olisi ollut jorubojen ja ibibiojen kanssa (ks. YORUBA 1, IBIBIO 1). Ibot asuivat perinteisesti pienissä, varsin demokraattisissa yhteisöissä.

¹⁷⁰ Igorotit tulivat maahan 3000 vuotta sen jälkeen kuin ensimmäiset negriitot, ks. NEGRITO.

ikey, ike, iky *s, a*

1. *s* (slg., murt., pej.) jutsku, jutku; myös (juutalainen) rahanlainaaja, ks. JEW
 2a. *s* vihje, tieto
 2b. *s* Australia: vedonlyönnin välittäjä
 3a. *a* viekas, ovela, kekseliäs
 3b. *a* leuhka, pollea
 (etunimestä *Isaac*)

Ikinyarwanda ks. RUANDA**iky** ks. IKEY**Indiaman** *s*

purjelaiva "Intioitten"¹⁷¹ kaupassa siirtomaa-ajalla

Indian *s, a*

- 1a. *s* intialainen, Intian asukas
 1b. *a* intialainen, Intian, Intiaa tai intian asukkaita koskeva
 2. *s* eurooppalainen, vars. englantilainen, joka on jäänyt eläkkeelle Intiaan, *Old Indian, returned Indian*
 3. *s* Filippiinit: alkuaasukas, erit. kristitty alkuaasukas
 4. *s* Etelä-Afrikka apartheidin aikana: aasialainen, aasialaista alkuperää olevan väestöryhmän jäsen. Suurin osa heistä on tullut maahan siirtotyöläisiksi Intiasta. Käytettiin synonyyminiimitä aasialaisille (ks. ASIAN 1b, ASIATIC 2), kun tilastoissa puhuttiin neljästä eri roturyhmästä (vrt. BANTU 2b, COLOURED 1c, WHITE 1b).

fr Indien, Indienne (1a, 1b); Indiens *mon* (4)

de Inder, Inderin (1a), indisch (1b)

ru индиец, индианка (1a); индийский (1b); индийцы *mon* (4)

(sa *sindhu* - Indus-virran maa, Intian niemimaan länsiosa)

Indian, Amerindian, American Indian, Amerind¹⁷²

1a. *s* intiaani, Amerikan alkuaasukas; nyk. enemmän kulttuurin kuin rodun mukainen luokitus (vrt. INDIANIDE). Osa pitää nimitystä pejoratiivisena (esim. joidenkin jalkapallojoukkueiden nimiä ja tunnuksia on vaadittu sen vuoksi muutettavaksi), osa taas arvostaa sitä, vrt. BLACK
 2a. Suurin osa intiaaneista asuu nyk. Latinalaisessa Amerikassa, jossa joissakin maissa jopa puolet väestöstä on intiaaneja. Brasiliassa intiaaniväestö muodostaa 2 % väestöstä, mutta asuttaa 11 % pinta-alasta ja alueista osa on 1993 julistettu reservaatteina luonnonsuojelualueiksi ja siten koskemattomiksi, mutta laki vesitettiin uudelleen 1994, minkä jälkeen kaivostoiminta, puunhakkuu ja karjatilat ovat vallanneet lisää alaa. Meksikossa intiaaniksi luokitellaan virallisesti kaikki alkuperäiskieliä puhuvat, jolloin he muodostavat n. 7 % väestöstä. Yhdysvalloissa (länsiosa; Kalifornia, Oklahoma, Arizona, New Meksico ja Pohjois-Carolina: puolet maan intiaaneista) intiaaneja on 0,6 % koko väestöstä ja alkuperäiskansoista 96 % (1980). USA:ssa intiaanit saivat kansalaisoikeudet v. 1924 (joissakin osavaltioissa jo aikaisemmin, Arizona pakotettiin v. 1948), minkä jälkeen heidän taloudellinen asemansa on parantunut. Silti he ovat

¹⁷¹*India* on sekä Intian niemimaa että Intian valtio; "East Indies" oli siirtomaa-ajalla nyk. Kaakkois-Aasia

¹⁷²Sana *Indian* Amerikan alkuperäisväestöä tarkoittavana johtuneesi siitä, että Kristoffer Kolumbus (1451-1506) luuli v. 1492 tulleensa Intiaan. Muitakin selityksiä tosin on annettu.

edelleen yksi köyhimmistä väestöryhmistä, vaikka ovatkin viime aikoina saavuttaneet joitain etuja esim. ympäristöä koskevien lakien myötä. Monet intiaanit ovat kuitenkin myös hyvin koulutettuja ja v. 1970 tilastojen mukaan 45 % asuu jo kaupungeissa. Yhdysvaltojen Intiaaniasian valtuutettuna (en *Commissioner of Indian Affairs*) on vuodesta 1966 lähtien ollut intiaani. (vrt. myös INDIGENOUS, NATIVE AMERICAN, RESERVATION, INNUIT, ALEUTIAN, ALASKAN NATIVES)

1b. *a* intiaani-, intiaanien, intiaaneja koskeva

2. Dominikaaninen tasavalta: musta, *indian* on kaikkien mustien virallinen yhteisnimitys, jopa passeissa

3. saksa: salaisen palvelun tiedustelija, vakooja

fr Amérindien, Amérindienne; Indien, Indienne (1a)

de Indianer, Indianerin (1a, 3), Indianerfrau (1a); indianisch (1b)

ru индеец, индианка (1a); индейский (1b)

Indian agent

Yhdysvallat: hallituksen edustaja intiaanialueilla, erit. reservaateissa (ks. RESERVATION 1)

Indian English

intianenglanti, englantia vieraana kielenä puhuvien intialaisten englanti

Indianesque *s*

intiaaninainen

Indianess *s*

intiaaninainen, vrt. INDIAN, AMERINDIAN

Indian giver *s*; Indianguiving *s*

se, joka lahjaa antaessaan odottaa vastalahjaa tai pyytää lahjan takaisin; vast. antaminen

Indianide *s*

indianidi, intiaanien rotu; erään käsityksen mukaan mongolidien haarautuma, joka erkani omaksi rodukseensa mahdollisesti jo 30 000 v sitten ja siirtyi useissa muuttoaaltoissa jääkausien välissä Beringin salmen silloista kannasta myöten Aasiasta Amerikan mantereelle aina vuoteen 2000 e.a.a.

fr race amérindienne *f*

de Indianide *f*

ru американская раса

Indianism *s*

1. intiaaneille, erit. Amerikan intiaaneille tyypilliset ominaisuudet t. kulttuuri

2a. intiaanikulttuuria ja intiaanien, etuja edistävä teko tai politiikka

2b. erityinen mielenkiinto intiaanien, erit. Amerikan intiaanien taidetta, käsitöitä ja muita saavutuksia kohtaan kohtaan

3. intiaanien puheelle tyypillinen sana tai fraasi

4a. ranska: intialainen piirre

4b. ranska, venäjä: Intian kielten, kulttuurin jne. tutkimus

fr indianisme *m* (4)

ru индианистика (4)

Indianist *s, a*

1. *s* Intia: intialaisen kulttuurin, tapojen tai kielten tuntija
2. *a* Amerikka: intiaani-, intiaaneihin liittyvä, esim. *Indianist movement* - Keski- ja Etelä-Amerikan intiaanien oikeuksia ajava poliittinen liike

Indianization vrt. INDIANIZE**Indianize** *v*; **Indianization** *s*

1. tehdä intiaanien tavalla (käytöstä, kulttuuria tai ulkonäköä koskien), saada joku omaksumaan intiaanien luonteenpiirteitä, sopeutumaan intiaanien olosuhteisiin tai tapoihin
2. vaikuttaa siihen, että esim. valtion viraston henkilökunta on suurimmaksi osaksi tai kokonaan intiaaneja (vrt. ru коренизация)
3. ranska: antaa jollekin intialaisia piirteitä; vast. piirteiden antaminen

fr indianiser *v*; indianisation *f* (3)

Indianly *adv*

intiaanien tavoin, kuin intiaanit, esim. polttaa piippua intiaanien tavalla

Indianness *s*

intiaanina oleminen, eläminen, olemisen laatu

Indianology *s*

1. intiaanien ja heidän kulttuurinsa tutkimus
2. saksa: intiaanikielten ja -kulttuurin tutkimus

fr indianologie *f* (1)

de Indianistik *f* (2)

Indian reservation ks. RESERVATION**Indian reserve** ks. RESERVATION**Indians of Southwest** ks. SOUTHWEST INDIANS**Indians of the plains** ks. PLAIN INDIANS**Indian Tamil**

intiantamili, ks. TAMIL 1

indigena *s* ks INDIGENE**indigéna** *s*

Latinalainen Amerikka, vars. Keski-Amerikka (Meksiko ja Guatemala): alkuperäiskansaan kuuluva, us. intiaani (vrt. INDIGENOUS, LADINO 1c, vrt. INDIGENOUS 2). Taistelevat oman arvon, autonomian, maanomistusoikeuksien, koulujen ja terveystalvelujen puolesta sekä mieli- ja väkivaltaa vastaan.

(es *indígena* - alkuasukas, intiaani)

indigenal

1. *a* ks. INDIGENOUS
2. *s* ks. INDIGENE

Indígena mestizo

Bolivia: mestitsien (ks. MESTIZO) muodostamista sosiaalisista ryhmistä käytetty nimitys, jolla yritetään yhdistää maan asukkaita toisiinsa (*we Bolivians are all mestizos*, ks. CREOLE-MESTIZO IDENTITY)

indigene *s*

syntyperäinen asukas,
vrt. INDIGENOUS

fr	indigène <i>a</i>
de	indigen, eingeboren, einheimisch <i>a</i>
ru	аборигенный <i>a</i>

de **Indigenat** *n*; vrt. INDIGENAL

1. tietyn alueen oikeusjärjestelmään kuuluminen, erit. siirtolaisia tai maahanmuuttajia koskien
2. kansalaisuus
3. ranska, venäjä: Ranskan siirtomaaväestön erikoisasema
4. venäjä: kansainvälisten sopimusten takaamien oikeuksien hyödyntäminen

fr Indigénat *m* (1, 3)

ru индигенат, индиженат (2, 3, 4)

indigenism *s*

Latinalainen Amerikka: hyvin erilaisten poliittisten ja sosiaalisten liikkeiden yhteisnimitys, jotka haluavat liittää intiaaniväestön nykyaikaisen sivistyksen piiriin

fr	indigénisme <i>m</i>
de	Indigenismus <i>m</i>

indigenist *s*

ks. INDIGENIZATION; henkilö, joka kannattaa sitä

indigenization *s*

1. alkuperäiseksi tekeminen
2. maan alkuperäisväestön vaikutuksen alaiseksi tai hallintaan antaminen tai sopeuttaminen, erit. alkuperäisväestön käyttäminen entistä useammin valtion virkojen tai muiden toimien täyttämiseen, heidän työllistämisensä jne.

indigenize *v* ks. INDIGENIZATION**indigenous *a***

1. syntyperäinen, alkuperäinen (asukas tai kansa), kotimainen, jossakin maassa tai jollakin alueella syntynyt tai luontaisesti tuotettu, syntyperäinen tai tiettyyn maaperään, alueelle jne. luontaisesti kuuluva (käyt. enimmäkseen syntyperäisistä asukkaista tai luonnontuotteista); esim. *indigenous peoples* - *alkuperäiskansat*¹⁷³ (ks. myös ABORIGINAL, ABORIGINE;

¹⁷³ Alkuperäiskansat, joita on joissakin Latinalaisen Amerikan valtioissa (Peru, Bolivia, Guatemala) yli puolet väestöstä ja esim. Intiassa 7 %. Yhdysvallat tunnustaa alueellaan olevan 493 intiaanien, inuiittien ja aleuttien kansaa. Varsinkin 1990-luvulla alkuperäiskansat ovat lähteneet maailmanlaajuiseen yhteistyöhön järjestämällä yhteisiä kampanjoita ajaakseen oikeuksiaan omaan alueeseensa, maahan (sekä sen omistusolojen että sen symbolimerkityksen vuoksi), kulttuurinsa ja kielensä säilyttämiseen ja usein vain (maasta riippuen) ylipäättään parantaakseen elinolojaan tai lopettaakseen heihin kohdistuvan mieli- ja väkivallan, mutta myös luonnonsuojelun ja monimuotoisuuden säilyttämisen puolesta.

ADIVASI; INDIGÉNA; NATIVE; INDIAN, AMERINDIAN; MAYA 1, NAHUA 1, QUECHA 1; ORANG ASLI, NEGRITO; LAPP 1).

2. (kuv.) synnynnäinen, syntyperäinen

3. alkuperäisille asukkaille tarkoitettu, heille kuuluva tai heitä koskeva

fr indigène *a* (1, 3); autochtone (1, 3)

de indigen, eingeboren, einheimisch (1, 3)

ru абoriginalный (1, 3)

(la *indigenus* - synnynnäinen, luontainen)

Indo-European, Indo-Germanic, Aryan; Japhetic (harv.)

1a. *a* indoeurooppalainen, Intialle ja Euroopalle yhteinen, käyt. yleensä kielikunnasta, jonka kielialueeseen kuuluu suurin osa Eurooppaa ja Aasiaa aina Pohjois-Intiaan saakka¹⁷⁴, lukuunottamatta joitakin poikkeuksia, esim. suomalais-ugrilaiset kielet, baski ja albania. Luokitustavasta riippuen kaikkien em. alueen kielten katsotaan kuuluvan indoeurooppalaiseen kielikuntaan tai sitten indoeurooppalaiset kielet muodostavat suurkieliperheen indoheettiläisten kielten kielikunnassa. Jälkimmäisen luokitustavan mukaan ne jakaantuvat edelleen armenialaiseen, indoiranilaiseen ja helleeniseen kieliperheeseen, kun taas eurooppalaisten kielten katsotaan kuuluvan indoheettiläiseen kielikuntaan indoeurooppalaisten kielten rinnalla ja jakaantuvan puolestaan etelä- ja länsi- ja pohjoiseurooppalaiseen suurkieliperheeseen. Näitä eurooppalaisia kieliä ovat mm. kelttiläiset, germaanisets, romaanisets, slaavilaisets ja balttilaisets kielet. Koska indoeurooppalaisten kielten puhujia on nykyisin paljon mm. Afrikassa, Havaijilla ja Australiassa, termin muuttamisesta joksikin toiseksi on myös puhuttu, mutta toistaiseksi sitä käytetään yhä kielitieteellisenä terminä. (ks. BASQUE 2, ALBANIAN 2. ROMANIC, SLAVIC, BALTIC)

1b. *a* (pej., ark.) indoeurooppalainen, arjalainen, käyt. erit. aik. "rodusta" ja sen haaroista, johon näiden alueiden kielten puhujat kuuluvat; rotuluokitusta pidetään nyk. vanhentuneena

2. *s* (pej., ark.) arjalainen, indoeurooppalaiseen "rotuun" lukeutuva, ks. kohta 1b, vrt. ARYAN

3. Intia: (harv.) intialaistunut eurooppalainen

fr indo-européen, indo-européenne; indo-germanique *a, s* (1)

de Indogermane *m*, Indoarier *m* (2); indoeuropäisch, indogermanisch, indoarisch *a* (1)

ru индоевропейский, индогерманский *a* (1); индоевропеец (2)

Indo-Europeanist *s*

indoeurooppalaisten kielten tutkija

de Indoeuropäist, Indoeuropäistin

ru индоевропеист

Indo-Germanic ks. INDO-EUROPEAN

Ingoush ks. INGUSH

¹⁷⁴ Indoeurooppalaisia kieliä puhuttiin 1000-luvulla e.a.a. suuressa osassa Eurooppaa sekä Kaakkois- ja Etelä-Aasiaa. Itse termi, jota käytettiin ensi kerran 1813, on alun perin maantieteellinen ja se viittaa itäisimpään Intiaan ja läntisimpään Eurooppaan.

Ingush, Ingoush s (Ingushee, Ingush, Ingushes mon)

1. Venäjä (Ingušian autonominen alue), Keski-Aasia: inguusi, inguuši, lamuri, kaukasialaiskansan jäsen; sunnimuslimen¹⁷⁵. Kuten tšetšeneillä, inguušeillakin oli yhteyksiä venäläisiin v:sta 1722 alkaen, mutta toisin kuin tšetšeenit, inguušit liittyivät 1800-luvun alussa rauhanomaisesti Venäjään. 1917 vallankumouksen jälkeen alue oli pitkään itsenäinen, mutta liitettiin 1938 Tšetšenia-Ingušian autonomisena tasavaltana Venäjän federaatioon. Inguušit muodostavat noin 70 % alueen väestöstä. II maailmansodan aikana myös inguušit karkotettiin Keski-Aasiaan ja inguušin opettaminen kiellettiin. Inguušien maat annettiin Ossetialle ja kun inguušit saivat 1950-luvulla palata omille alueilleen, maat jäivät silti Ossetian haltuun. Monet inguušit jäivätkin Keski-Aasiaan. Neuvostoliiton hajotessa inguušit uskoivat, että Venäjän puolella pysyminen auttaisi heitä saamaan maansa takaisin, mikä ei ole toteutunut, joten liitto tšetšeenien kanssa on jälleen mahdollinen. Alueriita osseettien kanssa on vaatinut myös useita ihmishenkiä v. 1991 jälkeen. (ks. SUNNI, CHECHEN 1, OSSETIAN 1)

2. inguuši, ko. kansan kieli, joka kuuluu kaukasialaisen kielikunnan pohjoiskaukasialaisten kielten tšetšeeniläis-lezgiaalaiseen kieliperheeseen yhdessä mm. tšetšeenin kanssa. Tšetšeenit voivat ymmärtää inguušia ja päin vastoin. Inguušia kirjoitettiin latinalaisin kirjaimin v:sta 1923 alkaen ja kyrillisiin kirjaimiin siirryttiin 1938. (ks. CHECHEN 2, CYRILLIC)

fr Ingouches *mon* (1); ingouche *m* (2)
 de Inguschen *mon* (1); Inguschische *n* (2)
 ru ингуш, ингушка (1); ингушский язык (2)
 (ru *Ingush* - aik. autonomisen alueen nimitys; omak. nim. *ghalghai*)

Innuït, Innuït s

Yhdysvallat (Alaska), Kanada, Grönlanti, Venäjä (Tšuktšien niemimaa): inuitti, inuiitti, eskimoiden eskimonkielinen nimitys, mongolidisukuisen kansan¹⁷⁶ jäsen. Inuiteja on kaikista USA:n alkuperäiskansoista 3 % (1980). Venäjän inuitit ovat pitkälle assimiloituneet tšuktšeihin. Jotkut antropologit laskevat inuitit kuuluviksi intiaaneihin. (ks. ESKIMO 1, INDIAN, AMERINDIAN, ALASKAN NATIVE, CHUKCHEE, ALEUTIAN)

fr Innuït *m*, Inuk *m*
 de Innuït *m*
 ru инуит
 (esk. *inuït* - ihmiset)

insurgence s

kapinaan nousu, ks. INSURGENT

fr insurrection *f*
 ru восстание

insurgency s

kapinallisuus, taipumus kapinallisuuteen

¹⁷⁵ Inguushien oletetaan olevan alueen alkuperäisväestöä jo esihistorialliselta ajalta. Toisin kuin tshetsheenit, inguushit joutuivat sufien käännettämäksi (ks. SUFI).

¹⁷⁶ Inuitit alkoivat siirtyä nykyisille asuinsijoilleen Aasian puolelta n. 5000 v sitten ja ovat sittemmin sopeutuneet erinomaisesti asuinalueensa arktisiin oloihin.

insurgent *s, a*

1a. *s* kapinallinen, joku, joka nousee kapinaan perustuslaillista virkavaltaa vastaan; kapinallinen, jota ei ole tunnustettu sotaikäväksi, vrt. INSURRECTION

1b. *s* ranska: Englantia vastaan taistellut itsenäisyystaisteluissa (1763-1801) pohjoisamerikkalainen

2a. *a* aktiivisesti kapinoiva (myös kuv.)

2b. *a* tulviva (joki tai meri)

fr	Insurgé, Insurgée (1a); insurgent <i>m</i> (1b); insurgé, insurgée (2a)
de	Insurgent, Insurgentin (1a)
ru	инсургент (ark.) (1a)

insurgescence *s*

taipumus nousta kapinaan, vrt. INSURRECTION

insurrect *v*

nousta kapinaan

fr	s'insurger
de	insurgieren
ru	восставать, восставать

insurrection *s*

kapinaan nousu, aseisiin tarttuminen tai avoimeen vastarintaan ryhtyminen vakiintunutta (virka)valtaa tai hallitusta vastaan; *mon* aseellisen kapinan hetki; alkava tai rajoitettu kapina

fr	insurrection <i>f</i>
de	Insurrektion <i>f</i>
ru	восстание

insurrectionism *s*

perustuslaillista valtaa vastaan kapinoiminen (toistuvana tai pysyvänä ilmiönä)

insurrectionist *s*

kapinallinen, kapinan lietsoja

insurrectionize *v*

nousta kapinaan, tehdä kapina

inter-American *a*

Amerikan mantereiden välistä yhteistyötä koskeva

fr	intéraméricain
----	----------------

intimidate *v*

pelotella, herättää suurta pelkoa jossakin, pitää pelon vallassa, nyk. erit. pakottaa jhk tai saada luopumaan jstak uhkailemalla, väkivallalla tai sekaantumalla vapaaseen poliittisten tai yhteiskunnallisten oikeuksien puolustamiseen; tavallista etnisissä konflikteissa (ks. ETHNIC CONFLICT)

fr	intimider <i>v</i>
de	intimidieren <i>v</i>
ru	запугивать, запугать; угрожать, угрозить; терроризировать

intrastate conflict

(valtion) sisäinen konflikti, valtion rajojen sisällä tapahtuva konflikti, jonka yhtenä osapuole-
na on voimassaoleva hallitus ja jossa oppositio pystyy merkittävään vastarintaan. Jotkut tut-
kijat katsovat lisäksi, että konfliktin on oltava aseellinen ja siihen osallistuvien määrän on ol-
tava tietynlainen, esim. vähintään 200 henkeä, jotta se eroaisi vallankaappauksesta, mellakasta
ja mielenosoituksesta. Valtion sisäisiä konflikteja voivat olla etniset, uskonnolliset ja ideolo-
giset konfliktit, vrt. ETHNIC CONFLICT, EHTHNOLOGICAL CONFLICT. Joskus valtion si-
säiset ristiriidat voivat olla myös ympäristön tuhoutumisen seurausta, kuten esim. muslimien
ja hindujen välillä Intian joissakin osavaltioissa, ks. MUSLIM.

Inuit ks. INNUIT

Iran

Lähi-itä: Iran, valtio, Persian virallinen nimi 1934 alkaen (ks. PERSIA)

Iranian *s, a*

1. *s* iranilaisten kielten puhuja
2. *s* jokin iranilainen kieli
- 3a. *a* iranilainen, Iraniin eli Persiaan liittyen
- 3b. *a* iranilainen, indoeruooppalaisten kielten iranilaiseen kieliryhmään liittyen

fr Iranien *m*; Persian *m* (ark) (1); persan *m* (2); persan, persane (3)
de iranische Sprache (2); persisch (3a); iranisch (3b)
ru иранский язык (2); персийский (3a); иранский (3a, 3b)

Iranicize, Iranize *v*

iranilaistaa, muuttaa iranilaiseksi piirteiltään ym.

Iranize *v* ks. IRANICIZE

de **Iranistik** *f*, **Irankunde** *n*
iranilaisten kielten ja kulttuurin tutkimus

Irish *s, a*

1. *s* Irlanti, Iso-Britannia, Yhdysvallat, Australia, Kanada: irlantilainen, Irlannin (syntyperäi-
nen), us. kelttiläinen asukas ja heidän jälkeläisensä muualla. Enemmistö irlantilaisista ja
Pohjois-Irlannin väestöstä n. 30 % on katolilaisia. 1700-luvun lopussa irlantilainen kansan-
tunto katolilaisiin ja presbyteereihin nojaten alkoi nousta mutta 1800 toteutettiin valtioliitto ja
Irlannin kansanedustajat (joista yksikään ei ollut katolilainen) muuttivat Lontooseen. 1820-
luvulla Irlannin katovuodet ja nälänhätä johtivat suureen kansannousuun, jonka seurauksena
Irlanti sai oman Home rule -itsehallinnon. 1900-luvun lopulla alettiin vaatia autonomiaa ja
kansanäänestyksen seurauksena 1920 Irlannista pohjoisosaa lukuunottamatta tuli itsenäinen
valtio. Pohjois-Irlanti pysyi Iso-Britannian alaisena, ja koska elinolot ovat siellä olleet parem-
mat, moni saaren eteläosan katolilainen on muuttanut sinne. Protestantit vastustavat pohjois-
osan liittämistä Irlantiin, mikä on johtanut 1970-luvulta lähtien terrorismin aaltoon, jota on
yritetty sovittaa 1990-luvun puolivälistä lähtien.¹⁷⁷ (ks. IRISHMAN, HIBERNIAN 1,
CATHOLIC 2c, PRESBYTERIAN, HOME RULE, IRISH FREE STATE, MICK, PADDY pej.)

¹⁷⁷ 700-luvulla Irlantiin tuli paljon norjalaisia, minkä seurauksena syntyivät alueen kaupungit. Englannin vaiku-
tusvalta saarella alkoi 1100-luvun puolivälissä, mutta saari pysyi kauan takapajuisena ”raja-alueena”. Irlannin
parlamentti sai alkunsa 1200-luvulla, mutta 1300-luvulla edustajat siirtyivät Lontooseen ja englantilaisten ja
irlantilaisten keskinäiset avioliitot kiellettiin. Irlannin kysymys sai alkunsa 1500-luvulla, kun Englannin kuningas
yrityi reformoida irlantilaisten uskonnon. Tällöin syntyperäiset irlantilaiset ja maassa jo kauan asuneet englantila-
iset pitäytyivät katolilaisuudessa ja hakivat turvaa Ranskasta ja Espanjasta. Pohjois-Irlannin protestantit taas

2a. *s* iiri, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan kelttiläiskielten gaelikieliin yhdessä mm. gaelin ja manksin kanssa (ks. INDO-EUROPEAN, SCOTCH 2, SCOTCH GAELIC, MANX 2). Iirillä on rikas kirjallinen kulttuuriperinne, mutta 1800-luvun puolivälistä lähtien englantia on levinnyt irlantilaisiin keskuuteen eikä kielen säilyminen ole varmaa sen elvyttämisyriksistä huolimatta. Jokaisen on opetettava kieltä koulussa, mutta esim. parlamentissa puheet aloitetaan iiriksi, minkä jälkeen aletaan puhua englantia.

2b. *s* irlanninenglanti, joka sisältää vanhaa englantilaista ääntämystä sekä kelttiläisten kielten äännteitä ja sanastoa

3a. *a* irlantilainen, alun perin erit. alueen kelttiläisiin asukkaisiin liittyen

3b. *a* irlantilainen, maahan ja asukkaisiin liittyen

3c. *a* iiriläinen, kieleen liittyen, ks. IRISH 2a

3d. *a* gaelilainen, Skotlannin gaeliin liittyen, ks. SCOTCH 2

4. *s* joskus tietyistä irlantilaisista tuotteista, esim. *Irish, Irish whisky*

5. *s* alun perin USA: luonne, intohimo

fr Irlandais, Irlandaise *s, a* (1, 3b, 3c); irlandais *m* (2a)

de Irländer, Irländerin (1); Irisch *n* (2a); irländisch *a* (3b)

ru ирландец, ирландка (1); ирландский язык, эриннах, айриш (2a); ирландский (3b)

Irish American *s, a*
amerikanirlantilainen

Irish Australian *s, a*
australianirlantilainen

Irish bull

an Irish bull, itsessään ristiriitainen ehdotus, nyk. ilmaisu, joka sisältää sanojen sisäisen tai puhujalta huomaamatta jääneen ristiriidan, sama kuin IRISHISM¹⁷⁸

Irisher *s*

irlantilaisista syntyperää oleva, ks. IRISHMAN

Irishery ks. IRISHRY

Irish Free State

demokraattinen Etelä-Irlanti, jota v:sta 1937 lähtien nimitettiin Eireksi ja v:sta 1949 Irlannin tasavallaksi (*Republic of Ireland*)

Irishian *s*

iiriä osaava henkilö

---

ovat niiden skotlantilaisten ja englantilaisten jälkeläisiä, jotka saapuivat alueelle 1600-luvulla, mutta osa heistä on myös syntyperäisiä irlantilaisia, jotka ovat sulautuneet (osin pakosta) protestantteihin. Muuttoliike aiheutti kansannousun 1640, jolloin kymmeniä tuhansia protestantteja surmattiin. Sen lisäksi Pohjois-Irlanti oli perinteisesti pyrkinyt olemaan riippumaton Englannin kruunusta. 1600-luvun lopulla irlantilaiset joutuivat hyväksymään Englannin ylivallan ja Englanti yritti tuhota katolilaisuuden koko maasta.

¹⁷⁸ *Bull*-sanalla on ollut vastaava ristiriitaisen puheen merkitys jo ennen, kuin siihen liitettiin etuliite *Irish*.

Irish Ireland

poliittinen liike, jonka tarkoituksena oli herättää Irlannin irlantilaiset puolustamaan etujaan

Irishism *s*

1. iiriläinen sanonta, joka us. sisältää jonkin ristiriidan, sama kuin HIBERNICISM, IRISH BULL
2. irlantilainen erikoisuus, ks. PADDYISM

Irishize *v*

irlantilaistaa, muuttaa irlantilaiseksi

Irish-like, Irishly *adv*

irlantilaisittain

Irishman *s*

1. syntyperäinen irlantilainen, ks. IRISH 2
2. sanonnassa *wild Irishman*:
  - 2a. syntyperäinen irlantilainen, ks. IRISH 2
  - 2b. Lontoon-Holyheadin pikajuna
  - 2c. matagouni, tumatakuru, uusseelantilainen piikkinen pensas

Irishman's hurricane

(merimiesslangia) kuoleman tyyni

Irishman's promotion, rise

palkanalennus

Irishness *s*

irlantilaisuus, irlantilainen luonne ja olemus

Irishry *s*

1. syntyperäinen irlantilainen englantilaisen maahanmuuttajan vastakohtana
2. irlantilaisuus, irlantilainen luonne, kansallisuus ja tavat

Irishwoman *s*

irlantilaisnainen (irlantilainen syntyisin tai irlantilaisesta polveutuva)

Irishy *a*

kuten irlantilainen, vähän irlantilaistyylinen

Iroquoian *s, a*

1. *s* jotain irokeesikieltä puhuvan kansan jäsen, ks. kohta 2
2. *s* irokeesikielät, johon kuuluvat mm. irokeesi, huron ja cherokee, ks. myös IROQUOIS 2
3. *a* ks. IROQUOIS 3

Iroquois *s, a, Five Nations*

1a. *s* Kanada (Ontario, Québec), Yhdysvallat (New Yorkin osavaltio): irokeesi, pohjoisvaltioiden intiaaneihin lukeutuvan intiaanikansan jäsen. Alun perin irokeeseihin kuului viisi liit-

toutunutta¹⁷⁹ heimoa: mohawkit, oneidat, onondagat, cayugat ja senecat, joista ensimmäinen ja viimeinen olivat suurimmat. Myöhemmin myös tuscarorasiitit liittyivät liittokuntaan, jolloin alettiin puhua kuudesta kansasta (en *Six Nations*). Osa irokeeseista on katolisia, osa anglikaanisen tai reformoidun kirkon ja pieni osa synkretistisen, irokeesien perinteistä ja kristinuskosta yhdistetyn uskonnon kannattajia. Kanadan irokeesit ovat tunnettuja korkeiden rakenteiden teräsrunkojen rakentajina. New Yorkissa asuu vain senecoja, mohawkeja ja onondagoja. Irokeesit ovat kummassakin maassa radikaalin intiaaniliikkeen edustajia. Mm. Kanadan mohawkit joutuivat v. 1990 selkkaukseen viranomaisten kanssa taistellessaan paikallisen golfkerhon kanssa omasta pyhästä metsiköstään ja heidän sitkeä vastarintansa nosti muiden intiaanien itsetuntoa. Yhteensä noin 70 000 henkeä (1990-luvun alku), joista yli puolet mohawkeja ja pääosa Kanadassa. (ks. INDIAN, AMERINDIAN, INDIGENOUS, CATHOLIC 2c, INDIANS OF NOTHERN STATES)

1b. laajemmin sama kuin IROQUOIAN 1

2. *s* irokeesi, ko. kansan kieli, joka kuuluu hokan-siouxin suurkielikunnan irokeesi-caddoan kielten irokeesikieliperheeseen; 1970-luvulla vain 5000 henkeä puhui irokeesimurteita

3. *a* irokeesien, irokeesi-, kansoihin ja kieleen liittyen, sama kuin IROQUOIAN 2

4a. *s* ranska: henkilö, jolla on outoja tapoja, esim. *Quel iroquois!* - No, jo on outo tyyppi!

4b. *s* ranska: käsittämätön puhe, vrt. HEBREW 2b, WELSH 2b

5. *s* ranska: irokeesikampaus

fr Iroquois, Iroquoise *s*, *a* (1, 3, 4a, 4b); iroquois *m*, coiffure à l'iroquois *f* (5)

de Irokese *m* (1); irokesisch *a* (3); Irokesenschnitt *m* (5)

ru ирокез, ироку (1)

(algonkin: *iroku* - todelliset kyyt; omak. nim., onondaga-murre: *hotinosyoni* - pitkätalon kansa)

irredenta *s*

(pol.) irredenta, valtioon kuuluva toiskansallisuusalue, joka haluaa liittyä oman kansallisuutensa valtioon

de Irredenta *f*

ru ирредента

(it *irredenta* - ei vapaa, vieraan vallan alainen (Italia))

irredentism *s*

politiikka, jonka tarkoituksena on liittää jokin alue toiseen valtioon (kotimaahan), kun se vielä kuuluu entiseen valtioon

fr irrédentisme *m*

ru ирридентизм

¹⁷⁹ Irokeesien liittokunta lienee tarujen mukaan perustettu 1400- tai 1500-luvulla. Liittokuntaa johti 50 päällikön neuvosto. Irokeesien muissa neuvostoissa oli myös naisilla paljon sananvaltaa. Vihamielisyydet ranskalaisten kanssa alkoivat 1600-luvun alussa ja vuosisadan puolivälissä he alkoivat järjestelmällisesti tuhota naapurikansoja, joiden he uskoivat liittoutuvan ranskalaisten kanssa. Monet orjiksi jääneet ovat sulautuneet, useimmiten vapaaehtoisesti, irokeeseihin. Vuosien 1667 ja 1684 välisenä aikana ranskalaiset siirtokunnat saivat olla rauhassa, mutta sen jälkeen irokeesit liittoutuivat englantilaisten kanssa heitä vastaan. 1700-luvulla jesuiitat käännättivät monia kansojen jäseniä kristinuskoon (ks. JESUIT). Esim. mohawkeista ja monista onondagoista tuli katolisia ja he muuttivat Kanadaan, jolloin he siirtyivät ranskalaisten puolelle englantilaisia vastaan. New Yorkin osavaltion irokeesit kastettiin anglikaanisen kirkon jäseniksi ja he pysyivät kauan ystävällisissä väleissä englantilaisten kanssa. 1800-luvulla suuri määrä katolisia mohawkeja siirtyi kauppiaina Kalliovuorten länsipuolelle, jossa he elivät yleensä sovussa paikallisten heimojen kanssa. 1840-luvulla oneidat ja tuscarorat siirtyivät painostuksen seurauksena Ontarioon.

Islam *s*

1. islam, islaminusko, muhamettilaisuus, muslimien uskonto, joka julistaa uskoa Allahiin ainoana jumalana ja Muhammediin hänen profeettanaan

2a. ed. perustuva kulttuuri tai sivilisaatio

2b. nykyisen maailman poliittiset yksiköt, jotka jakavat islamilaisuuden

3. ranska, venäjä: islamin kannattajat

fr islam *m* (1, 2a, 3)

de Islam, Islamismus, Mohammedismus *m* (1, 2a)

ru ислам (kirj.) (1); мусульманство (1, 3)

(ar *islam* - jumalalle alistuminen)

islamic, islamitic *a*

islamilainen, muhammettilainen, esim. perinne

fr islamique

de islamisch, islamitisch

ru исламский

Islamic law ks. SHARIA**islamics** *s*

islamilaisuuden tutkimus

ru исламоведение

Islamisation, islamisation *s*

1. islamilaistaminen, islamiin käännäyttäminen; nyk. us. fundamentalistien tiukkien uskonnollisten määräysten, esim. sharian, käyttöönotosta, ks. SHARIA, FUNDAMENTALISM

2. kääntyminen islamiin

de Islamisierung *f* (1, 2), Islamisation *f* (1), Zwangislamisierung *f* (1)

ru исламизация (1)

islamism *s*

1. islaminusko, doktriinit

2. ranska: islamilainen ekstremismi, us. lainausmerkeissä, esim. *La tentation »islamiste» chez des jeunes pétris de culture occidentale est encore très minoritaire et souvent artificielle* - Islamistinen pyrkimys länsimaisen kulttuurin nuorten kykyjen keskuudessa on vielä hyvin vähäistä ja keinotekoista.. (vrt. ISLAMISTE)

fr islamisme (1, 2)

ru исламизм *s*; исламистский *a* (1)

islamist

1. islamisti, ortodoksimuslimi, ks. ORTHODOX 1a; monet islamistit kannattavat myös äärimmäisiä keinoja islamilaisen valtion synnyttämiseksi, esim. jotkut Egyptin ääriryhmät, jotka ovat 1990-luvulla terrorisoineet turisteja

2. islamilaisuuden opiskelija

islamit *s* ks. MUSLIM

fr islamite *m, a*
de Islamit *m*

islamitic ks. ISLAMIC

islamize *v*

1. islamilaistaa, tyrkyttää islamilaisia tapoja, ajatusmalleja ym., erit. käännyttää islamiin
2. saattaa islamin vallan alle

fr islamiser
de islamisieren

Ismaelian, Ismailian *s*

Syyria, Intia, Pakistan: ismailiitti, ismaililainen, islamilainen uskonlahkon¹⁸⁰ edustaja. Ismailiitit pitävät Koraanin tekstiä tärkeämpänä kuin imaamin opettamia tulkintoja. Uskonlahkon käsityksiin sisältyy aineksia iranilaisista uskonnoista ja uusplatonismista. Eristäytynyt ryhmä ja salainen uskonto, Syyriassa pieni vähemmistöryhmä. (ks. SYRIAN 1a)

fr Ismaïlite *m*, Ismaïlien *m*, Ismaélien *m*

Ismaelite, Ismailite *s*

1. aik.: muslimi yleensä; juutalaisten antama nimitys arabeille Ismaelin jälkeläisinä
2. ks. ISMAELIAN
3. ranska: Arabian autiomaan keski- ja länsiosat aik.: paimentolaiskansojen nimitys

fr Ismaélite *m* (3)
de Ismailit *m* (2)
ru исмайлит (2)

Ismaïlian ks. ISMAELEAN

Ismailite ks. ISMAELITE

Israel *s*

- 1a. muinainen heprealainen kansa, joka Vanhan testamentin mukaan on patriarkka Jakobin jälkeläisiä (ks. HEBREW)
- 1b. juutalaisten kansakunta, esim. de *das Volk Israel* - Israelin kansa; *der Auszug der Kinder Israeli(s)* - Israelin lasten vaellus, myös (leikkim.) "suurehkon" ryhmän mielenosoituksellinen lähtö jostakin
2. Jumalan valitsema (kansaa), esim. *Christian claims to be true Israel* - Kristitty julistaa olevansa tosi Israel, so. Jumalan valitsema, Jumalaan uskova, Jumalaa palveleva tms.
3. Muinainen, n. v. 1025 e.a.a. perustettu kuningaskunta Palestiinassa, joka noin 933 e.a.a. jakautui pohjoiseen Israelin kuningaskuntaan ja eteläiseen Juudean kuningaskuntaan

---

¹⁸⁰ Ismailiitit erosivat shiialaisista n. 780-luvulla, kun he katsoivat, että imaamin viran olisi pitänyt periä 6. imaamin kuolleen ensimmäisen pojan, Ismailin, kautta. Hänen pojastaan alkoi fatimidien dynastia, jonka 6. fatimidin johdolla druusit erosivat omaksi ryhmäkseen (vrt. DRUSE).

4. Lähi-Itä: Israel, valtio, itsenäisyysjulistus v. 1948; vuosien 1948-1988 välillä Israeliin on palannut diasporassa asuneita juutalaisia sekä Euroopasta että Arabimaista, eniten Romanias-ta, Puolasta, entisestä Neuvostoliitosta sekä Marokosta ja Irakista (vrt. ISRAELI, JEW)

fr Israël (1a, 3, 4)
 de Israel (1b) *ilman art.*, (4)
 ru Израиль, Исроэль *m* (1)
 (iw *Yisrael*)

israeli *a*

israelilainen, nimenomaan nykypäivän Israelista puhuttaessa

fr israélien, israélienne
 de israelisch
 ru израильский, израильтjанский

Israeli *yks* (**Israeli, Israelis** *mon*)

israelilainen, Israelin kansalainen tai asukas

fr Israélien, Israélienne
 de Israeli *m, f*
 ru израильтjанин, израильтjанка

Israelite *s*

1a. muinaisen Israelin kansan jälkeläinen

1b. yhteen niihin 10 hebrealaisheimoon kuuluva, jotka ovat muinaisista ajoista lähtien asuneet Palestiinan pohjoisosassa (vrt. ISRAEL 3, HEBREW)

1c. juutalainen (ks. JEW)

2. Jumalan valitsemaan kansaan kuuluva

3. ranska (kuv.) *C'est un bon israélite* Hän on suora ja vilpitön ihminen.

fr Israélite *m* (1a, 1c, 2, 3)
 de Israelit, Israelitin (1a)

israelite, israelitic, israelitish *a*

israelilainen tarkoitettaessa Israelin kansaan kuuluvaa, sille ominaista, juutalaista

fr israélite
 de israelitisch
 ru израильский, израильтjанский

israelitic, israelitish *a* ks. ISRAELITE

Israelize *v*

muuttaa kieleltään, tavoiltaan tai olemukseltaan israelilaiseksi

de israelisieren

Issa *s*

Etiopia, Somalia: issa, yksi somalien klaaneista (ks. SOMALI), etupäässä muslimipaimentolaisia

fr Issa *m*
 de Issa, Isa *m*

Ivan *s*

venäläinen, erityisesti venäläinen sotilas; vanja, iivana, ryssä

fr Russkof *m*, popov, popof *s, a* (pej.)

de Iwan *m* (puhek., leik., us. pej.)

Izdi ks. YAZIDI

Jacobite *s, a*

1a. *s* Syyria: jakobiitti, monofysiittisen kirkkokunnan jäsen

1b. *s* Englanti 1688 jälkeen: Stuartien ja Jaakko II:n ja hänen sukunsa kannattaja

2. *a* jakobiitti-, ed. liittyen

fr Jacobite *m, a* (1, 2)

de Jakobit, Jakobitin (1, 2); jakobitisch (3)

Jacobitism *s*

1. Englanti 1688 jälkeen: Jaakko II kannattajien ja Stuartien asian edistäminen

2. Syyria: jakobiittiläisyys, jakobiittien doktriinit, Jacobus Baradæksen 500-luvulla perustama kirkkokunta¹⁸¹

fr Jacobitisme *m* (1, 2)

Jadidism *s*

Venäjä (Tataria), Uzbekistan: tataarien ja myöh. uzbekkien sunni-islamilaaisuudesta 1800-luvun jälkipuoliskolla kehittämä uudistusliike, joka käsitti uskonnon lisäksi koulutuksen, naisten vapautuksen jne. Liikkeen ansiosta Tatarian teollistuminen oli 1917 vallankumouksen tullessa varsin korkealla tasolla ja lukutaito parempi kuin venäläisten keskuudessa. Uzbekistanissa taas perustettiin ensimmäinen koulu jo 1901, ja v. 1914 niitä oli jo 100. (ks. UZBEK 1, TARTAR 1)

Jaffna Tamil

srilankantamili, ks. TAMIL 1

Jain, Jaina (1, 2), **Jainist** (1)

1. *s* jainalainen, džainalainen, jainismin kannattaja, ks. JAINISM

2. *a* jainalainen, uskontoon tai sen kannattajaan liittyen

fr Jaina *taip*; Jain, Jaïne; Djaina *taip*; Djain, Djaïne; Jainiste (1);

jaïna *taip*, jaïn, jaïne (2)

de Dschaina, Jaina *m* (1); dschainistisch (2)

Jaina ks. JAIN

Jainism *s*

Intia: (pohjois- ja eteläosa; Dekhan, Gujarat): jainismi, džainismi, uskonto¹⁸², jossa sielunvaellusoppi on tärkeällä sijalla ja jonka kannattajat pyrkivät välttämään elävien olentojen vahingoittamista, valehtelua, varastamista, seksiä ja omaisuuden hankkimista. Normaaliväestöä

¹⁸¹ Syyrian kirkko (en *Syrian Church*) eli jakobiitit erosivat roomalaiskatolilaisuudesta n. 450-luvulla, ja 1662 osa heistä palasi osittain uudelleen katolisen kirkon piiriin, minkä jälkeen heistä on käytetty nimitystä syyriankatolilaiset (en *Syrian Catholics*, ks. SYRIAC).

kohtaan ohjeita kuitenkin sovelletaan väljemmin, mutta hekin ovat kasvissyöjiä ja ovat etupäässä liike-elämän palveluksessa, koska he eivät saa olla ammateissa, joissa eläimiä tapetaan. Uskonnolla on nyk. verraten vähän kannattajia, mutta sen uskonnollinen ja kulttuurinen vaikutus on suuri.

fr Jainism, jainisme, djainisme *m*
 de Dschnainismus, Jainismus, Jinismus *m*
 ru Джайнизм
 (sa *jina* - voittaja)

Jainist ks. JAIN

Jap *s, a*

1. kollektiivinen lyhenne japanilaisesta, esim. *Jap silk* - japanilainen silkki
2. Pohjois-Amerikka: (pej.) japsi, japanilainen (brittienglannissa merkitys ei ole yhtä pejoratiivinen)

Japhetic ks. INDO-EUROPEAN

Jebusite *s, a*; **Jebusitic**, **Jebusitical**, **Jebusitish** *a*

(pej.) katolilainen, vars. jesuiitta; nimitys viittaa kaanaalaisten heimoon, jonka Daavid karkotti Jerusalemissa (ks. JESUIT, CATHOLICISM)

Jebusitic *a* ks. JEBUSITE

Jebusitical, **Jebusitish** *a* ks. JEBUSITE

Jehovah *s* (1, 2), **Jehovah's Witness**; **Jehovah Witness** (harv.) (2)

1. Jehova, Jahve, Jumalasta käytetty nimitys Vanhassa Testamentissa, englannissa käyt. us. nimitystä Herra, *the Lord*; siten nykyisessä kristinuskossa Jumala, Kaikkivaltias
2. Jehovan todistaja, fundamentalistisen kristillisen uskonlahkon¹⁸³ jäsen. Lahko odottaa Kristuksen tuhatvuotista valtakuntaa, vastustaa institutionaalista uskontoa ja kieltäytyy tunnustamasta valtion esittämiä vaateita silloin, kun ne ovat ristiriidassa lahkon omien periaatteiden kanssa.

fr Jéhovah (1); Témoins de Jéhovah *mon* (2)
 de Jehovahs Zeugen *mon*
 ru Иегова (1); иеговист, свидетель Иеговы (2)

Jehovah's Witness; **Jehovah Witness** (harv.) ks. JEHOVAH

Jehovic *a*

jehovalainen, Jehovan todistajiin liittyen

---

¹⁸² Jainismin perusti Buddhan aikalainen, Mahaviran noin 500 e.a.a. Biharissa ja Orissassa.

¹⁸³ Jehovan todistajien järjestön, *the Watchtower Bible and Tract Society*, perusti v. 1879 Charles Taze Russell (1852-1916) International Bible Students -nimellä.

Jesuit, Jesuite *s, a*

1. *s* jesuiitta, "Jeesuksen yhteisö" -nimisen roomalaiskatolisen veljeskunnan jäsen. Veljeskunnan perusti Ignatius Loyola 1533. Jesuiitat levittivät kristinuskoa mutta myös luku- ja kirjoitustaitoa mm. monien intiaaniheimojen keskuuteen.
2. *s, a* (kuv., pej.) kavala, tekopyhä, kiero (ihminen)
3. *s* 1700-l. jälkipuol.: tietynlainen naisten puku
4. *a* jesuiitta-, jesuiittojen, ed. liittyen, sama kuin JESUITICAL
5. *a* 1700-luvulla: sitä kiinalaista posliinilaatua koskien, joka on koristeltu Euroopasta kopioituilla uskonnollisilla aiheilla

fr	Jésuite <i>m</i> (1, 2); jésuite (2, 4); jésuitique (2, 4)
de	Jesuit, Jesuiter <i>m</i> (1, 2); jesuitisch (4)
ru	иезуит, иезуитка (1, 2); иезуитский (4)

Jesuit *v*

muuttaa Antiikin tyyliin rakennettu kirkko renessanssityyliseksi, samaan tapaan kuin jesuiitat useimmiten rakensivat kirkkonsa 1560-1680-luvuilla

Jesuite ks. JESUIT**Jesuitess** *s*

naispuolinen jesuiitta, nunna järjestössä, joka noudatti jesuiittojen periaatteita, mutta jota paavi ei tunnustanut ja jota jopa vainottiin

Jesuitic *a* (nyk. harv.)

1. ks. JESUITICAL 1
2. ks. JESUITICAL 2

Jesuitical *a*

1. jesuiitta-, jesuiittojen, jesuiittoihin liittyen, heille kuuluva
2. jesuiitoille luonteenomainen; tekopyhä, kiero, totuutta peittelevä; käytännössä us. hiusten halkomista tai hyvin analyttistä koskien

Jesuitically *adv*

jesuiittojen tavalla, varautuneesti, tekopyhästi

Jesuitism *s*

1. jesuitismi, jesuiittajärjestön doktriinit, periaatteet ja käytännöt
2. jesuitismi, jesuiittamaisuus, kavaluus, kaksinaamaisuus, sama kuin JESUITRY

fr	jésuitisme <i>m</i> (1, 2)
de	Jesuitismus <i>m</i> (1)
ru	иезуитство (1, 2)

Jesuitize *v*

1. esittää jesuiittaa, jesuiittojen doktriineja
2. muuttaa jesuiitaksi

Jesuitocracy *s*

jesuiittojen hallinto

Jesuitry *s*

jesuiittojen periaatteet, doktriinit ja käytännöt tai sellaiset periaatteet, jotka heillä on uskottu olevan; tarkoitus pyhittää keinot -periaate

de Jesuitenmoral *f*, Jesuitentum *n*

Jew, Jewess *s*

1a. muinaiseen Juudean heimoon kuuluva

1b. israelilainen

2. seemiläiseen, Palestiinassa 6. vuosisadalta e.a.a. 1. vuosisadalle j.a.a. eläneeseen, nyk. Israelissa ja diasporassa (hajallaan koko maapallolla) elävään kansaan kuuluva

3. muinaisesta juutalaisesta kansasta polveutuva

4. juutalainen, juutalaista uskontoa tunnustava, ks. myös HEBRAIST, HEBREW, ISRAELITE; SABRA; ASHKENAZI, SEPHARDI; FALASHA; SEMITE; ARYAN; IKEY, KIKE, SHEENIE, YID (pej.)

5. tinkijä, saituri (pej.), esim. *Your Jew Friend*

fr Juif, Juive (1, 2, 3, 4); Israelite *m* (1b)

de Jude, Jüdin (2); Israelit *m* (1b)

ru еврей, еврейка; иудей, иудейка (1a, kirj. ark., 2); израильтянин, изрильтянка (1b)

(iw *Yehudhi*)

Jew, the Wandering Jew

vaeltava juutalainen, tarunomainen juutalainen, joka Kristuksen ristiinnaulitsemisen tähden rauhaa saamatta vaeltaa

fr Juif errant

de der Ewige Jude¹⁸⁴

jew (down) *v*

tinkii (pej.)

jew-baiting *s*

juutalaisvaino, vrt. POGROM

fr persécution de Juifs *f*, pogrom, pogrome *m*

de Judenhetze *f*, Judenverfolgung *f*, Judenpogrom *m, n*

ru погром, преследование евреев

---

¹⁸⁴ Der Ewige Jude Ahasver (Ahasveros, Persian kuninkaan Xerxesin [486-465] hepr. nimi), Vanhan testamentin Esterin kirjan mukaan Ahasveroksen juutalainen puoliso, kuningatar Ester, pelasti juutalaiset näiden tuhoamista suunnittelevilta vihollisilta ja antoi heille mahdollisuuden puolestaan tuhota nämä viholliset. Sen kunniaksi, että juutalaiset olivat tappaneet 75.000 vihamiestään ja saaneet näin heistä voiton, juutalaisten johtaja Mordokai antoi säädöksen vuosittaisen juhlan, purimjuhlan (iw *purim* arpa) viettämisestä (Ester 9:16-28). Keskiajalla purimjuhlan kunniaksi pidetyissä näytelmäesityksissä sanotaan näytelmän ei-juutalaisten katsojien sekoittaneen kuningas Ahasveroksen esittäjän, kiertelevän juutalaisen näyttelijän, legendaariseen ikuiseen juutalaiseen. Tämä Ahasveros oli tarun mukaan ollut huutamassa Kristusta ristiinnaulittavaksi ja kun Kristus sitten kantoi ristiään Golgatalle ja halusi levähtää, niin Ahasveros oli karkein sanoin käskenyt hänet pois. Siitä lähtien hänen oli Kristuksen käskyn mukaan vaellettava viimeiseen päivään saakka. Legendan alkuperä on tuntematon; painettuna se esiintyy ensimmäisen kerran 1575. Legendoja ikuisista vaeltajista on eri kulttuurien kansanperinteessä paljon: saksalaisessa kansanperinteessä esim. *Der fliegende Holländer* - Lentävä hollantilainen, ks. DUTCH.

jewboy *s*

(pej.) jutku, juutalaismies, -poika

jewess ks. JEW**Jewish** *a*

juutalainen

fr juif, juive; judaïque

de jüdisch

ru еврейский, иудейский

Jewry, jewry *s*

1. juutalaiset, juutalaiskansa kokonaisuutena

2. juutalaisuus (uskonto tai kulttuuri)

3. juutalaiskortteli, vrt. GHETTO

4. antisemitistinen kirjallisuus: juutalaiset järjestäytyneenä, maailmanvallaksi pyrkivänä voimana

fr quartier juif (3)

de Judenviertel *n* (3)

ru еврейский квартал (3)

Jinghpaw ks. KACHIN**Jingpo** ks. KACHIN**Jola** ks. DYOLA 1**Jolof** ks. WOLOF 1**Judaeo-Christian** *a*

juutalais-kristillinen, esim. perinne

Judaeophobe *s*

juutalaisvastainen, juutalaisten vihollinen, antisemitisti

fr antisémite *m, f*de Judenfeind *m*, Judengegner *m*

ru юдофоб

Judaeophobia *s*

juutalaisten pelko, vihamielisyys juutalaisia kohtaan

Judaeo-Spanish *s*

Balkan ja Lähi-Itä: sefardijuutalaisten puhuma romaaninen kieli

Judaic, Judaical *a*

juutalainen, juutalaisille tai juutalaisuudelle luonteenomainen

Judaica *s*

1. juutalaisten kirjallisuus, tavat, kulttuuri jne.
2. juutalaisiin tai juutalaisuuteen liittyvä kirjallinen ja historiallinen aineisto, esineistö esim. kokoelmina

fr judaïté *f*, judaïté *f* (1)
de Judaika *mon* (1, 2)

Judaical ks. JUDAIC**Judaico-Christian** *s, a*

1. *s, a* juutalainen kristitty
2. *s* saksa: juutalaiskristittyjen kristinusko¹⁸⁵

fr judéo-chrétien, judéo-chrétienne
de Judenchristentum *n*

Judaise *v* ks. JUDAIZE**judaism** *s*

1. judaismi, juutalaisuus, muinaisten heprealaisten uskonto, jonka ominaispiirre oli yhden, oman kansan jumalan, Jahven palvelu, mutta ei varhaisessa vaiheessa muiden kansojen jumalten olemassaolon kieltäminen
2. juutalaisten tapojen noudattaminen; juutalaisuus; de *das Judentum* voi olla myös pejoratiivinen, kuten Richard Wagnerin kirjoituksen otsikko: *Das Judentum in der Musik*
3. juutalainen kulttuuri ja uskonto
4. juutalaiskansa (vrt. ISRAEL 1b)
5. saksa: (hist.) alkukristinuskon uskollisesti juutalaiskristillisiin lakeihin nojautuva suuntaus

fr judaïsme *m* (1, 2, 3, 4)
de Judaismus *m* (3, 5); Judenheit *f* (4); Judentum *m* (2, 3, 4, 5)
ru иудейство (kirj.) (1); иудаизм (kirj. usk.) (3); еврейство (kirj.) (2, 3, 4)

judaist

juutalaisen uskonnon kannattaja ja harjoittaja

fr judaïsant, judaïsante
ru иудаист

Judaization *s*

juutalaistaminen, juutalaistuminen

fr judaïsation *f*
de Judaisierung *f*

de **Judaistik** *f*
juutalaisen uskonnon, kulttuurin ja historian tutkimus

de **Jüdelei** *f*
(us. pej.) juutalaismaisuus

de **jüdeln** *v*
puhua jiddinkielisellä korostuksella

Judaize, Judaise *v*

1. näytellä juutalaista, noudattaa juutalaisia tapoja tai uskonnollisia rituaaleja

¹⁸⁵ 100-luvun lopulta 300-luvulle Lähi-Idässä, Egyptissä ja Roomassa vaikuttanut Ebjoniittien lahko. Alun perin lahkossa katsottiin, että Jeesus oli Messias, mutta Marian ja Joosefin poika, ja vain Matteuksen evankeliumi hyväksyttiin.

2. juutalaistaa, saattaa juutalaisen kulttuurin ja tapojen vaikutuksen alaiseksi
3. juutalaistua, muuttua juutalaiseksi, omaksua juutalaisille ominaisia tapoja ja uskomuksia

fr judaïser (1, 2)
de judaisieren (1, 2); judeln (3)

Judaizer *s*

se, joka juutalaistaa, ts. pakottaa omaksumaan juutalaisia tapoja tai kulttuuria

de **Judenbekehrung** *f*
juutalaislähetys, juutalaisten käännättäminen

de **judenfreundlich** *a*
juutalaismielinen

de **Judenglanz** *m*
(pej.) nukkavieru loisteliaisuus

Jukun *s*

1. Nigeria (keskiosat), Kamerun: jukun, afrikkalaiseen, maata viljelevään vähemmistökansaan¹⁸⁶ kuuluva. Osa jukuneista on perinteisten uskontojen kannattajia, osa sunnimuslimeja. 1991 ja 1992 aseellisia yhteenottoja alueen itäosissa asuvien tivien kanssa (ks. SUNNI, TIV 1). Venäläislähteiden mukaan kansan nimityksiä ovat myös kwana, kororofa ja kwararafa.
2. jukun, ko. kansan kieli, kuuluu nigerin-kongon kielikunnan benuen-nigerin kieliperheen harvoihin ei-bantukieliin yhdessä mm. tivin ja efekin kanssa; muodostaa oman jukunin haaran; latinalainen kirjaimisto (ks. BANTU 1, IBIBIO 1 ja 2, TIV 2)

fr Jukun *m* (1)
de Jukun, Djukun *m* (1)
ru джукун, квана, корофа, кварарафа (1); язык джукун (2)

jungle bunny

Australia, Amerikka: (pej.) abo, valkoisten käytt. nimitys mustista, alunp. Australian alkuasukkaista, ks. ABORIGINE

Ka ks. KHA, MON-KHMER

Kabail, Kabile ks. KABYLE

Kabardian ks. CIRCASSIAN 2

Kabre *s*

1. Togo (koillis- ja keskiosat): kabre, maanviljelyä ja karjanhoitoa sekä perinteisiä uskontoja harjoittavaan kansaan kuuluva. Kabret muodostavat maan toiseksi suurimman väestöryhmän (vrt. EWE 1). Venäläislähteiden mukaisia nimityksiä ovat myös kabje, bekaurum, kaure, kabjema ja kabrema.
2. kabre, ko. kansan kieli, joka kuuluu nigerin-kongon voltalaisen kieliperheen gurkieliin; pakollinen kieli Togon kouluissa (vrt. EWE 2)

fr Kabré *m* (1); kabré *m* (2)
ru кабре, кабье, бекабурум, кауре, кабиема, кабрема (1); язык кабре (2)
(omak. nim. *kabrema*)

Kabyl ks. KABYLE

¹⁸⁶ Jukunit tulivat alueelle koillisesta, ilmeisesti Egyptin tai Arabian suunnasta. Heillä oli oma Kororofin valtionsa 1300-1800-luvuilla.

Kabyle, Kabyl, Kabail, Kabile, s

1. Pohjois-Algeria, Tunisia: kabyyli, vuoristoisella rannikkoalueella asuvan berberiheimon jäsen (ks. BERBER 1)

2. kabyyli, ko. kansan kieli, joka kuuluu afroaasialaisen kielikunnan berberikieliperheeseen (ks. BERBER 2)

fr Kabyle *m* (1); kabyle *m* (2)

de Kabyle *m* (1)

ru кабил (1); кабилский язык (2)

(ar *gabilah* - heimo)

Kachin (1, 2), Jinghpaw, Jingpo, Chingpaw, Singpho s (1)

1. Myanmar (koillisosa), Kiina (luoteisosa; Yunnan, Myanmarin raja-alue), Intia (raja-alue), Thaimaa, Laos: kachin, jingpo, monijumalaisuudesta baptismiin tai buddhalaisuuteen siirtymässä olevan vähemmistökansan¹⁸⁷ jäsen. Kachin-nimitys käytössä Myanmarissa, jossa he lukeutuvat ns. kukkulakansoihin; vaativat alueensa itsehallintoa. Kiinassa on käytössä nimitys jingpo eli *jingpozu*. Venäläislähteiden mukaan Thaimaassa on käytössä nimitys akha ja Laosissa hkahku ja Intiassa sinpo. (ks. HILL PEOPLES, BAPTISM, BUDDHISM)

2. kachin, jingpo, ko. kansan kieli, joka muodostaa oman ryhmänsä sinotiibetiläisen kielikunnan tiibetiläis-burmalaisen alaluokan burmalaisessa kieliperheessä. Luokitellaan joskus samaan ryhmään karenin kanssa (ks. KAREN 2), esim. fr *kachinkaren*. Oma kirjaimisto olemassa mutta kirjoitetaan myös latalaisiin kirjaimiin.

fr Kachin *m* (1); kachin *m* (2)

de Kachin, Katschin, Chingpo *m* (1)

ru качин, цзинпо, джингпо, чжингпхо, синпо, акха, хкакху (1);

качинский язык, язык цзинпо (2)

(burma: *kachin* - villit vuorelaiset; omak. nim. *jingpozu*)

Kadar s

Intia (eteläosa; Keralan ja Tamil Nadun välinen raja-alue): kadar, metsissä asuvan alkuperäiskansan jäsen; rodullisesti australoideja tai ehkä negriittoja. Keräävät hunajaa, vahaa ja mausteita myytäväksi, monet miehet käyvät myös töissä metsäalueen ulkopuolella. Palvovat viidakon henkiä ja paria hindujumalaa. Puhuvat tamilia sekä toista dravidakieltä, kannadaa eli kannaraa (en *Kanarese*). Serkkujen väliset avioliitot (erityisesti isän siskontyttären kanssa) ovat sallittuja. (ks. AUSTRALOID, DRAVIDIAN, TAMIL 2, NEGRITO, HINDU)

Kadarite, Kaderite s

kadariitti, muslimilahkon kannattaja. Lahko kieltää ennaltamääräytymisen ja kannattaa vapaan tahdon doktriinia. (ks. ISLAM, MUSLIM)

(ar *alqadariyah*)

fr Qadarite *m*

ru кадариты *mon*

Kadazan ks. DUSUN**Kaderite** ks. KADARITE

---

¹⁸⁷ Kachinit tulivat Tiibetistä useammassa aallossa, ensimmäiset jo 700-800-luvuilla. Toinen suuri muuttoaalto oli 1200-1600-luvuilla.

Kaffir s

1. (pej.) kafir, vääräuskoinen, ei-muslimi; monet muslimit käyttävät yhä nimitystä eurooppalaisista ja muista ei-muslimeista (KAFIR 1, CAFFRE 1)
2. eteläinen Afrikka: 1600-luvulla niemimaan eteläosaan siirtynyt bantukielinen paimentolaismaanviljelijäheimo (ks. BANTU, CAFFRE 2)
3. ko. heimon puhuma kieli
- 4a. Etelä-Afrikka: (pej.) kafferi(neekeri), nekru; 1930-luvulle saakka pejoratiivisesti mustista käytetty nimitys. Nyk. sanan käyttö mustia tarkoittaen on rangaistava rikos, vrt. venäläinen nimitys XHOSA 1; ks. myös RED KAFFIR.
- 4b. valkoinen, joka tuntee sympatiaa mustia kohtaan, vrt.
- 4c. saksa: XHOSA-, pondo- ja thembuheimojen yhteisnimitys
5. ks. KAFIR 2
6. Afrikka: *a* paha, epäluotettava (slangi)
7. Saksa: typerys, tylsä-, heikkomielinen

fr	cafre (2, 3, 4a)
de	Kaffer <i>m</i> (4c, 7); (4a) (pej.)
ru	кафры <i>mon</i> (4a) (pej.)

(ar *kafir* - uskonon, ei-muslimi)

Kaffir war, Cape frontier wars

valkoisten mustia vastaan käymät lukuisat sodat vuosina 1779-1879

fr	les guerres cafre
de	Kaffernkriege
ru	кафрские войны

Kafir s (1a, 1b); Kafiri s (2)

- 1a. muslimimaat: kafir, uskonon (CAFFRE 1; KAFFIR 1)
- 1b. Afganistan (koillisosa): kafiri, kansan jäsen
2. kafiri, kafiri-kansan kieli; jäännekieli indoarjalaisen kielen haarasta, joka on läheistä sukua indoarjalaisille ja iranilaisille kielille (ks. ARYAN 2a, INDO-EUROPEAN)

fr	Kafir <i>m</i> (1a, 1b)
de	Kafir <i>m</i> (1a); Kafiren <i>mon</i> (1b); Kafirsprachen <i>mon</i> (2)
ru	кафир (1b)

Kafiri ks. KAFIR**Kalash s**

Pakistan (Chitralin vuoret): kalaš, kafirikansan jäsen; ainut kafirikansa, joka onnistui välttämään islamilaistamisen (1895-96) ja on säilyttänyt perinteisen uskontonsa viime aikoihin asti; elinkeinoina maanviljely ja turismi (ks. KAFIR 2).

de	Kalash, Kalash <i>m</i>
----	-------------------------

Kalenjin s

1. Kenia, Tansania, Uganda: kalenjin, niloottikielisiin kansoihin kuuluvien kansojen¹⁸⁸ ryhmän jäsen. Ryhmään kuuluvat mm. kipsigisit, marakvetit, nandit, pokotit ja sabaotit. Kalenji-

¹⁸⁸ Ko. kansat saapuivat Etiopiasta 1300-1600-luvuilla. Ryhmänimitys annettiin 1940-luvulla.

nit harjoittivat perinteisiä uskontoja sekä karjanhoitoa ja maanviljelystä. Keniassa ristiriitoja maan enemmistön, kikujujen, kanssa (ks. KIKUYU 1).

2. kalenjinkielet, jotka kuuluvat sudanilaisen kielikunnan eteläisiin niloottikieliin ja joita ovat mm. nandi, pokot, suk ja tatonga, ks. NILOTIC 2b

fr Kalenjin *taip* (1)
 de Kalenjin *m* (1)
 ru календжин (1)
 (omak.nim. *kalenjin* - puhun teille)

Kalmuc ks. KALMUCK

Kalmuck, Kalmuc, Kalmuk, Kalmyk, Calmuc, Calmuck *s, a* (1,2,3,4), **Kalmuckian** *a* (3)

1. *s* Venäjä (Kalmukian tasavalta, Astrahanin, Volgogradin, Orenburgin, Donin Rostovin ja Stavropolin alueet, Siperia), Kirgisia, Kiina (Pohjois-Sinkiang), Mongolia (länsiosa), USA: kalmukki, oiraatti, länsimongolilaisen kansan jäsen. Kalmukit ovat jakaantuneet useisiin heimoihin, joista buzawat asuvat Donin varrella ja sartit Kirgisiassa. Uskonnoltaan pääasiallisesti lamalaisia (sartit ovat muslimeja) ja ovat pystyneet säilyttämään uskontonsa näihin päiviin.

Kalmukian väestöstä 45 % on kalmukkeja ja 38 % venäläisiä (1989). Alun perin puolipaimentolaisia, neuvostovallan aikana kolhooseissa, kun taas Kiinassa paimentolaisuutta harjoitetaan rajoitetusti ja osa kalmukeista on siirtynyt maanviljelyyn. Kalmukian autonominen tasavalta muodostettiin 1935 ja siitä tuli Venäjän federaatioon kuuluva tasavalta 1991. USA:an kalmukkeja pakeni II maailmansodan jälkeen.¹⁸⁹ (ks. LAMAISM, MUSLIM)

2. *s* kalmukki, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan mongolikielten perheeseen yhdessä mm. mongolin ja burjatin kanssa ja on kehittynyt oiraatista, jolle v. 1648 luotiin mongoliaakkosiin perustuva kirjakieli. V. 1925 kalmukkia siirryttiin kirjoittamaan kyrillisin aakkosin. (ks. CYRILLIC, MONGOL 2, BURYAT 2). Kalmukeilla on kuitenkin säilynyt kansalliseepos ja vanhoja lamalaisia kirjoituksia.

3. *a* kalmukki-, kansaan ja kieleen liittyen

4. *s* karkea, pitkänukkainen puuvilla- tai villakangas

fr Kalmouck, Kalmouk *m* (1); kalmouk *m* (2); kalmouk, kalmouke (3)
 de Kalmück *m*, Kalmücke *m* (1); Kalmückisch *n* (2); kalmückisch *a* (3);
 Kalmuck *m* (4)
 ru калмык, калмычка; хальмг (1); калмыцкий язык (2);
 калмыцкий (3)

(ru *kalmyk*; omak. nim. *halmg* - ilmeisesti turkkilaisesta termistä jäännös - siis ne, jotka eivät ole omaksuneet islamia)

Kalmuckian *a* ks. KALMUCK 3

Kalmuk, Kalmyk ks. KALMUCK

¹⁸⁹ Dsungariassa (nykyinen Pohjois-Sinkiang) perustettiin 1300-luvun lopulla ja 1400-luvun alussa ns. oiraattiliitto, johon kuuluivat dyrbeetit, torguutit, dsungaarit eli oiraatit ja tshosuutit. Näistä kaksi ensimmäistä heimoa erosi oiraattien liitosta 1600-luvun alussa ja muutti v. 1632 alisen Volgan seudulle. V. 1760 alueelle tuli lisää pakolaisia Kiinasta mutta v. 1771 Volgan vasemmalla rannalla asuneet heimot pakenivat itsenäisyyden menetyksen pelossa takaisin Kiinaan, jossa heille osoitettiin oma alue. Saksalaislähteiden mukaan juuri Venäjän vallan alle jääneistä alettiin käyttää kalmukkinimitystä (= jälkeenjääneet), joskin muitakin selityksiä on olemassa (vrt. omak. nim.). Toisen maailmansodan jälkeen kalmukit pakotettiin muuttamaan Siperiaan, josta osa sai palata takaisin v. 1958. Kiinassa oiraattien liiton alueet vallattiin 1700-luvulla, dsungaari-nimi kiellettiin ja sen tilalle tuli olootti.

Kamango ks. TUMBUKA**Kamba** *s*

1. Kenia (eteläosa): kamba, kristityn bantukansan¹⁹⁰ jäsen. Kambat harjoittavat maanviljelyä ja karjanhoitoa ja muodostavat maan kolmanneksi suurimman väestöryhmän kikujujen ja luojen jälkeen (ks. BANTU, KIKUYU 1, LUO 1). Heillä on ristiriitoja kikujujen kanssa hallitusvalasta. Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitys akamba sekä kansasta että kielestä.
2. kamba, kikamba, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1); myös suahilia käytetään paljon
3. ks. KHAMBA

fr	Kamba, Akamba <i>m</i> (1); kamba <i>m</i> (2)
de	Kamba, Wakamba <i>m</i> (1)
ru	камба, акамба (1); язык акамба (2)

Kampa ks. KHAMBA**Kanacka** ks. KANAKA**Kanaka, Canaker, Kanaker, Kanacka** *s*

1. alun perin havaijilainen, myöh. kuka tahansa Etelämeren saarelainen
2. Australia (Queensland) siirtoma-aikana: (pej.) Etelämeren saarten syntyperäinen asukas, erit. sellainen, joka on töissä sokeriplantaasilla
3. Uusi-Kaledonia (itäosa): kanaka, syntyperäinen asukas, omakielinen nimitys, monia etnisiä ryhmiä¹⁹¹; katolisia, kalvinisteja ja perinteisten uskontojen harjoittajia. Kanakat kannattavat Uuden-Kaledonian itsenäistymistä Ranskan alaisuudesta. (ks. myös MELANESIAN 1, CALVINIST, CATHOLIC 2c)

fr	Canaque <i>m</i> (3)
de	Kanake <i>m</i> (1, 3)
ru	канак, меланоновокаледонец (1, 3)

(polynesia: *kanaka* - ihminen)

Kanaker ks. KANAKA**Kanuri** *s*

1. Nigeria (koillisosa), Niger (itäosa), Tšad, Kamerun: kanuri, voimakkaasti berberien kanssa sekoittuneeseen afrikkalaiskansaan¹⁹² kuuluva; uskonnoltaan sunnimuslimeja. Nigerissä kanurit ovat yhtyneet hallituksenvastaiseen sissiliikkeeseen yhdessä mm. tubujen kanssa (ks. SUNNI, TEDA 1).

¹⁹⁰ Kambat muuttivat alueelle 1400-1500-luvuilla.

¹⁹¹ Uusi-Kaledonia asutettiin 1400-900 e.a.a., mutta nykyinen kanak-väestö on syntynyt vasta siirtomaavallan aikana.

¹⁹² Kanurit hallitsivat Kanemin kuningaskuntaa Tšad-järven koillispuolella 700-luvulta aina 1900-luvun alkuun. He levittivät myös islamin alueelle.

2. kanuri, ko. kansan kieli, kuuluu sudanilaisen kielikunnan saharalaiseen alaluokkaan

fr Kanouri *m* (1); kanouri *m* (2)
 de Kanuri, Beriberi *m* (1); Kanuri *n* (2)
 ru канури, берибери ага (1); язык канури (2)
 (omak. nim. *kanuri*; haussa: *beriberi*)

Karen s

1. Myanmar (eteläosa), Thaimaa (valtioiden välinen vuoristoinen raja-alue): karen, perinteisiä uskontoja harjoittavan vähemmistökansojen ryhmän¹⁹³ jäsen; elinkeinoina maanviljely, kalastus ja metsästys; lisäksi metsä- ja kaivostyöläisiä. Epäyhtenäinen ryhmä, mutta erään luokituksen mukaan karenit jakaantuvat valkoisiin (*White Karen*, esim. *Sgaw, Pwo, Taungthu*) ja punaisiin (*Red Karen*, esim. *Bre, Padaung, Yinbaw, Zayein*). Esim. Myanmarissa (n. 6 % väestöstä) usein ainut eri karenryhmiä yhdistävä tekijä on ollut hallituksenvastaisuus, ja karenit ovatkin jo vuosikymmenien ajan käyneet taistelua itsehallinnon puolesta hallitusta vastaan, kun taas hallitus pyrkii sulauttamaan karenit muuhun väestöön. Karenien (nyk. myös aseelliseen) kamppailuun ovat yhtyneet myös alun perin rauhanomaisena opiskelijavastarintana alkanut liike sekä monet. Ennen vuotta 1940 suurin osa Myanmarin armeijasta värvättiin karenien ja muiden vähemmistökansojen keskuudesta. (ks. KACHIN 1, HILL PEOPLES, MON)

2. karenkielet, ko. kansojen kielten ryhmä, joka kuuluu sinotiibetiläisen kielikunnan tiibetiläis-burmalaisen alaluokan burmalaisen kieliperheen burmalaiskieliin yhdessä mm. burman kanssa. Kielissä on paljon mm. monista ja khmeristä lainattua ainesta ja niitä kirjoitetaan burmalaisin kirjaimin (ks. BURMESE 2, MON 2, KHMER 2).

fr Karen *m* (1), karen *m* (2)
 de Karen *m* (1)
 ru карен, пгханьо (1); каренские языки (2)
 (omak. nim. *pghanjo*)

Kasack, Kasak ks. KAZAKH

de **Kastize, Castize** *m*
 valkoihoisen ja mestitsin sekoitus (ks. MESTIZO)

Kataf s

Nigeria (pohjoisosassa): kataf, kristittyyn afrikkalaiskansaan kuuluva. Katafeilla on ollut ristiriitaja 1992 muslimihaussujen kanssa (ks. HAUSA 1, MUSLIM).

Kavango ks. OKAVANGO

Kazak ks. KAZAKH

Kazakh, Kazak, Kasack, Kasak, Khasack, Khasak, Qazaq s; Kazakhi, Kazakhs mon

1. Kazahstan, Turkmenistan, Uzbekistan, Kirgisia, Tadžikistan, Kiina (Sinkiang), Mongolia, Turkki, Afganistan, Iran: kasakki, alun perin varsin hierarkkisesti järjestäytyneen paimentolaiskansan¹⁹⁴ jäsen. Ent. Neuvostoliiton alueella (luettelon viisi ensimmäistä maata) kasakit

¹⁹³ Karenit tulivat Tiibetin itäosista 1000-luvulla e.a.a. ja muutto Thaimaaseen jatkui aina 1900-luvun puoliväliin.

¹⁹⁴ Kasakkien kansallisuus alkoi eriytyä uzbekista 1400-luvulla. 1500-luvulta alkaen kasakit ovat jakaantuneet kolmeen heimoon: iso, keskisuuri ja pieni, ja sosiaalisella tasolla heimojako on osittain vieläkin voimassa. Yhteiskunnan hierarkkisuuudesta johtuen kasakkien kääntyminen islamiin kesti kauan ja päättyi vasta 1800-luvulla jääden ainakin joidenkin lähteiden mukaan sittenkin vielä pinnalliseksi. Lähes samanlaisesta suomen kirjoitusasusta huolimatta varottava sekoittamasta kasakoihin, vrt. COSSACK.

ovat nyk. sopeutuneet lähes täysin teollistuneeseen yhteiskuntaan, mutta Kiinassa on vielä myös paimentolaisryhmiä jäljellä (kameleita, lampaita ja vuohia). Kasakeilla on Sinkiangissa oma autonominen alueensa, ja he muodostavat uiguurien jälkeen maakunnan toiseksi suurimman väestöryhmän (n. 7 % maakunnan asukkaista). Kiinan ja Afganistanin kasakkivähemmistöt muodostuivat, kun varakkaimmat kasakit pakenivat sinne Venäjän vallankumouksen jälkeen 1917. Afganistaniin paettiin myös Stalinin vainoja 1930-luvulla. Afganistanin pakolaisia vainottiin myös siellä sen jälkeen, kun Neuvostoliitto miehitti Afganistanin 1979, ja osa heistä pakeni edelleen Iraniin. Kazahstanissa venäläisten osuus väestöstä oli neuvostoaikana jopa 40 % mutta maan itsenäistyttyä 1992 monet venäläiset, ukrainalaiset ja valkovenäläiset ovat lähteneet maasta, mikä on samalla ollut henkisen pääoman vientiä. Toisaalta Kazahstan alkoi myös palauttaa kasakkeja kotimaahan, aluksi Mongoliasta, sitten myös Iranista, Tadžikistanista ja Turkista ja on ottanut vastaan myös Afganistanin pakolaisia. Nyk. kasakkien osuus maan väestöstä on noin 39 %. Venäläislähteiden mukaan kasakkeja on nimitetty ennen kirgiiseiksi tai nimellä kirgiz-kazak, kirgiz-kaisak, myös suomeksi on käytetty nimeä kasakka-kirgiisi (vrt. UIGHUR 1, KIRGHIZ 1, UKRAINIAN 1, BELORUSSIAN 1).

2. kasakki, ko kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan turkkilaisen kieliperheen länsiturkkilaisiin kieliin yhdessä mm. kirgiisian kanssa. Kieli on niin lähellä uzbekkia, että jotkut pitävät uzbekin kiptšakin murretta kasakin murteena, vaikka sen puhujat puhuvat uzbekkia kirjakielenään. Jakaantuu kolmeen murteeseen (läntinen, koillis-eteläinen ja koillinen). Kirjakieli luotiin 1000-luvulla ja sitä alettiin kirjoittaa aluksi arabialaisin kirjaimin, latinainen kirjaimisto otettiin käyttöön v. 1928 ja kyrillinen v. 1944. (ks. KIRGHIZ 2, UZBEK 2, CYRILLIC)

fr	Kazakh <i>m</i> (1); kazakh <i>m</i> (2)
de	Kasache, Kasachin; Kasak <i>m</i> (1); Kasachisch <i>n</i> (2)
ru	казах, казашка; киргиз, киргиз-казак, киргиз-кайсаk (ark.)(1); казахский язык (2)

Kejawen s

Indonesia (Jaava): kejawen, sellaisen islamin haaran kannattaja, johon liittyy hindulaisia ja animistisia vaikutteita (ks. HINDU, ANIMISM)

Kenaat s

Kuwait: Irakista tulleet maahanmuuttajat (vrt. ANAIZA)

Kha, Ka, Khmu s

1. Laos (vuoristo), Thaimaa (pohjoisosa), Vietnam (luoteisosa): kha, austroaasialaisen metsäkansan¹⁹⁵ jäsen, perinteisten uskontojen harjoittajia, paitsi Laosissa buddhalaisia; Thaimaassa käytössä nimitys khmu. (ks. BUDDHISM, MON-KHMER 1, LAO 1b)

2. kha, ko. kansan kieli, joka venäläislähteiden mukaan kuuluu austroaasialaisen kieliperheen palaung-wa-kielten ryhmään

fr	Kha <i>m</i> (1); kha <i>m</i> (2)
ru	кхму, кха, кса, тайхат, футхень (1); язык кхму (2)

(omak. nim. *khmu* - ihminen; laos: *kha* - orjat)

¹⁹⁵ Khat lienevät koillisen Indokiinan vanhin etninen ryhmä.

Khamba, Kamba, Khampa, Kampa s

1. Tiibet (Khamin alue): khamba, kamba, alueella asuvan kansan jäsen, venäläislähteiden mukaan ilmeisesti yksi tiibetiläisten heimoista, ks. TIBETAN
2. khamba, ko. kansan kieli

Khampa ks. KHAMBA**Khant s (1); Ostiac, Ostiack, Ostyak s, a (1, 2, 3)**

1. *s* Venäjä (Länsi-Siperia, Obin ja sen sivujokien varret: Hantien ja mansien autonominen piirikunta Tjumenin alueella, Tomskin alue): hanti, ostjakki, suomalais-ugrilaisen kansan¹⁹⁶ jäsen. Hantit jakaantuvat kolmeen ryhmään, pohjoiseen, eteläiseen ja itäiseen. Ryhmien välisiä eroja ovat vahvistaneet nenetsit pohjoisessa ja selkupit idässä. Etelässä hantit taas ovat sekoittuneet venäläisten ja tataarien kanssa. Hantit ovat alun perin olleet metsästäjiä, kalastajia ja poronhoitajia, mutta neuvostovallan aikana heidät sijoitettiin kolhooseihin ja sovhooseihin, jotka porotalouden lisäksi harjoittivat vihannesten viljelyä ja turkistarhausta; myös metsä- ja öljyteollisuus ovat nyk. alueella vallitsevia. 1600-1700-luvulla hantit käännyttiin ortodoksisuuteen, mutta perinteiset uskonnot šamanisteineen ja karhukultteineen ovat silti säilyttäneet asemansa. Piirikunnan asukkaista vain 0,9 % on hanteja ja 0,5 % manseja, muut ovat venäläisiä, 66 %, ja ukrainalaisia, 12 %. Hanti on omakielinen ja ostjakki arkaainen venäläinen nimitys. (ks. NENETS, MANSI, SAMOYED, ORTHODOXY, SHAMANISM)
2. *s* hanti, ostjakki, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen suurkielikunnan uralilaisen kielikunnan suomalais-ugrilaisen kieliperheen ugrilaiskielten obinugrilaisiin kieliin yhdessä mansin kanssa ja on siten myös unkarin sukukieli; kirjoitetaan kyrillisin kirjaimin (ks. MANSI 2, HUNGARIAN 2, CYRILLIC)
3. *a* hanti-, hantilainen, ostjakki-, ko. kansaan tai kieleen liittyen

fr Ostiak, Ostyak *m* (1); ostiak, ostyak *m* (2)

de Chanti *m*, Chanten *mon*; Ostjak *m* (1); Ostjakisch *n*, Ostjakische *n* (2)

ru хант, хантэ, остяк (1); хантыйский язык, остяцкий язык (2)

(omak. nim. *hante*)

Kharijite, Khawarij; Ibadiyah s

Oman, Pohjois-Afrikka, Sansibar: ibadilainen, islamilaisen uskonhaaran¹⁹⁷ edustaja. Ibadilaisten mukaan pieninkin synty on rangaistavaa, jopa kuolemalla. Kohtuuteen pyrkivä ibadilaishaara on säilynyt nykypäiviin. Ko. nimitys on käytössä lähinnä Pohjois-Afrikassa ja Omanissa ja sen kannattajat muodostavat Omanin suurimman väestöryhmän (60 %). Pohjois-Afrikassa ibadilaisten poliittiset ja uskonnolliset pyrkimyksensä ovat yhdistyneet berberien vapauspyrkimykseen (ks. BERBER 1).

fr kharidjite

de Charidjit, Chawaridj; Ibadit, Abadit *m*

ru хариджит

(ar *khawarij* - poislähtijät)

¹⁹⁶ Venäläislähteiden mukaan hantien kansa syntyi, kun suomalais-ugrilaisia heimoja vaelsi Länsi-Siperiasta ja Pohjois-Kaukasian aroilta hantien nykyiselle asuma-alueelle ensimmäisen vuosituhannen loppupuolella e.a.a. ja sekoittui paikallisväestön kanssa. Hantit joutuivat tekemisiin venäläisten kanssa 1000-luvulta lähtien ja 1500-luvulla he joutuivat Venäjän alaisuuteen, joskin he tekivät vastarintaa vielä 1600-luvullakin.

¹⁹⁷ Ibadilainen uskonhaara syntyi Iranissa ja Irakissa v. 657, kun kalifi Alin kannattajat kalifiuden perimysriidan vuoksi erosivat hänestä ja siten muista muslimeista; sunnalaisten ja shiialaisten ero tapahtui vasta myöhemmin.

Khasack, Khasak ks. KAZAKH

Khawarij ks. KHARIJITE

Khirgese ks. KIRGHIZ

Khmer (1, 2), Cambodian (1, 2) s

1. Kambodzha, Vietnam, Thaimaa, USA, Kanada, Australia, Uusi Seelanti: khmer, maan pääväestön muodostavan kansan¹⁹⁸ jäsen; hinajana-buddhalaisia (ks. HINAYANA)
2. khmer, kambodža, ko. kansan kieli, joka kuuluu austroaasialaisen kieliperheen mon-khmer-kieliin. Kielestä on pohjoinen (en *Nothern Khmer*) ja eteläinen versio. Oma kirjaimisto 600-luvulta.

fr Khmer *m*, Cambodgien *m* (1); khmer, cambodgien *m* (2)

de Khmer, Kambodschanisch *n* (2)

ru кхмер. кхмаэ (1); кхмерский язык (2)

(omak. nim. *khmae*)

Khmu ks. KHA, MON-KHMER

Khoi, Khoikhoi, Khoi khoi, Khoi khoin s

1a. eteläinen Afrikka: khoikhoi, valkoisten aktivistien käytt. nimitys hottentoteista sen jälkeen, kun hottentotti-nimitystä alettiin pitää pejoratiivisena (itse hottentotit olivat tällöin kuolleet sukupuuttoon jo parisataa vuotta aiemmin, ks. HOTTENTOT)

1b. khoikhoi, kansaryhmän jäsen; ryhmään lasketaan kuuluvaksi mm. namat ja vuoridamat (ks. NAMA, BERGDAMARA)

2. khoikhoikieliet, hottentotti-kielistä käytetty nimitys, ks. HOTTENTOT 2

de Khoikhoin

ru койкой, кой-коин

(omak. nim. *khoikhoi* - ihmisten ihmiset)

Khoikhoi, Khoi khoi, Khoi khoin ks. KHOI

Khoi-San, Khoisan s

1. eteläinen Afrikka: khoisankansan¹⁹⁹ jäsen, filologisen ja etnologisen tutkimuksen käyttöön sopiva nimitys bušmanneista ja hottentoteista (vrt. BUSHMAN 1, HOTTENTOT 1, KHOI 1, SAN)

¹⁹⁸ Khmerit muodostivat Funanin (100-500) ja Tshenlan valtakunnat (500-700) ja asettuivat ilmeisesti asumaan Laosiin samoihin aikoihin.

¹⁹⁹ Khoisankansoja on asunut esim. eteläisen Afrikan alueella jo 50 000 vuotta e.a.a. Bantukansat työnsivät heidät tieltään Kongon altaalta noin 2000 v sitten.

2. Afrikka: khoisankielet, paleofrikkalaiset kielet, kieliryhmä, johon mm. hottentotti- ja bušmannikielet kuuluvat, sukua Tansanian sandawe- ja hadza-kielille (en *Sandawe*, *Hatsa*), joiden kanssa ne muodostavat makro-khoisan-kieliperheen. Kielille ovat tyypillisiä naksahdusäänteet.

fr	Khoin <i>m</i> (2)
de	Khoisan, Khoi-San <i>m</i> (1), Khoisan-Sprachen, Khoisansprachen (2)
ru	койсанские языки (2)

Kike *s, a*

Pohjois-Amerikka: (pej.) jutsku, jutku, ks. myös JEW

(Itä-Euroopan juutalaisten keskuudessa yleiseksi väitetystä etunimien *-ki-* tai *-ky-*päätteestä)

Kikongo *s*

Kongo (Brazzaville) ym.: kongo, kikongo, kongojen puhuma bantukieli (ks. BAKONGO, BANTU 1)

fr	kikongo <i>m</i>
de	Kongo <i>m</i>
ru	КОНГО

Kikuyu *s*

1. Kenia (keskiosat): kikuju, perinteisiä uskontoja ja katolilaisuutta harjoittavan bantukansan jäsen²⁰⁰. Kikujut ovat yksi itäisen Afrikan suurimmista kansoista. Kenian suurin väestöryhmä (n. 20 %) ja johtavassa asemassa eri ammateissa. Ristiriitoja mm. masaiden ja kalenjiniin kanssa 1993-1994, etnistä puhdistusta on havaittavissa sekä kikujujen että masaiden puolella. Vallan tasapaino on ollut vaikeata saavuttaa myös suurempien väestöryhmien kanssa, esim. luot, luhiat, kambat. Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitykset gikuju ja agikuju (ks. ETHNIC CLEANSING, KALENJIN, MASAI 1, BANTU, LUO 1, LUHYA 1, KAMBA 1, CATHOLIC 2c);

2. kuju, kikuju, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1)

fr	Kikuyu, Kikouyou <i>m</i> (1); kikuyu, kikouyou <i>m</i> (2)
de	Kikuyu <i>m</i> (1); Kikuyu <i>n</i> (2)
ru	кикуйю, гикуйю, агикуйю (1); язык кикуйю (2)

Kimbande ks. MBANDE

Kimbundu, Ambundu, Ndongo-Ngola *s*

1. Angola, Cuanzasta pohjoiseen: kimbundu, savanneilla ja metsissä maata viljelevän kristityn bantukansan²⁰¹ jäsen. Kimbundut asuvat pohjoisempana kuin mbundut. Harjoittavat perinteisiä uskontoja. Venäläislähteiden mukaan myös nimitys bambundu käytössä. (ks. MBUNDU 1, BANTU)

²⁰⁰ Bantukansat saapuivat nyk. Kenian alueelle lännestä noin 3000 v sitten. Eurooppalaisten valtaama alue pienseni kikujujen maa-alaa, joka oli enimmäkseen laidunta ja metsää, ja pakotti heidät muuttamaan kaupunkiin. Työväestön enemmistöä he muodostivat poliittisia liikkeitä ja olivat mm. mau-mau-kapinan alkuunpanijoita 1952.

²⁰¹ Kimbundut tulivat 1400-1500-lukujen vaihteessa ja perustivat Ndongan valtion (Ngola) 1400-luvulla, josta nykyinen Angola on saanut nimensä.

2. kimbundu, ko. kansan kieli, kuuluu bantukieliin ja on läheistä sukua kikongolle. Kimbundu on ollut käyttökielenä jo 1600-luvulta alkaen (ks. BANTU 1, KIKONGO). Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset dongo ja bambundu käytössä.

fr Kimbundu *m* (1); kimbundu *m* (2)

de Kimbundu, Ambundu, Ndongo-Ngola *m* (1); Kimbundu *n* (2)

ru амбунду, кимбунду, мбунду (1); язык кимбунду, язык донго (2)

(omak. nim. *mbundu*)

Kinyarwanda ks. RUANDA

Kirghiz, Kirgiz, Kirkghis, Khirgese *a, s* (1, 2, 3); **Kirghizian** *a, s* (1a, 3)

1a. Kirgisia, Kiina (Sinkiang), Kazahstan, Uzbekistan, Tadžikistan, Afganistan (koillisosa), Pakistan, Mongolia: kirgiisi, muslimikansan jäsen; alun perin paimentolaisia, nyk. maanviljelijöitä ja Kirgisiassa myös teollistuneita ja kaupungistuneita²⁰². Vuosina 1926-1959 alueelle muutti suurin joukoin venäläisiä ja ukrainalaisia, minkä vuoksi kirgiisien osuus väestöstä laski 40 %:iin, nyk. heitä on noin 52 %. V. 1990 Kirgisian Ošissa oli yhteenottoja uzbekkien ja kirgiisien välillä. Lisäksi on olemassa vaara näiden maiden välisistä yhteenotoista lähinnä kummankin maan alueella sijaitsevan hedelmällisen Ferganan laakson vuoksi. Kiinan Sinkiangin maakunnassa kirgiisit taas muodostavat viidenneksi suurimman vähemmistöryhmän, mutta heidän osuutensa alueen koko väestöstä on kuitenkin varsin pieni. Saksalaislähteiden mukaan kutsuttu aik. nimellä *Karakirgis*. Sunnimuslimeja laajamittaisesti vasta 1800-luvulta lähtien (ks. SUNNI, UZBEK). Afganistanin kirgiisit ovat viime aikoina paenneet sodan jaloista mm. Pakistaniin ja Turkkiin.

1b. Venäjä (Jenisein yläjuoksun ja Altai-vuoriston välissä): Jenisein kirgiisi; väestöryhmä, josta ei varmuudella tiedetä, ovatko he kirgiisejä²⁰³: kieli voisi kuulua myös uralilaisiin eikä kirgiisinsukuisiin altailaisiin kieliin. Englanniksi heistä ovat käytössä nimitykset *Yenisey Kirgiz* ja *Kirkiz*.

2. kirgiisi, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan turkkilaisen kieliperheen länsiturkkilaisiin kieliin yhdessä mm. kasakin kanssa. Kasakin vaikutus kieleen onkin ollut suuri erit. 1917 Venäjän vallankumouksen jälkeen. Eteläisiin murteisiin taas on vaikuttanut uzbekki. Saksalaislähteiden mukaan kieltä on kutsuttu aik. nimellä *Karakirgisisch*. Kirjakieli luotiin v. 1917 pohjoisen murteen pohjalta latinalaisen kirjaimiston avulla, josta siirryttiin v. 1939 kyrilliseen aakkostoon. (ks. KAZAKH 2, UZBEK 2, CYRILLIC)

3. kirgisialainen, kirgiisi-, maahan, kansaan tai kieleen liittyen

fr Kirghiz *m* (1a); kirghiz, kirghize *m* (2); kirghiz, kirghize (3)

de Kirgise, Kirgisin (1a); Jennissej-Kirgis (1b); Kirgisisch *n* (2); kirgisisch (3)

ru киргиз, киргизка; киргыз (1); киргизский язык (2); киргизский (3)

(omak. nim. *kirgыз*)

²⁰² Kirgiisit turkkilaisuivat kieleltään 700-luvulla ja muuttivat nykyiselle alueelleen Ylä-Jenisein varsilta 900-luvulla. Sittemmin he ovat sekoittuneet muihin mongolikansoihin. Venäjä valloitti kirgiisien alueen v. 1876 ja kirgiisit alkoivat siirtyä paimentolaisuudesta maanviljelyyn mm. venäläisten tuoman keinokastelun vuoksi. Kirgiisit taistelivat kauan bolshevikkeja vastaan ja 1916 kirgiisit hävisivät yhden kapinan, minkä seurauksena 1/3 väestöstä pakeni Kiinaan. V. 1921 Kirgisiasta tuli yksi neuvostotasavalloista.

²⁰³ Erään tulkinnan mukaan kiinalaislähteissä mainittu kien-k'un-kansa olisi ollut kirgiisien esi-isiä, jotka valloittivat v. 840 silloisen uiguurivaltion idässä ja siirtyivät edelleen mongolien tieltä 1200-luvulla Tientshinin länsipuolelle, jossa he muodostivat nyk. kirgiisien kansan, ja tällöin osa kansasta olisi jäänyt Jenisein yläjuoksulle.

Kirghizian *s*, *a* ks. KIRGHIZ 1a, 3

Kirgiz ks. KIRKHIZ 1b

Kirkiz, Kirkghiz ks. KIRKHIZ 1b

Kisi ks. KISSI

Kissi, Kisi *s*

1a. Guinea, Sierra-Leone, Liberia: kissi, perinteisiä afrikkalaisuskontoja harjoittavan maanviljelyskansan jäsen; temnien ja limbojen sukulaiskansa, joka kuuluu mendeihin. Guinean neljänneksi suurin väestöryhmä. Venäläislähteiden mukaisia nimityksiä myös gisi, gizi, gizita, gii ja dei. (ks. LIMBA 1, MENDE 1, TEMNE 1, vrt. FULANI 1, MALINKE 1, SUSU 1, AMERICO-LIBERIAN)

1b. Tansania: bantuheimo, joka on suurelta osin sekoittunut ympäristön kansoihin

2. kissi, ko. kansan kieli, kuuluu nigerin-kongon atlantilaiseen kieliperheeseen. Venäläislähteiden mukaan myös nimitys gizi käytössä.

fr Kissi *m* (1)

de Kissi, Gissi, Kisi, Ghizi *m* (1); Kissi *n* (2)

ru кисси, гиси, гизи, гизима, гии, дэи (1); язык кисси, язык гизи (2)

(omak. nim. *dei*)

Kist *s*

Venäjä, Georgia: georgialaisten tšetšeeniestä ja inguušeista käytt. nimitys, ks. CHECHEN 1, INGUSH 1, GEORGIAN 1

Kiswahili ks. SWAHILI

Kitchen Kaffir ks. FANAGALO

Klaas Swart Basters, ks. REHOBOTH BASTARDS

(af päämiehen nimen mukaan)

K'lai ks. LI

Kojia ks. HAKKA

Kolarian ks. MUNDA

Komi, Zyrian, Syrian, Syrianian, Syrjenian, Syryane, Syryen, Syryenian; Siryenian; Zyryan, Zyrenian, Ziranian *s*

1. Venäjä (Komin tasavalta ja muut Pohjoisen jäämeren rannikkoalueet): komi, syrjääni, suomalais-ugrilaisen kansan²⁰⁴ jäsen; ortodokseja 1300-luvulta lähtien, joskin myös šamanismi ja

---

²⁰⁴ Suomalais-ugrilaiset kansat ovat arkeologisten löytöjen mukaan muuttaneet nykyiselle alueelleen jo kolmannella vuosituhannella e.a.a. Komit mainitaan arabialaisissa lähteissä 900-luvulla nimellä suvar tai suvaz. Komien alue liitettiin Venäjään 1400-luvun jälkipuoliskolla.

animismi ovat osin säilyneet. Komien keskuudessa esiintyi 1920-luvulla ajatuksia keskiaikaisen Biarman valtion jälleensynnyttämisestä ja Suur-Komin valtion luomisesta yhdessä mm. udmurttien kanssa, minkä seurauksena venäläiset esittivät autonomisen tasavallan omilla kirjoillaan entistä pienempänä (ks. ANIMISM, UDMURT 1, ORTHODOXY, SHAMANISM). Kominista tuli autonominen 1936 ja tasavallaksi osana Venäjän federaatiota se muuttui 1991. Komin tasavallassa 58 % on venäläisiä ja 30 % komeja (1989). Komi on omakielinen nimitys ja komi-syrjääni venäläinen arkaainen nimitys.

2. komi eli syrjääni, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan uralilaisten kielten suomalais-ugrilaisen kieliperheen suomalaisen ryhmän permiläisiin²⁰⁵ kieliin yhdessä mm. udmurtin kanssa. Komi jakaantuu kahteen murteeseen, komisyrjääniin ja komipermjakkiin, joilla on kummallakin oma kirjakielensä. Tämän lisäksi on vielä komijazvalainen murre. Komia on vuodesta 1920 lähtien kirjoitettu kyrillisin kirjaimin. (ks. UDMURT 2, CYRILLIC)

fr Komis, Zyrianes *mon* (1); komi *m*, zyriène *m* (2)

de Komi, Syrjänen *mon* (1); Komi, Syrjänisch *n* (2)

ru коми-зырянский язык, язык коми (2)

(omak. nim. *komi-mort* - ihminen; *komi-joz*- ihmiset, *komi-otir* - ihmiset, *komi-vojtyr*- kansa)

Kongo²⁰⁶ *s*

1a. Afrikka: Kongo, valtio, 1908 lähtien Belgian Kongo ja 1959 jälkeen Kongon demokraattinen tasavalta (*République Démocratique du Congo*), josta käytettiin myös nimeä Kongo-Leopoldville; itsenäistyi 1960 ja nimi muutettiin 1966 Kongo-Kinshasaksi ja edelleen 1971 Zaireksi sekä 1997 vallansiirron jälkeen jälleen Kongon demokraattiseksi tasavallaksi

1b. Afrikka: Kongo, valtio, josta käytettiin siirtomaavallan aikana nimeä Ranskan Kongo tai Kongo-Brazzaville, itsenäistyi 1960 ja on käyttänyt sen jälkeen nimeä Kongon kansantasa-valta, *République Populaire du Congo*

1c. Afrikka: Kongo, joki

2. ks. BAKONGO

3. ks. KIKONGO

de **Koptologie** *f*
koptien kielen ja kirjallisuuden
tutkimus, vrt. COPTIC

Korak ks. KORYAK

Koriack, Koriak ks. KORYAK

коренизация *s*

”kansallistaminen”, alkuperäisväestön palkkaaminen kansallisten alueiden laitosten ja organisaatioiden paikallistason virkoihin, oli vallalla Neuvostoliitossa 1920-luvulla (vrt. NATIVIZATION, INDIANIZATION)

Koryak, Korak, Koriack, Koriak *s, a* (1); **Nymylvan** *s* (2)

1. *s* Venäjä (Kamtšatkan niemimaan pohjoisosa ≈ Korjakkien autonominen piirikunta; Tšukotskin piirikunta, Magadanin alue): korjakkki, arktisen kansan²⁰⁷ jäsen. Korjakkien perinteinen uskonto on šamanismi ja he pitävät mm. sutta sukulaisenaan. Korjakeilla ei ole ollut heimo- tai muuta hierarkkista sosiaalista rakennetta. Korjakit harjoittavat rannikoilla kalastusta sekä valaan- ja hylkeenpyyntiä, sisämaassa poronhoitoa. Korjakit ovat joutuneet mm. tšuktšien vainoamiksi. (ks. SHAMANISM, CHUKCHEE)

²⁰⁵ Vanha permin kieli on säilynyt uskonnollisissa kirjoituksissa, jotka ovat 1300-luvun jälkipuoliskolta. Venäläiset taas julkaisivat komin ja udmurtin kielten kieliopin jo 1775.

²⁰⁶ Kongo-nimitys on eräiden lähteiden mukaan tarkoittanut alun perin vain jokea yleensä, mutta eurooppalaiset käsittivät sen erisnimeksi ja nimesivät ensimmäisen siirtokuntansa sen mukaan.

²⁰⁷ Korjakit lienevät Ohotan meren rannikon alkuperäisiä asukkaita, jotka levittäytyivät itään päin 1600-1700-luvuilla. Venäläisissä asiakirjoissa heidät mainitaan ensi kerran 1630-40-luvulla. Kun venäläiset tulivat 1700-luvulla, lähes puolet korjakeista kuoli isorokkoepidemiaan. Loput tekivät kiivasta vastarintaa Venäjän valtaa vastaan.

2. *s* korjakki, nymylvan, ko. kansan kieli, joka kuuluu paleoaasialaisen kielikunnan tšuktšikieliin yhdessä mm. luoravetlanin kanssa; kirjoitetaan kyrillisin kirjaimin. Hieman yli puolet korjakeista puhuu korjakkia äidinkielenään (1989). (ks. CYRILLIC, CHUKCHEE 2)

3. *a* korjakki-, kansaan ja kieleen liittyen

fr	Koriak <i>m</i> , Koryak <i>m</i> (1); koriak <i>m</i> , koryak <i>m</i> (2)
de	Korjaken <i>mon</i> (1)
ru	коряк, корячка; чавчыв, нымылан (1); корякский язык, нымыланский язык (2); корякский (3)

Kosack ks. COSSACK

Kossak ks. COSSACK

Kotoko *s*

Kamerun, Tšad (Tšad-järven eteläpuoli): kotoko, kalastusta, maanviljelyä ja karjanhoitoa harjoittavan afrikkalaisen kansan²⁰⁸ jäsen. Kotokot ovat sunnimuslimeja ja sekoittuneet pohjoisessa paikalliseen arabiheimoon ja idässä kanureihin. Ristiriitoja maan arabialaisen choaväestön kanssa vuodenvaihteessa 1993-94 (ks. KANURI 1, ARAB CHOA). Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset makari, mantage, malaganje, mida, sao ja so käytössä.

2. kotoko, magari, ko. kansan kieli. Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset labang ja mila käytössä.

fr	Kotoko <i>m</i>
ru	котоко, макари, мантаге, малаганье, мида, сао, со (1); язык котоко, язык макари, язык лабанг, язык мила (2)

Koulougli *s*

Libya: koulougli, ent. janitsaarien eli osmanien valtakunnan palkkasotureiden ja kristittyjen orjien tai berberien jälkeläinen

Kozack, Kozak ks. COSSACK

Kpelle *s*

1. Liberia (keskiosa), Guinea (kaakkoisylänkö): kpelle, perinteisiä uskontoja harjoittavaan afrikkalaiskansaan kuuluva; selkeitä mongoloidirodun piirteitä. Kpelleet ovat entisten orjien jälkeläisiä. Enimmäkseen maanviljelijöitä, mutta myös taitavia seppiä. Liberian suurin (ks. myös AMERICO-LIBERIAN) ja Guinean 5. suurin (vrt. FULANI 1, MALINKE 1, SUSU 1, MENDE 1) väestöryhmä. Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset gbereze ja kpese käytössä.

2. kpelle, gberesi, ko. kansan kieli, joka kuuluu mandingokieliin (ks. MANDINGO 2). Kielellä oli tavukirjoitus jo 1800-luvulla, nyk. latinalaiset kirjaimet.

fr	Kpellé, Guerzé <i>m</i> (1); kpellé <i>m</i> (2)
de	Kpelle, Gbese, Guerzé, Pessi <i>m</i> (1); Kpelle <i>n</i> (2)
ru	кпелле, герзе, гбезе, гберезе, кпесе, песси (1); язык кпелле (2) (omak. nim. <i>kpelle</i>)

²⁰⁸ Kotokot polveutuvat muinaisesta sao-väestöstä, jolla oli alueella sulttaanikuntia.

Krahn *s*

Liberia (lounaisosa): krahn, 1980 valtaan nousseen kansanryhmän jäsen. Sen jälkeen krahnit ovat sortaneet muita kansanryhmiä, mm. gioja ja manoja. Kieli kuuluu nigerin-kongon kielikunnan kwa-kieliin. (ks. AMERICO-LIBERIAN, GIO 1, MANO 1)

Kraut, krauthead *s, a*

(pej.) saku, sakemanni, erit. saksalainen sotilas

de Kraut *m* (slg., pej.)

(de *Sauerkraut* - hapankaali)

Kreol ks. CREOLE 7b**Kroo, Krou** ks. KRU**Kru, Kroo, Krou** *s*

1. Norsunluurannikko (lounaisosa), Liberia, rannikon metsävyöhyke: kru, merimiehinä tunnettuun afrikkalaiskansan ja kansanryhmän jäsen. Ryhmään lukeutuvat lisäksi mm. bassat. Nyk. enimmäkseen maanviljelijöitä; Liberiassa kalastajia ja riisinviljelijöitä. Perinteisten uskontojen harjoittajia ja kristittyjä. Muodostavat yhdessä ashantien ja baulien sekä mandien ja voltalaisten kansojen kanssa yhden Norsunluurannikon neljästä suuresta väestöryhmästä (ks. BAOULE 1, MANDE 1, BASSA 1, ASANTE 1; ks. myös AMERICO-LIBERIAN). Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset krao, kravi ja krumen käytössä.

2. kru, ko. kansan kieliryhmä, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan kwan kieliperheeseen. Bassa on yksi krukielistä (ks. BASSA 2).

fr Krou *m*, Kru *m* (1); krou *m*, kru *m* (2)

de Kru, Kroo *m* (1); die Sprachen *mon* der Kru

ru кру, крао, крави, крумен (1); языки кру (2)

Kumik, Kumuk ks. KUMYK**Kumyk, Coumuk, Kumik, Kumuk** *s*

1. Venäjä (Dagestan, kaupungit, pohjois- ja koillisosan alangot, keskiosan vuoret, Tšetšenia, Ossetia): kumykki, kumukki, turkkilaiskansan²⁰⁹ jäsen; šafi-koulukunnan sunnimuslimet. Kumykit ovat Dagestanin kolmanneksi suurin kansa ja suurin turkkilainen kansa. Kumykit ovat olleet dominoivassa asemassa ja esim. nogait ovat pitkälti assimiloituneet heihin. Kumykit jakaantuvat historiallisesti kolmeen ryhmään: keski-kumykit, pohjoiskumykit ja eteläkumykit. Kumykit ovat ainoat Dagestanin kansa, jolla on aktiivinen kansallisuusliike Tengliq. Kumykeilla on ollut myös Venäjän ja Neuvostoliiton vallan ajoilta periytyviä alueellisia ym. erimielisyyksiä Dagestanin muiden kansojen, mm. avarien ja tšetšeenien kanssa, mutta toistaiseksi ne on sovittelu rauhanomaisin keinoin. Kumyккеja on pyritty myös liittämään pan-kaukasialaiseen liikkeeseen, mutta he eivät ole olleet yhtä aktiivisia kuin muut alueen muslimi-

²⁰⁹ Kumykit ovat kiptšakkien jälkeläisiä ja islamilaistuiivat jo 1000-luvulla. 1400-1500-luvulta alkaen heillä oli alueella oma mahtava Shamhalin dynastian hallitsema valtakuntansa, kunnes venäläiset lopulta valloittivat alueen 1800-luvulla. 1921 heidät liitettiin Dagestanin alaisuuteen. Venäjän Kaukasian sodan aikana 1925-59 pohjoiskumykit taistelivat venäläisiä vastaan, keskikumykit heidän puolellaan ja eteläkumykit pysyivät puolueettomina.

naapurit, joista he eroavat myös turkkilaisen alkuperänsä vuoksi. (ks. SUNNI, SHAFIISM, NOGAY 1, ASSIMILATION, CHECHEN 1, PAN-CAUCASIAN)

2. kumykki, kumukki, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan turkkilaisen kieliperheen kieliin. Kirjakieltä on kirjoitettu 1800-luvulta alkaen arabialaisin kirjaimin; 1928 siirryttiin latinalaiseen ja 1938 kyrilliseen kirjoitustapaan. Ennen 1917 vallankumousta monet käyttivät kirjakielenään myös arabiaa ja tataria ja vuoteen 1928 saakka Dagestanissa pyrittiin kielelliseen yhtenäisyyteen joko azerin tai kumykin avulla, minkä vuoksi sitä on siitä lähtien käytetty heimojen välisessä kanssakäymisessä. (ks. ARABIC 2, TARTAR 2, AZERBAIJAN 2, CYRILLIC)

fr Koumyk *m* (1); koumyk *m* (2)

de Kumücken, Kumüken, Kumyken *mon* (1); Kumückisch *n* (2)

ru кумык (1); кумыкский язык (2)

(omak.nim. *kumyk*)

Kurd *s* (1); **Kurdish** *s* (2)

1. Turkki (eteläosa), Irak (pohjoisosa), Iran (luoteisosa), Jordania, Libanon, Syyria (pohjoisosa), Armenia, Georgia, pakolaisina ja vierastyöläisinä Euroopassa (erit. Saksa): kurdi, vuoristokansan²¹⁰ jäsen; sunnimuslimeja. Kurdit ovat jo kauan halunneet omaa itsenäistä kurdivaltiota, mutta ko. valtioiden hallitukset vastustavat ajatusta. Muodostavat Turkissa, Irakissa ja Iranissa toiseksi suurimman väestöryhmän. Erit. Turkissa (16 % väestöstä) kurdit on sorrettu vähemmistökansa, joka on jo kauan käynyt taistelua kielensä ja perinteidensä säilyttämisen puolesta ja sissisotaa vuorilla. Irakissa (16 % väestöstä) kurdeilla on Kuwaitin sodan jälkeen 1991 lähtien ollut länsimaiden takaama itsehallintoalue, jonka hallinnosta eri ryhmät kiistelevät ja jopa taistelevat. Iranissa fundamentalistien alistama vähemmistö (9 % väestöstä; 1/3 koko maailman kurdeista). Syyriassakin merkittävä vähemmistö (6 %). Saksassa kurdit taas lasketaan osaksi "turkkilaisongelmaa". (ks. SUNNI, FUNDAMENTALISM, SYRIAN)

2. kurdi, kurmandži, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan indoirlanlaisen kieliperheen länsi-iranilaisiin kieliin yhdessä mm. farsin kanssa (ks. FARSI 3, INDO-EUROPEAN)

fr Kurde *m* (1); kurde *m* (2)

de Kurde, Kurdin (1); Kurdisch *n* (2)

ru курд, курмандж (1); курдский язык (2)

(omak. nim. *kurmandzh*)

Kurdish ks. KURD

Kurukh ks. ORAON

Kwakiutl ks. NORTHWEST PEOPLE

de	Kyrilliza <i>f</i> kyrillinen kirjaimisto - <i>die kyrillische Schrift</i> , vrt. CYRILLIC
fr	l'alphabet cyrillique
ru	кириллица

²¹⁰ Keski- ja uudella ajalla kurdeilla oli alueella pieniä ruhtinaskuntia. Nimellisesti he olivat osmaaniensa valtakunnan alaisia 1639 alkaen. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Kurdistan jaettiin Turkin, Irakin ja Syyrian kesken.

Ladakhi, Ladaki *s*

1. Intia (Itä-Kashmir): ladaki, lamalais-buddhalaisen kansan jäsen. Ladakit asuvat ylänköalueella ja harjoittavat maanviljelyä, osa on puolipaimentolaisia. Ladakit ovat myös perinteisesti olleet Intian, Kiinan, Mongolian ja Tiibetin välisen kaupan välittäjinä sekä kauppiaina ja varastonpitäjinä että karavaanien kuljettajina. (ks. LAMAISM)
2. ko. kansan kieli, joka on eräs tiibetin murre (ks. TIBETAN 2)

fr	Ladakhi <i>m</i> (1); ladakhi <i>m</i> (2)
ru	ладакхи, ладаки <i>mon</i> (1)

Ladaki ks. LADAKHI**Ladino** *s*

- 1a. Latinalainen Amerikka: syntyperäinen ei-intiaani
- 1b. Keski-Amerikka (vars. Guatemala, Meksiko, El Salvador, Honduras): ladino, länsimaistunut mestitsi tai intiaani; us. vastakohtana alkuperäisväestölle; espanjankielinen ja on hallitsemassa asemassa maanomistajana, teollisuuden omistajana tai virkamiehinä (vrt. INDIGÉNA, MESTIZO, MAYA 1)
- 1c. Meksiko: ladino, espanjaa puhuva eurooppalaisen kulttuurin edustaja, joka on us. värillinen; vastakohtana alkuperäisväestön INDIGÉNA-nimitykselle; poliittinen ja taloudellinen valta on ladinoilla, he ovat maanomistajia, valtion viroissa jne.
- 1d. USA: puhekielellä ja aik. myös väestörekisterissä käytetty nimitys henkilöistä, jotka olivat syntyisin Latinalaisesta Amerikasta, lähinnä Meksikosta (vrt. HISPANIC)
2. ladino, vanhaan espanjaan perustuva, muutetuilla heprealaisilla kirjaimilla kirjoitettava sekakieli, jota jotkut sefardit (ks. SEPHARDIM) käyttävät

fr	Ladino <i>m</i> (1b); ladino <i>m</i> (2)
de	Ladino <i>m</i> (1, 2)
	(am.esp. - espanjaa puhuva)

Lamaism *s*

Tiibet, Intia (Sikkim), Bhutan, Mongolia: lamalaisuus, lamaismi, buddhalaisuuden suuntaus, joka on kehittynyt mahajana- ja vajrajana-buddhalaisuudesta, kun siihen on omaksuttu bonuskonnon muotoja; uskonnollinen ja kulttuurinen pappien eli lamojen hierarkkinen järjestelmä, jossa Tiibetin ja Mongolian ylin pappi, Dalai Lama, on samalla myös alueen poliittinen johtaja. Uskonto korostaa munkkielämää, filosofista perustaa ja näihin ihanteisiin liittyviä rituaaleja. Sille on ominaista myös myönteinen elämäntutkimus ja meditaatio, jonka seurauksena esim. väkivallasta pidätetään. (ks. MAHAYANISM, TIBETIAN)

fr	Lamaisme <i>m</i>
de	Lamaismus <i>m</i>
ru	ламаизм

Lamoot, Lamout ks. EVEN**Lamut** ks. EVEN**Lamutic** *a* ks. EVEN 3

Lango s

1. Uganda (pohjoisosa): lango, afrikkalaisen, eteläluoihin kuuluvan, niloottikielisen vähemmistökansan²¹¹ jäsen; harjoittavat enimmäkseen perinteisiä uskontoja sekä maanviljelyä ja metsästystä. Langot ovat olleet usein hallitusvastuussa, ja heillä on ollut ristiriitoja mm. alueensa itsenäisyyttä haluavien, bantukansoihin lukeutuvien gandojen kanssa sekä armeijan sisällä väkivaltaisuuksia atšolien kanssa. (ks. ACHOLI 1, LUO 1, BANTU, BAGANDA)
2. lango, ko. kansan kieli, joka kuuluu sudanilaisen kielikunnan läntisiin niloottikieliin yhdessä mm. šillukin, dinkan ja nuerin kanssa (ks. NILOTIC 2b, SHILLUK 2, DINKA 2, NUER 2)

fr	Lango <i>m</i> (1)
de	Lango <i>m</i> (1)
ru	ланго, ланги (1); язык ланго (2)

Lao, Laotian (1, 2, 3); Lao-Lu, Lao-Lum, Tal-Lao s (1a)

1a. *s* Laos, Myanmar, Thaimaa, Kambodza, Vietnam: lao, thaikansoihin lukeutuvan kansan jäsen. Laot muodostavat lähes puolet Laosin väestöstä; he harjoittavat riisinviljelyä Mekongjoen laaksossa ja muodostavat suuren osan kaupunkien asukkaista. Laot ovat hinayana-buddhalaisia (ks. HINAYANA).

1b. *s* Laos: laosilainen, lao, maan asukas. Usein laoihin luetaan myös muut Laosin väestöryhmät, joihin kuuluvat lao-lut (ks. kohta 1a), lao-thait (en *Lao-Tai*, *Lao-Thai*, *Tribal Lao*), lao-thengit (en *Lao-Theng*, *Lao-Theung*, *Mountain Mon-Khmer*) ja lao-sungit (en *Lao-Sung*). Näistä lao-thait muodostavat 14 % Laosin väestöstä ja jakaantuvat naisten puvun värin mukaan mustiin ja punaisiin thaihin (en *Black*, *Red Tai*). He harjoittavat kaskiviljelyä ja riisinviljelyä märkäaltaissa. Lao-thengit²¹² taas, joita kutsutaan myös vuorenrinteiden laoiksi, muodostavat 25 % Laosin väestöstä. He asuvat maan kaakkois- ja pohjoisosissa ja harjoittavat luonnonuskontoja ja puhuvat mon-khmer-kieliä. Lao-sungit puolestaan, joita on kutsuttu myös vuorenhuipun laoiksi, ovat yaoja ja meoja ja muodostavat 13 % maan väestöstä. He puhuvat sinotiibetiläisiä kieliä eivätkä asu kiinteästi samoilla viljelyalueilla, vaan vaihtavat säännöllisin välein uusille alueille. (ks. MIAO, YAO, THAI, MON-KHMER 2)

2. *s* lao, ko. kansan kieli, joka kuuluu sinotiibetiläisen kielikunnan thaikieliin; jakaantuu vietnamin (joka on Vietnamin kirjakieli) ja luang-prabantskin murteisiin; kirjoitetaan omalla kirjaimistollaan (ks. THAI 2)

3.a laosilainen, Laosiin, sen asukkaisiin tai murteisiin liittyen

fr	Laos <i>mon</i> , Phou Laos <i>mon</i> (1); laotien, lao <i>m</i> (2); laotien, laotienne (3)
de	Laote, Laotin (1); Laotisch <i>n</i> (2); laotisch (3)
ru	лаосец, лаоска (1); лаосский язык, лаотянский язык, тхай-лаосский язык (2); лаосский (3)

Lao-Lu, Lao-Lum ks. LAO

Lao-Song, Lao-Soung ks. LAO

Lao-Tai, Lao-Thai ks. LAO

Lao-Theng, Lao-Theung ks. LAO

²¹¹ Langojen kansa muodostui 1400-1800-luvuilla.

²¹² Lao-thengit lienevät maan vanhimpien asukkaiden jälkeläisiä, kun taas lao-sungit ovat muuttaneet alueelle vasta 1700-1800-luvuilla.

Laotian ks. LAO

Lapcha ks. LEPCHA

Laplandian, Laplandic, Laplandish *a* ks. LAPP 3

Laplander ks. LAPP 1

Lapp, Sami, Saame, Saam, Sabme *s, a* (1, 2); **Laplander** *s* (1); **Lappish** *s, a* (2, 3); **Laplandian, Laplandic, Laplandish** (3)

1. *s* Venäjä (Kuolan niemimaa ja Luujärvi, n. 2500 henkeä), Norja (keskiosan läntinen alue, n. 40 000 henkeä), Ruotsi (pohjoisosan itäinen alue, n. 15 000 - 25 000), Suomi (Lappi, 6 500): saame, saamelainen, lappalainen, pohjoisen alkuperäiskansan²¹³ jäsen, käännytettiin kristinuskoon 1400-1500-luvuilla: Venäjällä ortodokseja, muualla enimmäkseen luterilaisia, jonkin verran perinteisiä uskomuksia säilynyt, erit. Venäjällä, jossa saamelaisia asuu 7 eri hallinnollisella alueella. Venäjän saamelaisten olot ovat hieman parantuneet ensimmäisen saamelaisjärjestön perustamisen myötä 1989, mutta elinolot ovat yhä kehnot: esim. verkko- ja nuottakalastus on kielletty, amerikkalaiset ovat vuokranneet kaikki lohijoet ja poronhoito ei kannata salametsästyksen vuoksi. Saamelaisten pohjoismainen yhteistyö alkoi v. 1953, jolloin ensimmäinen saamelaiskonferenssi kokoontui. Pohjoismaiden saamelaisneuvosto perustettiin 1956 ja Venäjän saamet liittyivät siihen 1992. V:sta 1992 alkaen Suomen saamet ovat saaneet käyttäen saamea asioidessaan viranomaisten kanssa, ja kulttuuri-itsehallintolait Saamelaiskäräjineen ja alkuperäiskansaksi tunnustamisineen tulivat voimaan 1996 alusta. Lappalainen on vanhentunut nimitys, joka korvattiin 1960-luvulla saame-nimityksellä, koska sillä oli myös pejoratiivisia merkityksiä²¹⁴. Vars. nuoremman polven kielenkäytössä lappalainen voi nyk. kuitenkin tarkoittaa ylipäätään vain Lapin asukasta, lappilaista, olipa hän sitten saame tai suomalainen. (ks. ORTHODOXY, ks. myös INDIGENOUS)

2. *s* saame, lappi, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan suomalais-ugrilaisen kieliperheen itämerensuomalaisiin kieliin yhdessä mm. suomen, karjalan, viron, liivin ja vepsän kanssa (ks. VEPS). Kieli jaetaan neljään murrealueeseen: eteläsaame ja luulajansaame (Norjan ja Ruotsin keskiosat), pohjoissaame (Norjan, Ruotsin ja Suomen pohjoisosat) sekä Venäjän itämurteet (koltansaame, kildininsaame ja turjansaame); lisäksi inarinsaame on oma erillinen murreaarekkeensa. Eri murteiden puhujien on vaikea ymmärtää toisiaan. Alle puolet Venäjän saameista puhuu saamea ja koulussa sitä opetetaan Luujärvellä vain 1.-5. luokilla. Suomen peruskoulussa saa opetusta saamen kielellä monessa koulussa, mutta yläaste ja lukio on vain Utsjoella. Saamenkielinen ammattikoulutus on aluillaan.

---

²¹³ Saamelaisten historiasta on erilaisia käsityksiä, mutta todennäköistä on, että saamelaiset ovat vähitellen muodostuneet pohjoiseen eri suunnista tulleesta väestöstä. Vanhimmat löydöt Kuolan niemimaalta ovat 6000 v vanhoja, mutta itse kansan muodostumisajankohta lienee myöhäisempi. Uusimman käsityksen mukaan saamelaisten kulttuuri ja kieli lähtivät kehittymään omaan suuntaansa muusta (itämeren)suomalaisesta kulttuurista ja kielestä 3200 v sitten, kun nuorakeraaminen maatalouskulttuuri levisi Lounais-Suomeen noin linjaan Viipuri-Lahti-Tampere-Keski-Pohjanmaa saakka, ja linjan pohjoispuolella säilyi vanha pyyntikulttuuri. Rautakauden loppupuolen löydöistä 1300-luvulta voidaan taas päätellä, että esineiden omistajat olivat jo varmasti saamelaisia. Savolaiset ja karjalaiset työnsivät saamet vähitellen pohjoiseen: 1500-luvulla heitä tavattiin vielä Pohjois-Savossa, mutta ei enää Pohjanmaalla. Inarin koltat siirrettiin Petsamosta v. 1944.

²¹⁴ Esim. lapsille saatettiin Itä-Suomessa sanoa huonon käytöksen tai huolimattoman ulkonäön vuoksi ”Sinähän olet kuin (Turjan) lappalainen.”

3. *a* saamelainen, lappalainen, kansaan ja kieleen liittyen

fr	Lapon, Lapone <i>s, a</i> (1, 3)
de	Lappe, Lappin; Lappländer, Lappländerin (1); Lappisch <i>n</i> (2); lappisch, lappländisch (3)
ru	саам, саамка; саамы <i>taip.</i> ; лопарь, лаппи, лопь, лопонец, лапландец (ark.) (1); саамский язык; лопарский язык (ark.) (2)

(omak. nim. *sabme*; lappalaiseen viittaavat nimitykset: fi *loppu*; de *Lappen* - riepu)

Lappish ks. LAPP**latifundia** *mon*

Latinalainen Amerikka: suuret maatilat, plantaasit

fr	latifundia <i>mon</i>
ru	латифундия

(es *latifundio* - latifundium, jättiläismaatila Antiikin Roomassa)

Latifundista, latifundista, latifundist *s*

Espanja, Latinalainen Amerikka: suurmaanomistaja (ks. LATIFUNDIA). Chilessä suurmaanomistajat haluavat anastaa alkuperäiskansojen vuorilla sijaitsevat metsäiset maat taloudellisen hyödyn vuoksi (vrt. MAPUCHE 1).

Latino *s, a*

USA: latino, Latinalaisesta Amerikasta kotoisin oleva (vrt. HISPANIC, MEXICAN, MEXICAN AMERICAN, CHICANO)

fr	latino <i>m, a</i>
de	Latino <i>m</i>
ru	латино

Latvian *s, a* (1, 2, 3), **Lett** *s, a* (1, 2), **Lettish** *s, a* (2, 3)

1. *s* Latvia, Venäjä, Liettua, Viro, Valko-Venäjä, Ruotsi, USA, Kanada, Australia: latvialainen, lätti, lättiläinen, balttilaisen kansan²¹⁵ jäsen, vrt. LITHUANIAN 1. Venäläistämispolitiikka synnytti 1800-luvun alussa vapautuneiden talonpoikien keskuudessa kansallisuusliikkeen, joka huipentui 1918 itsenäisyysjulistukseen, jolloin myös Neuvosto-Venäjä tunnusti maan itsenäisyyden. Neuvostoliitto miehitti maan v. 1940, ja se oli neuvostotasavalta aina vuoteen 1991 saakka. Neuvostoaikana maahan muutti teollistamisen ja maatalouden kollektiivisoinnin myötä paljon venäläisiä, minkä vuoksi nykyisin lähes puolet väestöstä on venäläisiä tai ainakin venäjänkielisiä. Merkittävän osan heistä tiukka kansalaisuuslaki jätti ilman kansalaisuutta, mikä on aiheuttanut kiistaa sekä maan sisällä että Venäjän johdon kanssa.

2. *s* latvia, lätti, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoheettiläisen suurkielikunnan pohjoiseurooppalaisen suurkieliperheen balttilaisiin kieliin yhdessä liettuan kanssa, ks. LITHUANIAN 2. Kieli ei ole yhtä arkaainen kuin liettua, mutta joitakin vanhoja piirteitä löytyy siitäkin. Jakaantuu myös kolmeen murteeseen.

²¹⁵ Historiallisen ajan alussa nyk. Latvian pohjoisosissa asui suomalais-ugrilaisia liiviläisiä ja eteläosassa lättiläisiä kansoja. 1100-luvun lopulla saksalaiset käänsivät väestön kristinuskoon. Uskonpuhdistuksen jälkeen 1500-luvulla latvialaisalue jaettiin: Liivinmaa Puolan, Ruotsin ja Venäjän kesken, Kuurinmaasta muodostettiin Puolan alainen herttuakunta, joka 1795 siirtyi Venäjälle.

3. *a* latvialainen, Latviaan liittyvä

- fr Lette *m*; Letton, Lettone; Lettonne (1); lette *m*, letton *m* (2);
 letton, lettone; lettonne (3)
- de Lette, Lettin (1); Lettisch *n*, Lettische *n* (2); lettisch (3)
- ru латыш, латышка; латвиеш (1); латышский язык (2); латышский (3)
 (omak. nim. *latvijesh* - ilmeisesti alueella asuneesta muinaisesta latgal- tai letgal-kansasta)

Lebbai ks. TAMIL MUSLIM**Lemko** ks. RUTHENIAN**Lepcha, Lapcha, Rong** *s*

1. Intia (Sikkim, Länsi-Bengali), Bhutan (länsiosa), Nepal (itäosa): leptša, Sikkimin alkupe-
 räiskansan²¹⁶ jäsen. Leptšat ovat omaksuneet monia kulttuuripiirteitä bhoteilta. Asumat kauim-
 maisissa laaksoissa ja harjoittavat maanviljelyä ja pienkarjanhoitoa. Lamalaisuuden kannatta-
 jia, mutta mm. luontaisparannusta on perinteisistä uskonnoista vielä jäljellä. Muodostaa n. 12
 % Sikkimin väestöstä. (ks. INDIGENOUS, LHATSHAMPA, BHOTIA 1, LAMAISM)

2. leptša, ko. kansan kieli, joka kuuluu sinotiibetiläisen kielikunnan tiibetiläis-burmalaisen
 alaluokan tiibetiläiseen kieliperheeseen yhdessä mm. sikkimin kanssa; kirjoitus luotiin 1500-
 luvulla

- fr Lepcha *m* (1)
- de Lepcha, Leptscha, Rongpa *m* (1)
- ru лепча, ронг па (1); язык лепча (2)
 (omak. nim. *rong pa* - laaksojen asukas)

Lesghi ks. LESGHIAN**Lesghian, Lesgian, Lesghi, Lesghie, Lesghien, Lezghian, Lezgian, Lezgin** *s, a* (1, 2, 3),
Lesghic, Lesgic *a* (3)

1a. *s* Venäjä (Dagestan, kaakkoisosa), Azerbaidžan (pohjoisosa): lezgi, lesgi, alkuperäisen
 kaukasialaiskansan²¹⁷ jäsen; suurin osa sunneja, mutta vähemmistö šiioja. Alueen köyhyyden
 vuoksi miehet ovat perinteisesti käyneet kausityöläisinä Azerbaidžanissa maanviljelyn ja öljy-
 teollisuuden palveluksessa. Koska alun perin Neuvostoliiton sisäisestä rajasta on tullut nyt
 valtioiden välinen raja, jotkut lezgit kannattavat itsenäisen lezgivaltion muodostamista, jotkut
 taas alueen liittämistä Azerbaidžaniin. Jälkimmäisessä lezgit ovat olleet sorrettuja ja monet
 ovat poliittisia vankeja, jopa vaalitulokset mitätöitiin 1990-luvun puolivälissä. (ks. myös SUNNI,
 SHIA, AZERBAIJAN 1)

1b. *s* saksa: (ark.) kaikkien kaukasialaiskansojen nimitys

1c. *s* venäjä ennen v. 1918: Dagestanin kansojen yhteisnimitys

2. *s* lezgi, lesgi, kyrin kieli, ko. kansan (1a) kieli, joka kuuluu kaukasialaisen kielikunnan poh-
 joiskaukasialaisten kielten tšetšeeniläis-lezgiläiseen kieliperheeseen yhdessä mm. tšetšeenin ja
 inguušin kanssa; kirjoitetaan kyrillisin kirjaimin (ks. CYRILLIC, CHECHEN 2, INGUSH 2)

²¹⁶ Leptšat mainitaan vanhoissa kronikoissa kirantien (kiratien) nimellä. Muiden kansojen paineessa he muuttivat Sikkimistä edelleen Nepaliin, Bhutaniin ja Bengaliin.

²¹⁷ Lezgit elivät vaipaina heimoina aina mongolien saapumiseen 1300-luvulla, mutta olivat kosketuksissa ara-
 bien, armenialaisten ja georgialaisten kanssa. Mongolivaltakunnan hajottua lezgit joutuivat 1500-luvulla osmaa-
 nien alaiseksi. 1700-luvulla he olivat kuitenkin jokseenkin itsenäisiä persialaisten, venäjäläisten ja turkkilaisten
 riidellessä keskenään. Lezgien alue liitettiin Dagestanin mukana Venäjään 1813-28.

3. *a* lezgi-, lezgiläinen, kansaan (1a) ja kieleen liittyen

fr Lesghien, Lesghienne; Lesguien, Lesgienne; Lezguien, Lezguienne (1); lezguien, kuri *m* (2); lesghien, lesghienne; lesguien, lesgienne; lezguien, lezguienne (3)
 de Lesghier *m*, Lesghier *m* (1); Lesgisch *n* (2)
 ru лезгин (1); лезгинский язык (2)
 (omak. nim. *lezgijar*)

Lesghic *a* ks. LESGHIAN 3

Lesghie, Lesghien ks. LESGHIAN

Lesgian ks. LESGHIAN

Lesgic *a* ks. LESGHIAN 3

Lett ks. LATVIAN

Lettic *s, a*

1. *s* latvia eli lätti, sama kuin LETT, LETTISH, ks. LATVIAN 2

2a. *a* lätiläinen, latvialainen, asukkaisiin ja kieleen liittyen, ks. LATVIAN 3

2b. *a* balttilainen, sama kuin BALTIC 2b, LITHUANIC 2b

Lettish ks. LATVIAN

Letzeburgesch ks. LUXEMBOURGER

Levant *s*

1a. (ark.) Idän maat, esim. *the High Levant* - Kauko-Itä

1b. Levantti, erit. Välimeren itäosa (Italiasta itään) saarineen ja rannikkovaltioineen, ahtaassa mielessä Vähän-Aasian ja Syyrian rannikot

2. itätuuli Välimerellä

fr Levant
 de Levante
 ru ЛЕВАНТ
 (ital. *Lavante* - itä)

Levanter *s*

1. (harv.) Levantin asukas, ks. LEVANT 1b

2. (harv.) Levantiin (ks. LEVANT 1b) matkaava laiva

3. voimakas ja raaka tuuli Välimerellä

Levantine *s*

1. *s* levanttilainen, Levantin (ks. LEVANT 1b) (syntyperäinen) asukas, alun perin eurooppalaisen miehen ja itämaisen naisen jälkeläinen

2. *a* levanttilainen, Levantiin (ks. LEVANT 1b) ja sen asukkaiden tapoihin liittyen, aik. itäinen, itä-

fr levantin, levantine *s, a* (1, 2)

de Levantiner, Levantinerin (1); levantinisch *a* (2)

Levantinism *s*

Levantin henki tai kulttuuri

levantinize *v*

muuttaa levanttilaiseksi luonteeltaan tai muodoltaan

Lezghian, Lezgian, Lezgin ks. LESGHIAN

Lhatshampa, Bhutanese Nepalese, southern Bhutanese *s*

Bhutan (eteläosa): lhatšampa, nepalia puhuva, hindulaisen väestönsosan jäsen²¹⁸. Lhatšampat eivät ole saaneet asettua lainkaan maan keskiosiin ja heitä on yritetty sulauttaa pääväestöön mm. suosimalla seka-avioliittoja ja sallimalla sekä buddhalaisten että hindulaisten juhlapyhien viettäminen. Lhatshampoihin kuuluu eri kansoja, esim. lhohat, leptšat, pahorit. Hinduväestö on kehittänyt maan eteläosan teollisuutta ja kouluttanut edustajiaan ulkomailla valtion virkoihin. Ongelmaa vaikeuttaa entisestään hinduasutuksen strateginen asema maan rajalla. Tilanteen kiristyessä osa on paennut pakolaisleireille Intiaan ja viime aikoina (1996) on puhuttu pakolaisten palaamisesta kotimaahansa ja siitä, hyväksyvätkö paikalleen jääneet ja terrorismin kestäneet asukkaat paluumuuttajat. Samaan aikaan hallitus yrittää mm. taloudellisilla etuisuuksilla ehkäistä uutta muuttoliikettä leireille. (ks. DUKPA, ASSIMILATION, GURKHA 1, LEPCHA 1, HINDU, BUDDHISM)

Lhooshai ks. MIZO

Li, Loi, K'lai

Etelä-Kiina (Hainan-saari, Guangdong): li, vuoristossa asuvan, thaikieltä puhuvan alkuperäiskansan jäsen. Lit ovat Kiinan mittakaavassa pieni vähemmistö, mutta esim. Guangdongin maakunnassa suurin vähemmistöryhmä (silti vain runsas 1 % koko maakunnan väestöstä). Lit harjoittavat nyk. riisinviljelyä mutta ovat säilyttäneet animistisen uskontonsa. He asuvat alueella yhdessä hmongien kanssa. (ks. INDIGENOUS, MIAO, ANIMISM). Lit ovat käyneet kamppailua Kiinan viranomaisia vastaan, ja viimeksi 1943 he nousivat Guomindangin hallitusta vastaan. Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitykset ha, he ja moifu.

fr Li *m*

de Li, Loi, K'lai *m*

ru ли; лай; ха, хэ, моифу

(omak. nim. *lai*; kiina - *li*)

²¹⁸ Nepalilaisia on muuttanut Bhutaniin 1700-luvulta alkaen lähinnä maanviljelijöiksi eteläosan kukkuloille.

Libya *s*

1. Antiikin aikana: Afrikka tai Egyptistä länteen oleva Afrikka
2. Pohjois-Afrikka: Libya, itsenäinen kuningaskunta v:sta 1951; sitä ennen maan nimi oli Tripolitania

fr	Libye <i>f</i>
de	Libyen <i>n</i>
ru	Ливия

Libyan *s*

Pohjois-Afrikka: muinainen berberikieli

Limba, Limbah *s*

1. Sierra Leone (pohjoisosa): limba, afrikkalaiseen maanviljelijäkansaan kuuluva; pääosin sunnimuslimeja. Limbat ovat sukua mm. saman alueen lokoille ja koramboille (en *Loko*, *Korambo*). He ovat merkittävä väestöryhmä mendien ja temnien jälkeen. Venäläislähteiden mukaan myös nimitys yimbe käytössä. (ks. SUNNI, MENDE 1, TEMNE 1)
2. limba, ko. kansan kieli, kuuluu nigerin-kongon kielikunnan atlantilaiseen kieliperheeseen

fr	Limba <i>m</i> (1)
de	Limba <i>m</i> (1)
ru	лимба, йимбе (1); язык лимба, язык йимба (2)

Limbah ks. LIMBA

Lingala *s*

Kongo (Kinshasa), Kongo (Brazzaville): ngala, lingala, sekakieli, joka kuuluu bantukieliin, mutta on sekoittunut mm. ranskan, englannin kanssa; kaupankäynnin kieli mm. molemmissa Kongoissa (ks. myös LINGUA FRANCA, CREOLE, PIDGIN)

fr	ngala <i>m</i>
de	Lingala <i>n</i>
ru	язык нгала, язык лингала

lingoa geral, lingua geral

1. portugalin kirjakieli
2. Brasilia: eurooppalaisten maahanmuuttajien ja tupi-intiaanien käytt. kieli

fr	lingua geral <i>f</i> (2)
de	Lingua geral <i>f</i>

(pt *lingua geral* - yleiskieli)

lingua franca

- 1a. Levantti (ks. LEVANT): arabiaan ja latinaan perustuva sekakieli, joka sisälsi italiasta johdettuja sanoja
- 1b. lingua franca, erikielisten yhteisöjen käytt. kansainvälinen yhteiskieli

fr	lingua franca <i>f</i> , lingue franque (1a, 1b)
de	Lingua franca <i>f</i>

(it *lingua franca* - frankkien kieli)

lingua geral ks. LINGOA GERAL

Lisu ks. LOLO**Lithuanian** *s, a*

1. *s* Liettua, Venäjä, Latvia, Valko-Venäjä, Puola, USA, Kanada, Etelä-Amerikka, Australia: liettualainen, balttilaisen kansan²¹⁹ jäsen. Päin vastoin kuin muissa Baltian maissa, liettualaiset muodostavat maassaan noin 81 %:n enemmistön, kun 9,4 % on venäläisiä ja 7 % puolalaisia (1994). Vuosina 1917-1940 Liettua oli itsenäinen valtio, minkä jälkeen Neuvostoliiton alaisena osavaltiona vuoteen 1991. (ks. POLISH, BALTIC, LITHUANIAN)

2. *s* liettua, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoheettiläisen suurkielikunnan pohjoiseurooppalaisen suurkieliperheen balttilaisiin kieliin yhdessä latvian kanssa, ks. LITHUANIAN 2. Kirjakieli on luotu jo 1500-luvulla, mutta kieli tuli Liettuan viralliseksi kieli vasta 1918 alkaen. Se on ehkä kaikkein arkaaisin eurooppalainen kieli, sillä se on säilyttänyt monia proto-indoeurooppalaisen kielen piirteitä. Kieli jakaantuu kolmeen murteeseen.

3. *a* liettualainen, Liettuaan, sen kansaan tai kieleen liittyvä

fr Lituaniens, Lituaniennes; Lithuanien, Lithuanienne *s* (1); lituanien *m* (2);
lituanien, lituanienne; lithuanien, lithuanienne (3)

de Lette, Lettin (1); Lettisch, Lettische *n* (2); lettisch (3)

ru ЛИТОВЕЦ, ЛИТОВЦА; ЛЕТУВЯЙ (1); ЛИТОВСКИЙ ЯЗЫК (2); ЛИТОВСКИЙ (3)
(omak.nim. *letuväj*)

Lithuanic *s, a*

1. *s* liettuan kieli tai kieliryhmä, sama kuin LITHUANIAN 2

2a. *a* ks. LITHUANIAN 3

2b. *a* balttilainen, balttilaisiin kieliin viitaten, sama kuin BALTIC 2b, LETTIC 2b

Loi ks. LI**Lolo, Wu-Man, Yi** *s*

1. Kiina (lounaisosa; Yunnan, Setšuan): lolo, ji, tiibetiläis-burmalaisen kansan jäsen. Lolot ovat Kiinan 4. suurin vähemmistö kansa (n. 0,5 %) ja muodostavat noin 10 % Yunnanin maakunnan väestöstä (maakunnan suurin vähemmistöryhmä). Ji on Kiinassa virallisesti käytetty nimitys. Harjoittavat enimmäkseen luonnonuskontoja; elinkeinoina kaskiviljely ja karjanhoito. Etnisesti lolot voidaan jakaa lisuihin, nakheihin, lahuihin ja paihin, joilla kullakin on omat autonomiset alueensa. Näistä lisut (en *Lisu, Lisaw, Lu-Tzu*) ovat assimiloituneet eniten kiinalaisiin, ja osa on muuttanut Myanmarin ja Thaimaan pohjoisosiin sekä Laosiin, missä perinteiset elintavat ja uskonto ovat säilyneet paremmin. He (naiset) myös (toisin kuin muut lolot) käyttävät värikkäitä pukuja, mistä tulevat nimitykset mustat, valkoiset ja kukalliset lisut. Nakhit (en *Nakhi, Nasi, Mosu, Moso*, joista kaksi viimeistä arkaaisia nimityksiä) asuvat tiibetiläisten naapureina ja ovat omaksuneet buddhalaisuuden. Tiibetiläis-burmalaiselta kieleltään lolot ovat hanien lähisukulaisia, mutta kieltä kirjoitetaan aivan omalla kirjaimistolla. Lolojen ent. luokkayhteiskunta heijastuu nykyisiin oloihin siten, että vuorilla asustava ent. aatelisluokka,

²¹⁹ Liettualaiset kuuluvat yhdessä latvialaisten kanssa balttilaisiin kansoihin, joista muut kansat mm. preussilaiset ja kuurit ovat sulautuneet muihin kansoihin, esim. saksalaisiin ja latvialaisiin 1500-1700-luvuilla. Baltit tulivat läntiselle Keski-Venäjälle 200-luvulla, ja liettualaiset ja latvialaiset säilyttivät kulttuurinsa oman alueensa vaikeakulkuisuuden ansiosta (suo- ja metsäalueita). Liettuasta tuli voimakas valtio vuoteen 1386 mennessä. Liettualaiset kääntyivät roomalaiskatolisuuteen ja solmivat valtioliiton Puolan kanssa 1586, minkä jälkeen aristokratia puolalaistui. 1795 Liettua joutui Venäjän vallan alle.

joka on vähiten omaksunut nykyaikaisia tapoja, vastustaa kiivaimmin Kiinan nykyistä hallintoa.²²⁰ (ks. HANI, MIAO, ASSIMILATION, TIBETAN, BUDDHISM)

2. lolo, ji, ko. kansan kieli, joka venäläislähteiden mukaan kuuluu sinotiibetiläisen kielikunnan keskiryhmän lolo-burmalaisiin kieliin

fr	Lolo, Yi <i>m</i> (1); lolo <i>m</i> (2)
de	Lolo, Wu-Man, Yi <i>m</i> (1)
ru	ицзу, ий (1); язык ицзу (2)

Lombard *s, a*

1a. *s* (hist.) germaaniheimo, joka valloitti Italian 500-luvulla ja jolta Lombardia sai nimensä
 1b. *s* Italia (pohjoisosa; Lombardia): lombardialainen, alueen (syntyperäinen) asukas. Lombardilaisten kansallistunto on peräisin jo keskiajalta, Saksan ruhtinaiden ja paavin välisten taistelujen ajoilta²²¹, mutta Italian yhdistyttyä v. 1860-61 sen maakunnat ovat saaneet vain hyvin heikon autonomian. 1990-luvulla voimistunut, ns. Pohjoisen liitto alkoi Lombardiasta ja laajeni sitten maan koko pohjoisosaan. Viime aikoina liitto on tosin lakannut vaatimasta alueen itsenäisyyttä.

2. *s* lombardia, italian kielen murre, jonka jotkut tutkijat väittävät olevan vanhempaa romaanista alkuperää kuin italian kirjakieli; toiset taas pitävät sitä vain italiasta kehittyneenä murteena

3. *a* lombardialainen, alueeseen ja kansaan liittyen, ks. LOMBARDIC

4. *s* lombardi, (alun perin keskiajan Lombardiasta kotoisin oleva rahanvaihto-) panttilainaamo. Englannissa tämä merkitys on arkaainen, suomessa harvinainen, ranskassa pejoratiivinen, saksassa pankkislängia ja venäjässä neutraali.

fr	Lombard, Lombarde <i>s, a</i> (1, 3); lombard <i>m</i> (4)
de	Lombarde <i>m</i> (1); lombardisch <i>a</i> (3); Lombard <i>m, n</i> (slangia) (4)
ru	ломбардский (3); ломбард (4)

Lombardesque *a* ks. LOMBARDIC 1c

de **Lombardgeschäft** *n*
 (liiket.) panttiluotolla solmittu kauppa,
 ks. LOMBARDKREDIT

Lombardic *a*

1a. Pohjois-Italia 600-1200-luvuilla: lombardialainen, arkkitehtuuriseen tyyliin liittyen

1b. Italia 600-1200-luvuilla: käsialatyyliin liittyen

²²⁰ Lolojen yhteiskunta koostui kahdesta luokasta: aatelisista, koilliskiinalaisista polveutuvista ”mustista luista” (en *Black Bone Yi*), joka oli hallitseva luokka, ja ”valkoisista luista” (en *White Bone Yi*), jotka asuivat ylängöillä ja olivat alistettu luokka tai osa saattoi olla kiinalaisten lisäksi orjina. Lolot säilyttivät itsenäisyytensä aina 1900-luvulle saakka ja feodaalijärjestelmä on venäläislähteiden mukaan säilynyt vuoristossa senkin jälkeen aina 1950-luvulle saakka.

²²¹ Lombardialaiset olivat ainut barbaarikansa, joka Rooman valtakuntaan saavuttuaan (v. 568) myös jäi alueelle (ks. BARBARIAN 1c) omaksuen pitkälti paikalliset tavat. V. 1162, kun Fredrick Barbarossa valloitti Milanon, Lombardia nousi puolustamaan vapauttaan paavia ja hänen kanssaan liittoutunutta Venetsiaa vastaan. 1200-luvulta lähtien Lombardia oli merkittävä renessanssin ja kulttuurin keskus (esim. Leonardo da Vinci), kunnes Ranska valloitti sen 1500 ja siitä tuli Ranskan, Espanjan ja Pyhän Rooman keisarikunnan välinen taisteluareena, kunnes se päättyi Espanjalle 1525. Lombardia oli kuitenkin tärkeä kauppakeskus Välimeren ja Keski- ja Itä-Euroopan valtioiden välillä. V. 1714 Lombardia siirtyi Utrechtiin rauhassa Itävallalle, minkä jälkeen valistusajan aatteet levisivät myös sinne. Ranskan vallankumouksen ja Napoleonin sotien aikana Ranska valloitti Lombardian useita kertoja, mutta v. 1815 alue palasi Itävallalle, jonka omistuksesta lombardialaiset milanolaisien johdolla vapauttivat itsensä v. 1848. Itävalta kuitenkin valloitti alueen uudelleen, kunnes ranskalaisten ja piedmontelaisten liitto ajoi heidät pois v. 1859. Pari vuotta myöhemmin Lombardiasta tuli osa Italian kuningaskuntaa.

1c. Pohjois-Italia 1400-1500-luvuilla: liittyen taidemaalarien koulukuntaan, johon lukeutuivat mm. Leonardo da Vinci, Montegna ja Luini, sama kuin LOMBARDESQUE

fr lombard, lombarde (1a); lombardique (1c)

Lombardism *s*
lombardiankielinen sanonta

Lomongo ks. MONGO

Lomwe *s*

1. Mosambik (pohjoisosa), Malawi (koillisosa): lomwe, bantukansan²²² jäsen. Lomwet ovat makuoiden lähisukua ja lasketaan usein yhteen makua-lomweiksi mutta eivät asu välttämättä heidän naapureinaan esim. Malawissa (ks. BANTU, MAKUA 1).
2. lomwe, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1)

fr Lomué, Lomwe *m* (1)

ru ломбе (1)

Low Dutch (ark.) ks. DUTCH 1a, 2a

Low Scots ks. SCOTS 1a

Lower Circassian

adygi, ks. CIRCASSIAN

lowland indians, lowland population

Väli- ja Etelä-Amerikka: alavilla alueilla asuvat intiaaniheimot, vrt. HIGHLAND INDIANS

Lozi, Malozi, Barotse; Aluyi (ark.) *s*

1. Sambia (länsiosa), Botswana: lozi, maanviljelystä, karjanhoitoa ja kalastusta Sambesi-joen tulva-alueella harjoittavan bantukansan jäsen. Lozit muodostuvat kolmesta ryhmästä: luijanat, bahurutset (tswanaheimo) ja makololot (sothoheimo)²²³. Perinteiset uskonnot ovat menettämässä valtaansa kristinuskolle ja islamille. Sambiassa vähemmistöryhmä, jota hallitusvastuussa olevat bembat järjestelmällisesti syrjivät (ks. BANTU, ISLAM, BEMBA 1, SOTHO 1, TSWANA 1).
2. lozi, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1); Sambian pääkieli. Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitykset rotsi ja sikololo.

fr Lozi, Rotsé *m* (1)

de Lozi, Rotse, Barotse *m* (1); Lozische *f* (2)

ru лози, балози, ротсе, баротсе, луйяна (1); язык лози, язык ротси, язык сикололо (2)

(omak. nim. *luijana* - joki-ihmiset)

²²² Malawiin lomwet saapuivat Mosambikista 1900-luvulla.

²²³ Luijanat hallitsivat 1600-luvulla paljon nykyistä asuinaluettaan suurempaa Rotsen valtakuntaa. Bahurutset valloittivat sen 1800-luvun alussa ja makololot, jotka olivat eri bantukansoista, mm. sothoista, koottuja sotureita, taas puolestaan alistivat sen valtaansa 1840. Tällä tavalla luijanoihin liittyneet heimot omaksuivat valloittajiensa kielen, josta tulikin sitten merkittävä kieli koko alueella.

Luba, Baluba *s*

1. Kongo (Kinshasa, kaakkoisosana), Sambia (pohjoisosana), Tansania, Ruanda: luba, enimmäkseen katolilaisen bantukansan²²⁴ jäsen. Lubat ovat sukua luluoille ja songeille ja lasketaan usein yhteen näiden kanssa (en *Lulua, Songe*). Taloudellisesti kehittyneissä itäosissa suurin väestöryhmä, joka toimii mm. kaivosteollisuudessa. (ks. BANTU, BEMBA 1, CATHOLIC 2c). Kongossa lubat ovat nyk. järjestäytyneet poliittiseksi puolueeksi ja esim. v. 1997 vallanvaihdon voittanut, presidentiksi noussut Kabila on luba.

2. luba, kiluba, ko. kansan kieli, kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1)

fr	Luba, Louba <i>m</i> (1); louba <i>m</i> (2)
de	Luba, Baluba <i>m</i> (1); Luba <i>n</i> (2)
ru	луба, балуба (1); язык луба (2)

Luganda *s*

ganda, luganda, bagandojen kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BAGANDA, BANTU 1); liike-elämän kielenä vars. Ugandan eteläosissa; kirjoitetaan latinalaisin kirjaimin

fr	ganda <i>m</i>
de	Ganda, Luganda <i>n</i>
ru	язык луганда, ганда

Luhya *s*

1. Kenia (lounaisosa), Tansania: luhia, luhya, perinteisiä uskontoja sekä maanviljelyä, metsästystä ja kalastusta harjoittavan bantukansan²²⁵ jäsen. Luhiat muodostavat Kenian neljänneksi suurimman väestöryhmän kikujujen, luojen ja kambojen jälkeen. Ristiriitoja kikujujen kanssa hallitusvallasta (ks. KIKUYU 1, LUO 1, KAMBA 1). Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitykset luja ja abaluja.

2. luhia, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1)

fr	Luhya <i>m</i> (1); luhya <i>m</i> (2)
de	Luhya <i>m</i> (1)
ru	лухья, луйя, абалуйя (1); язык лухья (2)

(omak. nim. *luhya* - läheiset)

Lumbee (Indian) *s*

Yhdysvallat (Pohjois-Carolina, kaakkoisosan sisämaa; Luber-joen varsi): lumbee, croatanintiaani, eri intiaaniryhmien, valkoisten ja mustien muodostaman sekakansan²²⁶ jäsen. Lumbeet eivät asu reservaateissa, vaan ovat työläisinä etupäässä kaupungeissa. 5. suurin intiaaniheimo Yhdysvalloissa. Alkuperäinen kieli on suurimmaksi osaksi kadonnut, vain joitakin sanontoja on säilynyt. Pieni määrä lumbeita siirtyi 1800-luvulla Etelä-Carolinan rajaseudulle. Lumbeet taistelevat oikeuksiensa puolesta hallitusta vastaan. (ks. RESERVATION 1, INDIAN, AMERINDIAN, INDIGENOUS, MESTIZO, MULATTO, WHITE, BLACK)

fr	lumbee <i>m</i>
de	Lumbee <i>m</i>

²²⁴ Luban valtakunta kukoisti 1500-1800-luvuilla, jonka lopussa chokwet valloittivat sen (CHOKWE 1). Lubanimitys on ilmeisesti alistettujen kansojen antama.

²²⁵ Luhiat muuttivat luokansojen (ks. LUO 1) paineen alla 1500-1600-luvulla nyk. Ugandan alueelta. Kansallinen itsetunto heräsi vasta 1930-luvulla.

²²⁶ Lumbeet syntyivät 1700-luvulla eri kansojen rippeistä.

lumpa *s*

Sambia: lumpa, uskonlahkon jäsen. Lahko on joutunut hallitusvastuussa olevien bembojen vihamielisten tekojen kohteeksi, esim. kirkkojen polttaminen, hautojen häpäisy (ks. BEMBA).

fr lumpa *m*

Lunda *s*

1. Sambia (luoteisosa), Kongo (Kinshasa, eteläosa), Angola (koillisosa): lunda, kristityn, maanviljelyä ja kalastusta harjoittavan bantukansan²²⁷ jäsen. Lundat kuuluvat bemboihin ja ovat saaneet kulttuurivaikutteita luboilta (ks. BANTU, BEMBA 1, LUBA 1).

2. lunda, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1)

fr Lounda, Lunda *m* (1); lounda, lunda *m* (2)

de Lunda, Balunda *m* (1); Lunda, Balunda *n* (2)

ru лунда, балунда (1); язык лунда (2)

Luo, Luoh, Lwo *s*

1. Kenia, Tansania (pohjoisosa): luo, niloottikielisiin kansoihin²²⁸ lukeutuvan afrikkalaiskansojen ryhmän edustaja. Ryhmä jakaantuu pohjois- ja eteläluoihin; eteläluoita ovat mm. atšolit, langot, kumamit, luot ja alurit ja pohjoisluohin kuuluvat mm. šillukit, burunit, mabanit, anuakit, kjurit, turit ja borit. Myös yksi eteläluohoihin kuuluvista kansoista, joka harjoittaa enimmäkseen perinteisiä uskontoja sekä maanviljelyä ja karjanhoitoa. Luot muodostavat Kenian toiseksi suurimman väestöryhmän kikujujen jälkeen. Ristiriitoja kikujujen kanssa hallitusvalta. Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitys joluo sekä kansasta että kielestä. (ks. ACHOLI 1, ALUR 1, LANGO 1, KIKUYU 1, SHILLUK 1)

2. luo, ko. kansan kieli, joka kuuluu sudanilaisen kielikunnan läntisiin niloottikieliin yhdessä mm. nuerin, dinkan ja šillukin kanssa (ks. NILOTIC 2b, NUER 2, DINKA 2, SHILLUK 2)

fr Luo *m* (1)

de Luo *m* (1)

ru луо, джолуо (1); язык джолуо (2)

Luoh ks. LUO

Luorawetlan ks. CHUKCHEE

Lur (1); **Luri** (2) *s*

1. Iran (länsiosan vuoristo), Irak: luri, alkuperäiskansan²²⁹ jäsen; lureihin on sekoittunut mm. arabialaisia ja iranilaisia aineksia; šiiamuslimeja. Lurit asuvat osittain bahtijaarien keskellä. He ovat osittain maanviljelijöitä mutta osittain vielä paimentolaisia. Taloudelliselta ja poliittiselta kulttuuriltaan lurit muistuttavat kurdeja. Naiset ovat vapaampia kuin muuten arabialaisissa tai persialaisissa yhteisöissä. Irakin rajalla asuvista lureista käyt. myös nimitystä faili-kurdit. (vrt. INDIGENOUS, KURD, SHIA, BAKHTYARI, ARAB 1, PERSIAN 1)

²²⁷ Lundan valtakunnan kukoistuskausi oli 1500-1800-luvuilla.

²²⁸ Luot ja muut niloottikansat tulivat nyk. Kenian alueelle pohjoisesta 1400-1600-luvuilla.

²²⁹ Lurien kansa lienee muodostunut jo 2000-1000-luvuilla e.a.a. persialaisista maahanmuuttajien sekoituessa paikalliseen väestöön. Keskiajalla alueella oli Luristanin itsenäisen dynastian hallitsema alue ja 1700-luvulla se liitettiin Persiaan.

2. luri, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan iranilaiskieliin (ks. INDO-EUROPEAN)

de Luren, Loren *mon* (1); Luri *n* (2)
 ru луры *мон* (1); язык лури (2)

Luri ks. LUR

Lusatian ks. SORB

Lushai, Lushei ks. MIZO

Lusitania *s*

(ark.) Antiikin Rooman aikana: Lusitania, Portugali, suurinpiirtein nyk. Portugalin sekä Espanjan Salamancan ja Cáceresin provinssien alueet²³⁰; myöh. nimitystä on käyt. Portugalin juhlavana nimenä

fr Lusitanie
 de Lusitania
 ru Лузитания

Lusitanian *s, a*

1a. *s* Lusitanian asukas; portugalilainen

1b. *s* Portugali, Espanja, Ranska, Iso-Britannia, Irlanti: (biol.) kostealla rannikkoseudulla elävä eläin- tai kasvilaji

2. *a* portugalilainen

fr lusitanien, lusitanienne *s, a* (1a)
 de Lusitaner *m* (1a)
 ru лузитан (1a)

de **Lusitanismus** *m*
 portugalille tai Brasilian kielelle tyypillisten ilmiöiden siirtäminen muihin kielisiin leksikaalisella tai syntaktisella tasolla joko tietoisesti tai muuten virheellisesti

Luso-

Portugalin, portugalilainen

Luso-African *s*

Angola, Guinea-Bissau, Kap Verde, Mosambik: portugaliala sivistys- ja virallisena kielenä käytävä afrikkalainen

Luxembourgais *a* ks. LUXEMBOURGER

Luxembourger *s* (1); **Letzeburgesch** *s* (2); **Luxembourgais** *a* (3); *mon* (1)

1. *s* Luxemburg, Italia, Saksa, Ranska: luxemburgilainen, alueen (syntyperäinen) asukas. Luxemburgilaisten itsenäistä asemaa on tukenut alueen sijainti Pohjanmeren rannikkoalueen eteläisimmässä kolkassa juuri ennen ympäröiviä vuoria. Sen lisäksi kansanrunous edisti 1800-luvulla kansallistunnetta siinä missä politiikkakin. Varsinainen kansallisvaltio syntyi kuitenkin

²³⁰ Rooma kukisti Lusitanian 136 e.a.a. ja siitä tuli Rooman provinssi 15 e.a.a.

kin vasta 1867²³¹. Kieleltään luxemburgilaiset muistuttavat valloneita, vars. saksankielisiä valloneita, mutta taloudellisilta siteiltään he ovat lähempänä flaameja (ks. WALLOON, FLEMISH).

2. *s* letzbuergisch, moselfrankki. Sen lisäksi, että ranska on maan hallinnon ja oikeuslaitoksen kieli ja saksa liike-elämän kieli, luxemburgilaiset puhuvat ikiomaa saksan versiota, jonka kieloppi on saksalainen, ääntämys muistuttaa enemmän hollantia ja sanastossa on paljon ranskalaisia lainoja. Toisen maailmansodan aikana luxemburgilaiset onnistuivat vastustamaan natsi-Saksaa pitkälti juuri kielensä erikoisuuden ansiosta.

3. *a* luxemburgilainen, alueeseen, asukkaisiin ja kieleen liittyen

fr	Luxembourgeois, Luxembourgeoise <i>s</i> , <i>a</i> (1, 3); luxembourgeois <i>m</i> (2)
de	Luxemburger, Luxemburgerin (1); Luxemburgisch <i>n</i> , Letzebuergesch <i>n</i> (2); luxemburgisch <i>a</i> (3)
ru	люксембургжец, лётуебургер (1); люксембургский язык (2); люксембургский (3)

Lwo ks. LUO

Maasai ks. MASAI

Macedonian *s*, *a* (1, 2); **Macedonic** *a* (3)

1. *s* Makedonia, Kreikka, Kroatia: makedonialainen, slaavilaisen kansan²³² jäsen. Enimmäkseen ortodokseja, jotka ovat ylpeitä kirkostaan (en *Macedonian Church*), koska he pitävät sitä 1000-luvun keisari Samuelin patriarkaatin jatkeena ja siten vanhempana kuin serbien ortodoksinen kirkko (en *Serbian Orthodox Church*). Muut kreikkalaiskatoliset kirkot pitävät taas kirkkoa Titon kommunistisen Jugoslavian luomuksena, joka tuki kirkkoa jokseenkin avokätisesti albanialaisen nationalismin ja islamin vastapainona. Jotkut makedonialaiset ovat sunnimuslimeja ja heitä kutsutaan pomakeiksi, torbešeiksi ja potureiksi (en *Pomak, Torbesh, Potur*)²³³. Näistä pomakit asuvat Rhodopin vuorilla Kreikan rajalla ja monet heistä ovat jo kääntyneet roomalaiskatolisiksi. Jugoslavian hallitus edisti erillisen makedonian kielen ja kulttuurin kehitystä. Makedonia julistautui itsenäiseksi v. 1992 ja kiista Kreikan kanssa valtion nimestä alkoi: kreikkalaiset nimittävät makedonialaisia "slaavinkielisiksi kreikkalaisiksi" (en *Slavophone Greeks*) eivätkä bulgaarien ja serbien tavoin suostu tunnustamaan erillisen makedonian kansan olemassaoloa. Kreikka, joka pelkää, että sen slaavilaisia kieliä puhuvat asukkaat yhtyvät uuteen valtioon, katsoo, että Makedonia-nimitystä saa käyttää vain ja yksinomaan yhdestä sen maakunnista. Makedonialaiset ovat perinteisesti joko muuttaneet työn perässä muihin maihin tai olleet niissä siirtotyöläisinä. (ks. myös GREEK CHURCH, BULGARIAN, SERB, ALBANIAN, ISLAM, SUNNI, CATHOLIC 2c)

²³¹ Luxemburgin valtakunta syntyi 900-luvulla Rooman keisarikunnan osaksi. 1300-luvulta alkaen Luxemburgin suurherttuakunta on kuulunut Burgundiaan ja 1830-luvulta alkaen Hollantiin.

²³² Makedonia on alueen nimenä historiallinen, mutta makedonialaiset ovat nuori kansa. Jo keskiajalla bulgaarit, serbit ja kreikkalaiset kiistelivät alueesta. Kun alue v. 1913 vapautui turkkilaisten vallasta, se jaettiin Kreikan (Aigean Makedonia, n. 50 % koko alueesta), Serbian (Vardarin Makedonia, 40 %) ja Bulgarian (Pirin Makedonia, 10 %) kesken. Bulgariolaiseen kulttuuriin suuntautuneet makedonialaiset kärsivät Kreikan ja Serbian hallitusten kostotoimista ja tuhansia makedonialaisia pakeni Bulgariaan. Vardarin alueesta tuli 1918 Serbien, kroaattien ja sloveenien kuningaskunnan osa, jolloin serbit yrittivät pakolla sulauttaa väestön serbeihin ja siirsivät alueelle runsaasti serbialaisia siirtolaisia. Toisen maailmansodan aikana bulgariolaiset yrittivät tehdä alueesta bulgariolaisista, minkä seurauksena sodan jälkeinen Jugoslavian liittovaltio tuntui turvalliselta vaihtoehdolta säilyttää autonomia.

²³³ 1970-luvulla nämä kolme ryhmää liittoutuivat välttääkseen sulautumisen naapuriston albaanimuslimeihin.

2. *s* makedonia, ko. kansan kieli, joka kuuluu slaavilaisen kieliperheen eteläslaavilaisiin kieliin yhdessä mm. serbokroaatin kanssa. Kirjakieli perustuu Bitola Velesin alueen murteeseen, joka on lähellä Länsi-Bulgarian murteita, kun taas bulgarian kirjakieli perustuu Itä-Bulgarian murteisiin. Näin kielet poikkeavat riittävästi toisistaan ollakseen erillisiä kieliä, mihin on vedottu myös makedonian kansan olemassaoloa koskevissa todisteluisissa. Kieltä kirjoitetaan kyrillisin kirjaimin. (ks. SLAVIC, SLAVONIAN, SERBO-CROATIAN, BULGARIAN 2)

3. *a* makedonialainen, maahan liittyen

4. *s* ranska: hedelmäcocktail²³⁴

fr Macédonien, Macédonienne *s, a* (1, 3); macédonien *m* (2); macédoine *f* (4)

de Makedone *m* (hist.); Makedonier, Makedonierin (1)

Makedonisch *n*, Makedonische *n* (2); makedonisch (3)

ru македонец (1); македонский язык (2); македонский (3)

Macedonic *a* ks. MACEDONIAN

Macedo-Romanian ks. WALACH 2

Macedo-Vlach ks. VLACH

Madagass, Madegass, Madecass, Malagash; (1a, 1b) **Malagasy** (1a, 2, 3)

1a. *s* Madagaskar, Reunion, Seychellit, Komorit, Ranska: malagassi, madagassi, Madagaskarin alkuperäisasukkaiden yhteisnimitys; kansojen sekoitus, jossa negridiset piirteet vallitsevina. Malagassit jakaantuvat 18 etniseen ryhmään, joista ylängöillä asuvat merinat ja betsileot ovat suurimmat ryhmät (26 ja 12 %). Länsirannikolla asuvat sakalavat (en *Sakalava*, 6 %) ja itäran-
nikolla betsimisarakat (15 %), ks. MERINA 1, COTIERS. Malagassit harjoittavat perinteisiä us-
kontoja sekä maanviljelyä ja karjanhoitoa, kalastusta ja laivanrakennusta. Venäläislähteiden
mukaan myös ranskalaisten antama nimitys malgaš on käytössä.

1b. *s* jamaikalainen musta, jonka iho on vaaleampi ja hiukset suuremmat kuin tyyppillisellä
mustalla (ks. BLACK)

2. *s* malagasi, ko. kansan kieli, joka kuuluu malaiji-polynesianlaisen kielikunnan länsimalaiji-
laisiin kieliin yhdessä mm. chamorron kanssa. Malagasin murteet jaetaan itä- ja länsimurtei-
siin. Kirjakieli on luotu 1820-luvulla merinan eli hovan murteen pohjalta (ks. MERINA 2,
CHAMORRO 2).

3. *a* malagassilainen, saareen, asukkaisiin ja kieleen liittyen

fr Malgaches *mon* (1a)

de Malagasy *m*, Madagasse, Madagassin; Madegasse *m* (1a);

Malagassi *n*, madegassische Sprache (2); madagassisch *a* (3)

ru малагасийцы *mon*, мальгаши ни малагаси, мальгаш (1a); малагасийский
язык (2)

(omak. nim. *malgashi ni malagasi*)

Madecass ks. MADAGASS

Madegass ks. MADAGASS

²³⁴ Nimitys tulee siitä, että Makedonian alueella on perinteisesti asunut monia eri kansallisuuksia: makedonia-
laisia, albaaneja, bulgaareja, kreikkalaisia, juutalaisia, romaneja ja turkkilaisia (vrt. ALBANIAN, BULGARIAN,
JEW, ROMANI).

Magyar *s, a*

1. *s* Unkari, Romania (Transilvania), Slovakia, Serbia (Voivodina), Kroatia, Slovenia, Ukraina: unkarilainen, madjaari, magyar, suomalais-ugrilaisiin kansoihin kuuluvan kansan²³⁵ jäsen. Enemmistö katolilaisia, mutta myös protestanttimentaliteetti on vahva: juuri kalvinistinen ja luterilainen lukio avasivat ensimmäisinä yksityiskouluina ovensa, kun perestroikan aika alkoi Neuvostoliitossa. Antisemitistisillä virtauksilla on ollut suuri vaikutus koko tämän vuosisadan ajan. Sosialistisen järjestelmän romahdettua Unkari on pyrkinyt vahvistamaan muissa maissa asuvien unkarilaisvähemmistöjen asemaa mm. solmimalla kahdenkeskisiä sopimuksia ko. maiden kanssa. Kesään 1996 mennessä kuitenkin vain Ukraina (muutaman sadan hengen vähemmistö) ja Slovakia (osuus 12 % väestöstä) ovat ratifioineet sopimuksen. Slovakiassa unkarilaisten vähemmistöasema on uhattuna, koska slovakia on maan virallinen kieli nyt myös niillä alueilla, joilla ent. Tšekkoslovakian lakien mukaan vähemmistökieli oli käytössä. Unkarilaiset ovat kuitenkin vahvasti edustettuna Slovakian parlamentissa ja pitävät yllä unkarinkielisiä kouluja. Romania (8 % väestöstä mutta lukumääräisesti Euroopan suurin vähemmistöryhmä) on kieltäytynyt sopimuksesta ja unkarilaisten asema on siellä jokseenkin heikko²³⁶, joskin hidasta kehitystä tapahtuu: unkarilaisilla on nyt mm. oma radioasema. Romanianunkarilaisia kutsuttiin aik. szekeleiksi (en *Szekel*). Slovenian unkarilaisilla on oikeus suoraan edustukseen kunnallisissa ja valtiollisissa elimissä. (ks. HUNGARIAN, CALVINISM, ANTISEMITISM, CATHOLIC 2c, MINORITY STATUS, vrt. ROMANIAN, SLOVENE, SLOVAKIAN, UKRAINIAN, SERB, CROAT; HONKY, HUNK pej.)

2. *s* unkari, kieli, joka kuuluu omana ryhmänään ural-altailaisen suurkielikunnan uralilaisten kielten suomalaisugrilaisiin kieliin. Kielestä tuli virallinen ja se korvasi latinan v. 1847. Kielessä on jollakin erikoisalalla (esim. maatalous) slaavilaista sanastoa, jollakin toisella taas saksalaista tai turkkilaista

3a. *a* unkarilainen, maahan, asukkaisiin ja kieleen liittyen

3b. *a* liittyen tiettyyn paidan tai puseron leikkaustapaan, jossa hihat on leikattu yhtenä kappaaleena miehustan kanssa

fr Magyar, Magyare *a, s* (1, 2, 3a)

de Magyar *m*, Madjar *m*(1), madjarisch (3a)

ru ма́дьяр, ма́дьярка (1); ма́дьярский язы́к (2); ма́дьярский (3)

Magyarism *s*

unkarilaisen patriotismin periaatteet

Magyarization *s* ks. MAGYARIZE *v*

²³⁵ Unkarilaiset saapuivat keskisen Tonavan varrelle ja perustivat sinne oman kuningaskunnan 800-luvun loppupuolella. Sata vuotta myöhemmin heistä tuli kristittyjä. Pohjois- ja Länsi-Unkari liitettiin Habsburgien hallitsemaan Itävaltaan Turkin hajoitettua kuningaskunnan v. 1526. Itsenäisyysajatukset säilyivät Transilvanian nukkevaltiossa, ja unkarilaisen aateliston ansiosta kieli ja kulttuuri säilyivät jopa niin, että monet raja-alueille siirretyt saksalaiset ja muut ei-unkarilaiset opettelivat kielen. 1700-luvun lopulla Josef II:n hallitus pyrki lopettamaan unkarilaisten erityisaseman saksalaistamalla kieltä ja hallintoa, mutta tämä vain vahvisti kalvinistista aatelistoa. Itävalta-Unkari hajosi ensimmäisen maailmansodan yhteydessä ja Unkari menetti suuria alueita Romanian ja Jugoslavialle. 1930-luvun lama kasvatti fasisia pyrkimyksiä ja II maailmansodan aikana Unkari oli jälleen Saksan puolella. Kommunistit nousivat valtaan 1948, kun Stalin hajoitti parlamentin. V. 1956 unkarilaiset nousivat vastustamaan Neuvostoliiton vaikutusvaltaa kansannousussa, joka tukahdutettiin asevoimin (ks. myös CALVINISM, FASCISM).

²³⁶ Ceausescun aikana mm. unkarilaiset koulut suljettiin ja kaksikielisiäkin jäi jäljelle vain muutama.

Magyarize *v*; **Magyarization, Magyarizing** *s*

unkarilaistaa, muuttaa unkarilaiseksi, kääntää nimet unkariksi; vast. unkarilaistaminen

fr maguariser *v*

de madjarisieren *v*; Madjarisierung *f*

Magyarizing *s* ks. MAGYARIZE *v*

Mahayana *s*

mahajana-buddhalainen, mahajana-buddhalaisuuden kannattaja, ks. MAHAYANISM

de Mahajana, Mahayana *n*

ru махаяна

(sa *mahayana* - suuri kulkuneuvo)

Mahayanism *s*

Nepal, Vietnam, Kiina, Korea, Japani sekä Havaijin ja Etelä- ja Pohjois-Amerikan siirtolaiset: mahajana-buddhalaisuus, buddhalainen suuntaus²³⁷, joka pitää ihanteenaan Bodhisattvaa. Uskonlahkolaiset ovat kehittäneet meditaatiota ja luoneet uskonnolle filosofisen järjestelmän. Myöh. mahajana-koulukunnasta kehittyi Tiibetissä lamalaisuus ja Kiinassa kaksi koulukuntaa: jing-tu, joka tunnetaan edelleen Japanissa amidismin nimellä, ja chan, josta kehittyi Japanissa zeniläisyys (ks. LAMAISM, ZEN).

Makah ks. NORTHWEST PEOPLE

Makonde *s*

1. Tansania (kaakkoisosaa), Mosambik (koillisosa): makonde, itsenäisissä kylissä maata viljelevän ja perinteisiä uskontoja harjoittavan bantukansan jäsen. Makondet asuvat nyk. myös kaupungeissa. Perinteisiä puuveistoksia tehdään nyk. myös turismin tarpeisiin. Muodostaa Tansanian toiseksi suurimman väestöryhmän sukumoiden jälkeen. (ks. SUKUMA 1, BANTU)

2. makonde, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1)

fr Makondé *m* (1)

de Makonde *m* (1)

ru маконде (1); язык маконде (2)

(omak. nim. *makonde*)

Makua *s*

1. Mosambik (keskiosa), Malawi, Tansania: makua, perinteisiä uskontoja ja maanviljelyä harjoittavan bantukansan²³⁸ jäsen, lomwien lähisukulaisia ja muodostavat yhdessä näiden kanssa (us. nimellä makua-lomwet) Mosambikin suurimman väestöryhmän (n. 40 %) (ks. BANTU, LOMWE 1). Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitukset vamakua, makva, makoane ja nguru.

²³⁷ Mahajanan kannatus levisi Pohjois-Intiaan ajanlaskumme alun tienoilla.

²³⁸ Bantukansat tulivat nyk. Mosambikin tienoille 1100-luvulla.

2. kua, makua, kieliryhmä bantukielten sisällä (ks. BANTU 1). Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitys imakua.

fr	Macua, Makua <i>m</i> (1)
de	Makua <i>m</i> (1); Makua <i>n</i> (2)
ru	макуа, вамакуа, маква, макоане, нгуру (1); язык имакуа, язык макуа (2)

Malagash, Malagasy ks. MADAGASS

Maliki school ks. MALIKISM

Malikism *s*, Maliki school

Pohjois-Afrikka (Egyptiä lukuunottamatta): malikismi, malikilainen koulukunta, sunnimuslimien lahko, joka tulkitsee sunnaa jokseenkin vapaasti: hanafilaisen koulukunnan jälkeen liberaalein koulukunta. Tulkinta koskee lähinnä uskonnollisia riittejä ja oikeudenkäyttöä suhteessa historian myötä tapahtuviin yhteiskunnallisiin muutoksiin. (ks. SUNNA, SUNNI, MUSLIM; vrt. HANAFISM, SHAFIISM, HANBALISM)

ru маликизм, маликитский мазхаб

de **Malikit, Malekit** *m*
malikismin kannattaja, ks. MALIKISM

Malinka ks. MALINKE

Malinke, Malinka, Mandinka, Maninka *s*

1. Mali ja siitä etelään ja lounaiseen sijaitsevat alueet: malinke²³⁹, suurimman mandingokansan jäsen. Malinket muodostavat Gambiassa suurimman sekä Guineassa ja Malissa toiseksi suurimman väestöryhmän ja ovat merkittävänä vähemmistönä myös muissa alueen valtioissa. Guineassa ja Malissa malinkeilla on myös merkittävä asema politiikassa, valtion hallinnossa ja armeijassa. Joissakin lähteissä heitä nimitetään myös mandingoiksi. (vrt. BAMBARA. 1, FULANI 1, MANDINGO 1)

2. malinke, ko. kansan kieli, joka kuuluu mandigokieliin (ks. MANDINGO 2). Kirjakieli luotiin läntisen murteen pohjalta latalalaisin aakkosin 1960-luvulla.

fr	Malinké <i>m</i> (1); malinké <i>m</i> (2)
de	Malinke, Mandinka <i>m</i> (1); Malinke <i>n</i> (2)
ru	малинке, мандинка, манинка (1); язык малинке, язык манинка, язык мандинка (2)

(omak. nim. *maninka*)

Malkite ks. MELCHITE

Malo-Russian (ark.) ks. UKRAINIAN 2

Malozi ks. LOZI

Man ks. YAO, YAOU

²³⁹ Malinket siirtyivät alueelle 1700-luvulla Guineasta fulanien tieltä. He perustivat muinaisen Malin valtakunnan, johon kuului suuria alueita nyk. Malin ympäristöstä. Tällöin mm. valtakuntaan kuulunut islamilainen sivistyskeskus Timbuktu oli merkittävä kauppapaikka karavaaniteiden varrella.

Manchew ks. MANCHU

Manchoo, Manchow ks. MANCHU

Manchu, Manchew, Manchoo, Manchow, Mantcheou, Mantchoo, Mantchu

1. *s* Kiina, (koillisosa; Liaoning, ent. Mantšuria, sekä hajallaan ympäri maata), Venäjä (Korean niemimaalta pohjoiseen): mantšu, tunguuseihin kuuluvan kansan²⁴⁰ jäsen; uskonnoltaan buddhalaisia tai taolaisia. Kiinalaiset valtasivat vähitellen mantšujen asuinalueet, ja vaikka heitä vastaan taisteltiin, kiinalaiset perivät lopulta voiton 1800-luvulla. Mantšujen kiinalaistuminen alkoi muualla jo 1700-luvulla, mutta Mantšuriassa vasta 1930-luvulla. Sen jälkeen ryhmä onkin käytännössä sulautunut kiinalaisiin, vaikka kansan nimi on haluttu virallisesti säilyttää erillisenä etnisenä vähemmistökansallisuutena ja siten se muodostaa Kiinan kuudenneksi suurimman vähemmistöryhmän (n. 0,4 % koko maan väestöstä) ja Heilongjiangin maakunnan suurimman väestöryhmän (silti vain vajaat 3 % koko maakunnan väestöstä). Venäjän mantšut ovat pystyneet paremmin säilyttämään perinteisiä elämäntapojaan. Kiinaksi manchukansallisuuden nimitys on *manzu*. (ks. BUDDHISM, TAOISM, ASSIMILATION)

2. *s* mantšu, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan tunguuskielten perheeseen. Kirjoitus kehitettiin 1599 ja kieltä kirjoitetaan pystysuorille riveille vasemmalta oikealle. Alun perin se erosi mongolista vain muutaman merkin osalta. Vaikka kieltä mantšujen ollessa vallassa käytettiin virastokielenä, on kieli sittemmin lähes kadonnut: 1930-luvulla löytyi yksittäisiä kielen puhujia sieltä täältä. Kieltä on yritetty elvyttää myös kouluissa.

3. *a* mantšulainen, mantšu-, kansaan sen asumaan alueeseen tai kieleen liittyen

fr Mandchou, Mandchoue *a, s* (1, 3); mandchou *m* (2)

de Mandschu, Manchu *m*; Mandschuren *mon* (1); mandschurisch (3)

ru маньчжур, маньчжурка; маньчжу, нялма (1); маньчжурский язык (2); маньчжурский (3)

(omak. nim. *nyalma* - puhdas)

Mandæan, Mandaean, Mendæan *s, a*; **Mandaite, Mendaite**

1. *s* Mesopotamia, nyk. Irak, Iran: mandealainen, gnostilaisen uskonlahkon jäsen. Lahko odottaa vapahtajaa valon valtakunnasta.

2. *s* mandea, aramean murre, ks. ARAMAIC. Lahkon pyhät kirjoitukset on kirjoitettu tällä murteella.

3. *a* mandealainen, lahkoon ja murteeseen liittyen

de Mandäer *m* (1); mandäisch *a* (3)

(*manda* - näkemys)

Mandaite ks. MANDÆAN

Mandarin *s* (1, 2); **Mandarin Chinese, Pei, Nothern Chinese, putonghua** (2)

1. Keisariajan Kiina: mandariini, virkamiesten, upseerien nimitys

2. Kiina ja Taiwan: mandariini, mandariinikiina, kieli, jota valtaosa (n. 70 %) han-kiinalaisista puhuu ja jonka Pekingin murteesta on vars. pinyin-kirjoitusjärjestelmän hyväksymisen jälkeen

---

²⁴⁰ Mantšut ovat tunguusien jälkeläisiä ja ovat asuneet Mantšuriassa muinaisista ajoista alkaen, tosin eri nimillä: 900-luvulla kiinalaiset käyttivät nimitystä nu-chi ja ju-chi, joka oli väännös kansan itsestään käyttämästä jutshen-nimityksestä. 1500-luvulla nimitys vaihtui mantšuksi. Mantšut valloittivat Kiinan 1644 ja hallitsivat sitä vuoteen 1912 saakka. Kiinalaispalmikko on alun perin mantšujen jo muinoin käyttöön ottama tapa, jonka he pakottivat kiinalaiset omaksumaan lojaaliuden merkiksi.

tullut Kiinan kirjakieli (ks. HAN, PINYIN). Ennestään mandariinia puhuttiin Jangtse-joen pohjoispuolella. Mandariini jakaantuu neljään murrealueeseen: pohjoinen mandariini eli Pekingin murre (en *Nothern Mandarin*; Pohjois-Kiina, Mantšuria, Pekingin ympäristö), luoteismandariini (en *Norhwestern Mandarin*; Pohjois- ja Luoteis-Kiina, Pao-chin-kaupungin ympäristö), lounaismandariini (en *Southwestern Mandarin*; Lounais-Kiina, Setšuanin maakunta ja Chungkingin ympäristö) ja eteläinen mandariini (en *Southern Mandarin, Lower Yangtze Mandarin*; Nankingin ympäristö). Putonghua taas tarkoittaa yleiskieltä ja sitä käyt. usein mandariinikiinan Pekingin murteen synonyymina. (vrt. CANTONESE, MIN, WU)

fr mandarin *m* (1, 2); la langue mandarine, chinois *m* (2)

de Mandarin *n*

ru пекинский диалект, путунхуа

(Pekingin murre: *p'u-t'ung-hua*; *putong* - yleinen, *hua* - puhuttu kieli)

Mandarin Chinese ks. MANDARIN

Mande, Mandé ks. MANDINGO 1

Mandean ks. MANDÆAN

Manding ks. MANDINGO

mandingization *s*

Sierra Leone, Senegal, Liberia, Norsunluurannikko, Burkina Faso: mandingolaistuminen, paikallisten kulttuurien muuttuminen mandingo-kulttuurin mukaiseksi sen seurauksena, että mandingokauppiat alkoivat 1800-luvulta lähtien muuttaa alueelle ja sulautua paikalliseen väestöön mm. avioliittojen kautta. Sierra Leonen mendet ja Senegalin diolat ovat menettäneet omia kulttuuripiirteitään ehkä eniten ja Liberian manot vähiten, mutta mandingokulttuuri on koettu uhkana myös akan-kulttuurin piirissä Norsunluurannikolla ja Burkina Fasossa. (ks. MANDINGO 1, ASSIMILATION, MENDE 1, DIOLA 1, MANO 2, AKAN 1)

Mandingo *s* (1), **Manding, Mandinka, Mundingo** *s* (1,2)

1. Mali ja siitä etelään ja lounaaseen sijaitsevat alueet²⁴¹: mande, mandingo, mandenga, kansaryhmän²⁴² jäsen Ryhmä muodostuu useista kansoista, mm. malinket, bambarat, dogonit ja soninket. Muodostaa ashantien ja baulien sekä kruiden ja voltalaisten heimojen kanssa yhden Norsunluurannikon neljästä suuresta väestöryhmästä. Merkittävä väestöryhmä myös Burkina Fasossa ja vaikutusvaltaisin väestöryhmä Guineassa, jossa heidän kanssaan kilpailevat vain fulanit. Elinkeinona usein kaupankäynti. (ks. MALINKE 1, BAMBARA 1, DOGON 1, SONINKE 1; ASANTE 1, BAOUÉ 1, KRU 1; AMERICO-LIBERIAN; MARANKA)

2. mandingo, mande, kieliryhmä, joka kuuluu nigerin-kongon kielikuntaan omana ryhmänään ja saksalaislähteiden mukaan jakaantuu luoteis-, lounais- ja kaakkoisryhmään. Luoteiskieliä ovat mm. bambara, diola, malinke, soninke ja susu, lounaisia kpelle, ja mande sekä kaakkoisia dan. (ks. BAMBARA 2, DYOLA 2, MALINKE 2, SONINKE 2, SUSU 2; KPILLE 2, MENDE 2).

²⁴¹ Mandet levittäytyivät Nigerin yläjuoksulta nykyisestä Guineasta koko alueelle ja toivat islamin alueen muille kansoille, joskin eräänlaisena maagisena muotona.

²⁴² Mandingo oli eurooppalaisten tullessa vain yksi kansa Afrikan länsirannikolla, mutta myöh. nimitys yleistettiin käsittämään myös muut valloitetulla alueella asuvat kansat. Mandingot kehittivät oman maanviljelykulttuurin 900-luvulla. Myöhemmin he jakaantuivat eri kansoiksi omiin valtioihinsa, soninket Ghanaan, malinket Maliin, bambarat Seagoon jne.

Saksalaislähteiden mukaan mandingokansat omine kielineen muodostavat vain yhden ryhmän ns. mandekielien sisällä.

fr	Manding <i>m</i> (1) mandingue <i>m</i> (2)
de	Mandingvölker <i>mon</i> , Mandingo <i>m</i> (1); Mandesprachen <i>mon</i> (2)
ru	мандинго, мандинги, манденка, манден, манде, манинка, малинке (1); языки манде (2)

(*Manin* t. *Manden* muinainen alue)

Mandinka ks. MALINKE ja MANDINGO

Mandyako *s*

1. Guinea-Bissau (rannikko), Kap Verde, Senegal, Gambia: mandjako, afrikkalaisen kansan²⁴³ jäsen. Guinea-Bissaun kolmanneksi suurin väestöryhmä balantien ja diolojen jälkeen, joiden sukukansa mandjakot ovat sekä kieleltään että kulttuuriltaan. Harjoittavat perinteisiä uskontoja, osa on katolilaisia, erit. Kap Verden kaupungeissa. (vrt. BALANTE 1, DYOLA 1, MANDINGO, CATHOLIC 2c)

2. mandjako, ko. kansan kieli, joka kuuluu venäläislähteiden mukaan nigeriläis-kongolaisen kielikunnan itäisen kieliperheen kordofanilaiskieliin

fr	Mandjaque <i>m</i> (1)
ru	мандак, мандьяк (1); язык мандьяк (2)

Manganja

1. ks. NYANJA
2. Malawi: yksi nianjaan kuuluvista kielistä

Maninka ks. MALINKE

Manjia *s*

Keski-Afrikan tasavalta (länsiosa): mandja, afrikkalaiskansan jäsen. Mandjat ovat maan kolmanneksi suurin väestöryhmä bandojen ja bajojen jälkeen (vrt. BANDA 1, BAYA 1).

fr	Mandja <i>m</i> (1)
de	Mandja <i>m</i> (1)

Mano *s*

1. Liberia (länsi-osa): Mano, joki
2. Liberia (Nimban alue koillisosassa), Guinea (kaakkoisosassa): mano²⁴⁴, afrikkalaisen kansan jäsen. Liberiassa kuudenneksi suurin väestöryhmä (n. 7 %). Harjoittavat maataloutta sademetsän aukeilla paikoilla. Etupäässä perinteisten uskontojen kannattajia. Liberiassa manot ovat joutuneet krahnien sortamaksi 1980-luvulta lähtien yhdessä giojen kanssa. Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitykset mamia ja maa. (ks. GIO 1, KRAHN 1, AMERICO-LIBERIAN)

²⁴³ Mandingot työnsivät mandjakot pois pohjoisosista alueen keskiosiin noin sata vuotta sitten. 1800-1900-luvuilla osa muutti suuren väestönkasvun vuoksi Senegaliin, Gambiaan ja Kap Verdeen.

²⁴⁴ Päin vastoin kuin mendet, manot vastustivat kauan ja sitkeästi mandingokauppiaiden tuloa ja integroitumista omiin kyliinsä, vrt. MENDE 1, MANDINGO 1, MARANKA.

3. mano, ko. kansan kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan mandekieliin (ks. MANDINGO 2)

fr Mano *m* (1, 2)

de Mano *m* (1, 2, 3)

ru ма́но, ма́миа, ма́а (2); язы́к ма́но, язы́к ма́а (3)
(omak. nim. *maa*)

Mansi, Vogul, Vogoul, Vogule, Wogul, Wougoul, Wogule *s* (1, 2)

1. Venäjä (Tjumenin alueen Hantien ja mansien autonomisen piirikunnan länsiosa, Sverdlovskin alueen pohjoisosa): mansi, voguli, suomalais-ugrilaisen kansan²⁴⁵ jäsen. Mansit ovat alun perin olleet metsästäjiä, kalastajia ja poronhoitajia, mutta neuvostovallan aikana heidät sijoitettiin kolhooseihin ja sovhooseihin, jotka porotalouden lisäksi harjoittivat vihannesten viljelyä ja turkistarhausta. Myös metsä- ja öljyteollisuus ovat nyk. alueella vallitsevia. 1500-luvulla mansien asuttama alue liitettiin Venäjään, ja 1600-luvulla mansit käännytettiin ortodoksisuuteen, mutta perinteiset uskonnot šamanisteineen ovat silti säilyttäneet asemansa.

Mansi on omakielinen ja voguli arkaainen venäläinen nimitys. (ks. myös KHANT 1, ORTHODOXY, SHAMANISM)

2. *s* mansi, voguli, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen suurkielikunnan uralilaisen kielikunnan suomalais-ugrilaisen kieliperheen ugrilaiskielten obinugrilaisiin kieliin yhdessä hantin kanssa ja on siten myös unkarin sukukieli; kirjoitetaan kyrillisin kirjaimin (ks. KHANT 2, HUNGARIAN 2, CYRILLIC)

fr Vogoul *m* (1); vogoul *m* (2)

de Mansen *mon*, Wogulen *mon* (1); Wogulisch *n* (2)

ru ма́нси, вогу́л (1); ма́нсийский язы́к, вогу́льский язы́к (2)
(omak. nim. *mansi* - ihminen)

Mantcheou, Mantchoo ks. MANCHU

Mantchu ks. MANCHU

Manx *s, a*

1. Iso-Britannia (Man-saari): manksi, saaren (syntyperäinen) asukas, kelttiläisen kansan jäsen. Manksit ovat normannien jälkeläisiä eikä Man ole koskaan ollut Englannin, Skotlannin, Irlannin tai Walesin alainen, vaikka onkin niiden ympäröimä, vaan sillä on ollut jo kauan oma parlamentti ja vain ulkopolitiikan ja puolustuksen hoitaa Iso-Britannia. Myös verotaso ja saarelle muuttoa on pystytty rajoittamaan. Metodistinen uskonto on saanut vahvan jalansijan (ks. METHODISM).

2. *s* manksi, ko. kansan kieli, joka kuuluu iirin ja gaelin ohella indoeurooppalaisen kielikunnan kelttiläisen kieliperheen gaelilaisiin kieliin ja joka on hävinnyt jo 1800-luvulla (ks. INDO-EUROPEAN, IRISH, SCOTCH GAELIC)

3. *a* manskilainen, saareen, kansaan ja kieleen liittyen

---

²⁴⁵ Mansien kansa on syntynyt, kun suomalais-ugrilaisia heimoja vaelsi Länsi-Siperiasta ja Pohjois-Kaukasian aroilta hantien nykyiselle asuma-alueelle ensimmäisen vuosituhannen loppupuolella e.a.a. ja sekoittui paikallisväestön kanssa. 1000-luvulla mansit mainitaan venäläisissä lähteissä nimellä jugryt ja 1300-luvulla nimellä vogulitshit ja vogulit.

4. *s* manksilainen hännätön kissarotu

fr	Manx <i>m</i> (1); manx <i>m</i> (2)
de	Manx <i>m</i> (1); Manx-Gälisch <i>n</i> (2)
ru	МЭНСКИЙ ЯЗЫК (2)

Manxman, Manxwoman ks. MANX**Maori** *yks* (**Maori, Maoris, Maories** *mon*)

1. Uusi Seelanti: maori, polynesianalaisen alkuperäiskansan²⁴⁶ jäsen; protestantteja ja katolilaisia. Nyk. syntyperäisiä maoreja on vain pari prosenttia koko väestöstä, mutta maoreihin lasketaan usein kuuluvaksi myös muita kuin syntyperäisiä (n. 6 - 7 % väestöstä), koska valkoisten ja maorien avioliitot ovat olleet yleisiä. Maorit käyvät sitkeää mutta rauhanomaista taistelua elinoikeuksiensa ja myös alkuperäisen luonnon säilyttämisen puolesta. Joitakin perinteisiä wakoja eli veneryhmiä on pyritty säilyttämään muutenkin kuin turismin tarpeisiin. (ks. РАКЕHA, INDIGENOUS)

2. maori, ko. kansan kieli, joka kuuluu malaijilais-polynesianalaisen kielikunnan polynesianlaiseen kieliperheeseen yhdessä mm. tongan kanssa (ks. POLYNESIAN 3, TONGAN 1)

fr	Maori <i>m</i> (1); maori <i>m</i> (2)
de	Maori <i>m</i> (1); Maori <i>n</i> (2)
ru	маори (1); маорский язык (2)

(omak. nim. *maori* - tavallinen)

Maoridom, Maori-dom *s*

maorikulttuuri

Maoriness, Maoritonga *s*

maorien kulttuuri, perintö ja ainutlaatuisuus

Maori oven, Maori P. T., copper Maori

Uusi Seelanti: (slangia) ottaa iisisti, olla tekemättä mitään

Maori P. T. ks. MAORI OVEN**Maoritonga** ks. MAORINESS**Mapuche** *s*

1. Chile (keskiosa): maputše, yhden araukaanien pääryhmän²⁴⁷ edustaja. Joskus nimitystä käyt. koskemaan mitä tahansa (tai kaikkia) araukaanikansaa. Etupäässä maanviljelijöitä. Maan suurin alkuperäisryhmä, joka on järjestänyt mielenosoituksia Chilen ulkomaisten lähetystöjen edustalla ja taistelee maanomistuksen sekä sosiaalisten ja poliittisten oikeuksien puolesta. Yhdessä muiden intiaaniryhmien kanssa he ovat paenneet vuorille metsiin, joiden omistusoikeudesta on käyty taistelua jo 70 vuotta. (vrt. ARAUCANIAN 1; LATIFUNDISTA)

²⁴⁶ Aasiasta kotoisin olevat maorit saapuivat Keski- ja Itä-Polynesiasta Uuteen Seelantiin aaltona 1150-1300-luvuilla.

²⁴⁷ Maputshet vastustivat espanjalaisten valtaa aina maan itsenäistymiseen saakka, jolloin he muuttivat pieniin reservaatteihin (ks. RESERVATION). Osa muutti Argentiinaan.

2. maputše, ko. kansan kieli, yksi araukaanikielistä (ks. ARAUCANIAN 2)

fr Mapuche *m* (1)

de Mapuche *m* (1)

ru мапуче (1, 2)

(arn: *mapuche* - maan ihmiset)

marabou, marabout, marabu *s*

värillinen, mulatti, mustan ja valkoisen sekoitus, jossa valkoisen osuus on hyvin pieni (ks. BLACK, WHITE, MULATTO, TERCERON, QUADROON)

marabout *s*

1a. Pohjois-Afrikka: alun perin muslimiyhteisön jäsen, joka asui uskonnollisiin ja sotilaallisiin tarkoituksiin tarkoitettussa luostaria muistuttavassa laitoksessa

1b. Luoteis-Afrikka: marabut-heimon jäsen. Ryhmät toimivat ennen välittäjinä riita-asioissa ja pitivät yllä majataloja ja opetustointia, esim. almoravidit

1c. venäjä: nyk. sama kuin dervissi, ks. DERVISH

2. Algeria, Marokko, Libya: marabutti, marbutti, pyhimyksiä palvovan uskonnollisen lahkon jäsen. Lahko on marokkolaista sukujuurta ja pitää itseään Muhammedin jälkeläisinä (vrt. SHARIF 1).

3. ks. MARABOU

fr marabout *m*

de Marabut *m* (2)

ru марабу́т (1a, 1 c)

(ar *murabit* - maahamuuttaja; askeetti)

marabu ks. MARABOU

Marakkayar ks. TAMIL MUSLIM

Maranka, Moroccan *s*

Sierra Leone: (pej.) maranka, paikallisten asukkaiden (lähinnä mendien) antama nimitys enimmäkseen senegalilaisista tai guinealaisista alkuperää oleville liikemiehille, joilla on laajat kansainväliset yhteydet ja jotka ovat rikastuneet etupäässä timanttikaupalla, erotukseksi perinteisistä mandingokauppiaista, joita on kyllä joitakin myös marankojen joukossa, vrt.

MANDINGO 1, MANDINGIZATION, MENDE 1

Marathi *s*

1. Intia (Marathin maakunta), Mauritius: marathi, maanviljelijäkansan jäsen, uskonnoltaan hinduja, sunnimuslimeja tai buddhalaisia; yksi Mauritiuksen etnisistä ryhmistä, ks. HINDU, MUSLIM, SUNNI, BUDDHISM, CREOLE 7b, MULATTO 1d, TAMIL 1, TELUGU, SINO-MAURITIAN, FRANCO-MAURITIAN

2. marathi, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisten kielten indoiranilaisen kieliperheen länsi-intialaisiin kieliin yhdessä mm. sindin, gujaratin ja rajasthanin kanssa (ks. INDO-EUROPEAN, GUJARATI 2, RAJASTHANI 2). Se on ollut Maharaštran osavaltion virallinen kieli vuodesta 1966 alkaen. Kieli jakaantuu kolmeen murreryhmään, kirjakielen normina on

Puhe-kaupungin murre. Marathia kirjoitetaan devanagari-kirjaimistolla, yhdellä yleisimmistä intialaisista kirjoitustavoista, sekä siitä kehitetyllä modi-lyhennekirjoituksella.

fr marathi *m* (2)

de Marathi *n* (2)

ru маратхи, маратха, махараштриец (1); язык маратхи (2)
(omak. nim. *maratha*)

Marchland Pole ks. POLE

marginal *a*

1. nurkkaan, rajaan tai rajaseutuun liittyvä, äärirajalla sijaitseva (alue tms.)

2a. marginaali-, marginaalinen, lähellä rajaa oleva, sen ala- tai yläpuolella, missä jokin lakkaa olemasta mahdollista tai haluttavaa, (us. tal.) tavaroista, jotka tuotetaan pienellä voitolla, esim. *marginal cost*

2b. marginaali-, marginaalinen, sellaiseen maahan tai alueeseen liittyvä, jota ei juuri kannata kehittää, myös sellaisella alueella työskentelevä

2c. (sosiol.) yksilöstä tai sosiaalisesta ryhmästä: osittain kahteen yhteisöön tai kulttuuriin kuuluva, mutta ei täysin integroitunut kumpaankaan

2d. marginaali-, marginaalinen, pieni(vaikutteinen), vähemmän tärkeä, merkityksetön, mitättön, vähäpätöinen

2e. (pol.) liittyen kannattajajoukkoon, jossa vaali tai asia todennäköisesti joutuu kireään kilpailuun ja enemmistö on hyvin pieni

marginality *s*

sosiaalisesta ryhmästä, luokasta tai kerroksesta: "marginaalisuus", mitättömyys, "marginaalisena" oleminen, esim. (Väli- ja Etelä-Amerikan alkuperäiskansojen asemasta): *500 years of exclusion and marginality*

fr marginalité *f*

de Marginalität *f*

marginalization *s*

syryään työntäminen, syryään joutuminen, syryäytyminen, vrt. MARGINAL 2b, 2c, esim. *marginalization or elimination of opposition political parties and groupings*

fr marginalisation *f*

de Marginalisierung *f*

Marginal tribes

Keski- ja Etelä-Amerikka: yhteisnimitys paimentolais- ja keräilijäintiaaniheimoille, jotka eivät kuulu johonkin tietyn kulttuurialueen mukaan annettuun ryhmään (vrt. esim. PLAIN INDIANS, TROPICAL FOREST INDIANS). Ko. intiaaniheimoja asuu pieninä ryhminä alueen eri osissa, eniten Argentiinassa, Uruguayssa sekä Paraguayan länsi- ja Chilen eteläosassa, esim. kalastukseen pienillä saarilla erikoistuneet kalastajaintiaanit.

Mari, Cheremi *s*

1. Venäjä (Marin tasavalta, Tataria, Udmurtia, Baškiria): mari, tšeremissi, suomalais-ugrilaisen kansan jäsen. Marit jakaantuvat Volgan jakamina kahteen ryhmään, ns. niittymareihin (*Olyk Mari*) ja vuorimareihin (*Kuryk Mari*). Pieniä ryhmiä 1700-luvulla Volgan oikealta rannalta muuttaneita, ns. itämareja (*Ūpo Mari*), joista osa on sunnimuslimeja, löytyy Kama-joen

rannalta ja Ufan kaupungin ympäristöstä.²⁴⁸ Ortodoksisen ja myöhemmin kommunistisen ympäristön painostuksesta huolimatta marit ovat pystyneet säilyttämään 1800-luvulta peräisin olevan luontouskontonsa (ns. kugu-sorta-kultti), joka kunnioittaa luontoa ja luonnonarvoja (puille ja hengille tuodaan uhrilahjoja ja luonnossa vietetään juhlapäiviä omine rituaaleineen) mutta jossa on myös joitakin kristinuskon aineksia (esim. Kristus on suurin profeetta). Luontouskonnon kannattajat vastustavat teollisesti valmistettuja ruoka-aineita ja lääkkeitä. Neuvostoliiton romahdettua 1989 uskonto on noussut uuteen kukoistukseen myös nuorten keskuudessa, mikä on omiaan edistämään marien kulttuurin säilymistä. Marit ovat tunnettuja kiven- ja puunveistotaiteestaan, ja entistä metsänhoito- ja karjanhoitoperinnettä jatkavat nykyiset maanviljelyskoulut. Mari sai autonomian v. 1936 ja muuttui Venäjän federaation alaiseksi tasavallaksi v. 1991. Marin tasavallan väestöstä 43 % on mareja ja 48 % venäläisiä. Mari on omakielinen nimitys, kun taas tšeremissi on venäläisten käytt. arkaainen nimitys. (ks. ORTHODOXY, SUNNI)

2. mari, tšeremissi, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan uralilaisten kielten suomalais-ugrilaiseen kieliperheen suomalaisen ryhmän volgansuomalaisiin eli volgalaisiin kieliin yhdessä mm. mordvan kanssa. Vuori- ja niittymarien murteet ovat oikeastaan eri kieliä ja niillä on ollut oma kyrillinen kirjoitustapansa, niittymareilla jo vuodesta 1821 ja vuorimareilla 1800-luvun puolivälistä lähtien. V. 1989 mareista 81 % puhui maria äidinkielenään. (ks. MORDVIN 2, CYRILLIC)

fr Mari, Tchérémissé *m* (1); tchéremisse *m* (2)
 de Tscheremissen *mon* (1); Tscheremissisch *n* (2)
 ru мариец, мари, мари́й, черемис (1); мари́йский язык (2)
 (omak.nim. *marij* - ihminen, mies)

market Malay ks. BAHASA INDONESIA

Marone, Maroon *s*

Surinam, Ranskan Guyana: maroni, maronnekeri, bušnekeri, karanneiden mustien orjien jälkeläinen. Maronit muodostavat sademetsissä ja vuorilla oman itsenäisen yhteisönsä ja ovat säilyttäneet afrikkalaisia perinteitään. He ovat katolisia ja puhuvat hollantia tai surinamia mutta myös afrikkalaiskielten murteita. Maronit ovat maanviljelijöitä tai työläisinä metsätyömailla. (ks. CATHOLIC 2c)

de Buschneger, Buschnegerin
 ru лесные негры *mon*
 (es *cimarron* - villi, kesytön)

Maronite, Moronite *s*

Libanon (eteläosan vuoristo), Kypros, Syyria (Damaskos), Egypti (Kairo): maroniitti²⁴⁹, v. 1181 katoliseen kirkkoon takaisin liittyneen kristityn uskonlahkon jäsen. Maroniiteilla on kuitenkin oma hallintojärjestys ja omat jumalanpalvelusmenot. Kirkon johdossa on paavin nimitämä Antiokian patriarkka. Libanonissa hallitusvalta on jaettu siten, että presidentti on maroniitti, pääministeri sunnimuslimi ja parlamentin puhemies šiiamuslimi. Vuoden 1860 veri-

²⁴⁸ Suomalais-ugrilaiset kansat ovat arkeologisten löydösten mukaan muuttaneet nykyiselle alueelleen jo kolmannella vuosituhannella e.a.a. Marit säästyivät keskiajalla pohjoisen sijaintinsa vuoksi mm. volganbolgaarien ja tataarien (ks. VOLGA BULGAR, TARTAR1) valloitukselta, mutta myöhemmin aikoina venäläisten ja ortodoksien painostus on ollut heidän joukossaan yhtä suurta kuin muidenkin alueen kansojen keskuudessa. Alue liitettiin Venäjään 1551-52.

²⁴⁹ Maroniitit ovat saaneet nimensä v. 420 kuolleen munkki Johannes Maronin mukaan.

löylyä druusien kanssa ei ole pystytty unohtamaan. (ks. SUNNI, SHIA, DRUSE, CATHOLIC 2c)

fr	maronite
de	Maronit, Maronitin
ru	маронит

Maroon ks. MARONE

Masai, Maasai *s*

1. Kenia (pohjoisosa), Tansania (Kenian vastainen raja): masai, pitkäkasvuisen, hoikan ja perinteistään ylpeän savannien paimentolaiskansan²⁵⁰ jäsen. Keniassa suurimman ryhmän (1/3) muodostavat samburut ja Tansaniassa (hieman yli puolet) arušat (en *Samburu, Arusha*). Kaikkiaan masaita on noin puoli miljoonaa. Masait pitävät maanviljelyä arvoaan alentavana ja vain muutamat heimot, esim. arušat viljelevät maata. Myös seppiä on masaiden joukossa ala-arvoinen. Masait harjoittavat animistisiä uskontoja. He ovat taistelleet oikeuksistaan enemmistöryhmää, kikujua, vastaan kaihtamatta jopa etnistä puhdistusta (ks. KIKUYU 1, ANIMIST, ETHNIC CLEANSING). Karjan lukumäärän lisääntyessä entiset laidunmaat kuluvat ja paine mm. luonnonsuojelualueita kohtaan kasvaa. Masait haluaisivat kuivana kautena käyttää mm. suojelualueiden juomapaikkoja ja he myös helposti tappavat alueelta tulevat pedot, kun ne käyvät heidän karjansa kimppuun. Moderni maailma ei ole kuitenkaan tuntematon, sillä esim. jotkut samburut ovat palvelleet Bosnian rauhanturvajoukoissa. Venäläislähteiden mukaan myös nimitys baraguju on käytössä.

2. masai, ko. kansan kieli, joka kuuluu sudanilaisen kielikunnan itäisiin niloottikieliin yhdessä mm. turkanan kanssa (ks. NILOTIC 2b, TURKANA 2)

fr	Massai, Masai <i>m</i> (1); masai <i>m</i> (2)
de	Masai, Maasai, Massai <i>m</i> (1); Masai <i>n</i> (2)
ru	масай, ил-масай, маасай, барагуйу (1)

(omak. nim. *il-masai*)

Mashona, Shona *s*

1. Mosambik (pohjois- ja keskiosat), Zimbabwe (pohjois- ja itäosat), Botswana, Etelä-Afrikka: šona, shona, savannimaanviljelyä ja karjanhoitoa sekä perinteisiä uskontoja ja kristinuskoa harjoittavan bantukansojen ryhmän²⁵¹ edustaja. Ryhmään kuuluvat mm. karangat, korekoret, manyikat, ndaut, tawarat ja zerurut. Näistä karangat asuvat erillään ndebeleiden erottamana muista maaruša-kansoista. Šonien joukossa on kuvanveistäjiä, joiden perinteiset kivipatsaat ovat tunnettuja maailmalaajuisesti. Esi-isien kunnioitus on myös yhä syvällistä. Šonat muodostavat Zimbabwen suurimman (75 %) ja Mosambikin kolmanneksi suurimman väestöryhmän makua-lomwien ja tongien jälkeen. Šonilla on ollut aseellisia yhteenottoja Zimbabwessa ndebeleiden kanssa 1980-luvulla. (ks. MAKUA 1, TONGA 1b, NDEBELE 1)

²⁵⁰ Masait ja muut niloottikieliset kansat muuttivat alueelle 1500-1600-luvuilla Turkana-järven (ent. Rudolf-järvi) alueelta. 1900-luvulla eurooppalaiset työnsivät heidät kuiville raja-alueille.

²⁵¹ Muinaisen shonakulttuurin kukoistuskauti oli 1000-luvulla. Karangat taas muuttivat 1300-luvulla Sambesi- ja Limpopo-jokien väliselle alueelle ja perustivat Monomotapan valtakunnan, joka kukoisti 1400-luvulta 1600-luvulle (ns. Suur-Zimbabwe, suurin ja ensimmäinen afrikkalainen kaupunkikulttuuri).

2. šona, shona, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1). Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitys ci-šona.

fr	Shona, Chona <i>m</i> (1)
de	Shona, Schona, Maschona <i>m</i> (1); Shona <i>n</i> (2)
ru	шона, машона (1); язык чишона, шона (2)

(omak. nim. *mashona*, tulee ilmeisesti ndebelen kielestä)

Mavrolach ks. VLACH

Maya, Mayan *s*

1. Keski-Amerikka (vars. Meksikon Chiapasin maakunta sekä Meksikon ja Guatemalan välinen raja-alue): maya, intiaanikansan jäsen. Mayoihin kuuluu useita kielellisesti toisilleen läheistä sukua olevia heimoja (en mm. *Tzeltales Tzotziles*, *Choles*, *Tojobales*, *Mames*, *Zoques*), jotka puhuvat kukin oman alueensa kieltä. Meksikossa tällaisia heimoja on noin 60. Monet, vars. vanhemmat mayat puhuvat yhä vain omaa kieltään. Mayat ovat 1990-luvun alussa käyneet sitkeää taistelua maanomistuksen ja elinolojensa puolesta: osa alueen väestöstä kannattaa aseellista Zapatista-vastarintaliikettä, osa pysyttelee puolueettomana. Sen sijaan ylänköalueella asuvat maya-yhteisöt ovat taloudellisesti ja sosiaalisesti paremmassa asemassa jonkinlaisen itsehallinnon ansiosta. 1900-luvulla osa rajaseudun väestöstä on siirtynyt edestakaisin maasta toiseen milloin pakolaisina, milloin siirtotyöläisinä. Esim. 1980-luvun alussa suuri joukko mayoja pakeni Guatemalan hallituksen joukkojen väkivaltaisuutta Meksikon puolelle ja osa heistä palasi takaisin 1994 yhdessä 30 Meksikon protestantti-uskoon kääntyneen mayaperheen kanssa Guatemalan puolelle, tällä kertaa pakoon Meksikon levottomuuksia. Sissiryhmien ja hallituksen välisen rauhansopimuksen jälkeen (1994) Guatemalan hallitus on sitoutunut kumoamaan alkuperäiskansoja syrjivät lait ja asetukset. Guatemalassa intiaanit ovatkin ladinoihin verrattuna kaikkein köyhimmän luokan asemassa pienviljelijöinä, maatyöläisinä jne. Meksiko pyrkii sulauttamaan pakolaismayat meksikolaiseen yhteiskuntaan, mutta vars. vanhemmat heistä haluaisivat palata kotimaahan. Mayojen perinteiset uskomukset elävät yhä katolisen uskon sisällä ja rinnalla.²⁵² (ks. myös INDIGENOUS, INDIAN, AMERINDIAN, ZAPOTEC 1, LADINO, CATHOLIC 2b)

2. maya, ko. kansan kieli; kuuluu mayakieliperheeseen, joka mahdollisesti kuuluu makropenu-tin kielikunnan maijoidikielten alaluokkaan; hyvin vanha kieli, jolla oli aikoinaan hieroglyfeillä kirjoitettu kuvakirjoitus

fr	Maya <i>m</i> (1); maya <i>m</i> (2)
de	Maya <i>m</i> (1); Maya <i>n</i> (2)
ru	майя (1)

²⁵² Mayat tulivat noin 900-luvulla e.a.a. pohjoisesta nyk. Jukatanin niemimaan ja Guatemalan seuduille. Mayakulttuurin valtakausi kesti peräti 2300-2800 vuotta, mutta klassisen kulttuurin kukoistuskausi ajoittui 300-900-luvuille j.a.a. Mayoja hallitsi kuningas, mutta myös papisto oli hyvin tärkeä; kaupungit olivat kultti- ja hallinto-keskuksia. Mayat olivat maanviljelijöitä ja käyttivät kastelua; heillä oli oma kalenteri ja matematiikassa ja astronomiassa he olivat korkeammalla kehitystasolla kuin babylonialaiset ja egyptiläiset. Maya-valtakunta hajosi jo ennen espanjalaisten tuloa 1400-luvulla. Hajoamisen syystä on useita teorioita: kaupunkien ylikansoitus ja ympäristön tuhoutuminen mm. kaskiviljelyn seurauksena, sotien luonteen muuttuminen arvokkaiden jumaluhrien sieppauksesta verisiin valloitussoitiin, mikä johti anarkiaan, tai eliitin lukumääräisestä kasvusta ja verojen noususta seurannut kansannousu ja eliitin tuhoutuminen. Todennäköisesti kaikki syyt vaikuttivat ainakin jossakin osissa suurta valtakuntaa.

Mazandaran, Mazanderan *s*

1. Iran (pohjoisosa): mazandarani, šiialaisen, kulttuuriltaan lähellä persialaisia olevan vähemmistökansan²⁵³ jäsen. Kansa harjoittaa maanviljelystä ja kalastusta sekä pienkarjanhoitoa. (vrt. SHIA)
2. mazandarani, ko. kansan kieli

de Mazandarani *n* (2)

ru мазендеранец, мазандеранец (1); мазандеранский язык, язык мазандерани (2)

Mazanderan ks. MAZANDERAN

Mazdaism, Mazdeism *s*

mazdaismi, mazdeismi, mazdalaisuus, zarahustralaisuuteen perustuva Persian muinaisuskonto, ks. ZOROASTRIANISM

fr mazdeisme *m*

de Mazdaismus *m*

ru маздеизм

(*Ahura Masdah (Mazda)* - iranil. jumala)

Mazdaist *s*

mazdalainen, mazdalaisuuden kannattaja

Mazdæan, Mazdean *s, a*

1. *s* mazdalainen, mazdalaisuuden kannattaja, ks. MAZDAISM
2. *a* mazdalainen

fr mazdéen, mazdéenne

Mazdean ks. MAZDAEAN

Mazdeism ks. MAZDAISM

Mbako *s*

Keski-Afrikan tasavalta: mbako, afrikkalaiskansan jäsen; vähemmistökansa, joka muodostaa kuitenkin maan eliittiryhmän, vrt. esim. BANDA 1, BAYA 1, MANJIA.

Mbande, Kimbande *s*

Angola, keskusylänkö: mbande, bantukansan jäsen. Mbandet muodostavat tärkeän väestöryhmän mbundujen jälkeen (ks. BANTU, MBUNDU 1).

de Mbande, Kimbande *m*

Mbochi *s*

Kongo (Brazzaville; Kongo-joen keskijuoksu): mbochi, katolilaisen, alun perin maanviljelyä ja kalastusta harjoittaneen, nyk. pitkälle kaupungistuneen bantukansan jäsen. Mbochit puhuvat

---

²⁵³ Mazandaraniin esi-isät asuivat Iranin raja-alueella n. 1000-luvulla e.a.a. Keskiajalla heillä oli omia dynastioita ja 1500-luvun lopulta he ovat kuuluneet Iraniin.

limbosin kieltä. He muodostavat maan kolmanneksi suurimman väestöryhmän kongojen ja batekeiden jälkeen. (ks. BANTU, BAKONGO 1, BATEKE 1, CATHOLIC 2c)

fr Mbochi *m*
ru мбоши, язык лимбоши

Mbundu, Ovimbundu *s*

Angola (länsiosa, rannikko ja ylänkö): mbundu, ovimbundu, bantukansan²⁵⁴ jäsen; maanviljelijöitä ja metsästäjiä. Mbundut sekoitetaan usein kimbunduihin, mutta he ovat eri kansa. Kielenä on umbundu. Mbundut ovat maan suurin väestöryhmä (1/3), jolla on ollut sekä poliittisia että etnisiä erimielisyyksiä bakongojen kanssa (UNITA-sissiliike on enimmäkseen mbunduja) (ks. BANTU, KIMBUNDU 1, UMBUNDU, BAKONGO 1).

fr Ovimbundu *m*
de Mbundu, Ovimbundu *m*
ru овимбунду, мбунду (1)

Mbuti ks. PYGMY

Megrelian ks. MINGRELIAN

Melanau *s*

1. Malesia (Sarawak), Brunei (raja-alue): melanau, malaijinsukuisen, dajakeihin lukeutuvan kansan²⁵⁵ jäsen; perinteisten uskontojen kannattajia, protestantteja ja sunnimuslimeja. Nyk. sulautuneet malesialaisiin. (ks. DYAK 1, SUNNI)

2. melanau, ko. kansan kieli, joka kuuluu länsiaustralialaisiin kieliin

ru меланау, а-лико, лико мелану (1); язык меланау (2)
(omak. nim. *a-liko* - joen ihmiset)

Melanesian *s*

1. Indonesia (Länsi-Irian), Fidži, Uusi Kaledonia: melanesialainen, mustan, syntyperäisen väestöryhmän jäsen, jonka keskuudessa siiankasvatus on hyvin arvostettua. Melanesialaiset asuvat harvaanasutulla alueella, jonne pyrkii väestöä tiheäänasutuilta alueilta, mikä aiheuttaa ristiriitoja. Uudessa Kaledoniassa käyt. nimitystä kanakit (ks. KANAKA 3, BLACK).

2. melanesialaiset kielet, kieliperhe, joka kuuluu malaijilais-polynesialaiseen kielikuntaan; mm. fidzi kuuluu ko. kieliperheeseen (ks. FIDJI 2)

fr Mélanésien *m* (1); mélanésien (2)
de Melanesier, Melanesierin (1); melanesische Sprachen *mon* (2)
ru меланезиец (1); меланезийские языки *mon* (2)

Melchite, Malkite, Melkite *s, a*

1a. Syyria aik: melkiitti, ortodoksisuuteen vuosien 431 ja 451 kirkolliskokousten jälkeen kääntyneen idän kirkon jäsen. Alun perin monofysiittien ja nestoriaanien, sittemmin myös

²⁵⁴ Ovimbundut kävivät kauppaa portugalilaisten kanssa 1600-luvulla ja muodostivat 1700-1800-luvuilla omia valtioita (esim. Yambo). 1800-1900-luvuilla he vastustivat sitkeästi siirtomaavaltaa.

²⁵⁵ Melanaut olivat 1500-1800-luvuilla Brunein sulttaanikunnan alaisia ja 1800-luvun lopulta vuoteen 1963 kuuluivat britti-imperiumiin.

muslimien käyttämä nimitys. (ks. ORTHODOXY, SYRIAC, JACOBISM, NESTORIANISM, MUSLIM)

1b. Syyria, Egypti, Jordania, Palestiina myöh.: melkiitti, kreikkalaiskatolisten riittien arabialaista versiota käyttävän idän kirkon jäsen, erit. sellaisen kirkon, joka on unioitunut Roomaan mutta säilyttänyt erillisen organisaation

fr Melkite, Melchite *m*
de Melchit, Melchitin (1b)

Melkite ks. MELCHITE

Memnonite ks. MENNONITE

Mendæan ks. MANDÆAN

Mendaite ks. MANDÆAN

Mende, Mendi *s*

1. Sierra Leone (etelä- ja itäosa), Liberia (koillisen raja-alueet): *mende*²⁵⁶, maata viljelevän ja kalastavan afrikkalaisen kansan²⁵⁷ jäsen, jonka uskontona ovat perinteiset uskonnot tai islam. Mendeihin lukeutuvat mm. kissien, konojen ja šerbojen heimot (en *Kono*, *Sherbo*) ja he muodostavat yhdessä temnien kanssa Sierra Leonen suurimmat väestöryhmät. (ks. SUNNI, TEMNE 1, vrt. myös AMERICO-LIBERIAN) Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset kossa, kosso ja lokko käytössä.

2. *mende*, ko. kansan kieli, joka kuuluu MANDINGO-kieliin. Kielelle luotiin oma tavukirjoitus 1800-luvun lopussa.

fr Mendé *m* (1); *mendé m* (2)
de Mende *m* (1); Mende *n* (2)
ru менде, мэнди, косса, косса, локко (1); язык менде (2)
(omak. nim. *mende*)

Mendi ks. MENDE

Mennist ks. MENNONITE

Mennonism *s*

mennonilaisuus, evankelinen vapaakirkko²⁵⁸, uskonlahko ja sen doktriinit, joiden mukaan mennoniitit vastustavat lapsikastetta, valan vannomista ja asepalvelusta

fr mennonisme *m*

Mennonist ks. MENNONITE

²⁵⁶ Mandingokauppiaita alkoi tulla *mende*-kyliin 1800-luvulta alkaen, minkä jälkeen he ovat sulautuneet *mende*-väestöön mm. avioliittojen kautta, vrt. MANO 2, minkä vuoksi koko Sierra Leonen väestö on varsin pitkälle muuttunut mandingo-kulttuurin mukaiseksi, ks. MANDINGIZATION, MANDINGO 1.

²⁵⁷ Alkuperäisväestö, temnet ja mendet, olivat alistetussa asemassa aina vuoteen 1961 saakka, jolloin Sierra Leone itsenäistyi. Alue oli myös vapautettujen orjien turvapaikka.

²⁵⁸ Mennoniittien uskonlahkon perusti Menno Simons (1492-1559) Alankomaiden Frieslandissa.

Mennonite, Memnonite, Menonite, Mennist, Mennonist; Amish s

mennoniitti, mennoniitta, mennonilaisuuden kannattaja. Mennoniittejä vainottiin 1500-luvulta alkaen Euroopassa ja niinpä monet muuttivat mm. Saksasta Alankomaihin, Puolaan, Venäjälle, USA:han ja Kanadaan. He elävät yleensä kiinteinä yhteisöinä ja ovat pystyneet säilyttämään oman uskontonsa ja tapansa.²⁵⁹

fr	mennonite <i>s, a</i>
de	Mennonit, Mennonitin
ru	МЕННОНИТ

Menominee, Menomini s, a

1. *s* Yhdysvallat (Wisconsin, koillisosa): menomini, pohjoisvaltioiden intiaaneihin lukeutuvan intiaanikansan²⁶⁰ jäsen; aluksi jesuiittojen käännättämiä mutta sittemmin enimmäkseen katolisia. Kun menominien vuonna 1852 perustettu reservaatti lakkautettiin 1953, menominit aloittivat jyrkän mutta rauhanomaisen vastarinnan, minkä seurauksena reservaatti perustettiin uudelleen v. 1973 ja sille myönnettiin pitkälle ulottuva autonomia, joskaan kaikkia lakkauttamisesta johtuneita taloudellisia menetyksiä ei korvattu. Menominejä on yhteensä noin 3000 henkeä (1976). (ks. INDIAN, AMERINDIAN, INDIGENOUS, JESUIT, CATHOLIC 2c, INDIANS OF NOTHERN STATES, RESERVATION, AUTONOMY)

2. *s* menomini, ko. kansan kieli, joka kuuluu algonkinin-mosan kielikunnan algonkinin-ritwan kieliperheen algonkinkielten keskiryhmään yhdessä mm. ojibwayn kanssa (ks. OJIBWAY 2). Muutama sata menominia puhui kieltä vielä 1970-luvulla.

3. *a* menominien, menomini-, kansaan ja kieleen liittyen

fr	Menominis, Menominees <i>mon</i> , Nation de la Folle Avoine (1)
de	Menomini, Menominee <i>m</i> (1)
ru	МЕНОМИНИ <i>мон</i> (1); ЯЗЫК МЕНОМИНИ (2)

(omak. nim. *menomini* - intiaaniriisin kansa)

Menomini ks. MENOMINEE

Mennonist ks. MENNONITE

Menonite ks. MENNONITE

Meo ks. MIAO

²⁵⁹ Esim. sveitsiläinen mennoniittilahko muutti 200 v sitten Belizele ja on säilyttänyt siellä oman perinteisen yhteisönsä: he mm. puhuvat 1700-luvun saksaa. He pyrkivät estämään nykyajan tulon, mm. ehkäisy on kielletty ja avioliitot solmitaan vain oman lahkon kesken, mikä on johtanut sisäsiittoisuuteen. Nyk. noin 1400 asukasta, 29 sukua. Kanadasta taas muutti 1920 luvulla yksi ryhmä Meksikoon, jossa he ovat eläneet viime päiviin asti omat tapansa säilyttäen tarvitsematta osallistua sotapalveluun tai vaaleihin, pitäen omia koulujaan jne. Meksikon ja USA:n vapaakauppaliitto on kuitenkin aiheuttanut kilpailua hedelmänviljelyn alalla, mikä on johtanut nykykaseen koneellistumiseen. Nyk. heitä on noin 40 000 henkeä eikä uutta maata enää riitä viljeltäväksi kasvavalle väestölle.

²⁶⁰ Menominit tunnetaan 1630-luvulta alkaen. He eivät juuri viljelleet maissia, vaan keräsivät seudulla esiintyvää intiaaniriisiä. Vuosisadan jälkipuoliskolla heistä tuli turkismetsästäjiä, jotka levittäytyivät etelään ja lounaaseen. Menominit taistelivat ranskalaisten rinnalla englantilaisia vastaan 1700-luvun puolivälissä.

Merina *s*

Madagaskar (ylänkö): merina, indonesialaista alkuperää olevan heimon jäsen. Heimo muodosti aikoinaan saaren ylhäisön. Nyk. saaren suurin väestöryhmä (26 %). Merinoilla on ristiriitoja rannikon asukkaiden kanssa (ks. COTIERS, MADAGASS). Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitys merna.

fr	Mérina <i>m</i>
de	Merina <i>mon</i>
ru	мерина, мерна

mestiza ks. MESTIZO

mestizo, mestiza *s*

mestitsi, erit. intiaanin ja valkoisen, vars. espanjalaisen jälkeläinen¹. Meksikossa mestitsit ovat melko etuoikeutettu ryhmä intiaaneihin verrattuna. Brasiliassa on käytössä portugalilainen nimitys *caboclo*; vrt. MULATTO, TERCERON, QUADROON, SAMBO; COLOURED, BROWN; BLACK, WHITE; MORISKA 2; CASTE

fr	métis, métisse
de	Mestize <i>m</i>
ru	метис, метиска

(la *mixtus* - sekoitettu)

fr **mètèque** *m*

1. (pej.) pahennusta herättävä siirtolainen tai ulkomaalainen, esim. *la manifestation contre l'invasion des mètèques* - mielenosoitus ulkomaalaistulvaa vastaan
2. Antiikin Ateena: metoikki, ulkomaista syntyperää oleva, jolla ei ole kansalaisoikeuksia, mutta joka on vapaa, ei siis orja

ru	метек
----	-------

(kreik. *metoikos* - muuttaja)

methodism *s*, "Wesleyanism"

1. Iso-Britannia (Skotlanti, Irlanti): metodismi, evankelinen herätysliike², joka korostaa uskollisuutta Raamatulle, henkilökohtaista sitoutumista uskoon ja maallikkojen välistä yhteistyötä

2. tiettyjen menetelmien edistäminen

fr	méthodisme <i>m</i>
de	Methodismus <i>m</i>
ru	методизм

methodist *s*

1. (hist.) vanhoillinen lääkäri 1600-luvulla

2. (luonn.) joku, joka luokittelee tietyn menetelmän (metodin) mukaan

3a. metodisti, metodismin kannattaja, ks. METHODISM

3b. (pej.) tiukan uskonnollinen ja moraalinen henkilö

fr	méthodiste <i>a, s</i> (2, 3a)
de	Methodist, Methodistin (3a)
ru	методист, методистка (2, 3a)

¹ Meksikossa pyrittiin 1910-1917 vallankumouksen jälkeen tietoisesti yhdistämään intiaanien ihannoitu menneisyys nykyaikaiseen espanjalaiseen aineelliseen hyvinvointiin ja synnytetään siten mestitsien ryhmä lähes tietoisesti.

² Metodismin panivat alulle John ja Charles Wesley Oxfordin yliopiston piirissä vuodesta 1729 alkaen. Siitä kehittyi vähitellen nykyinen metodistinen kirkko.

methodistic, methodistical *a*

metodistinen, metodismiin ja sen kannattajiin liittyen, ks. METHODISM

fr   méthodiste
de   methodistisch

Mexican *a, s*

meksikolainen; Meksikon asukas tai Meksikoon tai sen asukkaisiin liittyvä

(vrt. HISPANIC, LATINO, MEXICAN AMERICAN, CHICANO)

fr   mexicain, mexicaine *a, s*
de   Mexikaner, Mexikanerin *s*, mexikanisch *a*
ru   мексиканец, мексиканка

fr **métisser** *v*; **métissage** *m* vrt. MESTIZO risteytyä, sekoittua; vast. risteytys, sekoitus, esim. *les invasions asiatiques ont métissé fortement certaines populations de l'Europe orientale* - (sanatarkasti) aasialaisten invaasiot ovat sekoittaneet suuresti tiettyjä itäisen Euroopan kansakuntia

Mexican American *s*

USA: amerikanmeksikolainen, Meksikosta maahan muuttanut tai hänen jälkeläisensä (vrt. HISPANIC, LATINO, MEXICAN, CHICANO)

Mick, mick *s*

(pej., joskus leik.) irlantilainen tai katolilainen (ks. IRISH, CATHOLIC 2c)

(deminutiivi etunimestä *Michael*)

de **Michel** *m* (vrt. FRITZ)

1. (pej.) yksinkertainen ja naiivi ihminen, esim. *der deutsche Michel* - vieräntunut, epäpoliittinen ja vähän unelias saksalainen

2. (pej.) sakemanni, saku (etunimestä *Michael*)

Mickey ks. MICK

Miao, Meo, Hmong, H'moong, Hmung, Hmu *s*

1. Laos (pohjoisosan vuoristolaaksot ja vuoret), Kiina (Guizhou, Hunan, Setšuan, Kwangsi, Yunnan-Chuang), Vietnam (pohjoisosassa), Thaimaa, Myanmar: miao, meo, hmong, yaoille sukua olevan alkuperäiskansan¹ jäsen. Kiinassa, jossa he ovat maan vanhin kansa, miaot kutsuvat itseään nimillä hmong, hmung, hmu ja muodostavat siellä maan neljänneksi suurimman vähemmistöryhmän (n. 0,6 % väestöstä) sekä Guizhoun ja Hunanin maakuntien suurimman väestöryhmän, vaikka sen osuus jälkimmäisen maakunnan koko väestöstä onkin häviävän pieni ja Guizhoussakin vain noin 8 %. Vietnamissa ja Laosin pohjoisosissa on käytössä nimitykset meo tai hmong ja Thaimaan pohjoisosissa nimitys h'moong. Miaot harjoittavat enimmäkseen luonnonuskontoja, esi-isien palvontaa ja kristinuskkoa. Ryhmät erotetaan toisistaan vars. Vietnamissa ja Thaimaassa naisten puvun värin mukaan (esim. en *White Miao, Flowered Miao*). Laosissa miaot ovat verraten itsenäinen vähemmistöryhmä, joka harjoittaa luonnonuskontoja ja konfutselaisuutta. (ks. INDIGENOUS; YAO, YAOU 1; LAO 1b, CONFUSIANISM)

2. miao, ko. kansan kieli, joka jakaantuu kolmeen päämurteeseen ja kuuluu sinotiibetiläiseen kielikuntaan. Kirjakieli luotiin vasta v. 1956.

fr   Miao, Meo *m* (1)
ru   мяо, мео, хмонг (1); язык мяо, язык хмонг (2)
(omak. nim. *hmong*, kiina - *miao*)

¹ Ensimmäiset luotettavat tiedot miaoista ovat 700-900-luvulta Kiinasta. Nykyisille asuinalueilleen he ovat leviittäytyneet aaltoina aina 1900-luvulle saakka.

Mien ks. YAO, YAOU

Min a

Kiina (kaakkoisosa; Etelä-Fujian): fujianin murre, kiinan kielen murre, vrt. MANDARIN, CANTONESE, WU

fr min
ru МИНЬ

Min-chia ks. PAI

mine kaffir ks. FANAGALO

Mingrelian, Megrelian s, a

1. *s* Georgia (Mingrelia ≈ länsiosan alangot, Abhasia): mingrelialainen, kaukasialaiskansan² jäsen. Mingrelialaiset ovat puskurina georgialaisten ja abhaasien välillä. Kaikki alueella asuvat eivät kuitenkaan puhu mingreliaa. Neuvostoliiton väestölaskennassa mingrelialaiset on luettu 1930-lähtien gruusialaisiksi. (ks. GEORGIAN 1, ABKHAZIAN 1)

2. *s* mingrelia, ko. kansan kieli, joka kuuluu kaukasialaisen kielikunnan kartvelian kieliperheeseen yhdessä mm. georgian kanssa. Venäläiset yrittivät luoda kielelle kyrilliseen kirjaimistoon perustuvan kirjakielen 1800-luvun lopussa, mutta sitä vastustettiin ankarasti. 1920-luvulla georgialaiset ja jopa jotkut mingrelialaiset johtajat vastustivat myös georgialaiseen kirjaimistoon perustuvaa järjestelmää, joskin 1930-luvulla joitakin tällä kirjoitustavalla tehtyjä sanomalehtiä ilmestyi. Kieli on jäänyt georgian varjoon, joka on ollut jo kauan alueen hallinto- ja koulukieli. Kielen omakielinen nimitys on *margaluri nina*, georgiankielinen *megruli ena*. Kieli jakaantuu kahteen murteeseen. Abhasian puolella mingrelialaiset ovat usein kaksikielisiä (abhaasi ja mingrelia). (ks. GEORGIAN 2, CYRILLIC, ABKHASIAN 2)

3. *a* mingrelialainen, kansaan ja kieleen liittyen

fr mingrélien *m* (2)
de Mingrelier, Megrelier *m* (1); Mingrelisch *n* (2)
ru мегрел, мингрел (1);
мегрельский язык, мингрельский язык, иверский язык (2)

minority s, minority group

vähemmistö, vähemmistöryhmä. Käsite sisältää konnotaation, jonka mukaan eri ryhmät valti-
on sisällä eivät ole tasa-arvoisia yhteisössä. Usein käsityksellä voi olla pitkät historialliset juuret. Kansainvälisen lain mukaan vähemmistöt voivat olla ainakin kansallisia eli etnisiä, uskonnollisia sekä kielivähemmistöjä. (vrt. ETHNIC GROUP, MINORITY STATUS)

fr minorité *f*
de Minderheit *f*
ru меньшинство

minority group ks. MINORITY

² Alueella oli Mingrelian feodaalinen ruhtinaskunta 1500-luvun puolivälissä ja ennen 1600-luvun alkua myös Abhasia kuului siihen. Alue siirtyi Venäjän alaisuuteen 1803, mutta lakkasi laillisesti olemasta vasta 1867. Vuonna 1857 mingrelialaiset talonpojat kapinoivat, mutta tsaarin joukot kukistivat kapinan.

minority man

joku, joka kuuluu alueen vähemmistöön tai yrittää saada muut tunnustamaan vähemmistön vaatimukset

minority status

vähemmistöasema, käsitettynä jonkin ryhmän etuoikeuksia antavana asemana tietyssä maassa (vaikka esim. ETYJ ei ole määritellyt tarkkaan, mitä vähemmistöaseman saaminen vaatii esim. kansalaisuusosoikeuksien osalta) tai pelkästään kuulumisena vähemmistöryhmään, mihin sinänsä jo liittyy stereotyyppioita, jotka heijastuvat muiden ihmisten odotuksista ja käyttäytymisestä itseä kohtaan edelleen omaan käytökseen ja käsityksiin omasta itsestä

fr statut minoritaire

de **Mischvolk** *n*

kahden eri kansan sekoitus, vrt. HALF-BREED

Mishar *s*

misääri, ks. TARTAR 1

Miskito, Misskito, Mosquito, Musquito *s*

1. Keski-Amerikka (Moskiittorannikko Meksikossa, Nicaragua, Honduras, koillisosa): miskiitto, mustien orjien ja karibi-intiaanien jälkeläinen. Miskiitot³ muodostavat protestanttisen perinteensä vuoksi poikkeuksen muuten katolisessa espanjankielisessä Amerikassa. (vrt. CARIB, SAMBO 2, CATHOLIC 2c)

2. miskiitto (mahdollisesti makrotšibtšan kieliperheen) miskiitto-matagalpan alaluokkaan luokituttu kieli, jota käyt. opetuksessa ja eräissä radiolähetyksissä. Myös miskiitonkielisiä sanomalehtiä ilmestyy.

de Misquito, Miskito *m* (1)

ru МИСКИТО, МОСКИТО (1); ЯЗЫК МИСКИТО (2)

Misskito ks. MISKITO

mixed-race people ks. COLOURED 1c

Mixtec ks. MIXTECO

Mixteca, Mixtecan ks. MIXTECO

Mixteco, Mixteca, Mixtec *s*, **Mixtecan** *a*

Meksiko (Guerreron ja Oaxacan maakunnat): misteekki; miksteekki, intiaanikansan⁴ jäsen; maan toiseksi suurin intiaanikansa nahuoiden jälkeen, ks. myös NAHUA. Miksteekki-nimitys on arkaainen ja jopa virheellinen ja johtuu vain siitä, että varhaiset tutkijat eivät osanneet ääntää intiaanikieliä oikein.

³ Miskiitot muodostivat oman kansakunnan 1700-luvulla ja muuttivat nykyisille asuinsijoilleen 1900-luvulla.

⁴ Misteekkien kulttuuri kukoisti Oaxacan alueella sapoteekkien jälkeen 800-luvulta alkaen. Misteekit tunnettiin myös nimellä nusabi eli sateen kansa. Heidän pääkaupunkinsa oli Mitla. Misteekkien erikoisalaa olivat kuvitetut käsikirjoitukset (koodeksit) ja keramiikka. Arkkitehtuuri oli omaperäistä. Misteekkien kulttuurialue ulottui Oaxacan laaksosta aina Pueblan ja Tlaxcalan laaksoihin Keskusylängöllä ja jatkui siellä 1500-luvulle saakka, vaikka asteekit valloittivat Oaxacan laakson 1400-luvulla.

2. misteekki, miksteekki, ko. kansan kieli, joka muodostaa oman kieliperheensä makro-otomanguean kielikunnan otomanguean alaryhmässä

de Mixteken *mon* (1); Mixtekische *n* (2)

ru миштек (1)

(nahuatl: *misteko* - valkoinen kansa)

Mizo *s, a* (**Mizo, Mizos** *mon*); **Lushai, Lushei, Lhooshai** *s, a*

1. Intian (koillisosa), Myanmarin ja Bangladeshin välinen raja-alue; Lušai-vuoret: mizo, alueen syntyperäinen asukas, kuki-chinin kansaryhmään kuuluvan alkuperäiskansan⁵ jäsen, lakherien sukukansa. Mizot harjoittavat kaskiviljelyä. Osa heistä on koulutettuja kristittyjä; loput perinteisten uskontojen kannattajia, joskin kristinusko on vaikuttanut myös heidän menoihinsa. Mizot ovat verraten suuri alkuperäiskansa (lakherit mukaanluettuna kaikissa kolmessa valtiossa yhteensä n. 940 000). V. 1981 mizoilla oli sotaisia yhteenottoja Intian hallituksen sotilaiden kanssa, minkä seurauksena maahan perustettiin Mizoramin osavaltio.

2. *s* mizo, ko. kansan kieli, joka kuuluu tiibetiläis-burmalaisiin kieliin

3. *a* mizolainen, kansaan ja kieleen liittyen

fr Lushai, Mizo *m* (1); mizo *m* (2)

de Mizo, Lushai *m* (1)

ru мизо, лушей (1); язык лушей (2)

(omak. nim. *mizo* - ylämaalainen)

Moan ks. MON

Mohegan *s*

1. *s* Yhdysvallat (Connecticutin itäosan sisämaa): mohegani, pohjoisvaltioiden intiaaneihin luokituvan intiaanikansan⁶ jäsen. Moheganit ovat käyneet yhdessä pequotien kanssa parantamaan olojaan ja käyneet oikeutta riistetyistä maistaan osavaltiota vastaan, kunnes presidentti Ronald Reagan 1983 käytti veto-oikeuttaan pysäyttääkseen prosessin. Lukumäärä useita satoja eri puolilla valtiota. (ks. INDIAN, AMERINDIAN, INDIGENOUS, INDIANS OF NOTHERN STATES). Moheganeja ei pidä sekoittaa mahicaneihin, joista suomalainen mohikaani-nimitys tulee.

2. *s* mohegani, ko. kansan kieli, joka kuuluu algonkinin-mosan kielikunnan algonkinin-ritwan kieliperheen algonkinkielten itäiseen ryhmään yhdessä mm. abenakin ja passamaquoddin kanssa. Kieli on jo kokonaan hävinnyt. (ks. ABENAKI 2, PASSAMAQUODDY 2)

fr Mohegans *mon*

Moldavian *s, a*

1a. *s* Moldavia, aik. Turkin pohjoinen maakunta, sittemmin. Romanian osa (ks. ROMANIAN, VLACH)

⁵ Mizot tulivat idästä 1800-1900-lukujen vaihteessa.

⁶ Historiallisen ajan alussa moheganeilla oli jonkinlainen vasallisuhte lähisukuisiin pequoteihin, jotka englantilaiset murskasivat heidän avustaminaan 1600-luvun puolivälissä. Moheganit kävivät tuolloin sotia myös muita heimoja vastaan. Osa moheganeista kääntyi reformoituun uskoon 1770-luvulla ja muutti painostuksen vuoksi vähitellen lännemmäksi päätyen lopulta Wisconsiniin. Heidän jälkeläisiään oli vielä noin 1 500 henkeä 1970-luvun alussa.

1b. *s* Moldova (aik. Moldavia): moldovalainen, moldavialainen, romanialaisten⁷, nyk. Moldovan alueella asuneen haaran jäsen; uskonnoltaan ortodokseja. V. 1990 Moldavian SNT:sta tuli suvereeni alue Neuvostoliiton sisällä ja v. 1991 se itsenäistyi Moldovan nimellä. Moldovassa on suuri ukrainalaisvähemmistö, joka hankaloittaa maan mahdollista liittymistä Romaniaan. Toisaalta moldovalaiset eivät vielä ole erillinen kansa, joten liittymisenkin lienee mahdollista, vaikkakin Ukraina ja Venäjä ovat varovaisella kannalla. (ks. ROMANIAN, ORTHODOXY, SOVEREIGN 7, UKRAINIAN)

2. *s* moldova, moldavia, ko. kansan kieli, joka on romanian kielen murre ja jonka kirjakieli on identtinen romanian kanssa. Kieli kuuluu näin indoeurooppalaisen kielikunnan romaaniin kieliin. Kieltä on kirjoitettu kyrillisin kirjaimin, mutta paluuta latinalaiseen kirjoitustapaan on vaadittu. (vrt. INDO-EUROPEAN 1, CYRILLIC)

3. *a* moldavialainen, moldovalainen, kansaan ja kieleen liittyen

fr Moldaves *mon* (1)

de Moldauer, Moldawier *mon* (1); moldauische Sprache (2);

ru молдаванин, молдаванка; молдовень (1); молдаванский язык (2);
молдаванский, молдавский (3)

(omak.nim. *moldoven*)

Mon, Moan, Mun, Mwun, Talaing *s*

1. Myanmar, vuoristo: mon, hinajanabuddhalaisen vähemmistökansan⁸ jäsen. Monit kuuluvat ns. kukkulakansoihin (ks. HINAYANISM, HILL PEOPLES).

2. mon, tailang, ko. kansan kieli, joka kuuluu mon-khmer-kieliin

fr môn *m* (2)

de Mon, Tailang *m* (1); Mon, Tailang *n* (2)

ru МОН, ТАЛАИНГ (1); МОНСКИЙ ЯЗЫК (2)

(omak. nim. *mon* - ihminen; burma: *talaing*)

Monghol, Mongholian ks. MONGOL

Mongo (1, 2, 3), Lomongo (1, 2) *s*

1. Kongo (Kinshasa): mongo, katolilaisten (paitsi kelat ja songomengot) bantukansojen ryhmään kuuluva. Ryhmään lukeutuvat em. lisäksi mm. edondat ja ngombet. Mongot harjoittavat kalastusta, metsästystä, maanviljelyä sekä kauppaa ja käsitöitä. He elävät osittain sosiaalisessa ja taloudellisessa symbioosissa pygmiä kanssa. (ks. BANTU, PYGMY, CATHOLIC 2c)

2. mongo, lomongo, ko. kansan kieli, kulkee us. nimellä mongo-nkundo, kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1) ja kirjoitetaan latinalaisin kirjaimin

⁷ Venäläiset auttoivat vapauttamaan Bessarabian turkkilaisten vallasta 1812 rohkaisemalla romanialaista vastarintaliikettä. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Bessarabia palautettiin Romanian, mutta se sopi huonosti muun valtion yhteyteen. Dnestrin itäpuolelle perustettiin v. 1923 Moldavian autonominen neuvostotasavalta. Romania luovutti v. 1940 myös Prutin itäpuoliset alueet, Bessarabian ja Pohjois-Bukovinan, Neuvostoliitolle, joka muodosti näistä alueista yhdessä Moldavian SNT:n. Saksan hyökättyä Neuvostoliittoon 1941, Romania sai Bukovinan ja Bessarabian takaisin. Sodan loputtua Neuvostoliitto jakoi Bessarabian kahteen osaan; pohjoisosasta tuli Moldavian SNT ja eteläosat, Dnestrin ja Tonavan välinen alue, annettiin Ukrainalle, jolle ne vielä nykyinkin kuuluvat.

⁸ Monit saapuivat nyk. Myanmarin alueelle Lounais-Kiinasta jo 3000 e.a.a., kun muut kansat saapuivat vasta 600-800-luvuilla. 1000-luvulla monit osallistuivat valtioliittoon burmalaisten kanssa (ks BURMESE 1).

3. Mongolia: mongo, rahayksikkö

de Mongo, Lolo, Bamongo, Balolo *m* (1); Mongo-Nkundo *n* (2)
 ru МОНГО, МОНГО-НКУНДУ (1); ЯЗЫК МОНГО-НКУНДУ (2)

Mongol, Monghol *s, a* (1a, 1c, 3a, 3c); **Mongolian, Mongholian** *s, a* (1a, 1b, 2, 3);
Mongolic *s, a* (2, 3a)

1a. *s* Mongolia, Kiina (Sinkiang, Qinghai, Gansu, Mantšuria), Venäjä, Afganistan: mongoli, mongolidirotuisen kansan⁹ jäsen, Mongolian (syntyperäinen) asukas. Mongoliassa eli ns. Ulko-Mongoliassa mongolien osuus on noin 90 % väestöstä. Kommunistinen hallinto päättyi 1990, jolloin maassa pidettiin ensimmäiset vapaat vaalit. Kiinassa mongolit ovat kahdeksanneksi suurin vähemmistökansa, mutta missään maakunnassa se ei ole enemmistö: jopa ns. Sisä-Mongoliassa eli Mongolian autonomisella alueella, jossa he ovat suurin vähemmistöryhmä, he muodostavat vain noin 16 % alueen koko väestöstä hani ollessa enemmistö. Kuitenkin tällä alueella asuu 64 % maailman kaikista mongoleista. Kiinan mongolit ajavat Ulko- ja Sisä-Mongolian yhdistämistä Suur-Mongoliaksi, ja jotkut aktivistit ovat paenneet Ulan Batoriin (Mongolian pääkaupunki) ja johtavat itsenäisyysliikettä sieltä käsin. Mongolikansa jakautuu länsi- ja itämongoleihin, jolloin mm. Länsi-Mongolian ja Sinkiangin oiraattiheimo kuuluu länsimongoleihin ja mm. khalkhat itämongoleihin. Uskonnoiltaan mongolit olivat kommunismin tulon saakka etupäässä lamalais-buddhalaisia, jotkut ryhmät ovat sunnimuslimeja. Šamanismi on säilynyt myös kommunismin aikana. Perinteisesti mongolit ovat paimentolaisia karjanaan lampaista, hevosia, jakkeja ja kameleita, mutta sosialistinen järjestelmä on jossain määrin rajoittanut tätä; myös maanviljelyä ja metsästystä harjoitetaan. (ks. HAN 2, LAMAISM, SUNNI, SHAMANISM)

1b. *s* mongolidi, mongolisuurrodun edustaja

1c. *s* (myös pieni alkuk.) mongoloidi, mongolismia eli Downin oireyhtymää sairastava

2. *s* mongoli, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan mongolikieliperheeseen

3a. *a* mongoli-, mongolilainen, maahan, kieleen ja kansaan liittyen

3b. *a* mongolidi-, mongolisuurrotuun liittyen

3c. *a* mongoloidinen, Downin oireyhtymään liittyen

fr Mongol, Mongole *m* (2, 3a); Mongolien- Mongolienne (1a, 1c); mongol *m* (2);
 mongolique *a* (3a, 3b); mongoloïde *a* (3b, 3c)

de Mongole, Mongolin (1a); Mongolide *m, f* (1b); Mongoloide *m, f* (1c);
 Chalcha-Mongolisch *n*, Khalkha-Mongolisch *n* (2); mongolisch (3a)

ru МОНГОЛ, МОНГОЛКА (1a); МОНГОЛЬСКИЙ ЯЗЫК (2); МОНГОЛЬСКИЙ (3a);
 МОНГОЛОИДНЫЙ (3b)

(mongoli: *mong* - urhea, rohkea)

⁹ Mongolit polveutuvat alueella 400-500-luvuilla eläneestä xianbi-kansasta, joita kiinalaiset Tang-dynastian aikana 600-900-luvuilla nimittivät nimellä mengwa tai mengwu, joka 1000-luvulla muuntui muotoon mengku. Mongoli-nimityksen mongolit ottivat itse käyttöön Tshingis-kaanin aikana 1200-luvulla. Mongolien ensimmäinen valtio perustettiin kuitenkin jo aikaisemmin 1100-luvun alussa Koillis-Mongoliaan. Tshingis-kaanin jälkeen Eurooppaan saakka ulottunut suurvalta hajosi 1260-luvulla useaan osaan ja mongolit menettivät valtansa vähitellen kaikkialla, viimeiseksi Kiinan verisissä arosodissa 1400-1500-luvuilla. 1600-luvulla itämongolit joutuivat mantšujen alaisiksi (ks. MANCHU), mikä johti ns. Ulko-Mongolian ja Sisä-Mongolian syntyyn. Näistä Ulko-Mongoliakin oli mantšujen hallussa 1534-1911, jolloin se joutui Kiinan alaiseksi ja 1917 sen miehittämäksi. Val-lankumousryhmät vapauttivat maan 1919 ja vuonna 1924 syntyi kommunistinen Mongolia. Sisä-Mongoliaan syntyi mantšujen vallan alla kiinalaista asutusta. V. 1931 alue joutui japanilaisten hyökkäyksen kohteeksi ja 1945 edelleen Kiinalle, joka perusti alueelle autonomisen alueen 1947.

Mongolian ks. MONGOL

Mongolianize, Mongolize *v*; **Mongolization** *s*

mongolilaistaa, muuttaa mongoliksi luonteeltaan tai laadultaan tai tavoiltaan; vast. mongolilaistaminen

Mongolic *s, a* ks. MONGOL

Mongolization ks. MONGOLIANIZE

Mongolize ks. MONGOLIANIZE

Mon-Khmer *s*

1. Laos: kha, mon-khmer, useiden kansojen ryhmän jäsen. Ryhmä puhuu mon-khmer-kieliä ja siihen kuuluvat mm. khmerit, monit, khasit, palaungit, wat, lawat, khat, moit ja pnongit (ks. MON 1, KHMER 1, KHA, LAO 1b).

2. mon-khmer-kielet, ko. kansojen kielet, jotka muodostavat oman ryhmänsä austroaasialaisessa kieliperheessä

fr mon-khmer *m* (2)

de Mon-Khmer-Völker *mon* (1); Mon-Khmer-Sprachen *mon* (2)

ru мон-кхмерские языки *mon* (2)

monoethnic

monoetninen, yhtä etnistä ryhmää edustava, yhteen etniseen ryhmään lukeutuva, yhden etnisen kulttuurin leimaama, sen mukainen. Jotkut useamman kulttuurin edustajat saattavat kuitenkin itse katsoa kuuluvansa vain yhteen etniseen ryhmään. (ks. ETHNIC GROUP, ETHNICITY, MULTIETHNIC)

Montenegrin ks. MONTENEGRIN

Montenegrin, Montenegrine, Montenegrin *s, a*

1. Montenegro, Albania, USA, Australia: montenegrolainen, vuoristokansan¹⁰ jäsen. Montenegrolaiset ovat vasta eriytyessä serbeistä omaksi kansakseen. Maailmansotien välisenä aikana serbien hallinnon syrjintä ja II maailmansodan aikainen partisaaniliikkeen keskuksena olo auttoi eriytymistä, samoin kuin ihan viime aikoina halu vetäytyä eroon serbien Kroatiaassa ja Bosniassa harjoittamasta politiikasta ja sen seurauksista 1990-luvun alussa. Tähän suuntaan on vienyt myös 1990 palautettu ja 1993 itsenäistynyt oma kirkko (en *Montenegrin Orthodox Church*), joka oli lakkautettu 1920. Montenegrolaisen yhteiskunnan heimoluonne verikostoinen (kiellettiin vasta 1950-luvulla) on säilynyt nykyaikaan saakka. Siirtolaisuus Pohjois-Amerikkaan ja Australiaan johtui lähinnä vuoriston huonoista maanviljelyolosuhteista. Muuttoliike USA:an alkoi 1800-1900-luvun vaihteessa. Montenegrolaiset käyttävät serbokroaatin štokavski-murretta ja kirjoittavat kieltä kyrillisin kirjaimin. (ks. SERB, SERBO-CROATIAN)

---

¹⁰ Nykyinen Montenegron valtio on ent. Dukljan provinssi 1000-luvulta. Serbien joutuessa turkkilaisvallan alle Montenegro onnistui pysymään itsenäisenä, vaikkakin juridisesti ottomaanien vallan alaisena valtakuntana. Johtajat 1700- ja 1800-luvulla pitivät itseään kuitenkin serbeinä ja katsoivat, että heidän pitää palauttaa keskiaikainen serbien valtakunta. V. 1918 Montenegro liittyi Serbien, kroaattien ja sloveenien kuningaskuntaan ja itsenäisyys päättyi.

2. *a* montenegrolainen, alueeseen tai kansaan liittyen
 3. *s* korusompelein koristeltu, tyköistuva naisten vaatekappale, joka muistuttaa itämaisia sotilaspukuja

fr Monténégrin, Monténégrine *s, a*
 de Montenegriner, Montenegrinerin (1); montenegrinisch *a* (2)
 ru черногорец, черногорка; црногорци *mon* (1); черногорский (2)
 (it. *monte negro* - musta vuori; sanatarkka käänös slaavilaisesta *crnagora*-sanasta)

Montenegrine ks. MONTENEGRIN

Moor *s*

1. Antiikin Rooma: Mauritanian provinssin (nykyinen Länsi-Algeria ja Koillis-Marokon) syntyperäinen asukas
2. Mauritania, Senegal, Länsi-Sahara, Mali, Marokko, Niger, Gambia, Guinea: mauri; arabiaa puhuva islaminuskoinen, arabien ja berberien yhteisistä jälkeläisistä muodostuvan väestöryhmän edustaja. Suurin osa maureista on ennen ollut paimentolaisia, mutta on nyk. maanviljelijöitä. Sukua Länsi-Saharan arabiväestölle, joka puhuu hassanijaa (arabian murre, en *Hassaniya*). Osa maureista tosin puhuu berberiä. Mauritanian suurin väestöryhmä. Maurien vanha heimorakenne on suurelta osin säilynyt ¹¹: *Bidan eli "white" Moors*, jotka ovat olleet hallitsevassa asemassa, ja *Harratin eli "black" Moors*, joiden esi-isät ovat olleet palvelijoita. Nyk. maureilla on ristiriitoja mustan väestön kanssa, jota Senegal on tukenut (mustia pidetään yhä orjina, vaikka orjuus on virallisesti lakkautettu jo 1980). Malin pohjoisosassa maureilla on samoja ongelmia kuin belloilla ja tuaregeilla. (ks. TUAREG, FULANI 1, WOLOF 1, ARAB 2, BERBER 2)
3. neekerii¹², vrt. BLACKAMoor
4. ranska, saksa: mauritanilainen, Mauritanian asukas
5. saksa: berberiheimo tai kaikki berberit
6. Intia, Sri Lanka, Filippiinit: mauri, muslimi, islaminuskoinen asukas¹³, sunnimuslimeja; puhuvat tamilia, sinhalia tai arabiaa (ks. SUNNI, TAMIL 2, SINHALA, ARABIC 2)

fr maure *m* (4)
 de Maure *m, f* (1, 2, 3, 4); Mauretancier *m* (4); Mauri *mon* (5)
 ru мавр, мавританец, бейдан (2)
 (la *mauri*, es *moro*, omak. nim. *beidan*; sinhali: *larakalla*)

Moore, More *s*

Burkina Faso: more, mole, mose, mossien varsinainen kieli. More on merkittävä ranskan rinnalla Burkina Fasossa ja koko alueen tärkein alkuperäiskieli. Se kuuluu nigerin-kongon kielikunnan voltailaisen kieliperheen gurkieliin yhdessä mm. dagomban, dogonin ja mossin kans-

¹¹ Rooman vallan aikana maurit jakaantuivat kolmeen luokkaan: sotilaat, marabut ja vasallit. Sotilaita oli kolmasosa väestöstä ja he olivat enimmäkseen arabialaista alkuperää. Marabut taas olivat enimmäkseen berbereitä ja he muodostivat loput 2/3 väestöstä ja yhdessä sotilaiden kanssa muodostivat maurien aateliston. Sen lisäksi oli vasalleja eli zengoja, joista nykyiset harratinit ovat kehittyneet.

¹² Keskiajalla oletettiin, että maurit ovat mustia, vaikka käsite "valkoinen mauri" oli myös mahdollinen. 700-luvulla maurit valloittivat myös Espanjan. 1000-luvulla maurit arabisoituivat ja islamistuivat. 1000-1600-luvuilla maurit hallitsivat laajoja alueita Euroopassa ja Pohjois-Afrikassa.

¹³ Sri Lankan maurit ovat 700-luvulla maahan tulleiden muslimikauppiaiden jälkeläisiä, jotka ovat sekoittuneet tamileihin ja singaleeseihin.

sa. (ks. DAGOMBA 2, DOGON 2, MOSSI 2). Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset mole ja mbre käytössä.

de More *n*
 ru язык море, язык моле, язык мбре

Mooress *s*

naispuolinen mauri, ks. MOOR

Moorish *a*

1. maurilainen tyyli, nyk. huonekalujen arkkitehtinen tyyli, joka oli suosittu Englannissa 1800-luvulla ja muistutti Espanjan ja Pohjois-Afrikan maurien tyyliä 700-1400-luvuilla
2. barbaarinen, ks. BARBARIAN 2a
3. muslimi-
4. aik. urdun tai hindustanin kieleen viitaten, vrt. MOOR 6

Mordv, Mordvian ks. MORDVIN

Mordvin, Mordv, Mordvian, Mordvine, Mordvinian *s*

1. Venäjä (Volgan ja Okan välinen alue, Mordvan tasavalta, Siperia), Turkestan: mordvalainen, suomalais-ugrilaisen kansan¹⁴ jäsen. Noin puolet mordvalaisista asuu Mordvan tasavallassa, joka perustettiin vasta 1928 ja sai autonomian 1934. Mordvalaiset muodostavat noin 35 % tasavallan väestöstä. Itse mordvalaiset eivät miellä itseään yhtenäiseksi kansaksi, vaan kahdeksi erilliseksi ryhmäksi: ersät (en *Erzya*) ja mokšat (en *Moksha*), joista edelliset asuvat kyseisen alueen luoteisosassa ja jälkimmäiset kaakkoisosassa. Ryhmien murteet eroavat toisistaan niin, etteivät niiden puhujat ymmärrä toisiaan, ja ryhmät asuvat yhä omissa kylissään eivätkä ole yhdistyneet toisiinsa, minkä vuoksi venäläis- ja tataarivaikutus on ollut heidän keskuudessaan suuri. Kazanin ja Nižni Novgorodin (ent. Gorki) mordvalaiset ovat jo sulautuneet ympäröivään väestöön, Kazanissa tataareihin ja Nižni Novgorodissa venäläisiin (ks. myös TARTAR 1). Mordvalaiset ovat kuuluisia puunhakkuu- ja puunveistotaidostaan.

2. mordva, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan uralilaisten kielten suomalais-ugrilaiseen kieliperheen suomalaisen ryhmän volgansuomalaisiin eli volgalaisiin kieliin yhdessä mm. marin kanssa. Noin 67 % mordvalaisista puhui v. 1989 mordvaa äidinkielenään. (ks. MARI 2)

fr Mordve *m* (1); mordve *m* (2)
 de Mordwinen *mon* (1); Mordwinisch *n* (2)
 ru мордва (1); мордовский язык (2)
 (permi: *murt* tai *mort* - ihminen)

Mordvine, Mordvinian ks. MORDVIN

More ks. MOORE

---

¹⁴ Suomalais-ugrilaiset kansat ovat arkeologisten löydösten mukaan muuttaneet nykyiselle alueelleen jo kolmannella vuosituhannella e.a.a. Mordvalaisista on mainintoja mordeni-nimellä jo goottien ajoilta 500-luvun puolivälistä. Heidän omassa kansanperinteessään on tietoja yhteyksistä Iivana Julmaan, jonka puolella he taistelivat Kazanin tataareja vastaan. Mordvalaiset liittyivät Venäjään 1400-luvun lopussa. 1700-luvulla heidät käännytettiin ortodoksiuskontoon, mutta perinteiset uskonnot säilyttivät silti asemansa. Mordvalaisten kansallinen hajaannus syntyi juuri käännytyksestä ja venäläisten riistosta aiheutuneen pakolaisuuden seurauksena.

Morisca ks. MORISKA

Moriska, Morisko, Morisco, Morisse *s, a* (1-4) **Morisca** *s, a* (1-5)

1. *s* erit. Espanja; mauri; morisko, ulkonaisesti kristinuskoon kääntynyt (käännytetty) mauri
2. *s* Meksiko: mulatin (espanjalaisen ja mustan) ja espanjalaisen jälkeläinen (vrt. BLACK, WHITE, BROWN, MULATTO)
3. *s* arabeski
4. *s* moriska, maurilaisperäinen tanssi, joka levisi koko Eurooppaan 1400-1600-luvuilla
5. *a* maurilainen, ks. myös MOORISH

fr Morisque (1, 5)

de Moriske *m* (1); Morisca, Moresca *f*, Moriskentanz *m* (4)

ru мориски *mon* (1)

(es *morisco* - kastettu mauri)

Morisko ks. MORISKA

Morisco, Morisse ks. MORISKA

Morlach ks. VLACH

Mormon *s, a*, **Mormonist** *s, a*; **Mormone** *s* (ark.)

1. *s* Pohjois-Amerikka (erit. Utahin osavaltio USA:ssa): mormoni, Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon kannattaja. Alun perin mormonit kannattivat moniavioisuutta, vaikka heidän pyhä kirjansa ei sitä hyväksykään, mutta sittemmin moniavioisuudesta on luovuttu, koska se on myös USA:n lainsäädännön vastainen. Alun perin kirkon jäseniksi ei hyväksytty mustia. (ks. MORMON CHURCH, MORMON BIBLE; BLACK)
2. *a* mormoni-, sama kuin MORMONISH

fr mormon, mormone *s, a* (1, 2)

de Mormone *m* (1)

ru мормон

Mormon Bible, Book of Mormon

mormonien pyhä kirja, jonka uskonnon perustaja Joseph Smith kertoi kääntäneensä erityisen innoituksen vallassa ihmeen avulla löytämiltään kultalevyiltä

Mormon Church, The Church of Jesus Christ of the Latter-day Saints

Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko¹⁵, mormonikirkko

fr Église de Jésus-Christ des saints des derniers jours

Mormon City

USA (Utah): Salt Lake City, jota pidetään mormonien kotikaupunkina

Mormondom *s*; **Mormonry** *s* (harv.)

mormonit yhteisönä, mormonien alue, mormonien tavat

---

¹⁵ Mormonikirkon perusti Joseph Smith (1805-1844) Manchesterissä New Yorkin osavaltiossa v. 1830.

Mormone ks. MORMON

Mormoness

naispuolinen mormoni

fr mormone *f*

de Mormonin *f*

Mormonic *a*

mormonia muistuttava, moniavioinen

Mormonish *a*

mormoni-, mormonien ominaisuuksiin tai uskomuksiin liittyen, ks. MORMON 2

Mormonism *s*

mormonien doktriinit, uskonto

fr mormonisme *m*

Mormonist *s* ks. MORMON

Mormonite *s, a* (nyk. harv.) ks. MORMON

Mormonry *s* (harv.) ks. MORMONDOM

Mormon State

USA: jokin osavaltio, jossa mormonit ovat hallitsevassa asemassa, us. Utah

Mormon War

USA: levottomuudet mormoniyhteisöjen ja näiden naapureiden välillä, erit. taistelut Utahin mormonien ja liittovaltion joukkojen välillä 1857-8

Moro *s*

Filippiinit (eteläosa; Sulusaaret ja Mindanao): moro, islaminuskoisen malaijilaisen väestön jäsen. Jo espanjalaiset joutuivat antamaan moroille uskonnollisen ja tietynasteisen poliittisen itsenäisyyden¹⁶. Nimitys on peräisin maureista (ks. MOOR). Filippiinien itsenäistyttyä morot ovat vaatineet autonomista islamilaista valtiota. He muodostavat yli puolet maan vähemmistökansoista. Moroihin kuuluvat mm. tausugit (Jolo ja Zamboanga), maranot ja maguindanaot (Mindanao) sekä samalit (Sulunmeri) ja pienin ryhmä, yakanit. Tausugit ja samalit harjoittavat merenkulkua ja kauppaa, kun taas maranot ovat järvikansaa ja maanviljelijöitä. Maranot ovat morojen uskonnollisin ryhmä. Maranot ja yakanit ovat taitavia kutojia. Mindanaolle on tietoisesti siirretty kristittyä väestöä morojen osuuden vähentämiseksi ja nyk. heidän osuutensa on noin 20 %. Moroilla oli avoimia kapinoita 1970-luvulla ja sen jälkeen aseellisia yhteenottoja hallituksen joukkojen kanssa. Rauhansopimus solmittiin v. 1996 ja kansanäänestys autonomiasta pidetään v. 1999. Tilanne on silti yhä jännittynyt. Myös alueen rikkaiden luonnon

---

¹⁶ Islam levisi Filippiineille 1300-luvulta alkaen. Amerikkalaiset yrittivät kukistaa morot 1900-luvun morosodissa, mutta epäonnistuivat. Tausugit olivat alueen merirosvoja ja salakuljettajia.

varojen tuhlaus ja niistä saatavan varallisuuden päätyminen muualle suututtaa köyhiä moroja.

de Moro *m*
ru моро

Moroccan *s* ks. MARANKA

Moronite ks. MARONITE

Moshi ks. MOSSI

Mosi ks. MOSSI

Mosquito ks. MISKITO

Mossi, Moshi, Mosi *s*

1. Burkina Faso (pohjois- ja keskiosa), Ghana (luoteisosa), Norsunluurannikko, Mali, Togo: moši, mossi, enimmäkseen luonnonuskontoja harjoittavan afrikkalaisen maanviljelijäkansan¹⁷ jäsen. Mossit lukeutuvat yhdessä dagombien kanssa mole-dagbanekansoihin. He muodostavat Burkina Fason suurimman väestöryhmän, kun taas Ghanassa mossi-dagombat muodostavat toiseksi suurimman väestöryhmän akanheimojen jälkeen (ks. AKAN 1). Venäläislähteiden mukaan myös nimitys mose käytössä.

2. mossi, ko. kansan kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan voltalaisen kieliperheen gurkieliin yhdessä mm. mooren kanssa (ks. MOORE). Joskus mossi lasketaan mooren murteeksi. Joidenkin luokitusten mukaan moore ja mossi taas ovat yksi ja sama kieli.

fr Mossi *m* (1); mossi *m* (2)
de Mosi, Mossi, Moshi *m* (1); Mosi *n* (2)
ru моси, мосси, мосе (1)

Mountain Mon-Khmer ks. LAO

mulatto *s*

1. mulatti, mustan ja valkoisen jälkeläinen erit. ensimmäisessä sukupolvessa, vrt. PEOPLE OF COLOUR, BLACK, WHITE, TERCERON, QUADROON; MESTIZO; SAMBO; COLOURED, BROWN; MORISKA 2; CASTE 1

1a. Karibian alue: plantaasitaloudessa osittain vapaa tehdastyöläinen tai virkamies, vrt. CREOLE 3, BLACK 2c

1b. Brasilia: mulatti, portugaliksi *pardo*, väestörekisterin käyttö. nimitys, vrt. BLACK 2d

1c. Etelä-Afrikka: (hyvin pej.) mutiainen, värillinen, nekru, vrt. COLOURED 2

¹⁷ Mossit ovat myös historiallisesti merkittävä kansa: he tulivat mm. nyk. Ghanan alueelle yhdessä dagombien kanssa luoteesta 1200-luvulla ja 1300-luvulla heillä oli Burkina Fason alueella kuninkaan, moro naban, johtama kuningaskunta, yksi Länsi-Afrikan vanhimmista. Moro naballa on edelleen hovinsa maan pääkaupungissa ja hän on hyvin arvovaltainen henkilö.

1d. Mauritius: mulatti, yhden maan etnisen ryhmän jäsen. Ryhmästä käyt. ranskalaista nimitystä GENS DE COULEUR. Sokeriplantaasien työläiset ovat mulatteja tai hinduja, myös osa keskitason työnjohdosta voi olla mulatteja, samoin kuin tehtaissa osa konttorityöläisistä, ks. HINDU, MUSLIM, CREOLE 7b, TAMIL 1, TELUGU, MARATHI, SINO-MAURITIAN, FRANCO-MAURITIAN

fr mulâtre, mulâtress; mulatress *f*
 de Mulatte, Mulattin
 ru мулат, мулатка
 (la *milus* - muuli)

multiethnic

1. multiethninen, useaan etniseen ryhmään kuuluva (esim. äiti meksikolainen, isä japanilainen), vrt. MIXED-RACE PEOPLE, MONOETHNIC; MULATTO, TERCERON, QUADROON; MESTIZO; SAMBO; COLOURED, BROWN; MORISKA 2, CASTE 1; WHITE, BLACK
 2. monikansallinen, useita etnisiä ryhmiä käsittävä, esim. valtio *multi-ethnic state*, jolloin kansallinen identiteetti perustuu yhdessä koettuun historiaan ja kulttuuriin (vrt. NATION-STATE, PLURINATIONAL STATE; ks. myös ETHNIC GROUP, ETHNICITY)

Mun ks. MON

Munda, Kolarian

1. *s* Intia (Länsi-Bengali): munda¹⁸, useaan heimoon jakautuneen kansan jäsen. Kansa jakaantuu nyk. kolmeen pääryhmään: Länsi-Bengalin, eteläiseen ja läntiseen ryhmään. Monet mundat ovat sekoittuneet muiden ryhmien kanssa. Maanviljelijöitä ja uskonnoltaan sekä perinteisten luonnonuskontojen että kristinuskon ja hindulaisuuden kannattajia (HINDUISM).
 2. *s* mundakielet, kieliperhe, joka kuuluu erillisenä austroaasialaiseen kieliperheeseen
 3. *a* mundalainen, kansaan ja kieleen liittyen

de Mundavölker *mon*, Kolarier *mon* (1); Mundasprachen *mon* (2)
 ru мунда (1); языки мунда (2)

Mundingo ks. MANDINGO

Muslim *s*

muslimi, islaminuskoinen¹⁹; jakaantuvat useisiin lahkoihin, joista yleisimmät ovat šiitit ja sunnit. Monissa Etelä- ja Kaakkois-Aasian valtioissa muslimit ovat vähemmistönä, mutta muodostavat esim. Mauritiuksella, jossa he työskentelevät sokeriplantaaseilla peltotyöläisinä ja tehtaissa työläisinä, 16 % väestöstä (ks. CREOLE 7b, MULATTO 1d, TAMIL 1, TELUGU, MARATHI, SINO-MAURITIAN, FRANCO-MAURITIAN). Muslimeilla on ollut ristiriitoja ja väkivaltaisia yhteenottoja muiden uskontokuntien edustajien, esim. hindujen kanssa Intian joissakin osavaltioissa²⁰ ja Pakistanissa. Intian islamilaisuus eroaa tosin tavoiltaan merkittä-

¹⁸ Keltaisesta keramiikastaan tunnetut mundat saapuivat Hindustaniin Kaakkois-Aasiasta 3000-2000 e.a. ja joutuivat sitten väistymään vuorille dravidakansojen ja arjalaisten tieltä (ks. DRAVIDIAN, ARYAN).

¹⁹ Arkaaisia muotoja ovat en *Moslem*, *muhammadan* (nyk. *islamic*), *Muhammadanism*, *Mussulman*; fr *Mahométan*, *Mahométane*, *mahométisme*; de *Muselman*, *Muselmanin*, *Muselmann* (leikk.), *muselmanisch*, *moslemisch*, *moslemisch*; ru *магометанин*, *магометанка*, *магометанский*, *магометанство*.

²⁰ Esimerkiksi 1960-luvulta alkaen Bangladeshista Intiaan suuntautuneen muuttoliikkeen seurauksena, jonka synnä on ollut lähinnä Pakistanin harjoittama veden säännöstely Gangesin yläjuoksulla Farakassa ja veden vähydestä johtuva maanviljelyolosuhteiden merkittävä huononeminen Gangesin suistossa Bangladeshissa.

västi esim. monien arabimaiden fundamentalismiin taipuvasta linjasta. Pohjois-Afrikan lisäksi muslimeja on Saharan eteläpuolisen Afrikan maiden pohjoisosissa. Esim. Tšadissa muslimit ovat paimentolaisia tai puolipaimentolaisia ja vähän koulutettuja ja noudattavat islamilaista kulttuuria, mikä on johtanut ristiriitoihin muiden etnisten ryhmien kanssa, joille esim. valtion virat ovat jakautuneet paremman koulutuksen vuoksi. Sudanissa muslimijohtoinen hallitus noudattaa tiukan fundamentalistista politiikkaa, jota vastaan maan eteläosan muunuskoiset kansat taistelevat. (ks. FUNDAMENTALISM, SHARIA, SHIA, SUNNI; DINKA 1, SHILLUK 1, NUER 1; HINDU; vrt. SARA 1; ks. myös BOSNIAN MUSLIM)

fr musulman, musulmane
 de Mohammedaner *m*, Moslem, Moslime, Muslim, Muslime *m* (amm.)
 ru мусульманин, мусульманка
 (ar *muslim* - henkilö, joka antautuu t. pelastuu Jumalalle)

Musquito ks. MISKITO

Mwun ks. MON

Naga *s*

1. Myanmar, Intia (Assam), Thaimaa (Naga-vuoret, ko. valtioiden raja-alue): naga, alkupe-
 räiskansojen ryhmän²¹ jäsen. Ryhmään kuuluvat mm. angamit, aot, rengmat, semat ja konjakit
 (en *Angami, Ao, Rengma, Sema, Konyak*); enimmäkseen baptisteja. Ryhmä on vasta viime
 vuosikymmeninä muodostanut kansallisen identiteettinsä ja muodostunut poliittiseksi voimak-
 si. (ks. INDIGENOUS, BAPTISM)

2. nagakielet, ko. kansojen kielten ryhmä, joka kuuluu sinotiibetiläisen kielikunnan tiibetiläis-
 burmalaisiin kieliin

fr naga *m* (2)
 de Naga *m* (1)
 ru нага (1); языки нага (2)
 (omak. nim. *naga* - vuorelainen)

Nahua, Nahuatl *s*

1. Meksiko: nahua, keskusylängöllä asuvan, asteekkien sukulaiskansan²² jäsen; Meksikon
 suurin intiaaniheimo. Eräiden luokitusten mukaan nahuat on yläluokitus kansaryhmälle, johon
 myös asteekit kuuluivat. Nahuat vastustivat sitkeästi 1990-luvun alussa suunniteltua patohan-
 ketta, joka olisi peittänyt veden alle heidän perinteiset maansa ja hävittänyt heidän kulttuurinsa.

2. nahuatli, ko. kansan kieli, joka kuuluu makropenutin kielikunnan asteekki-tanoalaisen ala-
 luokan uto-asteekkikieliperheen asteekkikieliin. Asteekki oli yksi varsinaisista nahuatlikielis-

²¹ Nagakansat tulivat alueella ensimmäisen tuhatluvun puolivälissä e.a.a.

²² Asteekit eli *méxicat* olivat alkujaan chichimeekkejä, jotka vaelsivat 1100-luvulla Méxicon laaksoon ja perus-
 tivat v. 1325 México-Tenochtitlánin kaupungin. Mahtava valtakunta tuhoutui 1520-luvulla espanjalaisten tultua.
 Nahuat taas olivat 1300-1400-luvuilla asteekkien kaupunkivaltioiden voimakas kilpailija omassa Tiaxcolan kau-
 punkivaltiossaan, jota asteekit eivät pystyneet valloittamaan. Ent. atsteekki-nimitys johtuu siitä, että in-
 tiaanikieliä äännettiin ennen virheellisesti.

tä. Nahuatli on Keski-Amerikan puhutuin intiaanikieli ja sen murteita puhutaan nyk. mm. Etelä-Meksikossa ja Guatemalassa.

fr	nahuatl <i>m</i> (2)
de	Nahua <i>m</i> (1); Nahuatl <i>n</i> (2)
ru	язык нахуатл, язык науатль (2)

Nahuatl ks. NAHUA

Nama, Berg Nama *s*

1. Namibia (eteläosan ylänkö): nama²³, hottentottien sukulaiskansan jäsen. Namat eivät siirtyneet hottentottien tavoin Hyväntoivonniemelle. Nimitystä käyt. usein hottentotin synonyymina, mutta kyse on eri kansasta. Namat lasketaan kuuluviksi khoikhoiryhmiin (ks. KHOI 1b, HOTTENTOT). Kasvattavat pienkarjaa, lampaita ja vuohia.

2. nama, ko. kansan kieli; khoikhoikielistä ainoa kirjakieli (ks. KHOI 2)

fr	Nama <i>m</i> (1)
de	Nama <i>m</i> (1), Bergnama <i>n</i> (2)

nation *s*

1a. kansakunta, laaja sellaisten ihmisten muodostama kokonaisuus, jotka ovat yhteisen perinnön, kielen tai historian kautta niin läheisesti yhteydessä toisiinsa, että he muodostavat erillisen rodun tai kansan, ts. heidän yhteisiksi kokemansa asiat ovat tärkeämpiä kuin heidän alueelliset, heimoja koskevat yms. erilaisuutensa; yleensä järjestäytynyt erilliseksi poliittiseksi valtioksi tai asuu tietyllä alueella, esim. *the Kurdish nation* (vrt. ETHNICITY, ETHNIC GROUP, PEOPLE, RACE)

1b. useat Afrikan maat ja kansat: heimo (koska *tribe*-nimitystä pidetään us. pejoratiivisena, joten sen asemesta käyt. mielellään sanaa *nation*, ks. TRIBE, TRIBALISM)

1c. Intia: kansa, maan eri kansojen ja etnisten ryhmien nimitys

2a. *one nation* - yksi kansa, kansa, jota sosiaalinen epätasa-arvoisuus ei ole jakanut kahtia; *two nations* - tietyn kansan sisällä olevat kaksi sosiaalisesti epätasa-arvoista ryhmää

2b. Pohjois-Amerikka: intiaanit (ks. INDIAN, AMERINDIAN)

3. ihmiset

4. venäjä: valtio

fr	nation <i>f</i> (1, 3)
de	Nation <i>f</i> (1, 3)
ru	нация (1, 4); народность (1)

national *a*

1. kansallinen, kansaa tai siihen kuulumista koskeva; koko kansaa kokonaisuutena koskeva tai sen yhteisesti jakama

2. kansallinen, kansallis-, tietyn maan kansalle ominainen, esim. *kansallisella* (=valtiollisella) *tasolla*, *kansallispeli*; maanlaajuinen, esim. *national competition*

---

²³ Namat joutuivat tekemisiin eurooppalaisten kanssa 1700-luvulla ja vuosisataa myöhemmin he kävivät sotaa hereroita vastaan. 1900-luvun alussa namat nousivat vastustamaan saksalaisia. Hekin hävisivät ja puolet kansasta kuoli julmuuksiin keskitysleireillä (ks. HERERO).

3a. isänmaallinen, voimakkaasti omaa kansaa puolustava

3b. kansallismielinen

fr national, nationale; nationaux *mon* (1, 2, 3a)

de national

ru национальный (1)

national character, national characteristic

kansanluonne, kansallinen luonne, persoonallisuus tai kulttuuriset ominaispiirteet, jotka näyttävät olevan sukupolvien aikana riittävän laajalle levinneitä tietyn kansan tai rodullisen ryhmän keskuudessa, jotta niitä voidaan pitää koko ryhmää tai sen yksilöitä koskevina, niille kuuluvina

de Nationalcharakter *m*

national feeling

kansallistunne, kansallistunto, kansallistietoisuus

de Nationalgefühl *n*, Nationalbewusstsein *n*

nationalism s

1. (teol.) oppi, jonka mukaan tietyt kansat (yksilöiden vastakohtana) ovat Jumalan valitsemia

2a. nationalismi, kansalliskiihko, yltyöisänmaallisuus, omistautuminen omalle kansalle, oman kansan ihannointi; käsitys, jonka mukaan kulttuuristen ja poliittisten rajojen pitää olla samat

2b. Irlanti: Irlannin kansanpuolueen poliittinen ohjelma

3. sosialismin muoto, joka perustuu kaiken teollisuuden kansallistamiseen

fr nationalisme *m* (2a)

de Nationalismus *m* (2a)

ru национализм (2a)

nationality s

1a. kansallisuus, esim. *British nationality*, vrt. CITIZENSHIP

1b. kansallis-, kansallinen (luonne) (kirjallisuudesta, taiteesta yms.), esim. *the nationality of the novel* - romaanin kansallinen luonne, vrt. NATIONAL 2

1c. (harv.) *mon* kansallinen tapa, piirre tai ominaisuus

2. nationalismi, kansallistunne (ks. NATIONALISM)

3. saksa: (jkn valtion) kansalaisuus

4. saksa: kansallinen vähemmistö jkn valtion sisällä

5. venäjä: kansakunta, vrt. NATION 1

6. venäjä: kansanomaisuus, kansallinen erikoispiirre

fr nationalité *f* (1)

de Nationalität *f* (1a, 3, 4)

ru национальность (1a, 1b, 5, 6); гражданство (1a)

nationalization s

1. tekeminen luonteeltaan kansalliseksi

2a. kansaksi muodostuminen, tuleminen

2b. kansaan liittäminen, sulautuminen

3. kansallistaminen, maan, omaisuuden, teollisuuden jne. saattaminen kansan hallintaan, omistukseen

fr	nationalisation <i>f</i> (1,3)
de	Nationalisierung <i>f</i> (2, 3)
ru	национализация (1, 3)

nationalize *v*

1. investoida kansallisesti edullisella tavalla
- 2a. myöntää kansalaisoikeudet, tehdä jkn maan kansalaiseksi, ks. CITIZENIZE
- 2b. saada kansalaisoikeudet, tulla kansalaiseksi
3. kansallistaa (omaisuutta)

fr	nationaliser (2a, 3)
de	nationalisieren (2a, 3)
ru	национализировать (3)

nationally *adv.*

kansan tavalla, kansana (koko kansaa kokonaisuutena koskien), kansallisella (= valtion) tasolla, maanlaajuisesti

national minority

kansallinen vähemmistö. Käsite on kansainvälisissä yhteyksissä määritelty jokseenkin epäselvästi, mutta yksi eniten käytetyistä määritelmistä on: ryhmä, joka on lukumäärältään pienempi kuin valtion muu väestö ja joka ei ole hallitsevassa asemassa sekä jonka jäsenet (vaikka ovat valtion kansalaisia) etnisesti, uskonnoltaan tai kieleltään eroavat muusta väestöstä ja osoittavat, vaikka vain välillisesti, halua säilyttää kulttuurinsa, perinteensä, uskontonsa tai kielensä (Francesco Capotorti, 1977). Esim. ЕТΥК ei ole määritelty, onko ryhmän oltava asuinvaltionsa kansalaisia.

ru	национальное меньшинство
----	--------------------------

national pride

kansallisylpeys

de	Nationalstolz <i>m</i>
----	------------------------

national socialism

kansallissosialismi, Adolf Hitlerin omaksuma nimitys kehittämilleen, nationalismia, rotupuhuttautta, antikommunismia ja valtion kaikkivaltiutta koskeville opeilleen (ks. NATIONALISM, EUGENICS, NAZISM, FASCISM)

fr	national-socialisme <i>m</i>
de	Nationalsozialismus <i>m</i>
ru	национал-социализм

nationalty *s*

kansallisomaisuus

nation-building *s, a*

kansakunnan, uuden kansan muodostaminen, erit. äskettäin itsenäistyneen valtion muodostaminen; eri etnisten ryhmien tai väestöryhmien yhdistäminen yhtenäisen kansan muodostami-

seksi; kansallistunteen luominen. Kansakunnan luomista yritetään monissa Afrikan maissa ja mm. Mauritiusella; vast. adjektiivina: uutta kansakuntaa luova, kansallistuntoa luova tai herättävä

nationhood *s*

kansana oleminen, esim. *ethnic nationhood*

nation-state *s*

kansallisvaltio, Ranskan vallankumouksen myötä syntynyt ajatus, jonka mukaan yksi kansa (tai yksi yhteisen kulttuurin ja yhteisen menneisyyden omaava etninen ryhmä) asuu yhdessä valtiossa, vrt. PLURINATIONAL STATE

de Nationalstaat *m*, Volksstaat *m*

native *s, a*

1. *a* synnynnäinen, esim. *native talent*
2. *a* syntyperäinen, esim. *native to Manchester, a native Londoner*, vrt. INDIGENOUS
3. *s* (pej.) alkuasukas, erit. jonkin Euroopan valtion ent. siirtomaan asukas, esim. Etelä-Afrikassa valkoisten käyttämänä
4. *s* saksa: luonnonosteri

de Native *m* (3); Native *f* (4)

Native American

1. USA: intiaani, väestörekisterissä (The United States Bureau of the Census) ja muutenkin yleisesti käytetty, verraten neutraali nimitys henkilöistä, jotka ovat syntyperältään intiaaneja (vrt. INDIAN, AMERINDIAN; ETHNIC GROUP, HISPANIC, BLACK, NATIVE AMERICAN, ASIAN/PACIFIC ISLANDER)
2. Latinalainen Amerikka: intiaani; nimitys on leviämässä Pohjois-Amerikasta myös Latinalaiseen Amerikkaan

Native Hawaiian

Yhdysvallat: amerikanhavaijilainen, syntyperäinen havaijilainen

native speaker *s*

jonkin kielen äidinkielen puhuja

de Native speaker *m*, Muttersprachler *m*

nativistic movement

Yhdysvallat: nativistinen liike, intiaanien kansallinen uudistusliike²⁴, joka pyrkii parantamaan intiaanien oloja tähdentäen intiaanikansojen keskeistä veljeyden periaatetta ja intiaanien vanhojen tapojen säilyttämistä. Liikkeet ovat tuominneet väkijuomien käytön ja muut paheet, mutta hyväksyneet valkoisten taloudellisia innovaatioita. Liikkeet ovat yleensä rauhanomaisia, mutta joskus aggressiivisia valkoisia kohtaan. (ks. INDIAN, AMERINDIAN, NATIVE)

nativization *s* ks. NATIVIZE

---

²⁴Ensimmäinen nativistinen liike syntyi Yhdysvaltain koillisosassa 1700-luvun keskivaiheilla.

nativize *v*

(kielit.) tehdä äidinkielliseksi; erit. omaksua (lainasana) äidinkielen foneettiseen rakenteeseen tai kehittää (pidginistä) kreolikieli, jota käyt. äidinkielenä, ks. PIDGIN, CREOLE

naturalize *v*

- 1a. myöntää (ulkomaalaiselle) kansalaisen asema ja oikeudet, vrt. NATIONALIZE 2a
- 1b. investoida kansalliset edut huomioon ottaen
2. tuoda (sana, käytäntö, asia yms.) maahan tai omaksua yhteiseen käyttöön, tehdä samanarvoiseksi alkuperäisen kanssa
3. siirtää kasveja paikkoihin, jossa ne eivät alun perin ole kasvaneet, mutta jossa ne kuitenkin viihtyvät
4. kotiutua jhk paikkaan tai ympäristöön
5. asettua asumaan, kotiutua jhk maahan, vrt. ACCULTURATION, ASSIMILATION
- 6a. tehdä luonnonmukaiseksi
- 6b. tehdä luonnolliseksi
7. opiskella luonnontieteitä

fr   naturaliser (1a, 3)

ru   натурализировать (1a)

Navaho *s*

1. Yhdysvallat (Arizonan koillisosa, New Mexicon luoteisosa, Utah): navaho, navajo, lounaisylängön intiaaneihin kuuluvan, maan suurimman intiaanikansan jäsen. Navahojen omaperäisessä kulttuurissa on vaikutteita pueblointiaaneilta ja espanjalaisilta²⁵. 1800-luvun lopulla New Mexicon navahot harjoittivat passiivista vastarintaa kieltäytyen viljelemästä uuden reservaatin maita, ja lopulta 1868 heille myönnettiin laaja reservaatti alkuperäisiltä mailtaan, missä he nykyisinkin asuvat. Reservaatilla on laaja itsehallinto ja oikeuslaitos, joka käsittelee sen alueella sattuneet rikokset. Toisen maailmansodan jälkeen osa heistä on akkulturoitunut nopeasti. Creiden ja ojibwoiden ohella Pohjois-Amerikan suurimpia kansoja, v. 1981 noin 167 000 henkeä. (ks. RESERVATION 1, SOUTHWEST INDIANS, ACCULTURATION, CREE, OJIBWAY, AUTONOMY)

2. navaho, ko. kansan kieli, luokitellaan na-deneläisen kielikunnan denen alaluokan athapaskankieliperheen eteläisiin kieliin yhdessä mm. apassikielten (ks. APACHE 2) kanssa²⁶; Pohjois-Amerikan puhutuin intiaanikieli. V. 1981 vielä 62 % navahoista osasi puhua omaa kieltään.

fr   Navajo, Navaho *m* (1); navaho *m* (2)

de   Navajo *m*, Navaho *m* (1); Navaho *n* (2)

ru   навахо, навахи, дене (1); язык навахо (2)

(pueblointiaanien kieli: *navaho* - muokatut pellot; omak. nim. *dene* - ihmiset)

²⁵Navahot saapuivat alueelle Kanadasta 1300-1500-luvuilla ja siirtyivät paikallisten pueblointiaanien vaikutuksesta metsästyksestä maanviljelyyn ja myöhemmin espanjalaisten vaikutuksesta edelleen karjanhoitoon. 1700-luvulla navahot väistyivät uteja länteen ja lounaaseen ja valtasivat hopien alueita. 1800-luvulla he asuivat jo Colorado-joen varrella Koillis-Arizonassa. Espanjalaisiin navahot suhtautuivat vihamielisesti ja sotivat 1774 lähtien valkoisia vastaan. Sota kiihtyi Meksikon itsenäistyttyä 1821. Tällöin pieni osa navahoja oli siirtynyt New Mexicon elääkseen rauhassa, jolloin muut alkoivat kutsua heitä ”vihollisnavahoiksi”. Kun alue 1800-luvun puolivälissä liitettiin Yhdysvaltoihin, sodankäynti jatkui myös heitä vastaan. Navahoreservaatti perustettiin 1863, jolloin sinne siirtyivät ”vihollisnavahot” ja myöhemmin kaikki muutkin, viimeiset vasta 1866.

²⁶Navahoa käytettiin II maailmansodassa radiosähkötyksen koodikielenä, koska sillä lähetettyä sanomaa ei kielen monimutkaisuuden vuoksi oletettu kenenkään pystyvän avaamaan.

Navarran ks. NAVARRESE**Navarrese, Navarran** *s, a*

1. *s* Espanja (pohjoisosa; Navarra): navarralainen, alueen (syntyperäinen) asukas. Navarran autonomista aluetta (vuodesta 1978) on usein pidetty baskilaisena²⁷, mutta historiallisesti baskilaista identiteettiä pitävät alueella yllä vain siellä asuvat baskit. Navarralaiset itse ovat sitkeästi puolustaneet omaa lainsäädäntöään ja onnistuneet säilyttämään alueelliset ominaispiirteensä jopa Francon diktatuurin aikana. Navarra on perinteisesti katolista aluetta. (ks. CATHOLIC 2c, BASQUE)

2. *a* navarralainen, alueeseen ja sen asukkaisiin liittyen

fr Navarrais, Navarraise; Navarrin, Navarrine *s, a* (1, 2)

ru наваринский (2)

Nazi *s, a* (1a-c, 2), **Nazist** *s* (1a-1c); **Nazi-ish, Nazistic** *a* (2)

1a. *s* natsi, kansallissosialisti, Hitlerin (1889-1945) v. 1920 perustaman puolueen (NSDAP) kannattaja. Puolue oli Saksan johdossa 1933-45. Natsi-ideologiaan kuului arjalainen rotuoppi, jonka mukaan varsinkin juutalaiset ja romanit olivat arjalaista verta saastuttava rotu. (ks. JEW, ARYAN, ROMANI, NATIONAL SOCIALISM, FASCISM)

1b. *s* natsi, vastaavan järjestön jäsen muualla

1c. *s* henkilö, joka uskoo natsismiin tai vastaaviin periaatteisiin ja keinoihin, jotka ovat välttämättömiä periaatteisiin pääsemiseksi; asiayhteydestä riippuen nimitys voi olla pejoratiivinen

2. *a* natsi-, natsilainen, em. saksalaiseen puolueeseen tai vastaavaan muunmaalaiseen järjestöön liittyen

fr nazi, nazie *s, a* (1, 2)

de Nazi *m* (pej.) (1a-1c); Nazist, Nazistin (harv., pej.) (1a-1c); nazistisch (2)

ru нацист, нацистка (1c); нацистский (2)

Nazidom *s*

natsien konseptit ja instituutiot

Nazification, Nazifying *s* ks. NAZIFY**Nazify, nazify** *v*

pakottaa omaksumaan natsismi tai vast. doktriinit

fr nazifier

de **Nazibarbarei** *f*
(pej.) natsien raakuudet

de **Nazibonze** *m*
(pej.) natsipösö, -porho, -pohatta, natsivirkailija, joka ei välitä tavallisen kansan tarpeista

de **Nazidiktatur** *f*   de **Naziführer** *m*
(pej.) natsidiktatuuri,   (pej.) natsijohtaja
vrt. NAZIZEIT

de **Naziherrschaft** *f* vrt. NAZIZEIT
(pej.) natsihallinto, natsien herruus

de **Naziideologie** *f* (us. *mon*)
(pej.) natsi-ideologia

²⁷ Keskiajalla alueen asukkaista käytettiin rinnakkain nimityksiä baski ja navarralainen, mutta Navarran kuningaskunta tai sen edeltäjät eivät ole koskaan pitäneet sisällään baskien aluetta. Navarran alue liitettiin Kastiliaan, mutta säilytti omat lakinsa.

Nazism, Naziism, Nazi-ism *s*

natsismi, kansallissosialismi, Hitlerin ja hänen kannattajiensa kehittämä poliittinen oppi, joka korosti erit.arjalaisen "rodun" ylemmyyttä, valtion kaikkivaltaisuutta ja johtajakulttia (ks. ARYAN, NATIONAL SOCIALISM, vrt. FASCISM)

fr nazisme *m*
de Nazismus *m* (pej.)
ru нацизм

de **Nazipartei** *f* (us. *mon*) (pej.)
natsipuolue, kansallissosialistinen puolue, NSDAP
de **Naziregime** *n* (us. *mon*), **Nazizeit** *f* (us. *mon*)
(pej.,puhek.) natsien hallinto, natsien vallassaolo(aika)

Nazist *s* ks. NAZI

de **Nazisse** *f* (leikk., viitaten ilm. narsissiin) (harv.)
(pej.) naispuolinen natsi

Nazistic *a* ks. NAZI

de **Naziterror** *m*
(pej.) natsiterrori
de **Naziverbrechen** *n* (us. *mon*); **Naziverbrecher** *m* (pej.)
natsien (kansallissosialistien) rikokset; vast. natsirikollinen

Ndebele, Sin-debele, Transvaal Ndebele *s*

1. Zimbabwe (lounaisosa,) Etelä-Afrikka (Transvaal): ndebele, zuluihin ja siten nguneihin lukeutuvan bantukansan²⁸ jäsen. Ndebelet ovat matabelien sukulaiskansa, joka harjoittaa perinteisiä uskontoja ja kristinuskoa. Ndebelet muodostavat Zimbabwessa šonien jälkeen toiseksi suurimman ja Etelä-Afrikan suurimman väestöryhmän Transvaalissa, jossa he ovat jakaantuneet pohjois- ja eteländebeleihin: edelliset ovat osin sulautuneet pohjoissothoihin ja asuvat Lebowan bantustanissa, jälkimmäiset taas ovat sulautuneet swazeihin ja asuvat KwaNdebelen bantustanissa. Zimbabwessa šonien ja ndebeleiden välillä oli taisteluja 1980-luvun alussa. (ks. BANTU, BANTUSTAN, ZULU 1, NGUNI, MASHONA 1, SOTHO 1, SWAZI 1)

2. ndebele, ko. kansan kieli, joka lukeutuu bantun kieliryhmän ngunikielten ryhmään yhdessä mm. zulun, xhosan ja siswatin kanssa (ks. BANTU 1, SISWATI, XHOSA 2, ZULU 2). Venäläislähteiden mukaan kieltä nimitetään isindebeleksi.

fr Ndébélé *m* (1)
de Ndebele, Amandebele, Matabele *m* (1); Ndebele *n* (2)
ru ндебеле, амандебеле (1); язык исиндебеле (2)
(omak. nim. *amandebele*)

Ndongo-Ngola ks. KIMBUNDU

de **neger sein** (vrt. NEGRO)
Itävalta: (puhek.) olla auki, rahaton

Negress ks. NEGRO

fr **nègre blanc**
mitäänsanomaton kompromissi; *Aucun accord essentiel n'ayant été réalisé, le congrès se termina sur une motion nègre blanc* -
Kun mihinkään sopimukseen ei päästy, kongressi hyväksyi päätöslauselmaksi mitäänsanomattoman kompromissin.

²⁸ Transvaalin ndebelet erkanivat muista ndebeleistä 1600-luvulla, mutta säilyttivät kulttuurinsa ja kielensä, joskin puhuvat myös pediä ja tswanaa (ks. SOTHO 2, TSWANA 2). Etelä-Zimbabwessa ndebelet joutuivat 1840-luvulla zulujen sotilasvallan alaisiksi.

negrification, Negrification *s*

luonteeltaan neekeriksi muuttaminen
mustien haltuun (vallanalaiseksi) antaminen

Negrillo *s*

Keski-Afrikka: negrillo, pienikokoinen
(alle 150 cm) musta, pygmi (ks. PYGMY)

fr négrille *m*
de Negrille *m*
ru негрилли *мон*
(es dim.)

fr **négrier, négrière** *s, a*

1. neekeriorjien kuljetusalus
2. orjakauppias
- 3a. henkilö, joka kohtelee tiukasti alaisiaan
- 3b. henkilö, joka palkkaa neekerin työhön
- 3c. henkilö, joka käy kauppaa pyrkien rajattomasti hyväksikäyttämään muita
- 3d. työnantaja, joka hiostaa ja maksaa vähän, riistäjä (pej.)
4. *a* neekeriorjia koskeva

fr **négrillon, négriillonne** *s*
neekerilapsi, vrt. NEGRILLO

negritize, Negritize *v*

muuttaa luonteeltaan tai ulkonäöltään
neekeriksi, vrt. NEGRIFICATION

Negrito *s*

Oseania ja Kaakkois-Aasia: negriitto, negridisiin kansoihin kuuluvan kääpiökansan jäsen, esim. Filippiinien aetat, altat, itat, atit ja agtat tai Malesian ja Thaimaan semangit; alkuperäisväestöä; metsästäjiä ja maanviljelijöitä (ks. myös INDIGENOUS)

fr négrito *s, a*
de Negrito *m*
ru негритос, негритоска
(es dim.)

Negritude *s*

1. neekeritys, tietoisuus ja ylpeys afrikkalaisuuden kulttuurisista ja fyysisistä ominaisuuksista²⁹
2. Mali ym: liike, joka on 1950-luvulta alkaen yrittänyt torjua ulkoafrikkalaisia vaikutteita taiteessa ja kirjallisuudessa

fr négritude (1)
de Negritude *f*, Negersein *n* (1)

Negro *m*, **Negress** *f*

1. (pej.) neekeri, nekru, afrikkalaista alkuperää oleva mustaan rotuun kuuluva, us. ja erit. feminiini pej. nimitys³⁰, vaikka myös hyvin pieni osa mustista käyttää sitä yhä (ks. myös BLACK, WHITE)
2. ranska: *m* kirjallinen avustaja tai henkilö, joka tekee varsinaisen työn, haamukirjoittaja (myös kuv. ja tuttavallisesti)
3. ranska, saksa: musta taulu, jolla muutetaan studion valaistusolosuhteita tai jolta näyttelijä tai laulaja voi lukea tekstin

²⁹ Senegalin ensimmäinen presidentti (1960-85) Léopold Sédar Senghor oli eräs ensimmäisistä neekeriuden ideologeista ja ranskan *négritude* liitetään usein hänen nimeensä.

³⁰ Negro-nimityksen on 1960-luvulle tultaessa korvannut BLACK.

4. ranska: (puhek.) *négresse* - punaviinipullo

5. venäjä: ihminen, joka tekee raskasta ja epäoikeudenmukaista työtä muiden hyväksi

fr *nègre* *m, a, négresse* *f* (1, 2, 3)

de Neger, Negerin (1, 2, 3)

ru негр, негритянка (1, 5)

(es ja pt *negro*, la *niger* - musta)

fr **négro-africain, négro-africaine** *a*

1. Afrikkaa ja sen asukkaita koskeva

2. *a, s* mustia koskeva

fr **négro-chamitique** *a*

Afrikan koillisosa: etiopialaisten ja libyalaisten sekä mustien sekoitus

Negrocide *s*

neekerin tappaminen

Negrodom *s*

neekerien, mustien alue tai yhteisö

Negrofy *v*

muuttaa neekeriksi tai yhtä mustaksi kuin neekeri

Negrohood *s*

nekridi, neekerirotu, ks. NEGROID

Negroid, Negroloid (harv.) *s, a* (1); **Negroness** *s* (2)

1. nekridi, nekridinen, Afrikan, Oseanian (mukaanluettuna Australia ja Uusi Seelanti) ja Kaakkois-Aasian mustaihoinen

2. mustille tyypilliset fyysiset piirteet; henkilö, jolla on nuo piirteet

fr *négroide* *a, s* (1, 2)

de Negride *m, f*; negrid *a* (1); negroid *a* (1), negerhaft *a* (harv.) (1); Negroide *m, f* (2)

ru негроид *s*; негроидный *a* (1)

Negroism, niggerism *s*

1. politiikka, jonka periaatteena oli saada aikaan yhtäläiset oikeudet mustille ja valkoisille, erit. Yhdysvaltain sisällissodan (1861-65) jälkeen. Etelävaltioiden orjuutta kannattaneiden valkoisten käyttämänä pejoratiivinen.

2. orjuudelle suopeat mielipiteet; orjuuden vastustajien käyttämänä pejoratiivinen

3. ks. NEGRO RULE

Negroite *s* ks. NEGROPHIL

Negroization *s*

neekeriksi muuttaminen tai tuleminen, vrt. NEGRIFICATION

Negroized *a*

mustille luovutettu

Negroland *s*

1. Yhdysvallat: Etelän osavaltio, vrt. NEGRO STATE

2. Afrikka: mustien asuinalue

Negrolatry *s*

mustien ylenmääräinen ihailu, ihannointi, vrt. NEGROPHILE

Negrolet, Negroling *s*
 pieni neekeri

Negroling ks. NEGROLET

Negroloid (harv.) ks. NEGROID

Negromania *s*
 ylenmääräinen ystävällisyys mustia kohtaan, vrt. NEGROLATRY

Negroness ks. NEGROID

Negrophile *s*
 1. mustista pitävä, heistä kiinnostunut; joku, joka puolustaa mustien oikeuksia
 2. Yhdysvallat ennen vuotta 1865: orjuuden vastustaja

fr nérophile

Negrophobe *s*
 mustia kohtaan (väkivaltaisuuteen saakka) vihamielinen, heitä pelkäävä

negro rule
 poliittiset olot, jotka Yhdysvaltain etelävaltioissa sisällissodan (1861-65) jälkeen orjuutta kannattavien valkoisten mielestä vallitsivat, esim. *To be a republican [...] was to be identified with the detested carpetbag government*³¹ and with the negro rule Republikaanina oleminen merkitsi samaistumista vihattuun pohjoisten onnenonkijoiden hallitukseen ja neekerivaltaan (1887).

Negro State
 Yhdysvallat: mikä tahansa Etelän osavaltioista, joissa orjuus oli aikoinaan laillistettu

Negrotic *a* (harv.)
 neekereitä koskeva

Nenets *yks* (**Nentsi, Nentsy** *mon*)
 1. Venäjä (Arkangelin alueen Nenetsien ja Tjumenin alueen Jamalin nenetsien sekä Hantien ja mansien autonomiset piirikunnat, Krasnojarskin alueen Taimyrin autonominen piirikunta): nenetsi, samojedilaiskansan³² jäsen. Kansa jakaantuu murteittain tundra- ja metsänenetseihin, joista edelliset muodostavat enemmistön. Elinkeinoina on ollut metsästys, kalastus ja poronhoito, vuoden 1917 vallankumouksen jälkeen kolhooseissa ja sovhooseissa; osa on kaupungistunut. Osa nenetseistä harjoittaa yhä 1700-luvulla syntynyttä perinteistä henkiuskontoaan, osasta tuli ortodokseja 1800-luvun puolivälissä. Nenetsian autonomisessa piirikunnassa nenet-

³¹ Termi *carpetbag government* juontuu siitä, että sisällissodan (1861-65) jälkeen Pohjoisvaltioista Etelävaltioihin tulleista poliitikoista väitettiin, että heidän koko omaisuutensa oli, kuten sen ajan kulkureilla, pakattuna kangaskasseihin.

³² Nenetsit saapuivat hunnien tieltä nykyisille asuinalueilleen ensimmäisellä vuosituhannella ja sulautuivat paikalliseen väestöön.

sejä on 66 % väestöstä (1991). Nenetsejä kutsuttiin Venäjän vallankumoukseen saakka samojedeiksi tai jurakeiksi. (ks. myös SAMOYED 1, ORTHODOXY)

2. nenetsi, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan samojedikieliperheeseen (ks. SAMOYED 2)

fr Nenets *m*, Samoyèdes *mon* (1)

de Samojedisch *n* (2)

ru ненец, ненэц; хасова; самоед, юрак (1); ненецкий язык (2)

(omak. nim. *hasova* -ihminen)

Nepalese, Nepaulese *s, a*

1. *s* Nepal: nepalilainen, Nepalin syntyperäinen asukas; nepalilaiset kokonaisuutena, ks. GURKHA

2. *s* ghorkali, nepali, ko. kansan kieli, ks. GURKHA, GURKHALI

3. *a* nepalilainen, nepalilais-, Nepaliin liittyen

fr Népalais *a, s* (1, 3); népalais *s* (2)

de Nepaler, Nepalerin; Nepalese, Nepalesin (1); Nepali *n* (2); nepalesisch (harv.) (3)

ru непалец, непали (1); язык непали, найпали (2)

(omak. nim. *nepali*)

Nepaulese ks. NEPALESE

Nestorian *s, a*

1. *s* nestoriaani, nestorialainen, nestorianismin kannattaja (ks. NESTORIANISM)

2. *a* nestorialainen, nestorianismin mukainen

fr nestorien, nestorienne (1, 2)

de Nestorianer *m*

ru несторианин, несторианка

Nestorianism *s*, **Eastern Church**

Iran, Libanon, Irak, Syyria: nestorianismi, Konstantinopolin patriarkan, Nestoriuksen (nimettiin virkaan 428) doktriinit joiden mukaan Jeesuksella on erikseen inhimillinen ja jumalallinen olemus. Kirkkokunta syntyi v. 431, kun Persian kirkko asettui Efesuksen neuvostossa vastustamaan Bysanttia. Myöhemmin (1552) osa nestoriaaneista palasi osittain roomalaiskatolisuuteen, ks. CHALDEAN 2.

fr nestorianisme *m*

de Nestorianismus *m*

ru несторианство

New-Uighur ks. UIGHUR 2

Ngoni *s*

Malawi, (keskiosa, hajaryhminä), Etelä-Afrikka, Sambia (kaakkoisosaa): ngoni, ngunikielisiin kansoihin lukeutuvan bantukansan³³ jäsen. Ngonit ovat suurelta osin sulautuneet muihin kan-

³³ Ngonit (angonit) erosivat Etelä-Afrikan zuluista n. 1820 ja vaelsivat nyk. Malawin alueelle, jolla asui ennestään mm. tongia, nianjoja ja tumbukeja (ks. TONGA 1c, NYANJA 1). Osa siirtyi Njassa-järven ympärille ja n. 1850 osa asettui Viktorija-järven luo, osa siitä koilliseen, jossa he sekoittuivat paikalliseen väestöön, jaoihin ja malaweihin (ks. YAO 1).

soihin ja menettäneet ngonin kielen taitonsa ja puhuvat suahilia tai chewaa. He harjoittavat perinteisiä uskontoja ja kristinuskoa. (ks. BANTU, NGUNI, NYANJA 2, CHEWA 2). Venäläislähteiden mukaan muita nimityksiä ovat angoni sekä magvangara (Tansania), mombera (Malawi) ja mpezeni (Sambia).

fr	Ngoni <i>m</i>
de	Ngoni <i>m</i>
ru	НГОНИ. АНГОНИ, МАГВАНГАРА, МОМБЕРА, МПЕЗЕНИ

Nguni *s*

nguni, bantukielten ngunikieliä puhuvien kansojen ryhmän jäsen. Ryhmään kuuluvat mm. ngonit, ndebelet, siswatit, xhosat ja zulut. Kielet ovat saaneet paljon vaikutteita bušmanni- ja hottentottikielistä (jälkimmäisistä mm. naksahdusäänteet). (vrt. NGONI, NDEBELE 2, SISWATI, XHOSA 2, ZULU 2, BUSHMAN 2, HOTTENTOT 2)

Niam-niam (ark.) ks. AZANDE

de **Niederlandisierung** *f*
sveitsinsaksan kohottaminen kirjakieleksi *Hochdeutsch*:in rinnalle tai tilalle, vrt. hollannin kohottaminen Hollannin kirjakieleksi (ks. RHÆTO-ROMANCE, DUTCH 2a, 2b)

de **Niederlandistik** *f*; **Niederlandist**, **Niederlandistin**; **niederlandistisch** *a*
hollannin kielen ja kirjallisuuden tutkimus; vast. tutkija; tutkim. liittyvä

nigger *s*

1. (pej.) nekru, musta. Valkoisten käyttämänä hyvin pejoratiivinen, mutta voi mustien käyttämänä olla neutraali tai joskus jopa arvostava, vrt. NIGGER *v* 1. Toisaalta mustat itse käyttävät nimitystä myös holtittomasti käyttäytyvistä, selkärangattomista neekereistä. Mukana myös sanonnoissa, esim. *nigger in the woodpile* (pohjoisamerikkalaista slangia) - odottamaton vastus, mutka matkassa, kiemura.

2. väljästi tai virheellisesti muiden tummaihoisten nimityksenä

3. värin tumma sävy, esim. *nigger-brown*, *nigger-grey*

fr	nègre <i>m</i> (3)
de	Nigger <i>m</i> (1)

34

nigger *v*

1. raataa kuin orja, vrt. *to work like a nigger* (ransk. *travailler comme un nègre*)

2. muuttaa itsensä neekerin näköiseksi mustaamalla naamansa

niggerdom *s*

neekerit kollektiivisesti

niggerish *a*

neekereihin liittyvä, heitä koskeva

³⁴ Sanan alkuperä on Yhdysvaltain etelävaltioiden puhekielessä, jossa *negro* äännettiin *nigö*. *Nigger* voi tarkoittaa myös hyvin tummaa suklaata.

niggerism

1. ks. NEGROISM
2. neekeriveri
3. neekereille ominainen ilmaisu

niggerize *v*

muuttaa luonteeltaan neekeriksi; kohdella neekeriä halventavasti; pukeutua, käyttäytyä kuin neekeri

nigger luck

erittäin hyvä onni, tuuri, säkä

niggery *s*

jokin neekerille kuuluva tai ominainen

Nilo-Hamite *s*

henkilö, joka puhuu jotain nilo-haamilaista kieltä, ks. NILO-HAMITIC

de Hamito-Niloten *mon*

Nilo-Hamitic, Niloto-Hamitic, Nilohamitic *s, a*

1. *s* Itä-Afrikka: 1. (ark.) nilohaamilainen, afrikkalais- ja haamilaissukuisia kieliä puhuvien kansojen käyttämien kielten ryhmä³⁵, josta nyk. käyt. nimitystä niloottikielien (ks. NILOTIC 2b) ja jolla alun perin tarkoitettiin ko. kielten sekoittuneisuutta niloottikielten ja haamilaisten, ts. kuušilaisten kielten aineksista
2. *a* nilohaamilainen, ed. liittyen

de nilohamitische Sprachen, nilotohamitische Sprachen

Nilot, Nilote *s*

Ylä-Niilin alue: nilootti, nilotidi, niilinneekeri, alueen syntyperäinen asukas

de Nilote *m*

ru НИЛОТ

Nilote ks. NILOT**Nilotic** *a*

- 1a. *a* niilin-, Niiliin, Niilin alueeseen tai ko. alueen asukkaisiin liittyen
- 1b. *a* nilootti-, niloottinen, Itä-Afrikan mustiin (dinkat, luot, nuerit ja šillukit) tai heidän puhumiensa sudanilaisten kielten alaryhmään liittyen, ks. kohta 2
- 2a. *s* ks. NILOT

---

³⁵ Kielten ryhmä on mm. saksalaisen J. von Hohenbergerin käyttämä.

2b. *s* niloottikielet, sudanilaisen kieliperheen itäisen shari-niili-suurkieliperheeseen kuuluva kieliperhe, joka jakaantuu länsi- (nuer, dinka, luo, šilluk, lango), itä- (bari, masai, turkana, lotuko, karamojong) ja eteläniloottisiin kieliin (kalenjini-kielet: nandi, pokot, suk ja tatoga), ks. NUER 2, DINKA 2, LUO 2, SHILLUK 2, LANGO 2; MASAI 2, TURKANA 2; KALENJIN 2

fr nilotique *a* (1a, 1b)
 de nilotische Sprachen (2b)
 ru НИЛОТСКИЕ ЯЗЫКИ (2b)

Niloto-Hamitic ks. NILO-HAMITIC

Nip *s*

(pej.) japsi, japanilainen, erit. japanilainen sotilas

Nisqualli ks. NORTHWEST PEOPLE

Nogai, Nogaian ks. NOGAY

Nogay, Nogai *s, a* (1, 2, 3), **Nogaian** *a* (3)

1. *s* Venäjä (Dagestanin pohjoisosa), Tšetšenia, Ingušia, Stavropol, Karatšain ja Tšerkessian autonominen tasavalta), Romania (Dobrudš): nogai, turkkilaisen sunnimuslimikansan³⁶ jäsen; Dagestanin toiseksi suurin turkkilainen kansa. Nogait jakaantuvat kahteen ryhmään, ns. valkoisiin (en *Qara Nogay*) ja mustiin (en *Aq Nogay*) nogaihin, joista edelliset olivat alun perin paimentolaisia ja jälkimmäiset maanviljelijöitä. Venäjän valloitettua Pohjois-Kaukasuksen vuosina 1783-1914 monet nogait pakenivat tšerkessien ja Krimin tataarien tavoin Turkkiin. Krimille jääneet nogait pakkosiirrettiin 1944 Krimin tataarien kanssa Keski-Aasiaan. Nogait jakaantuvat heimoihin, ja heimotunne on yhä vahvempi kuin kansallistunne. Jotkut nogaiheimot ovat pyytäneet Kazahstanin presidentiltä heidän ottamistaan Kazahstanin kansalaisiksi. Nogaiden nimityksiä ovat olleet myös nogaitataarit, nagailaiset (en *Nagai*, ark.) ja karatataarit. (ks. CIRCASSIAN 1, TARTAR 1, SUNNI)

2. *s* nogai, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan turkkilaisen kieliperheen keskiturkkilaisiin kieliin yhdessä mm. uzbekin kanssa (ks. UZBEK 2). Latinalaiseen kirjaimistoon perustuva kirjakieli luotiin 1928 erikseen mustia ja erikseen valkoisia nogaita varten, mutta ne korvattiin 1938 valkoisten nogaiden kielellä, jota kirjoitetaan kyrillisin aakkosin. (ks. CYRILLIC)

3. *a* nogai-, nogailainen, kansaan tai kieleen liittyen

fr Nogay *m* (1); nogay *m* (2)
 de Nogaier *m* (1); Nogaisch *n*, Nogaische *n* (2)
 ru ногаец, ногай (1); ногайский язык (2)
 (omak.nim. *nogai* : Nogai - ns. Kultaisen ordan hallitsija 1200-luvulla)

³⁶ Nogait ovat Pohjois-Kaukasian aroille 1200-luvulla muuttaneiden turkkilais-mongolilaisten paimentolaisten jälkeläisiä. Kansa muodosti itsenäisen Nogai ordan 1400-luvulla. Nogaiden ratsujoukot saavuttivat mainetta alueella ja monet heistä palvelivat Iivana Julman hovissa. 1500-luvun puolivälissä kansa jakaantui kahtia. Ns. Iso Nogai orda joutui kalmykkien ajamana Volgan vasemmalle rannalle ja heistä polveutuvat Astrahanin tataarit ja nykyiset nogait. Ns. Pieni Nogai orda vaelsi 1500-luvun puolivälissä Donin ja Kubanin väliselle alueelle ja joutui osmaaniin ja Krimin tataarien vallan alle. Jälkimmäisten vallan päätyttyä 1783 nogait pakenivat turkkilaiselle alueelle ja ovat ilmeisesti sulautuneet turkkilaisiin ja Bulgariassa tataareihin.

Non-Brahmin

Intia: ei-brahmaani, johonkin muuhun kastiin kuin brahmiineihin kuuluva, myös muslimit ja kristityt; monet heistä väittivät erit. 1920-30-luvulla olevansa dravidankielistä alkuperäisväestöä, kun taas brahmaanit ovat arjalaisia maahantunkeutujia; Etelä-Intian poliittisena liikkeenä nimitystä käyt. viittaamaan myös dravidankielisiin tamileihin, *the non-Brahmin movement* = *the Dravidian movement*³⁷, ks. DRAVIDIAN, TAMIL; vrt. BRAHMIN

non-Hispanic White

USA: väestörekisterissä (The United States Bureau of the Census) käytetty nimitys henkilöistä, jotka ovat valkoihoisia, mutta syntyperältään muita kuin Latinalaisesta Amerikasta kotoisin olevia (vrt. ETHNIC GROUP, HISPANIC, BLACK, NATIVE AMERICAN, ASIAN/PACIFIC ISLANDER)

North Frisian ks. FRISIAN

Nothern Chinese ks. MANDARIN

Northwest Mountain Indians

Yhdysvallat (Alaskan sisäosat); Kanada (Yukon-territorio, Luoteisterritorion luoteiskolkka): luoteisen vuoriston intiaanit³⁸. Joskus tämä kulttuuripiiri on laskettu pohjoisten havumetsien kulttuuripiiriin. Luoteisen vuoriston intiaaneihin kuuluvat mm. chilcotinit, takullit, tutchonit ja hanit. Näistä hanin kieli on lähes hävinnyt, mutta neljännes tutchoneista, valtaosa takulleista ja kaikki chilcotinit puhuvat vielä omaa kieltään, jotka kaikki kuuluvat athapaskanin kielikuntaan. Kaikkiaan heitä oli v. 1980 noin 22 000 henkeä. (ks. SUBARCTIC INDIANS)

Northwest Pacific Coast People, Northwest Pacific Coast Tribes

Kanada, Yhdysvallat (Alaskan luoteisrannikolta Pohjois-Kaliforniaan) luoteisintiaanit, luoteisrannikon intiaanit; tunnettu jo kauan omintakeisesta kulttuuristaan³⁹. Kulttuuripiiriin kuuluvat mm. quinaltit, makahit, nisquallit, nootkat, kwakiutlit, haislat eli kitamaat, tsimšianit, haidat ja tlinglitit. Näistä quinaltien ja nisquallien kieli on häviämässä, kun taas suuri osa nootkista, pääosa kwakiutleista, valtaosa tsimšianeista ja haidoista puhuu vielä omaa kieltään. Tsimšianien kieli kuuluu penutien ja haidojen kieli na-denen kielikuntaan. Radikaali intiaaniliike on saanut paljon kannatusta nisquallien keskuudessa ja heillä on ollut jopa aseellisia yhteenottoja viranomaisten kanssa. Kwakiutlit voittivat 1967 oikeudenkäynnin, jolla he saivat takaisin Kanadan museoihin takavarikoidut kulttiesineet. Myös makahit ovat puolustaneet taloudellisia etujaan ja haislat ovat yrittäneet palauttaa oikeuksiaan heiltä riistettyyn maahan.

³⁷ Etelä-Intiassa 1925 alkunsa saanut poliittinen ja epäpoliittinen liike, jolla oli suuri vaikutus tamilia puhuviin muslimeihin, ks. TAMIL MUSLIM.

³⁸ Vuoriston intiaanit olivat etupäässä metsästäjiä, mutta pysyivät myös lohta. Valkoihoisten kanssa kosketuksiin ja selkkauksiin he joutuivat vasta 1864, ja vasta kulturaltyöt vuosisadan vaihteessa alkoivat todella häiritä heidän perinteistä kulttuuriaan.

³⁹ Kulttuuri poikkeaa muista intiaanikulttuureista mm. siten, että erilaisia hyvinvointia ilmaisevia merkkejä (esim. viikset) arvostettiin. Kansat olivat myös taitavia merenkulkijoita ja kalastajia. Viljelykasveista viljeltiin vain tupakkaa. Kuuden pohjoisimman kansan kulttuuri (esim. tlinglitit, haidat, tsimshianit ja haislat) oli pisimmälle kehittynyt ja erikoistunein, kun taas eteläosan kansojen kulttuuri muistutti Kalifornian intiaanien kulttuuria (ks. CALIFORNIAN INDIANS). Alaska joutui Venäjän siirtomaaksi 1799, mutta jo sitä ennen valkoisten vaikutus rappeutti intiaaneja kulkutautien ja alkoholin vuoksi. Tämän alueen intiaanit taistelivat kuitenkin harvoin valkoisia vastaan, koska nämä olisivat voineet tuhota rannikkokylät laivatykeillä. Kanadan hallitus kielsi v. 1884 potlatchjuhlat, mikä heikensi kulttuuriperinteen säilymistä, vaikka kiello kumottiin 1951.

Samoin nootkilla on vahva kansallistunto. Kanadan ja Alaskan luoteisintiaanit ovat muutenkin pyrkinneet vaalimaan perinteitään ja ajamaan oikeuksiaan. V. 1980 tämän kulttuuripiirin intiaaneihin kuului noin 77 000 henkeä.

de Northwest-Küsten-Indianer, Nordwesküstenindianer

Northwest Tribes ks. NORTHWEST PACIFIC COAST PEOPLE

Nouba ks. NUBA

Nuba, Nouba *s*

1. Sudan, (keskiosa $\approx$ Nuba-vuoret): nuba, vuoristossa (koska tasangot ovat baggara-arabien hallussa) eristäytyneissä ryhmissä elävä pitkäkasvuisten kansojen ryhmään⁴⁰ kuuluva. Kansat poikkeavat toisistaan merkittävästi sekä fyysisesti, kulttuuriltaan että kieleltään. Nubat ovat Sudanin viidenneksi suurin väestöryhmä arabien, furien, dinkojen ja bedžojen jälkeen. Perinteinen maanviljelyyn ja pienkarjan hoitoon liittyvä elämäntapa on uhattuna alueelta löytyneiden uraaniesiintymien vuoksi. Osittain muslimeja, osittain uskovat elämän voimaan ja palvovat ihmisruumista ja fyysistä voimaa. Joskus myös vuoristonubialaiset ja dadjat lasketaan nuboihin. (ks. ARAB, FUR, DINKA 1, BEDJA 1, BAQQARAH, NUBIAN 1)

2. nuba, ko. kansan kieli, kuuluu niloottikielten pohjoissudanilaisiin kieliin. Kirjoitus oli ensimmäisillä vuosisadoilla ajanlaskumme jälkeen meroiittiaakkosten pohjalta, ja koptilainen kirjaimisto otettiin käyttöön 800-900-luvulla. Nyk. monet nubat käyttävät puhekielenään arabiaa. (ks. COPT)

fr Nouba *m* (1); nouba (2)

de Nuba *m* (1)

ru нубиец, нуба (1); нубийский язык, язык нуба (2)

(omak. nim. *nuba*)

Nubian *s, a*

1. *s* Sudan (Kordofanin ja Pohjoinen maakunta): nubialainen, Nubian syntyperäinen asukas, aik. us. orja. Kansalaisten ryhmä⁴¹, johon kuuluvat mm. kenuzit, fadidjat, mahat, sukkot ja danaglat ja jonka heimoista osa on yhä paimentolaisia, mutta suurin osa maanviljelijöitä, kun taas osa on joutunut lähtemään palvelutehtäviin Egyptin kaupunkeihin. Nubialaiset muodostavat neljänneksen väestöstä Kordofanissa ja vajaan neljänneksen Pohjoisessa maakunnassa, kun enemmistö molemmissa on arabeja. Assuanin padon rakentamisen jälkeen tulva-alueelta muuttaneet ovat menettäneet kulttuurinsa. 1200-1300-luvulle kristittyjä, sen jälkeen sunni-muslimeja, ja islamin vaikutus on lisääntymässä. Joskus kansasta käyt. myös nimeä nuba, joka on kuitenkin eri kansa eikä tiettävästi edes sukua nubialaisille. (ks. ARAB, SUNNI, NUBA 1)

2. *s* nubia, nuba, nubialaisten kieli ja kieliryhmä, joka kuuluu omana ryhmänään sudanilaisen kieliperheen itäiseen šari-niili-kieliperheeseen. Kristillisiä kirjoituksia on olemassa 700-luvulta alkaen.

3. *a* nubialainen, Nubian maahan liittyvä

⁴⁰ Nubat joutuivat väistymään vuorille voimakkaampien kansojen tieltä 1500-luvulla.

⁴¹ Nubialaiset ovat Niilin laakson historiallisia asukkaita, jotka tulivat Egyptiin jo 600-luvulla. He palvelivat tuolloin Egyptissä poliiseina.

4a. *s* nubialainen hevonen

4b. *s* tietynlainen musta pukukangas

de Nubier, Nubierin (1); Barabra, Berberi *m* (ark.)

ru нубиец, нуба (1); нубийский язык, язык нуба (2)

Nuer *s*

1. Sudan (kaakkoisosan Ylä-Niilin maakunta): nuer, afrikkalaisen, kuivana aikana suoalueilla ja sadekautena savanneilla karjaa kasvattavan, pitkäkasvuisen paimentolaiskansan⁴² jäsen. Maan kuudenneksi suurin väestöryhmä arabien, furien, dinkojen, bedžojen ja nubien jälkeen; Ylä-Niilin maakunnassa yli puolet on nuereja ja neljännes dinkoja. Nuerit jakaantuvat klaaneihin ja harjoittavat lähinnä perinteisiä uskontoja. Nuerien elämäntapa on uhattuna, koska Valkoisen Niilin oikaisemiseksi ohi Suddin suoalueen tarkoitettu Jonglein kanava, jonka rakentaminen aloitettiin 1978, ohjaisi vedet pois suoalueelta, jolla osa heimosta elää. Luonnonsuojelijoiden sekä nuerien, dinkojen ja šillukien vastarinnan vuoksi kanavan rakentaminen keskeytettiin v. 1983. Vastarintaa on esiintynyt myös fulanien harjoittamaa islamilaistamispolitiikkaa vastaan, alun perin yhdessä dinkojen kanssa, myöh. omana sissiliikkeenä. (vrt. ARAB, FUR, BEJA, NUBA, FULANI 1, ISLAMISATION, MUSLIM, SHARIA, DINKA 1, SHILLUK 1). Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitykset abbigar ja naas.

2. nuer, ko. kansan kieli, joka kuuluu sudanilaisen kielikunnan itäisen šari-niili-kieliperheen läntisiin niloottikieliin yhdessä mm. dinkan, langon ja šillukin (ks. DINKA 2, LANGO 2, SHILLUK 2) kanssa. Ensimmäiset kirjoitukset ovat 1800-luvun jälkipuoliskolta. Venäläislähteiden mukaan itse nuerien kieli on tog naas ja nuer tämän kielen murre.

fr Nuer *m* (1); nuer *m* (2)

de Nuer *m* (1); Nuer *n* (2)

ru нуэр, аббигар, наас (1); язык тог наас (2)

(omak. nim. *naas*)

Nusairi, Nusayri ks. ALAWITE

Nyamwezi, Banyamwezi *s*

1. Tansania (länsi- ja keskiosa): nyamwezi, maata viljelevän bantukansan⁴³ jäsen. Nyamwezeistä puolet on muslimeja ja osa noudattaa perinteisiä uskontoja. Nyamwezit ovat sukua sukumoille ja sumbwoille ja muodostavat maan kolmanneksi suurimman väestöryhmän sukumoiden ja makondien jälkeen (ks. BANTU, SUKUMA 1, MAKONDE 1).

2. nyamwezi, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin. Venäläislähteiden mukaan nimitys ki-nyamwezi käytössä.

fr Nyamwezi *m* (1); nyamwezi *m* (2)

de Nyamwezi, Wanyamwezi, Njamwesi *m* (1); Nyamwezi *n* (2)

ru ньямвези, ваньямвези (1); язык киньямвези (2)

(omak. nim. *wanyamwezi* - kuuihmiset tai läntiset ihmiset)

⁴² Jotkut nueriklaanit osallistuivat muslimiarabien rinnalla 1860-luvulla orjakauppaan, jossa dinkoja otettiin kiinni ja myytiin eteenpäin.

⁴³ Nyamwezien kansa syntyi bantukansojen muuttaessa alueelle 1600-1700-luvuilla. Heillä oli ns. sakraali kuningaskunta, ja 1840 he saivat orja- ja norsunluukaupan tuoman vaurauden ansiosta myös poliittista ja sotilaalista valtaa, mutta mitään pitkäikäistä valtakuntaa ei syntynyt.

Nyanja, Manganja, Anyanja s

1. Sambia (itäosa ja Lusaka), Malawi (eteläosa), Zimbabwe, Mosambik (länsiosa): nianja, maata viljelevään bantukansaan kuuluva. Nianjoihin kuuluvat mm. chawat, nsengat ja ngonit. Malawissa yhdessä chewojen kanssa suurin väestöryhmä (ks. BANTU, CHEWA 1, NGONI).
2. nianja, njandža, tšinjandža, ko. kansan kieli, joka kuuluu kaakkoisiin bantukieliin. Nianja on monien muiden kansojen, mm. ngonien, käyttämä lingua franca Mosambikissa ja Sambiasa. Eräiden lähteiden mukaan se on eniten puhuttu kieli Malawissa, jossa myös chewa ja manganja luetaan nianja-kieliksi. Näistä chewa on nostettu virallisen kielen asemaan. (ks. BANTU 1, CHEWA 2, CHEWA'ISATION; NGONI, LINGUA FRANCA)

fr	Nyanja <i>m</i> (1)
de	Nyanja, Wanyanja, Njandja <i>m</i> (1); Nyanja <i>n</i> (2)
ru	ньянджа (1); язык ньянджа (2)

Nyaruanda ks. RUANDA 3**Nymylvan** ks. KORYAK**Ogoni s**

1. Nigeria, Niger-joen suisto: ogoni, enimmäkseen maanviljelijäkansaan kuuluva ibibiojen sukulaiskansa, maan hallituksen ja muiden etnisten ryhmien sortama väestöryhmä. Ogonien asuinalue on maan tärkein öljyesiintymäalue, jonka hallituksen joukot ottivat haltuunsa 1968 pakkosiirtäen osan väestöstä ibojen asuttamille alueille. Paikallinen väestö ei ole juuri hyötynyt öljytuloista ja on ollut lisäksi huolissaan asuinalueensa saastumisesta kansainvälisen öljy-yhtiön huolimattomuuden vuoksi. Myös ogonien kieli ja siten kulttuuri ovat uhattuina. Ogonien vaatimukset ovat johtaneet väkivaltaisiin yhteenottoihin hallituksen kanssa, mm. 1995 ogonikirjailijan ja ihmisoikeustaistelijan Ken Saro-Wiwan ja 7 muun ogonin hirttotuomioon tekaistujen syytteiden perusteella, mikä herätti paljon kansainvälistä huomiota. Ogonit⁴⁴ jakaantuvat kolmeen ryhmään, khanat, gokanat ja elemet (en *Khana, Gokana, Eleme*), ja ovat edelleen jakaantuneet kuuteen klaaniin, joita johtavat kuninkaat (gbenemenet). Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitys kana. Perinteisten uskontojen harjoittajia ja osa kristittyjä. (ks. IBO 1, IJO 1; IBIBIO 1)
2. ogoni, ko. kansan kieli, joka kuuluu kuuluu nigerin-kongon kielikunnan benuen-nigerin kieliperheeseen

ru	огони, кана (1)
	(omak. nim. <i>kana</i>)

Ojibwa ks. OJIBWAY**Ojibway, Ojibwa, Chippewa, Chippeway s**

1. Kanada (Ontario, Manitoba, Québec, Etelä-Saskatchewa), Yhdysvallat (Minnesota, Pohjois-Dakota, Wisconsin, Michigan, Montana): ojibway, chippewa, pohjoisvaltioiden intiaaneihin lukeutuvan intiaanikansan⁴⁵ jäsen; läheistä sukua algonquineille, nipissingeille ja ottawoille.

⁴⁴ Ogoneilla ei ole myyttejä tai tarinoita muinaisesta yhteisestä historiasta, vaan heidän yhteisyyden tunteensa pohjautuu yhteiseen kieleen, kulttuuriin, perinteisiin, maanviljelymenetelmiin ja samanlaisiin asenteisiin.

⁴⁵ Ojibwayt olivat ottawain ja potawatomien sekä menominien liittolaisia, ja ottawien tapaan heistä tuli myös ranskalaisten ystäviä, minkä vuoksi he joutuivat 1600-luvun puolivälissä irokeesien kynsiin ja osa joutui pakenemaan länteen, osa torjui hyökkäykset ja osa palasi myöhemmin vanhoille asuinsijoilleen. Jesuiittojen lähetystyö alkoi 1600-luvun puolivälissä (ks. JESUIT). 1700-luvun alussa ojibwayt työnsivät dakotat tieltään ja työntyivät aina Minnesotaan saakka. 1700-luvulla he osallistuivat ranskalaisten sotiin muita intiaanikansoja ja englantilaisia

Suuri osa polveutuu osin valkoisista. Navahojen ja creiden ohella ojibwayt ovat yksi suurimmista Pohjois-Amerikan intiaanikansoista. Kansa jakaantuu lounais-, ottawoiden kanssa voimakkaasti sekoittuneisiin kaakkois- ja creiden voimakkaan vaikutuksen alaisiin pohjois-ojibwayhin sekä Lounais-Ontarion saulteaux- ja Pohjois-Dakotan ja Montanan tasanko-ojibwayhin. Kanadan ojibwaysta monet harjoittavat moderneja elinkeinoja, mutta monet ovat myös edelleen metsästäjiä, kalastajia ja metsätyöläisiä sekä eräoppaita. Yhdysvaltain ojibwayt eivät asu omissa reservaateissaan, vaan pieninä ryhminä eri puolella maata, ja noin puolet ojibwaysta asui 1980-luvulla kaupungeissa. Yhdysvaltain ojibwayt ovat osallistuneet 1950-luvulta lähtien tarmokkaasti intiaaniliikkeen toimintaan jyrkän linjan kannattajina. Eräiden tutkimusten mukaan ojibwaylla ja suomalaisilla on ollut aina erittäin ystävälliset välit, osin ehkä luonnonrakkaudesta johtuen. Yhteensä noin 160 000 henkeä, joista noin 42 000 Yhdysvalloissa. Sen lisäksi mestitsejä on Kanadassa noin 100 000. Chippewa-nimitys, joka on väännös kanadalaisesta nimestä, on käytössä Yhdysvalloissa. (ks. INDIAN, AMERINDIAN, INDIGENOUS, INDIANS OF NOTHERN STATES, CREE, NAVAHO, MESTIZO)

2. ojibway, ko. kansan kieli, joka kuuluu algonkinin-mosan kielikunnan algonkinin-ritwan kieliperheen algonkinkielten keskiryhmään yhdessä mm. menominin kanssa; enemmistö ojibwaysta puhuu omaa kieltään (ks. MENOMINI 2)

fr Ojibwas, Chippewas, Sauteaux *mon* (1)
 de Ojibwa, Odjibwa, Chippewa *m* (1)
 ru оджибье, чипчева (1); язык оджибье (2)
 (omak. nim. *anishinape*; ojibwa - ruytetetty)

Okavango, Kavango *s*

Namibia (rannikko Angolan vastaisella rajalla), Botswana: kavango, bantukansan⁴⁶ jäsen. Kavangot ovat sukua ovamboille (ks. BANTU, OVAMBO 1) ja jakaantuvat 5 eri heimoon

de Kavango, Okavango *m*

Old Bulgarian ks. OLD CHURCH SLAVONIC

Old Church Slavonic (br.), Old Church Slavic (Am.), Church Slavic

slavoni, kirkkoslaavi, Venäjän, Serbian ja Bulgarian ortodoksisissa kirkkoissa sekä Ukrainan katolisessa (uniaattisessa) kirkossa käytetty jumalanpalveluskieli, joka kuuluu eteläslaavilaisiin kieliin. Kirjoitettiin ns. glagoliittiaakkosilla. (vrt. UNIAT, SLAVIC, SLAVONIAN, GREEK CHURCH, CROAT 2, CATHOLIC 2c)

fr slavon *m*
 ru старославянский язык

Old Persian ks. PAHLAVI

---

vastaan. 1800-luvulla he kävivät pahoja taisteluja dakotoja vastaan ja etenivät Pohjois-Dakotaan ja Montanaan. Kanadan puoleiset alueet ojibwayt saivat haltuunsa ilman taisteluja.

⁴⁶ Kavangot saapuivat alueelle 1700-luvulta alkaen.

Omyene *s*

Gabon: omyene, omiene, bantukansan jäsen. Omyenet ovat hyötäneet kaikkein eniten eurooppalaisten läsnäolosta, mikä on omiaan aiheuttamaan kateutta muissa, suuremmissa väestöryhmissä (ks. BANTU; vrt. FANG 1).

oppression *s*

1. alaspainaminen, paine, paino, taakka
2. sorto, väärä tai kova vallankäyttö, epäoikeudenmukainen tai julma alaisten kohtelu, kohtuuttomien taakkojen säilyttäminen alaisten harteille

fr	oppression <i>f</i> (2)
de	Unterdrückung <i>f</i> (2)
ru	давление (1, 2)

Orang asli *s*

Malesia (länsi): alkuperäisten asukkaiden⁴⁷ ryhmä, jotka ovat indokiinalaisten ja Tyynenmeren asukkaiden jälkeläisiä. Ryhmään kuuluu useita heimoja, mm. jakunit, semangit ja senoit. Asumat nyk. reservaateissa (ks. MORO, RESERVATION 3).

fr	orang asli
de	Orang Asli

Oraon

1. *s* Intia (Etelä-Bihar, Länsi-Bengali): oraon, kristityn alkuperäiskansan⁴⁸ jäsen. Oraonit muistuttavat mundakansoja, ks. MUNDA. Noin viidennes oraoneista harjoittaa yhä perinteisiä luonnonuskontoja ja viettää perinteisiä juhliansa kristillisinä juhlina, osa on hinduja. Maanviljelijöitä ja karjankasvattajia mutta myös perinteisten elinkeinojen harjoittajia. Kaupungistuminen ja teollistuminen on vieraannuttanut monet oraonit entisestä kulttuuristaan. (ks. HINDU, INDIGENOUS)

2. *s* oraon, ko. kansan kieli, joka kuuluu dravidakieliin (ks. DRAVIDIAN)

3. *a* oraonilainen, kansaan tai kieleen liittyen

fr	Oraon <i>m</i> (1); kurukh <i>m</i> (2)
de	Oraon, Kurukh <i>m</i> (1)
ru	ораон, курукх (1); язык курукх (2)

(omak. nim. *kurukh*)

Oromo *s*

1. Etiopia (eteläosa), Kenia (pohjoisosa): oromo, galla, afrikkalaiskansan⁴⁹ jäsen; enimmäkseen sunnimuslimeja; harjoittavat maanviljelystä ja karjanhoitoa, myös paimentolaisina. Oromot jakaantuvat viiteen ryhmään. Oromot ovat Etiopian suurin väestöryhmä (noin puolet väestöstä), joka on ollut aina jollain lailla vähempiarvoinen ja halveksittu ja joka puolestaan pitää sekä etelätigrejä että amharoita "etiopialaisina kolonialisteina". Oromot ovat vaatineet autonomiaa jo 1970-luvulla, jolloin taistelut johtivat suureen pakolaistulvaan naapurimaihin. Nyk. oromoilla, niin kuin monilla muillakin Etiopian etnisillä ryhmillä, on oma autonominen alueensa, mutta ristiriidat väkivaltaisuuksineen molempien väestöryhmien kanssa jatkuvat.

⁴⁷ Indokiinalaiset saapuivat Malesiaan jo n. 5000 v sitten.

⁴⁸ Oraonit ovat tulleet alueelle ilmeisesti Etelä-Intiasta.

⁴⁹ Oromot tulivat Afrikan sarven alueelta 1700-1800-luvuilla. Heillä oli joitakin varhaisfeodaalisia valtioita, ja Etiopian vallan alaisina he palvelivat Etiopian armeijassa.

Galla on amharoiden käytt. nimitys, jota oromot itse pitävät hyvin pejoratiivisena. (ks. SUNNI, AMHARA 1; TIGRE 2b; AMHARISATION)

2. oromo, galla, afroaasialaisen kielikunnan kuušilaisiin kieliin lukeutuva kieli (ks. myös HAMITIC), jonka murteet eroavat suuresti toisistaan joissakin Etiopian osissa. Oromoa käyt. liike-elämän kielenä Etiopiassa. Raamattu käännettiin 1800-luvun lopussa ja muutakin oromonkielistä kirjallisuutta on julkaistu. Kieltä kirjoitetaan latinalaisilla aakkosilla, mikä on ärsyttänyt amharoita, jotka käyttävät etiopialaisia aakkosia, vrt. AMHARA 2. Oromoiden autonomisella alueella oromo on nyk. ainakin virallisesti koulukielenä, mutta yläasteella käyt. englantia, jota paikallisesta väestöstä ei osaa yksikään väestöryhmä. Maaseudulla oromoa puhutaankin laajalti, mutta kaupungeissa amhara on yhä myös oromoiden ymmärtämä yhteinen kieli, joten mm. monet oromoiden sanomalehdet käyttävät amharaa.

fr Oromo, Galla *m* (1); galla *m* (2)
 de Oromo, Galla *m* (1); Oromo *n* (2), Galla *n* (2)
 ru оромо, галла (1); язык оромо, язык галла (2)
 (omak. nim. *oromo*)

orthodox (1a-1c, 1e, 2a-2c), **Orthodox** (1d, 1e)

1a. *a* ortodoksinen, puhdas-, oikeaoppinen, oikeita mielipiteitä puolustava, esim. sellaisia, jotka on äskettäin hyväksytty oikeiksi tai jotka ovat jonkin normin mukaisia, alun perin teologiassa, myöh. myös muualla

1b. *a* mielipiteistä tai opinkappaleista: oikea, tosi, hyväksytty tai arvovaltaiselta taholta luotu totuus tai käytäntö, alun perin teologiassa, myöh. myös muualla

1c. *a* "oikeana" pidetty, sovinnainen, hyväksytty

1d. *a* ortodoksinen, kreikkalaiskatolinen

1e. *a* juutalaisuudesta tai juutalaisista: ortodoksi, rabbien raamatunlakien tulkintaan ja sen perushuomioihin viitaten

1f. *a* saksa: (pej. kuv.) jäykkä, periksiantamaton

2a. *s* puhdas-, oikeaoppinen henkilö

2b. *s* ortodoksi, kreikkalaiskatolinen, ks. ORTHODOXY 1

2c. *s* ortodoksijuutalainen, ks. JEW

fr orthodoxe *a, s* (1a, 1d, 2b)
 de orthodox (1a, 1d, 1e, 1f); griechisch-orthodox, orthodox-anatolisch (1d)
 ru ортодоксальный (1a); ортодокс (2b); православный (1d, 2b)

Orthodoxism *s*

(pej.) ortodoksismi, puhdas-, oikeaoppisuus

Orthodoxist *s*

henkilö, joka vaatii ortodoksismia, oikeaoppisuutta

Orthodoxy *s*

1. ortodoksisuus, kreikkalaiskatolisuus, sen doktriinit ja opit; yksi kristillisen kirkon päähaaroista 1000-luvulla tapahtuneen jakaantumisen jälkeen, vrt. ROMAN CATHOLICISM

2. ortodoksia, oikea-, puhdasoppisuus

3. ortodoksijuutalaisuus, vrt. JUDAISM 2, ORTHODOX 2c

fr Orthodoxie *f* (1, 2)
 de Orthodoxie *f* (1); (2, myös pej.)

Osset ks. OSSETIAN

Ossetan, Ossete ks. OSSETIAN**Ossetian, Ossetan, Osset, Ossete, Ossetic**

1. *s* Venäjä (Pohjois-Ossetian autonominen tasavalta, n. 52 % väestöstä), Georgia (Etelä-Ossetian autonominen tasavalta, n. 66 % väestöstä), Keski-Aasia: osseetti, kaukasialaiskansan⁵⁰ jäsen. Kansa koostuu useista heimoista, joista digorit muodostavat noin 40 % ja ovat sunnimuslimeja, ironit kristittyjä ja tualit ortodokseja ja omaksuneet voimakkaasti georgialaisia vaikutteita. Alun perin vuoriston karjankasvattajia ja tasangoilla maanviljelijöitä mutta vuoden 1917 vallankumouksen jälkeen Pohjois-Ossetia alkoi teollistua (vuori-, puu- ja elintarviketeollisuus) ja Etelä-Ossetian maataloutta tehostettiin, mikä merkitsi paimentolaisten muuttoa vuorilta laaksoihin. Digorit karkotettiin II maailmansodan aikana Keski-Aasiaan ja vain osa on palannut sittemmin takaisin. Georgian itsenäistyessä Venäjältä 1990-luvun alussa osseetit taistelivat itsenäistymistä vastaan uskoen Venäjän vallan alla paremmin säilyttävänsä autonomiansa. Osseeteilla on ollut ristiriitoja ja taisteluja inguušien kanssa maista, jotka luovutettiin Ossetialle, kun inguušit karkotettiin maailmansodan aikana. Myös Venäjän puolella on ollut väkivaltaisia yhteenottoja venäläisten kanssa. (ks. SUNNI, GEORGIAN 1, INGUSH 1, ORTHODOXY)

2. *s* osseetti, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisten kielten indoiranilaisen kieliperheen iranilaiskieliin ja on ainut nyk. puhuttava muinaisten länsiskyyttien kielistä. Kieli on kehittynyt vuoriston eristäytyneisyydessä ilman islamin vaikutusta. Se jakaantuu kahteen murteeseen, arkaaiseen luoteisosseettiin (digor) ja itäosseettiin (iron), johon 1800-luvulla luotu, kyrillisin kirjaimin kirjoitettu, kirjakielikin perustuu. Osseeteilla on paljon kansanrunoutta ja oma kansallisepos. (ks. CYRILLIC)

3. *a* osseetti-, ossetialainen, alueeseen, kansaan tai kieleen liittyen

fr ossète, osse *m, a* (2, 3a)

de Osseten, Ossen *mon* (1); Ossetisch *n* (2)

ru осетин, осетинка (1); осетинский язык (2)

Ossetic ks. OSSETIAN**Ostiac, Ostiack** ks. KHANT**Ostyak** ks. KHANT**Ostyak Samoyed** ks. SAMOYED**Oulof** ks. WOLOF**Ovaherero** ks. HERERO**Ovahimba** ks. HERERO**de Ossi** *m*

Saksa: (puh.) ossi, itäsaksalainen, entisen DDR:n asukas, derkku, vrt. WESSI

de Ostjude, Ostjudin *s* (vrt. JEW)

Itä-Euroopan (ei-saksanmaalainen) juutalainen

de Ostler, Ostlerin *s*

(pej.) derkku, itäsaksalainen, entisen DDR:n asukas, vrt. WESTLER

⁵⁰ Osseettien sanotaan olevan muinaisten skyyttien, sarmatien ja alanien jälkeläisiä. Osseeteilla oli kaukasialaiskansoille tyypillinen feodaalijärjestelmä (aateliset, vapaat, maanviljelijät, kuuliaisat, orjat), minkä ansiosta alueelle muodostui mahtavia, tiukkoja sääntöjä noudattavia suurperheitä, jotka vielä nykyisinkin osittain asuvat linnoitusmaisissa rakennuksissa. Järjestelmä heikkeni mongolien valloitettua alueen 1200-luvulla, jolloin osseetit karkotettiin hedelmällisiltä tasangoilta vuoristolaaksoihin. Mongolivaltakunnan hajottua syntyi useita suuria yhteisöjä. Alue liittyi Venäjään 1774. Neuvostovallan alettua Etelä-Ossetian autonominen alue perustettiin 1924 ja Pohjois-Ossetian autonominen tasavalta 1936.

Ovambo, Ambo, Avamba, Avambo, Ovampo *s*

1. Namibia (pohjoisosa), Angola (pohjoisosa): ovambo, maanviljelyä harjoittavan ja kaivos-työläisinä toimiva kristityn bantukansan⁵¹ jäsen. Ovambojen suurimmat heimot ovat kwanyama ja ndonga ja he ovat kavangojen sukulaiskansa. Ovambot ovat Namibian suurin väestöryhmä (50 %), joka on sortanut vähemmistöryhmiä (ks. BANTU, OKAVANGO). Namibiassa ovambot ovat olleet siirtotyöläisinä ympäri maata ja saaneet siten vaikutusvaltaa koko maassa. Puolueista vallassa oleva SWAPO on suurelta osin ovambojen vallassa.

2. ambo, ovambo, ndonga, ošindonga, ko. kansan kieli, joka on kehittynyt kwanyamojen ja ndongojen kielestä ja kuuluu bantukieliin; käyt. Ambomaalla virastokielenä (ks. BANTU 1)

fr	Ovambo <i>s</i> (1)
de	Ambo, Ovambo <i>m</i> (1); Ambo <i>n</i> (2)
ru	овамбо, амбо (1); язык амбо

Ovampo ks. OVAMBO**Ovatjimba Herero** ks. HERERO**Ovimbundu** ks. MBUNDU**Paddy** *s*

1. (pej.) irlantilainen, ks. IRISH
2. irlantilainen viskimerkki tai siitä tehty juoma; joskus irlantilainen viski yleensä
3. (pieni alkuk.) hanslankari
4. mustien käytt. englanti: valkoinen (ks. WHITE, BLACK)
5. useita muita merkityksiä, esim. *Paddy Wester* - (slg.) kokematon merimies, *paddy wagon* - USA, Australia: (slg.) mustamaija, poliisiauto
6. *a* tyynymäinen, pehmeä, myös mukava ja itseensäytyväinen

de	Paddy <i>m</i> (1) (leik.)
----	----------------------------

(Padraig, Patrick - yleinen etunimi Irlannissa)

Paddyism, Irishism *s*

irlantilainen erikoisuus

Pahlavi, Pehlavi, Pehlevec, Pehlevi, Pehlevian, Pehlvi *s*

pehlevi, pahlavi, keskipersia, zarahustralaisten antama nimitys kirjoitustavalle, jolla pyhien kirjojen muinaiset käännökset kirjoitettiin persiaksi, sekä joillekin muille saman aikakauden töille. Nyk. pehlevi tarkoittaa kirjoitettua muinaista persian kieltä yleensä tai pikemminkin kirjoitustapaa, jota käytettiin Persiassa Sassanidi-kuninkaiden aikana 200-600-luvuilla (vrt.

---

⁵¹ Ovambot saapuivat nyk. Namibian pohjoisosaan koillisesta Keski-Afrikasta 1500-luvulla työntäen maassa asuneet sanit ja damarat tieltään autiomaahan ja vuoristoon (ks. SAN, BERGDAMARA). 1900-luvun alussa ovambot vastustivat kiivaasti siirtomaavallan tuloa.

PARSEE 2). Vapaasti ilmaistuna - vanha persia (en *Old Persian*).

fr pahlavi *m*
 de Pehlewi *n*, mittelpersische Sprache
 ru пехлеви, среднеперсидский язык
 (fa *Pahlaví* - parthialainen⁵²)

Pai, Po, Bai, Min-chia *s*

1. Kiina (eteläosa; Yunnanin koillisosa): pai, pitkälle kiinalaistuneen vähemmistökansan⁵³ jäsen. Pait muodostavat Yunnanin maakunnan toiseksi suurimman ryhmän jiden jälkeen (noin 35 % maakunnan väestöstä) (ks. LOLO) ja verrattain suuren (14.) vähemmistöryhmän koko maassa. Useiden uskontokuntien (luonnonuskonnot, taolaisuus, buddhalaisuus, kristinusko) kannattajia. Nimitykset pai ja po ovat omakielisiä, kiinalaiset kutsuvat heitä nimellä *min-chia* ja virallisissa yhteyksissä ryhmän nimi on pinyin-kirjoitustavan mukaan bai (ks. PINYIN, TAOISM, BUDDHISM).

2. pai, ko. kansan kieli, joka kuuluu tiibetiläis-burmalaisten kielten ji-kieliin (ks. LOLO 2); kirjakieli on luotu aivan äskettäin

fr Pai, Bai
 de Pai, Po, Bai, Mincia, Mintschia, Mindja *m*
 ru бай, байцзы, байни *mon*; миньцзя (ark.)
 (omak. nim. *pai, po*)

Pakeha *s*

Uusi Seelanti: (pej.) pakeha, valkoinen, maorien antama nimitys (ks. MAORI 1)

Pakhto ks. PASHTO

Pakhtun ks. PATHAN

pale-face *s*

1. Pohjois-Amerikka: (pej.) kalpeanaama, valkoinen, intiaanien käytt. nimitys (ks. INDIAN, AMERINDIAN, WHITE, RED MAN, RED SKIN)

2. saksa, venäjä: kalpeakasvoinen, tavallista vaaleaihoisempi ihminen

fr visage pâle
 de Bleichgesicht *m* (us. leik.) (1, 2)
 ru бледнолицый (kirj.) (1, 2)

Paleoimeroljites *mon*

Kreikka: uskonnollinen vähemmistö, joka muodostaa noin 5 % maan väestöstä. Ryhmän rituaalit ovat perinteisempiä kuin ortodoksien ja he noudattavat juliaanista kalenteria, kuten Venäjän ortodoksit. Ryhmä on joutunut monenlaisen syrjinnän kohteeksi. (vrt. ORTHODOXY)

Palestinian *s*

1. ent. Palestiinan asukkaat

⁵² Viittaa Parthian valtakuntaan Kaspian meren itä- ja kaakkoispuolella n. 500 e.a.a. - 226 j.a.a. Kreikkalaiset ja roomalaiset tarkoittivat Parthialla Irania.

⁵³ Pait ovat olleet ryhmänä olemassa jo Nan-Chaon kuningaskunnan aikana 500-800-luvulla.

2 Jordania, Syyria, Israel (Gaza, Länsiranta, Golan), Libanon, Iran, Irak, Libya, Egypti, Qatar, Kuweit, Bahrein: palestiinalainen, ent. Palestiinan alueilta (Israelin miehittämältä Jordan-joen länsirannalta) kotoisin olevan sunnimuslimikansan jäsen (ks. SUNNI, SYRIAN 1a). Palestiinalaiset haluavat perustaa Palestiinan valtion ko. länsirannalle. Monet palestiinalaiset ovat nyk. pakolaisina useissa eri arabimaissa, joissa he Jordaniaa lukuunottamatta eivät ole saaneet maan kansalaisuutta.

fr Palestiniens *m*
 de Palästinenser, Palästinenserin
 ru палестинец, палестинский араб, фалястын
 (omak. nim. *falastyn*)

Pamues (es) ks. FANG

Panafricanism *s*

1. yleisafrikkalainen nationalismi, käsitys, että afrikkalaiset muodostavat yhden kansakunnan
 2. panafricanismi, poliittinen liike, joka pyrkii koko Afrikan tai sen jonkun osan, esim. Länsi-Afrikan valtiolliseen yhdistämiseen

fr panafricanisme *m*
 de Panafrikanismus *m*
 ru панафриканизм
 (el *pan* - kaikki)

Panamericanism *s*

panamerikanismi, poliittinen liike, joka pyrkii lähentämään Amerikan valtioita ja parantamaan niiden välisiä suhteita

fr panaméricanisme *m*
 de Panamerikanismus *m*
 ru панамериканизм

panarabism *s*

1. panarabismi, käsitys, että arabit muodostavat yhden kansakunnan, arabinationismi
 2. poliittinen liike, jonka tavoitteena on yhdistää valtiollisesti kaikki arabimaat.

fr panarabisme *m*
 de Panarabismus *m*

Pan-Caucasian *a*

pankaukasialainen, Kaukasian sodan (1825-1859) ajoilta peräisin oleva kaukasialaisten muslimikansojen kansallisuusliike (ks. myös KUMYK)

pan-ethnic *a*

etnisten ryhmien välinen, heille yhteinen, esim. Mauritius *no pan-ethnic, nationalist, or humanist alternative to religious burial*

Pan-Indian, pan-Indian *a*

intiaanien yhdistymiseen liittyvä, esim. *pan-Indian political revindication*

de panindianisch *a*

pan-indigenous *a*

alkuperäiskansoille yhteinen, alkuperäiskansojen yhdistymiseen liittyvä, esim. *pan-indigenous political identity*; vaikeutena suuret eroavaisuudet eri alkuperäiskansojen asemassa ja sosiaalisissa oloissa

Panjabi ks. PUNJABI

de **Panislamismus** *m*

1800- luvulla: panislamismi, pyrkimys kaikkien islamilaisten kansojen yhtymiseen

Panslavism *s*

(hist.) panslavismi, poliittinen ja kulttuurinen liike, joka aluksi painotti slaavilaisten kansojen välisiä siteitä, mutta on myöhemmin liitetty pääasiassa Venäjän laajentumispyrkimykseen; vrt. SLAVOPHILISM

fr	panslavisme <i>m</i>
de	Panslawismus <i>m</i>
ru	панславизм

pariah *s*

1. Etelä-Intia: hyvin alhaisen kastin jäsen, erit. Madrasissa, jossa pariat olivat eurooppalaisten palvelijoina
2. Intia: paria, paaria, mikä tahansa alhainen kasti; eurooppalaiset käyttivät nimitystä myös merkityksessä kastiton, kastien ulkopuolinen
3. (pej.) paaria, oikeudeton, yhteiskunnan hylkiö (halveksitusta tai hyljeksitystä ihmisestä tai eläimestä)

fr	paria (1, 3)
de	Paria <i>m</i> (1, 2, 3)
ru	пария (1, 3)

(tamili: *paraiyar* - rumpali, koska hindujuhlien rumpalit kuuluivat kaikkein alimpiin kasteihin)

Parsee, Parsi; Guebre, geber

1. *s* Intia (Maharajastan, Gujarati): parsi, parsilainen, niiden persialaisten jälkeläinen, jotka pakenivat 600-700-luvuilla muslimien vainoa Intiaan ja jotka ovat pysyneet uskossaan, zarahustralaisuudessa, ks. ZOROASTRIANISM, FARSI 1a. Venäläislähteiden mukaan *guebre-* tai *geber-*nimitys on käytössä Persian zarahustralaisista ja *parsi* Intian zarahustralaisista.
2. *s* sassanidikuninkaiden aikainen Persia (200-600-luvuilla): persian kieli, ks. myös FARSI 1b
3. *a* parsi-, parsilainen, edellisiin liittyen, ks. myös FARSI 3

fr	parsi, parsie <i>s, a</i> (1, 2, 3)
de	parsisch <i>a</i> (3)
ru	парс (1); гебры <i>mon</i> (1)

Parseeism, Parsiism

parsismi, parsilaisuus, ks. ZOROASTRIANISM

fr	Parsisme <i>m</i>
de	Parsismus <i>m</i>
ru	парсизм

Parsi ks. PARSEE

Parsiism ks. PARSEEISM

particularism *s*

1. (pol.) partikularismi, osavaltion, kansanosan, tms. pyrkimys mahdollisimman suureen itse-
näisyyteen
2. (teol.) partikularismi, Jumalan käsittäminen vain yhden kansan jumalaksi
3. ehdoton omistautuminen omalle puolueelle, lahkolle tai kansalle
4. useita muita merkityksiä

fr   particularisme *m* (2)
de   Partikularismus *m* (us. pej.)

Parziwan

afganistanintadžikki, ks. TAJIK

de   Farsiwan, Perser *m*

Pascuan *s*

1. Pääsiäissaari: paskuan, polynesialaisten ja eurooppalaisten jälkeläinen
2. kirjoitusjärjestelmä, jota ko. kansa käyttää

Pashto, Pakhto, Pushtoo, Pushto, Pushtu *s*

afgaani, paštu, pasto, puštu, pataanien kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisten kielten itäirani-
lasiin kieliin yhdessä mm. tadžikin ja balutšin kanssa (ks. INDO-EUROPEAN, PATHAN,
BALUCH 2, TAJIK 2). Paštunkielistä runoutta on olemassa 1600-luvulta alkaen. Kieltä kirjoj-
tetaan arabialaisin kirjaimin.

fr   afghan *m*
de   Paschto, Paschtu *n*
ru   афганский язык, язык пушту, язык пашто

Pashtun ks. PATHAN

Passamaquoda ks. PASSAMAQUODDY

Passamaquoddy, Passamaquoda, Pesmaquady *s*

1. *s* Yhdysvallat (Maine, New Brunswickin lounainen rajaseutu): passamaquoddi, pohjoisval-
tioiden intiaaneihin lukeutuvan intiaanikansan⁵⁴ jäsen. Kaikki passamaquoddit ovat valkoista
syntyperää ja kielen osaaminen on vähentynyt, mutta henkistä perinnettä on säilynyt. Intiaani-
asioissa passamaquoddeilla on penobscot-abinakien kanssa yhteinen puheoikeuden omistava
edustaja Mainin lainsäätäjäkunnassa. Nämä kaksi kansaa voittivat myös v. 1980 Yhdysvaltoja
vastaan käymänsä oikeusjutun riistetyistä maistaan ja ovat korvausten ansiosta vaurastumassa,
joskin alkoholi on suuri ongelma. Passamuoddeja on noin 1000 henkeä (1971). (ks. INDIAN,
AMERINDIAN, INDIGENOUS, INDIANS OF NOTHERN STATES, ABENAKI)

---

⁵⁴ Tällä kansalla ei koskaan ollut klaanijärjestelmää, ja kansa oli perinteisesti micmacien vihollisia. He olivat
myös hyvissä väleissä ranskalaisten kanssa, mutta eivät juuri sekaantuneet englantilaisia vastaan käytyihin sotiin.
Passamaquoddit ovat asuneet Mainin resevaatissa v:sta 1794 lähtien, jota ennen kulkutaudit olivat pahasti
vähentäneet väkilukua. (ks. INDIANS OF NOTHERN STATES)

2. *s* passamaquoddi, ko. kansan kieli, joka kuuluu algonkinin-mosan kielikunnan algonkinin-ritwan kieliperheen algonkinkielten itäiseen ryhmään yhdessä mm. abenakin ja moheganin kanssa (ks. ABENAKI 2, MOHEGAN 2)

fr Passamaquoddys *mon* (1)
(omak. nim. *passamaquoddy* - hyvä seitivesi)

Pasto *s*

1. Kolumbia, lounaisosan vuoristo: Pasto, kaupunki
2. Kolumbia: pasto, intiaaniryhmän kieli, joka on säilyttänyt tarinankerrontaperinteensä, jonka avulla ryhmän historia muotoutuu (tyystin eri kieli kuin PASHTO)

Pathan, Pakhtun, Pashtun *s*

Pakistan (luoteisosa), Afganistan (etelä- ja itäosa): pataani, afgaani, pitkäkasvuisen ja sinisilmäisen, kukkuloilla asuvan ja šiialaisuutta kannattavan kansan⁵⁵ jäsen; puhuvat paštua. Pataanit muodostavat noin puolet Afganistanin väestöstä ja jakaantuvat siellä heimoihin. Heimot taas muodostavat heimoliittoja: durranit ja ghilzait. Kylissä on päällikkönä "malik" ja kyläneuvosto eli jirgha sekä hengellisenä johtajana mullah (ks. PASHTO; PUSHTUNWALI, SHIA). Venäläislähteiden mukaan nimitys puštun (*mon* paštany) on käytössä alueen länsiosissa ja puhtun (*mon* pahtany) itäosissa.

fr Pachtou, Pathan *m*
de Paschtun, Pathan *m*
ru пуштун, паштаны, пухтун, пахтан; патан (ark.)

Pathay ks. HUI

Pehlavi ks. PAHLAVI

Pehlevec ks. PAHLAVI

Pehlevi, Pehlevian, Pehlvi ks. PAHLAVI

Pei ks. MANDARIN

Penan ks. DYAK

Pentecost *s*

1. hellenistinen nimi juutalaisten sadonkorjuujuhla (Vanha Testamentti: *Feast of Weeks*)
2. helluntai, kristillisen kirkon 7. sunnuntai pääsiäisen jälkeen, jota vietetään sen kunniaksi, että Pyhä Henki laskeutui opetuslasten ylle helluntaipäivänä (helluntaipäivä *Whit Sunday*; helluntain aika *Whitsuntide*)
3. (kuv.) Pyhän Hengen lahja tai olosuhteet, joissa se ensimmäisen kerran annettiin

---

⁵⁵ Pataanit mainitaan ensi kerran 1000-luvulla. Afganistanista Pakistaniin he muuttivat 1200-1500-luvulla.

4. saksa: pääsiäisen ja helluntain välinen ajanjakso

fr	pentecôte <i>f</i> (1, 2)
de	Pfingsten <i>n</i> , Pfingstfest <i>n</i> (2); Pentecoste <i>f</i> (2, 4)
ru	троица, троицын день, пятидесятница (2)

(ei *pentecoste (hemera)* - 50:s päivä pääsiäisestä)

pentecostal *s, a*

1a. *s* Englannin kirkko aik.: (tav. *mon*) lahjoitukset, jotka seurakuntalaiset antoivat papille tai alempi kirkko emokirkolle helluntain aikoihin

1b. *s* helluntailainen, ks. PENTACOSTALIST

2a. *a* helluntai-, helluntaiseen liittyen, kuin helluntai ensimmäisen kerran (ks. PENTACOSTE 2)

2b. *a* heterogeeninen, sitä kansojen sekoitusta muistuttava, joka vallitsi Jerusalemissa ensimmäisenä helluntaina

2c. *a* helluntailainen, helluntalaislahkoihin ja helluntailaisiin liittyen; us. iso alkuk. osana liikkeen tai lahkon nimeä: *Pentacostal movement*, *Pentecostal sect*, ks. PENTACOSTALISM

Pentecostalism *s*

helluntailaisuus, helluntailiike, kristilliset lahkot ja yksilöt, jotka korostavat Pyhän Hengen armolahjoja sellaisena kuin ne ensimmäisen kerran saatiin ja pyrkivät ilmaisemaan uskonnolliset tunteensa estottomasti (esim. käsiä taputtamalla, huutamalla ja puhumalla kielillä).

Helluntalaisten käsitykset ovat usein fundamentalistisia, ja he väittävät, että kaikkien kristittyjen pitäisi etsiä hengessä kastamista, jota kielillä puhuminen ilmaisee. (ks. PENTACOSTE 2, FUNDAMENTALISM)

fr	pentecôtisme <i>m</i> , Mouvement des pentecôtistes
de	Pfingstbewegung <i>f</i> , Jesus-People-Bewegung <i>f</i>

Pentecostalist *s, a*

1. *s* helluntailainen, helluntalaisuuden kannattaja

2. *a* helluntailainen, helluntalaisuuteen liittyen

fr	pentecôtiste <i>m, a</i> (1, 2)
de	pfingstlerisch <i>a</i> (2)

people *s*

1a. *yks* ihmiset (kollektiivisena)

1b. *mon* kansat, esim. *Peoples of the Sea* - Muinainen Egypti: eri mereltä kotoisin oleville siirtolaiskansoille annettu nimitys⁵⁶

2a. *mon* henkilöt, jotka kuuluvat jhk paikkaan tai jotka muodostavat yhteisön, seurakunnan tai luokan

2b. *People of the Book* - yhteisö, jonka uskonto liittyy Jumalan antamaan kirjaan, erit. juutalaiset ja kristityt muslimien ajattelussa (ks. AHL AL-KITAB)

3a. kuninkaan tai muun hallitsijan alamaiset, Jumalan, Jeesuksen tai Pyhän Hengen palvelijat, seurakunta tms.

3b. asejoukkojen, työläisten, eläkeläisten, palvelijoiden tai orjien joukko, yhteisö, myös (nyk. harv.) laivan miehistö, sotajoukot, sotilaat

3c. heimon, klaanin, perheen, yhteisön, kirkon jne. jäsenet kokonaisuutena, erit. kansakoulussa tai yliopistossa: jonkun vanhemmat, siskot, veljet ja muut sukulaiset kotona; *people-in-law* - avioliiton kautta saadut sukulaiset

⁵⁶ Asuttivat osia Egyptistä, Syyriasta ja Palestiinasta 19. ja 20. dynastian aikana.

4a. jkn yhteisön ihmismassat erotuksena aatellisista, hallitsevasta luokasta tai virkamiesluokasta

4b. (joskus) maallikot (*the lay people*) virkamiesten vastakuntana, us. kuitenkin seurakuntalaiset

4c. USA:n jotkut osavaltiot: (us. iso alkuk.) (lakit.) englannin Kruunua (*Crown*) vastaava nimitys

5. (pol.) kansa, ihmisistä muodostunut kokonaisuus, joka muodostaa yhteisön, heimon, rodun tai kansakunnan, erit. demokraattisissa valtioissa valitsijat, vars. kommunistisissa ja sosialismissa instituutioihin liittyen (vrt. NATION, RACE, ETHNICITY, ETHNIC GROUP)

6a. ihmiset, miehet tai naiset yleensä

6b. USA: yksilö, henkilö

7. (hieman pej.) esim. passiivin ilmaisuun, esim. *people say that...* tai *to give people what they want*

fr *peuple m*

de *Leute mon (1a); Volk n (5)*

ru *люди mon (1a); народ (5)*

people v

kansoittaa, asuttaa

People of Book ks. AHL AL-KITAB

people of colour mon

värilliset, vrt. MULATTO

fr *gens de couleur mon*

persecution s

1. vaino, vainoaminen, erit. kuoleman, kidutuksen tai sakkojen käyttö uskonnollisen tai muun mielipiteen kannattamisesta, tav. näiden mielipiteiden hävittäminen tai tukahduttaminen

2. ahdistelu, kiusanteko, jatkuva tai sitkeä loukkaaminen ja kiusanteko; käyt. joskus humoristisesti neuvonantajien, kerjäläisten, kosijoiden jne. kiusallisesta tungettelevuudesta

fr *persécution f (1)*

de *Verfolgung f (1)*

ru *преследование (1)*

Persian

1. *s* persialainen, Persian eli Iranin (syntyperäinen) asukas (ks. FARSI 1c)

2. *s* persia, persian kieli (ks. FARSI 2)

3. *a* persialainen, Persiaan, sen asukkaisiin tai kieleen liittyen

4. *s* arkkitehtuuri: ihmishahmoinen pylväs

5a. *s* silkkikangas

5b. *s* persialainen matto

fr *persan m (2)*

de *Iraner, Iranerin (1); Neupersisch (2); persisch (3)*

ru *персиянин, персиянка; иранец, иранка (1); новоперсийский язык (2); персийский, иранский (3)*

Persianization s

persialaiseksi (ulkonäöltään, rakenteeltaan jne.) muuttaminen

persianize *v*

muuttaa persialaiseksi tavoiltaan ja kieleltään

Persic

1. *s* ks. FARSI 2
2. *a* sama kuin PERSIAN 3

Pesmaquady ks. PASSAMAQUODDY

Peulh ks. FULANI

Peyotism *s*

Yhdysvaltojen ja Kanadan intiaanit: peyotismi, uskonnollinen kultti, jossa peyote-kaktusta käytetään sakramentaalisesti yöllisen mietiskelyn yhteydessä. Kultti yhdistää preeriantiaanien perinnettä, apassien ja Meksikon intiaanien uskomuksia katolisen uskon aineksiin. Etiikka on kristillinen ja intiaanien veljeyden periaate on keskeistä.⁵⁷ Peyotismi on levinnyt viranomais-ten vastustuksesta huolimatta preerian kansojen keskuuteen ja Kalliovuorten länsipuolelle aina Kanadan pohjoisosia myöten. Jotkut osavaltiot (Washington, Utah, Pohjois-Carolina, New York) pitävät jopa itse peyote-kaktuksesta saatavan aineen hallussapitoa rangaistavana. Nyk. *Native American Church of North America* on yksi vaikutusvaltaisimmista panintialaisista liikkeistä (ks. INDIAN, AMERINDIAN, PAN-INDIAN).

de   Peyotekult *m*, Peyotereligion *f*

Philippine *a*

filippiiniläinen, saariin, valtioon tai asukkaisiin liittyen, sama kuin FILIPINO 2

Philippinen Independant Church ks. AGLIPAYA

pidgeon ks. PIDGIN

pidgin, pidgeon, pigeon, pidjin, pidjun *s*

1. pidgin, yksinkertaistettu kahden tai useamman kielen sekakieli, jota erit. kahta eri kieltä puhuvat käyttävät keskinäisessä kaupankäynnissä
2. virheellinen, yksinkertaistettu kieli⁵⁸
3. erit. Kiinan satamakaupungeissa (Hongkong, Shanghai), mutta myös mm. Kamerunissa ja Nigeriassa puhuttu pidginenglanti, *Pidgin English*
4. Itä- ja Keski-Afrikka: pidginsuahili, suahilin ja paikallisten kielten sekoitus
5. Vanuatu (saari Australian koillispuolella): pidgin-kieli, josta käyt. nimitystä bislama
6. *v* saksa: puhua ammattislangia niin, etteivät muut ymmärrä

fr   petit-nègre *m* (1, 2)

de   Kauderwelsch *n* (1); kauderwelschen *v* (6); vrt. WELSCH
(en *business language*)

⁵⁷ Peyotismin kehittivät Oklahomassa comanchit ja kiowat 1880-luvulla.

⁵⁸ Esim. petit-nègre:ssä ei käytetä verbeistä muita kuin infinitiivimuotoja: *Moi pas vouloir toi venir* Minä ei haluta sinun tulla. Kirjakielellä: *Je ne veux pas que tu viennes*.

pidjin, pidjun ks. PIDGIN

pigeon ks. PIDGIN

Pilipino *s, a*

1. *s* pilipino, filipino, filippiiniläisten kirjakieli ja maan virallinen kieli, joka on kehitetty tagalogista (ks. TAGALOG). Filipino on ollut koulukielenä vuodesta 1973, vaikka itse nimitys otettiin käyttöön vasta 1987. (ks. FILIPINO)

2. *a* pilipinolainen, kieleen liittyen

fr pilipino *m* (1)

de Filipino, Pilipino *n* (1)

Pinyin, Pin-yin, Pin-Yin *s, a*

pinyin, kiinan kielen latinalainen aakkosto, joka perustuu mandariinikiinan Pekingin murteen mukaiseen ääntämykseen. Kirjaimisto hyväksyttiin kaikkeen viralliseen käyttöön v. 1979⁵⁹. Standardisoinnin myötä Pekingin murre on virallistunut Kiinan yleiskieleksi ja kansallisten kielten ääntämys ja kirjoitustavat ovat yhtenäistyneet.

de Pinyin *n*

Plain Indians, Indians of the Plains

Yhdysvallat, Kanada (Mississipiltä Kalliovuorille ja Saskatchewan keskiosasta Texasiin): preeriaintiaanit, tasankojen intiaanit, jotka joskus jaetaan preerian maanviljelijä- ja metsästäjäintiaaneihin. Maanviljelijöiden kulttuuripiiriin kuului v. 1980 noin 45 000 intiaania, kun dakotoihin kuuluvia tetoneja ei oteta mukaan, ja metsästäjien kulttuuripiiriin noin 90 000 henkeä ilman preerialla asuneita ojibway- ja cree-intiaaneja. Maanviljelijöihin kuuluvat mm. Oklahoman pawneet ja osagit, Nebraskan koillisosan omahat sekä molempien osavaltioiden poncat, Pohjois-Oklahoman ja Kansasin iowat sekä siouxeihin kuuluvat dakotat (Dakota, Minnesota, Nebraska sekä Kanadan Manitoba ja Saskatchewan). Pawneista suuri osa puhuu vielä omaa, irokeesikielten caddoanin ryhmään kuuluvaa kieltään, kun taas öljytuloilla vaurastuneet osagit ovat täysin sulautuneet valkoisiin ja heistä vain harva osaa vielä kieltä. Samoin iowat ovat kadottaneet kielensä, vaikka polveutuvatkin lähes pelkästään intiaaneista. Omahien vanhoilla riiteillä on edelleen suuri merkitys peyotismiin ohella ja poncien joukosta on löytynyt monia tärkeitä intiaaniliikkeen johtajia. Dakotat ovat tämän ryhmän suurin kansa: 1980-luvulla heitä arvioitiin olevan noin 60 000, ja heidän siouxkieliin kuuluva kielensä on myös parhaiten säilynyt (ainakin 15 000 puhujaa 1970-luvulla).

Preerian metsästäjäintiaanit taas olivat sotureita ja biisoninmetsästäjiä, joiden kulttuurin paras kukoistuskauti alkoi vasta valkoisten tultua mantereelle ja tuotua sinne hevosen. Heihin kuuluvat mm. Lounais-Oklahoman komanssit (en *Comanche*), Oklahoman länsiosan ja Länsi-Wyomingin arapahot, Oklahoman ja Montanan cheyennet, teton-dakotat, Etelä-Montanan apsaroket, Länsi-Albertan kivi-intiaanit, ns. preeriacreet, Montanan ja Albertan mustajalat sekä Albertan länsiosan sarsit, joiden kieli on läheistä sukua apassille. Näistä omaa kieltään puhuivat 1970-luvulla puolet komansseista, noin kolmasosa arapahoista, pääosa cheyenneistä ja mustajaloista, valtaosa apsarokeista sekä sarsit. Myös kivi-intiaanit ovat pyrkineet säilyttämään kulttuuriaan. Komanssit olivat kyllä peyotismiin perustajia, mutta heidän keskuudessaan

---

⁵⁹ Latinalaisen kirjoitustavan uudistus alkoi jo vuonna 1913, mutta työ oli usein pysähdyksissä, kunnes kommunistinen johto kiirehti sitä. Uudistus hyväksyttiin 1956, kirjoitustapaa korjattiin vielä 1958 ja viralliseen käyttöön se otettiin 1979.

se ei koskaan saanut kovin suurta valtaa. Sen sijaan monet cheyennet ovat peyotismien kannattajia. (ks. OJIBWAY, CREE, PEYOTISM, TETON, CREE, APACHE, SHOSHONE)

fr Indiens des Plaines
de Prärie- und Plains-Indianer

Plateau Indians

Yhdysvallat (Montanan länsiosa, Idaho, Oregon, Washington), Kanada (Brittiläinen Kolumbia): Columbian ylängön intiaanit. Tähän kulttuuripiiriin kuuluvat mm. sališit, kutenait (en *Kootenay*), spokanet, sahaptinit (fr *Nez Percés*), yakimat, okanaganit, lillooetit, ntlakyapamukit eli Thopsonjoen intiaanit ja šuswapit. Sališeja lukuunottamatta kaikki nämä ryhmät ovat säilyttäneet kielensä ja osan perinteistään. Lillooetien, ntlakyapamukien ja šuswapien keskuudessa on ollut aktiivisia intiaaniliikkeen kannattajia. V. 1980 kulttuuripiirin kansoja oli noin 45 000 henkeä.⁶⁰

de Plateauindianer

plurinational state

monikansallinen valtio, valtio, jonka väestö koostuu useista eri kansallisuuksista tai etnisistä ryhmistä, erotuksena kansallisvaltiosta, ks. NATION-STATE

de Vielvölkerstaat *m*, Nationalitätenstaat *m*
ru многонациональное государство

Po ks. PAI

pogrom *a, s*

1. *s* pogromi, järjestetty joukkomurha jonkun ryhmän tai luokan hävittämiseksi, alun perin ja erit. juutalaisia koskien, vrt. JEW-BAITING
2. *s* yleisesti: järjestetty ja virallisesti siedetty hyökkäys minkä tahansa yhteisön tai ryhmän kimppuun, myös kuvaannollisesti
3. *a* pogromi-, ed. liittyen
4. venäjä: (puhek.) täydellinen epäjärjestys, hävitys

fr pogrom, pogrome *m* (1)
de Pogrom *m, n* (2)
ru погром (1, 4); прогромный (3)

(ru: *pogrom* - hävittäminen; rajuilma; koska ensimmäiset pogromit järjestettiin juutalaisia vastaan Venäjällä)

pogrom *v*

tappaa ihmisiä joukoittain pogromissa; hävittää jokin paikka pogromissa

⁶⁰ Tämän kulttuuripiirin intiaanit olivat saaneet vaikutteita rannikon luoteisintiaaneilta ja preerian metsästäjiltä (ks. NORTHWEST PEOPLES, PLAIN INDIANS). Valkoisten kanssa he joutuivat kosketuksiin vasta 1800-luvun alussa lähinnä turkiskaupan myötä. Kristinusko levisi mohawkien välityksellä, joilla katolisuuteen oli sekoittunut intiaanien oman perinteen piirteitä. Jesuiitat ja protestantit tekivät lähetystyötä alueella 1820-30-luvuilta lähtien (ks. JESUIT). Intiaanien ja valkoisten yhteenotot puhkesivat sodaksi vasta vuosisadan puolivälissä ja taisteluita kesti tällä alueella 1877 saakka. Uskonnollisten hurmosliikkeiden seurauksena osa intiaaneista, mm. ns. uneksijat, kieltäytyivät vielä senkin jälkeen menemästä reservaatteihin. Tämän liikkeen vaikutus on vieläkin havaittavissa joidenkin kansojen perinteessä.

pogromed, pogrommed *adv*
 pogromin kokenut, pogromin uhri
 de Pogromopfer *m*

pogromist *s*
 pogromin järjestäjä tai osanottaja, vrt. POGROM
 fr Pogromiste *m*
 ru погромщик

de **Pogromhetze** *f*
 pogromiin yllyttäminen, pogromia edeltävä kiihotuskampanja
 de **Pogromstimmung** *f*
 ilmapiiri, joka helposti voi johtaa pogromiin

pogrommed ks. POGROMED

Polack *s*

1a. *s* puolalainen, Puolan syntyperäinen asukas
 1b. *s* puolanjuutalainen (ks. JEW)
 1c. *s* Pohjois-Amerikka: amerikanpuolalainen
 2a. *s* saksa: itäeurooppalainen, yl. puolalainen tai ukrainalainen työntekijä (ks. POLE, UKRAINAN)
 2b. *s* saksa: (pej.) tyhmyri, tyhmä mies
 2c. *s* ranska: (pej.) esim. *L'était bourré comm un Polack* - oli sikahumalassa.
 3. *a* puolalainen, puolalaista alku- tai syntyperää oleva
 fr Polack *m*, Polak *m* (1, 2c); polack, polak, polaque (3)
 de Polack *m*, Polacke *m* (5a, 5b)
 ru поляк; полька *f* (neutr.); полячка *f* (puhek., hieman pej.)
 (pl *polak* - puolalainen)

Pole, Poyle, Poole *s*

Puola, Ukraina ja Valko-Venäjä (länsiosat, ns. *Marchland Poles*), USA: puolalainen, slaavilaisen kansan jäsen. Puolalaisilla on kansakuntana⁶¹ pitkä historia, vaikka itse maa on aikojen kuluessa joutunut useaan otteeseen muiden valtioiden alaiseksi tai jakamaksi. Katolilaisuus säilytti asemansa jopa sosialistisessa Puolassa. Ukrainan ja Valko-Venäjän puolalaiset ovat 1385 yhdistyneen Puolan ja Liettuan eteläisellä raja-alueella asuneiden, Puolan kulttuuria ylläpitäneiden liettualaisten ja ruteeniaatelisten jälkeläisiä, jotka valtioliiton hajottua onnistuivat säilyttämään hallitsevan vähemmistön aseman Itävalta-Unkarin Galitsiassa. Uuden Puolan valtion synnyttyä 1918 se käsitti myös entiset raja-alueet, mutta toisen maailmansodan alettua alueen vuosisatainen itsehallinto päättyi. Vuosien 1939 ja 1941 välisenä aikana Neuvostoliitto siirsi noin kaksi miljoonaa alueen puolalaista muuanne Neuvostoliittoon, ja toiset kaksi miljoonaa siirrettiin sodan jälkeen varsinaiseen Puolaan, mutta muutamia puolalaisyhteisöjä on alueella yhä jäljellä. (ks. myös POLISH, NAZI, JEW; UKRAINIAN, BELORUSSIAN, LITHUANIAN, RUTHENE; ROMAN CHURCH)

(länsislaavien ryhmä: *polanie* - tasangon ihmiset; *polak*, *polacy*, *mon* - sanasta *pole* - pelto)

⁶¹ Ensimmäinen Puolan kuningaskunta perustettiin v. 966, jolloin ensimmäinen puolalainen prinssi kääntyi kristinuskoon. Piastin ja sittemmin Jagellonien suvut hallitsivat suunnilleen nyk. Puolan kokoista aluetta aina 1500-luvun lopulle saakka. V. 1335 Puola menetti Sleesian alueen Böömilille ja v. 1569 se solmi valtioliiton Liettuan kanssa ja liitti nyk. Baltian, Valko-Venäjän ja Ukrainan alueet itseensä (ks. BOHEMIA, LATVIAN, LITHUANIAN, BELORUSSIAN, UKRAINIAN). Liitto hajosi 1700-luvun lopulla ja alueet jaettiin naapurivaltioiden kesken.

Poless *s*

puolalainen nainen, vrt. POLE

Polish *s, a*

1. *s* puolalainen, ks. POLE

2. *s* puola, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan balttilais-slaavilaisen kieliperheen pohjoisslaavilaisten kielten länsikieliin yhdessä mm. tšekin, slovakin ja sorbin kanssa (ks. INDO-EUROPEAN 1, CZECH 2, SLOVAK 2, SORB 2). Puolan kieli korvasi latinan vähitellen, kunnes sen asema kirjakielenä oli lujittunut kokonaan 1500-luvun loppuun mennessä. Kirjakieli perustuu eteläosan Malepolskan alueen murteeseen. Kieltä kirjoitetaan latinalaisin kirjaimin.

3. *a* puolalainen, maahan ja asukkaisiin liittyen

fr Polonais, Polonaise *s, a* (1, 2, 3)

de Pole, Polin (1); Polnisch, Polnische *n* (2); polnisch (3)

ru поляк, полька (1); польский язык (2); польский (3)

Polish-American *s, a*

1. *s* amerikanpuolalainen, puolalaista alkuperää oleva amerikkalainen, vrt. POLACK

2. *a* (amerikan)puolalainen, ed. liittyen

Polishness *s*

puolalaisuus

de Polentum *m*

polyethnic *s*

polyetninen, monista etnisistä ryhmistä muodostuva, esim. Mauritius - *a polyethnic island state*; vrt. PLURINATIONAL STATE

Polynesian *s*

1a. polynesialainen, Polynesian, Etelänmeren saarten asukas, ko. kansojen ryhmänimitys

1b. Uusi Seelanti: polynesialainen, Polynesiasta, esim. Cookin saarilta, lähinnä teollisuustyöläisiksi maahan muuttanut vähemmistö, jota sekä maorit että valkoiset pitävät alempiarvoisena (vrt. MAORI, PAKEHA)

2. polynesialaiset kielet, kieliryhmä, joka muodostaa oman kieliperheensä malaijilais-polynesialaisessa kielikunnassa ja joka jakaantuu mikronesialaisiin, polynesialaisiin ja melanesialaisiin kieliin (ks. MAORI 2, TONGAN 2, MELANESIAN 2)

fr Polynésien *m* (1a); polynésien *m* (2)

de Polynesier, Polynesierin (1a); polynesische Sprachen *mon* (2)

ru полинезиец, полинезийка (1a); полинезийские языки *mon* (2)

Pomak ks. MACEDONIAN, BULGARIAN

Poole ks. POLE

Pori ks. SANGO 2a

Potur ks. MACEDONIAN

Poyle ks. POLE

Presbyter *s*

1. alkukirkko: presbyteeri, seurakunnan johtaja
2. presbyteerinen kirkko: presbyteeri, presbyteerinen maallikkojäsen kirkkoneuvostossa
3. katolinen kirkko: pappi latinaksi, vrt. CATHOLICISM

fr	Presbytre <i>m</i> (1)
de	Presbyter, Presbyterin (1, 2, 3)
ru	пресвитер (2, 3)

Presbyterian

- 1a. *a* presbyteerinen
- 1b. *a* kahden Skotlannista alkunsa saaneen kirkon reformiliikkeen nimessä: *Reformed Presbyterian Church of Scotland* (1689, sama kuin CAMERONIAN), sekä *United Presbyterian Church* (1842), josta myöhemmin tuli *United Free Church of Scotland*
- 1c: *a* presbyteerinen luonne
2. *s* presbyteriaani, presbyteeriläinen, presbyteerisen kirkon jäsen (ks. PRESBYTERIANISM)

fr	presbytérien, presbytérienne <i>a, s</i> (1a, 2)
de	presbyterial <i>a</i> (1a); Presbyterianer, Presbyterianerin (2)
ru	пресвитериан (2)

Presbyterianism *s*

Skotlanti, USA: presbyteeriläisyys, uskonnollinen reformisuuntaus, jolle on olennaista seurakuntien ja kirkon itsehallinta suuremman hierarkian sijasta. Ainut virka on presbyteeri ja seurakunnan asiat ovat maallikkoenemmistöisen neuvoston päätettävänä. Presbyteeriläisyys on vaikuttanut myös luterilisten kirkkojen hallintojärjestelmän kehitykseen. (ks. PRESBYTER)

fr	presbytérianisme
ru	пресвитерианство

Presbyterianize *v*

1. tehdä presbyteeriseksi, järjestää presbyteerisen järjestelmän mukaiseksi
2. käyttäytyä kuin presbyteriaani

proto-Bulgarian *s*

Kaukasia 400-750-luvuilla: protobolgaari, esibolgaari, ei-slaavilaisen, turkinkielisen kansan⁶² jäsen. Kansa siirtyi 400-luvulla Traakiaan ja vapautti 600-luvulla Kaukasian avaarien vallasta (ks. AWAR 1a). Esibolgaareilla oli alueella oma valtakuntansa 635-750 välisenä aikana. Tällöin osa heistä siirtyi pohjoiseen, ks. VOLGA BULGAR, ja osa muutti Tonavan ja Balkanin väliselle alueelle ja perusti ensimmäisen Bulgarian valtakunnan, jonka Bysantti tunnusti. Heistä polveutuvat monet Itä-Balkanin heimoista. Nykybulgaarit, ks. BULGARIAN 1.

fr	Protobulgares, Proto-Bulgares <i>mon</i>
de	Protobulgaren, Urbulgaren <i>mon</i>
ru	протоболгары, праболгары

⁶² Kansan etninen tausta ei ole tiedossa, todennäköisesti syntynyt hunnien ja turkkilaiskansojen sekoituksena Mustanmeren pohjoispuolella Attilan kaatumisen jälkeen v. 453.

Provençal *s, a*

1. *s* Ranska (eteläosa, Provencen maakunta): provencelainen, alueen (syntyperäinen) asukas. Kun Provence v. 1790 jaettiin kolmeen hallintoalueeseen, siihen liitettiin myöhemmin kolme muuta aluetta, mm. Nizza. V. 1956 Provence, Côte d'Azur ja Korsika liitettiin yhtenäiseksi talousalueeksi, josta Korsika irrottautui v. 1970. Provencelaisilla ei niinkään ole ollut separatistisia pyrkimyksiä, vaan pikemminkin he ovat kannattaneet radikaalia regionalismia. Sulautuminen ranskalaisiin on ollut 1800-luvun puolivälistä lähtien kuitenkin merkittävää.⁶³ (ks. SEPARATISM, REGIONALISM, ASSIMILATION)

2a *s* provensaali, Rhonen alueen murteet sisältävä kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kieli-kunnan länsiromanian kielten gallialaisiin kieliin yhdessä mm. ranskan, katalaanin ja reto-romanian kanssa. Provensaali on laajimmassa mielessä sama kuin muinaisprovensaali ja se oli alun perin koko Etelä-Ranskan kirjakieli (varhaisin kirjallisuus on 900-luvulta), mutta viimeisten 100 vuoden aikana ranska on syrjäyttänyt sen ja siitä on tullut vain maaseudun puhekieli. (ks. CATALAN 2, RHÆTO-ROMANCE 1)

2b. *s* ranska: muinaisprovensaalin murteet

3a. *a* provencelainen, alueeseen ja sen asukkaisiin liittyen

3b. *a* provencelaiseen keittiöön liittyen, jossa käyt. runsaasti oliiviöljyä, valkosipulia ja yrttejä

fr	Provençal, Provençale <i>s, a</i> (<i>mon -aux</i>) (2a, 2b; 3a, 3b)
de	Provenzale, Provenzalin (1); Provenzalisch <i>n</i> , Provenzalische <i>n</i> (2); provenzalisch (3a)
ru	провансалец (1); провансальский язык (2)

Provençalism *s*

provencelainen, provensaalin sanonta

fr provençalisme *m*

Provençalist *s*

provensaalin kielen ja kirjallisuuden opiskelija

fr provençaliste *m*

Provençalize *v*

sulauttaa provencelaiseen kulttuuriin

Provence *a*

provencelainen, alueen tuotteisiin liittyen, esim. *Provence oil*

Punan ks. DYAK

⁶³ Provence oli Rooman ensimmäinen Alppien takainen maakunta, jonka nimi oli Gallia Transalpina. Alueen suuret satamat, esim. Marseille ja Nizza ovat kuitenkin jo kreikkalaisten perustamia n. 600 e.a.a., ja provencelaiset ovat paikallisten ligurialaisten heimojen ja kelttien sekoitus; jälkimmäiset alkoivat saapua noin 400 e.a.a. Viimeisellä vuosisadalla e.a.a. alueen asukkaat hakivat suojaa kreikkalaisia vastaan Roomalta ja siitä alkoi alueen romanistuminen. Rooman valtakunnan kukistuttua alue joutui lopulta nimellisesti frankkien haltuun, ja viimeisin puoli-itseenäisistä kuningaskunnista liittyi Pyhään Rooman keisarikuntaan v. 1032. Vallanperimys vaihtui katalonialaisille 1100-luvun alussa ja edelleen 1200-luvun alussa Anjoun kreiville, minkä jälkeen pohjoisen vaikutus alueella vahvistui. V. 1481 Provence liitettiin Ranskaan, joskin se säilytti erioikeutensa, jotka se menetti vasta vallankumouksen jälkeen 1790 (ks. ROMANIZATION, CATALON).

Punjabi (1, 2), Panjabi (2) s

1. Intia (Punjab), Pakistan, Afganistan, Singapore, Sri Lanka: punjabi⁶⁴, Intiassa uskonnoltaan sikhejä ja hinduja, Pakistanissa muslimeja. Intiassa punjabit ovat vähemmistökansa mutta muodostavat Pakistanissa 2/3 väestöstä. Venäläislähteiden mukaan punjabit jakaantuvat kolmeen ryhmään: djatit (jonka kieli on kirjakielen pohjana), gujarit ja rajbutit. (ks. HINDU)
2. pandžabi, punjabi, kieli, joka kuuluu yhdessä hindin ja urdun kanssa indoeurooppalaisten kielten indoiranilaisen kieliperheen keski-intialaisiin kieliin, ks. HINDI, HINDUSTANI, URDU, INDO-EUROPEAN
3. *a* punjabilainen, punjabi-, kansaan ja kieleen liittyen

fr	Panjabi, Penjabi <i>m</i> (1); panjabi <i>m</i> (2)
de	Panjabi <i>n</i> (2)
ru	панджабец, пенджабец (1); язык панджаби (2)

Pushto, Pushtoo, Pushtu ks. PASHTO**Pushtunwali** *s*

"pataanin tie", pataaniheimojen kunniasäännöstö (ks. PATHAN), jonka mukaan henkilökohmainen kunnia on pataanin tärkein ominaisuus. Kunnianloukkausta pidetään pahempuna kuin varkautta ja paha on myös naisen kunnian loukkaus eli namus.

de	Paschtunwali
----	--------------

putonghua ks. MANDARIN**pygmi** ks. PYGMY**pygmy, pygmi** *s*

1. kreikkalainen mytologia: Niilin lähteillä ja Intiassa eläviä lyhytkasvuisia ihmisiä, joita alettiin pitää satuolentoina
2. päiväntasaajan Afrikka: pygmi, kääpiö, alle 1,5 metrin pituisten heimojen ryhmän⁶⁵ jäsen. Nyk. pygmit elävät syrjäisillä seuduilla sademetsissä ja yrittävät ylläpitää perinteistä elämäntapaansa harjoittaen metsästystä, kalastusta ja keräilytaloutta. Pygmejä on useita kansoja:
  - Kongo (Kinshasa, koillisosa): mbutit eli bambutit, akat, efet ja suat
  - Kongo (Kinshasa), Angola, Uganga, Ruanda, Burundi: twat, jotka ovat kahden jälkimmäisen valtion apartheid-tyyppisessä luokittelussa on luokiteltu erikseen muusta väestöstä, ja bachwat, jotka Ugandassa ovat sekoittuneet muuhun väestöön (ks. APARTHEID, HUTU, TUTSI)
  - Gabon ja Etelä-Kamerun: bakat
  - Kongo (Brazzaville, pohjoisosa) ja Keski-Afrikan tasavalta: bajakat
  - Gabon ja Kongo (Brazzaville): bingat ja babingat.
 Pygmikansat puhuvat omia, eri kieliperheisiin lukeutuvia kieliä, esim. bantukieliä (twa, kwi, kola), sudanilaisen kielikunnan itäisen šari-niilikieliperheen niloottikieliä (asua, efe) ja nigerin-kongon kielikunnan adamawa-ryhmän kieliä (aka, binga). Bantukansojen käyttämiä pejoratiivisia nimityksiä ovat bakolat, babenzelet ja bagiellit.

⁶⁴ Punjabiin saapui arjalaisia kansoja 1100-luvulta e.a.a. alkaen. Punjabien kansa syntyi, kun nämä kansat vähitellen sekoittuivat myöhemmin tulleisiin kansoihin.

⁶⁵ Pygmit olivat sekä nyk. Kamerunin että Päiväntasaajan Guinean (Mbinin) alkuperäisväestöä, mutta he joutuivat väistymään sademetsiin muiden kansojen tieltä. Nimitys "babinga" tulee bantukielen sanasta *BaMbenga* -keihäänkantaja.

- 3a. kääpiö
 3b. vähämerkityksinen ihminen
 3c. pienikokoinen esine tai asia
 3d. saksa: (pej.) lyhytkasvuinen, heikkolahjainen
 3e. venäjä: (pej.) mitätön ihminen
 4. keiju, menninkäinen, peikko

fr Pygmée *m* (2) (3a, ark.) (3b, kirj.)
 de Pygmäe *m* (2, 3d)
 ru пигмей (2, 3e)
 (kreik. *pygmaios*, sanasta *pygme* - nyrkki)

Qazaq ks. KAZAKH

quadroon *s*

quarteroni, yhdeltä neljäsosalta musta, kolmelta neljäsosalta valkoinen, erit. mulatin (tai tertseronin) ja valkoisen jälkeläinen ensimmäisessä sukupolvessa (vrt. TERCERON, MULATTO, BLACK, WHITE, MESTIZO)

fr quarteron, quarteronne
 de Quarteron, Quarterone *m*
 ru кварталерон
 (la *quattor* - neljä)

Quashee, Quashie *s*

musta, neekeri

(ash. *fante Kwasi* - "Sunnuntai", sunnuntaina syntyneelle lapselle annettu nimi)

Quashie ks. QUASHEE

Quechua, Quichua *s*

1. Ecuador, Peru, Bolivia, Chile: ketsua, Andien alueen intiaanikansan jäsen, muinaisten inkojen⁶⁶ jälkeläinen. Levittäytyivät 1400-luvulla nykyisille asuinalueilleen.
2. ketsua, ko. kansan kieli, joka jakautuu alueittain eri kieliin ja joka kuuluu quechumaran kielten ryhmään yhdessä aimaran (ks. AYMARÁ 2) kanssa. Latinalaisen Amerikan puhutuin intiaanikieli, mutta sekoittunut aika pahasti espanjan kanssa. Vanhemmat eivät aina myöskään halua ketsuaa lastensa koulukieleksi, koska espanjankielisillä on paremmat työnsaantimahdollisuudet, vaikka ketsua olisikin mahdollista valita koulukieleksi esim. Ecuadorissa.

fr Quechua *m* (1); quechua *m* (2)
 de Ketschua *m* (1); Ketschua *n* (2)
 ru кечуа, кичуа (1); язык кечуа (2)

Quichua ks. QUECHUA

---

⁶⁶ Inkat olivat alun perin pieni ketsuaintiaaninheimo, joka vähitellen alisti valtaansa muut intiaanikansat nyk. Ecuadorin, Perun ja Bolivian sekä Chilen pohjoisosan, Kolumbian lounaisosan ja Argentiinan luoteisosan alueella. Inkojen valtakunnan kukoistuskauti oli 1400-1500-luvulla, jolloin inkat olivat silloisen Perun hallitseva luokka. Valtakunnan pääkieli oli ketsua. Yhteiskunta jakaantui kolmeen luokkaan: ylimystöön eli inkoihin, vapaisiin ja orjiin. Espanjalaiset valloittivat inkavaltion 1530-luvulla.

race *s*

1a. rajattu ihmisryhmä, joka polveutuu samasta esi-isästä; talo, perhe, suku

1b. samaan sukuun kuuluva heimo, kansa tai kansakunta

1c. useiden heimojen tai kansojen ryhmä, joka katsoo muodostavansa erillisen etnisen ryhmän (vrt. ETHNICITY, ETHNIC GROUP)

1d. rotu, ihmisten jakaminen ryhmiin fyysisten piirteiden, kuten ihonvärin, päänmuodon tms. perusteella. Nimitys on kyseenalainen, koska sekä psykologisissa että biologisissa tutkimuksissa on löydetty suurempia eroavuuksia rotujen sisältä kuin rotujen väliltä.

2. eläin- tai kasvilaji

3a. ihmiskunta, ihmissuku

3b. eläinten luokituksen pääryhmä; laji

4. Saksa: (biol.) alalaji

fr	race <i>f</i> (1a, 1c, 1d, 2, 3a); (1b, ark.); genre <i>m</i> (2); genre humain; espèce humaine (3a); espèce <i>f</i> (3b)
de	Rasse, <i>f</i> (1d, 4)
ru	пача

race discrimination

rotusyrjintä, rotusorto (vrt. RACIALISM, APARTHEID)

fr	discrimination raciale
de	Rassendiskriminierung <i>f</i>

race hating

rotuviha

fr	haine raciale <i>f</i> , xénophobie <i>f</i>
de	Rassenhaß <i>m</i>

race law

rotulaki, laki, jolla rotusyrjintä tehdään lailliseksi (ks. RACIALISM)

fr	loi raciale
de	Rassengesetz <i>n</i>

race man

USA: musta, neekeri, erit. joku, joka ajaa mustien oikeuksia

race-mixture

rotujen sekoitus (vrt. MULATO, MESTIZO)

fr	mélange de races <i>m</i> , croisement de races <i>m</i> , métissage <i>m</i>
de	Rassenmischung <i>f</i>

race prejudice

rotuennakkoluulo

fr	préjugé racial
de	Rassenvorurteil <i>m</i>

racialism, racism

rasismi, rotukiihko, rotuennakkoluulo ja rotusyrjintä, uskomus, jonka mukaan rotu on ihmisen määräävä ominaisuus ja että rodullisten eroavuuksien seurauksena jokin erityinen rotu on muita parempi. Rasismi johtaa rotuennakkoluuloihin, vars. niitä kohtaan, jotka ovat maantieteellisesti lähellä ja joiden koetaan uhkaavan omaa kulttuurista tai rodullista yhtenäisyyttä tai taloudellista hyvinvointia.

fr	racisme <i>f</i>
de	Rassismus <i>m</i>
ru	расизм

racism ks. RACIALISM

Rajasthani *s*

1. Intia, (koillisosa; Rajasthan), Pakistan: rajasthani, hindulaisen vähemmistökansan⁶⁷ jäsen
 2. rajasthanikielet, ko. kansojen kielten ryhmä, joka kuuluu indoeurooppalaisten kielten indo-iranilaisen kieliperheen länsi-iranilaisiin kieliin yhdessä mm. gujaratin ja marathin kanssa, ks. HINDU, INDO-EUROPEAN, GUJARATI 2, MARATHI 2; kirjoitetaan devanagari-kirjaimistolla

fr	rajasthani <i>m</i> (2)
de	Rajasthani <i>n</i> (2)
ru	раджастанец (1); язык раджастхани (2)

de **Rassenfanatiker, Rassenfanatikerin**
 rotukiihkoilija, fanaattinen rasisti (ks. RACE, RACIALISM; vrt. RASSENHETZE, RASSENWAHN)

Rætian ks. RHÆTIAN

Rætic ks. RHÆTIC

Ræto-Romance ks. RHÆTO-ROMANCE

Rawther ks. TAMIL MUSLIM

de **Rassenhetze** *f*
 rotukiihko (vrt. RACE, RACIALISM)
 de **Rassenwahn** *f*
 rotukiihko, kiihkeä vakaumus, jonka mukaan jokin rotu on muita ylempi (vrt. RASSENHETZE; RACE, RACIALISM)

Raza chilena

Chile: chileläinen rotu, kansan itsetunnon kohottamiseksi ja yhtenäisen kansakunnan luomiseksi maan mestitseistä (ks. MESTIZO) käytetty nimitys (es - chileläinen rotu)

reconcile *v*

1. saattaa joku jälleen ystävällisiin väleihin itsensä tai toisten kanssa vieraantumisen jälkeen
 2. voittaa joku jälleen ystäväkseen
 3. saattaa vieraat henkilöt tai osapuolet jälkeen yhteen, saada aikaan yhteisymmärrys, yhdistää jotkut henkilöt tai asiat sopusointuisesti, esim. *reconcile ethnic disparities* - etnisen erilaisuuden yhteensovittaminen

⁶⁷ Nyk. kansan esi-isät, jotka loivat Harappin sivilisaation 2500 - 1500 e.a.a., olivat vaaleita arjalaisia, jotka tulivat alueelle n. 1000-luvulla e.a.a. Myöhemmin heihin sekoittui mm skyytiläisiä ja hunneja.

4. sovotella, sovittaa (riita, vastakkainasettelu)

fr réconcilier (1)

ru мирить, помирить (1); улаживать, уладить (4)

red *s, a*1a. *s* punainen väri1b. *s* Pohjois-Amerikka: (pej.) punanahka, inkkari, intiaani ks. RED 1c, RED INDIAN, RED MAN, RED SKIN1c. *s* useita muita merkityksiä, mm. poliittisia2a. *a* punainen (väristä)2b. *a* (pej.) punanahka, ks. RED 1b2c. *a* useita muita merkityksiä, mm. poliittisia

fr rouge

de rot (2a, 2c)

ru красный (2a, 2c)

red Indian

1. Pohjois-Amerikka: (pej.) intiaani, ks. myös RED 1b, RED MAN 1

2. Australia: merikalalaji

Red Kaffir, Red Kafir

Eteläinen Afrikka: mustien heimot, jotka peittävät ihonsa ja joskus huopansa punaisella okralla, esim. himbat (ks. HERERO, KAFFIR, KAFIR)

Red man (us. *mon Red men*) (1, 2a, 2b, 2c); **red skin** (1)1. Pohjois-Amerikka: (erittäin pej., de leikkisä) punanahka, inkkari⁶⁸; ks. myös NATIVE AMERICAN, INDIAN, AMERINDIAN, RED 1b, vrt. PALE-FACE

2a. radikaali, republikaani tai anarkisti

2b. venäläinen bolševikki

2c. kommunisti tai äärisosialisti, esim. *reds under the bed* - ilmaisee liioiteltua tai pakonomaista pelkoa kommunistien suosijoiden mukanaolosta tai haitallisesta vaikutuksesta jossain yhdistyksessä tai laitoksessa

fr peau-rouge (1)

de Rothaut *f* (1)

ru краснокожий (1)

Red Paint

intiaani (viittaa joidenkin intiaaniheimojen runsaaseen punaisen okran käyttöön hautajaisrituaaleissa), ks. RED 1c, RED MAN, RED SKIN

red skin ks. RED MAN**régime, regime** *s*

1. hoito-ohjeet; ruokavalio; elämäntavat

---

⁶⁸ Nimitys on alunperin espanjalaisten löytöretkeilijöiden Karibian meren saarten asukkaista käyttämä ja sai alkunsa intiaanien käyttämästä sotamaalauksesta.

2a. hallintotapa tai menetelmä; järjestelmä tai instituutio, jolla on laaja vaikutusvalta; käyt. nyk. us. aivan tietyistä hallituksesta, esim. *fascist regime*

2b. Ranska: hallitusjärjestelmä ennen 1789 vallankumousta; laajemmin tuon ajan järjestelmä tai tyyli

3. muutamia muita merkityksiä

fr	régime <i>m</i> (1, 2a, 2b, 3)
de	Regime <i>n</i> (us. pej.) (2a)
ru	режим (2a)

regionalism *s*

1. (pol.) regionalismi, alueellisten järjestelmien tai menetelmien käyttäminen; alueellinen nurkkakuntaisuus; myös kansallisesti ja kansainvälisesti: alueellisten hallinto-, talous-, kulttuurijärjestelmien sekä poliittisen yhdentymisen suosiminen keskusvallan sijasta; myös näiden ilmiöiden tutkimus suhteessa maantieteellisiin tekijöihin

2. paikallinen sana, sanonta tai omituisuus ääntämyksessä, joka ei kuulu maan kirjakieleen; alueellinen erottautuminen kirjallisuudessa, maakuntahenkisyys

fr	régionalisme <i>m</i> (1, 2)
de	Regionalismus <i>m</i> (1)
ru	регионализм

Rehoboth bastards

Namibia: kristitty värillisten (ks. BASTARD, BROWN 1b, COLOURED 1b) ryhmä, joka on 1870-luvulta lähtien toiminut maanviljelijöinä lähes itsenäisinä päämiestensä (*Kapteins*) alaisina, minkä vuoksi he eivät katso kuuluvansa värillisiin; alaryhmiä Vilanders ja Klaas Swart Basters

de	Rehobother Baster (af <i>Rehoboth Basters</i>)
----	--

repression *s*

1. tukahduttaminen

2. lannistaminen, alistaminen, sorto

3. (psyk.) torjunta, repressio

fr	répression <i>f</i> (1, 2, 3)
de	Repression <i>f</i> (1, 2, 3); Unterdrückung <i>f</i> (1, 2)
ru	репрессия (2)

reservation, reserve *s* (1, 2, 3); Indian reservation, Indian reserve (1)

1. Yhdysvallat ja Kanada: reservaatti, reservaatio, erityistarkoitukseen, vars. intiaaneille varattu alue⁶⁹, jolla on ainakin jonkinasteinen itsehallinto ja jonka maankäytöstä reservaatin hallinto vastaa. Yhdysvalloissa vain noin 1/3 intiaaneista asuu reservaateissa, joita oli 1980-luvulla 267 ja joista suurin on navahoreservaatti. Suurimmassa osassa reservaatteja maat ovat yhteisön omaisuutta. Reservaatit ovat Intiaaniasiain toimiston hallussa (en *Bureau of Indian*

⁶⁹ Ensimmäiset reservaatit perustettiin Yhdysvaltoihin 1600-luvulla ja Kanadaan 1800-luvulla, mutta Brasiliaan vasta 1973. Yhdysvalloissa intiaaneja alettiin järjestelmällisesti siirtää reservaatteihin 1830-luvulta lähtien, ja 1800-luvun loppuun mennessä kaikki intiaanit asuivat reservaateissa. V. 1887 säädettiin laki reservaattien maan jakamisesta yksityisille intiaaniperheille, joille annettiin vain tietty maksimimäärä ja "liikamaa", joka oli usein parasta viljelymaata, oli myytävä halvalla valkoisille.

Affairs). Kanadassa reservaatit, joita on noin 2000, on jaettu pienempiin osiin, joten intiaanit hankkivat toimeentulonsa ympäristöstä (esim. kalastus, turkismetsästys) ja reservaatit ovat vain asuinpaikkoja. Suuri osa intiaaneista onkin muuttanut kaupunkeihin nykyaikaisten ammattien pariin. Reservaattien ongelmia ovat työttömyys ja siitä johtuva alkoholismi ja itsemurhat (ks. NAVAHO 1).

2. Etelä-Amerikka, esim. Brasilia ja Argentiina: reservaatti, joillekin metsäintiaaneille ja muille kulttuurinsa vielä säilyttäneille ryhmille varattu alue, joka on usein julistettu kansallistai luonnonpuistoksi, vrt. Yanomami Park (ks. TROPICAL FOREST INDIANS, YANOMAMI 2). Tällöin alueella on tietynasteinen autonomia. Brasiliassa intiaaneille on taattu omistusoikeus noin 11 prosenttiin maan pinta-alasta ja asetuksilla määrää on pyritty välillä nostamaan, viimeksi mm. 1997, jolloin intiaaneille annettiin 22 uutta reservaattia.

3. muu maailma: reservaatteja on perustettu myös joillekin Afrikan, Intian ja Kauko-Idän alueille alkuperäiskansojen kulttuurin suojelemiseksi, esim. bušmannit Kalaharin autiomaassa Etelä-Afrikassa, tongat Sambiassa ja Malesian alkuasukkaat ovat saaneet omat reservaattinsa. Intiassa taas on Andamaarien ja Nikobaarien alkuperäisväestöä suojeltu metsäreservaateissa. (ks. INDIGENOUS, BUSHMAN, TONGA 1a, ORANG ASLI)

fr	réserve (indienne) <i>f</i>
de	(Indianer)reservation <i>f</i> , (Indianer)reservat <i>n</i> (puhek.)
ru	резервация

reserve ks. RESERVATION

Rhætian, Rhetian, Rætian *s, a*

1. *s* Sveitsi (itäosa): reetialainen, Reetian Alpeilla asuva
- 2a. *s* retoromania, ks. RHËTO-ROMANCE 1
- 2b. *s* muinaisten reetialaisten kieli, ks. RHËTIC 2
3. *a* reetialainen, Reetian Alpeihin liittyen

Rhætic, Rhetic *s, a* (1a, 1b, 2), **Rætlic** *s* (2)

- 1a. *s* (geol.) kerrostuma, joka on Reetian Alpeilla kehittynyt, ja sijoittuu lias- ja triaskausien väliin; aikakausi, jolloin em. kerrostuma muodostui
- 1b. *a* (geol.) em. kerrostumaan liittyen
2. *s* muinaisten reetialaisten sekä heidän alueeltaan etelään sijaitsevan alueen kieli, sama kuin RHËTIAN 2b

Rhæto-Roman, Rheto-Roman *s, a*

1. *s* retoromaani, retoromaanin puhuja, ks. RHËTO-ROMANCE 1
2. *a* retoromaninen, retoromaniaan liittyen, ks. RHËTO-ROMANCE 2

Rhæto-Romance, Ræto-Romance, Rheto-Romance *s, a*; **Rhæto-Romanic** *s, a* (ark.)

1a. *s* Sveitsi (koillisosa; Graubündenin kantoni): retoromania, romaaninen kieli⁷⁰, joka kuuluu indoeurooppalaiseen kieliin (ks. INDO-EUROPEAN, ROMANIC). Vuodesta 1938 retoromania on ollut yksi Sveitsin neljästä kansalliskielestä, jonka 5 eri kirjoitetulle murteelle on 1982

⁷⁰ Nykyisen retoromanian murteet alkoivat kehittyä omaksi kielekseen v:n 843 jälkeen, kun yhteydet Pohjois-Italiaan katkesivat ja murteet alkoivat saada saksalaisia vaikutteita. Engadinen murteet (de *Unter-* ja *Oberengadinisch*) eriytyivät muista 1500-luvulla, surselvin murre (de *Surselvisch*), jossa on mm. saksalainen sanajärjestys, 1600-luvulla ja loput murteet vasta 1900-luvulla. Retoromanian virallistamiseen taas vaikutti Sveitsin halu erottautua fasisisesta Italiasta, ks. FASCISM.

alkaen pyritty kehittämään yhteistä virastokieltä. Murteet ovat keskenään vaikeasti ymmärrettävissä. Joskus nimitys tarkoittaa vain yleisimpiä murteita, esim. Engadinen ladiinia, ks. myös ROMANSH 1.

1b. Sveitsi (koillisosa; Graubündenin kantoni), Italia (pohjoisosa, Etelä-Tiroli): *s* retoromania; usein retoromaniaan lasketaan edellisten lisäksi myös Italian pohjoisrajalla puhuttavat, 1800-luvulla kehittyneet dolomiitti- ja friulin murteet, jotka ovat luultavasti kehittyneet samanlaisten olosuhteiden vuoksi samaan suuntaan kuin Sveitsin ko. alueen murteet

2. *a* retoromaaninen, kieleen liittyen, sama kuin RHÆTO-ROMAN

fr romance *m, a* (1a, 2)

de Bündnerromanisch *n*, Graubündnerisch *n* (1a); Rätoromanisch *n*, Romanisch *n* (1b)

ru ретороманский язык (1b)

Rhæto-Romanic ks. RHÆTO-ROMANCE

Rhetian ks. RHÆTIAN

Rhetic ks. RHÆTIC

Rheto-Roman ks. RHÆTO-ROMAN

Rheto-Romance ks. RHÆTO-ROMANCE

Rom ks. ROMANY

Roman Catholic *s, a*

1. *s* (roomalais)katolilainen, (roomalais)katolisen kirkon kannattaja, sama kuin CATHOLIC 3b

2. *a* (roomalais)katolinen, sama kuin CATHOLIC 2c

Roman Catholicism, Roman Catholicity

(roomalais)katolilaisuus, (roomalais)katolinen kirkko, sen doktriinit ja opit; yksi kristillisen kirkon päähaaroista 1000-luvulla tapahtuneen jakaantumisen jälkeen, sama kuin CATHOLICISM 2; vrt. ORTHODOXY

Roman Catholicity ks. ROMAN CATHOLICISM

romance *s, a*

1. *s* ranska alkuperäiskielenä latinan vastakohtana; nyk. romaaninen, kollektiivisesti koko latinalaisperäisestä kieliryhmästä, romaaniset kielet, ks. INDO-EUROPEAN

2. *a* muinaiseen Rooman kieleen liittyen, latinasta polveutuva, latinalaisperäisellä alkuperäiskiehellä kirjoitettu, sama kuin ROMANE *a* (harv.)

3. *s, a* retoromania, ks. ROMANSH

4. useita muita kirjallisuuteen tai musiikkiin liittyviä merkityksiä

Roman Church, Church of Rome

(roomalais)katolinen kirkko

romane *a* (harv.) (1)

1. ks. ROMANCE 2

2. saksa: romaanisia kieliä puhuvan kansan jäsen, ks. ROMANIC 1, INDO-EUROPEAN 1

de Romane, Romanin (2)

Romanensian *s, a*1. *s* (roomalais)katolisen kirkon puolustaja tai kannattaja, roomalaiskatolinen, ks. CATHOLIC 3c2. *a* katolisoiva, katolisuuteen kallistuva, (roomalais)katolilaisuutta kannattava, puolustava**Romanes** *s* ks. ROMANY**Romanesco** *s, a*

Rooman kaupungissa puhuttu Italian murre

Romanese *s* (1, 2); **Romanesh** (1)1. *s* (harv.) ks. ROMANSH 12. *mon* ks. ROMANY**Romanesque** *a, s*1. *a, s* ks. ROMANCE 12. *a, s* (arkkit.) romaniikka, romaaninen tyyli, klassisen kauden lopun ja gotiikan alun välisen ajan Euroopalle tyypillinen rakennustyyli ja taidesuuntaus; romaanisella tyyllillä rakennettu, tehty**Romani**

1. ks. ROMANY

2. ks. VLACH

Romanian *s, a* (1, 2, 3a, 3b, 3c); **Roumanian, Rumanian** *s, a* (1, 2, 3a)

1. *s* Romania: romanialainen, maan (syntyperäinen) asukas. Venäläiset vapauttivat Bessarabian turkkilaisvallasta 1812 ja alkoivat rohkaista asukkaiden kansallista itsetuntoa, koska eivät voineet itse hallita koko aluetta. Vuoden 1848 vallankumousaallo sai alkunsa kuitenkin Romanian unkarilaiselta alueelta, Transilvaniasta, jonka uniaatit halusivat suojella itseään Unkarin sorrolta. Vielä nykyisinkin uniaatit muodostavat 40 % Transilvanian väestöstä. Romanian valtio syntyi silloisten Valakian ja Moldavian yhtyessä⁷¹ v. 1866 Englannin ja Ranskan tuke-
mina puskuriksi Venäjää, Itävaltaa ja Turkkiä vastaan. I maailmansodan jälkeen Romaniaan liitettiin Transilvania sekä suuri osa Banatiaa Unkarista, minkä lisäksi Bessarabia saatiin takaisin Venäjältä. II maailmansodan aikana Romania sai Natsi-Saksaan liittyttyään Transnistrian alueen Ukrainasta, mutta sodan jälkeen se menetti Bessarabian, Bukovinan ja suuren osan Transilvaniaa. (ks. UNIATE, MAGYAR, VLACH, FASCISM, NAZI, MOLDAVIAN, RUTHENIAN, ORTHODOXY)

---

⁷¹ Romanialaisten alkuperästä on kaksi vallitsevaa käsitystä: ks. VLACH. 800-luvun lopulta alkaen unkarilaiset hallitsivat suurinta osaa nyk. Romanian alueesta. 1300-luvun alusta varsin itsenäinen, latinaa puhuvan eliitin johtama yhteisö hallitsi nyk. Moldovan ympäristöä, Moldaviaa, ja saman vuosisadan puolivälissä syntyi Valakian valtio, joiden molempien voidaan katsoa olevan Romanian alkuna. Tällöin myös ortodoksiuskonto sai vallan. 1500-luvulla alue joutui vähitellen turkkilaisten hallintaan, jotka luovuttivat hallinnon 1700-luvulla kreikkalaisille ylimyksille.

2. *s* romania, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan romaanisen kieli-perheen itäromaanisiin kieliin⁷². Kielioppi muistuttaa latinan kielioppia, mutta kielessä on paljon slaavilaisia, kreikkalaisia, albanialaisia ja turkkilaisia lainoja (ks. SLAVIC, ALBANIAN).

3a. *a* romanialainen, maahan, kansaan tai kieleen liittyen

3b. *a* romaneille kuuluva, ks. ROMANY

3c. *a* roomalainen sanonnassa *Romanian letters* - Roomalaiskirjeet

fr Roumain, Roumaine *s, a* (1, 3); roumain *m* (2)

de Rumäne, Rumänin (1); Rumänisch *n*, Rumänische *n* (2); rumänisch (3)

ru румын, румынка (1); румынский язык (2); румынский (3)

Romanianism *s*

romanialainen identiteetti, kansallistunto

Romanianization ks. ROMANIANIZE

Romanianize *v*; **Romanianization, Romanianizing** *s*

romanialaistaa, muuttaa luonteeltaan romanialaiseksi; vast. romanialaistaminen

Romanianizing ks. ROMANIANIZE

Romanic *s, a*

1a. *s* romaaninen (kieli); kielistä, jotka ovat peräisin latinasta, ks. ROMANCE 1, INDO-EUROPEAN 1

1b. *a* romaaninen (kieli)

2. *s, a* roomalainen, roomalaisten jälkeläinen tai heille kuuluva

3. *a* saksa: romani-, romaneille kuuluva, romanikulttuurille ominainen, ks. ROMANY 3a

4. *a* saksa: romaaninen (tyyli)

fr roman, romane *s, a* (1a, 1b); romain, romaine *s, a* (2)

de romanisch *a* (1b, 2, 3, 4)

ru романский (1b, 2)

Romanichal ks. ROMANY CHAL

Romanicist *s*

romanisti, romaanisten kielten tai kirjallisuuden opiskelija tai tutkija

fr romanisant, romanisante; romaniste *m*

de Romanist, Romanistin

ru романист, романистка

Romanish *a, s* (1, 2); **Romish, Roman Catholic** *a* (1)

1. *s, a* roomalaiskatolinen

2. *s* ks. ROMANSH

---

⁷² Romanian kielen säilyminen slaavilaisten kansojen keskellä on hämärän peitossa. Kun kieltä ensi kerran tutkittiin keskiajalla, 60 % sen sanastosta oli slaavilaista, kreikkalaista tai albanialaista alkuperää

Romanism *s*

1a. (roomalais)katolisuus; roomalaiskatolisen kirkon doktriinit, ks. CATHOLICISM 1, ROMAN CATHOLICISM

1b. saksa: (ark.) ystävällismielinen asenne paavia tai katolilaisuutta kohtaan

2a. roomalaisen arkkitehtuurin piirre

2b. saksa: renessanssia muistuttava tyyliuunta 1500-luvun Alankomaiden maalaustaiteessa

3a. Antiikin Rooman instituutiot, roomalaisen maailman jäljellä oleva henki, roomalaisten vaikutus, tietoisuus roomanisesta kulttuurista

3b. kiintymys tai suuntaus kaikkeen, mikä on roomalaista; roomalaisen oikeuden hyväksyminen (*jus rumanum*, vrt. kohta 6)

4a. ranska, saksa: romanistiikka, romaanisten kielten tutkimus

4b. saksa, venäjä: romaanisten kielten kirjallisuus yms. kokonaisuutena

4c. saksa: romaanisten kielten kulttuurialue

5. saksa: romanismi, romaaninen piirre ei-romaanisessa kielessä

6. saksa: oppi roomalaisesta oikeudesta (*jus rumanum*)

fr romanisme *m* (1, 3a, 4a)

de Romanismus *m* (1b, 2b, 5); Romanität *f* (3a); Romanistik *f* (4a, 6);
Romania *f* (4b, 4c)

ru романистика (4b)

Romanist *s, a* (1-4)

1a. *s* (roomalais)katolinen; (roomalais)katolisen kirkon kannattaja, ks. CATHOLIC 3b, ROMAN CATHOLIC 1

1b *a* katolinen, roomalaiskatolinen, kirkkoon tai sen kannattajiin liittyen, ks. CATHOLIC 2c, ROMAN CATHOLIC 2

2a. *s* opiskelija, jonka pääaine on Antiikin Rooma

2b. *s* romaanisten kielten tai filologian erityistutkija, vrt. ROMANICIST

2c. *a* saksa: romanistinen, romaanisten kielten tutkimukseen liittyvä

3. *s, a* roomalaisen oikeuden (*jus rumanum*) asiantuntija

4. *s* saksa, ranska: romanisti, ks. ROMANISM 2b

fr romaniste *s* (1a, 2b, 3); romanisant, romanisante *s, a* (1a, 1b, 2b),
romanistes *mon* (4)

de Romanist, Romanistin (1a) (ark.) (3, 4); romanistisch *a* (2c)

Romanistic *a*

1. katolisoiva, katolilaisuuteen kallistuva, ks. CATHOLIC 3c

2. ks. ROMANCE 2

Romanity *s*

1. (harv.) latinalainen ilmaisumuoto

2. ks. ROMANISM 3a

de Romanität *f* (2)

romanization *s*

1. sopeutuminen roomalaisiin tapoihin

2a. kielen translitterointi latinalaisiin kirjaimiin; latinalaisen kirjaimiston omaksuminen

2b. muuttuminen latinan vaikutuksen alaisena

3. kääntyminen roomalaiskatolisuuteen
 4. venäjä: roomaanisen kulttuurin pakko-omaksuminen

fr	romanisation <i>f</i> (2a, 2b)
de	Romanisierung <i>f</i> (2a, 2b)
ru	романизация (kirj.) (4)

romanize *v*

1. muuttaa roomalaiseksi luonteeltaan, saattaa Rooman vaikutusvallan alaiseksi
 2a. translitteroida latinalaisiksi kirjaimiksi
 2b. saksa: muuttaa roomaaniseksi, roomaanisluonteiseksi (kielistä)
 3a. muuttaa luonteeltaan (roomalais)katoliseksi
 3b. olla taipuvainen katolisuuteen, tulla (roomalais)katoliseksi
 4. noudattaa Rooman tapoja, hyväksyä roomalaisen oikeuden (*jus romanum*) periaatteet

fr	romaniser (2, 3)
de	romanisieren (2a, 2b); (1) (ark.); katholisieren (3a)

Romanly *adv*

1. roomalaisella tavalla
 2. katolisoivasti, (roomalais)katolisuuteen taipuvana, ks. CATHOLIC 3c
 3. romanikielellä, ks. ROMANY 2

Romannes *s*

roomalaisuus tai roomalaiskatolisuus

Romansch ks. ROMANSH

Romansh *s, a* (1, 2); **Romansch** *s* (1)

1. *s* Sveitsi (itäosa): romanche, retoromaani, Sveitsin puolella puhutut retoromanian murteet, ks. RHËTO-ROMANCE 1a
 2. *a* retoromaaninen, em. murteisiin liittyen, ks. RHËTO-ROMANCE 2

fr	romanche <i>m</i> (1, 2)
de	Romantsch <i>n</i> (1)

(omak. nim. *romontsh, rumantsh*)

Romany *s, a* (1, 2, 3); **Romani, Rom** *s* (*mon Roma, Rom*); **Romanese** *mon* (harv) (1), **Romanes** *s* (2)

1. *s* romani, intialaissyntyisen kansakunnan edustaja, vrt. GIPSY. Romanit elävät vähemmistönä monissa Euroopan, erit. Itä-Euroopan, maissa hyvin vaihtelevissa sosiaalisissa olosuhteissa, useimmissa maissa kuitenkin huonommissa oloissa kuin maan pääväestö. He eivät ole politisoituneet eivätkä hyvin järjestäytyneet ja ainoat poliittiset puolueet ovat riitaisia. Pahin tilanne lienee Tšekinmaalla, jossa romanien asemaa on vaikeuttanut uusi tiukka kansalaisuuslaki, jonka mukaan romanit eivät ole maan kansalaisia, vaikka he muodostavat 2 % maan väestöstä. Myös Slovakiassa esiintyy paikallista syrjintää. Romaniassa hallitus on ehdottanut jopa romani-nimityksen vaihtamista tiganiksi, koska edellinen muistuttaa liikaa romanialaista, kun taas Unkarin romanit ovat pitkälle unkarilaistuneet vars. kieleltään. Bulgaria pyrkii olemaan kokonaan välittämättä omasta romanivähemmistöstään (5-9 %) ja lukee heidät kuuluviksi turkkilaisiin, minkä osa romaneista itsekin on hyväksynyt. Venäjällä romanit liitettiin kolhooseihin ja ohjattiin peruskoulutukseen v. 1927 ja vaeltava elämäntapa kiellettiin v. 1957.

2. *s* romani, ko. kansan kieli, joka kuuluu omana ryhmänään indoeurooppalaisen kielikunnan indoiranilaisen kieliperheen intialaiskieliin, ks. myös INDO-EUROPEAN 1

3a. *a* romani-, mustalais-, kansaan tai kieleen liittyen

3b. *a* ks. GIPSY 4

4. *s* ranska: mustalainen, erit. vankkureissa asuva maankiertäjä

fr Romani (1, 2); Romanichel, Romanichelle (1, 4); romano *taip.* (pej.) (1, 4)

de Rom *m*, Roma *mon* (1); Romani *n* (2)

ru рома *mon* (1)

(sansk. *domba* - alhaiseen kastiin kuuluva muusikko, romani *rom* - mies)

Romany chal, Romanichal

romanimies

Romany chi

romanityttö

Romany rye

ei-romani mies, joka on tekemisissä romanien kanssa

Romeni ks. VLACH

Romish ks. ROMANISH

Rong ks. LEPCHA

rooi-nek s

Etelä-Afrikka: punaniska, "red neck", afrikandien englantilaisista käytt. nimitys; afrikandit eivät pidä sitä pejoratiivisena, mutta sitä ei kuitenkaan käytetä englantilaisten kuullen, vrt. DUTCH

Rotse ks. LOZI

Rouman, Ruman s, a

1. *s* ks. ROMANIAN 1

2. *s* ks. ROMANIAN 2

3. *a* ks. ROMANIAN 3a

Roumanian ks. ROMANIAN

Roumanicize, Roumanize v ks. ROMANIANIZE

Roumansh ks. ROMANSH

Rousniak ks. RUSSNIAK

Ruanda (1a, b, 2), Rwanda (1a), Kinyarwanda, Ikinyarwanda, Nyaruanda (2) s

1a. Afrikka (keskiosa): Ruanda, valtio, itsenäistynyt 1961

1b. Ruanda, Burundi, Kongo (Kinshasa), Tansania: ruanda, Ruandan asukas. Kansa muodostuu useammasta bantukansasta (hutut, tutsit ja twat). Ruandat ovat rundien sukulaiskansa. Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset njarwanda ja banjarwanda ovat käytössä. (ks. HUTU, BANTU, TUTSI, PYGMY, RUNDI 1, vrt. BANYARWANDA, BANYAMHLENGE)

2. kinjaruanda, njaruanda, ruanda, ko. kansojen kieli, joka kuuluu bantukieliin. Rundin sukukieli, jota jotkut pitävät jopa samana kielenä. Ruandan virkakieli, josta tutseilla, hutuilla ja twoilla on kullakin oma murteensa. (ks. BANTU 1, RUNDI 2)

fr Ruanda, Rwanda (1); Ruanda *m* (2); ruanda, kinyarwanda *m* (3)
 de Ruanda, Rwanda (1); Ruanda, Nyaruanda *m* (2);
 Ruanda, Kinyaruanda, Kinyarwanda *n* (3)
 ru Руанда (1a); руанда, ньяруанда, баньяруанда (1b); язык руанда (2)
 omak. nim. *banyarwanda*)

Ruman ks. VLACH

Rumanian ks. ROMANIAN

Rumeni ks. VLACH

Runa *s*

Andien alue: intiaanien identiteetti, ketsuankielinen (ks. QUECHUA 2) nimitys

Rundi *s*

1. Burundi ja sitä ympäröivät alueet: rundi, Burundin asukas; rundit ovat bantukansojen ryhmä, joka koostuu hutuista, tutseista ja twoista. Rundit ovat ruandojen sukukansa, mutta perinteisesti vihamielisiä. Venäläislähteiden mukaan nimityksiä on myös warundi. (ks. RUANDA 2, BANTU, HUTU, TUTSI, PYGMY)

2. rundi, kirundi, bantukieli, joka on kinyarwandan läheinen sukukieli (ks. BANTU 1, RUANDA 3)

fr Barundi, Rundi *m* (1); rundi *m*, kirundi *m* (2)
 de Rundi, Barundi, Nyarundi *m* (1); Rundi, Kirundi *n* (2)
 ru рунди, барунди, варунди (1); язык рунди (2)
 (omak. nim. *barundi*)

Rus (1, 2a, 2b), **Russ** (1) *s*

1. Kiovan suuriruhtinaskunta (nyk. Venäjän länsiosa, Pohjois-Ukraina, Valko-Venäjä) 800-1200-luvuilla, jota monet pitävät Venäjän valtakunnan alkuna

2a. Kiovan suuriruhtinaskunta ennen v. 988: varjagi, viikinki, niiden ruotsalaisten kauppiasotilaiden ryhmään kuuluva, jotka asuttivat Kiovan ja Dneprin ympäristön 800-luvulla ja perustivat suuriruhtinaskunnan yhdessä paikallisten slaavien kanssa. Erään käsityksen mukaan ruhtinaskunnan johtajat olivat alun perin varjageja ja vasta myöhemmin johtoon nousivat slaavit.

2b. Kiovan suuriruhtinaskunta v. 988 jälkeen, jolloin suuriruhtinaan sanotaan kääntyneen kristityksi: kuka tahansa ortodoksi (ks. ORTHODOXY)

fr Rus (2a)
 de Rus *f* (2a)
 ru Русь *f* (2a)

Rusnak ks. RUSSNIAK

Rusniac, Rusniak ks. RUSSNIAK

Russ *s, a*

1. *s* (nyk. harv.) venäläinen
2. *s* (nyk. harv.) venäjän kieli
3. *a* (nyk. harv.) venäläinen

fr **Russie Blanche, Biélorussie**
Valko-Venäjä (vrt. BELORUSSIAN)

fr **Russie rouge, Ruthénie**
Rutenia (vrt. RUTHENIAN, UKRAINIAN)

Russniac ks. RUSSNIAK *s*

Russniak, Russniac, Rousniak, Rusnak, Rusniac, Rusniak

- 1a. *s* Puola-Liettua ja Koillis-Unkari ennen v. 1918 (Galitsian ja Bukovinan alueet): (länsi)ukrainalainen; osa ortodokseja, osa uniaattikirkon kannattajia. Omakielinen nimitys oli 1800-luvun loppuun saakka russin ja 1900-luvun alusta lähtien ukrainalainen. (ks. RUTHENIAN CATHOLIC CHURCH, GREEK CHURCH, ROMAN CHURCH, BELORUSSIAN)
- 1b. Puola ennen 1772 ja 1920-39: katolinen valkovenäläinen (ks. CATHOLIC 2c)
- 1c. *s* Serbia (Vojvodina), Kroatia (Slavonia): ruteeni, Itä-Slovakiasta ja Karpato-Ukrainasta 1740-luvulla alueelle muuttaneiden ruteenilaiskirkkoa kannattavien ruteenien edustaja, ks. RUTHENIAN 1d, RUTHENIAN CATHOLIC CHURCH
2. *s* ruteeni, kieli, ks. RUTHENIAN 2
3. *a* ruteenilainen, ruteeni-, kansaan (1a-1c) liittyen

fr Ruthène *m* (1); ruthène *m* (2, 3)

de Ruthene, Ruthenin (1a, 1b, 1c); Russinen, Rusinen *mon* (1b); Weißruthene *m* (1c);
ruthenische, russinische Sprache (2); ruthenisch (3)

(etunimestä *Rusnyák, Rusnák*)

Rusyn, Carpatho-Rusyn ks. RUTHENIAN 1c

Rutene ks. RUTHENE

Ruthen ks. RUTHENE

Ruthene, Ruthen, Rutene *s, a*

1. *s* Itävalta-Unkari: (ark.) ukrainalainen, siten rajoitetusti sama kuin RUSSNIAK 1a
2. *s* ruteeni, kieli, ks. RUTHENIAN 2b
3. *a* ks. RUTHENIAN 3

Ruthenian

- 1a. *s* Rusin valtakunta (nyk. Ukraina ja Valko-Venäjä) 800-1200: ko. alueen asukas, ruteeni
- 1b. *s* Itävalta 1800-luvulla: ukrainalainen yleensä
- 1c. *s* ruteenilaisen uniaattikirkon kannattaja, ks. RUTHENIAN CATHOLIC CHURCH
- 1d. *s* Ukraina (Transkarpatian alue), Slovakia (Prešovian alue), Puola, Romania (koillisosa), Serbia (Vojvodina), Kroatia, Bosnia: ruteeni, alun perin keinotekoisesti luodun kansan⁷³ jäsen

⁷³ Ruteenien kansan synnyn taustalla on 1848 syntynyt Unkarin kuningaskunta, jossa haluttiin, että alueella asuvat ukrainalaiset erottuisivat Itävallan Galitsian alueella asuvista ukrainalaisista. Ruteenit olivat alun perin Puolaan muuttaneita itäslaaveja, jotka joutuivat Itävalta-Unkarin alaisiksi 1700-luvulla ja sitä kautta aikanaan Unkarin alaisiksi. Vaikka ruteenien kansallistunnon herättäminen ei tuolloin oikein onnistunutkaan, niin myö-

(vrt. myös RUSSNIAK 1c). Joidenkin (vars. ukrainalaisten) mielestä sama kuin (länsi)-ukrainalainen. Vuonna 1991 pidetyssä kansanäänestyksessä 78 % ruteeneista äänesti autonomian puolesta, ja kun Ukraina ei siihen suostunut, ruteenit perustivat pakolaishallituksen Slovakiaan ja edustuston Moskovaan. Sen sijaan Serbiassa ja USA:ssa asuvien ruteenien kansallistunto on selkeä. Ruteenit jakaantuvat paikallisiin ryhmiin, joista merkittävimmät ovat Itä-Karpaattien vuorilla asuvat hutsulit, heidän länsipuolellaan, Karpaattien alarinteilla asuvat boikot, jotka ovat tulleet sinne ilmeisesti Galitsiasta ja Bukovinasta, sekä Puolan lemkot (en *Hutsul, Boiko, Lemko*). Lemkot nousivat aseelliseen kapinaan 1930-luvulla ja v. 1945 jälkeen heidät hajotettiin eri puolille valtakuntaa. Kaikki lemkot eivät pidä itseään ukrainalaisina eivätkä kuulu Puolan ukrainalaisten yhdistykseen. (ks. myös UKRAINIAN 1)

2a. *s* (ark.) Liettuan suurruthtinaskunta ennen 1500-lukua: ko. alueen (ukrainan) kieli (vrt. UKRAINIAN 2)

2b. *s* ruteeni, ko. kansan kieli⁷⁴, joka on kullakin alueella ympäristön kielestä vaikutteita omaksunut itäslaavilainen murre. Kieli on kirjakielenä käytössä vain Serbiassa, jossa lehdistö ja radio käyttävät sitä ja jonka Novi Sadin yliopistossa on jopa ruteenin kielen laitos.

3. *a* ruteenilainen, ruteeni-, kansaan, uskontoon, kieleen jne. liittyen

fr Ruthène *m* (1d); pétit-russe *m* (2a); ruthène (3)

de Ruthene, Ruthenin (1b)

ruthenische, russinische Sprache (2b); ruthenisch (3)

(la *rut(h)eni mon* - sukua sanoille Ruzi, Russi - venäläinen)

Ruthenian Catholic Church, Carpatho-Rusin Catholic Church

Itä-Slovakia, Serbia, Karpato-Ukraina, Pohjois-Amerikka: ruteenien uniaattikirkko, Roomaan yhdistynyt katolilainen kirkko, joka on vuodesta 1646 alkaen noudattanut bysanttilais-slaavilaisia rituaaleja. 1600-luvulla monet ukrainalaiset vastustivat kirkkoa, jolloin siitä tuli Galitsian alueella Ukrainan kansallinen kirkko. Kirkko liitettiin 1946 Venäjän ortodoksiseen kirkkoon, mutta se jatkoi ukrainalaisemigranttien tukemana toimintaansa maan alla ja on maan itsenäistyttyä palannut virallisesti. Yhdysvaltoihin kirkko tuli 1880. Unkarissa osa kääntyi ortodoksiuskontoon v. 1923. (ks. ORTHODOXY, GREEK CHURCH, CATHOLICISM, ROMAN CHURCH)

Rwanda ks. RUANDA

Saam, Saame ks. LAPP

Sabme ks. LAPP

sabra *s*

Israel, Palestiina: sabra, syntyperäinen juutalainen; ashkenaasi- ja sefardijuutalaisperinteet ovat yhdistyneet (ks. ASHKENASI, SEPHARDI, JEW, HEBRAIST, ISRAELITE)

(*sabra* - eräs piikikäs aavikkokasvi)

Sacta ks. SAKTA

hemmin Tšhekkoslovakiaan liitetylelle alueelle (Podkarpatská Rus) annettiin v. 1938 täysi autonomia. Alue liitettiin sodan jälkeen Neuvosto-Ukrainaan.

⁷⁴ Ruteeneja pidettiin ukrainalaisvähemmistöön kuuluvana, kunnes torontolainen tutkija totesi heidän kielensä olevan erillinen slaavilainen kieli. Ruteenin kieltä puhutaan viidessä eri maassa.

Sacti ks. SAKTI

Saharai ks. SAHRAWI

Sahrawi, Saharai *s*

Länsi-Sahara: saharawi, arabien ja berberien jälkeläisistä muodostuneen paimentolaiskansan jäsen. Entiset paimentolaiset ovat siirtyneet kalastamaan, keidasviljelyyn ja kaivosteollisuuden palvelukseen. Marokon vallattua Länsi-Saharan suuri osa, erit. naiset ja lapset (miehet ovat vapautetuilla alueilla) ovat nyk. pakolaisina Algeriassa, jossa he ovat järjestäneet lasten koulutuksen, terveydenhuollon ja jopa oman radioaseman.

fr Sahraou, Sahraouie
de Sahrawi *m*, Sahraoui, Saharai, Sahrawijjun *mon*

Saiva *s, a*

1. *s* šivalainen, šivalaisuuden kannattaja, ks. SAIIVISM
2. *a* šivalainen, šivalaisuuteen tai sen kannattajiin liittyen

fr Sivaïte (2)
de Schaiwa *m* (us. *mon*) (1)
ru ШИВАИСТ (1)
(sa *saiva* - Šivalle kuuluva, Šivan kannattaja)

Saivism *s*

šivalaisuus, yksi nykyhindulaisuuden kolmesta pääsuuntauksesta (ks. HINDUISM, SAKTISM, VAISHNAVISM; SAIVA); šivalaiset ovat omistautuneet palvomaan Šivaa ylijumalana

fr sivaïsme, çivaïsme *m*
de Shivaismus *m*
ru ШИВАИЗМ

Sakha ks. YAKUT

Sakta, Sacta

šakta-lahkon kannattaja

fr Sakta *mon*
de Schaktas *mon*
(sa *sakta* - voima, jumalallinen energia)

Sakti, Sacti, Shakti (myös pieni alkuk.)

hindulainen naispuolinen Jumala, erit. Durgan on Šivan sakti, yliluonnollinen energia, joka on ruumiillistunut Jumalaan (ks. HINDU)

fr Śakti
ru ШАКТИ

Saktism, Shaktism *s*

šaktalaisuus, šakta-lahko on yksi hindulaisuuden kolmesta pääsuuntauksesta (ks. HINDUISM, VAISHNAVISM, SAIVA; vrt. myös SAKTA, SAKTI). Lahko palvoo Šaktia, jumalaista energiaa, joka on henkilöityneenä erit. Šivan vaimoon, Durgaan.

fr	śaktisme <i>m</i>
de	Schaktismus <i>m</i>
ru	ШАКТИЗМ

Sambo *s*

1. Amerikka ja Aasia: sambo, zambo, mustan ja intiaanin jälkeläinen. Brasiliassa käytössä portugalilainen nimitys *catuso*. (vrt. BLACK, INDIAN, WHITE, MESTIZO; MULATTO, TERCERON, QUADROON; COLOURED, BROWN; MORISKA 2; CASTE 1)

2. (iso alkuk.) (nyk. vain pej.) nekru

fr	zambo <i>m</i>
de	Zamba <i>f</i> , Zambo <i>m</i>

(am.esp. *zambo* - neekeri)

Samburu ks. MASAI 1**Sami** ks. LAPP**Samoed** ks. SAMOYED**Samoid, Samoied, Samoiede** ks. SAMOYED**Samoiedic** *a* ks. SAMOYED 2 ja 3**Samoit** ks. SAMOYED**Samojede** ks. SAMOYED**Samojedic** *a* ks. SAMOYED 2 ja 3**Samoyed, Samoit, Samoed, Samoid, Samoied, Samojede, Samoiede, Samoyede** *s, a* (1, 2, 4), **Samoiedic, Samojedic, Samoyedic** *a* (2, 3)

1. *s* Venäjä: samojedi, uralilaisten kansojen ryhmään kuuluvan kansan jäsen. Samojedeihin kuuluvat nenetsit (Uralin molemmin puolin), enetsit eli jeniseisamojedit (alisen Jenisein molemmilla rannoilla), jotka ovat pitkälle assimiloituneet ympäröiviin kansoihin, nganasanit eli taugit tai tavgit (Taimyrin niemimaa) ja selkupit (sölkupit) eli ostjakkisamojedit (keskisen Jenisein länsipuoli, en *Selkup, Ostyak Samoyed*). Kauempana etelässä asuneet samojedit, esim. sajaaninsamojedit eli eteläsamojedit (mm. kamassit) ovat turkkilaistuneet tai assimiloituneet venäläisiin, tataareihin tai mongoleihin. Samojedien tärkeimmät elinkeinot ovat olleet poronhoito, metsästys ja kalastus. Uskontona on ollut šamanismi. (ks. ASSIMILATION, MONGOL 1, ks. myös NENETS 1, SHAMANISM)

2. *s* samojedikielet, kieliryhmä, joka yhdessä suomalais-ugrialaisten kielten kanssa muodostaa uralilais-altailaisten kielten uralilaisen alakielikunnan. Samojedikieliä erotetaan nyk. neljä: nenetsin kieli (jurakkisamojedi), enetsin kieli (jeniseinsamojedi), nganasanin kieli (tavgisamojedi) ja selkupin kieli (ostjakkisamojedi). Kirjakieli on luotu 1930-luvun jälkeen vain nenetseil-

le ja selkupeille ja niitä käyt. kouluopetuksessa vain tilapäisesti. Samojedikielet ovat tyypiltään vanhakantaisia ja ovat säilyttäneet monia uralilaisen kantakielen ominaisuuksia.

3. *a* samojedi-, kansaan tai kieleen liittyen

4. *s* (myös pieni alkuk.) samojedinkoira, pystykorvarotu; yleinen vetokoira arktisilla alueilla

fr Samoyède *m* (1); samoyède *m* (2); samoyède *a* (3)

de Samojeden *mon* (1); Samojedisch *n* (2); Samojede *m*, Samojedenhund *m*, Samojedenspitz *m* (4)

ru самоед, самоедка (ark.) (1); самодийские языки *mon* (2); самоедский (3)

(ru *samojed* - itse-syöjä, kannibaali, Purtšasin 1613 levittämä käsitys, jota pidetään nyk. vanhentuneena; muuten etymologiasta on useita eri käsityksiä)

Samoyede ks. SAMOYED

Samoyedic ks. SAMOYED 2 ja 3

San *s*

eteläinen Afrikka: san, 1950-luvulla bušmanneille annettu nimitys, kun bušmanni-nimitystä alettiin valkoisten aktivistien joukossa pitää pejoratiivisena (ks. BUSHMAN 1)

de San *m*

Sanatanism *s*

sanatanismi, uskonlahko, joka sisältää oikeauskoiset hindulaisuuden suunnat; merkittävä asema mm. Mauritiuksella, vrt. HINDUISM

(sa *sanatana dharma* - ikuinen oppi)

Sanga ks. SANGHA

Sangha *s* (1, 2, 3), **Sanga** (3) *s*

1. Kongo (Brazzaville, pohjoisosa): Sangha, maakunta, alue

2. Afrikka: Sangha, Kongo-joen sivujoki

3. Kongo (Brazzaville, pohjoisosa): sangha, bantukansan jäsen. Sanghat ovat maan neljänneksi suurin väestöryhmä kongojen, batekeiden ja mbochien jälkeen. (ks. BANTU, BAKONGO 1, BATEKE 1, MBOCHI 1)

Sango *s*

1. eteläinen Afrikka: sangokulttuuri, esihistoriallinen kulttuuri, nimetty löytöpaikan, Sango Bayn (Viktoria-järven länsiranta) mukaan

2a. Tansania (lounaisosa): sango, bantukansan jäsen. Sangot harjoittavat maanviljelyä ja karjanhoitoa. Heillä on ollut ristiriitoja ngonien kanssa (ks. BANTU, NGONI). Käytössä myös nimitykset sangu ja pori.

2b. Kongo (Kinshasa, pohjoisosa): kalastajakansojen ryhmän jäsen; ryhmään kuuluvat mm. jakomat (en *Yakoma*)

2c. Gabon (eteläosa): sango, trooppisten metsien maanviljelijäkansan jäsen. Käytössä myös nimitys šango.

3. sango, kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan itäiseen kieliperheeseen yhdessä mm. bandan ja zanden kanssa. Kreolikieli, joka on kehittynyt sudanilaiskieli ngbandista. Tärkeä afrikkalaiskieli mm. Keski-Afrikan tasavallassa ja Kongossa (Brazzaville). (ks. BANDA 2, ZANDE 2, vrt. CREOLE 6a -6e)

fr Sango *m* (2c); sango *m* (3)
de Sango *m* (1, 2a-c); Sango *n* (3)

Sangu ks. SANGO 2a

Sanskritic *a*

sanskritinkielinen; Intian eteläosan tamilit korostavat pohjoisintialaisten sanskritin kieleen pohjautuvaa kielellistä erilaisuutta, kun heidän oma kielensä kuuluu dravidakieliin, vrt. DRAVIDIAN, TAMIL, CASTE-IST

Sara *s*

1. Tšad (eteläosa), Keski-Afrikan tasavalta: sara, afrikkalaiskansojen ryhmään kuuluva. Sarat muodostavat kolmasosan Tšadin väestöstä ja koostuvat 10 erilaisesta etnisestä ryhmästä. Sarat harjoittavat osin perinteisiä uskontoja, osin he ovat sunnimuslimeja. Sarat ovat länsimaalaistunut ja koulutettu väestön osa, joka edisti Tšadin itsenäistymistä ja vapautumista pohjoisen orjakauppiaista ja nousi johtoasemaan maan itsenäistyttyä 1960. Ristiriitoja heillä on ollut islamilaiden arabien ja tubujen kanssa. (ks. SUNNI, ARAB 1, MUSLIM, TEDA 1)

2. sara, ko. kansojen kielten ryhmä, joka kuuluu sudanilaisen kielikunnan keskisen šari-niilikieliperheen sara-bagirmikieliin; Etelä-Tšadissa liike-elämän tärkein kieli

fr Sara *m* (1); sara *m* (2)
de Sara *m* (1); Sara, Sar *n*, Sarasprachen *mon* (2)
ru capa (1)

Sarakole ks. SONINKE

Scheduled Caste, Scheduled class

Intia: (aik.) kastittomat, ks. UNTOUCHABLE, HARIJAN, ryhmä, joka muodostaa lähes 16 % maan väestöstä. Kastittomien suhde muuhun hinduväestöön on kaksijakoinen: he ovat osa yhteisöä ja samalla sen ulkopuolella. Ryhmä jakaantuu edelleen alaryhmiin, joilla on hyvin vähän tekemistä toistensa kanssa.

Scheduled class ks. SCHEDULED CASTE

Scheduled Tribes

Intia: alkuperäisheimojen ryhmä, joka ei noudata kasteihin liittyviä tabuja

Sclavic ks. SLAVIC

Scotch *s, a* (1, 2, 3, 4), **Scotch Gaelic, Scottish Gaelic** *s* (2), **Scottish** *a* (3c)

1. *s* Iso-Britannia (Skotlanti), Pohjois-Amerikka, Australia, Uusi Seelanti: skotti, skotlantilainen, Skotlannin (syntyperäinen) asukas tai hänen jälkeläisensä muualla. Skotit jaetaan alamaan ja ylämaan skotteihin, joista edelliset muistuttavat historialtaan ja kulttuuriltaan enem-

män englantilaisia, joskin kelttiläinen vaikutus lienee heidän kohdallaan suurempi kuin englantilaisten⁷⁵. Vuoteen 1945 saakka klaanijärjestelmän vielä ollessa käytössä ylä- ja alamaan skotit poikkesivat toisistaan melkoisesti, mutta sen jälkeen monet ylämaan skotit ovat muuttaneet pois alueelta yliopistokoulutuksen, presbyteerisen uskonnon yms. seurauksena. Skottilaisen kulttuurin tunnetuksi teko onkin näin jäänyt etupäässä alamaan skottien varaan. Vaikka nykyisen skottilaisuuden symbolit ovat peräisin ylämaalta, leimaa alamaan prebyteeriläisyys sitä hyvin voimakkaasti. Itse Skotlannilla on Ison-Britannian sisällä ollut jo kauan jonkinasteinen itsehallinto, joka laajeni käsittämään vuoden 1997 kansanäänestyksen tuloksena oman parlamentin lainsäädäntövaltoineen. Kansallisuusliike ajaa täydellistä itsenäisyyttä. (ks. CLAN, SCOTCHMAN, PRESBYTERIAN)

2. *s* gaeli, skottien kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan kelttiläiskieliin yhdessä manksin ja iirin kanssa (ks. INDO-EUROPEAN, IRISH 2, MANX 2). Gaeli on säilynyt ylämaan skottien parissa lähinnä länsiosan saaristossa puhekielenä sekä runouden kielenä, alamaan skotit taas ovat pyrkineet mm. TV-lähetysten avulla nostamaan sitä osittain toiseksi kieleksi.

3a. *a* skotlantilainen, kansaan liittyen

3b. *a* kaukainen sukulainen, sanonnoissa *Scotch cousin*, *Scotch sister* (ilmeisesti viitaten skottien klaanijärjestelmään, jossa myös kaukaiset sukulaiset muistetaan)

3c. *a* skotlantilainen, gaelilainen, skottien englannin kieleen liittyen, ks. SCOTS 1a ja 2, vrt. SCOTTISH 1a ja 2

4. *s* skotlantilainen viski tai lasillinen skotlantilaista viskiä

5. *s* saksa: sottiisi, tanssi

6. *s* venäjä: ruudullinen kangas

fr *Écossais*, *Écossaise* (1, 2, 3a); *écossais* (2); *gaélique m, a* (2, 3c); *Scotch m* (4)

de Schotte, Schottin; Schottländer, Schottländerin (1); Schottisch-Gälisch *n* (2); schottisch, schottländisch *a* (3a); Schottisch *m* (5)

ru шотландец (1), шотландка (1, 6), скотте (1); шотландский язык (2); шотландский (3a)

Scotchery ks. SCOTCHINESS

Scotch fiddle

(slangia) syyhy

Scotch Gaelic ks. SCOTCH 2

Scotchification *s* ks. SCOTCHIFY

Scotchify *v*; **Scotchification** *s*

skottilaistaa, skotlantilaistaa, muuttaa skotlantilaiseksi; vast. skotlantilaistaminen

Scotchiness *s*, **Scotchery** *s*, **Scotchness** *s*

skottilaisuus, skottien luonteenpiirteet

⁷⁵ Ns. ylämaan skotit, eli Tay-joen pohjoispuolella asuvat kelttiläiset heimot eivät joutuneet Rooman vaikutusvallan piiriin, minkä vuoksi kelttiläinen kieli ja heimorakenne säilyivät pitkälle keskiajallekin.

Scotch-Irish *s*

1. Pohjois-Irlanti: irlanninskotti, skottien jälkeläinen
2. skotin ja irlantilaisen jälkeläinen

Scotchman *s*

1. skotti, ks. SCOTCH 1
2. pikajuna, esim. *Flying Scotchman* - Lontoon-Edinburgin pikajuna
3. uusseelantilainen heinäkasvi

Scotchness ks. SCOTCHINESS**Scotchwoman** *s*

skotlantilaisnainen, syntyperäinen skotti tai hänen jälkeläisensä

Scotchy *s*

(pej.) skotti

Scotchy *a*

skotlantilainen luonteeltaan

Scoticism ks. SCOTTICISM**Scots** *s, a*

- 1a. *s* alamaan skottien puhuma englanti, sama kuin *Scottish dialect; Low Scots*; englannin muoto, jonka elvyttämiseen on herännyt viime aikoina uutta mielenkiintoa
- 1b. *s* (hist.) gaeli, sama kuin *Scottish Gaelic*, ks. SCOTCH 2
2. *a* skotlantilainen, ks. SCOTCH, SCOTTISH

Scots-Irish ks. SCOTCH-IRISH**Scots Nat**

Skotlannin kansallisuolueen jäsen (per. 1934 ajamaan Skotlannin autonomiaa)

Scots Nattery, Scottish Nationalism

skottien kansallismielinen liike

Scotswoman ks. SCOTCHWOMAN**Scotticism, Scotticism** *s*

1. skottilainen ilmaus, erit. englantilaisen kirjoittajan kielessä
2. myötätunto skotteja kohtaan

Scotticize *v*

1. skottilaistaa, skotlantilaistaa, muuttaa skotlantilaiseksi ajatuksiltaan ja luonteeltaan
2. antaa jllek vieraille sanalle skotlantilainen muoto, kääntää teos skotinmurteelle

Scottification *s* ks. SCOTTIFY

Scottify v; Scottification s

skotlantilaistaa, muuttaa skotlantilaiseksi; vast. skotlantilaistaminen

Scottish s, a

1. *s* gaeli, skottien kieli, ks. SCOTCH 2

2. *a* skotlantilainen, maahan, kansaan ja kieleen liittyen, ks. myös SCOTCH 2

Scottish dialect ks. SCOTS 1b

Scottish-French

skottien puhuma ranska

Scottish-Irish ks. SCOTCH-IRISH

Scottish Gaelic ks. SCOTCH 2

Scottish Nationalism ks. SCOTS NATTERY

Scottishness s, Scottishry s

skottilaisuus

Scottishry ks. SCOTTISHNESS

Scotty s

(pej.) skotti

Scotty a

1. luonteeltaan skotlantilainen

2. (pieni alkuk.) vihainen

Sea Dayak ks. IBAN

Sebuano ks. CEBUANO 2

secede v from

1. irrottautua muodollisesta liitosta tai yhteenliittymästä, liittovaltiosta tai poliittisesta tai uskonnollisesta järjestöstä

2. irrottaa (alueen osa) liittovaltiosta tai vastaavasta

fr faire sécession de (1)

de (sich) abspalten (1, 2)

ru ВЫХОДИТЬ, ВЫЙТИ ИЗ ЧЕГО

secession s

1. Antiikin Rooma: plebeijien väliaikainen muutto kaupungin ulkopuolelle, jotta patriisit myöntäisivät heidän vaatimuksiinsa

2a. eroaminen (liitosta, liittovaltiosta, poliittisesta tai uskonnollisesta järjestöstä), esim. *War of Secession* - Amerikan sisällissota 1861-65

2b. Skotlannin eroaminen anglikaanisesta kirkosta 1733 pastori Erskinen johdolla ja siitä alkunsa saanut uskonnollinen yhteisö *the Secession Church*

2c. (harv.) vetäytyminen (keskustelusta tms.)

2d. Wienistä alkanut radikaali taidesuuntaus, joka liittyi samanaikaiseen art nouveauhon, esim. de *Sezessionstil*

3. Saksa: taiteilijaryhmä, joka on eronnut vanhasta taiteilijoiden liitosta

4. Itävalta: Jugendtyyli

fr sécession *f* (1, 2a, 2d)

de Sezession *f* (2a, 2d, 3, 4); Sezessionsstil *m* (2d, esim.)

ru сецессия (2a)

Secession Church ks. SECESSION 2b

segregation *v*

1. yhteisön jkn osan tai väestöryhmän eristäminen tai erottaminen muista

2. (yhteisön) hajoaminen

3. yhteisön osan tai osien erottaminen yhteisöstä; seoksen tiettyjen ainesosien eristäminen

4. segregatio, (rotu)erottelu, -syrjintä, eri rotua olevien ryhmien pakollinen erottaminen toisistaan maan, yhteisön tai instituution sisällä, esim. Yhdysvaltain etelävaltioissa kansalaisoi-keustaistelujen aikaan 1960-70-luvuilla tai Etelä-Afrikassa, vrt. APARTHEID

5. vaarallisten tai vaikeiden vankien eristäminen; myös tähän tarkoitukseen tarkoitettu vanki-
lan osa, erit. USA:ssa

fr ségrégation *f* (3, 4)

de Segregation *f* (4); Rassenschranke *f*; Rassentrennung *f* (4)

ru сегрегация (4)

self-administration *s*

itsehallinto

self-determination *s*

1. päättäminen omista asioistaan, vapaa tahto

2. valtiollinen ym. itsemääräämisoikeus; oikeudeksi katsottu vapaa valta päättää valtiomuodosta; itsenäisen valtion sisällä sorrettujen kansojen itsemääräämisoikeus, joka vaihtelee jonkinmuotoisesta autonomiasta aina irtaantumiseen

fr autodétermination *f*

de Selbstbestimmung *f*

ru самоопределение

self-government *s*

itsehallinto, kansan tai valtion oikeus itse päättää hallintotavasta ilman ulkopuolisten sekaantumista tai ohjeita (vrt. AUTONOMY). YK on määritellyt kolme tapaa, jolla itsehallinto voidaan saavuttaa: itsenäisen, riippumattoman valtion muodostaminen, vapaaehtoinen liittyminen itsenäiseen valtioon tai integraatio itsenäisen valtion kanssa.

fr autonomie *f*

de Selbstverwaltung *f*

ru самоуправление

Selkup, Sel'kup ks. SAMOYED

Semite *s*

1. Etu-Aasia, Pohjois-Afrikka: semiitti, seemiläinen, sellaisten kansojen jäsen, joiden on sanottu polveutuneen Nooan pojasta, Seemistä, (esim. juutalaiset, arabit, assyrialaiset ja aramealaiset) erotuksena haamilaisista (ks. HAMITE 1). Tällaista rotuluokitusta, jossa seemiläisiä kansoja oli alun perin 26, pidetään nyk. hyvin kyseenalaisena, koska ko. kansat ovat rodultaan, kulttuuriltaan jne. hyvin erilaista alkuperää. Nimitystä käyt. kuitenkin edelleen rasistisiin tarkoituksiin.

2. seemiläistä kieltä äidinkielenään puhuva henkilö. Maantieteellisenä ja kielitieteellisenä luokituksena jako seemiläisiin ja haamilaisiin on tieteellisemmin perusteltu kuin vastaava rotuluokitus.

fr	sémité <i>m</i>
de	Semit, Semitin (1)
ru	семит, семитка (1)

Semitic *s, a*

1a. *a* seemiläinen, seemiläisiin liittyen, nyk. us. sama kuin juutalainen (ks. SEMITE 1, JEWISH)

1b. *s* (kielit.) seemiläiset kielet, alun perin mm. heprea, aramea, arabia, etiopia, muinainen assyria. Nyk. käsityksen mukaan seemiläinen kieliperhe kuuluu afroaasialaiseen kielikuntaan ja jakaantuu edelleen itä-, pohjois- ja eteläseemiläisiin kieliin. Näistä itäseemiläiset kielet ja hepreaa lukuunottamatta pohjoisseemiläisetkin kielet ovat kuolleet; eteläseemiläisiin kieliin taas luetaan arabiakielet ja etiopialaiset kielet, kuten esim. gez, amhara, tigre ja tigrinja. (ks. HEBREW 2, ARAMAIC, ARABIC 2, ETHIOPIC 2, AMHARIC, TIGRE 3, TIGRINYA, vrt. myös HAMITIC)

2a. *s* (harv.) seemiläinen, ks. SEMITE

2b. *s* seemiläinen kieli, joskus Babylonian seemiläinen kieli sumerin vastakohtana

2c. *s* USA: seemiläisten kansojen, kirjallisuuden jne. tieteellinen tutkimus

fr	sémitique <i>a</i> (1a, 2a)
de	semitisch <i>a</i> (1); Semistik <i>f</i> (2c)
ru	семитический, семитский (1a); семитские языки (1c)

Semitic-Hamitic ks. HAMITO-SEMITIC**Semiticism** ks. SEMITISM**Semiticize** ks. SEMITIZE**semitics** *s*

seemiläisten kansojen kielen, kirjallisuuden ja historian tutkimus

de	Semistik <i>f</i>
ru	семиология

Semitism, Semiticism *s*

1. seemiläisyys (ks. SEMITIC)

2a. (nyk.) juutalaiset ideat tai juutalainen vaikutusvalta politiikassa ja yhteiskunnassa

2b. juutalaisten suosiminen, juutalaisille myötämielinen politiikka

3. seemiläinen sana tai sanonta (ks. SEMITIC)

fr sémitisme *m* (1, 2, 3)**semitist** *s*

seemiläisten kansojen kielen jne. tutkija (ks. SEMITIC)

fr sémitisant, sémitisante *m*de Semitist *m*

ru сЕМИТОЛОГ

Semitization, Semitizing *s*

seemiläistäminen luonteeltaan, kieleltään tai uskonnoltaan

Semitize, Semiticize *v*

seemiläistää, muuttaa seemiläiseksi rodultaan tai kieleltään

Semitizing ks. SEMITIZATION**Semito-Hamitic** ks. HAMITO-SEMITIC**separate** *v*

1. (henkilöstä) erota yhteisöstä, yhtiöstä tms.
2. (ryhmästä) erota; (yhtiöstä) hajota
3. erota (avioliitosta), muuttaa erilleen asumaan

fr se séparer (1, 2, 3)

de ausbrechen (1); sich abspalten (2); sich scheiden lassen (3)

ru расставаться, расстаться; выходить, выйти из чего (1); расходиться, разойтись; расвестить (3)

separation *s* ks. SEPARATE**separatism** *s*

separatismi; irrottautumis- tai eristäytymispyrkimykset; lahkolaisuus; pol. esim. USA:n Etelävaltioiden halusta irrottautua Pohjoisvaltioista 1860-61 tai Irlannin Home Rulen kannattamasta politiikasta (ks. HOME RULE)

fr séparatisme *m*de Separatimus *m*

ru сЕПАРАТИЗМ

separatist *s, a*1a. *s* lahkolainen, minkä tahansa Englannin kirkosta (*Church of England*) eronneen lahkon jäsen. Aik. tarkoitettiin niitä, jotka 1600-luvulla vastustivat kaikkia seurakunnan ulkopuolisia auktoriteetteja. Myöh. käytetty tilapäisesti vihamielisenä nimityksenä protestanteista.1b. *s* separatisti, lahkolainen, myös sellaisen seurakunnan jäsen, joka ei kuulu mihinkään yleisesti tunnustettuun lahkoon1c. *s* metodisti (ne, jotka erosivat Englannin kirkosta 1795-97, ks. METHODISM)

1d. *s* USA: Saksan protestanttitalonpoikien kommunistisen yhdistyksen jäsen (lakkautettiin 1898). Protestanttitalonpojat erosivat Saksan kirkosta ja muuttivat Zoariin Ohioon v. 1817. Heistä on käytetty myös nimitystä *Zoarites* tai *Zoar community*.

2. *s* joku, joka pitäytyy erossa muista muita suuremman hurskautensa vuoksi

3. *s* (pol.) separatismien kannattaja, ks. SEPARATISM

4. *a* separatistinen, ed. liittyen

fr séparatiste *s, a* (1b, 3, 4)

de Separatist, Separatistin (1b, 3); separatistisch *a* (us. pej.) (4)

ru сепаратист, сепаратистка (1b, 3); сепаратистский, сепаративный (kirj.)

Sephardi *yks* (Sephardim *mon*)

Espanja, Portugali: sefardi, juutalainen⁷⁶, ks. ASHKENASI, JEW

fr séfarde, séfardi *yks*; sefardim *mon*

de Sephardim *mon*

(iw *Sepharadhi* - Espanja)

Seraculeh, Serahuli ks. SONINKE

Serahuli ks. SONINKE

Serb, Serbian *s, a*

1. *s* Serbia, Montenegro, Kroatia (Krajina), Bosnia-Hertsegovina, Makedonia, Unkari (Szentendre), Pohjois-Amerikka, Australia, Saksa, Skandinavia: serbi, eteläslaavilaisen kansan⁷⁷ jäsen. Serbit muodostavat n. 85 % (1994) Serbian väestöstä, jos albaanienemmistöistä Kosovon ja unkarilaisenemmistöistä Vojvodinan maakuntaa ei oteta lukuun, joissa he ovat silti merkittävä vähemmistö. Uskonnoltaan ortodokseja oman kirkkokunnan lisäksi (en *Serbian Orthodox Church*, per. 1200-luvulla). Serbien kansallistuntoa ovat nostaneet turkkilaisvaltaan alistuminen 1300-luvun lopulta alkaen, jolloin esim. hallituksen virat ja maan omistus vaativat kääntymistä islamiin. Suur-Serbia-haaveet käynnistyivät jo 1844, jolloin serbit pyrkivät yhdistämään kaikki serbiankieliset kansat, mitä tuolloin serbeistä jo vieraantuneet makedonialaiset, bosnianmuslimit ja montenegrolaiset vastustivat. Turkkilaisvallan ajalta juontaa juurensa myös serbien viha tuolloin etuoikeutetussa asemassa olleita muslimeja, nykyisiä bosnianmuslimeja ja muslimialbaaneja kohtaan. Vastenmielisyys katolilaisia kohtaan taas johtuu II maailmansodan aikaisesta Kroatian Ustaša-hallituksesta, joka usein pakotti serbit joko kääntymään katolilaisuuteen tai kuolemaan. Serbit katsovat joutuneensa syrjityksi myös sosialistisessa Jugoslaviassa (esim. Vojvodinan ja Kosovon maakunnille myönnetty autonomia), jota käsitystä 1990-luvun kriisin aikainen länsimaiden taloudellinen boikotti on vain vahvistanut.

⁷⁶ Juutalaiset karkotettiin Espanjasta 1492 ja he hajaantuivat erityisesti Balkanin maihin ja Romaniaan.

⁷⁷ Serbit saapuivat Balkanin niemimaalle 600-luvulla ja perustivat aikanaan kaksi Bysantin alaista provinssia, joista toinen muodostaa nyk. Montenegron ydinosa ja toinen sijaitsee nyk. Serbian lounaisosassa. Valtakunta laajeni ja ulottui 1300-luvulla Tonavalta Kreikan keskiosiin ja Drina-joelta Thraceen lännessä. Juuri tämän ns. Dushanin keisarikunnan palauttamisesta serbinationalistit ovat haaveilleet. Serbia joutui turkkilaisten vallan alle 1389, jolloin valtio lakkasi kokonaan olemasta. Monet serbit pakenivat sen jälkeen, varsinkin 1500-luvulla Venetsiaan ja Itävalta-Unkariin, jossa serbinationalismi pääsi kehittymään 1700-luvun lopulta alkaen ja kehittyi kansallisvaltioksi vuosien 1804 ja 1815 kansannousuissa. Vuodesta 1816 lähtien alue oli käytännössä itsenäinen, vaikka olikin vielä Turkin provinssi. Virallinen autonomia saavutettiin 1829 ja itsenäisyys 1878. V. 1918 perustettiin Serbien, kroaattien ja sloveenien kuningaskunta, josta myöhemmin tuli Jugoslavia. V. 1941 Saksa perusti alueelle nukkehallituksen ja vastarintaa saksalaisia kohtaan harjoittivat kuningasmieliset tshetnikit ja kommunistisen Titon johtamat partisaanit.

Nyk. Serbia ja Montenegro muodostavat yhdessä ns. Tynkä-Jugoslavian, joskin montenegrolaiset ovat pyrkineet myös autonomiaan. Kroatian serbivähemmistö on Krajinan raja-alueelle paenneiden ja mm. Unkarin armeijassa palvelleiden serbien jälkeläisiä. Unkarin serbivähemmistö taas on turkkilaisia 1300-luvulla ja myöhemmin vielä 1600-luvulla paenneiden jälkeläisiä. Länsimaiden serbit taas ovat lähinnä entisiä vierastyöläisiä, ja osa on 1990-luvun pakolaisia. (ks. ORTHODOXY, CATHOLIC 2c, MONTENEGRIN, ALBANIAN, MAGYAR, ISLAM, BOSNIAN MUSLIM, CROATIAN, FASCISM, AUTONOMY)

2. *s* serbia, ko. kansan kieli, ks. SERBO-CROATIAN. Štokavski-murretta puhuvien serbien on vaikea ymmärtää Kroatiassa esiintyviä kahta muuta serbokroaatin murretta.

3. *a* serbialainen

fr serbe *m, f* (1) serbe *m* (2); serbe (3)

de Serbe, Serbin (1); Serbisch, Serbische *n* (2); serbisch (3)

ru серб, сербка; сербиянин, сербиянка (1); сербский язык (2); сербский (3)

Serbian ks. SERB

Serbianization *s*

Kroatia: serbiläistäminen, muuttaminen serbien kulttuurin mukaiseksi. Serbiläistäminen koskee kansallismielisten mielestä erityisesti serbokroaatin käyttämistä Kroatiassa. Kansallismieliset ovat pyrkineet 1980-luvulta lähtien "puhdistamaan" kieltä korvaamalla vieraalta tuntuvia, erit. serbialaisia sanoja kroatialaisilla vastineilla, joista osa on itse asiassa toisen maailmansodan natsimielisen Ustaša-hallituksen ajoilta. (ks. FASCISM, SERBO-CROATIAN)

Serbo-Croatian *s*

Serbia, Kroatia, Montenegro, Bosnia-Hertsegovina: serbokroaatti, kieli, jota em. valtioiden asukkaiden lisäksi puhuvat muunnettuna versiona Itävallan, Slovakian ja Unkarin kroaatit, Unkarin ja Romanian serbit sekä Romanian Banatin alueen ja Italian Molisen alueen asukkaat. Serbokroaatti kuuluu slaavilaisen kieliperheen eteläslaavilaisiin kieliin yhdessä mm. slovenian, bulgarian, makedonian ja kirkkoslaavin kanssa. Serbit kirjoittavat kieltä yleensä kyrillisillä aakkosilla ja kroaatit latinalaisilla. Kielessä on serbien ja muslimien alueella paljon turkkilaisia lainoja ja kroaattien alueella vastaavasti saksalaisia ja italialaisia lainasanoja. Kieli jakaantuu kolmeen murteeseen mitä-sanan mukaan⁷⁸: štokavski (Serbia, Bosnia-Hertsegovina, Montenegro sekä Kroatian etelä- ja itäosat), sloveenipiirteitä sisältävä kajkavski (Zagreb ja Kroatian pohjois- ja länsiosat) ja romanialaispiirteitä sisältävä chakavski (Kroatian lounais-osa, mukaanluettuna Istra, Dalmatian saaret ja Dalmatian rannikko). Štokavskin puhujien on vaikea ymmärtää muita kahta murretta. Nyk. on pyritty kahden erillisen kirjakielen muodostamiseen: Kroatian virallinen kieli on kroatia ja Serbian serbokroaatti, jota kirjoitetaan kyrillisin kirjaimin. Vaikka molemmat kielet ovat štokavski-murretta, serbit ja kroaatit ääntävät kieltä hie- man eri tavalla, ja vuosisatojen erilaisen historian seurauksena sanastot poikkeavat jossain määrin toisistaan, mitä kehitystä on viime aikoina pyritty pitämään yllä tietoisilla "puhdistuksilla". (ks. SLAVIC, SERBIANIZATION, SLAVONIAN, SLOVENE, MACEDONIAN, OLD CHURCH SLAVONIC, CYRILLIC)

fr serbo-croate *m*

de Serbokroatisch, Serbokroatische *n*

ru сербохорватский язык

⁷⁸ Näistä štokavski valittiin 1800-luvulla sekä kroaattien että serbien kirjakieleksi.

Serer *s*

1. Senegal (lounaisosa), Gambia: serer, wolofien sukulaiskansaan⁷⁹ lukeutuva. Sererit vastustivat kauan islamilaistumista, mutta nyk. heistä n. 80 % on muslimeja. Sererit asuvat ryhmänä wolofien keskellä ja muodostavat Senegalin toiseksi suurimman väestöryhmän wolofien jälkeen (ks. WOLOF 1, ISLAMISATION, MUSLIM).

2. serer, ko. kansan kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan atlantilaiseen kieliperheeseen

fr Sérères, Serers *mon* (1); *sérère m* (2)
 de Serer *m* (1); Serer *n* (2)
 ru сереп (1); язык сереп (2)
 (omak. nim. *serer*)

Sesotho, ks. SOTHO 2

Setswana, ks. TSWANA

Shaan ks. SHAN

Shafæite, Shafeite ks. SHAFIITE

Shafiism, Shafism *s*, **Shafi school**

Somalia, Syyria, Arabian niemimaan eteläkärki, Indonesia: šafilaisuus, šafismi, šafilainen koulukunta, teologi Abu Abdallah Muhammad ibn Idrisin (kutsumanimi ash-Shafiei, 767-820) perustama sunnimuslimien lahko, joka noudattaa sunnaa jokseenkin tiukasti ja antaa vain vähän tulkinnanvapautta. Tulkinta koskee lähinnä uskonnollisia riittejä ja oikeudenkäyttöä suhteessa historian myötä tapahtuneisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin. (ks. SUNNA, SUNNI, MUSLIM; vrt. HANAFISM, MALIKISM, HANBALISM)

ru шафиизм, шафиитский мазхаб

Shafiite, Shafeite, Shafæite *s, a*

1. *s* šafilainen, šafilaisuuden kannattaja (ks. SHAFIISM)
2. *a* šafilainen, šafilaisuuden mukainen

fr Chafi'iste, Shafi'iste, Chaféite (1, 2)
 de Schafiit *m* (1)

Shafi school ks. SHAFIISM

Shafism ks. SHAFIISM

shaker *s* (1, 2, 4), **Shaker** *s. a* (3a, 3b, 3c)

1. *s* tärisyttävä (ihminen tai esine)
2. *s* tärisijä, vapisija, jokin tai joku, joka tärisee, vapisee

---

⁷⁹ Sererit väistyivät maureja Mauritaniasta 1000-1100-luvulla. 1100-luvun lopussa he muodostivat fulanien (ks. FULANI 1) kanssa yhteisen valtion. Myöhemmin myös fulanit ajoivat heidät pois, jolloin he muodostivat omia pieniä valtakuntiaan.

3a. *s, a* Yhdysvallat: vapisija, uskonlahkon kannattaja (*The Society of Believers in Crist's Second Appearing*). Vapisijat asuvat selibaatissa miesten ja naisten sekayhteisöissä. Käyt. myös attribuuttina tällaisen yhteisön tuottamista esineistä.

3b. *s* Yhdysvallat (New Forest): vapisija, uskonnollisen yhteisön jäsen. Yhteisön perusti 1864 Mary Ann Girling, joka väitti olevansa Jumalan inkarnaatio; myös muiden vastaavien yhteisöjen jäsen

3c. *s* Yhdysvallat (luoteisrannikko): vapisija, intiaanien uskonnon kannattaja. Uskonnessa kristilliset piirteet yhtyvät intiaanien vanhaan perinteeseen⁸⁰. Vapisijat ovat ankaran moralistisia ja vastustavat mm. väkijuomien käyttöä. He ovat myös vastustaneet intiaanien akkulturaatiota ja joutuneet sen vuoksi selkkauksiin viranomaisten kanssa. Vapisijat ovat saaneet kannatusta varsinkin nisquallien ja näiden naapurikansojen keskuudessa. (ks. NORTHWEST PEOPLE, ACCULTURATION)

3d. *s* ranska: (pej.) Ann Leen 1774 perustama amerikkalainen lahko, jolle on annettu kyseinen pilkkanimi heidän rituaalitanssiensa vuoksi; nyk. kadonnut

fr Shaker (3d)

Shakti ks. SAKTI

Shaktism ks. SAKTISM

shamanism *s*

šamanismi, samanismi, Siperian uralilais-altailaisten kansojen uskonto, jonka mukaan kaikki hyvä ja paha elämässä on henkien aikaansaamaa ja henkiin voivat šamaanit saada yhteyden; laajemmin käsitettynä myös muut samankaltaiset uskonnot, erit. Pohjois-Amerikan intiaanien uskonnot; myös šamaaniin liittyvät uskomukset, rituaalit, käytännöt jne., jotka ovat hyvin samankaltaisia lähes kaikkien metsästäjä- ja keräilijäkansojen keskuudessa ympäri maailman

fr chamanisme *m*, shamanisme *m*

de Schamanismus *m*

ru шаманизм, шаманство

shamanist, shamanite *s*

šamanismin kannattaja

fr chamaniste, shamaniste *m*

shamanistic *a*

šamanistinen

fr chamanique, shamanique, chamanistique

ru шаманский

shamanite ks. SHAMANIST

shamanize *v* (1a, 2)

1a. lukea šamaanin loitsuja

1b. ranska: toimia šamaanina

---

⁸⁰ Vapisijoiden lahko on squaxonintiaani Squasachtunin eli John Slocumin ja hänen vaimonsa Mary Slocumin kehittämä edellisen v. 1881 näkemien näkyjen vuoksi.

1c. venäjä: olla yhteydessä henkien kanssa transsissa, langeta loveen

2. tyrkyttää šamanistisia uskomuksia, täyttää jonkun mieli niillä

fr chamaniser (1b)

ru шаманить (1c, 2)

Shan, Shaan *s*

1. Myanmar (itä- ja pohjoisosa), Thaimaa (luoteisosa), Intia (koillisosa): shan, thaikansoihin kuuluvan vähemmistökansan⁸¹ jäsen. Shanit kuuluvat ns. kukkulakansoihin. He ovat hinajana-buddhisteja, paitsi Intiassa hinduja. Elinkeinona kaskiviljely, on hävittämäsillään alueen metsät. Myanmarin toiseksi suurin vähemmistökansa, jolla on korkea kansallistunto. Monet osallistuvat kiellettyyn oopiumkauppaan. Kiinan Yunnanissa shanit lasketaan samaan ryhmään thaiden kanssa ja ryhmää kutsutaan nimellä dai. (ks. HINAYANISM, HILL PEOPLES, THAI 1, HINDU)

2. shan, ko. kansan kieli, joka kuuluu sinotiibetiläisen kielikunnan tiibetiläis-burmalaisen alaluokan thaikieliperheeseen. Shan on ollut jo kauan kirjoitettu kieli ja sillä on julkaistu kirjallisuutta.

fr Chan, Chane *m* (1); chan *m* (2)

de Schan, Shan *m* (1)

ru шан, тхай ньо (1); шанский язык (2)

(omak. nim. *thai njo*; burma: *shan - siam*)

Shango ks. SANGO 2c

Sharia, Shariah, Shariat, Divine law, Islamic law

sharia, islamin uskonnollinen laki, joka sisältää Koraanin opetukset ja Muhammedin puheet.

Muslimifundamentalistit vaativat usein lain täydellistä noudattamista. (ks.

FUNDAMENTALISM, HANBALISM, WAHABIISM, SUNNA, vrt. HANAFISM)

fr Charia *f*

de Scharia, Scheria *f*, das Gesetz des Islam

ru божественный закон

Shariah, Shariat ks. SHARIA

sharif, shereef *s*

1. Muhammedin jälkeläinen Fatima-tyttären kautta

2a. ennen: Marokon (tai minkä tahansa sen osan) hallitsija, prinssi

2b. ennen: muiden paikkojen, mm. Mekan johtaja

3. Libya (länsiosa), Irak, Jordania, Marokko, Saudi-Arabia: sharifi, uskonnollisen lahkon jäsen. Sharifit pitävät itseään Muhammedin jälkeläisinä.

fr chérif, charif

de Scherif *m*; Scherifen *mon*, Scherife *mon*; Scharif *m*

(ar *sharif* - korkeasti kunnioitettu)

---

⁸¹ Shanit saapuivat Burman alueelle 1000-luvun lopulla e.a.a. ja hallitsivat Muanmaun valtakuntaa 600-1500-luvuilla.

sheenie, sheeny *s*
jutku, jutsku (pej.)

sheeny ks. SHEENIE

Sheep Eaters ks. SHOSHONE

shereef ks. SHARIF

shia, shi'a, shiah *s*

1. šiitismi, šiialaisuus, islamin haara⁸², jonka mukaan islamin johtajuus kuuluu Alille (Muhammedin vävy) ja hänen jälkeläisilleen. Alin nimittämät seuraajat, imaamit, ovat uskonnollisia auktoriteetteja ja uskonto nojautuu viiteen "pilariin", joita ovat uskontunnustus, rukous, almujen anto, paasto ja pyhiinvaellus. Šiiojen käsityksen mukaan 13. imaami piiloutui ja odottaa uudelleen tulemistaan messiaanisena vapauttajana. (vrt. SUNNA)

2. šiialainen, ks. SHI'I

3. šiialaisuus, sen opit ja doktriinit, ks. SHI'ISM

fr chi'ite, chiite *m* (2); chi'isme, chiisme *m* (3)

de Schia *f* (1)

(ar *shi'ah* - lahko)

shiah ks. SHIA

shicksa ks. SHIKSA

shickster *s*

mikä tahansa ei-juutalainen nainen tai tyttö⁸³ (ks. GENTILE, vrt. SHIKSA)

shi'i, shi'ite, šiite *s*

ši'iitti, šiialainen, šiia, šiiamuslimi, Irakin eteläosissa šiiat muodostavat merkittävän vähemmistön, samoin kuin Afganistanin keskiosissa, jossa heillä on Iranin tukema sissiliike.

fr chiite, chi'ite *m*

de Schiit *m*

ru ШИИТ

Shi'ism, šiism *s*

šiitismi, šiialaisuus

fr chiisme

de Schiismus *m*

ru ШИИЗМ

⁸² Šiialaiset erosivat sunnamuslimeista 660-luvulla.

⁸³ Amerikan englannissa sanaa 'shyster' edelsi jiddistä peräisin oleva sana 'schickster'; rikollisten (sala)kielessä se merkitsi kunniallista tyttöä tai naista, mutta pian merkitykseksi tuli prostituoitu.

shi'ite, shiite ks. SHI'I

shike, shikeh ks. SHIKSA

shiksa, shicksa, shiksah, shike, shikeh *s, a*

ei-juutalainen (valkoinen) tyttö, juutalaisten käyttämä nimitys (ks. GENTILE, vrt. SHICKSTER)

shiksah ks. SHIKSA

Shillook ks. SHILLUK

Shilluk, Shillook *s*

1. Sudan (eteläosa): šilluk, silluk, afrikkalaisen perinteistä paimentolaiselämäntapaa ylläpitävän ja perinteisiä uskontoja harjoittavan vähemmistökansan⁸⁴ jäsen. Šillukit lukeutuvat pohjoisluoihin. Šillukit ovat vastustaneet pohjoisosan fulanien islamilaistamispolitiikkaa, aluksi yhdessä dinkojen kanssa, sittemmin erillisenä sissiliikkeenä muiden pienten kansojen kanssa. (ks. LUO 1; vrt. FULANI 1, ISLAMISATION, MUSLIM, SHARIA, DINKA 1, NUER 1)

2. šilluk, ko. kansan kieli, joka yhdessä mm. dinkan, langon ja nuerin kanssa (ks. DINKA 2, LANGO 2, NUER 2) kuuluu sudanilaisen kielikunnan itäisen šari-niili-kieliperheen läntisiin niloottikieliin

fr Shilluk, Chillouk *m* (1); chillouk *m* (2)

de Shilluk, Schilluk *m* (1); Shilluk *n* (2)

ru ШИЛЛУК, ЧОЛО (1); ЯЗЫК ШИЛЛУК (2)

(omak. nim. *cholo*)

Shinto, Sin-to, Sintu, Sintoo *s, a* (1, 2, 3); **Shintoism** *s* (1); **Shintoistic** *a* (2); **Shintoist** *s* (3)

1. *s* Japani: šinto, kansallisuuskonto⁸⁵, jonka mukaan mikado on aurinko, jonka puolestaan katsotaan olevan jumalattaren suora jälkeläinen. Šinto vaikuttaa japanilaisiin arvoihin sekä käytös- ja ajatustapoihin: šintolaiselta odotetaan velvollisuudentuntoa, rehellisyyttä ja itsehillintää. Jotkut šintolaiset pitävät itseään buddhalaisina (ks. BUDDHISM).

2. *a* šintolainen, šinton mukainen

3. *s* šintolainen, šinton kannattaja

fr Shinto, Shintoisme *m* (1); shintoiste, shintoïque (2); Shintoïste *m* (3)

de Schintoismus *m*, Shintoismus *m*, Shinto *m* (1); schintoistisch (2);

Schintoist, Schintoistin (3)

ru СИНТОИЗМ

(kiina: *shin tao* - jumalten tie)

Shintoism ks. SHINTO 1

Shintoist ks. SHINTO 3

⁸⁴ Shillukien sakraali kuningaskunta, jonka kuningas on heidän esi-isänsä ja kansallissankari Nyikangin inkarnatio, on säilynyt meidän päiviimme saakka.

⁸⁵ Shinto mainitaan ensimmäisen kerran kirjoituksissa 700-luvulla, mutta itse nimitys otettiin käyttöön erotuksena buddhalaisuudesta jo 500-luvulla. Sodan jälkeen 1945 voittajavaltiot kielsivät šinton valtionuskontona sen oletetun militaarisuuteen yllyttämisen vuoksi.

Shintoistic a ks. SHINTO 2

Shintoize v

käännyttää šintolaisuuteen

Shona ks. MASHONA

Shoshone, Shoshonee, Shoshonie, Shoshoni s, a

1. s Yhdysvallat (Länsi-Wyoming, Idahon kaakkois- ja lounaisosa, Nevada): šošoni, Suuren syvänteen intiaaneihin lukeutuvan intiaanikansan⁸⁶ jäsen. Šošonit jaetaan itä- eli Windjoen šošoneihin (en *Eastern Shoshone*), käärmeintiaaneihin eli pohjoisšošoneihin (en *Snake*; fr *Gens des Serpents*) ja länsišošoneihin (en *Western Shoshone*). Lampaansyöjät (en *Sheep Eaters*) ovat käärmeintiaanien ryhmä, ja joskus myös lemhijoen šošonit ja jopa itäšošonit luetaan käärmeintiaaneihin. Viime aikoina myös Kaliforniassa asuvat panamintit eli kosot on tilastoissa liitetty šošoneihin. V. 1939 itäšošonit voittivat oikeusjutun liittovaltiota vastaan ja saivat takaisin heiltä riistetyt maa-alueen, mikä onkin parantanut heidän elinolojaan. Myös länsišošonit ovat pyrkinet järjestäytymään kansakunnaksi ja vaatineet korvauksia menetyistä maistaan, mikä on osittain onnistunutkin, mutta heitä vaivaa yhä työttömyys ja köyhyys. ŠOŠONIt ovat myös pyrkinet vastustamaan tärkeän ravintokasvinsa, pähkinämännyn, hakuuta sekä ravinnon häviämisen että eroosion vuoksi. Peyotismi on saanut paljon kannattajia etenkin itäšošonien keskuudesta. Vuonna 1980 šošoneja oli yhteensä noin 12 000 henkeä. (ks. GREAT BASIN INDIANS, PEYOTISM)

2a. s šošoni, ko. kansan kieli, joka kuuluu makropenutin kielikunnan asteekki-tanon alaluokan uto-asteekki kieliperheeseen. Suuri osa itäšošoneista puhuu vielä šošonin kieltä.

2b. s (aik.) šošonikielet, kieliryhmä, johon myös šošoni kuului

3. a šošonien, šošoni-, kansaan, kieleen ja kieliryhmään liittyen

fr Shoshone, Shoshoni *m* (1)

de Shoshone; Schoschonen *mon* (1); Shoshone *n* (2a)

ru шошон (1)

Shoshonean, Shoshonian s, a

1. šošonikielten puhujat, ks. kohta 2; vrt. SHOSHONE 1

2. šošonikielet, uto-asteekki-kielten ryhmä, johon myös šošoni kuuluu, vrt. SHOSHONE 2

3. šošoni-, kieliin ja niiden puhujiin liittyen

Shoshonee, Shoshoni ks. SHOSHONE

Shoshonian ks. SHOSHONEAN

⁸⁶ Valtaosa itäšošoneista siirtyi hevosia saatuaan 1600-luvun lopulla kaakkoon ja eriytyi comanchien kansaksi. Myös itäšošonit ja käärmeintiaanit alkoivat metsästä biisoneita hevosia saatuaan 1700-luvulla. Itäšošonit kävivät myös kauppaa apsaroke-intiaanien kanssa ja 1800-luvulla myös valkoisten kanssa. 1700-luvulla itäšošonit joutuivat naapurikansojen sotaisuuden vuoksi luopumaan metsästyretkistä preerialle. Myös Lemhijoen šošonit olivat rauhanomaisia, kun taas käärmeintiaanit ahdistelivat 1820-luvulta alkaen myös valkoisia, mikä johti 1860-luvulla sotaan heitä vastaan. Itäšošoneja palveli tiedustelijoina erityisesti paviotsoja vastaan 1860-luvulla, minkä jälkeen he koettivat eristäytyä reservaattiinsa päästäkseen sodista. Edellisistä poiketen länsišošonit saivat hevosia vasta 1850-luvulla ja alkoivat tehdä vastarintaa valkoisia vastaan 1860-luvulla. Käärmeintiaanit siirrettiin reservaatteihin 1868, lampaansyöjät 1979 ja Lemhijoen šošonit 1907, minkä jälkeen jälkimmäiset onkin luettu käärmeintiaaneihin. Viimeiset taistelut länsišošonien karjarosvojen kanssa käytiin vielä 1911.

Shoshonie ks. SHOSHONE

Siamese ks. THAI

Sicilian *s, a*

1. *s* Italia (Sisilia): sisilialainen, alueen (syntyperäinen) asukas. Nyk. Sisilialla on autonomisen alueen asema⁸⁷. Sisilian merkittävin poliittinen piirre lienee voimakas järjestäytyneen rikollisuuden, mafian, läsnäolo, joka sai alkunsa jo 1800-luvun lopussa ja joka on kukoistanut siitä lähtien. Vain fasistit saivat sitä vähän kuriin 1920-luvun lopulla. Korruption ja mafian vastainen mieliala on alkanut lisääntyä vasta 1990-luvun puolivälin tienoilla. (ks. FASCISM)

2. *s* sisilian murre, yksi italian murteista, joka eroaa jyrkästi muista italian murteista ja jota muut italialaiset eivät helposti edes ymmärrä. Toisaalta sisilialainen kirjallisuus on vaikuttanut voimakkaasti nykyitaliaan.

3. *a* sisilialainen

4. *s* (harv.) ks. SICILIANA

5. *s* ks. SICILIENNE

6. *s* saksa: sisilialainen 8-rivinen 2-riiminen runosäe

fr Sicilien, Sicilienne *s, a* (1, 3)

de Sizilianer, Sizilianerin; Sizilier, Sizilierin (1); sizilianisch, sizilisch (3); Siziliane *f* (6)

ru сицилийский (3)

Siciliana (*mon Siciliane*); **Siciliano, siciliano** (*mon sicilianos, siciliani*)

sisilialainen talonpoikaistanssi, joka muistuttaa irlantilaista jiggiä, ja tanssiin liittyvä musiikki; myös musiikkikappale, joka muistuttaa rytmiltään ko. musiikkia

fr sicilienne *f*

de Siciliano *m*, Sicilienne *f*, Siziliano *m*

ru сицилиана. сицилиец

Siciliano, siciliano (*mon sicilianos, siciliani*) ks. SICILIANA

sicilienne *s*

1. hieno silkki- ja villapopliini

2. ks. SICILIANA

de Sizilienne *f*, Eolienne *f* (1)

Sikh

1. *s* Intia (Punjab), myös siirtolaisina Afrikassa, Euroopassa, USA:ssa, Fidži-saarilla: sikhi; sikhiläisyyden kannattaja, ks. SIKHISM. Intiassa sikhit puhuvat omia paikallisia kieliään. Sikhien oma Punjabin osavaltio on perustettu 1966. Sikhifundamentalismi on aiheuttanut jännit-

---

⁸⁷ 700-luvulla kreikkalaiset uudisasukkaat perustivat Sisilian tärkeimmät kaupungit, mm. Messinan ja Syrakusan, jonka roomalaiset sittemmin valloittivat Karthagolta. Sen jälkeen Syrakusa itse asiassa toimi hellenisen kulttuurin välittäjänä Roomaan päin. Muslimit saapuivat Sisiliaan 827 ja hallitsivat sitä 250 vuotta. V. 1130 normanit valloittivat myös Sisilian, mutta saari sai säilyttää omat kielensä: kreikan, arabian ja latinan. Tämän jälkeen saaren valloittivat vuorollaan saksalaiset, ranskalaiset ja lopulta espanjan aragonialaiset. 1700-luvulla Sisilia joutui taloudelliseen lamaan ja teki ensimmäisenä vallankumouksen 1848, mutta espanjalainen hallinto väistyi vasta Garibaldin voittoon 1860. (ks. ARAGONESE)

teitä mm. hindujen kanssa ja oman sikhivaltion muodostaminen aiheutti väkivaltaisia yhteenottoja Intian armeijan kanssa 1980-luvulla. Sikhien uskontoon kuuluu olennaisena turbaanin pitäminen, mikä on aiheuttanut ristiriitoja länsimaissa mm. moottoripyöräkympärän käyttöä koskevan lainsäädännön kanssa. (ks. PUNJABI, FUNDAMENTALISM)

2. *a* sikhi-, sikhiläinen

fr Sikh *m* (1); sikh (2)

de Sikh *m* (1)

ru сикх (1)

(hindi *sikh* - koululainen)

Sikhism *s*

sikhiläisyys⁸⁸, monoteismiin perustuva uskontokunta, joka uskoo karman lakeihin ja uudelleensyntymään ja on yrittänyt päästä eroon Intian kastijärjestelmästä

fr Sikhisme *m*

de Sikhismus *m*, Sikhreligion *f*

ru СИКХИЗМ

(muinaisintia *siksati* - opinnot)

Sin-debele ks. NDEBELE

Sindhi (1), **Sindi** (2) *s*

1. Pakistan (Sindin maakunta), Intia (Rajasthan, Pakistanin vastainen raja): sindi⁸⁹; Pakistanin toiseksi suurin väestöryhmä punjabien jälkeen. Pakistanin sindit ovat sunnimuslimeja, Intian sindit hinduja (ks. SUNNI, PUNJABI 1, HINDU). He muodostavat merkittävän osan molempien maiden sivistyneistöstä.

2. sindi, ko. kansan kieli, joka kuuluu yhdessä mm. gujaratin, marathin ja rajasthanin kanssa indoeurooppalaisten kielten indoiranilaisen kieliperheen länsi-intialaisiin kieliin ja jota puhutaan myös Luoteis-Intiassa, ks. INDO-EUROPEAN, GUJARATI 2, MARATHI 2, RAJASTHANI 2. Kielessä on paljon arabialaista ja persialaista laina-ainesta ja sitä kirjoitetaan arabialaisin kirjaimin.

fr Sindhi *m* (1); sindhi *m* (2)

de Sindhi *n* (2)

ru синдхи (1); язык синдхи (2)

(hindi: *Sindhi* - Indus-virta)

Sindi ks. SINDHI

Singhalese ks. SINHALESE

Singpho ks. KACHIN

⁸⁸ Sikhiläisyyden perusti Punjabissa 1500-luvun alkupuolella Nanak-niminen guru.

⁸⁹ Arjalaiset heimot saapuivat alueelle 1000-luvulla e.a.a. ja heihin sekoittui myöhemmin muita heimoja, mm. arabeja.

Sinhala *s*

sinhala, singaleesien kieli, joka edustaa ilmeisesti ainoana indoeurooppalaisten kielten indo-iranilaisen kieliperheen eteläintialaisia kieliä (ks. SINHALESE, INDO-EUROPEAN). Kieli on sukua malediiveilla puhuttavalle divehin kielelle. Sinhali on ollut Sri Lankan virallinen kieli vuodesta 1963.

fr	cinghalais <i>m</i>
de	Singhalesisch <i>n</i>
ru	СИНГАЛЬСКИЙ ЯЗЫК

Sinhalese, Singhalese, Cingalese *s*

1. Sri Lanka (etelä- ja länsirannikko), Intia, Singapore, Australia, Uusi Seelanti: singaleesi, singali, vaaleaihoisen, buddhalaisen enemmistökansan⁹⁰ jäsen (n. 74 %). Singleesien alaryhmiä ovat esim. en *Kandyans*, *Low Country Sinhalese*, *Karava*. He ovat läheistä sukua Malediivien asukkaille. Singaleesit ovat hallitusvastuussa ja käyvät sotaa tamilien kanssa (ks. TAMIL 1).

2. sinhala, ko. kansan kieli, ks. SINHALA

fr	Cingalais <i>m</i> (1)
de	Singhalesen <i>mon</i> (1)
ru	СИНГАЛ, СИНХАЛА, СИНГАЛЕЦ (1)

(omak. nim. *sinhala* - leijonan suku)

Sinic *a*

kiinalainen (sama kuin en *Chinese*)

Sinicism *s*

kiinalaisuus, kiinalaiset tavat ja periaatteet; kiinalaistuminen, kiinalaisuuden omaksuminen

sinicization, sinification *s*; **sinicize, sinify** *v*

kiinalaistuminen; vast. kiinalaistua

Sinico-Japanese, Sino-Japanese ks. SINO-**sinification** ks. SINICIZATION**sinify** *v* ks. SINICIZATION**Sino-**

kiinalais-, kiinalainen; yhdyssanan alkuosana tarkoittamassa joko kiinalaisten ja ko. kansan yhteistä, heidän välistään tai kiinalais-..., esim. *Sino-American* - kiinalais-amerikkalainen (sopimus) tai amerikankiinalainen; *Sino-Australian*, *Sino-British*, *Sino-Indian*, *Sino-Japanese*, *Sino-Soviet*, *Sino-Tibetan*; ks. myös SINO-MAURITIAN

ru	СИНО-
----	-------

⁹⁰ Singaleesit saapuivat Intiasta 500-luvulla e.a.a.

Sino-Mauritian *s*

Mauritius: mauritianskiinalainen, kansanryhmä⁹¹, joka muodostaa 3 % vähemmistön saaren väestöstä; uskonnoltaan buddhisteja tai katolisia. Monet kiinalaiset puhuvat kotikielenään hakkaa. Yleensä kiinalaiset ovat sokeriplantaaseilla keskitason johtotehtävissä yhdessä mulattien kanssa ja tehtaissa konttoritehtävissä yhdessä mulattien ja tamilien kanssa, ks. HAKKA, HINDU, MUSLIM, CREOLE 7b, MULATTO 1d, TAMIL 1, TELUGU, MARATHI, FRANCO-MAURITIAN, BUDDHISM, CATHOLIC 2c.

Sinophil *a*; **Sinophile** *s*, **Sinophilia** *s*

kiinalaisista pitävä; vast. kiinalaisten ystävä, kiinalaismielisyys

Sinophobe *s*; **Sinophobia** *s*

kiinalaisia vihaava, heitä pelkäävä; vast. kiinalaisvihamielisyys

Sin-to, **Sintoo** ks. SHINTO**Sintu** ks. SHINTO**Sion** ks. ZION**Sion-** ks. ZIONIST**SiSwati** *s*

Swazimaa: siswati, swazien kieli, kuuluu bantukielten ngunin ryhmään yhdessä mm. ndebe-len, xhosan ja zulun kanssa (ks. BANTU 1, SWAZI, NDEBELE 2, XHOSA 2, ZULU 2)

fr swazi *m*

de SiSwati *n*

ru язык свази, язык исисвази, язык свати

Six Nations ks. IROQUOIS**Slaavic** ks. SLAVIC**Slav** *s*, *a*

1. *s* slaavi, slaavilaista kieltä äidinkielenään puhuva kansojen ryhmä Itä-Euroopassa

2. *s* ranska: slaavi (kieli), slaavilaisten kielten ryhmä kokonaisuutena

3. *a* slaavilainen, vrt. SLAVIC

fr slave *s*, *a* (1, 2, 3)

de Slave *m*, Slawe, Slawin (1); slawisch *a* (3)

ru славянин (1)

(keskiajan la *sclavus* - slaavilainen⁹²)

⁹¹ Kiinalaiset kauppiat tulivat saarelle 1900-luvun alussa.

⁹² Varhaisella keskiajalla Keski-Euroopassa oli slaavilaisiin kansoihin kuuluneita orjia.

Slavdom *s*

1. slaavilainen olemus ja kulttuuri; slaavit kokonaisuutena
2. slaavilaisen vaikutuksen alaisena asutettu alue

de Slawentum *n* (1)

Slave, Slavey, Slavé, Slavi *s, a*

1. *s* Kanada (Luoteisterritorio, Albertan luoteisosa, Brittiläisen Kolumbian koillisosa): orjaintiaani, pohjoisten havumetsien intiaaneihin kuuluvan intiaanikansan⁹³ jäsen. Tämän vuosisadan alkupuoliskolla orjaintiaanit alkoivat osittain akkulturoitua, mutta 1960-lähtien he ovat vastustaneet aktiivisesti valkoisten vaikutusta ja käyneet jopa vihamielisiksi heitä kohtaan. V. 1978 orjaintiaaneja oli noin 4000 henkeä. (ks. SUBARCTIC INDIANS, ACCULTURATION)
2. *s* orjaintiaanien puhuma kieli, joka kuuluu na-denen kielikunnan denen alaluokan athapaskanin kieliperheeseen; valtaosa orjaintiaaneista puhuu vielä omaa kieltään

fr Esclave

Slavey ks. SLAVE

Slavi ks. SLAVE

Slavian (harv.) ks. SLAVIC

Slavic, Slaavic, Sclavic *s, a* (2b, 3), **Slavonian** *s, a* (1, 2a, 3) **Slavonic** *s, a* (2a, 3), **Slavish** *s, a* (2a, 3)

1. *s* slaavit kansana

2a. *s* slaavilainen; slaavilaisiin kieliin viitaten, jotka kuuluvat indoheettiläisten kielten pohjoiseurooppalaisen suurkieliperheeseen ja jakaantuu edelleen pohjois- (esim. puola) ja etelä-slaavilaisiin kieliin (esim. serbokroaatti); us. balttilais-slaavilaisten kielten osaryhmä (ks. INDO-EUROPEAN, BALTIC 2b, POLISH, SERBO-CROATIAN)

2b. *s* kielen slaavilainen muoto

3. *a* slaavilainen, slaaveihin liittyvä

de slawische Sprachen (2a); slawisch *a* (3)

ru славянские языки (2a); славянский, славонский (3)

Slavicist, Slavist *s*

1. slavisti, slaavilaisten kielten ja kirjallisuuden tutkija

2. ranska: slaavilainen, slaavilaiselle kulttuurille ominainen

fr slaviste *s, a* (1), slavisant, slavisante *s, a* (1, 2)

de Slawist, Slawistin (1)

ru славист, славяновед (1)

⁹³ Orja-nimitys lienee pelkkä sattuma; se on lainattu creiltä, jotka nimittivät kaikkia athapaskanintiaaneja orjiksi. Orjaintiaanit elivät heimoissa ja etupäässä metsästyksellä ja kalastuksella. 1700-luvulla orjaintiaanit joutuivat creiden ryöstelyn kohteeksi. Orjaintiaanit ahdistelivat puolestaan kaskaintiaaneja ja kävivät 1800-luvulla myös valkoisten kauppa-asemien kimppuun. Valkoisten vaikutus heidän perinteeseensä alkoi vasta 1900-luvun alussa.

Slavicize, Slavonianize, Slavonicize, Slavonize *v*

slaavilaistaa, muuttaa slaavilaiseksi ominaisuudeltaan, laadultaan, tavoiltaan tai kieleltään

fr	slaviser
de	slawisieren
ru	славанизировать

Slavification *s*

slaavilaistaminen

de	Slawisierung
----	--------------

Slavish ks. SLAVIC**Slavism** *s* (harv. **Slavonism**)

1a. slaavilaiset tavat ja asenteet

1b. ks. SLAVOPHILISM

2a. slavismi, slaavilainen sana tai ilmaus muissa kielissä

2b. saksa: kirkkoslaavin ilmentymä tietyissä slaavilaisissa kielissä

fr	slavisme	<i>m</i>
de	Slawismus	<i>m</i> (2a, 2b)
ru	славянизм	(2a)

Slavist ks. SLAVICIST**Slav Muslim** ks. BOSNIAN**Slavonian**

1. *s* sloveeni, ks. SLOVEN 1b

2a. *a* sloveeni, slovenialainen

2b. *a* (ark.) slaavilainen

Slavonianize, Slavonicize *v* ks. SLAVICIZE**Slavonic** ks. SLAVIC**Slavonism** (harv.) ks. SLAVISM**Slavonization** *s*

slaavilaistaminen, slaavilaistuminen

Slavonize *v* ks. SLAVICIZE**Slavophil** *s*

1. slavofiili, slaavilaisuuden ihailija

2. ranska, saksa, venäjä: slaavilaisten ja heidän kulttuurinsa ystävä

fr	slavophile <i>s, a</i> (1, 2)
de	Slawophile <i>m, f</i> (1, 2)
ru	славанофиль (1, 2)

Slavophilism *s*

1. slavofilia, slaavilaisuuden ihailu, venäläisen älymystön keskuudessa 1800-luvulla vallinnut käsitys slaavilaisen (venäläisen) kulttuurin ylemmyydestä länsimaiseen verrattuna

2. ks. PANSLAVISM

ru	славанофильство
----	-----------------

Slavophone Greek ks. MACEDONIAN

Slovac, Slovack ks. SLOVAK

Slovak, Slovack, Slovac (1, 2, 3), Slovakian, Slovakish (3)

1. *s* Slovakia (ent. Tšekkoslovakian itäosa), Tšekki, Kroatia, USA: slovakki, slovakialainen, slaavilaisen kansan jäsen, Slovakian kansalainen; roomalaiskatolilaisia. Tšekkeihin verrattuna slovakit ovat olleet enemmän itäisen vaikutuksen alaisena ja siinä, missä tšekit ovat olleet voimakkaan saksalaisen vaikutuksen alaisena; slovakit ovat olleet unkarilaisen kulttuurin painostamia. Slovakkien kansallistunnon herääminen alkoi 1800-luvulla, aluksi katolilaisten pappien keskuudessa unkarilaistamisuhan vuoksi, jolloin massoittain unkarilaisia aristokraatteja alkoi muuttaa maahan, mikä sittemmin johti maan unkarilaisvähemmistön syntyyn. Monet maattomat slovakit muuttivat Yhdysvaltoihin 1900-luvun alkuvuosina. Lopullisen itsenäisyyden slovakit saavuttivat kuitenkin vasta 1993.⁹⁴ (ks. SLAV, CZECH 1, CZECHOSLOVAKIAN, CATHOLIC 2c, MAGYARIZATION)

2. *s* slovakki, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan pohjoisslaavilaisten kielten länsislaavilaisiin kieliin yhdessä mm. puolan, tšekin ja sorbin kanssa (ks. INDO-EUROPEAN, POLISH, SLAVIC, SLAVONIAN, CZECH 2, SORB 2). Tšekit ja slovakit ymmärtävät toisiaan, minkä lisäksi slovakki on läheistä sukua myös puolan itämurteille. Kirjakieli kehitettiin 1800-luvulla ja sitä kirjoitetaan latinalaisin kirjaimin.

3. *a* slovakialainen, kansaan, kansalaisiin tai kieleen liittyen

fr	slowaque, slovaque <i>a, s</i> (1, 2, 3)
de	Slowake. Slowakin (1); Slowakisch, Slowakische <i>n</i> (2); slowakisch <i>a</i> (3)
ru	словак, словачка (1); словацкий (3)

Slovakian, Slovakish ks. SLOVAK

⁹⁴ Slovakit saapuivat muiden slaavilaisten heimojen kanssa kelttien ja myöhemmin germaanien asuttamalle alueelle, jolle 800-luvulla syntyi Suuri Määrin kuningaskunta. 800-luvun puolivälissä slovakit käännyttiin ortodoksiuskontoon, ja kieltä alettiin kirjoittaa kyrillisin kirjaimin ent. kirkkoslaavin glagoliittiaakkosten sijasta (ks. ORTHODOXY, CYRILLIC, CROATIAN). Kuningaskunnan hajottua unkarilaiset valloittivat alueen 1000-luvun alussa ja siitä lähtien slovakit ovat taistelleet kulttuurinsa säilymisen puolesta aluksi unkarilaisia ja myöhemmin myös tšekkejä vastaan. Turkin miehitettyä suurimman osan unkarilaisista alueista, Slovakian pääkaupungista tuli Unkarin pääkaupunki, jossa mm. kuninkaat kruunattiin. 1918 perustettiin yhteinen valtio, Tšekkoslovakia, mutta II maailmansodan aikana Slovakiaa hallitsi Saksan alainen nukkehallitus, ja sodan jälkeen maa kuului sosialistiseen Tšekkoslovakiaan aina vuoteen 1993 saakka.

Slovene *s, a* (1, 2, 3); **Slovenian, Slovenish** *s, a* (2, 3)

1a. *s* Slovenia (entisessä Jugoslaviassa), Kroatia, Itävalta (eteläosa), Italia (Friulin alue): sloveeni, eteläslaavilaisen kansan edustaja⁹⁵; roomalaiskatolisia, sillä uskonpuhdistus levisi vain muutamaan maakuntaan, jotka sitten käännytettiin uudelleen katolilaisuuteen. Kansallisuus-aate levisi 1800-luvulla, jolloin Slovenia tavoitteli itsenäisyyttä osana Itävalta-Unkaria. Uskonnolla ja kielellä oli keskeinen asema kansallisissa pyrkimyksissä. Slovenia itsenäistyi kuitenkin vasta v. 1991 voittaen silloisen Jugoslavian kansallisen armeijan vastarinnan. Slovenian vähemmistöistä vain italialaisilla ja unkarilaisilla on oikeus suoraan edustukseen kunnallisissa ja valtiollisissa elimissä. (ks. SLAV, CATHOLIC 2c, MAGYAR)

1b. *s* sloveeni, Slovenian asukas

2. *s* sloveeni⁹⁶, ko. kansan kieli, joka kuuluu slaavilaisten kielten eteläslaavilaisiin kieliin.

Kieli on lähellä kroatian kajkavski-murretta ja se on alueittain hyvin vaihteleva, koska sen puhujat ovat asuneet pieninä ryhminä erillään toisistaan. Kirjakieli kehitettiin 1500-luvulla kirkon reformaatioaallon mukana, mutta sloveeneilla ei ole niin rikasta kotikielistä kirjallisuuserinnettä kuin kroaateilla, koska aatelisto alkoi 1600-luvulla käyttää saksaa. Vasta 1800-luvulla julkaistiin ensimmäiset kieliopit ja sanakirjat. (vrt. SLAVIC, SLAVONIAN; ks. SERBOCROATIAN, CROAT 2)

3. *a* sloveeni, slovenialainen, ed. liittyen

fr slovène *a, s* (1, 2, 3)

de Slowene, Slowenier *m* (1b); Slowenisch, Slowenische *n* (2); slowenisch *a* (3)

ru словенец; словен, словенка (1b), словенский язык (2); словенский (3)

Slovenian, Slovenish ks. SLOVENE**Snake** ks. SHOSHONE**Sofism** ks. SUFISM**Somal** ks. SOMALI**Somali, Somal, Somanli** *s*

1. Somalia, Etiopia (itäosa), Djibouti (eteläosa), Kenia: somali, afrikkalaiskansan jäsen; sunnimuslimeja ja jakaantuneet klaaneihin (ks. SUNNI): Somalian suurimmat klaanit ovat *isaaq*, *haviye* ja *darod* (nimi tulee us. klaanin päämiehen mukaan). Näistä isaaq-klaani on paimentolaisia, muut maanviljelijöitä. Hallitusvalta on kuitenkin marehan-klaanilla, jonka jäseniä on vain 5 % väestöstä. Klaanien väliset erimielisyydet johtivatkin täysimittaiseen sotaan 1991, ja erimielisyydet ja jopa aseelliset yhteenotot eri klaanien välillä jatkuvat yhä 1990-luvun loppupuolella. Etiopiassa on Somalian tukemien somalikapinoiden jälkeen varattu oma autonomi-

⁹⁵ Sloveenien slaavilaiset esi-isät saapuivat Alppien itärinteille 500-600-luvuilla ja perustivat Carantia-nimisen heimoyhteisön. Alue liitettiin 800-luvulla Saksan kuningaskuntaan ja 1500-luvulla alue liitettiin Itävaltaan. Alueen pohjoisosa saksalaistettiin. Eteläosassa sloveenit onnistuivat säilyttämään kulttuurinsa lähinnä älymystön (enimmäkseen roomalaiskatolilaisia pappeja) antaman koulutuksen ansiosta. I maailmansodan jälkeen alue jaettiin Italian, Itävallan sekä serbien ja kroaattien alueesta syntyneen Jugoslavian kesken. II maailmansodassa alue jälleen jaettiin useamman naapurivallan kesken ja 1945 sen ydinosa liitettiin osavaltiona Jugoslaviaan.

⁹⁶ Vanhin säilynyt sloveeninkielinen teksti on noin vuodelta 1000.

nen alueensa issasomaleille ja oma muille somaleille. Djiboutin somalit ovat issoja ja muodostavat maan suurimman väestöryhmän⁹⁷.

2. somali, ko. kansan kieli, joka kuuluu afroaasialaisen kielikunnan kuušilaisiin kieliin yhdessä mm. danakilin ja oromon kanssa (ks. HAMITIC, AFAR 2, OROMO 2). Kirjakieli luotiin vasta 1970-luvulla latinalaisten aakkosten pohjalta.

fr	Somali <i>m</i> (1); somali <i>m</i> (2)
de	Somali <i>yks m</i> , Somal <i>mon</i> (1); Somali <i>n</i> (2)
ru	сомалиец, сомали (1); язык сомали (2)
	(omak. nim. <i>somali</i>)

Somanli ks. SOMALI

Songhai, Songhay, Songhoi *s*

1. Mali (pohjoisosa), Niger (lounaisosa ≈ Sahel), Burkina Faso, Nigeria: songhai, djermoilie läheistä sukua olevan maanviljelykansan⁹⁸ jäsen; sunnimuslimeja. Songhait ovat Malin neljänneksi suurin väestöryhmä, joka joutui torjumaan maahan palaavien tuaregien, maurien ja bellojen hyökkäyksiä 1990-luvun alussa ja suurin joukoin pakenemaan heidän tieltään naapurimaihin. Nigerissä he asustavat Sahelin kuivilla alueilla yhdessä djerموjen kanssa ja muodostavat alueen väestön pääosan. (ks. SUNNI, BELLA, MOOR 2, TUAREG 1, vrt. DJERMA 1, FULANI 1, HAUSA 1). Venäläisten mukaan käytössä myös nimitys tsongai.

2. songhai, songoi, ko. kansan kieli, joka kuuluu sudanilaisen kielikunnan šari-niili-alaluokan kieliin; myös yksi ko. kielen murteista. Erään luokituksen mukaan djerma olisi puolestaan songhain murre. Nigerissä songhai on hausan rinnalla tärkein liike-elämän kieli (vrt. HAUSA 2).

fr	Songhai <i>m</i> (1); songhai (2)
de	Songhai, Sonrhai <i>m</i> (1); Songhai <i>n</i> (2)
ru	сонгай, сонгой, цонгай (1); язык сонгай (2)

Songhay ks. SONGHAI

Songhoi ks. SONGHAI

Soninke, Sarakole, Seraculeh, Serahuli *s*

1. Mali (pohjoisosa), Senegal (Malin vastainen raja), Gambia, Niger, Sahelin alue, Mauritania (eteläosa), Burkina Faso, Guinea, Guinea-Bissau: soninke, sarakole, serahule, mandingoihin kuuluvaan afrikkalaiskansaan⁹⁹ kuuluva; sunnimuslimeja ja harjoittavat savannimaanviljelyä, karjanhoitoa ja kaupankäyntiä (ks. SUNNI, MANDINGO 1)

⁹⁷ Somalit kehittivät jo aikaisin yhtenäisen kulttuurin ja voimakkaan kansallistunteen; islamiin he kääntyivät 1100-luvulla. He muodostivat myös muinaisen valtakunnan, jota egyptiläiset kutsuivat nimellä Punt. Issat luetaan joidenkin käsitysten mukaan jo omaksi heimokseen, joka on somalilaista alkuperää. Djiboutiin issat ovat saapuneet etelästä.

⁹⁸ Songhaiden heimo syntyi 1400-luvulla, kun songhaita ja gur-ryhmän kieliä puhuvat maanviljelijä-, kalastaja- ja metsästäjäryhmät yhdistyivät ja muodostivat 1400-1500-luvuilla oman Songhain valtakuntansa nyk. Nigerin pohjoisosaan (ks. SERER 1)

⁹⁹ Soninket voittivat serereiltä vanhimman länsisudanilaisen valtion, Ganan (Ghanan). Valtio sijaitsi nyk. Malin ja Mauritanian raja-alueella ja sen kukoistuskautta oli 800-1200-luvuilla. Soninket hallitsivat myös Senegal- ja Niger-jokien välissä sijainnutta Sosson valtiota, jonka suurvaltakautta oli 1200-luvun alussa, minkä jälkeen Malin valtakunta valloitti sen.

2. soninke, ko. kansan kieli, joka kuuluu mandingokieliin (ks. MANDINGO 2)

fr Sarakolé, Sarakollé, Soninké (1); soninké, sarakolé (2)

de Soninke, Sarakole *m* (1)

ru сонинке, сараколе (1); язык сонинке (2)

(omak. nim. *soninke*)

Sorb, Sorbe, Wend, Vend *s* (1, 2); **Sorbian, Sorabe, Sorabian, Lusatian** *s, a* (1, 2, 3);

Sorbish *s* (2)

1. *s* Saksa (Bautzen ja Tšekin vastainen raja sekä Brandenburgin Cottbus Puolan rajalla): sorbi, slaavilaisen kansan¹⁰⁰ jäsen. Sorbit jakaantuvat ylä- ja alatorbeihin, joista jälkimmäiset asuvat Puolan vastaisella rajalla ja ovat sulautumassa saksalaisiin. Ylätorbeista osa on katolilaisia, kaikki muut sorbit protestantteja. Sorbien kansallistunto heräsi 1800-luvulla Preussin vallan aikana, jolloin torbeja yritettiin voimakkaasti saksalaistaa, mikä voimistui entisestään 1930-luvun natsivallan aikana. Kansallistunto alkoi uudelleen voimistua vuoden 1945 jälkeen, jolloin DDR myönsi torbeille laajat vähemmistöoikeudet. Nykyiset sorbit ovat säilyttäneet vähemmistöoikeutensa, mutta saksalaistumispaineet ovat suuret. (ks. NAZISM, CATHOLIC 2c, ASSIMILATION)

2. *s* sorbi, vendi, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan balttilais-slaavilaisen kieliperheen länsislaavilaisiin kieliin yhdessä mm. puolan, tšekin ja slovakian kanssa (ks. INDO-EUROPEAN, POLISH 2, CZECH 2, SLOVAK 2). Kieli jakaantuu kahteen murteeseen¹⁰¹, ylä- ja alatorbiin, kirjakielen pohjana on ylätorbi. Kolmatta murretta, itätorbia, puhutaan vielä yksittäisillä alueilla Muskaun ympäristössä. Ylätorbi on lähellä tšekkiä, kun taas alatorbi lähempänä puolaa. Kirjakieli luotiin 1500-luvulla latinalaisen kirjaimiston avulla. Osana 1800-luvun kansallisliikettä monet saksalaiset lainasanat korvattiin uussanoilla tai tšekkiläisillä lainoilla. 1900-luvulla monet sorbikirjailijat ovat alkaneet kirjoittaa saksaksi.

3. sorbilainen, vendiläinen, alueeseen, kansaan ja kieleen liittyen

fr Sorabe *m, f* (1, 2, 3); Serbes de Lusace *mon* (1); Wende, Vende *m, f* (1, 2, 3)

de Sorbe, Sorbin (1); Sorbisch *n*, Sorbische *n*, wendische Sprache (2); sorbisch (3)

ru сорб, венд, лужицкий серб; лужичанин, лужичанка;

сербья, сербски люд *mon* (1); лужицкий язык (2)

(omak. nim. *serbja, serbski ljud* - serbiläiset ihmiset)

Sorabe, Sorabian ks. SORB

Sorbe ks. SORB

Sorbian, Sorbish ks. SORB

Soso ks. SUSU

¹⁰⁰ Slaavilaiset kansat muuttivat Elben varrelle 500-luvulla aina Saale-jokea myöten, ja sorbi-nimitys tuleeekin ilmeisesti eteläslaaveista eli serbeistä. Saksalaiset käänttyivät heidät pakolla kristinuskoon v. 928. Tuolloin Lusatiana tunnettu alue joutui puolalaisille 1002 ja 1370-luvulla osaksi Böömiä (ks. POLISH, BOHEMIA). 1300-luvulla suurin osa Elben slaaveista oli sulautunut saksalaisiin, paitsi sorbit ja ryhmä Hannoverin polabialaisia, jotka säilyttivät etnisen kulttuurinsa 1700-luvulle. V. 1635 Lusatia liitettiin Saksiin ja v. 1815 siitä tuli osa Preussia.

¹⁰¹ Vanhin sorbinkielinen kirjoitus on 1400-luvulta, vaikkakin murteet ovat alkaneet eriytyä toisistaan jo 1200-luvulla.

Sotho, Basotho, Basuto *s* (1); **Sotho, Sesotho** *s* (2)

1. Etelä-Afrikka, Botswana, Zimbabwe: sotho, bantukielisiin kansoihin lukeutuvan mustien väestöryhmän jäsen. Sothot jakautuvat pohjoissothoihin (E-Afrikka sekä Lesothon pääväestö) ja eteläsothoihin (Etelä-Afrikka) sekä tswaneihin (ks. BANTU 2a, TSWANA 1). Pohjoissothot ovat läheistä sukua pedeille ja lasketaan usein kuuluvaksi samaan väestöryhmään. Sothot ovat suuri väestöryhmä entisessä Oranjen vapaavaltiossa. Lesothossa käytössä lähinnä basotho- ja basuto-nimitykset¹⁰².

2. sotho, suto, sesuto, ko. kansan kieli, lasketaan kuuluvaksi bantukielten sothokieliin yhdessä tswanan kanssa (ks. BANTU 1, TSWANA 2); Lesothossa sesothon nimellä

fr Sotho (1); sotho *m* (2)

de Sotho, Basuto *mon* (1), Sotho *n* (2)

ru басуто, суто (1); язык суто, язык суту, язык сесото (2)

Sousou, Soussou ks. SUSU**South African** *s*

Etelä-Afrikka: eteläafrikkalainen, englantia puhuvien itsestään käytt. nimitys noin 1963 jälkeen; sitä ennen nimityksenä käytettiin *English speakers* tai vielä aikaisemmin *Briton*

fr Sud-Africain, Sud-Africaine

ru англо-африканец

South African Dutch ks. AFRIKAANS, DUTCH 2c**Southeast Indians** ks. EASTERN WOODLAND INDIANS**Southener** *s*

Sudan ja Tšad (eteläosat): eteläosissa elävien kansojen yhteisnimitys, enimmäkseen kristittyjä tai perinteisiä uskontoja harjoittavia ja perinteistä elämäntapaa noudattavia erotuksena pohjoisosan muslimiarabeista, Tšadissa sarat, Sudanissa nuerit, dinkat ja šillukit. Etelän kansoilla on ristiriitoja pohjoisen arabiväestön kanssa näiden islamilaistamisyökkimysten vuoksi. (ks. MUSLIM, ARAB 1, SARA 1, NUER 1, DINKA 1, SHILLUK 1, ISLAMISATION, SHARIA)

southern Bhutanese ks. LHATSHAMPA**Southwest (American) Indians, Indians of Southwest**

Yhdysvallat (New Meksiko, Arizonan eteläosa, Kalifornian kaakkoisosa, Nevada), Meksiko (Sonora ja Baja California): lounaisen ylängön intiaanit. Kulttuuripiiri jakaantuu pueblointiaanien, apassien sekä Etelä-Arizonan, Colorado-joen intiaanien ja ylämaan yumain kulttuuripiiriin. Osa pueblointiaaneista, joita 1970-luvulla oli noin 36 000 henkeä, on täysin akkulturoitunut (esim. acomat, zunit ja osa hopeista), osa taas kieltäytyy jopa maatalouskoneiden käytöstä säilyttääkseen perinteiset tapansa (esim. keresit ja pohjoistiivat) ja osa on menestynyt hyvin mm. perinteisen keramiikkataidon kehittämisessä nykyaikaiseksi taiteeksi (esim. tewat, tanot ja hopit). Etelä-Arizonan intiaanien kulttuuri taas muistuttaa Luoteis-Meksikon intiaanikulttuuria ja siellä asuvat kansat, joita 1980-luvulla oli noin 25 000 henkeä, ovat alueen alkuperäisväestöä. He olivat rauhaarakastavaa väkeä, jotka sotivat harvoin. Kulttuuripiiriin kuulu-

¹⁰² Basutot muuttivat nyk. Lesothon alueelle 1820-luvulla paetessaan zulujen tieltä.

vat mm. pimat, papagot ja yaquit, joista kaksi edellistä ovat säilyttäneet hyvin oman kielensä ja viimeksi mainitut taas muuta perinnettään. Colorado-joella on ollut maanviljelykulttuuria 700-luvulta lähtien ja alueen nykyiset kansat ovat näiden alkuperäiskansojen jälkeläisiä. Yhdysvaltojen puolella asuvista tämän kulttuuripiirin kansoista, joita oli 1970-luvulla yhteensä noin 5000 henkeä, mainittakoon quechanit ja mohavet, jotka yhä puhuvat omaa kieltään. Ylämaan jumakansoja, joihin kuuluvat mm. yavapait, hualapait ja havasupait, oli noin 2 400 henkeä v. 1980. (ks. APACHE, ACCULTURATION, NAVAHO, HAVASUPAI)

de Südwestindianer

sovereign *s, a*

1a. *s* joku, joka on toisen yläpuolella, auktoriteetti, hallitsija yms., us. jumalasta suhteessa luotuihin

1b. *s* hallitsija, monarkki, kuningaskunnan tunnustettu johtaja, kuningas tai kuningatar

2. *s* (harv.) henkilö tai asia, joka on muita vastaavia parempi

3a. *s* Englanti hallitsijoiden Henrik VII:stä Kaarle I:een aikana: kultaraha

3b. *s* Britannia: raha, jonka arvo on yksi punta

4. *s* Sveitsi: kansan yksimielisyys, kannatus, esim. *der Souverän wird in einem Referendum entscheiden*

5. *a* suvereeni, ylivoimainen, ylivertainen

6. *a* suvereeni, ehdoton

7. *a* hallitsijan, kuninkaan, kuninkaallinen, vrt. 1a ja 1b

8. *a* suvereeni, täysivaltainen, riippumaton, esim. *a sovereign state*

9. *a* ylin

10. *a* saksa: rajoittamaton, esim. *die souveräne Rechte eines Staates* - valtion rajoittamattomat oikeudet

fr souverain, souveraine *s, a* (1a, 1b, 2, 8, 10)

de Souverän *m* (1a, 1b, 4); Sovereign *m* (3b); souverän *a* (5, 7, 8, 10)

ru суверенный *a* (8, 9)

sovereignty *s*

1. erinomaisuus, ylivertaisuus

2. suvereenius, suvereniteetti (esim. valtiosta, vrt. SOVEREIGN 8). Venäjässä sanalla on virallisesti sama merkitys kuin englannissakin, mutta käytännössä alueiden suvereenius lienee usein vain nimellistä; esim. jotkut entiset autonomiset tasavallat (mim. Burjatia, Tataria) ovat antaneet suvereniteettijulistuksen 1990-luvun alussa, mutta kuuluvat silti Venäjän federaatioon ja ovat mm. taloudellisissa asioissa yhä Moskovan päätösvallan alaisia (ks. BYRYAT, TARTAR).

3. ylin valta valtiossa

4. useita muita merkityksiä

fr souveraineté *f* (2, 3)

de Souveränität *f* (1, 2, 3, 4)

ru суверенитет, суверенность *f* (2)

Soyot ks. TUVINIAN

spade *s*

1. pata (pelikorteissa)
2. (pej.) nekru, ks. NEGRO
3. lapio
4. useita muita merkityksiä

spic, spick, spig, spik *s, a; spiggoty* (ark.)

USA: (slg., pej.) Keski- tai Etelä-Amerikasta kotoisin oleva espanjankielinen¹⁰³, vrt. LATINO

spig, spiggoty ks. SPIC

spik ks. SPIC

Sri Lankan Tamil

srilankantamili, ks. TAMIL 1

Standard Thai ks. THAI 2

Star of David *s*

Daavidin tähti, juutalaisen uskon symboli

fr	bouclier de David	<i>m</i>
de	Judenstern	<i>m</i>

stratification *s*

1. (maat., kasv.) stratifikaatio, stratifiointi, hitaasti itävien siementen itämisen jouduttaminen pitämällä niitä ennen kylvää kerroksittain kosteassa hiekassa tai mullassa
- 2a. (geol.) kerrostuma, sedimenttien kerrostuminen, kerrostumistapa
- 2b. (biol., patol.) kudoksen paksuuntuminen kerrostumalla tai ohuiden kerrosten lisääntyessä
- 2c. (sosiol.) kerrostuma, sosiaalisten ja kulttuuristen kerrosten muodostuminen ja synty työllistymisen sekä poliittisen, etnisen tai taloudellisen vaikutuksen seurauksena, esim. *ethnic stratification*
3. venäjä: ilmakehän ilman lämpötilan jakautuminen korkeudelta, josta riippuu pystysuorien virtausten syntyminen ja voimakkuus
4. venäjä: eri tiheyksisten vesikerrosten jakaantuminen pystysuoraan, mikä mahdollistaa lämmön vaihtumisen ym. prosesseja merissä ja järvissä

fr	stratification	<i>f</i> (1, 2a, 2b, 2c)
de	Stratifikation	<i>f</i> (1, 2a)
ru	стратификация	(1, 2c, 3, 4)

(la *strātum* - vuode, *facere* -tehdä)

Sua ks. PYGMY

Subarctic Cultures ks. SUBARCTIC INDIANS

---

¹⁰³ Nimitys tulee lauseesta *no speaka de English*, jonka väitetään olevan yleinen Yhdysvaltain espanjankielissä.

Subarctic Indians, Subarctic tribes, Subarctic Cultures

Kanada (Newfoundland ja Québec, Pohjois-Ontario, Manitoba, Saskatchewanin ja Albertan pohjoisosa, Brittiläisen Kolumbian koillisosa, Luoteisterritorion manneralue); Yhdysvallat (Montana): pohjoisten havumetsien intiaanit¹⁰⁴, alun perin puuttoman tundran ja metsien intiaanikansojen yhteisnimitys, joista tosin suurin osa asuu nykyisin havumetsäalueen etelänpuoleisilla preerioilla. Tähän kulttuuripiiriin kuuluvat mm. montagnaisit, attikamekit (fr *Têtes de Boule*), chipewyanit (fr *Montagnais*), koiran kylkiluut (en *Dogrib*, fr *Côtes de Chien*), orjaintiaanit, creet ja denet. Kaikki attikamekit, chipewyanit ja koiran kylkiluut puhuvat vielä omaa kieltään, ja jälkimmäiset elävät yhä etupäässä karibun ja turkiseläinten metsästyksellä. 1980-luvulla tähän kulttuuripiiriin kuului noin 150 000 intiaania ja mestisit mukaanluettuna väkiluku nousee 300 000:een. (ks. CREE 1, DENE 1, SLAVEY, MESTIZO)

de Subarktische Indianer

Subarctic tribes ks. SUBARCTIC INDIANS**Sufi, Sufist** *s*; **Sufistic** *a*

sufi, sufilaisuuden kannattaja, ks. SUFISM; šiitit ovat suhtautuneet sufeihin torjuvasti (ks. SHIA)

fr çoufi *m*, soufi *m*

de Sufi, Sufist *m*; sufistisch *a*

(ar *sufi* - villa; sufien käyttämän villakaavun vuoksi)

Sufism, Sofism *s*

Saudi-Arabia, Turkki, Pohjois-Afrikka, Intia, Venäjä (Ingušia): sufilaisuus, mystinen ja vanhoillinen islamilaislahko¹⁰⁵. Sufit tavoittelevat jumalallista rakkautta ja ymmärrystä sekä pyrkivät suoraan yhteyteen Allahin kanssa. Sufilaisuuteen on liitetty myöhemmin myös panteistisia käsityksiä. Uskonharjoitukseen kuuluvat mietiskely ja paasto. Pohjois-Afrikassa sufien veljesjärjestöjä ovat gadiriitit ja isawiitit, Turkissa taas mevlevit (dervissit, ks. DERVISH).

fr çoufisme *m*, soufisme *m*

de Sufismus *m*

ru суфизм

Sufist ks. SUFI**Sufistic** *a* ks. SUFI**Sugbuhanon** ks. CEBUANO**Sukuma** *s*

1. Tansania (Viktoria-järven kaakkoispuoli): sukuma, savannimaanviljelijöinä ja karavaanien kuljettajina toimineen bantukansan jäsen. Nyk. siirtotyöläisinä Afrikan eri maissa, mm. nyam-

¹⁰⁴ Vaikka islantilaiset löysivät Pohjois-Amerikan jo 1000-luvulla, ei heillä liene ollut suurtakaan vaikutusta alkuperäiskansojen elämään. Vasta 1500-luvulla Newfoundlandissa ja Kanadan rannikolla alkoi liikkua eurooppalaisia ja 1600-luvulla alkoi pysyvä asutus. Intiaanien suhteet sekä ranskalaisiin että englantilaisiin olivat pääasiassa rauhanomaiset, ja eurooppalaisten innoittama turkiskauppa toi vaurautta intiaaneille, mutta sai heidät toisaalta myös riistämään omia maitaan, mikä johti joidenkin lajien häviämiseen sukupuuttoon.

¹⁰⁵ Sufilaisuus syntyi Irakin eteläosissa 700-luvulla.

wezien läheinen sukulaiskansa. Harjoittaa perinteisiä uskontoja ja muodostaa maan suurimman väestöryhmän. (ks. BANTU, NYAMWEZI)

2. sukuma, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1); myös yksi ko. kielen murteista. Venäläislähteiden mukaisia nimityksiä ovat myös kisukuma ja gve.

fr Sukuma *m* (1)

de Sukuma *m* (1)

ru сукума, васукума (1); язык сукума, язык кисукума, язык гве (2)

(omak. nim. wasukuma - pohjoiset ihmiset)

sunna, sunnah *s*

1. sunna, islami(laine)n laki, Muhammedin sanoihin ja tekoihin perustuva islamilainen laki, islamilaiset tavat, silminnäkijöiden kertomuksista koottu Muhammedin menettelytapojen kirjallinen kokoelma

2a. henkilön tai yhteisön harjoittama tapa tai käytäntö, esim. *follow the sunna of his ancestors* - noudattaa esi-isiensä tapoja

2b. tällaisten tapojen kokoelma

(ar *sunnah* - perinteinen)

sunnah ks. SUNNA

sunni

1. sunni, islamin haara, joka pitää neljää kalifia Muhammedin oikeina seuraajina ja uskonnollisina auktoriteetteina. Yksi kalifeista on Muhammedin vävy, Ali. Heidän lisäksi sunnien elämää ohjaavat Koraani ja sunna (vrt. SHIA, SUNNA).

2. sunnimuslimi, ks. SUNNITE

3. sunnilaisuus, ks. SUNNISM

fr sunna *f* (1)

de Sunna *f* (1)

ru сунна (1)

sunnism *s*

sunnilaisuus

fr sunnisme *m*

de Sunnismus *m*

ru суннизм

sunnite *s*

sunnalainen, sunnamuslimi, sunniitti, sunnimuslimi, sunni

fr sunnite *m*

de Sunnit *m*

ru суннит, суннитка

Suri, Surma *s* (1); **Surmic** *s* (2)

1. Etiopia (etelä- ja länsiolan alangot): suri¹⁰⁶, maanviljelyä ja paimentolaisuutta harjoittavan vähemmistökansan jäsen. Surien perinteet poikkeavat suuresti alueella asuvien dizien (ks. DIZI) tavoista. Aik. nämä kansat elivät jonkinlaista rinnakkaineloa, mutta erimielisyydet ovat viime aikoina johtaneet yhä useammin aseellisiin yhteenottoihin.

2. suri, ko. kansan kieli, joka on sudanilaisen kieliperheen saharan alaluokan niloottikieli

(omak. nim. *suri*; dizi *surma*)

Surma, Surmic ks. SURI**Susu, Suzee, Sousou, Soussou, Soso** *s*

1. Guinea (etelärannikko), Sierra Leone (luoteisosa), Senegal: süssu, soso, mandingoihin lu-
keutuvan afrikkalaisen maanviljelyskansan¹⁰⁷ jäsen. Suurimmaksi osaksi sunnimuslimeja.

Süssut muodostavat Guinean kolmanneksi suurimman väestöryhmän. (ks. SUNNI;

vrt. FULANI 1, MALINKE 1, MANDINGO 1)

2. soso, ko. kansan kieli, joka kuuluu mandingokieliin, myös yksi ko. kielen murteista, susu-
yalunka. Puhutuun Guinean afrikkalaisista kielistä ja fulin rinnalla tärkeä kieli liike-elämässä
(ks. FULANI 2).

fr Soussou, Sosso *m* (1); soussou *m* (2)

de Susu, Soso *m* (1); Susu *n* (2)

ru сусу, сосо (1); язык сусу, язык сосо (2)

(omak. nim. *soso*)

Suzee ks. SUSU**Swahili, Kiswahili** *s*

Afrikka: suahili, (ki)suaheli, (ki)swahili¹⁰⁸, bantukieli, josta on kehittynyt hausan ohella tärkein afrikkalainen kieli. Kyseessä on standardikieli, joka on alun perin kehittynyt Sansibarin ungujamurteesta ja jossa on nyk. toisistaan suuresti eroavia murteita. Tansanian ja Kenian virastokieli, lisäksi merkittävä kieli Ugandassa, Ruandassa ja Burundissa. Kirjoitettiin alun perin arabialaisilla, mutta nykyään latinalaisilla aakkosilla. (ks. BANTU 1; vrt. HAUSA)

fr souahéli, swahéli, swahili *m*

de Suaheli, Kisuaheli, Kiswahili *n*

ru язык суахили

(sw *swahili* - kansa)

Swazi *s*

Swazimaa, Etelä-Afrikka: swazi, bantukielisiin heimoihin kuuluvan, zulujen sukulaiskansan jäsen. Swazit muuttivat Swazimaan tienoille 1700-luvulla ja puhuvat siswatia. Swazit jakau-

¹⁰⁶ Surit saapuivat alueelle noin 200 vuotta sitten ilmeisesti Etelä-Sudanista.

¹⁰⁷ 1200-luvulla süssut kuuluivat Malin valtakuntaan, mutta myöhemmin malinket työnsivät heidät etelään, jolloin suurin osa asettui nyk. Guinean rannikolle. Käsitöläiset (suutarit, sepät jne) muodostivat aik. oman kastin, jonka oletettiin polveutuvan orjista.

¹⁰⁸ Swahilit olivat 1300-1500-luvuilla Afrikan koko länsirannikon merkittävin merenkulkija- ja kauppiaskansa, jotka välittivät kauppatavaroita toisaalta arabien ja intialaisten, toisaalta Afrikan sisäosien kansojen välillä. He kääntyivät islaminuskoon jo 1000-luvulla. Swahilit rakensivat kukoistavia kaupunkeja, joiden ovissa ja seinissä oli taidokkaita puuleikkauksia ja laastikaiverruksia.

tuvat Swazimaalla 70 klaaniin, joista merkittävin on dlaminit, joiden tavat muut klaanit ovat omaksuneet ja joihin nykyinen kuningas kuuluu. Swazit ovat yhä pitkälle maanviljelijä- ja karjanhoitokansaa ja ovat säilyttäneet kyläyhteisöihin perustuneen elintapansa: kuningas on tavallaan vain yksi kyläpäälliköistä. Myös päällikön vaimolla ja äidillä on itsenäinen asema. Swazit ovat Etelä-Afrikassa 5. suurin musta väestöryhmä (ks. BANTU 2b, ZULU 1, SISWATI).

fr Swazi *m*

de Swasi *m, f*; Swazi *mon*

ru свази, ама-свази, ама-нгвани

(omak. nim. *ama-swazi* tai *ama-ngwani*; heimon 1900-luvun päälliköiden nimien mukaan)

sweep *v*

1. lakaista, pyyhkiä, poistaa

2. puhdistaa, ajaa tai kuljettaa pois jostain paikasta tai alueelta väkivalloin tai pakolla, esim.

Guyana, jossa 1989 annettiin poliisille ja armeijalle valtuudet tähän koko väestöön nähden:

sweeping power to police and military over the population at large, vrt. ETHNIC CLEANSING

symbolic ethnicity ks. ETHNIC LOYALTY

Syon ks. ZION

Syriac *s, a*

1a. *s* Lähi-Idän maat aik.: aramean kieli (ks. ARAMAIC)

1b. *s* Syyria, Iran nyk.: aramean muoto, jota Syyrian kristityt käyttävät ja jolla heidän Raamatunsa ns. pešito-versio on kirjoitettu; puhekielenä säilynyt myös joissakin Iranin osissa

1c. *s* Raamatun syyrialainen versio

1d. *s* syyriankatolilainen (ks. CATHOLIC 2c)¹⁰⁹

2. *a* aramealainen, syyrialainen, vain kieleen liittyen

Syriacism ks. SYRIASM

Syriacist *s*

aramean syyrialaisen muodon tutkija (ks. SYRIAC 1b)

Syriacize *v*

kääntää arameaksi

Syrian *s, a* (1a, 1b, 2); **Syrianic, Syriatic** *a* (2)

1a. Syyria: syyrialainen, alueen (syntyperäinen) asukas; valtio itsenäistyi v. 1946

1b. Venäjä: syrjääni, komi, ks. KOMI

2. *a* syyrialainen, maahan ja kansaan liittyen (ks. kohta 1a)

fr Syrien, Syrienne *s, a* (1a, 2)

de Syrer, Syrerin; Syrier, Syrierin (1a)

ru сириец, сирийка (1a); сирийский (2)

¹⁰⁹ Syyrian kirkko (en *Syrian Church*) erosi katolisesta kirkosta noin v. 450 ja syyriankatolilaisiksi nimitetään lähinnä v. 1662 osittain takaisin roomalaiskatolisuuteen kääntyneen kirkkokunnan jäseniä.

Syrianian ks. KOMI

Syrianic *a* ks. SYRIAN 2

Syrianize *v*

syyrialaista, muuttaa luonteeltaan syyrialaiseksi

Syriatic *a* ks. SYRIAN 2

Syrjenian ks. KOMI

Syryane ks. KOMI

Syryen, Syryenian ks. KOMI

Szekel *s*

(ark.) romanianunkarilainen, ks. MAGYAR, HUNGARIAN

Tadzhik ks. TAJIK

Tagalog *s*

1. Filippiinit: tagalog, katolisen ja länsimaistuneen kansan¹¹⁰ jäsen. Tagalogit ovat toimineet paikallisten kulttuurien ja länsimaisen kulttuurin välittäjänä mm. kääntäjinä ja kauppiaina. He ovat maan toiseksi suurin väestöryhmä cebuanojen jälkeen (ks. CEBUANO 1).

2. tagalog, Manilan alueen heimokieli, joka kuuluu malaijilais-polynesialaisen kielikunnan malaijilaisen kieliperheen filippiiniläiskielten ryhmään yhdessä mm. cebuanon ja igorotin kanssa ja josta pilipino on kehittynyt (ks. FILIPINO 2, CEBUANO 2, IGOROT 2). Kirjoitetaan latalalaisin aakkosin.

fr Tagal *m* (1); tagal, tagalog *m* (2)

de Tagalog *n*

ru тагал, тагаилог (1); тагальский язык, язык тагалог (2)

(omak. nim. *tagailog* - veden äärellä asuvat)

Tajik, Tadzhik *s*

1. Tadžikistan, Afganistan (länsi- ja luoteisosa), Turkmenistan, Uzbekistan (keski- ja koillisosa), Kirgisia, Kiina (pohjoisosa, Sinkiang), Iran: tadžikki, sunnimuslimikansan¹¹¹ jäsen. Tadžikit jakaantuvat kahteen ryhmään, alankojen tadžikkeihin, jotka ovat maanviljelijöitä, käsi-työläisiä ja kauppiaita, sekä vuoristotadžikkeihin, jotka kasvattavat karjaa. Afganistanissa tadžikkeja kutsutaan parsiwaneiksi (en. *Parziwan*, de *Farsiwan*, *Perser m*) eli persian puhujiksi, koska he puhuvat daria. He ovat (tai olivat ennen maan sisällissotaa) koulutettuja ja merkittävässä asemassa maan kulttuurielämässä. Afganistanin parsiwanit ovat šiiamuslimeja, Kiinan, Afganistanin, Pakistanin ja Tadžikistanin pamiirheimot taas ismailiitteja. Tadžikistanin väestöstä 62 % on tadžikkeja, ja maassa on voimakas vastakkainasettelu toisaalta tadžikkien ja uzbekkien välillä (24 % väestöstä), toisaalta muslimien ja ei-muslimien välillä, mikä johti

¹¹⁰ Vuosisadan vaihteessa tagalogit vastustivat voimakkaasti siirtomaavaltaa.

¹¹¹ Tadžikkien alue liitettiin Venäjään 1868. V. 1924 alue kuului aluksi Uzbekistanin neuvostotasavaltaan ja v. 1929 muodostettiin Tadžikistanin neuvostotasavalta.

jopa 1990-luvun alun sisällissotaan. Tämän vuoksi ns. eurooppalaisia kansallisuuksia (venäläiset, saksalaiset, juutalaiset) on muuttanut maasta suurin määrin (aivovientiä). Myös uzbekkeja pakeni maasta massoittain v. 1992, ja vuonna 1996 huomattava määrä pakolaisia siirtyi Kirgisiaan. (ks. DARI, SUNNI, SHI'IA, ISMAELITE)

2. tadžikki, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisten kielten indoiranilaisen kieliperheen itäiranilaisiin kieliin yhdessä mm. balutšin ja paštun kanssa (ks. INDO-EUROPEAN, BALUCH 2, PASHTO)

fr Tadjik *m* (1); tadjik *m* (2)

de Tadschiken *mon*; Perser *m*, Farsiwani *m* (1); Tadschikische *n* (2)

ru таджик, таджичка; тоджик (1); таджикский язык (2)

Taki-Taki *s*

Surinam: taki-taki, englannin, hollannin ja afrikkalaisten kielten sekoitus

Talaing ks. MON

Tal-Lao ks. LAO

Tamil *s*

1. Sri Lanka (pohjois- ja itäosa), Intia (eteläosa; Tamil Nadu), Itä-Intian saaristo, Taka-Intia, Mauritius: tamili, tummaihoisen, hindulaisen kansan¹¹² jäsen. Tamilit muodostavat 20 % Sri Lankan väestöstä ja haluavat saaren pohjoisosan itsehallintoa ja käyvät sissisotaa singaleeseja vastaan. Vuosisatojen rauhallinen rinnakkaiselo on kärjistynyt sodaksi myös ulkopuolisten, mm. buddhalaismunkkien ja Etelä-Intian poliitikkojen vaikutuksesta. Alkuperäisten tamilien nimityksiä ovat *Sri Lankan Tamils* tai *Jaffnan Tamils*. Sen sijaan ns. intiantamilit (en *Indian Tamils* tai *Estate Tamils*) ovat saaren keskiosaan myöhemmin Intiasta tulleita siirtolaisia ja heidän osuutensa koko väestöstä on n. 6 %. Mauritiuksella tamilit ovat kotoisin Etelä-Intiasta ja muodostavat yhden maan etnisistä ryhmistä ja työskentelevät tehtaiden konttoreissa tai työläisinä. Jotkut heistä katsovat olevansa pikemminkin dravidakielisiä kuin hinduja. (ks. DRAVIDIAN, HINDU, MUSLIM, CREOLE 7b, MULATTO 1d, TELUGU, MARATHI, SINO-MAURITIAN, FRANCO-MAURITIAN, SINHALESE, BUDDHISM)

2. tamili, ko. kansan kieli, joka kuuluu dravidakielten eteläiseen ryhmään. Tamili on ollut Sri Lankan virallinen kieli sinhalin rinnalla v:sta 1987 (ks. DRAVIDIAN, SINHALA) ja Intian Tamil Nadun virallinen kieli v:sta 1958 alkaen. Pohjois- ja itäosan tamilit sekä Intian tamilit puhuvat kukin omia murteitaan.

fr Tamil, Tamoul *m* (1); tamoul. tamil *m* (2)

de Tamilen *mon*(1); Tamil *n* (2)

ru тамил (1); тамильский язык (2)

Tamil Muslim, Tamil-speaking Muslim *s*

Intia (eteläosa): tamilimuslimi, tamilinkielinen muslimi, islaminuskoinen väestöryhmän¹¹³ edustaja, jolla on hyvin vähän yhteistä alueen urdunkielisten muslimien kanssa. Tamilimus-

¹¹² Tamilit valloittivat saaren pohjoisosan n. 1000-luvulla. 1800-luvulla uusi ryhmä Intian tamileita saapui töihin teeplantaaseille.

¹¹³ Tamilinkielinen väestö on Intian eteläosan alkuperäisväestöä, joka kääntyi islaminuskoon 700-luvulta alkaen arabikauppiaiden solmimien avioliittojen vaikutuksesta ja myöhemmin Turkin sulttaanin hallinnon seurauksena.

limit voidaan jakaa kolmeen ryhmään: marakkajarit, lebbait ja rawtherit (en *Marakkayar*, *Lebbai*, *Rawther*). Marakkajarit kannattavat sunnimuslimien šafi-koulukuntaa, kun taas lebbait ja rawtherit ovat hanafiitteja. Ryhmät ovat perususkonnoiltaan ja tavoiltaan muslimeja, mutta ovat omaksuneet myös monia ei-islamilaista tapoja ja normeja, jos ne eivät ole ristiriidassa islaminuskon kanssa. Brittivallan aikana vars. brahmaani-kastiin kuuluvat tamilit saivat koulutusta ja astuivat valtion virkoihin ja liike-elämään ja myöhemmin kansainvälistymisen myötä ryhtyivät yhteistyöhön myös urdunkielisen muslimiväestön kanssa, vaikka pysyivätkin yhä politiikassa taka-alalla, osittain kielivaikeuksien vuoksi. (ks. SUNNI, HANAFITE, SHAFIISM, TAMIL, NON-BRAHMIN, URDU-SPEAKING MUSLIM, BRAHMAN)

Tao, Dao *s, a*

1. *s* taolaisuudessa: ehdoton kokonaisuus, joka on koko universumin lähde; tapa, jolla tämä kokonaisuus toimii
2. *a* taolaisuus, taolaisuuden kannattaja
3. ranska, saksa: *a* taolainen, ed. liittyy

fr Tao *m* (1); Taoïste *a, s*, Taoïste *a, s* (2, 3)

de Tao *n* (1); Taoist, Taoistin (2, 3)

ru дао (1)

(kiina: *tao* - tie, polku, oikea (elämän)tie, syy)

Taoism, Daoism *s*

taolaisuus, filosofia ja uskonto¹¹⁴, yksi Kiinan kolmesta pääuskonnosta. Taolaisessa filosofiassa on keskeistä olemisen perussyyn etsintä (dao = tie, ks. TAO). Uskonnolle taas on ominaista mystiikka, meditaatio ja hengitystekniikat, ruokavalio, tietyt seksuaaliset käytännöt (ns. tao-seksi) ja luonnonoppi (yin ja yang). Taolaisuus on hyvin pitkälle sitoutunut luontoon ja tavoittelee pitkäikäisyyttä tai peräti kuolemattomuutta. Uskonnon salaisten yhteisöjen vuoksi taolaisuuden kannattajia on vainottu Kiinan kansantasavallan synnystä 1949 alkaen aina viime aikoihin saakka.

fr taoïsme *m*, taoïisme *m*

de Taoismus *m*

ru даосизм

Taos *s*

1. Yhdysvallat (New Mexico): taos, intiaaniheimon jäsen. Heimot kävivät 1970-luvulla taistelua hallitusta vastaan maidensa omistusoikeudesta (vrt. HAVASUPAI).
2. taos, ko. kansan kieli, luokitellaan makropenutinin kieliperheen tanon-kiowan kieliperheen tanoan kieliryhmän tiwa-kieliin

Tartar, Tatar

1. *s* Venäjä (Tataria, Baškiria), Kiina (Xinjiang), Puola, Liettua, Suomi: tataari, turkkilaisen islaminuskoksen kansan jäsen; enimmäkseen sunnimuslimeja, vaikka ovatkin kehittäneet siitä oman uudistusliikkeensä, paitsi pari heimoa, jotka ovat ortodoksikristittyjä. Tataarit jakaantuvat kolmeen ryhmään: Keskisen Volgan (eli Kazanin) ja Uralin seudun tataarit, Siperian sekä Astrahanin tataarit. Näistä ensimmäinen ryhmä on suurin ja jakaantuu edelleen kazanilaisiin ja misääreihin (en *Mishar*). Puolan ja Liettuan tataarit muuttivat sinne 1400-luvulla ja ovat us-

¹¹⁴ Taolaisuuden filosofinen suuntaus syntyi 300-luvulla e.a.a. ja uskonnollinen suuntaus erillisenä tästä noin 100-luvulla j.a.a.

kontoa lukuunottamatta sulautuneet paikalliseen väestöön. Suomeen 1900-luvun alussa muutaneet vajaa tuhat tataaria ovat enimmäkseen misäärejä ja koko läntisen maailman ensimmäinen virallisesti tunnustettu muslimiyhteisö. Alun perin tataarit olivat lähinnä kauppiaita, ja voimakkaista venäläistämisyrittämisistä huolimatta he ovat onnistuneet säilyttämään kulttuurinsa ja uskontonsa. Venäjän federaatioon kuuluvassa Tatarian tasavallassa on 49 % väestöstä tataareja, ja alue julistautui itsenäiseksi 1990. Myös alueen venäläisten kannattama itsenäisyys on toistaiseksi ollut jo maan sijainninkin vuoksi (keskellä Venäjää) enemmänkin symbolinen, joskin selvä pyrkimys riippumattomuuteen on olemassa ja talouden alalla siinä on pitkälle onnistuttukin. Kiinassa tataarit ovat pieni maata viljelevä vähemmistöryhmä.¹¹⁵ (ks. ORTHODOXY, SUNNI, JADIDISM)

2. *s* tataari, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan turkkilaisen kieliperheen länsiturkkilaisiin kieliin yhdessä mm. kirgiisiin ja kasakin kanssa. Kirjakieli on peräisin jo 1300-luvulta ja aluksi sitä kirjoitettiin arabialaisin kirjaimin. Latalaiset aakkoset otettiin käyttöön 1927 ja Stalinin venäläistämistoimenpiteiden seurauksena kyrilliset aakkoset 1940. Pyrkimys palata latalaisiin aakkosiin on voimakas. Tatarian tasavallassa on kaksi virallista kieltä, tataari ja venäjä. (ks. KIRGHIZ 2, KAZAKH 2, CYRILLIC)

3a. *s* villi, karkea ja/tai ärsyttävä henkilö; pahansisäinen, raivoisa ja/tai toraissa nainen

3b. *s* (slangia) haka, mestari, jota on vaikea voittaa, esim. *he is quite a tartar at cricket* - hän on haka kriketissä

3c. sanonnassa *to catch a Tartar* - saada (kumppanikseen) joku, jota ei pysty hallitsemaan, mutta ei liioin jättämään, tai joku, joka osoittautuu odottamatta aivan liian ihanaksi

4a. *a* tataari-, tataarien, maahan, kansaan, kieleen, alueen kasveihin tai eläimistöön jne. liittyen

4b. *a* tataarimainen, väkivaltainen, villi, karkea

5a. saksa: *s* tartaripihvi, tartaaripihvi, raaka jauhelihapihvi

5b. saksa: sanonnassa *Tatarenmeldung*, *Tatarennachricht* (ark.) - ei kovin uskottava (pelottava) uutinen¹¹⁶

fr Tatar, Tatare *a*, *s* (1, 4a); tatar *m* (2)

de Tatar, Tatarin (1); Tatarisch, Tatarische *n* (2); tatarisch (4a)

ru татар, татарка (1); татарский язык (2); татарский (4a)

(fa *Tâtâr*, länsieur. kielet: *Tartari* sanasta *Tartarus* - helvetti)

Tartarean *a*

helvetillinen (liittyen muinaisiin tataareihin)

Tatar ks. TARTAR

fr **Tatarisme** *m*

tataareille tyypillinen erikoisuus tai erikoinen piirre

Tatmadaw *s*

Myanmar: sotilaseliitti, joka on hallinnut maata vsta 1987 lähtien ja jolla on pahoja ristiriitoja ns. kukkulakansojen kanssa, vrt. BURMESE 1, HILL PEOPLES.

Tavas ks. CHUVASH

¹¹⁵ Volgantataarien alkuperästä on useita teorioita, joista yhden mukaan he olisivat muodostuneet volganbulgarien, turkkilaisten ja suomalaisten heimojen jälkeläisistä. Toisen käsityksen mukaan he olisivat ns. Ison Nogaiordan jälkeläisiä. Euroopassa tataareilla tarkoitettiin alun perin kaikkia tuonaikaisia valloittajia (mongoleja, tataareja, turkkilaisia jne.), mutta myöhemmin nimitys tarkoitti koskemaan vain uralilais-altailaisen tai turanialaisen perheen haaraa, johon kuuluivat turkkilaiset, kasakat ja Kirgisian tataarit. Tatarian autonominen tasavalta perustettiin Venäjän federaatioon v. 1920. (ks. VOLGA BULGAR, NOGAY 1, TURANIAN, COSACK)

¹¹⁶ Nimitys tulee virheellisestä viestistä (Sevastopol on valloitettu), jonka osmaanijoukoissa palvelut tataari toi Bukarestiin ja jolla oli huomattavat vaikutukset alueen politiikkaan, pörssiin jne.

Tchechene ks. CHECHEN

Tchuktchi ks. CHUKCHEE

Tebu ks. TEDA

Teda, Toda, Todaga, Todga, Tubu, Tuda, Tudaga *s*

1. Tšad (pohjoisosa), Niger (etelä- ja itäosa), Libya, Tibesti-vuoret, Sudan: tubu, tibu, etiopialaisen, arabien sukulaiskansan jäsen. Heimot jakaantuvat kahteen ryhmään: varsinaisiin tubuihin eli tedoihin, jotka asuvat vuoristossa, ja dazoihin, jotka asuvat Sahelin autiomaa-alueilla. Dazat ovat keitaiden maanviljelijöitä ja kamelien ja vuohien kasvattajia, myös suolakauppa kukoistaa. Sunnimuslimeja, jotka ovat säilyttäneet perinteisen uskontonsa. Tubuilla on ristiriitaja mustien sarojen kanssa sekä Nigerissä väkivaltaisia yhteenottoja ja kiistoja laidunmaista paimentolaispeulien kanssa. He muodostavat yhden Nigerin hallituksenvastaisista sissiliikkeistä yhdessä arabien ja kanurien kanssa. Tšadin tubuja on suuria määriä siirtynyt pakolaisiksi Nigeriin 1990-luvulla. (ks. SUNNI, ARAB 1, SARA 1, FULANI 1, KANURI 1)

2. ko. kansan kieli, joka kuuluu sudanilaisten kielten saharan kielten alaluokkaan yhdessä mm. kanurin kanssa (ks. KANURI 2); jakaantuu pohjoiseen tedan (tedaganin) ja eteläiseen dazan (dasan, dazaganin) murteeseen, joita eräissä luokituksissa pidetään itsenäisinä kielinä; aik. englantilaiset nimitykset *Tubu, Tebu, Tibbu* ja *Toubou* saattoivat tarkoittaa joko molempia murteita tai vain eteläistä, jolloin pohjoisesta murteesta käytettiin *Tuda*-nimitystä

fr Teda, Toubou *m* (1); toubou *m* (2)

de Tubu, Tibbu, Tebu, Goran *m* (1); Sprache *f* der Tubu (2)

ru тубу, тебу, тиббу (1); язык тубу, язык тебу, язык даза (2)

Teke ks. BATEKE

Telinga ks. TELUGU

Teloogoo ks. TELUGU

Telugu, Teloogoo *s, a* (1, 2); **Gentoo** *s, a* (1, 2); **Tenugu** *s* (2); **Telinga** (2)

1. Intia (itäinen Keski-Intia, Madrasista pohjoiseen), Burma, Malesia, Itä- ja Etelä-Afrikka, Fidži, Mauritius: telugu, dravidakansoihin kuuluvan kansan edustaja; enimmäkseen hinduja ja kuuluvat useisiin kasteihin. Intiassa telugujen kansallistunne on lisääntynyt oman puolueen perustamisen jälkeen 1980-luvulla. Myös yksi Mauritiuksen etnisistä ryhmistä. Telugujen keskuudessa elävät muslimit puhuvat dakhnia (urdun murre), minkä vuoksi heitä ei lasketa kuuluvaksi teluguihin. (ks. HINDU, MUSLIM 1d, CREOLE 7b, TAMIL 1, MARATHI, SINO-MAURITIAN, FRANCO-MAURITIAN, URDU)

2. telugu, ko. kansan kieli, joka kuuluu yhdessä tamilin kanssa dravidakieliin. Kielen tamilin-kielinen nimi on vadugu (pohjoinen). Muinaisportugalissa nimi oli *badages* ja muinaissaksassa *waruga*. Aikaisempi telinga-nimitys lienee kuitenkin kyseenalainen. Telugu on Intian Andra Pradesh -osavaltion virallinen kieli. Telugulla on oma kirjoitusjärjestelmänsä. (ks. TAMIL 2 DRAVIDIAN)

fr Telougou, Telugu *m* (1, 2); telugu *m* (2)

ru телугу, андхра (1); язык телугу, язык телегу (2)

(omak. nim. *tene* - hunaja)

Temne *s*

1. Sierra Leone (pohjoisosa): temne, afrikkalaisen kalastaja- ja maanviljelijäkansan jäsen. Temnien perinteiset uskonnot ovat väistymässä islamin ja kristinuskon tieltä. Temnet muodostavat yhdessä mendien kanssa maan suurimmat väestöryhmät. Temnet ovat sukua mm. limboille ja kisseille (ks. KISSI 1, LIMBO 1, MENDE 1). Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitykset timene ja timmannee.
2. temne, ko. kansan kieli, kuuluu nigerin-kongon kielikunnan atlantilaisiin kieliin yhdessä mm. diolan, fulanin ja wolofin kanssa (ks. DYOLA 2, FULANI 2, WOLOF 2). Kieli on maan pohjoisosassa tärkeä liike-elämässä. Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitys timene.

fr	Temné, Timné <i>m</i> (1); timné <i>m</i> (2)
de	Temne, Timne, Temene <i>m</i> (1); Temne <i>n</i> (2)
ru	темне, тимне. тимене. тимманнее, а-темне (1); язык темне, язык тимене (2)

(omak. nim. *a-temne*)

Tenugu ks. TELUGU**terceron** *s* (harv)

tertseroni, mulatin ja valkoisen jälkeläinen

de	Terzeron, Terzeronin
ru	терцерон

(la *tertius* - kolme)

territorialism *s*

1. järjestelmä, joka takaa etuisuuksia maanomistajille
2. kirkonhallintoa koskeva teoria, jonka mukaan korkein arvovalta kuuluu siviiliviranomaiselle
3. kirkko: alueellinen työ seurakunnallisen sijasta
4. armeijan järjestäytyminen alueelliselta pohjalta
5. (biol.) reviiirikäyttäytyminen
6. ideologia, jonka mukaan kaikkien tietyllä alueella asuvien ihmisten tulee muodostaa yksi poliittinen yhteisö

fr	territorialisme <i>m</i> (5); territorialité <i>f</i> (1, 5)
----	--

Teton *s, a*

1. *s* Yhdysvallat (Luoteis-Nebraska, Pohjois-Dakota, Montana), Kanada (Saskatchewan ja Alberta): teton, preerian metsästäjien kulttuuripiiriin kuuluvan intiaanikansan jäsen. Tetonit ovat dakotien läntinen haara. Tetonien puhuma dakotan kieli, jota vain harvat enää puhuvat, kuuluu siouxin kielikuntaan. Tetonien keskuudessa on ollut merkittäviä intiaaniliikkeen kannattajia. Kiinnittääkseen hallituksen huomion intiaanien huonoon asemaan, osa tetoneista ja oglala-dakotoista valtasi 1973 Wounded Kneen kylän, joka sijaitsee lähellä vuoden 1890 taistelupaikkaa, mikä johti tulitaisteluun poliisin kanssa. Osa tetoneista taas tuomitsi valtauksen. Tetonien väkilukua ei ole tilastoitu erikseen, mutta suurin osa dakotoista on tetoneita.¹¹⁷ (ks. PLAINS INDIANS)

¹¹⁷ Kun dakotat alkoivat vetäytyä ojibwoiden kanssa käytyjen sotien vuoksi 1700-luvun alkupuolella länteen, tetonien seitsemän itsenäistä heimoa siirtyivät Lounais-Minnesotaan ja Dakotaan ja edelleen Missourin varsille saakka. 1800-luvun alussa tetonit siirtyivät kokonaan Missourin länsipuolelle, Etelä- ja Pohjois-Dakotaan sekä Nebraskaan. Heitä asui myös Wyomingin itäosissa ja Kaakkois-Montanassa. Samoihin aikoihin tetonit siirtyivät maanviljelyksestä biisonin metsästäjiksi. Klaaneja heillä ei ollut, vaan he metsästäivät kyläkunnittain. Tetonit taiselivat kaikkia muita heimoja paitsi dakotoja vastaan aina 1830-luvulle saakka, jolloin he solmivat liiton chey-

2. *a* tetonien, tetoni-, kansaan liittyen

fr	Teton, Teton-Dakota <i>m</i> (1)
de	Teton-Dakota, Teton-Lakota (1)
ru	тетон-дакота (1)

Thai; Siamese (ark.) *s*

1. Thaimaa, Laos (vuoristolaaksot ja vuoret): thai, sinotiibetiläisen kansan jäsen. Thait muodostavat Laosissa verraten itsenäisen vähemmistön (vrt. LAO 1). Siam-nimitys oli käytössä Thaimaan nimenä vuoteen 1939 ja väliaikaisesti 1945-48.

2. thai, siam, ko. kansan kieli sekä kieliryhmä, joka muodostaa oman kieliperheensä sinotiibetiläisessä kielikunnassa ja johon mm. lao ja thai kuuluvat. Englanniksi thai voi tarkoittaa myös mitä tahansa thairyhmän kielistä. Kirjakieltä (en *Standard Thai*) puhuu äidinkielenään lähinnä kaupunkilainen keskiluokka (20 % väestöstä). Yksi kielen päämurteista on *Thaiklang*, joka on thailainen vastine englannin *Central Thai* -nimitykselle ja jota puhuu noin 27 % väestöstä äidinkielenään. Venäläislähteiden mukaan kielen nimi on tho tai thu.

fr	Taï, Thaï <i>m</i> (1); thaï <i>m</i> (2)
de	Thai; Siameser, Siameserin (ark.) <i>m</i> (1); Thai <i>n</i> (2)
ru	таи, тай, тхо (1); язык тхо, язык тху (2)

(omak. nim. *tho* - ihminen)

Thaiklang ks. THAI 2**Thonga** ks. TSONGA**Tibbu** ks. TEDA**Tibetan** (1, 2, 3), **Bodish** (2)

1. *s* Kiina, (Tiibet ja Qinghai): tiibetiläinen, alueen (syntyperäinen) asukas, lamalaisen vuoristokansan¹¹⁸ jäsen. Kiinan 7. suurin vähemmistöryhmä (0,4 % koko maan väestöstä) ja muodostaa ehdottoman enemmistön Tiibetin autonomisella alueella. Qinghain maakunnan väestöstä tiibetiläisiä on noin puolet ja huita noin 35 % . Tiibetillä on jo historiallisesti ollut merkittävän autonominen asema¹¹⁹ ja välit ovat kiristyneet erit. kulttuurivallankumouksen aikana, jolloin kiinalaiset ovat käyneet lamalaisluostareiden kimppuun. Merkittävä osa tiibetiläisiä on paennut 1950-luvun lopulta lähtien uskontoon kohdistuvaa sortoa ja hallituksen väkivaltaisia otteita Intiaan ja muodostanut siellä Tiibetin itsenäisyyttä ajavan pakolaishalli-

ennien ja arapahojen kanssa. Muiden naapurikansojen kanssa sodat jatkuivat aina 1870-luvun lopulle. 1800-luvun puolivälissä heillä oli myös yhteenottoja valkoisten turkismetsästäjien kanssa ja vuosisadan lopulla hallituksen sotilaita vastaan. Suuri sota käytiin 1876, kun hallitus julisti vihollisiksi ne intiaanit, jotka eivät suostuneet asettumaan reservaatteihin. Tetonien lisäksi sotaan osallistui dakotoja, arapahoja ja cheyennejä. Sodan lopussa 1881 osa tetoneista pakeni Kanadan puolelle.

¹¹⁸ Raja Kiinan ja Tiibetin välillä syntyi 700-luvulla, kun tiibetiläisten keisarikunta hallitsi silloisen silkkien maita. Tällöin Tiibet tarkoitti vain alueen keskiosaa, Lhokan ja Yarlung-laakson aluetta, mutta laajeni myöhemmin käsittämään koko nykyistä Tiibetin aluetta, jolla on Tiibetin autonomisen alueen asema. Alun perin nimitystä "tiibetiläinen" käytettiin vain uskovaisista ja vasta myöhemmin se on laajentunut käsittämään kaikki alueen asukkaat uskonnosta riippumatta.

¹¹⁹ 1200-1800-luvuilla Tiibet oli mongolien vaikutusvallan alainen ja sen jälkeen Qing-dynastian verraten lievän vallan alla, jolloin se sai pitää omaa armeijaa, määrätä verot ja säätää osan laeista. Vuoden 1911 vallankumouksen aikaan tiibetiläiset vapauttivat itsensä ja vasta 1951 joutuivat Maon vallan alle.

tuksen uskonnollisen ja poliittisen johtajansa Dalai Laman johdolla. Tiibetissä hallituksen virrat olivat aik. yksinomaan kiinalaisten hallussa, mutta 1950-luvulla virkamiehet joutuivat opettelemaan jonkin verran tiibetin kieltä ja nyk. yhä enemmän tiibetiläisiä on palkattu virkoihin. Han-kiinalaisten osuus, joka on Tiibetin autonomisella alueella ollut 4 %, on kasvamassa, vars. alueen pääkaupungissa Lhasassa: nyk. lähes puolet pääkaupungin Lhasan asukkaista on jo kiinalaisia, joita on tullut alueelle esim. rakennustöihin ja kauppiaksi. Tiibetinkieliset TV-lähetykset alkoivat muutama vuosi sitten ja tavoitteena on, että 80 % Tiibetin asukkaista olisi niiden piirissä vuoteen 2000 mennessä. Kiinaksi tiibetiläiskansallisuuden nimitys on *zangzu*. Venäläislähteiden mukaan käytössä ovat myös nimitykset *pjoba*, *amdoba* (Quinghaissa), *kamba*, *khamba* ja *sifan* (Setšuanissa). (ks. HUI, HAN, LAMAISM, KHAMBA)

2. *s* tiibet, ko. kansan kieli, joka muodostaa oman kieliperheensä sinotiibetiläisen kielikunnan tiibetiläisburmalaisten kielten joukossa

3. *a* tiibetiläinen, Tiibetiin, sen asukkaisiin tai kieleen liittyen

fr Tibétain, Tibétaine *s* (1); tibétain *m* (2); tibétain (3)

de Tibetaner, Tibetanerin; Tibeter, Tibeterin (1); Tibetisch, Tibetische *n* (2);
tibetanisich, tibetisch *a* (3)

ru тибетец, тибетка; пёба, амдова, камба, кхампа, сифань (1);
тибетский язык (2); тибетский *a* (3)

(omak. nim. *bod pa*)

Tibetan Buddhism ks. LAMAISM

Tibetian *a, s* (nyk. harv.) = TIBETAN

Tibeto-Chinese *a* = Sino-Tibetian, ks. SINO-

de tibetochinesisch

Tigani *s* ks. ROMANY 1

Tigray ks. TIGRINYA

Tigrayan ks. TIGRE 2b

Tigre, Tigré *s, a*

1. *s* Etiopia (pohjoisosa): Tigre, maakunta

2. *s* Etiopia, Sudan: tigre, afrikkalaisen kansan jäsen. Kansa jakaantuu pohjois- ja etelätigreihin: pohjoistigret puhuvat tigreä, etelätigret tigrinjaa

2a. *s* Etiopia (Pohjois-Eritrea), Sudan: (pohjois)tigre, vuoristossa, hyvin eristäytyneenä elävän, n. 30 heimon ryhmän jäsen. Ryhmään kuuluvat mm. bedjat, mensat ja mariat (en BEJA, *Mensa*, *Maria*). Sunnimuslimeja (ks. SUNNI) ja harjoittavat maanviljelyä ja karjanhoitoa.

2b. *s* Etiopia (pohjoisosa), Sudan, raja-alue: (etelä)tigre, afrikkalaisen kansan¹²⁰ jäsen. Tigret muodostavat noin 10 % Etiopian väestöstä, mutta yhdessä amharoiden kanssa kolmanneksen. Perinteisesti heillä on ollut ristiriitoja amharoiden kanssa, mutta he tiedostavat kuitenkin yh-

¹²⁰ Tigret saapuivat yhdessä amharoiden kanssa n. 600 e.a.a. - 100 j.a.a. Arabiasta Punaisen meren yli ja kuuluivat Aksumin kuningaskunnan perustajiin. Aksum kukoisti 100-800-luvuilla. 1200-luvun alusta alkaen Eritrean alue on ollut heidän hallussaan ja se oli aikoinaan suurin Etiopian ruhtinaskunnista.

teisen menneisyytensä ja pitävät itseään ainoina todellisina kristittyinä, joilla on oikeus johtaa Etiopiaa (ks. AMHARA 1).

3. tigre, tigrin pohjoisen ryhmän kieli, joka polveutuu muinaisesta gezistä ja kuuluu yhdessä mm. amharan kanssa afroaasialaisen kielikunnan seemiläisen kieliperheen etiopialaisiin kieliin ja on tigrinjan sukukieli (ks. TIGRINYA, AMHARA 2). Tigre on hyvin rikas kieli ja se on välittynyt suullisesti satujen ja legendojen kautta sukupolvelta toiselle.

4. *a* tigriläinen, Tigreä (Etiopian maakuntaa) koskeva, sama kuin TIGREAN 2

fr Tigré (1); tigré *m* (3)

de Tigre (1); Tigre *m* (2a); Tigrinja, Tigrina, Tigray *m* (2b); Tigre *n* (3)

ru Тигре (1); тигре (2a); тиграй (2b); язык тигре (3)

(omak. nim. *tigré* ja *tigrain*)

Tigrean *s, a*

1. *s* ks. TIGRE 2a

2. *a* tigriläinen, Tigreä (maakuntaa) ja sen asukkaita koskeva, ks. TIGRE 4

Tigrina ks. TIGRINYA

Tigrine ks. TIGRINYA

Tigrinya, Tigrina, Tigrine; Tigray *s*

Etiopia: tigrinja, eteläisten tigrin kieli, joka polveutuu muinaisesta gezin kielestä; kuuluu afroaasialaisen kielikunnan seemiläisen kieliperheen etiopialaisiin kieliin ja on tigrin sukukieli. Kirjakieli syntyi 1800-luvulla (ks. TIGRE 2b, 3).

fr tigrigna *m*

de Tigrinja, Tigrina, Tigray *n*

ru язык тигринья, тиграйский язык

(omak. nim. *tigrine*)

Tiv *s*

1. Nigeria (keskiosat), Kamerun (pohjoisosa): tiv, afrikkalaisen maanviljelyä ja perinteisiä uskontoja harjoittavan vähemmistökansan jäsen. Tivien keskuudessa on kristinusko nyk. leviämässä. Tiveillä on Nigeriassa ollut aseellisia yhteenottoja jukunien kanssa (ks. JUKUN 1).

2. tiv, munši, ko. kansan kieli, joka yhdessä mm. jukunin kanssa kuuluu harvoihin benuekongon kieliperheen ei-bantukieliin (ks. JUKUN 2, BANTU 1). Venäläislähteiden mukaan kielestä käytössä myös nimitykset tivi ja mbitši.

fr Tiv *m* (1); tiv *m* (2)

de Tiv, Munchi, Mbitse *m* (1)

ru тив, мунши (1); язык тив, язык тиви, язык мбитши (2)

(omak. nim. *munshi*)

Toda *s, a*

1a. *s* ks. TEDA

1b. *s* Intia (Tamil Nadu, Nilgiri-vuoret): toda, perinteisiä uskontoja harjoittavan vähemmistökansan jäsen. Osa todista kääntyi 1900-luvulla kristinuskoon. Todat käyvät kauppaa naapurikansojen kanssa (puhvelinmaitotuotteet, sokeriruoko ja bambu). Puhveliin liittyvät riitit ovat muutenkin päivittäisiä. Ympäristökansojen maanviljely ja metsänhakuut ovat uhka puhvelien laidunmaille. Todat ovat moniavioisia, esim. veljeksillä on usein yhteinen vaimo.

2. *s* toda, ko. kansan kieli, joka kuuluu dravidakieliin ja on tamilin lähisukukieli (ks.

DRAVIDIAN, TAMIL 2)

3. *a* todalainen, kansaan tai kieleen liittyen

fr Toda *m* (1b)

ru тогда (1b)

Todaga, Todga ks. TEDA

Tonga *s*

1a. Sambia (eteläosa), Zimbabwe: tonga, bantukansojen ryhmään kuuluva. Ryhmään lasketaan itse tongien lisäksi mm. lenjet, solit, tokat, leyat, salat, gowat sekä ilmeisesti niloottikielisiin lukeutuvat ilat. Uskontona ovat perinteiset uskonnot. Tongat ovat bembojen jälkeen toiseksi suurin väestöryhmä Sambiassa, jossa he ovat kärsineet ndebeleiden ja ngunikielisten kansojen hyökkäyksistä (ks. BANTU, BEMBA 1, NDEBELE 1, NGUNI). Venäläislähteiden mukaisia nimityksiä myös tonka ja batonka.¹²¹

1b. Mosambik (eteläosa): bantukansan jäsen; muodostavat Mosambikin toiseksi suurimman väestöryhmän makua-lomwien jälkeen (BANTU, MAKUA 1, LOMWE 1)

1c. Malawi (keskiosa, Malawi-järven ranta): bantukansan jäsen; harjoittavat maanviljelyä, karjanhoitoa ja kalastusta

2. tonga, ko. kansojen (1a, 1c) kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1). Malawissa eräiden lähteiden mukaan viidenneksi puhutuin kieli.

3. Tyynenmeren saaret (lounaisosa): Tonga, Tongasaarilla sijaitseva valtio, Tongan kuningaskunta¹²², itsenäistyi 1970

fr Tonga, Batonga, Tonga du plateau *m* (1a); Tonga (1b, 3)

de Tonga *m* (1a, 1b, 3), Batonga *m* (1a, 1b)

ru тонга, батонга, тонка, батонка (1a); язык читонга (2)

Tongan *s, a*

1. *s* Tonga, Uusi Seelanti, Australia, Kanada: tongalainen, Tongan saarten asukas, Tongan kansalainen¹²³. Tongalaiset ovat rakenteellisesti ja kielellisesti lähellä samoalaisia. Uskonnoltaan he ovat enimmäkseen metodisteja, mutta myös katolilaisia, mormoneja ja anglikaanisen kirkon jäseniä (ks. CATHOLIC 2c). He ovat kuuluisia mm. lapit-keramiikastaan.

2. *s* tonga, ko. kansan kieli, joka kuuluu malaiji-polynesian kielikunnan polynesianlaiseen kieliperheeseen; kirjakieli luotiin 1800-luvulla latalalaisin aakkosin; Tongan virallinen kieli

3a. *a* tongalainen, ko. saareen, valtioon, sen asukkaisiin tai kieleen liittyen

fr Tongan *m* (1); tongan *m* (2)

de Tongaer *m* (1)

ru тонга (1); тонганский язык (2)

Torbesh ks. MACEDONIAN

¹²¹ Tongien, nianjojen ja tumbukien asuma-alueelle muutti 1800-luvun puolivälistä alkaen mm. ngoneja ja jaoja. 1800-luvun lopulla britit siirsivät suuren osan reservaatteihin (ks. RESERVATION 3, NYANJA 1, NGONI, YAO.)

¹²² Ensimmäinen Tongan kuningaskunta on perustettu 1845, ja brittiläinen protektoraatti siitä tuli v. 1900.

¹²³ Tongalaiset tulivat saarille 1200-1300-luvuilla.

Touareg ks. TUAREG

Toubou ks. TEDA

Toucouleur ks. TUKULOR

township *s*

1. seurakunta
2. USA, Kanada: kaupunkikunta
3. Australia, Uusi Seelanti: kylä, vastaa suunnilleen suomalaista kirkonkylää
4. Etelä-Afrikka: township, muiden kuin valkoisten asuma-alue, jolla kaupungissa töissä käyvät bantustanien asukkaat asuivat ahtaissa ja slummimaisissa olosuhteissa, ks. BANTUSTAN

de Township *f*(4)

Transvaal Ndebele ks. NDEBELE

tribal *s*

1. heimoa koskeva, vrt. TRIBE 2
2. (pej.) primitiivinen, takapajuinen; nyk. merkitsee pikemminkin vain (tieto)liikenneyhteyksien puutetta kuin muuten takapajuista (koska myös pienillä kansoilla on usein ainakin koulutettu sivistyneistö mm. lähetysskoulujen ansiosta)

tribalism *s*

1. tribalismi, heimokuntaisuus
2. Afrikka: identifioituminen heimoon kansakunnan asemesta; saanut joskus kielteisen sävyn mm. korruption, sukulaisten suosimisen yms. vuoksi

fr tribalisme *m* (1, 2)

de Tribalismus *m* (1,2)

ru трибализм, трайбализм (1)

Tribal Lao ks. LAO

Tribal Trust Lands

Zimbabwe: heimomaat, vrt. BANTUSTAN, HOME LAND.

Tribal zone

Etiopia (eteläosa): sen alueen nimitys, jolle eri kansat ovat työntymässä jopa väkivaltaisesti, ks. DIZI, SURI

tribe *s*

- 1a. heimo, ryhmä, joka muodostaa yhteisön ja joka väittää polveutuvansa yhteisistä esi-isistä; erik.: kukin Israelin kansan 12 haarasta, jotka väittävät polveutuvansa Jaakobin 12 pojasta
- 1b. suku; tietty tunnetun esi-isän suku
- 2a. Antiikin aikana: yhteisö, jossa oli useita perheitä, klaaneja tai sukupolvia yhdessä orjien ja palvelijoiden kanssa
- 2b. Antiikin Rooma: poliittinen jako kolmen legendaarisen alkuperäisen heimon mukaan
- 2c. Antiikin Ateena: hallinnollinen jako muodollisesti vanhoihin sukuihin perustuneisiin fyleihin, so. Heimoihin

- 2d. Irlanti: (hist.) perheet ja yhteisöt, joilla on sama sukunimi, esim. *tribes of Galway*
- 3a. ihmisten heimo; käyt. us. primitiivisistä kansoista, erit. päämiehen tai päällikön johtamasta ryhmästä
- 3b. Afrikka: (us. pej.) heimo, nimitys, jota pidetään "kolonialistisena keksintönä" ja NATION-nimitystä suositetaan sen sijaan. Silti monet poliittiset johtajat pitivät tärkeimpänä tehtävänä taistelun tribalismia vastaan, vrt. TRIBALISM.
4. rikollisjoukkio, jengi, nyk. myös hippit - tms. joukko, esim. *attempts to portray the whole tribe of parliamentarians as stupid or vicious* - yritykset leimata koko parlamentaarikkojen sukukunta joko tyhmäksi tai turmeltuneeksi
- 5a. kasvi- tai eläinheimo
- 5b. venäjä: (leik.) *птичье племя* - "lintukansa"
6. saksa: ihmisryhmä osana jotakin, esim. *...wird BP einen Stamm von 6000 Mitarbeitern beschäftigen* - BP työllistää 6000 henkeä (oik. 6000 hengen joukon)
- 7a. venäjä: kansa(kunta) (ark., ylät.)
- 7b. venäjä: ihmiset, sukupolvi (ylät.)
- 7c. venäjä: aikalaiset, esim. *Сталинское племя* - Stalinin joukko, aikalaiset
- 7d. venäjä: (puhek., leik. tai pej.) ihmisjoukko, jota yhdistää jokin yhteinen piirre
- fr tribu *f* (1a, 2a, 1c, 3, 5a)
- de Stamm (1a, 3, 5, 6) Volksstamm *m* (2)
- ru племя *yks*; племена *mon* (3, 5b, 7)
- (la *tribus*)

Tropical Forest Indians, Tropical Forest tribes

Etelä-Amerikka: (trooppisten) sademetsien intiaanit, metsäintiaanit, trooppisessa sademetsässä, etupäässä Amazonin alueella, asuvien intiaaniheimojen (esim. Titicaca-järven uivilla saarilla asuvat urut) yhteisnimitys, joiden elinkeinoina on keräily ja kalastus. Heimot ovat usein sotaisia eivätkä juuri tiedä tai välitä niiden valtioiden rajoista, joiden alueella asuvat. Heimot elävät kyläyhteisöissä ja ovat melko hyvin säilyttäneet muinaisen kulttuurinsa.

fr tribus de la forêt tropicale

Tropical Forest tribes ks. TROPICAL FOREST INDIANS

Tshekh ks. CZECH

de **Tschechei** *f* (vrt. CZECHOSLOVAKIA, BOHEMIA)
Tshekkoslovakia (per. 1918): Böömin ja Määrin historiallisten alueiden epävirallinen nimitys

de **Tschusch** *m* (vrt. ALIEN, DUTCH, GRINGO, WOG)

Itävalta: (pej.) ulkomaalainen, erit. Kaakkois-Euroopasta tai Etu-Aasiasta kotoisin oleva

Tsonga, Thonga *s*

1. Etelä-Afrikka, Transvaal, Mosambik (etelärannikko), Swazimaa: tsonga, kristityn bantu-kansan jäsen; sothojen ja tswanojen sukukansa. Tsongat ovat harjoittaneet maanviljelystä, mutta toimivat paljon myös siirtotyöläisinä Etelä-Afrikassa ja Kongossa (Kinshasa). (ks. SOTHO, TSWANA)

2. tsonga, šangan, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1)

fr Tsonga, Thonga *m* (1); tsonga *m* (2)

de Tonga, Batonga, Tsonga *m* (1)

ru тсонга, батсонга (1); язык тсонга (2)

Tswana, Batswana *s* (1); **Tswana, Chwana, Setswana** *s* (2)

1. Etelä-Afrikka (Länsi-Transvaal, Kapmaa), Botswana: tswana, bantukielisiin heimoihin luokituvan, sothoihin (ks. BANTU 2a, SOTHO 1) kuuluvan kansan¹ jäsen. Botswanassa kansa kulkee nimellä batswanat ja jakautuu 8 heimoon, joista 7 asuu maan itäosissa. Bumangwatot (en *Bamangwato*) on heimoista suurin. Jokaisella heimolla on oma asuinalueensa ja heimo-päällikkönsä ja myös maan puolueet ovat heimopohjaisia. Merkittävä osa tswanoista on töissä Etelä-Afrikassa mm. kaivoksissa. Sen vuoksi sekä myös nopeasta väestönkasvusta johtuen väestön keski-ikä on alhainen ja maata uhkaa paha nuorisotyöttömyys, mikä aiheuttaa paineita koulutuksen ja maatalouden uudistamiseen. Etelä-Afrikassa tswanat kuuluvat neljään suurimpaan mustaan väestöryhmään ja Transvaalin-bantustanin suurimpaan ryhmään.

2. tswana, tswana, Botswanassa nimellä setswana, ko. kansan kieli, kuuluu bantukieliryhmän sothokielisiin yhdessä sothon kanssa. Kielet ovat niin läheistä sukua, että keskinäinen ymmärtäminen on lähes mahdollista. (ks. BANTU 1, SOTHO 2)

fr Tswana *m* (1); tswana *m* (2)

de Tswana, Betschuana, Betschuanen *mon* (1); Tswana *n* (2)

ru батсван, бечуан (1); язык чуана (2)

Tuareg, Touareg *s*

1. Pohjois-Afrikka, Saharan alue, mm. Malin ja Nigerin pohjoisosien vuoret ja ylängöt, Algeria, (eteläosa): tuaregi; "erämaan siniset miehet" (indigon sinisestä, joka tarttui turbaanista kasvoihin), vaaleaihoisten berberien jälkeläisiä, karjaa kasvattavia puolipaimentolaisia, joista osan kuivuus on pakottanut asettumaan maanviljelijöiksi, sekä karavaanikauppiaita. Tuaregit ovat sunnimuslimeja, mutta esim. perinteinen yhteisöjärjestelmä on alkanut hajota vasta viime aikoina: jakaantuvat 7 ryhmään eli liittoon, jonka johdossa on amenukal-johtaja. Jokaiseen ryhmään kuuluu ylimyksiä², vasalleja ja orjia eli harratineja, joista vasallit ovat negridisukuisia vuohien hoitajia (ylimysten antama nimitys "kel ulli" - vuohikansa) ja harratinit hoitavat keitaiden puutarhoja. Harratinit vapautettiin orjuudesta mm. Algeriassa vasta 1960-luvulla.³ Nigeristä tuaregit joutuivat 1980-luvulla siirtymään kuivuuden vuoksi mm. Libyaan ja palatessaan takaisin omille maille 1990-luvun alussa he joutuivat väkivaltaisuuksiin hallituksen sotilaiden kanssa (hallitus on songhaiden ja djerموjen käsissä). Sitten on periaatteessa sovittu pohjoisosan jonkinasteisesta itsehallinnosta, mutta levottomuudet ovat mm. pakolaisten takaisinmuuttovaikeuksien vuoksi jatkuneet senkin jälkeen. Malin pohjoisosassa tuaregit muodostavat enemmistön muualla enemmistönä oleviin songhaihin nähden, ja ryhmien välillä on ollut aseellisia yhteenottoja aina vuoden 1996 alkuun saakka. 1990-luvulla tuhansittain tuaregeja, maureja ja belloja pakeni armeijan sortoa naapurimaihin, ja väkivaltaisuuudet armeijan kanssa ovat jatkuneet senkin jälkeen, vaikka maan hallitus onkin luvannut kehittää pohjoisosia. Tuaregit ovat pyrkinet liittoutumaan tubujen kanssa alueensa itäosissa. Pakolaisvirrat naapurimaiden välillä (Algeria, Mauritania, Burkina Faso ja Mali) ovat kulkeneet 1990-luvun puolivälissä edestakaisin. (ks. SUNNI, BERBER 1, SONGHAI 1, DJERMA 1, TEDA, MOOR 2, BELLA)

¹ Tswanat syrjäyttivät 1000-luvulla Botswanan alueella alkuperäisväestön, sanit, jotka joutuivat muuttamaan Kalaharin autiomaahan (ks. SAN).

² Kaikkein tiukimman määritelmän mukaan vain vapaat, tamasheqia puhuvat vaaleaihoiset ovat tuaregeja.

³ Tuaregit saivat vankan jalansijan alueella 1100-luvulle tultaessa. Esim. kauppakeskus Timbuktu, joka oli myös muslimioppineiden keskus, oli tuaregien hallussa aina viime vuosisadan alkuun saakka. Myös orjakauppa ja karavaanien kuljetukset alueella ovat olleet tuaregien hallussa. Tuaregeja on joskus verrattu kurdeihin, koska heillä ei ole ollut omaa valtiota; tuaregit eivät kuitenkaan ole olleet minkään maan hallinnon alaisia ja siirtomaavallan alettuaakin he ovat olleet poliittisesti verraten itsenäisiä aivan viime vuosiin saakka.

2. tamašek, tuaregi, ko. kansan kieli, joka kuuluu afroaasialaisen kielikunnan berberikieliperheeseen (ks. BERBER 2). Kielen omakielinen nimitys on tamašek. Sitä kirjoitettiin alun perin ikivanhalla tiffinagh-tavukirjoituksella, jonka vain Saharan tuaregit ovat säilyttäneet. Nyk. käytetään arabialaisia aakkosia.

fr Targui, Tarquie, Targuiat *yks*; Touaregs *mon* (1); touareg (2)
 de Targ *yks m*, Tuareg *mon*
 ru туарег, имошаг (1), язык тамашек (2)
 (omak. nim. *imoshag* tai *kel tagemoust* - huntukansa; *kel tamasheq* - ne, jotka puhuvat tamashekiä)

Tubu ks. TEDA

Tuda, Tudaga ks. TEDA

Tujia *s*

1. Kiina (Hunan, koillisosa sekä sitä ympäröivät Setšuanin ja Hubein alueet): tujia, vähemmistöryhmän jäsen. Tujiat muodostavat miaoiden kanssa Hunanin maakunnan suurimmat väestöryhmät (silti vain vajaat 2 % koko maakunnan väestöstä) ja Hubein maakunnassa suurimman väestöryhmän (n. 3 % koko maakunnan väestöstä). Näillä kansoilla on myös yhteinen autonominen alue, mutta kulttuuriltaan he eivät eroa paljon han-kiinalaisista (vrt. HAN).

2. tujia, ko. kansan kieli, joka kuuluu sinotiibetiläisiin kieliin

fr Tujia
 de Tujia, Tuchia, Piseka *m*
 ru туцзя, бисека
 (omak. nim. *biseka*)

Tukolor ks. TUKULOR

Tukolor, Tukolor, Toucouleur *s*

1. Mauritania, Senegal, Mali, Niger, Guinea, Gambia: tukulori, tukulööri, afrikkalaisen maanviljelykansan⁴ jäsen, enimmäkseen sunnimuslimi. Tukulorit ovat fulanien sukulaiskansa, joka on pitkälti sekoittunut fulanien, maurien ja soninkeiden kanssa. He muodostavat Malin suurimman väestöryhmän yhdessä fulanien kanssa ja Senegalissa kolmanneksi suurimman ryhmän wolofien ja sererien jälkeen. Mauritaniasa tukuloreilla on ollut yhteenottoja maurien kanssa, jotka haluavat tehdä arabiasta virallisen kielen tukulorin sijaan. (ks. SUNNI, FULANI 1, MOOR 2, SONINKE 1, WOLOF 1, SERER 1). Venäläislähteiden mukaan käytössä myös nimitykset hal-pularen ja torobbe sekä kielestä pular.

2. tukolor, ko. kansan kieli, joka usein katsotaan fulanin murteeksi ja monet tukulorit puhuvatkin fulania; kirjoitetaan latinalaisin kirjaimin (vrt. FULANI 2)

fr Toucouleur *m* (1)
 de Tukolor, Tekarir, Futanke *m* (1)
 ru тукулер, халь-пуларен, тукулор, токолор, тороббе (1); язык пулар (2)
 (omak. nim. *hal-pularen* - pularia puhuvat; naapurien antama nimitys *torobbe* - Futan t. Toron ihmiset)

Tumbaka ks. TUMBUKA

⁴ Tukuloreilla oli 800-luvulla Keski-Senegalissa oma valtakunta, jonka wolofit ja fulanit valloittivat 1400-luvulla, mutta jota tukulorit hallitsivat kuitenkin itse taas 1770-luvulta aina 1900-luvulle.

Tumbuka, Tumbaka, Kamango, Hengas

1. Malawi (pohjoisosa, Malawi-järven luoteisranta), Sambia (itäosa): tumbuka, afrikkalaisen sekakansan⁵ jäsen. Tumbukat ovat 1800-luvulta lähtien skottilaisten presbyteerien ansiosta koulutusta saanut väestön osa, jonka miehet ovat olleet paljon siirtotyöläisinä (kirjureina yms.) mm. entisessä Rhodesiassa ja Etelä-Afrikassa. Nyk. tumbukoilla ei juuri ole poliittista valtaa, he ovat köyhiä ja elävät paljolti siirtotyöläisten tulojen varassa.

2. tumbuka, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin ja on tongan, chewan ja sengan suku-kieli (ks. BANTU, TONGA 2, CHEWA 2). Se on neljänneksi puhutuin kieli Malawissa, mikä johtuu siitä, että kieltä tuettiin siirtomaavallan aikana.

T'ung-Kan ks. HUI**Turanian** *s, a*

1. turaanilaiset kielet, aasialaiset kieliryhmät, jotka eivät ole indoeurooppalaisia tai seemiläisiä, erit. uralilais-altailaiseksi katsottu kieliryhmä, vrt. INDO-EUROPEAN 1, SEMITIC

2a. ed. vastaavat kansakunnat

2b. mihin tahansa kansakuntaan kuuluva, joka on ollut ennen arjalaisia Euroopassa tai Aasiassa (ks. ARYAN)

2c. minkä tahansa turkkilaisiin tai tataareihin kuuluvan heimon tai kansan jäsen; (ark.) turaanilaiset, Euroopan alkuasukkaat (baskit, lappalaiset ja suomalaiset)⁶, ks. BASQUE, LAPP, TARTAR

Turcoman, Turkman, Turkoman, Turkmen, Türkmen (1, 2, 3); **Turkmenian** (2, 3)

1. *s* Turkmenistan⁷, Uzbekistan, Kazahstan, Tadžikistan, Venäjä, Iran (koillisosa), Afganistan (pohjoisosa), Pakistan, Turkki, Syyria, Jordania: turkmeeni, turkomaani, turkkilaisen sunni-muslimikansan jäsen (ks. SUNNI). Turkmeeni-nimitystä käyt. myös Syyrian, Irakin ja Turkin ogusiheimoista, joita elää alueella yksittäisinä ryhminä, samoin kuin (lähinnä kielen vuoksi) Kiinan Gansun alueen salareista. Turkmeenit ovat säilyttäneet nykyaikoihin asti oman heimorakenteensa, joskin Venäjän ja Englannin vaikutusvallan kasvu lopetti heimosodat 1800-luvulla. Turkmeenit muodostavat 72 % Turkmenistanin väestöstä ja muut vähemmistöt ovat maassa verrattain pieniä. Turkmenistanin demokratisoituminen on sujunut itsenäisyyden jälkeen 1991 paljon rauhallisemmin kuin muissa Keski-Aasian valtioissa. Afganistaniin turkmeeneja on muuttanut 1700-luvulta lähtien, mutta myös 1918-34 Neuvosto-Venäjältä. Turkin turkmeenit ovat vuosina 1982-90 tulleita pakolaisia ja Pakistanin turkmeenit Neuvostoliiton Afganistaniin suuntautunutta hyökkäystä 1979 paenneita. Monet turkmeenit ovat yhä paimentolaisia, erit. muualla kuin ent. Neuvostoliiton alueella.

2. *s* turkmeeni, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan turkkilaisen kieliperheen eteläturkkilaisiin kieliin yhdessä mm. azerin kanssa. Kirjakieli luotiin koillisiranilai-

⁵ Tumbukan alueen alkuperäisväestö asui hajallaan poliittisesti epäyhtenäisinä kylinä ja vasta 1700-luvulla alueelle tulleet itäafrikkalaiset norsunluukauppiat pyrkivät omia kauppaetuja turvatakseen tekemään kylistä keskusjohtoisia siinä kuitenkin onnistumatta. V. 1855 Natalista Etelä-Afrikasta 30 v aikaisemmin paenneet sotaisat ngonit saapuivat alueelle, minkä seurauksena oli voimakas kulttuurien sekoittuminen, jossa ngonit mm. omaksuivat tumbukankielen. 1800-luvulla väestön liikkakasvu johti köyhtymiseen, mutta toisaalta lähetyssaarnaajat toivat koulutuksen tumbukoiden ulottuville.

⁶ 1800-luvulla esitetty käsitys.

⁷ Turkmeeni-nimitystä on käytetty alun perin eräistä islamiin kääntyneistä seldžukkiheimoista 1000-1100-luvuilla ja 1200-luvulla se laajeni käsittämään myös oguusit, jotka tällä välin olivat myös kääntyneet islamiin. Turkmeenien aluetta taas nimitettiin aik. Turkestaniksi tai Itsenäiseksi Tatariksi (en *Independent Tartary*). 1600-luvulla turkmeenit siirtyivät Kaukasukselle.

sen jomudin murteen ja pohjoisafganistanilaisen teken murteen pohjalta, aluksi arabialaisin kirjaimin, kunnes v. 1928 siirryttiin latinalaisiin ja 1940 kyrillisiin kirjaimiin. (ks. CYRILLIC, AZERBAIJAN 2)

3. *a* turkmenialainen, turkmeeni-, valtioon, alueeseen, sen asukkaisiin tai kieleen liittyen

4. *s* turkmenialainen hevonen, matto tai ryijy

fr Turkmenè, Turcoman, Turkoma, Turkome *a, s* (1, 3, 4); turkmène *m* (2)

de Turkmen, Turkmenin; Turkomanen *mon* (1); Türkmenisch *n* (2); turkmenisch (3)

ru туркмен, туркменка (1); туркменский язык (2); туркменский (3)
(fa *turkumân* - turkkilaista muistuttava, tarkoittaen turkkilaisia paimentolaisia)

Turkana *s*

1. Kenia (luoteisosan autiomaan), Uganda, Etiopia (lounaisosa): turkana, pitkäkasvuisen paimentolaisheimon jäsen. Turkanat ovat onnistuneet säilyttämään perinteisen kulttuurinsa ja uskontonsa (osa tosin muslimeja). Vuodesta 1970 lähtien osa turkanoista on ryhtynyt kalastajiksi. Turkanoilla on ollut ristiriitoja muiden väestöryhmien kanssa mm. Etiopiassa, ks. DIZI.

2. turkana, ko. kansan kieli, joka kuuluu sudanilaisen kielikunnan itäisiin niloottikieliin yhdessä mm. masain kanssa (ks. NILOTIC 2b, MASAI 2). Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset donjiro ja bumi käytössä.

fr Turkana *m* (1)

de Turkana, Elgume *m* (1)

ru туркана, ньитуркана (1); язык туркана, язык доньиро, язык bumi (2)
(omak. nim. *njiturkana*)

Turkman ks. TURCOMAN

Turkmen, Türkmen, Turkmenian ks. TURCOMAN

Turkoman ks. TURCOMAN

Tutsi *s*

Burundi (Batutsi), Ruanda; Kongo (Kinshasa, pohjoisosa): tutsi, batutsi, watussi, watutsi, tussi, hima, pitkäkasvuisen paimentolaiskansan⁸ jäsen. Bantukansa, joka muodostaa Burundissa ja Ruandassa selvän vähemmistön hutujen jälkeen (5 - 15 %). Us. enemmän statuksesta kuin heimopiirteistä johtuva erottelu (karjaa omistava rikas hutu saattoi päästä tutsiksi tai karjansa menettänyt tutsi joutua alennetuksi hutuksi), joka kuitenkin Belgian apartheidpolitiikan seurauksena on kiristänyt välit äärimmilleen erit. Ruandassa (rotuerottelu henkilökorttien avulla). Burundissa on ollut perinteisesti tutsiaristokratia kuninkaineen (mwam) ja prinsseineen (ganwa). Tavalliset tutsit olivat hutujen kanssa samanarvoisia ja ryhmien väliset avioliitotkin olivat yleisiä. Tutsit ovat olleet koulutettu ja sivistynyt väestöryhmä, minkä vuoksi se on ollut kauan hallitusvastuussa etenkin Burundissa, ja mm. armeijan virat ovat olleet tutsien hallussa. Ruandassa tutsit olivat poissa hallitusvastuusta itsenäisyyden jälkeen 1960-luvulta alkaen, kunnes osa Ugandaan 1963 paenneista tuteista (ks. BANYARWANDA) tunkeutui maahan ja aloitti kapinan 1990-luvun alussa. Seurauksena oli hyvin verinen sisällissota ja molempien osapuolten tekemiä joukkomurhia Ruandassa 1994, minkä jälkeen kansainvälisen

⁸ Tutsit, alun perin watutsien nimellä, saapuivat 1300-luvulla nykyisestä Sudanista laidunmaita etsiessään vähitellen Viktoriajärven lounaispuolelle, hutujen maille. Tutsimonarkia syntyi 1500-luvulla ja kesti siirtomaavallan alkuun saakka. Tutsit omaksuivat hutujen kielen mutta alistivat heidät valtaansa.

tuen ja painostuksen avulla saatiin uusi hallitus, jossa kapinalliset ovat mukana, presidentiksi tuli hutu, henkilökortit poistettiin käytöstä ja (hutu)pakolaisia kehoitettiin palaamaan maahan. Kongon (ent. Zairen) itäosan tutsit, banyamhlenget, ovat tulleet maahan 200 v sitten. Kun heidät 1996 aiottiin karkottaa Ruandaan ja alueen pakolaisleirien johdossa olevat Ruandan äärihutut alkoivat järjestelmällisesti surmata heitä, alkoi kapina, johon monet etniset ryhmät liittyivät ja joka johti nopeasti vallanvaihtoon keväällä 1997. Sekä hutut että tutsit puhuvat kuitenkin samaa kieltä, kinyarwanda. (ks. APARTHEID, BANTU, BANYARWANDA, HUTU, KINYARWANDA, HAMITE, RUANDA, RUNDI)

fr Tutsi *m*
 de Tutsi, Batutsi, Tussi, Watussi *m*
 ru тутси, батутси
 (omak. nim. *watusi*)

Tuva ks. TUVINIAN

Tuvinian, Tuva, Soyot, Uryankhai s

1. Venäjä (Jenisein latva $\approx$ Tuvan tasavalta), Mongolia, Kiina; tuva, tuba, sojootti, turkkilaisen kansan⁹ jäsen. Tuvan väestöstä 64 % (1989) on tuvialaisia ja 32 % venäläisiä. Uskontona on perinteisen šamanismin värjätty lamalaisuus. Alkujaan tuvialaiset olivat paimentolaisia, jotka liitettiin kolhooseihin 1950-luvulla. V. 1912 Tuvan alue itsenäistyi ensimmäisen kerran, mutta kaksi vuotta myöhemmin siitä tehtiin Venäjän protektoraatti. V. 1921 alue jälleen itsenäistyi Tannu-Tuvan kansantasavallan nimellä ja v. 1944 siitä tehtiin autonominen alue. Autonominen tasavalta Tuvasta tuli 1961 ja nykyinen tasavalta Venäjän federaatiossa v. 1991. Tasavallassa on myös esiintynyt itsenäisyysvaatimuksia. Sojootti on arkaainen nimitys ja uranhai-nimitystä on käytetty erit. Mongoliassa. Venäläislähteiden mukaan myös montšak ja kokšulan ovat arkaaisia nimityksiä. Neuvostoliitossa taas arkaainen nimitys tannu-tuva erotti Tuvan ASNT:n tuvialaisista muista tuvialaisista. (ks. SHAMANISM, LAMAISM)

2. tuva, tuba, ko. kansan kieli, joka kuuluu (saksalaislähteiden mukaan) turkkilaisten kielten koilliseen ryhmään, joka jakautuu etelä- ja pohjoissiperialaisiin kieliin. Tuva kuuluu pohjoissiperialaisiin ja jakautuu puolestaan etelä- ja pohjoissiperialaisiin kieliin. Kieltä kirjoitettiin vaillinaisin mongolikirjaimin v. 1930 saakka, jolloin sille luotiin latinalaisiin kirjaimiin perustuva kirjakieli. V. 1941 siirryttiin kyrillisiin aakkosiin. (ks. MONGOL 2, CYRILLIC, YAKUT 2)

fr Touva *m* (1)
 de Tuwinen, Tuwa, Tuba, Urjanchai, Sojoten *mon* (1);
 Tuwinisch, Tuwisch *n* (2)
 ru тувинец, тувинка; тыва; сойон, сойот, урянхаец, тувинский, мончак,
 кокчулатан (ark.); танну-тува (ark.) (1); тувинский язык (2); тувинский (3)
 (omak.nim. *tyva*)

Twa ks. PYGMY

Twi ks. AKAN 2

⁹ Tuvat ovat ilmeisesti syntyneet turkkilaisten sekä turkkilaistuneiden mongolien ja samojedien sekoituksena ja sittemmin assimiloituneet venäläisiin, burjaatteihin jne. 1600-luvulla tuvialaiset kääntyivät lamalaisuuteen ja joutuivat venäläisten vaikutuspiiriin. Itse Tuvan tasavallan alue on ollut 200-luvulta e.a.a. lähtien useiden eri valtakuntien alaisena: hunnit, turkkilaiset, uiguurit, kirgiisit, mongolit, mantšut. (ks. SAMOYED, MONGOL, ASSIMILATION, BURYAT, UIGHUR, KIRGHIZ, MANCHU)

Udmurt, Votyak, Votiak *s, a*

1. Venäjä (Keskisen Volgan alue, Udmurtian autonominen tasavalta, Tataria, Baškiria, Siperia): udmurtti, votjakki, suomalais-ugrilaisen kansan¹⁰ jäsen. Noin 67 % udmurteista asuu Udmurtian autonomisessa tasavallassa. Udmurteja alettiin 1721 kääntää ortodoksisuuteen, josta he ovat 1800-luvulla kehittäneet oman perinteisen animisminsa ja šamanisminsa pohjalta lahkoja, jotka ovat säilyneet näihin päiviin (ks. ANIMISM, ORTHODOXY, SHAMANISM).

Udmurtit asuvat metsäisellä alueella, jossa mehiläisten pito on ollut perinteinen elinkeino, ja puolipaimentolainen elintapa säilyi heidän keskuudessaan pitkälle tälle vuosisadalle. Votjakki on arkaainen venäläinen nimitys.

2. udmurtti, votjakki, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan uralilaisten kielten suomalais-ugrilaiseen kieliperheen suomalaisen ryhmän permiläisiin kieliin yhdessä mm. komin kanssa. V. 1989 udmurteista 70 % puhui udmurttia äidinkielenään. Kieltä kirjoitetaan kyrillisin kirjaimin. (ks. KOMI 2, CYRILLIC)

fr Votiak, Votyak, Oudmourte *m* (1); votiak, votyak, oudmourte *m* (2)

de Udmurten, Wotjaken *mon* (1); Udmurtische *n*, Wotjakisch *n* (2)

ru удмурт, удмурт, вотяк (1); удмуртский язык, вотяцкий язык (2)

(omak.nim. *udmort*)

Ugandan Asian *s*

Uganda: ugandanaasialainen, aasialaista syntyperää oleva siirtolainen; useimmiten kauppiaita tai liikemiehiä, jotka presidentti Idi Amin karkotti maasta 1970-luvulla. Aasialaiset ovat saaneet palata maahan ja ottaa haltuun omaisuutensa 1991-94, mikä on herättänyt vastustusta paikallisen väestön keskuudessa.

Uhuru, uhuru *s*

Afrikka, erit. Kenia: valtion kansallinen itsenäisyys

(suah. *uhuru*- vapaus)

Uighur (1, 2, 3), **Uygur** (1); **Uigurean, Uigurian, Uiguric** *a* (3)

1. *s* Kiina (koillisosa; Sinkiang, Uiguurien autonominen alue), Uzbekistan, Kazahstan, Kirgistan, Afganistan, Mongolia: uiguuri, turkkilaiskuisen sunnimuslimikansan¹¹ jäsen (ks. SUNNI). Uiguurit asuvat vuoristokylissä ja viljelevät keinokastelun avulla. Kiinan toiseksi suurin muslimivähemmistöryhmä (noin 0,6 % koko maan väestöstä). Uiguuri-nimityksen Kiina tunnusti kuitenkin vasta 1934, siihen saakka uiguureja oli pidetty vain itäturkkilaisina. Kansa jakautuu ryhmiin, joista voi mainita mm. tarantšit ja kašgaarit. Uiguurien autonomisella alueella asuvista vain noin 2 % on han-kiinalaisia. Uiguurien ensimmäinen kapina Pekingiä vastaan oli jo 1800-luvulla, jolloin suuri määrä uiguureja pakeni silloisen Venäjän puolelle. Toinen muuttoaalto mm. Kazahstaniin oli 1960-luvulla. Vastarintaa hallitusta vastaan on il-

¹⁰ Suomalais-ugrilaiset kansat ovat arkeologisten löytöjen mukaan muuttaneet nykyiselle alueelleen jo kolmannella vuosituhannella e.a.a. 700-luvulta alkaen eteläudmurtit olivat volganbolgaarien alaisuudessa 1200-luvulle, jolloin he joutuivat tataarien vallan alle. Pohjoisudmurtit liitettiin Venäjään 1489, kun taas eteläudmurtit olivat Kasanin kaanikunnan alaisina aina vuoteen 1552. V. 1558 udmurttien alue liitettiin kokonaisuudessaan Venäjään (ks. VOLGA BULGAR, TARTAR 1).

¹¹ Sisä-Aasiassa nyk. Mongolian tienoilla oli jo 744-840 Uiguurin kuningaskunta. Nykyiset uiguurit eivät kuitenkaan useimpien tutkijoiden mielestä ole suoraan polveutuneet ko. kansasta. Uiguurien kirjoituksia on kuitenkin venäläislähteiden mukaan 900-luvulta sogdien aakkosilla kirjoitettuna.

mennyt koko ajan nykyisenä tavoitteena täydellinen itsehallinto, esim. vuosina 1933 ja 1945 yritykset perustaa Turkistanin tasavalta. Vuoden 1980 jälkeen on ollut viisi kansannousua (pakolaisia ent. Neuvostoliiton alueelle) sekä viimeksi mielenosoituksia ja väkivaltaisia yhteenottoja poliisin ja sotilaiden kanssa mm. keväällä 1997. (ks. HAN)

2. *s* uusuiguuri, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan turkkilaisen kieliperheen itäturkkilaisiin kieliin. Englanniksi käyt. myös nimitystä *New-Uighur*; kieltä kirjoitettiin alun perin arabialaisin kirjaimin, joka on Kiinassa suurelta osin yhä käytössä. Latinalainen kirjaimisto luotiin 1930 ja ent. Neuvostoliiton Keski-Aasian tasavalloissa kielelle luotiin kyrillinen kirjaimisto 1947. (ks. CYRILLIC)

3. *a* uiguuri-, uiguurilainen, kansaan ja kieleen liittyen

fr Ouïghour *m* (1); ouïgour *m* (2)

de Uiguren, Uighuren *mon* (1); Uigurisch *n* (2)

ru уйгур, уйгурка (1); уйгурский язык, новоуйгурский язык (2);
уйгурский (3)

(omak. nim. *uighur*)

Uigurean *a* ks. UIGHUR 3

Uigurian, Uiguric *a* ks. UIGHUR 3

Ukrainian *s, a* (1, 2, 3), **Malo-Russian, Ruthenian** (ark.) (2)

1. *s* Ukraina, Venäjä, Valko-Venäjä, Moldova (Transnistria), Uzbekistan, Kirgisia, Kazahstan, Puola (kaakkoisosaa), Slovakia, Kroatia, Romania, USA, Kanada, Argentiina, Brasilia, Paraguay, Uruguay, Australia: ukrainalainen, länsislaaveihin kuuluvan kansan¹² edustaja, Ukrainan (syntyperäinen) asukas. 1820-30-luvuilla syntyi voimakas ukrainalainen kansallisuusliike, minkä seurauksena ukrainan kielen käyttö virallisissa yhteyksissä kiellettiin. Venäjän vallankumouksen jälkeen 1917 ukrainalaiset talonpojat vastustivat ankarasti maan kollektivisointia. Länsi-Ukrainassa kollektivisointi ja katolisen kirkon vastustus neuvostovallan taholta aiheutti sodanaikaisten sissiliikkeiden jatkumisen pitkälle 1950-luvulle. Nyk. Ukrainan asukkaista noin 73 % on ukrainalaisia. Venäläisasutus on keskittynyt maan itäosiin ja etelässä Mustanmeren rannikko on eri etnisten ryhmien asuttamaa. Moldovan Transnistrian tasavalta pyrkii eroon Moldovasta. Puolan ukrainalaisia vainottiin ennen II maailmansotaa. Nyk. he ovat poliittisesti aktiivisia (esim. 1956 perustettu Puolan ukrainalaisten yhdistys) mutta asuvat maantieteellisesti hyvin hajallaan. Romania ei liioin ole pitänyt huolta ukrainalaisten oikeuksista. Ainoastaan Tšekkoslovakiassa ukrainalaisilla oli laajat poliittiset ja kulttuuriset oikeudet. Pohjois-Amerikkaan ukrainalaisia muutti suurin joukoin Itävalta-Unkarista 1880-luvulla. Kanadan ukrainalaisyhteisöillä taas ollut suuri merkitys mm. ukrainan kielen säilyttämisessä neuvostovallan sortotoimien aikana ja nyt itsenäistyneen maan kulttuurin tukemisessa. Emi-

¹² Ukrainalaisten esi-isät, muinaisslaavilaiset heimot muuttivat keskisen Dnjeprin alueelle ja Karpaattien keski-osan rinteille 500-luvulla. Alueella on ollut useita eri valtakuntia: Kiovan Rus 800-1200, Galitsia-Volhynia länsiosassa 1100-1300, mongolien jälkeen Krimin kaanikunta Mustanmeren rannalla 1400-1700, Liettua-Puola pohjoisessa 1500-1600 sekä kasakat (ks. COSSACK) alisen Dneprin alueella 1600-1700. Dneprin itäpuolella olevat alueet Kiova mukaanluettuna siirtyivät Venäjän haltuun 1600-luvun puolivälissä ja länsipuoliset alueet jäivät Puolalle. Ukrainalaisilla aatellisilla oli länsimaisemman koulutuksensa ansiosta suuri merkitys Venäjän tsaarin hovissa. 1700-luvulla Galitsian alue joutui Liettua-Puolan hajotessa Itävallalle ja muut ukrainalaiset alueet Venäjälle. V. 1918 Galitsiasta tuli Länsi-Ukrainan kansallistasavalta ja tammikuussa 1919 edelleen Ukrainan kansallistasavalta, mutta heinäkuussa 1919 Ukrainan Unkarissa olevat maakunnat joutuivat Tšekkoslovakian ja Bukovina Romanian haltuun. Galitsia ja Volhynia liitettiin Puolaan 1921. Natsi-Saksa miehitti Ukrainan hyvin nopeasti II maailmansodan alussa, ja sodan loputtua myös Galitsia liitettiin Neuvosto-Ukrainaan v. 1939, ja Romania joutui luovuttamaan omat ukrainalaiset alueensa v. 1940 muodostetulle Moldovan neuvostotasavallalle.

granttien kielessä on paljon länsiukrainalaisia piirteitä. (vrt. myös RUTHENIAN, RUSSNIAK, POLE, CATHOLIC 2c)

2. *s* ukraina, ko. kansan kieli, joka kuuluu slaavilaisen kieliperheen pohjoisslaavilaisten kielten itäslaavilaiseen ryhmään yhdessä mm. venäjän ja valkovenäjän kanssa. Ukraina on venäjän jälkeen toiseksi puhutuin slaavilainen kieli¹³, jota kirjoitetaan kyrillisin kirjaimin. Kirjakieli kehittyi nykyiseksi romantiikan aikana, mutta venäjän hallitus kielsi kielen käytön virallisissa yhteyksissä 1863 ja 1876. Tuolloin kielen kehitys ja kirjallisuuden painatus jatkui Itävaltaan kuuluneessa Länsi-Ukrainassa (Galitsiassa). Vuodesta 1905 alkaen kielen käyttö oli vapaata, kunnes sitä taas ruvettiin rajoittamaan Stalinin aikana 1930-luvulla. Tällöin venäläiset pyrkivät voimakkaasti muuttamaan kieltä venäläisen kieliopin ja kirjoitustavan mukaiseksi, mutta itsenäistymisen jälkeen ukrainalaiset ovat palauttaneet alkuperäisen kirjoitustavan ja kiinnittävät muutenkin huomiota kielenhuoltoon. Kieli jakaantuu kahteen normiin, itäosan kiovalaiseen ja länsiosan lvovilaiseen, jossa on paljon mm. kirkkoslaavin, puolan ja latinan vaikutteita. Vrt. Länsi-Ukrainan osalta myös RUTHENIAN, RUSSNIAK; ks. SLAVIC, SLAVONIAN, BELORUSSIAN, CYRILLIC.

3. *a* ukrainalainen, maahan, asukkaisiin ja kieleen liittyen

4. *s* saksa: (ark.) ukrainalainen, vrt. RUTHENIAN, RUSSNIAK

5. *s* venäjä: syysvehnäajike

fr Ukrainien, Ukrainienne *s*, *a* (1, 3); ukrainien *m* (2);

de Ukrainer, Ukrainerin (1); Ukrainisch, Ukrainische (2); ruthenische Sprache, kleinrussische Sprache (pej.) (2); ukrainisch (3); Kleinrussen, Ruthenen *mon* (4)

ru украинец (1), украинка (1, 5); украинский язык (2); украинский (3)

(be *u-kraj-na* - rajalla, Euroopasta katsottuna rajan takana oleva alue, nimitys syntyi Puolan vallan aikana 1500-luvulla)

Ukrainianization *s*

Ukraina 1920-luvulla: ukrainalaistaminen, Ukrainan kielen ja kulttuurin edistämiseen pyrkivä ohjelma, joka päättyi 1930-luvulla Stalinin vainoihin

ru украинизация

украинизм *s* (vrt. UKRAINIAN 2)

sana tai sanonta, joka on lainattu ukrainasta tai muodostettu ukrainankielen mukaan

Umbundu *s*

Angola: mbundu, mbunda, umbundu, mbundujen kieli, joka kuuluu bantukieliin ja jota on käytetty 1800-luvulta lähtien liike-elämän kielenä (ks. BANTU, MBUNDU)

fr mbundu *m*

de Umbundu *n*

ru язык мбунду

¹³ Ukrainan kieli pohjautuu 600-1100-luvun muinaisukrainaan, jolle luotiin vanhavenäläistyinen kirjoitus vuoden 988 jälkeen, kun Kiovan Rusin valtakunta kääntyi kristinuskoon. Varhainen keskiukrainan kieli antoi 1100-1500-luvulla vaikutteita kirkkoslaaviin. 1500-1700-luvuilla ukraina taas sai paljon puolalaisvaikutteita ja sillä julkaistiin barokkikirjallisuutta, kun alue kuului Liettua-Puolaan.

Uniat, Uniate *s*

uniaatti, uniaattikirkon kannattaja, ks. UNITED GREEK CHURCH, RUTHENIAN CATHOLIC CHURCH

fr uniate *s, a*

ru униат

Uniate ks. UNIAT

Unitarian *s, a*

1a. *s* (teol.) unitariaatti, unitarismien kannattaja (ks. UNITARISM)

1b. *s* laajemmassa mielessä: mikä tahansa ei-kristitty monoteisti, erit. muslimi, ks. MUSLIM

1c. *s* yhtenäisyyteen perustuvan järjestelmän tai teorian edistäjä, kannattaja

1d. *s* (pol.) kansallisen tai poliittisen yhtenäisyyden (erit. usean valtion liittyminen yhteisen hallinnon alaiseksi liitoksi) kannattaja

2. *a* unitaarinen, unitarismiin kuuluva, unitarismien mukainen (vrt. 1a - 1d)

fr unitaire *s, a* (1a, 2); unitarien, unitarienne *s, a* (1a, 2); unitariste *a* (2)

de Unitarier *m* (1a, 1c, 1d); unitarisch (2)

ru унитарный (kirj.) (2)

Unitarianize *v*

1. tehdä unitaariseksi, muuttaa unitariaatiksi

2. tulla unitariaatiksi; hyväksyä unitarismi

Unitarism *s*

1. (teol.) unitarismi, ortodoksisen kolminaisuusopin kieltävä protestanttinen suuntaus, unitariaattien periaatteet ja näkemykset, unitaariset doktriinit ja uskomukset

2. (fil.) mikä tahansa unitaarinen järjestelmä tai teoria, monismi

3. (pol.) pyrkimys keskitettyyn hallitusvaltaan osien yhtenäisyyden kustannuksella

4. saksa: (lääket.) oppi eri sairauksien syy-yhteyksistä

fr unitarisme *m* (1, 3)

de Unitarismus *m*, Unitarisierung *f* (1, 3, 4); Unitätslehre *f* (4)

ru унитаризм (3)

unitarist *s*

hallinnon unitaarisen järjestelmän kannattaja (vrt. UNITARISM 3), erit. Italian yhtenäisyyden kannattaja

United Greek ks. UNIAT

United Greek Church

uniaattikirkko, joka noudattaa kreikkalaiskatolisen kirkon rituaaleja, mutta on liittynyt Rooman kirkon alaiseksi, uniaattikirkkoja on useita, esim. koptilainen, armenialainen ja ruteenilainen kirkko sekä maroniittikirkko (vrt. COPT, ARMENIAN 2, RUTHENIAN CATHOLIC CHURCH, MARONITE, ROMAN CHURCH). Unkarin uniaatit muuttivat Romaniaan v. 1920.

fr Églises uniates, Églises grecques-catholiques, Églises grecques-unies *mon f*

de unierte Kirche

(ru *unijat* - liitto)

United Irishism

Society of United Irishmen -nimisen poliittisen liiton ajamat periaatteet. Liitto perustettiin edistämään protestanttien ja katolilaisten välistä yhteistyötä, mutta siitä kehittyi separatistinen salaseura, joka osallistui kapinaan 1798. (ks. CATHOLIC 2c, SEPARATISM)

United Irishman

Society of United Irishmen -liiton jäsen

Untouchable s

Intia: liian paha, epämiellyttävä koskettavaksi, ala-arvoinen kasti; tähän kastiin kuuluvan koskettaminen saastutti ylemmän kastin jäsenen. Kastin jäsenistä ruvettiin myöh. käyttämään nimitystä HARIJAN.

Upper Circassian

kabardiini, ks. CIRCASSIAN

Urdu s, a

1. *s* (aik.) hindustani, ks. HINDUSTANI 2

2. *s* urdu, kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisten kielten indoiranilaisen kieliperheen keski-intialaisiin kieliin. Urdu on kieliopiltaan identtinen hindin kanssa, mutta sanastossa on runsaasti arabialaisia ja persialaisia lainoja, minkä vuoksi jotkut pitävät sitä vain hindin yhtenä kirjallisenä muotona hindustanin rinnalla, jonka kanssa ero onkin häilyvä. Kirjoitetaan arabialaisten kirjainten versiota käyttäen. Intiassa suuri osa muslimeista puhuu urdua, loput tamilia. Urdu on Pakistanin virallinen kieli. (ks. INDO-EUROPEAN, HINDI, HINDUSTANI; vrt. TAMIL MUSLIM, URDU-SPEAKING MUSLIM)

3. *a* urdu-, urdun-

fr urdu *m* (2)

de Urdu *n* (2)

ru урду (2)

Urdu-speaking Muslim, Urdu-speaker s

Intia (pohjoisosa ja osa eteläosaa): urdunkielinen muslimi¹⁴. Muslimit kuuluivat ennen brittihallintoa hallitsevaan luokkaan, kun taas tamilinkieliset muslimit ovat aina olleet varsin itsenäisiä ja välinpitämättömiä sen suhteen, kuka heitä hallitsee, vrt. TAMIL MUSLIM, TAMIL, NON-BRAHMIN

Uryankhai ks. TUVINIAN**Uygur** ks. UIGHUR**Uzbek s, a**

1. *s* Uzbekistan, Tadžikistan, Kirgisia, Kazahstan, Turkmenistan, Venäjä (Tobolsk, Tjumen, Astrahan), Afganistan (pohjoisosa), Kiina (Sinkiang), Mongolia: uzbekki, keski-aasian

---

¹⁴ Urdunkieliset muslimit siirtyivät Intian niemimaan kaakkoisosiin 1600-luvun jälkipuoliskolla, kun Pohjois-Intian hallitsijat vähitellen liittivät alueen oman hallintonsa alle. Alueelle muutti tällöin pohjoisesta sotilaita, ru-noilijoita ja hallituksen virkamiehiä, jotka säilyttivät kulttuuriset siteensä pohjoiseen ja joilla oli hyvin vähän yhteyksiä alueen ei-urdunkieliseen väestöön.

sunnimuslimikansan¹⁵ jäsen (ks. SUNNI). Uzbekit muodostavat n. 72 % Uzbekistanin väestöstä. Uzbekit olivat aik. paimentolaisia, mutta neuvostovallan aikana kolhoosimaanviljely, lähinnä puuvillan viljely, keinokastelun avulla yleistyi koko alueella. Vaikka Uzbekistanissa muiden kansallisuuksien osuus on vähäinen, on erit. tiheään asutuilla alueilla ollut eri kansallisuuksien välillä (esim. kirgiisit ja uzbekit) etnisiä konflikteja, joiden laukaisijana ovat olleet sosiaaliset, taloudelliset ja ekologiset tekijät. Turkestanissa eri uzbekkiheimot ovat yhdistyneet toisiinsa, mutta Afganistanissa heimotietoisuus on säilynyt. Kiinassa uzbekki-kansallisuuden nimitys on *wuzibiekezu*. Venäläinen nimitys on myös arkaainen *sart*.

2. *s* uzbekki, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan turkkilaisen kieliperheen keskiturkkilaisiin kieliin. Eteläiset murteet ovat saaneet aik. paljon vaikutteita tadžikista, kun taas nykyinen uzbek on vaikuttanut tadžikiin. Pohjoiset murteet taas ovat niin lähellä kasakkia, että jotkut pitävät uzbekin kiptšak-murretta kasakin murteena, vaikka sen puhujat puhuvat uzbekkia kirjakielenään. Kirjakieli luotiin ensin pohjoismurteiden pohjalta, mutta etelämurteet ovat nykyisen kielen perusta, vaikkakin pohjoismurteita pidetään yhtä puhtaana uzbekkina. Kirjaimisto oli vuoteen 1929 saakka arabialainen, minkä jälkeen se muutettiin latalaiseksi ja v. 1940 kyrilliseksi. Kieli on saanut paljon iranilaisia vaikutteita ja nykyinen asiaproosa venäläisiä vaikutteita. Uzbekista tuli Uzbekin valtionkieli v. 1989. (ks.

CYRILLIC, TAJIK 2, KAZAKH 2)

3. *a* uzbekilainen, uzbekki-, maahan, kansaan tai kieleen liittyen

fr	Ouzbek, Uzbek <i>m</i> (1); ouzbek <i>m</i> , uzbek <i>m</i> (2); ouzbek, uzbek (3)
de	Uzbeken, Ösbeken, Özbeken <i>mon</i> (1); Usbekisch <i>n</i> (2)
ru	узбек, узбечка (1); сарт (ark.) (1); узбекский язык (2); узбекский (3)

Vaishnava *s, a* (1, 2); **Vaishnavite, Vaisnavite** *a* (2)

1. *s* višnulaisuuden kannattaja, ks. VAISHNAVISM

2. *a* višnulainen, višnulaisuuteen tai sen kannattajiin liittyvä

fr	Visnuite <i>m</i> , Vishnouite <i>m</i> (1); visnuite, vishnouite (2)
de	Vaishnava <i>m</i> (1)
ru	ВИШНУИСТ (1)

(sa *vaisnava* - Vishnuun liittyvä, Vishnun kannattaja)

Vaishnavism, Vaisnavism, Vishnuism *s*

višnulaisuus, yksi nykyhindulaisuuden kolmesta pääsuuntauksesta, joka omistautuu yksinomaan Vishnun palvontaan ylijumalana, ks. HINDUISM, SAKTISM, SAIVISM, vrt. myös VAISHNAVA

fr	Visnuisme <i>m</i> , Vishnouisme <i>m</i>
de	Vishnuismus <i>m</i> , Vaishnavismus <i>m</i>
ru	ВИШНУИЗМ

Vaishnavite *a* ks. VAISHNAVA 2

Vaisnavism ks. VAISHNAVISM

Vaisnavite *a* ks. VAISHNAVA 2

---

¹⁵ Uzbekkien kansa muodostui vasta 1400-luvulla turkkilaisten heimojen, turkkilaistuneiden mongoleiden ja iranilaisten yhtyessä. 1900-luvulle saakka uzbekit ovat assimiloituneet karakalpakkien, uiguurien ja tadžikkien kanssa (ks. ASSIMILATION, UIGHUR, TAJIK).

Valachian ks. WALACHIAN**Valencia** (1a, 1b, 2), **Valentia** *s, a* (1b, 2)

1a: Valencia, kaupunki ja maakunta Itä-Espanjassa sekä kaupunki Venezuelassa

1b. *s* (myös pieni alkuk., us. *mon*) liivikangas, jossa on villakude ja silkkiloimi (tai vast. silkki-puuvilla tai silkki-pellava)

2. *a* valencialainen, alueella viljelty, sieltä saatu tai muuten siihen liittyen, vrt. VALENCIAN 3

Valencian *s, a*

1. *s* Espanja (itäosa; Katalonia: Valencia): valencialainen, alueen (syntyperäinen) asukas. Alun perin valencialaisuus (en *Valencianism*) sai alkunsa 1800-luvulla Katalonian kasvupyrkimyksiä vastaan suunnatusta protestiaallosta, jolla pyrittiin omaan, erilliseen autonomiaan. Pyrkimykset jäivät kuitenkin katalonialaisten autonomiapyrkimysten varjoon, kunnes valencialaiset Francon aikana kyllästyivät keskushallinnon vahvuuteen. Nyk. valencialaiset haluavat erottaa catalonialaisista ja ehkäistä pohjoisosan kulttuurisen ja poliittisen ylivallan. (vrt. CATALAN, CATALANISM)

2. *s* valencia, kastilian murre, ks. CASTILIAN 2

3. *a* valencialainen, alueeseen tai asukkaisiin liittyen, vrt. VALENCIA 2

fr Valencien, Valencienne; Valentien, Valentienne *s, a* (1, 3); valencien *m* (2)

ru валенсийский

Valencianism ks. VALENCIAN**Valentia** ks. VALENCIA**Vallakhian** ks. WALACHIAN**Vallon** ks. WALLOON**Vedda, Veddah** *s*

1. Sri Lanka: vedda, dravidankielisiä kansoja fyysisesti muistuttavan alkuperäiskansan¹⁶ jäsen. Sukua bušmanneille ja Australian alkuasukkaille. Veddat puhuvat sinhalaa, vain yksi kalastajaryhmä puhuu tamilia. Nyk. veddat ovat buddhalaisia tai hinduja perinteisten uskonnon harjoittajien sijasta. Elinkeinoina ovat maanviljely, metsästys ja kalastus sekä keräilytalous. Jotkut ovat saaneet työtä luonnonpuistoista. Nyk. veddat ovat sulautumassa pääväestöön. (ks. INDIGENOUS, HINDU, BUSHMAN, ABORIGINAL 2, DRAVIDIAN 1, SINHALA, TAMIL 2, BUDDHISM)

2. vedda, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisten kielten indoiranilaisen kieliperheen intialaisiin sanskriittipohjaisiin kieliin, mutta on jo katoamassa (ks. INDO-EUROPEAN)

fr Vedda *m* (1)

de Wedda, Vedda *m* (1)

ru ведда (1); язык ведда (2)

(tamili: *vedan* - metsästäjä)

¹⁶ Veddat ovat olleet saaren alkuperäisiä asukkaita jo 500 e.a.a. He asuivat luolissa, olivat metsästäjiä ja keräilijöitä ja palvoivat henkiä.

Veddah ks. VEDDA

Vend ks. SORB

fr **Velche, Welsch** *m* (vrt. de WELSCH, WELSCHSCHWEIZER) (pej.) saksalaisten käyttämä nimitys ulkomaalaisista, erit. italialaisista ja ranskalaisista

Veps, Vepsian, Vepsic, Vesp, Wepsian *s, a*

1. Venäjä (Äänisjärven lounaispuoli, Svir-joen eteläpuoli, Vienan meren luoteispuoli): vepsä, vepsäläinen, suomensukuisen kansan¹⁷ jäsen. V. 1981 vepsä oli vain 16 000, joista 40 % puhui vepsää äidinkielenään. Vepsät ovat ortodokseja, mutta myös henkiin ja magiaan liittyvät uskomukset ovat säilyneet nykypäiviin. Venäläiset ovat kutsuneet vepsä ennen vallankumousta nimellä tšud. (ks. ORTHODOXY, ANIMISM, SHAMANISM)

2. vepsä, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan suomalais-ugrilaisen kieliperheen itämerensuomalaisiin kieliin yhdessä mm. suomen, karjalan, viron, liivin ja saamen kanssa (ks. LAPP). Kielentutkimuksen kannalta kieli on tärkeä, sillä se sisältää niin paljon vanhaa ainesta. Kieli jakaantuu kolmeen murteeseen, joista keskimurretta käytettiin kirjakielen luomiseen v. 1932.

3. *a* vepsäläinen, alueeseen, kansaan ja kieleen liittyen

de Wepsisch *n* (2); wepisch (3)

ru вепс, вепсь, вепся, бепся; чудь (ark.) (1); вепсский язык (2); вепсский (3)

Vepsian, Vepsic ks. VEPS

Vesp ks. VEPS

Vilanders, ks. REHOBOTH BASTARDS

(af, päämiehen sukunimen mukaan)

Visayan peoples ks. CEBUANO 1

Vishnuism ks. VAISHNAVISM

Vlach, Vlache *s*

Tonavan etelä- ja länsipuoli; Romania, Moldova; Kreikka (eteläosa), Makedonia (pohjoisosa), Albania, Montenegro, Bosnia-Hertsegovina, Kroatia (pohjoisosa): valakki, roomanisen kansan jäsen; myös merkitykset romanialainen, moldavialainen. Kreikan ja Makedonian valakit (en myös *Macedo-Vlach* tai *Tzintzar*) sekä Montenegron ja Bosnia-Hertsegovinan valakit eli morlakit (en *Morlach* tai *Mavrolach*) ovat Thessalian vuorille muuttaneiden datsialaisten jälkeläisiä ja Kroatian valakit edelleen montenegrolaisten morlakkien jälkeisiä¹⁸. Valakki-

¹⁷ Hautalöytöjen mukaan vepsä ja karjalaisia on asunut tällä alueella 950-1100 e.a. ja 800-luvulla vepsät kävivät turkiskauppaa Volgan ja sen sivujokien rannoilla. Ensimmäiset kirjalliset lähteet kertovat vepsistä 1075 alkaen, nimellä "wizzi" tai "ves". 1100-luvun luostareiden perustamisen myötä vepsät siirtyivät Vienanmeren luoteispuolelle, ja 1485 vepsien asuttama alue liitettiin Moskovan suuriruhtinaskuntaan.

¹⁸ Valakkien alkuperästä ei ole varmuutta. Itse he väittävät olevansa roomalaisten jälkeläisiä, jotka 100-200-luvuilla muuttivat Datsiaan, silloisen Rooman maakuntaan, nyk. Romanian alueelle Transylvaniaan ja Karpaattien rinteille, ja pakenivat v. 271 barbaarikansoja vuorille, joilla he elivät satoja vuosia, ja palasivat laaksoihin vasta olojen rauhoituttua. Toisen teorian mukaan he ovat traakialaisen heimon jälkeläisiä, jotka olivat Datsian maakunnan syntyperäisiä asukkaita ja menivät naimisiin roomalaisten valloittajien kanssa omaksuen näiden kielin ja kulttuurin. Nämä datsialaiset muuttivat edelleen Tonavan eteläpuolelle ja Rooman valtakunnan hajotessa edelleen muille alueille. Teorian mukaan he ovat myös osallistuneet Toisen Bulgarian keisarikunnan perustamiseen, joka on tunnettu myös nimellä *Empire of Vlachs and Bulgars* (ks. BULGARIAN). 1200-luvulla kansa olisi

nimitys on germaanista tehty slaavilainen väännös, itse valakit kutsuvat itseään nimillä *Romani, Romeni, Rumeni, Aromani, Romanians, Rumans*. Kreikassa, Makedoniassa ja Albaniassa käyt. myös aromaani-nimeä (en *Arumans, Armini, Aromani*). Muiden Kreikan vähemmistöjen tavoin myös valakit ovat joutuneet syrjinnän ja vainon kohteeksi. (ks. WALACH, WALACHIAN, ROMANIAN, MOLDAVIAN)

fr Valaque *m*

de Walache, Walachin

ru ВАЛАХ, ВАЛАШКА

(germaani: *walh* - ulkomaalainen, erit. keltti tai latinaa tai romaanista kieltä puhuva)

Vlache ks. VLACH

Vlachian *a*

valakki-, valakkien, ed. liittyen

Vodou, voodoo *s*

1. Haiti: voodoo, uskonto, joka on afrikkalaisten uskontojen ja katolilaisuuden sekoitus (ks. CATHOLICISM). Uskontoon kuuluu useita jumalia, henkiä, hirviöitä ja aaveita sekä salaiset rituaalit ja maagisuus. Itse jumala on etäinen, sen sijaan pyhimyksiä, jotka ovat katolisten pyhimysten ja afrikkalaisten heimojumalten sekoitus, kuolleita ja kaksosia palvotaan. Palvonasta on vastuussa perhe ja siihen kuuluu tanssi ja juhla, jossa uhratut eläimet syödään, myös henkimatkat ovat osa juhlaa.

2. Yhdysvallat: voodoo: etelävaltioiden voodoo-tohtoreiden harjoittama parantava tai vihamielinen magia, ei sisällä jumalien palvontaa, joten ei ole varsinainen uskonto

fr voudou *m* (1)

de Wodu, Voodoo, Voudou *m* (1)

(dah. *vodun* - henki; esim. fon-kieli *vodun* - jumaluus)

Vogoul ks. MANSI

Vogul, Vogule ks. MANSI

---

edelleen siirtynyt Tonavan pohjoispuolelle ja Transylvaniaan maanviljelijöiksi, ja jälkimmäisestä muodostui sittemmin Valakian itsenäinen valtakunta, joka 1800-luvun lopulla muodosti yhdessä Moldavian kanssa Romanian valtion. Osa valakialaisista muutti Thessalian vuorille, jossa he 1100-luvulla perustivat Ison Valakian itsenäisen valtion, johon kuului Pindusvuorten etelä- ja keskiosat sekä osa nykyistä Makedoniaa. Myöhemmin alue joutui kreikkalaisten, serbien ja v. 1393 turkkilaisten haltuun. Morlakit ovat Pohjois-Albanian vuorille ja Dalmatian rannikolle siirtyneitä valakkeja, jotka perustivat Ragasanin (nyk. Dubrovnikin) kaupungin. 1300-luvulla osa morlakeista siirtyi Pohjois-Kroatiaan, joka tunnettiin Pohjois-Dalmatian eli Morlakian nimellä. Edelleen osa morlakeista muutti 1400-luvulla Istriian niemelle.

Volga Bulgar s

volganbulgaari, muinaisen¹⁹ kansan jäsen, monien kansojen uskotaan olevan volganbulgaarien jälkeläisiä, esim. tataarit ja omien legendojensa mukaan myös tšuvassit. Jotkut tutkijat ovat epäilleet, että tšuvassin avulla voisi päästä myös kadonneen bulgaarin kielen jäljille. (ks. PROTO-BULGARIAN, TARTAR 1, CHUVASH 1)

fr	Bulgares de la Volga <i>mon</i>
de	Wolgabulgaren <i>mon</i>
ru	волжский болгар, волжско-камский болгар

voodoo ks. VODOU

de **Völkerschaft** *f* vrt. ETHNICITY
kansanryhmä, kansanheimo, pieni kansa, vrt. NATION, PEOPLE, TRIBE, CLAN

Votiak ks. UDMURT

Votyak ks. UDMURT

Waganda ks. BAGANDA

Wahabee ks. WAHABI

Wahabeism ks. WAHABIISM

de **Volksdeutsche** *m, f*
Saksan ja Itävallan ulkopuolella asuva Saksan ja jonkin toisen maan kansalainen, erit. Itä- ja Kaakkois-Euroopan maissa ennen 1945

de Volksfeind <i>m</i> kansakunnan vihollinen	de volksfremd <i>a</i> kansalle vieras, jokin, joka ei kuulu tai sovi jollekin kansalle, esim. <i>volksfremde Elemente, Ideen</i>
de Volksfreund <i>m</i> kansan ystävä	

de **Volkskampf, Volkskrieg** *m*
kansan vapaustaistelu

de **Volkschädling** *m*
(pej.) kansaa vahingoittava (esim. spekulatio, hamsteraus, musta pörssi) henkilö, vrt. VOLKSFEIND

Wahabi, Wahabee, Wahhabi, Wahabee, Wuhabee, Wahaby, Wahebbi s

vahhabilaisuuden doktriinit, jotka noudattavat puritaanisen tarkasti Koraanin alkuperäistä sanomaa (ks. WAHABIISM)

Wahabiism, Wahabeeism, Wahabism s

Oman, Saudi-Arabia, Intia, Afganistan, Indonesia: vahhabilaisuus, sunnimuslimien puritaaninen uskonlahko, jonka perusti Muhammad Abd al Wahhab (1691-1787) ja joka tulkitsee Koraania kirjaimellisesti: esim. viinin lisäksi myös kahvi ja tupakka ovat kiellettyjä, samoin teatteri ja elokuvat, parranleikkaus on ylellisyyttä ja šakinpelu kielletty. Myös rangaistukset ovat sharian mukaisia, esim. käden katkaisu varkaudesta. Rukoukset ja almujen anto ovat pakollisia: se, joka ei osallistu vapaapäivän rukouksiin (*salat*) tai maksa almuveroa (*zakat*), on ilman muuta vääräuskoinen (ks. KAFIR). Lahko kannattaa myös Pyhää sotaa ei-muslimeja vastaan. Nyk. lahko ei enää ole aivan niin jyrkkäkantainen mutta vahva ote edistää uskonnon elpymistä muissakin maissa (vrt. esim. talebaani-liike Afganistanissa). vahhabilainen perinne näkyy yhä mm. Saudi-Arabian perustuslaissa. Joskus hanbalilaisuutta ja vahhabilaisuutta pidetään sama-

¹⁹ Bolgaarit tulivat Keskeisen Volgan alueelle 600-luvun puolivälissä, ja 900-luvulla heillä oli alueella oma Suur-Bolgarian kuningaskunta, joka kukistui Tshingis-kaanin (1202-1227) valloituksiin. Bolgaareilla oli laajat kauppayhteydet viikinkien, arabien, slaavien ja suomalais-ugrialaisten kansojen kanssa.

na asiana, mutta ainakin eräiden lähteiden mukaan vahhabiitit ovat hanbalilaisten ääriäitää.
(ks. SUNNI, MUSLIM, SHARIA, FUNDAMENTALISM, vrt. HANAFISM, HANBALISM, MALIKISM, SHAFIISM)

ru ваххабизм

Wahabism ks. WAHABIISM

Wahabite *s*

vahhabiitti, vahhabilaisuuden kannattaja

fr wahhabite *m*

de Wahhabit, Wahhabitin

ru ваххабит

(omak.nim. *Muwahiddun*- unitariaatit)

Wahaby ks. WAHABI

Wahebbi ks. WAHABI

Wahabee, Wahhabi ks. WAHABI

Walach, Wallach, Walock, Wallack *s, a*

1. *s* aik. valakialainen, etupäässä Romaniassa asuvan, romaanista kieltä puhuvan kansan nimitys; nyk. sama kuin romanialainen tai valakki, ks. ROMANIAN, VLACH

2. *s* (harv.) ko. kansan romaaninen kieli, nyk. joskus MACEDO-ROMANIAN

Walachian, Wallachian, Valachian, Vallakhian *s, a*

1a. *s* aik. keskiaikainen Valakian valtakunta, nyk. toinen Romanian valtion muodostavista osista

1b. *s* saksa: kaukainen seutu, paikka; "korpi", esim. *Ich bin nach Volksdorf gezogen, in die Walachei* - Muutin Volksdorfiin, maalle/korpeen.

1c. *s* ks. WALACH 1

2. *s* valakia, ko. kansan romaaninen kieli, vrt. WALACH 2

3. *a* alueeseen ja kansaan liittyen, aik. valakialainen

4. *s* valakialainen lammas

fr Valachie (1a); Valaque *a* (3)

de Walachei *f* (1a, 1b); walachisch *a* (3)

ru валашский (3)

Wallach ks. WALACH

Wallachian ks. WALACHIAN

Wallack ks. WALACH

Wallon ks. WALLOON

Walloon, Vallon, Waloon, Wallon *s, a*

1. *s* Belgia (eteläosa; Vallonia), Ranska (pohjoisosa), USA: valloni, romaanistuneen kelttiläisen kansan jäsen. Walloniolla on ollut tietynasteinen autonomia v:sta 1980 lähtien, ja vuodesta 1988 Belgia on ollut siirtymässä kohti liittovaltiota. Alueellinen kansallistunto ei kuitenkaan ole niin vahva kuin flaameilla, ja varsinaisesti se alkoi nousta vasta 1960-luvulla mm. kairovasteollisuuden kriisin ja uuden kielilain myötä. Alueen väestöstä on 5 % italialaisia, ja maassa on lisäksi saksankielinen vähemmistö. Myös luxemburgin murretta puhutaan yhdellä alueella. 1800-luvulla vallonit puhuivat omaa ranskan murrettaan, mutta sivistyneistö siirtyi käyttämään ranskaa. Ranskasta tulikin alueen virallinen kieli Belgian itsenäistyessä 1830, ja Brysseli ja Wallonia julistettiin yksinomaan ranskankieliseksi alueeksi v. 1932. (ks. FLEMISH, LETZEBURGESCH, AUTONOMY)

2. *s* valloni, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan kelttiläiskieliin (INDO-EUROPEAN)

3. *a* vallonilainen, kansaan, kieleen ja alueeseen liittyen

fr Wallon, Wallonne (1); wallon *m* (2); wallon (3)

de Wallone, Wallonin (1); Wallonisch *n*, Wallonische *n* (2); wallonisch *a* (3)

ru валлон (1); валлонский язык (2)

(muinaisgermaani: *walloon* - ulkomaalainen)

Walock ks. WALACH

Waloon ks. WALLOON

Wandering Jew ks. JEW

Wanyamwezi ks. NYAMWEZI

Watussi ks. TUTSI

Welsh *s, a*

1a. *s* alun perin: Walesin brittiläinen väestö anglosaksien vastakohtana

1b. *s* Iso-Britannia (Wales): walesilainen, kymriläinen, kymri, kelttiläisen kansan²⁰ jäsen. Radikaalit protestanttivirtaukset, kuten kalvinilaisuus, metodismi ja ankara baptismi ovat muodostuneet olennaiseksi osaksi walesilaisten identiteettiä. Kansallistunto taas perustuu enemmän omaperäiseen kulttuuriin kuin pyrkimykseen irrottautua Englannista. V. 1997 niukkaenemmistöisen kansanäänestyksen tuloksena walesilaiset saivat oman parlamentin, joka päättää budjetin käytöstä ja julkisista palveluista mutta ei veroista tai laeista, vrt. Skotlannin parlamentti. (ks. SCOTCH, CALVINISM, METHODISM, BAPTISM, AUTONOMY)

2a. *s* kymri, wales, ko. kansan kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisen kielikunnan kelttiläisen kieliperheen brittanilaisiin kieliin. Vaikka vanhimmat millään nykyisellä länsieurooppalaisella kielellä kirjoitetut kirjoitukset ovat kymrinkielisiä, nyk. vain noin 10 % väestöstä puhuu sitä äidinkielenään.

de **welsch** *a*

1. Sveitsi: ranskankielistä osaa koskeva, ks.

WELSCHSCHWEIZERISCH

2a. (ark.) romaaninen (ks. ROMANIC 1b, 2, 3, 4)

2b. (ark. pej.) ulkomaalainen, romaaninen, etelämaalainen

de **Welsche** *m, f*

sveitsinranskalainen

de **welschen** *v* (ark.)

1. puhua sveitsinranskaa epäselvästi

2. käyttää paljon sivistyssanoja

de **Welschland** *n*, **Welschschweiz** *f*

Sveitsin ranskankielinen alue

de **Welschschweizer**, **Welschschweizerin** *s*;

welschschweizerisch *a*

sveitsinranskalainen

²⁰ Kun Englannin kuninkaat alkoivat hallita Englantia ja Skotlantia 1000-luvulla, Wales ja nykyinen Cornwall jäivät alueen ulkopuolelle. Englantilaiset kuitenkin saattoivat oman lainsäädäntönsä ulottumaan myös tälle alueelle varsinkin 1100-luvulla, ja alue joutui lopullisesti heidän hallintaansa 1200-luvulla. 1500-luvulla walesilaiset ylimykset saivat englantilaisen kasvatuksen ja walesilaiset perinteet jäivät englantilaisuuden varjoon.

2b. *s* heprea, käsittämätön ilmaisu, vrt. HEBREW 2b

3. *a* walesilainen, alueeseen, kansaan ja kieleen liittyen

fr Gallois, Galloise *s* (1b); gallois *m* (2a); gallois (3)

de Waliser, Waliserin (1); Kymrisch *n*, Walisich *n* (2a); walisich *a* (3)

ru уэльсец, валлиец (1); уэльский язык, валлийский язык (2a)
(muinaisgermaani: *welsh* - ulkomaalainen)

Welsher ks. WELSHMAN

Welsh brief

este

Welshie *s* ks. WELSHY *s*

Welshify *v*

antaa sanalle kymriläinen asu (ks. WELSH 2a)

Welsh-like *a* ks. WELSHY *a*

Welshman *s*

1. walesilainen, ks. WELSH 1b

2. USA: eräs kalalaji

Welshman's hose

sanonnoissa *to make a Welshman's hose of* ja *to make like a Welshman's hose* - väännellä sanan tai lauseen merkitystä

Welshman's hug

syyhy

Welshness *s*

walesilainen luonne

Welshry *s*

1. se osa englantilaisten ja walesilaisten asuttamaa kaupunkia tai kreivikuntaa, joka sopii kelttiläiselle väestölle

2. walesilaista alku- tai syntyperää oleva

Welshwoman *s*

walesilaisnainen, ks. WELSH 1

Welshy, Welsh-like *a*

walesilaisen kaltainen

Welshy, Welshie *s* ks. WELSHMAN tai WELSHWOMAN

Wend ks. SORB

Wepsian ks. VEPS

Wesleyanism ks. METHODISM

Western Circassian
adygi, ks. CIRCASSIAN

Western Shoshone ks. SHOSHONE

White *s*

1a. valkoinen; henkilö, jonka ihonvärille on ominaista vähäinen pigmentti erotuksena mustasta sekä väitetyistä keltaisesta ja punaisesta ihonväristä; ks. CAUCASIAN 2c, AFRIKANER; NEGRO, INDIAN 2; SAMBO; MESTIZO; MULATTO, TERCERON, QUADROON; COLOURED; BROWN; MORISKA 2; CASTE 1

1b. Brasilia: valkoinen, yksi väestörekisterin käyttämästä väestöryhmästä, portugaliksi "branco", vrt. BLACK 2d

1c. Etelä-Afrikka apartheidin aikana: yleensä puhdasverinen valkoinen; yksi tilastojen neljästä rodusta (vrt. ASIAN 1b, ASIATIC 2, BANTU 2b, COLOURED 1c)

fr blanc, blanche

de Weisse *m*

ru белый, белая

de **Wessi** *m, f*

Saksa: (puh.) wessi, entisen Länsi-Saksan asukas, länsisaksalainen, vrt. OSSI

de **Westler, Westlerin** *s*

ent. DDR: (aik. us. pej.) länsisaksalainen, vrt. OSTLER

de **westlerisch** *a*

länteen suuntautunut

White Africa

Afrikan valkoiset asukkaat tai heidän hallitsemansa osa Afrikan mannerta

fr Afrique blanche

white backlash; white backlasher

valkoisten tuntema varautuneisuus mustien tasa-arvovaatimusten edessä; vast. henkilö

white chauvinism; white chauvinist

valkoisten tavallista suuremmat vaatimukset omaa rotuaan kohtaan; vast. henkilö

white dominion; white supremacy, white supremacist; white racism, white racist

uskomus, jonka mukaan valkoinen rotu on luonnostaan parempi muita rotuja; vast. henkilö

White English

valkoisten puhuma englantia erotuksena mustien puhumasta

White Father

mm. valkoinen, jonka katsottiin suojelevan ja hallitsevan muunrotuisia kansoja

whitefellow

Australia: valkoinen.; aboriginaalien käytt. nimitys (ks. ABORIGINE; vrt. BLACKFELLOW)

white folk, white folks, white-folks

Yhdysvallat: valkoiset, mustien käytt. nimitys

White Negro

1. albiinoneekeri
2. valkoinen, joka puolustaa mustien etuja

white nigger

1. (pej.) likaista työtä tekevä valkoinen
2. valkoisia mielistelevä neekeri

white racism; white racist ks. WHITE DOMINION

White Russian ks. BELORUSSIAN

white settler

valkoinen asukas alueella, jolla ei asu muita valkoisia

white slave

valkoinen, jota kohdellaan kuin orjaa, erit. prostituoitu

white slaver, white slavery

prostituutio

white supremacist; white supremacy ks. WHITE DOMINION

whitey ks. WHITIE

whitie, whitey *s*

(pej.) valkoinen; valkoinen yhteiskunta

wild Irish

vähemmän sivistynyt irlantilainen; aik. ne irlantilaiset, jotka eivät olleet Englannin kruunun alaisia

wog *s* (1, 2, 3), **wogger** *s* (1)

1. (pej.) ulkomaalainen, erit. arabialaissyntyinen
2. arabian kieli
3. yhdyssanoissa, esim. *wogland* (pej.) - vieras maa

wogger ks. WOG

Wogul, Wogule ks. MANSI

Wolof, Jolof, Oulof *s*

1. Senegal (länsi- ja luoteisosa), Mauritania, Gambia, Mali: wolof, yhden Afrikan tumma-ihoisimman kansan jäsen; etupäässä sunnimuslimeja. Wolofit ovat keskittyneet kaupankäyntiin. He ovat myös omaksuneet hyvin länsimaisen elämäntavan ja ovat johtavassa asemassa esim. Senegalissa (jossa he ovat suurin väestöryhmä), mikä on aiheuttanut kapinointia muiden väestöryhmien keskuudessa. Senegalissa ristiriitoja diolojen ja Mauritaniassa maurien kanssa.

Gambian kolmanneksi suurin väestöryhmä mandingojen ja fulanien jälkeen. (ks. SUNNI, DYOLA 1, MOOR 2, MANDINGO 1, FULANI 1)

2. wolof, ko. kansan kieli, joka yhdessä mm. fulanin, diolan ja temnen kanssa kuuluu nigerin-kongon kielikunnan atlantilaiseen kieliperheeseen. Kieltä kirjoitettiin ensin arabialaisilla ja 1970-luvun alusta latinalaisilla aakkosilla. Se on merkittävä kieli Senegalin liike-elämässä. (ks. FULANI 2, DYOLA 2, TEMNE 2)

fr Wolof *m*, Ouolof *m* (1); wolof *m*, ouolof *m* (2)

de Wolof, Jolof, Djolof *m* (1); Wolof *n* (2)

ru волоф, джолоф, уолоф (1); язык волоф (2)

(omak. nim. *wolof*)

Woni ks. HANI

wop, Wop *s, a*

1. *s* USA: (slg., nyk. pej.) "makaroni", italialainen tai eteläeurooppalainen, erit. siirtolainen

2. *s* italian kieli

3. *a* italialainen

Wopkaimin *s*

Papua Uusi-Guinea: wopkaimin, alkuperäiskansan jäsen sademetsäisessä vuoristossa. Wopkaiminit ovat vastustaneet avolouhintatoimintaa aina aseellisiin yhteenottoihin saakka (ks. myös INDIGENOUS).

Wougoul ks. MANSI

Wu *a*

Kiina (itäosa; Shanghai, Etelä-Jiangsu, Zhejiang): shanghainkiina, shanghainmurre, kiinan kielen murre, vrt. MANDARIN, CANTONESE

fr wu, wou

ru y

Wuhabee ks. WAHABI

Wu-Man ks. LOLO

xenomania *s*

kxenomania, muukalaisuuden ihailu

fr xénomanie *f*

xenomaniac *a*

muukalaisuutta tai vieraita asioita ihannoiva

fr xénomane *s, a*

xenophil *s*

muukalaisten ystävä, henkilö, joka pitää jostain vieraasta asiasta tai ihmisestä

fr *xénophile* *a, s*

de *xenophil* *a*

(el *philein* - rakastaa)

xenophilia, xenophilism *s*

jostain vieraasta asiasta tai ihmisestä pitäminen

fr *xénophilie* *f*

xenophiliac, xenophilic, xenophilous *a* vrt. XENOPHIL**xenophilism** *s* ks. XENOPHILIA**xenophilous** *a* ks. XENOPHILIAC**xenophobia, xenophoby** *s*

muukalaispelko, muukalaisviha, vieraanpelko

fr *xénophobie* *f*

de *Xenophobie* *f*

ru *ксенофобия*

xenophobe, xenophobic *a*

muukalaisten vihaaja, heitä pelkäävä

fr *xénophobe* *a, s*

de *xenophob* *a*

(el *phobein* - pelätä)

xenophoby ks. XENOPHOBIA**Xhosa** *s*

1. Etelä-Afrikka: xhosa, xosa, amaxosa, bantuihin lukeutuvan, toiseksi suurimman mustan väestöryhmän²¹ jäsen; enimmäkseen kristittyjä. Bantustaneista Transkei ja Ciskei ovat lähes yksinomaan xhosien asuttamia. Puolueista taas ANC:n radikaali militaarinen siipi on xhosien hallussa. Xhosilla on ollut ristiriitoja nykyisen hallituksen osana lähinnä zulujen kanssa, jotka väittävät koko ANC-puolueen olevan xhosien hallitsema; ANC:n johdossa on kuitenkin myös valkoisia ja intialaisia (vrt. BANTU 2, BANTUSTAN, WHITE 1c, ASIAN 1c). Venäläislähteiden mukaan myös nimitykset eteläzulu ja kafferi käytössä.

²¹ Xhosat on tunnettu alueella maanviljelijäheimonä 1000-luvulta alkaen. V. 1779 alkaen he osallistuivat kafferi-sotiin (KAFFIR WAR) ja vuosina 1856-57 he teurastivat itse karjansa uskoessaan, että valkoiset sen jälkeen lähtevät alueelta. V. 1894 xhosien alue liitettiin lopullisesti Britannian alaisuuteen.

2. xhosa, kosa, kafferi, ko. kansan kieli, lasketaan kuuluvaksi bantukielten ngunin ryhmään yhdessä mm. ndebelen, zulun ja siswatin kanssa (ks. BANTU 1, NDEBELE 2, ZULU 2, SISWATI, KAFFER)

fr Xhosa, Xosa *m* (1); xhosa *m* (2)

de Xhosa, Xosa, Kosa *mon* (1); Xhosa *n* (2)

ru коса, амакоса, южные зулу, кафры *mon* (1); язык исикоса (2)
(omak. nim. *amakosa*; päällikön nimen mukaan)

Yakoma ks. SANGO 2c

Yakut, Yakouti, Yakuty, Yakute, Sakha *s, a*

1. *s* Venäjä (Koillis-Siperia, Sahan eli ent. Jakutian autonominen tasavalta): jakuutti, turkkilais-tataarilaisen paimentolaiskansan²² jäsen; uskonnoltaan ortodokseja (ks. ORTHODOXY). Sahan väestöstä 50 % on venäläisiä ja 33 % jakuutteja. Jakutia on kiristänyt autonomiavaatimuksiaan keskushallintoa vastaan mm. luonnonvarojen hallinnan osalta. Jakuutti on venäläinen ja saha omakielinen nimitys.

2. *s* saha, jakuutti, ko. kansan kieli, joka kuuluu uralilais-altailaisen kielikunnan turkkilaiskieliin ja edelleen (saksalaislähteiden mukaan) näiden kielten koilliseen ryhmään, joka jakautuu etelä- ja pohjoissiperialaisiin kieliin. Saha kuuluu eteläsiperialaisiin ja tuva puolestaan pohjoissiperialaisiin kieliin. Jakuuttia käytettiin Siperiassa ennen laajoilla alueilla kauppakielenä. Kirjakieli luotiin 1923 S. A. Novgorodin laatimien aakkosten pohjalle, 1933-39 käytettiin latinalaista kirjoitustapaa ja v. 1939 siirryttiin kyrillisiin aakkosiin. Kieli sisältää mongolin piirteitä sekä paljon lainoja evenkistä ja venäjältä. (ks. CYRILLIC, MONGHOL 2, TUVINIAN 2, EVENK 2)

3. *a* jakutialainen, jakuutti-, alueeseen, kansaan tai kieleen liittyen

fr Yakoute, Iakoute *m* (1); iakoute *m* (2)

de Jakute, Jakutin; Sacha (1); Jakutisch *n* (2); jakutisch (3)

ru якут, якутка; саха (1); якутский язык (2); якутский (3)
(omak.nim. *saha*; evenki -> ru ja sanasta *jakolets*)

Yakute, Yakuti, Yakuty ks. YAKUT

Yank *s*

Britannia: (slg) yhdysvaltalainen, Yhdysvaltain kansalainen

Yankee *s*

1a. Britanniassa ja yleensäkin Pohjois-Amerikan ulkopuolella: (pej.) jenkki, Yhdysvaltain kansalainen

1b. Pääasiassa Pohjois-Amerikka: Yhdysvaltain pohjoisvaltioiden asukas

1c. Pohjois-Amerikka: Uuden Englannin asukas

1d. Yhdysvallat sisällissodan aikana (1861-65): (pej.) jenkki, pohjoisvaltioiden armeijan sotilas

²² Jakuutit siirtyivät Baikal-järven ympäristöstä Lenan varrelle 1000-luvulla ja sekoittuivat kulttuuriltaan paikalliseen väestöön, joka lienee ollut enimmäkseen evenkejä (ks. EVENK). Tällöin he oppivat mm. poronhoidon tinguuseilta. 1700-luvun jälkipuoliskolla he kääntyivät kristinuskoon, joskin jäänteitä perinteisestä shamanismista ja karhukultista on säilynyt nykypäiviin. Jakutian autonominen tasavalta muodostettiin 1922 ja 1991 siitä tuli Sahan tasavalta.

1e. Yhdysvallat, etelävaltiot: pohjoisvaltioista tuleva opettaja mustille tarkoitetuissa kouluissa sisällissodan jälkeen, *yankee nigger teacher* (pej.)

fr yankee *s*

de Yankee *m* (1a)

ru ЯНКИ

(varhaisten holl. siirtolaisten pilkkanimistä *Jantje* [dim. nimestä Jan] ja *Jan Kees* [John Cornelius])

Yankeeism *a*

amerikanismi, amerikanenglantilainen sana (ks. AMERICANISM)

Yanomami, Yanomami Indian *s*

1. Brasilia, Venezuela: janomami, ko. maiden rajaseuduilla vuoristossa asuvan intiaaniheimon jäsen. Janomamit on Amerikan suurin tunnettu, kulttuuriltaan koskematon alkuperäiskansa²³. Heimoja varten perustettiin 1980-luvulla luonnonpuisto, Yanomami Park, joka on jonkin verran edistänyt kyseisen intiaanikulttuurin ja perinteisen elämäntavan säilymistä, johon kuuluu mm. yrttien käyttö skitsofrenian ja stressin hoitoon (ks. myös INDIGENOUS).

2. janomami, ko. kansan kieli; kuuluu makrotšibtšan kieliperheen tšibtšan kieliryhmään

fr Yanomanö (1)

de Yanomami, Waica, Waika, Yanoama (1)

ru ЯНОМАМА (1)

Yanqui *s*

yhdysvaltalainen, Yhdysvaltain kansalainen erotuksena latinalaisamerikkalaisesta, vrt. YANKEE

(es)

Yao *s*

1. Mosambik (luoteisosa), Malawi (eteläosa), Tansania (eteläosa): jao, islaminuskaisen bantu-kansan²⁴ jäsen (ks. BANTU). Jaot ovat avannimaanviljelijöitä ja karavaanien kuljettajia, min-
kä vuoksi heidän kielensä levisi laajalle. Nyk. us. siirtotyöläisiä.

2. jao, ko. kansan kieli, joka kuuluu bantukieliin (ks. BANTU 1); eräiden lähteiden mukaan kolmanneksi puhutuin kieli Malawissa

fr Yao *m* (1); yao *m* (2)

de Yao, Wayao, Jao *m* (1), Yao *n* (2)

ru ЯО, ВАЯО (1)

(omak. nim. *wayao*)

Yao, Yaou *s*

1. Kiina (Guangxi, Hunan, Yunnan, Guangdong, Guizhou), Vietnam (pohjoisosa), Laos, Thaimaa, Burma: yao, vuoristossa asuvan alkuperäisen maanviljelijäkansan²⁵ jäsen, joka on

²³ Janomamit säästyivät kauimmin länsimaisen kulttuurin kohtaamiselta, koska kontakteja heimon löytämisen (1787) jälkeen oli vähän aina sademetsien kaatamisen alkuun 1950-luvulle; heimoryhmistä osa (esim. yawaribit ja wakatauterit) kuolivat nopeasti lähes sukupuuttoon länsimaisiin tauteihin, mutta esim. okipterit länsimaistuivat ja sen vuoksi säilyivät.

²⁴ Jaot saapuivat nyk. Malawin alueelle pohjoisesta 1800-luvulla.

²⁵ Jaosten ja miaojen yhteiset esi-isät olivat Kaakkois-Aasian muinaisia asukkaita. Jako erillisiksi kansoiksi tapahtui ilmeisesti thaikansojen muuton seurauksena n. 900 e.a.a. Jaot hajaantuivat 1200-1900-luvuilla etelään ja länteen eri kansojen keskuuteen.

Kiinassa viime aikoina alkanut hyödyntää myös vesivoimaa ja kastelujärjestelmiä. Yaot harjoittavat animistisia uskontoja, esi-isien palvontaa ja taolaisuutta. Kiinan Guangxi-Zhuangin autonomisella alueella yaot muodostavat toiseksi suurimman väestöryhmän (vain n. 2 % koko alueen väestöstä) tšuangien jälkeen. (ks. ANIMISM, TAOISM, LAO 1b, ZHUANG). Venäläislähteiden mukaan kansan nimitys Vietnamissa on zao; lisäksi käytössä nimitys kim. 2. yao, ko. kansan kieli, joka kuuluu sinotiibetiläisen kielikunnan thaikieliperheeseen. Monet yaot käyttävät kuitenkin kotikielensä kiinaa tai tšuangia (ks. MANDARIN, ZHUANG 2).

fr Yao, Man *m* (1)

de Yao, Dao Jao, Man, Mien *m*

ru яо, зao, ман, мань, минь, ким, мьен (1)

(omak. nim. Kiinassa *minj* - ihmiset ja Vietnamissa *mien* - vuorten ihmiset)

Yaou ks. YAO

Yarriba ks YORUBA

Yazidi, Yezidi, Yezidee, Azidi, Zedi, Izdi *s*

Irak, Syyria, Iran (Kurdistan), Kaukasus, Armenia: jazidi, jesidi, islamilaisen uskonnollisen vähemmistön²⁶ edustaja. Jazidit uskovat Jumalaan, mutta heidän mielestään paholainen sai syntinsä anteeksi ja pääsi seitsemän enkelin joukkoon. Uskontoon on yhdistynyt mm. nestorianisia ja juutalaisia vaikutteita. Jazidit ovat eristäytynyt ryhmä, joita musliminaapurit nimitävät paholaisen palvojiksi. Jazidien ajatukset ovat levinneet erit. kurdien keskuuteen. (ks. KURD, NESTORIANISM, JUDAISM, JEW)

fr Yazidi, Yézidi *m*

de Yezidi, Jesiden, Jeziden, Jezidis *mon*

ru езид

yeller ks. YELLOW 1b

yellow *s, a* (1a, 1b, 2), **yellow-skin** *s* (1b)

1a. *s* vain *mon* (pej.) keltainen, keltaihoinen, keltarotuinen; aasialainen, erit. syntyisin Kauko-Idästä

1b. *s* USA: mulatti (us. YELLER) tai vaaleaihoinen musta, vrt. MULATTO, WHITE, BLACK

1c. *s* Brasilia: brasilianaasialainen; Aasiasta kotoisin olevan väestönsosan edustaja. Väestökisterissä portugalinkielinen vastine on *amarelo*, vrt. BLACK 2d

1d. *s* muita merkityksiä

2a. *a* keltainen värinä

2b. *a* keltaihoinen, keltarotuinen, vrt. 1a ja 1b

2c. *a* useita muita merkityksiä

fr Jaune *m, f* (1a); jaune (2)

de Gelbe *m, f* (1a)

²⁶ Jazidit erosivat sunnilaisuudesta 750-luvulla.

Yellow Hat

Tiibetin buddhalaisen lahkon, ns. Gelugpa-lahkon²⁷, jäsenet kollektiivisena (ks. LAMAISM)

Yellow-skin ks. YELLOW

Yenisey Kirgiz ks. KIRGHIZ

Yezidee, Yezidi ks. YAZIDI

Yi ks. LOLO

yid *s*

(pej.) jutku, jutsku, ks. JEW

fr	youtre, youpin, youde, youdoc
de	Judenbengel <i>m</i>
ru	жид

Yiddish, Judaeo-German *s*

jiddi, jiddiš, saksalaisperäinen juutalaiskieli, jossa on aineksia hepreasta sekä romaanisista ja slaavilaisista kielistä. Jiddiä kirjoitetaan tavallisesti heprealaisin kirjaimin (ks. HEBREW; vrt. PIDGIN, CREOLE).

fr	yiddish <i>m</i>
de	Jiddisch <i>n</i> ; Judendeutsch <i>n</i> (ark., us. pej.)

(de *jüdisch* - juutalainen)

Yoruba, Yarriba *s*

1a. Nigeria (lounaisosa), Benin (etelärannikko), Ghana (kaakkoisosa), Togo, Sierra Leone: joruba, afrikkalaisen maanviljelijäkansan²⁸ jäsen; osa on kristittyjä, osa muslimeja. Jorubat muodostavat merkittävän väestöryhmän Nigeriassa (jossa se on myös kaupungistunein väestöryhmä) ja Nigerissä. Nigeriassa heillä on omat jorubojen hallitsemat osavaltiot, vrt. IBO, HAUSA-FULANI.

1b. Kuuba, Trinidad, Brasilia: joruba, Afrikan joruba-orjien jälkeläinen. Nämä jorubat ovat pystyneet säilyttämään kulttuurinsa aina nykypäiviin asti.

2. joruba, ko. kansan kieli, joka kuuluu nigerin-kongon kielikunnan kwan kieliperheeseen, mm. ibon sukulaiskieli (ks. IBO 2). Joruba on merkittävä puhekieli Nigeriassa (n. 1/5 väestöstä). Sen kirjakieli on luotu oyon murteen pohjalta latinalaisin kirjaimin.

fr	Yoruba, Yorouba <i>m</i> (1); yoruba, yorouba <i>m</i> (2)
de	Yoruba <i>m</i> (1); Yoruba <i>n</i> (2)
ru	йоруба (1)

²⁷ Lahkon perusti Tsong-kha-pa 1300-luvulla.

²⁸ Muinaiset rannikolla sijainneet jorubavaltiot, mm. Oyo ja Ife, joka oli tärkeä uskonnollisen elämän keskus, hajosivat 1700-luvulla mm. eurooppalaisten sekä edojen ja ibojen harjoittaman orjakaupan vuoksi (ks EDO)

Yoruba Traditional Religion

Nigeria ja Benin sekä Länsi-Intia ja Brasilia: yksi Afrikan perinteisistä uskonnoista, jossa ylimpänä jumalana on Olodumare (Oloran), taivaan omistaja, sekä hänen alapuolellaan ns. orišat, joista tärkein on Obatala, joka auttoi maan luomisessa. Tämän lisäksi palvotaan pyhimyksiä, mm. Šangoa, ukkosenhenkeä, sekä luonnonhenkiä, esim. Ileä, joka on maan henki.

Yugoslavism s

jugoslavismi, kansallisuusliike²⁹, joka pyrki erit. Habsburgien monarkian aikana yhdistämään eteläslaavilaiset kansat (kroaatit, sloveenit, serbit ja montenegrolaiset) yhdeksi valtioksi (ks. CROAT, SLOVENE, SERB, MONTENEGRIN, SERBO-CROATIAN).

Zaberma ks. DJERMA

Zaidi s

Oman, Jemen: zaidilainen, islamilaisen uskonlahkon³⁰ jäsen. Lahkon imaamit ovat zaidien hallitsijasukua. Dogmaattisissa kysymyksissä zaidilaiset ovat lähempänä sunneja kuin šiioja. Lähes puolet jemeniläisistä on zaidilaisia, hieman yli puolet sunniitteja. (ks. SUNNI, SHIA)

de Zaydite *m*; Saiditen, Zaiditen *mon*
ru зейдит

Zambo ks. SAMBO

Zande ks. AZANDE

Zapotec s

1. Meksiko (Oaxaca): sapoteekki, zapoteekki, intiaanikansan jäsen. Sapoteekit ovat intiaanien sissiliikkeen, zapatistien, ytimenä, mutta zapatisteihin kuuluu myös mayoja ja muita maanviljelijöitä (ks. MAYA, CAMPESINO). Zapatistit käyvät Chiapasin vuoristomaakunnassa jopa aseellista taistelua hallitusta vastaan elinolosuhteidensa parantamiseksi, esim. saadakseen myös itse hyötyä sähköenergiasta, jota maakunta tuottaa³¹. Zapoteekki-nimitys on arkaainen ja jopa virheellinen ja johtuu vain siitä, että varhaiset tutkijat eivät osanneet ääntää intiaanikieliä oikein.

²⁹ Kansallisuusliikkeellä on vanhat juuret: jo 1500-luvulla kroaatit korostivat slaavilaisuuttaan ja yhden ainoan slaavilaisen kielen olemassaoloa. 1800-luvulla etsittiin kiinteämpiä kulttuurisia siteitä muihin eteläslaaveihin, joi- ta alettiin nimittää jugoslaaveiksi. Samoihin aikoihin syhtynyt serbien kansallistunnon vastapainona herännyt Kroatian kansallinen ideologia pyrki sulauttamaan kaikki eteläslaavit bulgaareja lukuunottamatta kroattien kulttuuriin.

³⁰ Zaidilaiset erosivat shiiamuslimeista Zayd ibn Alin, shiiojen 4. imaamin toisen pojan johdolla 700-luvun alussa.

³¹ Muinaisten sapoteekkien kulttuuri kukoisti nyk. Monte Alban kaupungin tienoilla 500 e.a.a. - 750 j.a.a. Sapoteekit tunsivat kalenterin ja kirjoitustaidon ja olivat taitavia matemaatikkoja. Heidän arkkitehtuurinsa oli varsin omaperäistä. 1400-luvulla sapoteekit joutuivat asteekkien alistamiksi, mutta kehittivät asteekkien valtakauden päätyttyä oman kulttuurinsa, joka oli parhaassa kukoistuksessaan espanjalaisten tullessa maahan 1500-luvulla. Sapoteekeilla on ollut merkittävä asema Meksikon historiassa senkin jälkeen; mm. kuuluisa vallankumous-taistelija Benito Juarez, joka vuonna 1855 aloitti uudistusten kauden, oli sapoteekki. Zapatisti-nimitys taas tulee kansallissankarista Emiliceno Zapatosta, joka 1911 johti eteläosan maattomia maatyöläisiä näiden kapinoidessa elinolojensa puolesta.

2. sapoteekki, ko. kansan kieli, useita kieliä, jotka muodostavat makro-otomin kielikunnan otomin alaluokan sapoteekkikieliperheen

fr	Zapotèque (1); zapotèque (2)
de	Zapotek <i>m</i> (1); Zapotekisch <i>n</i> (2)
ru	сапотек, запотек (1); язык сапатека, язык сапотек (2)

Zarahustrian ks. ZOROASTRIAN

Zarathustrianism, Zarathustrism *s*
zarahustralaisuus, ks. ZOROASTRISM

Zedi ks. YAZIDI .

Zen, Zen Buddhism *s* (1); **Zen Buddhist** *s* (2)

1. Japani: zen, zenbuddhalaisuus, zeniläisyys, alun perin intialaisesta mahajana-buddhalaisuudesta ja Kiinan chan-koulukunnasta kehittynyt uskonnollinen meditaatiokoulukunta³², jolle rukoilu, kultit ja opinkappaleet ovat toisarvoisia ja jonka pohjalta ovat kehittyneet japanilainen estetiikka ja kirjallisuus, samurai-taistelukoulutus, teeseremoniat, maisemapuutarhat, kukkien asettelu, tussimaalaus ja jotkut urheilulajit, esim. jousiammunta ja miekkailu. Zeniläisyys on vaikuttanut lisäksi länsimaissa mm. psykoterapiaan ja saanut kannatusta myös elämänfilosofiana, joka edellyttää ristiriitojen ratkaisemista rauhanomaisesti. Tällöin zenin uskonnolliset ulottuvuudet voidaan kokea toisarvoisina tai jopa merkityksettöminä. (ks. TAOISM, MAHAYANA)

2. zenbuddhalainen, zeniläinen, zeniläisyyden, zenin kannattaja

fr	Zen <i>a, m</i> , Zénisme <i>m</i> (1); Zéniste, zénniste <i>m, f</i> (2)
de	Zen <i>n</i> , Zen-Buddhismus <i>m</i> (1)
ru	ДЗЭН, ДЗЭН-БУДДИЗМ

(sa *dhyana* - itseensä vajoaminen, meditaatio)

Zen Buddhism ks. ZEN

Zen Buddhist ks. ZEN

Zerma ks. DJERMA

Zhuang, Chuang *s*

1. Kiina (eteläosa; Guanxi-Zhuangin autonominen alue, Yunnan), Vietnam: tšuang, thaikan-soihin kuuluvan, Kiinan suurimman vähemmistökansan³³ (n. 1,3 %) jäsen. Tšuangien osuus Guangxissa on 38 % enemmistön ollessa han-kiinalaisia. Tšuangit ovat varsin pitkälle kiinalaistuneita (monet myös puhuvat kiinaa) ja uskonnoltaan lähinnä taolaisia ja buddhalaisia. Vietnamiin muuttaneita tšuangia kutsutaan nimellä tay (en *Tay, Tho*). Zhuang-nimi taas on

³² Zeniläinen koulukunta on perustettu Kiinassa 520. Sen pohjoinen koulukunta kesti vain vähän aikaa, mutta eteläinen koulukunta levisi Japaniin, jossa zen-buddhalaisuus ja taolaisuus olivat 1200-luvulla sikäläisen ritari-laitoksen perustana.

³³ Tšuangit ovat myös yksi vanhimmista Etelä-Kiinan kansoista. Heidän tiedetään osallistuneen Nanjuen valtakunnan muodostamiseen jo 207-111 e.a.a. Kiinalaisissa asiakirjoissa heidät mainitaan ensi kerran 900-1200-luvuilla.

pinyin-kirjoitusasun mukainen, kun kansallisuuden nimitys on kiinaksi *zhuangzu*. (ks. PINYIN, TAOISM, BUDDHISM)

2. tšuang, ko. kansan kieli, joka on thaikielten sukulaiskieli (ks. THAI 2). Kirjakieli luotiin latinallaisen kirjaimiston pohjalta 1955.

fr   Zhuang *m*, Tchouang *m* (1); zhuang, tchouang *m* (2)

de   Zhuang, Chuang, Tschuang *m* (1)

ru   чжуан, бучжуан, бубу, бунун
(omak. nim. *bunun*)

Zion, Sion, Syon *s*

yksi Jerusalemin kukkuloista, jolle Daavidin kaupunki rakennettiin ja josta tuli juutalaisen elämän ja uskonnon harjoittamisen keskus; siten Raamatussa ja vast.: Jumalan huone, siten myös israeliitit ja heidän järjestönsä, kristitty kirkko, taivas uskovaisten viimeisenä kotina, jumalanpalveluspaikka (ks. ISRAELITE, JEW)

Zioner *s*

järjestäytyneen uskonnollisen järjestelmän jäsen

Zionism *s*

1. (ennen 1948.) sionismi, juutalaisten kansalaisliike, jonka päämääränä oli juutalaisen valtion perustaminen Palestiinaan

2. (1948 jälkeen) sionismi, kielteissävyinen ilmaus juutalaisten ja Israelin ylivaltaapyrkimyksestä

fr   sionisme *m* (1)

de   Zionismus *m* (1, 2)

ru   сионизм (1, 2)

Zionist, Sion- *s, a*

1. *s* sionisti, sionismin kannattaja (ks. ZIONISM)

2. *s* Etelä-Afrikka: minkä tahansa sellaisen riippumattoman kirkkoryhmän jäsen, joka muistuttaa helluntailaiskirkkoa, mutta sisältää erilaisia afrikkalaisia palvontamuotoja ja uskomuksia³⁴

3. *a* sionistinen

fr   sioniste *m* (1); sioniste *a* (3)

de   Zionist, Zionistin (1); zionistisch (3)

ru   сионист, сионистка (1); сионистский, сионистический (3)

Zionite *s*

1. Sionin asukas, Jumalan valitsema ihminen

2. 1700-luvun kristillisen lahkon kannattaja

de   Zionit, Zionitin (2)

Zionless *a*

ilman yleistä jumalanpalveluspaikkaa oleva

³⁴ Nimitys tulee ensimmäisestä tällaisesta kirkosta, nimeltään *the Christian Catholic Apostolic Church in Zion*, joka tuotiin Chicagosta 1904.

Zionward, Zionwards *s*

kohti Sionia, tav. kuv. kohti taivasta.

Ziranian ks. KOMI

Zoar community ks. SEPARATIST 1d

Zoarites *mon* ks. SEPARATIST 1d

Zongo *s*

Ghana, Nigeria (Sabon Gari): zongo, asuinalue, jolle ovat keskittyneet muut kansat kuin paikallinen, syntyperäinen väestö. Alun perin zongot olivat islamia levittäneiden haussakauppiaiden perustamia asuinkortteleita ei-muslimikaupungeissa. Muslimiuskonto rituaaleineen tarjosi yhteisyyden tunnetta muualta vihamieliseen ympäristöön muuttaneelle väestölle. (vrt. GHETTO; ks. HAUSA)

(hausa: *zongo* - kamelikaravaanin leiripaikka tai matkustajien lepopaikka)

Zoroastrian, Zarathustrian *a, s* (1, 2); **fire-worshipper** *s* (1); **Zoroastric** *a* (2)

1a. *s* zarahustralainen; zarahustralaisuuden kannattaja, ks. ZOROASTRIANISM

1b. *s* venäjä: zarahustralaisuuden kannattaja Persiassa/Iranissa, ks. myös PARSEE

2. *a* zarahustralainen, zarahustralaisuuteen liittyvä

fr Zoroastrien, Zoroastrienne *a, s* (1a, 2)

de Zoroastrier, Zoroastrierin (1a); zoroastrisch (2)

ru гебры *mon* (1b)

Zoroastrianism, Zarahustrianism, Zarahustrism; Parseeism, Parsiism; fire-worship *s*

zarahustralaisuus, parsilaisuus, Zarahustran perustama, mazdalaisuuteen ja eettiseen dualismiin perustuva uskonto³⁵. Monoteistinen uskonto, joka perustuu pelastajan odotukseen ja jolle eläinten suojeleminen on tärkeää. *Zarahustrianism* on oletettavasti vanha persialainen nimitys (ks. myös PARSEE, MAZDAISM). Tulenpalvonta kuuluu rituaaleihin, mistä *fire-worship*-nimitys.

fr Zoroastrisme *m*, Mazdéisme *m*

de Zoroastrismus *m*

ru зороастризм

Zoroastric ks ZOROASTRIAN 2

Zulu *s*

1. Lesotho, Swazimaa, Mosambik, Etelä-Afrikka (Natal ja Transvaalin Natalin vastaiset raja-alueet): zulu, bantuihin lukeutuvan afrikkalaiskansan jäsen; Etelä-Afrikan suurin väestöryhmä, jopa suurempi kuin valkoiset. Noin 30 % väestöstä on perinteisen uskonnon kannattajia, ja perinteillä on voimakas vaikutus myös kristittyihin. Entisistä bantustaneista Natal on lähes

³⁵ Zarahustralaisuuden kukoistuskausi Persiassa oli 224 -647.

yksinomaan zulujuen asuttama (vrt. BANTU 2, BANTUSTAN, XHOSA 1). Puolueista taas Inkatha on lähinnä zulujuen heimopuolue³⁶. Zuluilla on ollut ristiriitoja ja jopa taisteluita mm. xhosojen, mutta myös valkoisten kanssa siitä, kuka maata hallitsee.

2. zulu, ko. kansan kieli, lasketaan kuuluvaksi bantukielten ngunin ryhmään yhdessä mm. ndebelen, xhosan ja siswatin kanssa (ks. BANTU 1, NDEBELE 2, XHOSA 2, SISWATI).

fr Zoulou *m* (1); zoulou *m* (2)

de Zulu *m, f*; Sulu *mon* (1); Zulu *n* (2)

ru зулу, зулусы, амазулу *mon* (1); язык зулу, язык зунда (2)
(omak. nim. *amazulu* - päällikön nimen mukaan)

Zwinglian, Zwynglian, Zwynglyan *s, a*

zwingliläinen, zwingliläisyyden kannattaja; vast. sitä koskeva

fr zwinglien, zwinglienne *s, a*

de Zwinglianer, Zwinglianerin

Zwinglianism *s*

zwingliläisyys, Ulrich Zwinglin (1484-1531) aloittama reformistinen suuntaus, joka sai laajaa kannatusta Sveitsissä. Zwingliläinen kirkko vaikutti myös kyseisten alueiden politiikkaan.

fr zwinglianisme *m*

ru ЦВИНГЛИАНСТВО

Zwynglian, Zwynglyan ks. ZWINGLIAN

Zyrenian, Zyrian, Zyryan ks. KOMI

---

³⁶ Zulujuen sotaisuudella on historialliset perinteet: 1700-1800-luvulla he valloittivat laajoja alueita eteläisestä Afrikasta, mm. ndebeleiden asuttaman Natalin. Swazit taas liittoutuivat buurien kanssa 1840-luvulla selvitäkseen zulujuen hyökkäyksistä, ja basutot pakenivat heitä nyk. Lesothon alueelle.

Hakemistot

suomi	344
ranska	358
saksa	368
venäjä	381

SUOMENKIELINEN HAKEMISTO

A

- aasialainen 23, 127, 335
 Aasiaa käsittelevä kirjallisuus 24
 aasialaistaa 23
 brasilianaasialainen 335
 ugandanaasialainen 316
 abenaki 1
 abhaasi 1
 abo 2, 46, 147
 aboriginaali 2, 46, 70
 acholi 4
 adja 5
 adygi 66, 329
 adygit 5
 afari 5
 afgaani 5, 237, 238
 afganistanilainen 5
 afganistanintadžikki 237
 afrikaans 7, 83
 afrikandi 7, 83
 afrikkalainen 5
 Afrikkaa ja sen asukkaita koskeva 219
 afrikkalainen identiteetti 6
 afrikkalainen luonne 6
 afrikkalainen musta 5
 afrikkalainen nationalismi 6
 afrikkalaista alkuperää oleva 6
 afrikkalaistaminen 6
 afrikkalaisuuden tutkimus 6
 afrikkalaisuus 6
 mustaihoinen afrikkalainen 46
 afroamerikkalainen 6
 aglipaya 7
 aimara 26
 ainu 8
 akan 9
 akankielet 9
 akkulturaatio 3
 pakollinen sulauttaminen 98
 alaskalainen 9
 alaiitti 9
 alawiitti 9
 albaani 9
 albania 10
 aleutti 10
 alkuasukas 2, 214
 alkuperäinen 25, 130
 alkuperäinen asukas 2
 alkuperäiseksi tekeminen 130
 alkuperäiskansaan kuuluva 129
 alkuperäiskansan jäsen, Intia 4
 alkuperäiskansan jäsen, Malesia 230
 alkuperäiskansoille yhteinen 236
- alur 11
 amalgamaatio 11
 amaxosa 332
 ambo 233
 ambonesi 12
 amerikanismi 334
 amerikkalainen 12
 amerikanaasialainen 12, 23
 amerikanafrikkalainen 6
 amerikanenglanti 12
 amerikaneurooppalainen 91
 amerikanhavaijilainen 214
 amerikanirlantilainen 135
 amerikankuubalainen 75
 amerikanmeksikolainen 197
 amerikanpuolalainen 244, 245
 amerikkalainen unelma 13
 amerikkalaistaa 13, 14
 amerikkalaistua 14
 amerikkalaisuuden tutkimus 13
 amhara 14
 amharilaistaminen 15
 anaiza 15
 andalusialainen 15
 andalusian murre 15
 angloamerikkalainen (pej.) 109
 animismi
 animistinen 16
 animismi 16
 animisti 16
 antiamerikkalainen 16
 antiamerikkalaisuus 16
 antisemitismi 16
 antisionistinen 16
 apartheid 17
 apassi 16
 arabi 17
 aavikkoarabi 40
 arabia 18, 330
 arabialainen 18
 arabialaisuus 18
 arabilaistaa 18
 arabismi 18
 arabisti 18
 arabistiikka 18
 aragonia 19
 aragonialainen 19
 aramea 19, 298
 aramean syyrialaisen muodon tutkija 298
 kääntää arameaksi 298
 araukaani 19
 arawak 19
 arjalainen 21, 131
 arjalaistaa 22
 armenialainen 20
 muslimiarmenialainen 117

arminiaani	21
arminiolainen	21
arminiolaisuus	21
ashanti	22
askenaasi	23
assimilaatio	24
asturia	25
asturialainen	24
australianirlantilainen	135
australidi	25
autonomia	25
avaari	26
avioton	39
azeri	27

B

badui	28
baganda	28
baggara	35
bahai	28
bahasa indonesia	29
bahtijaari	29
bai	234
baja	40
balante	30
balkanilainen	30
balkanisoida	31
baltti	31
balttilainen	31, 168
balutshi	31
bambara	32
bambuesirippu	32
bamileke	32
banda	33
bantu	33
bantukielet	33
bantustan	33
banyamhlenge	34
banyarwanda	34
baptismi	34
baptisti	35
baptistinen	35
barbaari	35
barbaarinen	35
barbaria	36
barbarismi	36
barbaarinen	35, 205
barbareski	35
Barbareskivaltiot	36
bariba	36
baski	37
baskien ja baskin kielen tutkimus	37
baskilainen	38
baškiiri	37
baškurtti	37
bassa	38
batak	39
bateke	39

batutsi	314
baule	34
beduiini	40
bedža	40
bella	41
belutši	31
bemba	42
bengali	42
Benin	43
berberi	43
bhoti	44
bhutan	44
bhutanilainen	44
bhuti	44
bihari	44
bini	45, 86
bodo	47
boheemi	47
boheemi elämäntyö	48
viettää boheemia elämää	48
bosnialainen	48
bosnianmuslimi	48
brahmaani	
brahmaanin arvo	49
brahmaanin tappaminen	49
brahmalaisuus	49
brahmanismi	49
bramaani	49
bramiini	49
brasilianafrikkalainen	7
bubi	50
bubu	50
buddhalainen	51
buddhalaisuus	50
bulgaari	51
bulgaria	52
bulgarialainen	52
bulgarialaisten ystävä	52
burakumin	52
burjaatti	53
Burkina Faso koskeva	52
burma	52
burmalainen	52
bushmani	53
busmanni	53
bušmanni	53
buuri	47
Böömi	47
böömiläinen	47

C

campesino	55
cebuano	60
chakma	61
chamorro	61
chewa	63
chewalaistaminen	63
chin	63

chippewa.....	228
chokwe.....	64
ci-bemba	42
cree	73
croataninintiaani	174

D

Daavidin tähti	294
dagomba.....	78
dai	78
dajakki	84
damara	43
danakili	5
dari.....	78
derkku	232
dervissi.....	79
dinka	79
diola	84
dizi	80
djerma	80
dogon	80
douala.....	81
dravidakielet	81
druusi	81
dukpa	82
dungaani.....	123
džainalainen	141
džainismi	141

E

eboe.....	86
edo	86
efik.....	125
egyptiläinen	106
ei-brahmaani	225
коми-зырянский язык	159
ei-juutalainen	103, 108
ei-juutalainen nainen tai tyttö	279
ei-juutalainen tyttö.....	280
ei-kristitty.....	87
ei-mormoni	103
ei-muslimi	54, 149
ei-romani mies	260
eristäminen.....	271
eroaminen liittovaltiosta	270
erota	273
erämaan siniset miehet.....	311
esibolgaari.....	246
eskimo.....	86
espanjalais-maurilainen	122
espanjalaistaa	121
espanjalaistua	121
espanjalaistunut	58
Espanjan ja sen kulttuurin ystävä	122

espanja	
espanjalle ominainen piirre.....	121
espanjankiel.kansojen yhteenkuuluvuus.	122
espanjan erityispiirre Lat. Amerikassa ...	122
eteläafrikkalainen	292
Etelämeren saarelainen	151
etelätigre.....	306
Etiopia	87
etiopialainen.....	46, 87
etninen.....	87
etninen identiteetti	88
etninen konflikti.....	88
etninen puhdistus	88
etninen ryhmä	88
etnisen ryhmän muodostuminen	89
etnisten ryhmien välinen.....	235
etnisuus	89
etnografia	90
etnologi	90
etnologia	90
etnologinen	90
etnosentrismi	89
eugeniikka	90
euiraasialainen.....	84
euskara	38
eve	92
ewe	92
eveni	91
evenki.....	91

F

falaša	93
fanagalo.....	93
fang	93
fante.....	93
fanti	93
farsi	94
fasismi	95
fasisti.....	46, 92, 95
fasistiksi muuttaminen.....	96
muuttua fasistiksi	95
fellah	96
fernandino	96
fidži	96
fidžiläinen	96
filipino.....	242
filippiiniläinen.....	97, 241
flaami	97, 98
flaamilainen	98
saada flaamin kieli käyttöön	97
fon	98
fora	102
foulahi	101
friisi	100
friisiläinen.....	100
fujianin murre.....	198
ful	101
fula	101

fulani.....	101
fulbe.....	101
fulfulde.....	101
fundamentalismi.....	102
fur.....	102
färsaarelainen.....	94
fääri.....	94

G

gaeli.....	268, 269, 270
gaelilainen.....	135
galicia.....	103
galicialainen.....	102
galla.....	103, 230
ganda.....	28, 174
gberesi.....	160
georgia.....	104
georgialainen.....	104
getto.....	105
gettoutua.....	105
ghorkali.....	110, 221
gilani.....	105
gio.....	106
goja.....	60
gond.....	107
gondi.....	108
gringo.....	109
griqua.....	109
gruusia.....	104
gruusialainen.....	104
guarani.....	109
gudžarati.....	110
gujar.....	109
gujarati.....	110
gurkha.....	110

H

haamilainen.....	111
haamilaiseksi tuleminen.....	112
haamilais-seemiläinen.....	112
haamilaisuus.....	112
haitilainen.....	74
hakka.....	111
hallintotapa.....	253
han.....	112
hanafilainen.....	113
hanafilaisuus.....	113
hanbalilainen.....	113
hanbalilaisuus.....	113
hani.....	113
han-kiinalainen.....	112
hanti.....	154
hassanija.....	114
hausa.....	114
haussa.....	114
haussa-fulani.....	115
havaijilainen.....	151

havasupai.....	115
hazara.....	115
heimo.....	211, 309, 310
heimoa koskeva.....	309
heimokuntaisuus.....	309
heimomaat.....	309
helluntai.....	238
helluntailainen.....	239
helluntailaisuus.....	239
helluntailiike.....	239
heprea.....	117
heprea, käsittämätön ilmaisu.....	117, 328
heprealainen.....	117
heprealainen sanonta.....	116
heprean kielen ja kulttuurin tutkimus.....	116
heprean tutkija.....	116
heprealaiseen kulttuuriin liitt. teokset.....	116
käyttää hebrealaisia ilmaisuja.....	116
herero.....	117
hima.....	314
hinajana-buddhalainen.....	119
hinajana-buddhalaisuus.....	119
hindi.....	119
hindu.....	120
hindulaisuus.....	120
hindustani.....	121, 320
hindustanilainen.....	121
hispanisti.....	122
hmong.....	197
hollanti.....	
hollannin kielen ja kirjallis. tutkimus.....	222
hollantilaistaa.....	83
hollanti.....	83
hollantilainen.....	82
hollantilainen.....	84
hottentotti.....	122
hui.....	123
hussilainen.....	47, 124
hussilaisuus.....	124
hutu.....	124

I

ibadilainen.....	154
iban.....	125
ibibio.....	125
ibo.....	125
idžo.....	126
igbo.....	125
igorot.....	126
ihmisoikeudet.....	123
iiri.....	135
iiriläinen.....	135
iiriläinen sanonta.....	136
iirinkielinen sanonta.....	118
iivana.....	141
ijaw.....	126
ijo.....	126
indianidi.....	128

indoeurooppalainen 21, 131
 inguusi 132
 inguuši 132
 inkkari 252
 intiaani 12, 127, 214, 252
   campesino 55
   Columbian ylängön intiaanit 243
   croataninintiaani 174
   Etelän intiaanit 85
   intiaani- 129
   intiaanien identiteetti 261
   intiaanien kieli 12
   intiaanien kulttuurin tutkimus 129
   intiaanien yhdistymiseen liittyvä 235
   intiaaninainen 128
   intiaanit 97, 211
   Kalifornian intiaanit 54
   lounaisen ylängön intiaanit 292
   luoteisen vuoriston intiaanit 225
   luoteisintiaanit 225
   luoteisrannikon intiaanit 225
   metsäintiaanit 85, 310
   orjaintiaani 286
   pohjoisten havumetsien intiaanit 295
   preeriaintiaanit 242
   preerian metsästäjäintiaanit 242
   sademetsien intiaanit 310
   Suuren syvänteen intiaanit 108
   tasankojen intiaanit 242
   tehdä intiaanien tavalla 129
 intialainen 85, 127
   intialaisen kulttuurin tuntija 129
   intianenglanti 84, 128
   intiantamili 86, 129
   pohjoisintialainen 120
 inuiitti 132
 inuitti 132
 Iran 134
   iranilainen 134
   iranilaistaa 134
   iranilaisten kielten ja kulttuurin tutkimus 134
 irlantilainen 118, 134, 136, 197, 233
   irlanninenglanti 135
   Irlannin historian tutkimus 118
   irlantilainen erikoisuus 136
   irlantilainen sanonta 118
   irlantilaistaa 118, 136
   irlantilaisuus 118, 136
   vähemmän sivistynyt irlantilainen 330
 irokeesi 136
   irokeesikielet 136
 irredenta 137
 irrottaa liittovaltiosta 270
 irrottautua 270

islam 138
   islamilainen 138
   islamilainen ekstremisti 36
   islamilaistaa 139
   islamilaisuuden tutkimus 138
   kääntyminen islamiin 138
 islaminuskoinen 209
 islamisti 138
 ismailiitti 139
 ismaililainen 139
 israelilainen 144
   Israel 140
   israelilainen 140
   muuttaa israelilaiseksi 140
 issa 140
 isänmaallinen 212
 italia 331
   makaroni, italialainen 331
 itsehallinto 122, 271
 itsemääräämisoikeus 271
 itäsaksalainen 232

J

Jahve 142
 jainalainen 141
   jainismi 141
 jakobiitti 141
 jakobiittiläisyys 141
 jakuutti 333
 janomami 334
 jao 334
 japanilainen 142
 japsi 142, 224
 jazidi 335
 Jehova 142
   jehovalainen 142
   Jehovan todistaja 142
 Jenisein kirgiisi 157
 jenkki 333
 jesidi 335
 jesuiitta 142, 143
   esittää jesuiittaa 143
   jesuiittojen periaatteet 144
   jesuitismi 143
   muuttaa jesuiitaksi 143
 ji 171
 jiddi 336
   puhua jiddiläisellä korostuksella 146
 jiddiš 336
 jingpo 148
 jola 84
 joruba 336
 judaismi 146
 jugoslavismi 337
 jukun 147
 jutku 127, 145, 156, 279, 336
 jutsku 127, 156, 279, 336

juutalainen	87, 116, 140, 144, 274
juutalainen luonne	116
juutalaisen kulttuurin tutkimus	146
juutalaiset	8, 145
juutalaiset ideat.....	272
juutalaiskortteli.....	105, 145
juutalaismielinen	147
juutalaistaa.....	147
juutalaisten diskriminointi.....	16
juutalaisten kansakunta	139
juutalaisten kirjallisuus.....	146
juutalaisten käännyttäminen	147
juutalaisten suosiminen	272
juutalaistua	147
juutalaisuus	145, 146
juutalaisvaino	144
juutalaisvastainen	16, 145
juutalaisviha	16
kreikanjuutalainen	116
noudattaa juutalaisuutta.....	116
ortodoksijuutalainen	231
ortodoksijuutalaisuus.....	231
palestiinanjuutalainen.....	116
puolanjuutalainen	244
puoleksi juutalainen.....	111
vaeltava juutalainen.....	144
juutalainen, a.....	145
juutalais-kristillinen	145

K

kabardiini	66, 85, 320
kabre	147
kabyyli	148
kachin.....	148
kadar	148
kadariitti.....	148
kadazan	82
kafferi.....	333
kafferi(neekeri)	149
kafir.....	54, 149
kafiri	149
kajapo.....	60
kalaš	149
kaldea.....	61
kaldealainen.....	61
kalenjin	149
kalenjinkielet	150
kalmukki	150
kalpeanaama	234
kalvinilainen	54
kalvinilaisuus.....	54
kalvinismi	54
kalvinisti	54
kalvinistinen	55
kamba.....	151, 154
kambodža.....	155

kanadalainen	56
kanadanranska (pej.).....	56
kanadanranskalainen.....	56
kanaka	151
kanarialainen	56
kanariansaarelainen.....	55
kansa	211, 240
kahden eri kansan sekoitus	199
kansaan liittäminen	212
kansaa vahingoittava.....	325
kansaksi muodostuminen.....	212
kansakunnan muodostaminen.....	213
kansalle vieras.....	325
kansallistaa.....	213
kansanluonne	212
kansanmurha.....	103
kansanryhmä.....	325
kansan ystävä.....	325
kansat	239
kansakunta.....	211
kansakunnan ystävä	325
kansalainen.....	66
antaa kansalaisoikeudet	67
kansalais-	67
kansalaisoikeudet.....	67
kansalaisuus	67, 130
myöntää kansalaisen asema	215
myöntää kansalaisoikeudet	213
saada kansalaisoikeudet	213
kansallinen	211, 212
kansallinen luonne	212
kansallinen vähemmistö.....	213
kansalliskiihko	212
kansallismielinen	212
kansallisomaisuus	213
kansallissosialismi	213, 217
"kansallistaminen"	159
kansallistunne	212
kansallistunto	212
kansallisvaltio	214
kansallisylpeys.....	213
kansallisuus	212
kansatieteilijä	90
kantonilainen.....	56
kantonin murre.....	56
kantoninkiina	56
kanuri	151
kapinallinen.....	133
kapinaan nousu	132
kapinallisuus	132
nousta kapinaan	133
taipumus nousta kapinaan.....	133
karaibi	56
karen.....	152
karenkielet	152
kasakka.....	72
kasakki	152
kastaminen	34

- kaste 34
kasti 57
  kastijärjestelmä 57
  kastijärjestelmää kiihkeästi kannattava 57
  kastijärjestelmää ylläpitävä 57
kastilia 58
  kastilialainen 57
kastiton 114
  kastittomat 267
kataf 152
katalaani 58
katalonia 58
  katalonialainen 58
  katalonialaisuus 59
katolilainen 59, 142
  katolilaisuus 59
katolinen 59, 258
  katolisoiva 59
  katolisuus 59
  muuttaa luonteeltaan katoliseksi 259
katolisoiva 256, 258
  katolisoivasti 259
kaukasialainen 60
kavango 229
kejawan 153
keltaihoinen 335
kerrostuma 294
keskipersia 233
ketsua 249
kha 153, 203
khamba 154
khmer 155
khoikhoi 155
  khoikhoikielet 155
khoisan 155
  khisankielet 156
kiinalainen 284
  kiinalaisia vihaava 285
  kiinalaisten ystävä 285
  kiinalaistua 284
  kiinalaisuus 284
  mauritiankiinalainen 285
kikamba 151
kikongo 156
kikuju 156
kimbundu 156
kinjaruanda 261
kirgiisi 157
  kirgisialainen 157
kirkassi 66
kirkkoslaavi 229
kirundi 261
kissi 158
kisuaheli 297
kiswahili 297
klaani 67
klikki 67
kolonialismi 68
komi 158, 298
konfessionalismi 70
kongo 29, 156
Kongo 159
kopti 71
  koptien kielen ja kirjallisuuden tutkimus 159
  koptilainen 71
  koptilainen kirkko 70
korjakki 159
korsika 71
  korsikalainen 71
kosa 333
kotoko 160
kotoutuminen 4
koulougli 160
kpelle 160
krahn 161
kreikanalbaani 55
kreikkalaiskatolinen 231
  kreikkalaiskatolinen kirkko 108
  kreikkalaiskatolisuus 231
kreoli 73
  kreolilaisuus 74
  muuttaa kreolikielen mukaiseksi 74
  muuttua kreoliksi 74
krio 74
kristityt 8
kroaatti 75
  kroatia 75
  kroatialainen 75
kru 161
ksenomania 331
kua 181
kuju 156
kukkulakansat 119
kumukki 161
kumykki 161
kungfutselainen 70
  kungfutselaisuus 70
kurdi 162
kurmandži 162
kvarteroni 249
kymri
  antaa sanalle kymriläinen asu 328
  kymriläinen 327
kyrillinen 76
  kyrillinen kirjaimisto 162
kyrin kieli 167
kääpiö 248
- L**
- ladaki 163
ladino 163
lahkolainen 273
lamaismi 163
lamalaisuus 163
lamuri 132
lamuutti 91

- meo 197
meridajakki 125
merina 196
mestitsi 196
    valkoihoisen ja mestitsin sekoitus 152
metodismi 196
    metodisti 196
    metodistinen 197
metodisti 273
miao 197
miksteekki 199
mingrelia 198
    mingrelialainen 198
miskiitto 199
misteecki 199
misääri 199
mizo 200
mohegani 200
moldavia
    moldavialainen 201
Moldavia 200
moldova 201
    moldovalainen 201
mole 204
mon 201
mongo 201
mongoli 202
    mongolilaistaa 203
mongolidi 202
monikansallinen valtio 243
mon-khmer 203
    mon-khmer-kielet 203
monoetninen 203
montenegrolainen 203
mordva 205
    mordvalainen 205
more 204
moriska 206
morisko 206
mormoni 206
    mormonien doktriinit 207
    mormonien pyhä kirja 206
    mormonikirkko 206
    mormonit 206
moro 207
mose 204
moselfrankki 177
moši 208
mossi 208
muhamettilaisuus 138
mulatti 50, 187, 208, 335
multietninen 209
munda 209
    mundakielet 209
muslimi 209
    muslimi- 205
    ortodoksimuslimi 138
    urdunkielinen muslimi 320
musta 6, 45, 249, 250
    islaminuskoinen musta 46
    jamaikalainen musta 178
    Musta Afrikka 45
    musta panteri 46
    mustia koskeva 219
    mustien asuinalue 219
    mustien haltuun antaminen 218
    mustien ihannointi 219
    mustille luovutettu 219
    mustista pitävä 220
    vihamielinen mustia kohtaan 220
    ylenmäär. ystävällisyys mustia kohtaan 220
mustalainen 47, 106
    mustalaiselämä 107
    mustalaiset 47
    mustalaiskieli 106
    mustalaiseleiri 107
    tehdä luonteeltaan mustalaiseksi 107
mustapaita 46
mutakuono 46, 50
mutiainen 46, 70, 208
mutis 50
muukalainen 11
    muukalaispelko 332
    muukalaisten vihaaja 332
    muukalaisten ystävä 332
    muukalaisuuden ihailu 331
    muukalaisviha 332
- N**
- naga 210
    nagakielet 210
nahua 210
nahuatli 210
nama 211
nationalismi 212
nativistinen liike 214
natsi 50, 216
    naispuolinen natsi 217
    natsidiktatuuri 216
    natsien raakuudet 216
    natsihallinto 216, 217
    natsi-ideologia 216
    natsijohtaja 216
    natsiporho, -pösö 216
    natsipuolue 217
    natsirikollinen 217
    natsismi 217
    natsiterrori 217
    pakottaa omaksumaan natsismi 216
navaho 215
navajo 215
navarralainen 216
ndebele 217
ndonga 233

neekeri	45, 46, 204, 218, 249, 250
albiinoneekeri	330
muuttaa luonteeltaan neekeriksi	223
muuttaa neekeriksi	218, 219
neekereihin liittyvä	222
neekereille ominainen ilmaisu	223
neekerien alue	219
neekerilapsi	218
neekerin tappaminen	219
neekerit	222
neekeriys	218
niilinneekeri	223
pieni neekeri	220
valkoisia mielistelevä neekeri	330
negriitto	218
negrillo	218
nekridi	219
nekridinen	219
nekru 46, 70, 100, 149, 208, 218, 222, 265, 294	
nenetsi	220
nepali	110, 221
nepalilainen	110, 221
nestoriaani	221
nestorialainen	221
nestorianismi	221
ngala	170
ngoni	221
nguni	222
nianja	228
niilin-	223
nilohaamilainen	223
nilootti	223
niloottinen	223
niloottikielet	224
nilotidi	223
njandža	228
njaruanda	261
nogai	224
nosairi	9
nuba	226
nubia	226
nubialainen	226
nuer	227
nusairi	9
nyamwezi	227

O

ogoni	228
oiraatti	150
ojibway	228
omaksua toinen kulttuuri	4
omaksua toisen ryhmän kulttuuripiirteitä	3
omiene	230
omyene	230
oraon	230
oromo	230

ortodoksi	231, 261
ortodoksia	231
ortodoksijuutalainen	231
ortodoksimuslimi	138
ortodoksinen	231
ortodoksinen kirkko	108
ortodoksismi	231
ortodoksisuus	231
ošindonga	233
osseetti	232
ossi	232
ostjakki	154
otjiherero	118
ovambo	233
ovimbundu	193

P

paaria	236
pahlavi	233
pai	234
pakanallinen	87
pakanallinen asukas	104
pakeha	234
palestiinalainen	235
panafrikanismi	235
panamerikanismi	235
panarabismi	235
pandžabi	248
panislamismi	236
pankaukasialainen	235
panslavismi	236
paria	236
parsi	236
parsilainen	236
parsilaisuus	236, 340
parsismi	236
partikularismi	237
paskuan	237
passamaquoddi	237
pasto	237, 238
paštu	237
pataani	238
pataanin tie	248
pehlevi	233
pelotella	133
persia	240
muuttaa persialaiseksi	241
persialainen	240
peuli	101
peyotismi	241
pidgin	241
pidginsuahili	241
pilipino	242
pilipinolainen	242
pinyin	242
po	234

pogromi.....	243
pogromi-ilmapiiri	244
pogromiin yllyttäminen	244
pogromin järjestäjä	244
pogromin kokenut	244
tappaa ihmisiä joukoittain pogromissa ...	243
pohjoiskajapo.....	60
polyetninen	245
polynesianlainen	245
polynesianlaiset kielet	245
pori.....	266
portugalilainen	176
portugalin kirjakieli	170
presbyteeri	246
käyttäytyä kuin presbyteriaani.....	246
presbyteeriläinen	246
presbyteeriläisyys	246
presbyteerinen	246
presbyteriaani	246
tehdä presbyteeriseksi	246
primitiivinen	309
protobolgaari.....	246
provencelainen.....	247
provencelainen sanonta	247
sulauttaa provencelaiseen kulttuuriin	247
provensaali.....	247
provensaalin kielen opiskelija	247
pular	101
punanahka.....	252
punaniska	260
punjabi	248
puola	245
puolalainen	244, 245
puolalaisuus	245
puštu	237
pygmi	218, 248

R

rajasthani.....	251
rajasthanikieliet	251
ranskalainen	99, 101
matkia ylenmäärin kaikkea ranskalaista... 99	
ranskalaisuusvimma	100
ranskankielinen.....	99
ranskankielistä osaa koskeva.....	327
sveitsinranskalainen	327
tehdä ranskalaisen kaltaiseksi.....	100
rasismi.....	251
reetialainen.....	254
regionalismi	253
reservaatio.....	253
reservaatti.....	253
retoromaani	254, 259
retoromaaninen.....	259
retoromania.....	254
retoromania.....	254, 255
riippumaton.....	293
riistäjä	218

romaaninen.....	257
romaanisten kielten erityistutkija.....	258
romanisti	257
romanche.....	259
romani	259
romanikielellä	259
romanimies	260
romanit.....	107
romanityttö.....	260
romania	257
romanialainen	256
romanialainen identiteetti	257
romanialaistaa.....	257
roomalaiskatolinen	59, 256, 257, 258
kääntyminen roomalaiskatolisuuteen	259
roomalaiskatolilainen.....	255
roomalaiskatolilaisuus	255
roomalaiskatolisuus	59, 258, 259
rotu	250
chileläinen rotu	251
rotuennakkoluulo	250
rotuerottelu.....	17, 271
rotuhygienia	90
rotujen sekoitus.....	250
rotukiihko.....	251
rotukiihkoilija	251
rotulaki.....	250
rotusorto.....	250
rotusyrjäntä.....	250, 271
rotuterveysoppi	91
rotuviha.....	250
ruanda.....	261
rundi	261
ruteeni	262, 263
ruteenilainen uniaattikirkko	263
Rutenia.....	262
ryssä	141

S

saame.....	165
saamelainen	166
sabra	263
šafilainen	
šafilaisuus	276
šafilainen	276
šafismi	276
saha	333
saharawi	264
sakemanni	84, 100, 161
saksan kirjakieli	83
saksi.....	83
šaktalaisuus	265
saku	100, 161, 197
samanismi	277
šamanismi	
šamanistinen	277
tyrkyttää šamanistisia uskomuksia	278
šamanismi	277

sambo.....	265	sinhala	284
samojedi.....	265	šinto	
samojedikieliet.....	265	käännyttää šintolaisuuteen.....	281
san.....	266	šintolainen.....	280
sanatanismi	266	šinto.....	280
šangan	310	sionismi	339
sangha	266	sionismin vastainen.....	16
sango.....	266	sionisti.....	339
šango.....	266	sirkassi.....	66
sangu.....	266	sisilialainen	282
sanskritinkielinen.....	267	sisilialainen talonpoikaistanssi.....	282
sapoteekki	337	siswati	285
sara.....	267	šivalainen	
sarakole.....	290	šivalaisuus.....	264
seemiläinen	272	šivalainen	264
seemiläinen sanonta.....	273	sivistymätön	35
seemiläiset kielet	272	skotti.....	267, 269, 270
seemiläisten kielten tutkija	273	irlanninskotti.....	269
seemiläisten kielten tutkimus	272	luonteeltaan skotlantilainen	270
seemiläistä	273	myötätunto skotteja kohtaan	269
seemiläisyys	272	skotlantilainen.....	267, 270
sefardi	274	skotlantilaistaa	270
segregaatio	271	skottien puhuma ranska	270
sekasikiö	39	skottilainen ilmaus.....	269
semiitti	272	skottilaistaa	268, 269
separatismi.....	273	skottilaisuus	268, 270
separatisti.....	273	slaavi	285
serahule.....	290	slaavilainen	286
serbi	274	slaavilainen olemus ja kulttuuri	286
serbia	275	slaavilaisen vaikutuksen alaisena asutettu	
serbiläistäminen.....	275	alue	286
serbokroaatti	275	slaavilaiset tavat ja asenteet.....	287
serer	276	slaavilaistaa.....	287
sesuto	292	slaavit.....	286
shan.....	278	slavismi.....	287
shanghainkiina	331	slavisti.....	286
sharia.....	278	slavofiili	287
sharifi	278	slavofilia	288
shona.....	190	slavoni.....	229
ši' iitti.....	279	slovakki	288
siam.....	305	slovakialainen	288
sielu-usko.....	16	sloveeni	287, 289
šiia.....	279	sojootti.....	315
šiialainen.....	279	somali.....	289
šiialaisuus	279	šona	190
šiiamuslimi	279	songhai	290
šiitismi	279	songoi.....	290
šiialainen		soninke	290
šiialaisuus	279	sopeutuminen	3
šiialainen	279	sopeuttaa toiseen kulttuuriin	4
šiitismi	279	sopeutua toiseen kulttuuriin.....	4
sikhi	282	sorbi.....	291
sikhiläisyys	283	sorbilainen	291
silluk	280	sorto.....	230, 253
šilluk	280	soso	297
sindi	283	šošoni	
singaleesi	284	šošonikieliet	281
singali.....	284	šošoni	281

sotho	292
srilankantamili	141, 294
stratifikaatio	294
stratifiointi	294
suaheli	297
suahili	297
sufi	295
sufilaisuus	295
suku	309
sukuma	295
sulautua toiseen kulttuuriin	4
sulautuminen toiseen kulttuuriin	24
sunna	296
sunnalainen	296
sunnamuslimi	296
sunni	296
sunniiitti	296
sunnilaisuus	296
sunnimuslimi	296
suri	297
sussu	297
suto	292
suurmaanomistaja	166
suvereeni	293
suvereenius	293
suvereniteetti	293
swahili	297
swazi	297
syntyperäinen	25, 130, 214
syntyperäinen asukas	25, 130
syrjääni	158, 298
syrialainen	298
syyrialaista	299
syyriankatolilainen	298

T

tadžikki	299
tagalog	299
tailang	201
takapajuinen	309
taki-taki	300
tamašek	312
tamili	300
tamilimuslimi	300
taolaisuus	301
taos	301
tataari	301
tataareille tyypillinen piirre	302
teke	39
telugu	104, 303
temne	304
tertseroni	304
teton	304
thai	305
tibu	303
tigre	306
pohjoistigre	306
tigreläinen	307

tigrinja	307
tiibet	306
tiibetiläinen	305
tiv307	
toda	307
tonga	308
tongalainen	308
township	309
translitteroida latinalaisiksi kirjaimiksi	259
tribalisismi	309
tšekki	76
Tšekin tasavalta	77
tšekin kielen ja kirjallisuuden tutkimus	48
tšekkiläinen	76
Tšekkoslovakia	77
tšekkoslovakialainen	77
tšeremissi	188
tšerkessi	66
tšetseeni	62
tšinjandža	228
tsonga	310
tšuang	339
tšuktši	64
tšuvassi	65
tswana	311
tšwana	311
tuaregi	311
tuba	315
tubu	303
tujia	312
tukulor	312
tukulori	312
tukulööri	312
tumbuka	313
tumma	45
tungaani	123
turaanilaiset kielet	313
turkana	314
turkmeeni	313
turkmenialainen	314
turkomaani	313
tussi	314
tutsi	314
tuva	315

U

udmurtti	316
uiguuri	316
ukraina	318
länsiukrainalainen	262
ukrainalainen	317
ukrainalaistaminen	318
ukrainasta lainattu sanonta	318
ulkomaalainen	11, 330
ulkomainen	11, 310
umbundu	318
uniaatti	319
uniaattikirkko	319

unitaarinen	319
hallinnon unitaarisen järjestelmän	
kannattaja	319
muuttaa unitariaatiksi	319
tulla unitariaatiksi	319
unitarismi	319
unitariaatti	319
universaali	59
unkari	124, 179
romanianunkarilainen	299
unkarilainen	124, 179
unkarilaisen patriotismin periaatteet	179
unkarilaistaa	180
unkarin kielen ja kirjallisuuden tutkimus	124
urdu	320
uskoton	149
uuspersia	95
uusiguuri	317
uzbekki	320

V

vahhabiitti	326
vahhabilaisuus	325
vaino	240
valakia	326
valakki	323
valencia	322
valencialainen	322
Valencia	322
wales	327
walesilainen	327, 328
walesilainen luonne	328
walesilaista syntyperää oleva	328
valkoinen	60, 122, 234, 329, 330
likaista työtä tekevä valkoinen	330
mustien etuja puolustava valkoinen	330
valkoiset	329
valkovenäjä	41
katolinen valkovenäläinen	262
Valkovenäjä	262
valkovenäläinen	41
valkovenäläistäminen	42
valloni	327
valtion sisäinen konflikti	134
vanja	141
vapisija	277
varjagi	261
watussi	314
watutsi	314
vedda	322
vendi	291
vendiläinen	291
venäjä	262

venäläinen	262
wepsi	323
wepsäläinen	323
wessi	329
vieraanpelko	332
vieras	11
viikinki	261
višnulaisuus	321
višnulaisuuden kannattaja	321
volganbulgaari	325
wolof	330
voodoo	324
wopkaimin	331
votjakki	316
vuoridama	43
vähemmistö	198
vähemmistöasema	199
vähemmistöryhmä	198
vähääsialainen	23
värillinen	39, 50, 57, 68, 111, 187, 208
värilliset	240
vääräuskoinen	149

X

xhosa	332
xosa	332

Y

yao	334
yhdentyminen	4
yhdysvaltalainen	12, 333, 334
yhteisö	69
yleismaailmallinen	59

Z

zaidilainen	337
zambo	265
zande	26
zapoteekki	337
zarahuustralainen	340
zarahuustralaisuus	338
zen	338
zeniläisyys	338
zongo	338
zulu	340
zwingliläinen	341
zwingliläisyys	341

Ä

äpäpä	39
-------------	----

RANSKANKIELINEN HAKEMISTO

A

Abénaqui.....	1
abkhaz.....	2
abkhaze.....	2
Abnaki.....	1
aborigèn.....	3
accommodation.....	3
acculturation.....	4
acculturatif.....	4
acculturer.....	3
Achanti.....	22
Acholi.....	4
Adja.....	5
Afar.....	5
Afghan.....	5
afghan.....	237
africain.....	6
africanisation.....	6
africanisme.....	6
africanité.....	6
afrikaander (ark.).....	7
afrikaans.....	7
afrikander.....	7
Afrique blanche.....	329
Afrique noire.....	45
Afro-américaine.....	6
afro-brésilien.....	7
aïno.....	8
aïnou.....	8
Akamba.....	151
Akan.....	9
Alaouites <i>mon</i>	9
Alawites <i>mon</i>	9
Albanien.....	10
albanais.....	10
Aléoute.....	11
aléoutien.....	11
alurs <i>mon</i>	11
amalgamation.....	11
Amboine.....	12
américain.....	12
Américain.....	12
américanisation.....	14
américaniser.....	13, 14
américanisme.....	13
américaniste.....	13
américanomanie.....	14
s'américaniser.....	14
Amérindien.....	128
Esclave.....	286
Indianologie.....	129
Indiens des Plaines.....	243
les Cinq Nations.....	97
Ligue des Iroquois.....	97
tribus de la forêt tropicale.....	313
amerlo (slg).....	12
amerloque (slg).....	12
amerlot (slg).....	12
Amhara.....	15
amharique.....	15
Andalou.....	16
animisme.....	16
animiste.....	16
Ansariyya <i>mon</i>	9
Antiaméricain.....	16
Antiaméricanisme.....	16
antisémite.....	145
antisémitisme.....	16
Apache.....	17
apartheid.....	17
arabe.....	17
Arabes Choas <i>mon</i>	18
Arabisant.....	18
Arabisation.....	18
arabiser.....	18
Arabisme.....	18
Aragonais.....	19
araméen.....	19
Araucan.....	19
Arawak.....	20
Arménien.....	20
arminien.....	21
arminianisme.....	21
Aryen.....	22
aryanisér.....	22
Ashanti.....	22
Ashkénaze.....	23
Ashkenazi.....	23
asiate.....	23
asiatique.....	23
asiatiquement.....	24
asiatiser.....	23
asiatisme.....	24
assimilation.....	24
Asturien.....	25
Australien.....	3
Australoïde.....	25
autochtone.....	25, 131
autodétermination.....	271
autonomie.....	25, 271
Avar.....	26
Aymara.....	26
Azandé.....	27

Azerbaïdjanais <i>mon</i>	27
azéri	27

B

Bachkir.....	37
Bahâ'i.....	29
Bahâï.....	29
Bahasa Indonesia	29
Bai.....	234
Bakhtiyari	29
Bakongo.....	30
Balante.....	30
balkanisation.....	30
balkaniser	31
Baloutches <i>mon</i>	32
Baloutchis <i>mon</i>	32
baloutchi.....	32
baltique	31
les pays Baltes	31
Baluchis <i>mon</i>	32
Bambara.....	32
Bamiléké.....	33
Banda.....	33
bantou	33
bantoustan.....	34
Baoulé.....	34
baptisme.....	34
baptiste	35
barbare	35
barbarie.....	36
Barbarie	36
barbariser.....	36
barbarisme	36
barbaresque.....	35
États Barbaresques	36
Barbu	36
Bariba.....	36
Barundi	261
Basque	38
bascologie.....	37
Basquaise.....	38
Bassa.....	38
Batak.....	39
Bâtard.....	39
Batéké.....	39
Batonga.....	308
Baya.....	40
Bedja.....	40
Bédouin.....	41
Béhai.....	29
Béhaïe	29
Bellé.....	41
Bemba.....	42
Bengali.....	42
Berbère.....	43
Bhotes <i>mon</i>	44
Bhotias <i>mon</i>	44
Bhotiyas <i>mon</i>	44

Biélorusse.....	41
Biélorussie	262
bihari	44
Bini.....	45, 86
Birman.....	53
blanc, blanche.....	329
Bochiman	53
Bodo	47
boer	47
Bohème	47
bohémianisme	48
bohémien.....	48
Bohême	47
Bosnien.....	49
Bosniaque	49
Boubi.....	50
bouclier de David.....	294
bouddhisme	51
bouddhiste.....	51
Bouriate.....	53
Brahmane	49
Brahmanisme	49
broussard	53
brun	50
Bubi.....	50
Bulgare.....	52
Bulgares de la Volga <i>mon</i>	325

C

cafre.....	149
les guerres cafre	149
calvinisme	54
calviniste	54, 55
Cambodgien	155
Canaque.....	151
Canarien	56
cantonais.....	56
Caribe	56
Carib des îles.....	56
caste.....	57
castillan	58
catalan	59
catalanisme	59
Catalonique	59
catholique	59
catholiciser.....	59
catholicisme	59
Caucasien	60
Cayapa.....	60
Cayapo	60
Cewas <i>mon</i>	63
Chaféite	276
Chafi'iste.....	276
chamanisme.....	277
chamanique	277
chamaniser.....	278
chamaniste	277
chamanistique	277

chamite.....	112
chamitique	112
chamito-sémitique	112
Chamorro	62
Chan.....	278
Charia.....	278
charif.....	278
Chemise noire.....	46
Chemises brunes <i>mon</i>	50
chérif.....	278
chi'isme	279
chi'ite.....	279
Chicano.....	63
chiisme.....	279
chiite.....	279
Chillouk.....	280
Chin	63
chinois.....	183
Chinois	112
Chippewas <i>mon</i>	229
Chona.....	191
Cinghalais.....	284
circassien	66
citoyen	67
citoyenneté.....	67
çivaïsme.....	264
clan	68
colonialisme.....	68
coloured.....	69
communauté.....	69
confessionalisme.....	70
confucéen.....	70
confucianisme.....	70
confucéen.....	70
Cophte.....	71
Copte.....	71
Corse.....	72
cosaque	72
coterie	68
çoufi.....	295
çoufisme	295
Crees <i>mon</i>	73
créole	74
Cristineaux <i>mon</i>	73
croate	75
cyrillique.....	76
l'alphabet cyrillique	162

D

Dagomba.....	78
Damara.....	43
Danakil.....	78
Dayak.....	84
décolonisation.....	78
déculturation	79
derviche	79

dervis.....	79
Dinka.....	80
Diola.....	84
djaïnisme	142
Djaïn	141
Djaïna <i>taip</i>	141
Djaïne.....	141
Djerma.....	80
Dogon.....	81
Douala	81
Dravida.....	81
Dravidien.....	82
dravidiennes	82
Druse.....	82
Druze.....	82

E

Écossais.....	268
Edo.....	86
Églises grecques-unies <i>mon</i>	319
Éoué	92
Esclave	286
Eskimo	86
espèce.....	250
espèce humaine.....	250
Esquimau.....	86
Esquimaude.....	86
Éthiopie.....	87
éthiopien	87
éthiopique	87
ethnie.....	88
ethnique.....	87
indentité ethnique.....	88
nettoyage ethnique	88
purification ethnique.....	88
ethnocentrie	89
ethnocentrisme	89
ethnocide	89
ethnographie.....	90
ethnologique.....	90
ethnologie	90
ethnologue.....	90
étranger, étrangère.....	11
eugénisme.....	91
euskarologie	37
Éwé.....	92
evenki.....	92
Evens <i>mon</i>	91

F

Facho.....	92
Falasha	92
fanagalo.....	92
Fang.....	92
Fanti	94
farsi	95

fascisme	95
fascisation.....	96
fasciste.....	95
fellah	96
Fernandino.....	96
Fidjien.....	96
Flamand	98
Flamandiser	97
Flamandisation	97
Fon.....	98
fondamentalisme.....	102
foulani.....	101
Foulbé <i>mon</i>	101
Frison.....	100
Fritz.....	100
Fur.....	102

G

gaélique.....	268
galicien.....	103
Galla	231
Gallois.....	328
Ganda.....	28
ganda	174
Gbaya.....	40
génocide.....	103
genre	250
genre humain	250
gens de couleur <i>mon</i>	240
homme, femme de couleur	69
gentil	104
Géorgien	105
ghetto	105
Gilan	
parlers du Gilan <i>mon</i>	106
Gio.....	106
Gitan	106
Gond	108
gondi.....	108
grecque-catholique	
Églises grecques-catholiques <i>mon</i>	319
Gringo.....	109
Griqua.....	109
Guarani	109
Guerzé.....	160
Gujar	110
gujarati.....	110
Gurkha	110

H

hakka.....	111
hamite	112
hamitique.....	112
Han.....	112
hanafite	113
hani <i>taip</i>	114
hanifite.....	113

Haoussa.....	115
Harijan <i>taip</i>	114
harka.....	114
harki	114
Hazara <i>taip</i>	116
hébraïsme	116
hébraïser.....	116
hebraïste.....	116
Hébreu.....	117
hébraïque.....	117
Herero.....	118
Hibernia.....	118
Hinayana <i>taip</i>	119
Hindi	120
Hindou.....	120
Hindouisme.....	121
hindoustani	121
hindustani	121
hispanique	121
hispanisme	121
hispano-américain	121
hispano-mauresque.....	122
hispano-moresque	122
Hollandais	83
Hollandiser.....	83
Home Rule	122
homme	
les droits de l'homme.....	124
homme, femme (<i>mon gens</i>) de couleur	70
Hongrois.....	124
Hottentot.....	123
Hui <i>taip</i>	123
Hussite.....	124
Hussitisme.....	124
Hutu.....	125

I

Iakoute.....	333
Iban.....	125
Ibibio	125
Ibo	125
Igorot.....	125
Indien	127; 128
indianisation.....	129
indianiser	129
indianisme.....	128
Indiens des Plaines.....	243
Indigénat.....	130
indigène.....	130, 131
indigène.....	3, 131
Indigène	2
indigénisme.....	131
indo-européen.....	131
indo-germanique	131
indonésien	29
Ingouches <i>mon</i>	132

Insurgé	133
insurgent	133
s'insurger	133
insurrection	132, 133
intéraméricain	133
intimider	133
Inuit	132
Inuk	134
Iranien	134
Irlandais	135
Iroquois	137
irrédentisme	137
islam	138
islamique	138
islamiser	139
islamisme	138
islamite	139
Ismaélien	139
Ismaélite	139
Ismaïlien	139
Ismaïlite	139
Israël	140
israélien	140
Israélite	140
Israelite	146
Issa	140

J

Jacobite	141
Jacobitisme	141
Jainism	142
Jainiste	141
jaïnisme	142
Jaïn	141
Jaïna <i>taip</i>	141
Jaune	335
Jéhovah	142
Témoins de Jéhovah <i>mon</i>	142
Jésuite	143
jésuitique	143
jésuitisme	143
judaique	145
judäisme	148
judäisant	146
judäisation	146
judäiser	147
judäité	146
judéité	146
judéo-chrétien	146
Juif	144
Juif errant	144
persécution de Juifs	144
quartier juif	145
Jukun	147

K

Kabré	147
Kabyle	148
Kachin	148
Kafir	149
Kalenjin <i>taip</i>	150
Kalmouck	150
Kalmouk	150
Kamba	151
Kanouri	152
Karen	152
Kazakh	153
Kha	153
khamite	112
khamitique	112
kharidjite	154
Khmer	155
Khoin	156
kikongo	156
Kikouyou	156
Kikuyu	156
Kimbundu	157
kinyarwanda	263
Kirghiz	157
kirundi	264
Kissi	158
Komis <i>mon</i>	159
Kongo	30
Koriak	160
Koryak	160
Kotoko	160
Koumyk	162
Kpellé	160
Krou	161
Kru	161
Kurde	162
kuri	170
kurukh	232

L

Ladakhi	163
Ladino	163
Lamaïsme	163
Lamoutes <i>mon</i>	93
Lango	164
Laos <i>mon</i>	164
laotien	164
Lapon	166
latifundia <i>mon</i>	166
latino	166
Lepcha	167
Lesghien	168
Lesguien	168

Lette	167
Letton	167
Lettone	167
Lettonne	167
Levant	168
levantin	169
Lezguien	168
Li	169
Libye	170
Limba	170
lingua franca	170
lingua geral	170
lingue franque	170
Lithuanien	171
Lituanien	171
Lolo	172
lombard	173
Lombard	172
lombardique	173
Lomué	173
Lomwe	173
Louba	174
Lounda	175
Lozi	173
Luba	174
Luhya	174
lumbee	174
lumpa	175
Lunda	175
Luo	175
luris <i>mon</i>	12
Lushai	202
Lusitanie	176
lusitanien	176
Luxembourgeois	177

M

Macédonien	178
Macua	181
maguariser	180
Magyar	179
Makondé	180
Makua	181
Malgaches <i>mon</i>	178
Malinké	181
Man	335
mandarin	183
la langue mandarine	183
Mandchou	182
Manding	184
mandingue	184
Mandja	184
Mandjaque	184
Mano	185
Manx	186
Maori	186
Mapuche	187
marabout	187

marathi	188
marginalisation	188
marginalité	188
Mari	189
maronite	190
Masai	190
Massaï	190
maure	204
Maya	191
Mazandarani	192
mazdeisme	192
mazdéen	192
Mazdéisme	340
Mbochi	193
mbundu	318
Mélanésien	193
Melchite	194
Melkite	194
Mendé	194
mennonisme	194
mennonite	195
Menominees <i>mon</i>	195
Menominis <i>mon</i>	195
Meo	197
Mérina	196
métèque	196
méthodisme	196
méthodiste	196
métis	196
métissage	197, 253
métisser	197
mexicain	197
Miao	197
min	198
mingrélien	198
minorité	198
Miskito	199
Misquito	199
Mizo	200
Mohegans <i>mon</i>	200
Moldaves <i>mon</i>	201
môn	201
Mongol	202
Mongolien	202
mongolique	202
mongoloïde	202
mon-khmer	203
Monténégrin	204
Mordve	205
Morisque	206
mormon	206
Église de Jésus-Christ des saints des derniers jours	206
mormonisme	207
Mossi	208
mulâtre	209
mulatress	209
musulman	210

N

naga.....	210
nahuatl.....	211
Nama.....	211
nation.....	211
Nation de la Folle Avoine.....	195
national.....	212
nationalisation.....	213
nationaliser.....	213
nationalité.....	212
nationalisme.....	212
national-socialisme.....	213
naturaliser.....	215
Navaho.....	215
Navajo.....	215
Navarrais.....	216
Navarrin.....	216
nazi.....	216
nazifier.....	216
nazisme.....	217
Ndébélé.....	217
nègre, négresse.....	219
nègre.....	222
nègre blanc.....	217
négritude.....	218
négrier.....	218
négrille.....	218
négrillon.....	218
négrito.....	218
négro-africain.....	219
négro-chamitique.....	219
négroïde.....	219
négrophile.....	220
Nenets.....	221
Népalais.....	221
népalais.....	110
nestorien.....	221
nestorianisme.....	221
ngala.....	172
Ngoni.....	222
nilotique.....	224
Nogay.....	224
Noir.....	45
Nouba.....	226
Nuer.....	227
Nusayris <i>mon</i>	9
Nyamwezi.....	227
Nyanja.....	228
O	
Ojibwas <i>mon</i>	229
oppression.....	230
orang asli.....	230
Oraon.....	230
Oromo.....	231
orthodoxe.....	231
L'Église orthodoxe grecque.....	108
Orthodoxie.....	231
osse.....	232
ossète.....	232
Ostiak.....	154
Ostyak.....	154
Oudmourte.....	316
Ouïghour.....	317
Ouolof.....	331
Ouzbek.....	321
Ovambo.....	233
Ovimbundu.....	193
P	
Pachtou.....	238
pahlavi.....	234
Pahouin.....	93
Pai.....	234
Palestinien.....	235
panafricanisme.....	235
panaméricanisme.....	235
panarabisme.....	235
Panjabi.....	248
panslavisme.....	236
paria.....	236
parsi.....	236
Parsisme.....	236
particularisme.....	237
Passamaquoddys <i>mon</i>	238
Pathan.....	238
peau-rouge.....	252
Penjabi.....	248
pentecôte.....	239
Mouvement des pentecôtistes.....	239
pentecôtisme.....	239
pentecôtiste.....	239
persan.....	95, 240
Persan (ark).....	134
persécution.....	240
petit-nègre.....	241
pétit-russe.....	263
Peul.....	101
peuple <i>m</i>	240
Philippin.....	97
Phou Laos <i>mon</i>	164
pilipino.....	242
pogrom.....	144, 243
Pogromiste.....	244
pogrome.....	144, 243
Polack.....	244
polaque.....	244
Polonais.....	245
Polak.....	244
Polynésien.....	245

popof (pej.)	141
popov (pej.)	141
Poulo	101
Presbytre	246
presbytérianisme	246
presbytérien	246
Protobulgares <i>mon</i>	246
Proto-Bulgares <i>mon</i>	246
Provençal	247
provençalisme	247
provençaliste	247
Pygmée	249

Q

Qadarite	148
quarteron	249
Quechua	249

R

race	250
croisement de races	250
mélange de races	250
race amérindienne	128
racial	
discrimination raciale	250
haine raciale	250
loi raciale	250
préjugé racial	250
racisme	251
rajasthani	251
réconcilier	252
régime	253
régionalisme	253
répression	253
réserve	254
réserve indienne	254
romain	257
roman	257
romanisant	257, 258
romanisation	258
romaniser	259
romanisme	258
romaniste	257, 258
romance	255
romanche	259
Romani	260
Romanichel	260
romano <i>taip.</i> (pej.)	260
Rotsé	173
rouge	252
Roumain	257
Ruanda	261
Rundi	261
Rus	261
Russie Blanche	262
Russie rouge	262

Russkof (pej.)	141
Ruthène	262, 263
Rwanda	261

S

Sahraou, Sahraouie	264
Sakta <i>mon</i>	264
Śakti	264
śaktisme	265
Samoyède	266
Samoyèdes <i>mon</i>	221
sang-mêlé <i>taip</i>	111
Sango	267
Sara	267
Sarakolé	291
Sarakollé	291
Saulteaux <i>mon</i>	229
Sea-Dayak	125
sécession	271
faire sécession de	270
séfarade	274
séfardi <i>yks</i> ; sefardim <i>mon</i>	274
ségrégation	271
sémite	272
sémitique	272
sémitisant	273
sémitisme	273
séparatisme	273
se séparer	273
séparatiste	274
serbe	275
Serbes de Lusace <i>mon</i>	291
serbo-croate	275
Sérères	276
Serers <i>mon</i>	276
Shafi'iste	276
Shaker	277
shamanisme	277
shamanique	277
shamaniste	277
Shilluk	280
Shinto	280
shintoique	280
Shintoïsme	280
shintoiiste	280
Shintoïste	280
Shona	191
Shoshone	281
Shoshoni	281
Sicilien	283
Sikh	283
Sikhisme	283
Sindhi	283
sionisme	339
sioniste	339
Sivaïte	264
sivaïsme	264

slave	285
slavisant	286
slaviser	287
slavisme	287
slaviste	286
slavophile	288
slavon	229
slovaque	288
slowaque	288
slovène	289
Somali	290
Songhaï	290
Soninké	291
Sorabe	291
Sosso	299
Sotho	292
Soussou	297
souahéli	297
soufi	295
soufisme	295
Soussou	297
souverain	293
souveraineté	293
statut minoritaire	201
stratification	294
Sud-Africain	292
Sukuma	296
sunna	296
sunnisme	296
sunnite	296
swahéli	297
swahili	297
swazi	285
Swazi	298
Syrien	298

T

Tadjik	300
Tagal	299
tagalog	299
Taï	305
Tamil	300
Tamoul	300
Tao	301
taoïsme	301
taoïsme	301
Taoïste	301
Taoïste	301
Targui	312
Touaregs <i>mon</i>	312
Targuiat	312
Tarquie	312
Tatar	302
Tatarisme	302
Tchécoslovaque	77
Tcheque	76
La République Tchèque	77
Tchérimisse	191

Tchéchène	62
Tchokwés <i>mon</i>	64
Tchouang	339
Tchouktche	65
Tchouvache	65
Teda	303
Téké	39
Telougou	303
Telugu	303
Temné	304
territorialisme	304
territorialité	304
Teton	305
Teton-Dakota	305
Thaï	305
Thonga	310
Tibétain	306
Tigré	307
tigrigna	307
Timné	304
Tiv	307
Tjaw	126
Tjo	126
Toda	308
Tonga	308
Tonga du plateau	308
Tongan	308
Touaregs <i>mon</i>	312
Toubou	303
Toucouleur	312
Toungouse	92
Toungouze	92
Touva	315
tribalisme	309
tribu	310
tribus de la forêt tropicale	310
Tsigane	106
Tsonga	310
Tswana	311
Tujia	312
Turcoman	314
Turkana	314
Turkmène	314
Turkoma	314
Turkome	314
Tutsi	315
Tzigane	106

U

Ukrainien	318
uniates	319
Églises uniates <i>mon</i>	319
unitaire	319
unitarien	319
unitariste	319
unitarisme	319
urdu	320
Uzbek	321

V

Valachie	326
Valaque.....	326
Valencien.....	322
Valentien.....	322
Vedda.....	322
Velche.....	323
Vende.....	291
visage pâle	236
Vishnouite.....	321
Vishnouisme.....	321
Visnite.....	321
Visnuisme.....	321
Vogoul	187
Votiak	316
Votyak	316
voudou	324

W

wahhabite.....	329
Wallon	327
Welsch	323
Wende.....	291
Wolof.....	331
wou	331
wu	331

X

xénomanie.....	331
xénomane	331
xénophilie	332
xénophile	332
xénophobie.....	250, 332
xénophobe	332
Xhosa.....	333
Xosa.....	333

Y

Yakoute	333
yankee	334
Yanomanö	334
Yao	334, 335
Yazidi.....	335
Yézidi.....	335
Yi	172
yiddish.....	336
Yorouba.....	336
Yoruba.....	336
youde (pej.)	336
youdoc (pej.)	336
youpin (pej.).....	336
youtre (pej.).....	336

Z

zambo	265
Zandé.....	27
Zapotèque.....	338
Zarma	80
Zen	338
Zénisme.....	338
Zéniste	338
Zerma	80
Zhuang	339
Zoroastrien	340
Zoroastrisme	340
Zoulou	341
zwinglien.....	341
zwinglianisme	341
Zyrianes <i>mon</i>	159

SAKSANKIELINEN HAKEMISTO

A

Abadit <i>m</i>	154	Animismus <i>m</i>	16
Abchase <i>m</i>	2	Animist <i>m</i>	16
Abchasier <i>m</i>	2	animistisch	16
Abchasisch <i>n</i>	2	Anpassung <i>f</i>	3
Abenaki <i>m</i>	1	Antisemitismus <i>m</i>	16
Abnaki <i>m</i>	1	Apache <i>m</i>	17
Aboriginer <i>m</i>	3	Apartheid <i>f</i>	17
abspalten	270, 273	Apatsche <i>m</i>	17
Acholi <i>m</i>	4	Araber <i>m</i>	17
Adaptation <i>f</i>	3	Arabisch <i>n</i>	18
Afar <i>m</i>	5	arabisieren.....	18
Afghan <i>m</i>	5	Arabisierung <i>f</i>	18
Afghane <i>m</i>	5	Arabist <i>m</i>	18
Afghani <i>m</i>	5	Arabistik <i>f</i>	18
Afrikaans <i>n</i>	7	Aragonese <i>m</i>	19
Afrikaander <i>m</i>	7	Aragonier <i>m</i>	19
Afrikander <i>m</i>	7	aragonisch	19
Afrikaner <i>m</i>	6	aramäische Sprache	19
Afrikana <i>mon</i>	6	Araukaner <i>m</i>	19
Afrikanisierung <i>f</i>	6	Araukanisch <i>n</i>	19
Afrikanistik <i>f</i>	6	Arier <i>m</i>	22
Afroamerikaner <i>m</i>	6	arisch.....	22
Aimara <i>m</i>	26	arisieren	22
Ainu <i>m</i>	8	Armenier <i>m</i>	20
Akan <i>m</i>	9	Armenisch <i>n</i>	20
Akkulturation <i>f</i>	4	Arminianer <i>m</i>	21
akkulturieren.....	3	Aruak <i>m</i>	20
Albaner <i>m</i>	10	Asante <i>m</i>	22
Albanisch <i>n</i>	10	Aschanti <i>m</i>	22
Aleut <i>m</i>	11	Aschkenasim <i>mon</i>	23
Aleutisch <i>n</i>	11	Aserbaidzhaner <i>m</i>	27
Amalgamation <i>f</i>	11	Aserbaidzhanisch <i>n</i>	27
Amalgamierung <i>f</i>	11	Ashanti <i>m</i>	22
Amandebele <i>m</i>	217	Ashantisprache <i>f</i>	22
Amarinja <i>n</i>	15	Asiat <i>m</i>	23
Ambo <i>m</i>	233	Asiatika <i>mon</i>	24
Ambonesen <i>mon</i>	12	asiatisch	23
Ambundu <i>m</i>	157	Assimilation <i>f</i>	24
Amerikaner <i>m</i>	12	Assimilierung <i>f</i>	24
Amerikana <i>mon</i>	13	erzwungene Assimilierung	24
amerikanisch.....	12	Äthiopien.....	87
Amerikanisch <i>n</i>	12	Äthiopier	87
amerikanisieren	13, 14	äthiopisch.....	87
Amerikanismus <i>m</i>	13	Atjoli <i>m</i>	4
Amerikanist <i>m</i>	13	Atscholi <i>m</i>	4
Amerikanistik <i>f</i>	13	ausbrechen.....	273
Amerikanizität <i>f</i>	13	Ausländer <i>m</i>	11
Amerikoliberianer <i>m</i>	14	ausländisch.....	11
Amhara <i>m</i>	15	Australide <i>m, f</i>	25
Amharisch <i>n</i>	15	Australier <i>m</i>	3
Andalusier <i>m</i>	16	Australneger <i>m</i> (ark.)	3
andalusisch	16	Australoide <i>m, f</i>	25
		Austrofaschismus <i>m</i>	25
		Autochton <i>m</i>	25
		Autochtonismus <i>m</i>	25

Autonomie <i>f</i>	25
Avare <i>m</i>	26
Aware <i>m</i>	26
Awarisch <i>n</i>	26
Azande <i>m</i>	27

B

Bachtiaren <i>mon</i>	29
Bachtiyari <i>n</i>	29
Baganda <i>m</i>	28
Bahai <i>m</i>	29
Bahasa Indonesia <i>n</i>	29
Bahutu <i>m</i>	125
Bai <i>m</i>	234
Bakonko <i>m</i>	30
Balante <i>m</i>	30
balkanisieren.....	31
Balkanisierung <i>f</i>	30
Balolo <i>m</i>	202
Balte <i>m</i>	31
Baltikum.....	31
baltisch.....	31
baltische Sprachen.....	31
Baluba <i>m</i>	174
Balunda <i>m</i>	175
Bamakan <i>n</i>	32
Bambara <i>m</i>	32
Bamileke <i>m</i>	33
Bamongo <i>m</i>	202
Banda <i>m</i>	33
Banmana <i>m</i>	32
Bantu <i>n</i>	33
Bantu homelands <i>mon</i>	34
Bantuheimatländer <i>mon</i>	34
Bantuneger <i>m</i>	33
Bantusprache <i>f</i>	33
Bantustan <i>m</i>	34
Baptismus <i>m</i>	34
Baptist.....	35
baptistisch.....	35
Barabra <i>m</i> (ark.).....	227
Barbar <i>m</i>	35
Barbarei <i>f</i>	35, 36
barbarisch.....	35
Barbarismus <i>m</i>	36
Barbareskenstaaten.....	36
Bariba <i>m</i>	36
Barotse <i>m</i>	173
Barundi <i>m</i>	261
Baschkire <i>m</i>	37
Baschkirisch <i>n</i>	37
Baske <i>m</i>	38
Baskisch <i>n</i>	38
Bassa <i>m</i>	38
Bastard <i>m</i> (ark.).....	39
Bastard <i>m</i>	39
Baster <i>m</i>	39
Basuto <i>mon</i>	292
Batak <i>m</i>	39
Batonga <i>m</i>	308, 310
Batshiok <i>m</i>	64
Batutsi <i>m</i>	315
Baule <i>m</i>	34
Bedauye <i>n</i>	40
Bedja <i>m</i>	40
Bedscha <i>m</i>	40
Beduine <i>m</i>	40
Bega <i>m</i>	40
Beja <i>m</i>	40
Belorusse <i>m</i>	41
Belutschen <i>mon</i>	32
Belutschi <i>n</i>	32
Bemba <i>m</i>	42
Bengale <i>m</i>	42
Berber <i>m</i>	43
Berbersprachen <i>mon</i>	43
Berberi <i>m</i> (ark.).....	227
Bergdama <i>m</i>	43
Bergnama <i>n</i>	211
Beriberi <i>m</i>	152
Betschuana <i>mon</i>	311
Betschuanen <i>mon</i>	311
Bhotia <i>mon</i>	44
Bhutaner <i>m</i>	44
Bhutija <i>mon</i>	44
Bihari <i>m</i>	44
Bini <i>m</i>	45
Birmane <i>m</i>	53
Birmanisch <i>n</i>	53
Bleichgesicht <i>m</i> (us. leik.).....	234
Bodo <i>m</i>	47
Boheme <i>f</i>	47
Bohemerweib <i>n</i>	48
Bohemien <i>m</i>	48
Bohemistik <i>f</i>	48
Bosniak <i>m</i>	49
Bosnier <i>m</i>	49
bosnisch.....	49
Brahmaismus <i>m</i>	49
Brahmane <i>m</i>	49
Brahmanismus <i>m</i>	49
braun.....	50
Braunhemd <i>n</i>	50
Bubi <i>m</i>	50
Bubies <i>mon</i>	50
Buddhismus <i>m</i>	51
Buddhist <i>m</i>	51
Bulgare <i>m</i>	52
Bulgarisch <i>n</i>	52
Bure <i>m</i>	47
Burjate <i>m</i>	53
Burjatisch <i>n</i>	53
Burjäte <i>m</i>	53
burjätisch.....	53
Burmese <i>m</i>	53
Burmanen <i>mon</i>	53

Buschmann, Buschfrau	53
Buschneger <i>m</i>	189
Bündnerromanisch <i>n</i>	255
Bürger <i>m</i>	67
Bürgerschaft <i>f</i> (harv.)	67
Böhmen	47

C

Calvinismus <i>m</i>	54
Campesino <i>m</i>	55
Castize <i>m</i>	152
Chakma <i>m</i>	61
Chalcha-Mongolisch <i>n</i>	202
Chamit <i>m</i>	112
Chanti <i>m</i> , Chanten <i>mon</i>	154
Charidjit <i>m</i>	154
Chawaridj <i>m</i>	154
Chewa <i>mon</i>	63
Chicano <i>m</i> , Chicana <i>f</i>	63
Chin <i>m</i>	63
Chinesen <i>mon</i>	112
Chingpo <i>m</i>	148
Chippewa <i>m</i>	229
Chokwe <i>m</i>	64
Chuang <i>m</i>	339
Clan <i>m</i>	68
Cokwe <i>m</i>	64
Coloured <i>m</i>	69
Cree <i>n</i>	73

D

Dagbamba <i>m</i>	78
Dagbane <i>n</i>	78
Dagbani <i>n</i>	78
Dagomba <i>m</i>	78
Damara <i>m</i>	43
Danakil <i>n</i>	78
Dankali <i>yks</i> ; Danakil <i>mon</i>	78
Dao <i>m</i>	335
Dayak <i>m</i>	84
Dekolonisation <i>f</i>	78
Dekolonisierung <i>f</i>	78
Derwisch <i>m</i>	79
Dinka <i>m</i>	80
Diola <i>m</i>	84
Djerma <i>m</i>	80
Djolof <i>m</i>	331
Djukun <i>m</i>	147
Dogon <i>m</i>	81
Douala <i>m</i>	81
Dravida <i>mon</i>	81
Dravidas <i>mon</i>	81
Draviden <i>mon</i>	81
dravidische Sprachen	81

Druse <i>m</i>	82
Dschaina <i>m</i>	141
dschainistisch	141
Dschnainismus	142
Dungan <i>m</i>	123
Dyerma <i>m</i>	80
Dyola <i>m</i>	84

E

Edo <i>m</i>	86
eingeboren	130, 131
Eingeborene <i>m, f</i>	2
einheimisch	130, 131
Elgume <i>m</i>	314
Eskimo <i>m</i>	86
Eskimofrau	86
Eskimoisch <i>n</i>	86
ethnisch	87
ethnische Gruppe	88
etnische Säuberung	88
Ethnogenese <i>f</i>	89
Ethnographie <i>f</i>	90
Ethnologie <i>f</i>	90
Ethnologe <i>m</i>	90
Ethnozentrismus <i>m</i>	89
Ethnozid <i>m</i>	89
Eugenetik <i>f</i>	91
Eugenik <i>f</i>	91
Ewe <i>m</i>	92
Ewenen <i>mon</i>	91
Ewenisch <i>n</i>	91
Ewenken <i>mon</i>	92

F

Falasche <i>m</i>	93
Fanagalo <i>n</i>	93
Fang <i>m</i>	93
Fante <i>mon</i>	94
Farbige <i>m, f</i>	69
Farsdialekte <i>mon</i>	95
Farsiwan <i>m</i>	237
Farsiwani <i>m</i>	300
Faschismus <i>m</i>	95
Faschist <i>m</i>	95
faschistisch	95
faschistoid	95
Fascho <i>m</i>	92
Fellah <i>m</i>	96
Fellache <i>m</i>	96
Fellachin <i>f</i>	96
Fellata <i>mon</i>	101
Fernandino <i>m</i>	96
Fidschianer <i>m</i>	96
Filipino <i>n</i>	242

Flame <i>m</i>	98
Flamin <i>f</i>	98
Flamländer	98
Flämin <i>f</i>	98
Flämisch <i>n</i>	98
Fon <i>m</i>	98
For <i>m</i>	102
französeln <i>v</i> (pej.)	99
fremd	11
Friese <i>m</i>	100
Friesisch <i>n</i>	100
Friesländer <i>m</i>	100
Fritz <i>m</i>	100
Fritze <i>m</i>	100
Ful <i>n</i>	101
Fula <i>n</i>	101
Fulbe <i>mon</i>	101
Fulfulde <i>n</i>	101
Fundamentalismus <i>n</i>	102
Fur <i>m</i>	102
Futanke <i>m</i>	312
Färinger <i>m</i>	94
färingisch	94
Färöisch <i>n</i>	94

G

Galicier <i>m</i>	103
Galicisch <i>n</i>	103
Galla <i>m</i>	231
Ganda <i>m</i>	28
Ganda <i>n</i>	174
Gbese <i>m</i>	160
Gelbe <i>m, f</i>	335
Gemeinschaft <i>f</i>	69
Genozid <i>m</i>	103
gentil <i>a</i>	104
Georgier <i>m</i>	105
Georgisch <i>n</i>	105
Gesetz des Islam, <i>n</i>	278
Getto <i>n</i>	105
Ghetto <i>n</i>	105
Ghizi <i>m</i>	158
Ghurka <i>m</i>	110
Gilani <i>n</i>	106
Gio <i>m</i>	106
Gissi <i>m</i>	158
Gondi <i>m</i>	108
Goran <i>m</i>	303
Gorkha <i>m</i>	110
Graubündnerisch <i>n</i>	255
griechisch-orthodox	231
griechisch-orthodoxe Kirche	108
Gringo <i>m</i>	109
Griqua <i>m</i>	109
Grusinier <i>m</i>	105
Grusinische <i>n</i>	105
Guaraní <i>n</i>	109
Gudschar <i>m</i>	110

Gudscharat <i>m</i>	110
Gudscharati <i>m</i>	110
Guertzé <i>m</i>	160
Gujar <i>m</i>	110
Gujarati <i>m</i>	110
Gurkha <i>m</i>	110

H

Halbjude, Halbjudin	111
halbjudisch	111
Hamit <i>m</i>	112
hamitisch	112
Hamite <i>m</i>	112
Hamito-Niloten <i>mon</i>	223
hamito-semitisch	112
Han <i>m</i>	112
Hanafite <i>m</i>	113
Hanbalit <i>m</i>	113
Hanchinesen <i>mon</i>	112
Hanefite <i>m</i>	113
Haratin <i>m</i>	114
Haridschan <i>m</i>	114
Harijan <i>m</i>	114
Hartani <i>yks</i> ; Harratin <i>mon</i>	114
Hasara <i>m</i>	116
Hausa <i>m</i>	115
Hausa <i>m</i>	115
Hazara <i>m</i>	116
Hebraismus <i>m</i>	116
Hebraika <i>f</i>	116
Hebraist <i>m</i>	116
Hebraistik <i>f</i>	116
Hebräer <i>m</i>	117
Hebräisch	117
Herero <i>m</i>	118
Hesoreh <i>m</i>	116
Hibernien <i>n</i>	118
Hinajana <i>n</i>	119
Hinayana <i>n</i>	119
Hindi <i>n</i>	120
Hindu <i>m</i>	120
Hinduismus <i>m</i>	121
Hindustani <i>n</i>	121
Hispano <i>m</i>	121
Hispana <i>f</i>	121
hispanisieren	121
Hispanismus <i>m</i>	121
Hispanität <i>f</i>	122
Hispanoamerikaner <i>m</i>	121
Hispanoamerikanismus <i>m</i>	122
Holländer <i>m</i>	83
Holländisch <i>n</i>	83
Homerule <i>f</i>	122
Hottentott <i>m</i>	123
hottentottisch	123
Huei <i>m</i>	123
Hui <i>m</i>	123
Hungaristik <i>f</i>	124

Hussite <i>m</i>	124
Hutu <i>m</i>	125

I

Ibadit <i>m</i>	154
Iban <i>m</i>	125
Ibo <i>m</i>	126
Igbo <i>m</i>	126
Igoroten <i>mon</i>	126
Ijaw <i>m</i>	126
Ijo <i>m</i>	126
Ijoh <i>m</i>	126
Inder <i>m</i>	127
indisch	127
Indianer <i>m</i>	128
Grosses-Becken-Indianer	108
Indianerfrau <i>f</i>	128
Indianerreservat <i>n</i> (puhek.)	254
Indianerreservation <i>f</i>	254
indianisch	128
Indianistik <i>f</i>	129
Kalifornische Indianer	54
Nordwestküstenindianer	226
Nordwest-Küsten-Indianer	226
Östliche Waldlandindianer	85
Plateauindianer	243
Prärie- und Plains-Indianer	243
Subarktische Indianer	295
Südwestindianer	293
Indianide <i>f</i>	128
indigen	130, 131
Indigenat <i>n</i>	130
Indigenismus <i>m</i>	130
Indoarier <i>m</i>	131
indoarisch	131
indoarische Sprache	22
indoeuropäisch	131
Indoeuropäist <i>m</i>	131
indogermanisch	131
Indogermane <i>m</i>	131
indoiranisch	22
Inguschen <i>mon</i>	132
Inguschische <i>n</i>	132
Insurgent <i>m</i>	133
insurgieren	133
Insurrektion <i>f</i>	133
intimidieren	133
Inuit <i>m</i>	132
Iraner <i>m</i>	240
iranisch	134
iranische Sprache	134
Iranistik <i>f</i>	134
Irakunde <i>m</i>	134
Irisch <i>n</i>	135
Irländer <i>m</i>	135
irländisch	135
Irokese <i>m</i>	137
Irokesenschnitt <i>m</i>	137
irokesisch	137
Irokesenbund	97
Irredenta <i>f</i>	137
Isa <i>m</i>	140
Islam <i>m</i>	138
Islamisation <i>f</i>	138
islamisch	138
islamisieren	139
Islamisierung <i>f</i>	138
Islamismus <i>m</i>	138
islamitisch	138
Zwangislamisierung <i>f</i>	138
Islamit <i>m</i>	139
Ismailit <i>m</i>	139
Israel	140
der Auszug der Kinder_Israeli(s)	139
Israeli <i>m, f</i>	140
israelisch	140
israelisieren	140
das Volk Israel	139
Israelit <i>m</i>	140, 144
israelitisch	140
Issa <i>m</i>	140
Iwan <i>m</i>	141

J

Jaina <i>m</i>	141
Jainismus	142
Jakobit <i>m</i>	141
jakobitisch	141
Jakute <i>m</i>	333
Jakutisch <i>n</i>	333
Jao <i>m</i>	334, 335
Jehovas Zeugen <i>mon</i>	142
Jesiden <i>mon</i>	335
Jesuit <i>m</i>	143
Jesuitenmoral <i>f</i>	144
Jesuitentum <i>n</i>	144
jesuitisch	143
Jesuitismus <i>m</i>	143
Jesus-People-Bewegung <i>f</i>	239
Jeziden <i>mon</i>	335
Jezidis <i>mon</i>	335
Jiddisch <i>n</i>	336
Jinismus <i>m</i>	142
Jola <i>m</i>	84
Jolof <i>m</i>	331
Judaika <i>mon</i>	146
Judaismus <i>m</i>	146
Judaistik <i>f</i>	146

Jude, Jüdin	144
der Ewige Jude	144
judaisieren	147
Judaisierung <i>f</i>	146
Jüdelei <i>f</i>	146
judeln.....	147
jüdeln.....	146
Judenbekehrung <i>f</i>	147
Judenbengel <i>m</i>	336
Judenchristentum <i>n</i>	146
Judendeutsch <i>n</i> (ark., us. pej.)	336
Judenfeind <i>m</i>	145
judenfreundlich.....	147
Judengegner <i>m</i>	145
Judenglanz <i>m</i>	147
Judenheit <i>f</i>	146
Judenhetze <i>f</i>	144
Judenpogrom <i>m, n</i>	144
Judenstern <i>m</i>	294
Judentum <i>m</i>	146
Judenverfolgung <i>f</i>	144
Judenviertel <i>n</i>	145
jüdisch	145
Jukun <i>m</i>	147

K

K'lai <i>m</i>	169
Kabyle <i>m</i>	148
Kachin <i>m</i>	148
Kaffer <i>m</i>	149
Kaffernkriege	149
Kafir <i>m</i>	149
Kafirsprachen <i>mon</i>	149
Kafiren <i>mon</i>	149
Kaiapó <i>m</i>	60
Kajapó <i>m</i>	60
Kalasch <i>m</i>	149
Kalash <i>m</i>	149
Kalenjin <i>m</i>	150
Kalmuck <i>m</i>	150
Kalmück <i>m</i>	150
Kalmückisch <i>n</i>	150
Kalmücke <i>m</i>	150
Kalvinismus <i>m</i>	54
kalvinisch	54
Kalvinist <i>m</i>	54
kalvinistisch.....	55
Kamba <i>m</i>	151
Kambodschanisch <i>n</i>	155
Kanake <i>m</i>	151
Kanarier <i>m</i>	56
kanarisch.....	56
Kanuri <i>m</i>	152
kapholländisch <i>a</i>	7
Kapholländische Sprache	7
Karen <i>m</i>	152
Karibe <i>m</i>	56
Karpato-Ruthenen <i>mon</i>	56
Kasache <i>m</i>	153
Kasachisch <i>n</i>	153
Kasak <i>m</i>	153
Kaste <i>f</i>	57
Kastilien	58
kastilisch	58
Kastize <i>m</i>	152
Katalane <i>m</i>	59
Katalanisch <i>n</i>	59
Kathole <i>m</i>	59
Katholik <i>m</i>	59
katholisch.....	59
katholisieren.....	59, 259
Katholizismus <i>m</i>	59
Katholizität <i>f</i>	59
Katschin <i>m</i>	148
Kauderwelsch <i>n</i>	241
kauderwelschen <i>v</i>	241
Kaukasier <i>m</i>	60
kaukasisch.....	60
Kavango <i>m</i>	229
Kayapó <i>m</i>	60
Ketschua <i>m</i>	249
Khalkha-Mongolisch <i>n</i>	202
Khmer <i>n</i>	155
Khoikhoin.....	155
Khoisan <i>m</i>	156
Khoisansprachen.....	156
Khoisan-Sprachen.....	156
Khoi-San <i>m</i>	156
Kikuyu <i>m</i>	156
Kimbande <i>m</i>	192
Kimbundu <i>m</i>	157
Kinyaruanda <i>n</i>	261
Kinyarwanda <i>n</i>	261
Kirgise <i>m</i>	157
Jennissej-Kirgis.....	157
Kirgisisch <i>n</i>	157
Kirundi <i>n</i>	261
Kisi <i>m</i>	158
Kissi <i>m</i>	158
Kisuaheli <i>m</i>	297
Kiswahili <i>n</i>	297
Klan <i>m</i>	68
Kleinrussen <i>mon</i> (ark.).....	318
kleinrussische Sprache (pej.)	318
Kolarier <i>mon</i>	209
Kolonialismus <i>m</i>	68
Komi <i>mon</i>	159
Komi <i>n</i>	159
Konfessionalismus <i>m</i>	70
Konfuzianismus <i>m</i>	70
konfuzianisch.....	70
konfuzianistisch.....	70
Kongo <i>m</i>	30, 156
Kopte <i>m</i>	71
Koptisch.....	71
Koptologie <i>f</i>	159

Korjaken <i>mon</i>	160
Korse <i>m</i>	72
korsisch	72
Kosa <i>mon</i>	333
Kosak <i>m</i>	72
Kpelle <i>m</i>	160
Kraut <i>m</i>	161
Kreole <i>m</i>	74
Kreol <i>n</i>	74
Kreolisch <i>n</i>	74
Kroate <i>m</i>	75
Kroatisch <i>n</i>	75
Kroo <i>m</i>	161
Kru <i>m</i>	161
Sprachen der Kru	161
Kumücken <i>mon</i>	162
Kumückisch <i>n</i>	162
Kumyken <i>mon</i>	162
Kümüken <i>mon</i>	162
Kurde <i>m</i>	162
Kurdisch <i>n</i>	162
Kurukh <i>m</i>	230
Kymrisch <i>n</i>	328
kyrillisch	76
kyrillische Schrift	162
Kyrilliza <i>f</i>	162

L

Ladino <i>m</i>	163
Lamaismus <i>m</i>	163
Lamuten <i>mon</i>	91
Lango <i>m</i>	164
Laote <i>m</i>	164
Laotisch <i>n</i>	164
Lappe <i>m</i>	166
Lappisch <i>n</i>	166
Lappländer <i>m</i>	166
Latino <i>m</i>	166
Lepcha <i>m</i>	167
Leptscha <i>m</i>	167
Lesghier <i>m</i>	168
Lesgier <i>m</i>	168
Lesgisch <i>n</i>	168
Lette <i>m</i>	167, 171
Lettisch <i>n</i>	167, 171
Letzebuergesch <i>n</i>	177
Leute <i>mon</i>	240
Levante	168
Levantiner	169
levantinisch	169
Li <i>m</i>	169
Libyen <i>n</i>	170
Limba <i>m</i>	170
Lingala <i>n</i>	170
Lingua franca <i>f</i>	170
Lingua geral <i>f</i>	170
Loi <i>m</i>	169
Lolo <i>m</i>	172, 202

Lombard <i>m, n</i>	172
Lombarde <i>m</i>	172
lombardieren	173
lombardisch	172
Lombardgeschäft <i>n</i>	172
Lombardkredit <i>m</i>	172
Loren <i>mon</i>	176
Lozi <i>m</i>	173
Lozische Sprache <i>f</i>	173
Luba <i>m</i>	174
Luganda <i>n</i>	174
Luhya <i>m</i>	174
Lumbée <i>m</i>	174
Lunda <i>m</i>	175
Luo <i>m</i>	175
Luren <i>mon</i>	176
Luri <i>n</i>	176
Lushai <i>m</i>	200
Lusitania	176
Lusitaner <i>m</i>	176
Lusitanismus <i>m</i>	176
Luxemburger <i>m</i>	177
Luxemburgisch <i>n</i>	177

M

Maasai <i>m</i>	190
Madagasse <i>m</i>	178
madagassisch	178
madegassische Sprache	178
Madjar <i>m</i>	179
madjarisch	179
madjarisieren	180
Madjarisierung	180
Magyar <i>m</i>	179
Mahajana <i>n</i>	180
Mahayana <i>n</i>	180
Makedone <i>m</i> (hist.)	178
Makedonier <i>m</i>	178
Makedonisch <i>n</i>	178
Makonde <i>m</i>	180
Makua <i>m</i>	181
Malagasy <i>m</i>	178
Malagassi <i>n</i>	178
Malekit <i>m</i>	181
Malikit <i>m</i>	181
Malinke <i>m</i>	181
Man <i>m</i>	335
Manchu <i>m</i>	182
Mandarin <i>n</i>	183
Mandesprachen <i>mon</i>	184
Mandingo <i>m</i>	184
Mandingvölker <i>mon</i>	184
Mandinka <i>m</i>	181
Mandja <i>m</i>	184
Mandschu <i>m</i>	182
Mandschuren <i>mon</i>	182
mandschurisch	182

Navajo <i>m</i>	215	Nyanja <i>m</i>	228
Nazi <i>m</i>	216	Nyaruanda <i>m</i>	261
Nazibarbarei <i>f</i>	216	Nyarundi <i>m</i>	261
Nazibonze <i>m</i>	216		
Nazidiktatur <i>f</i>	216	O	
Naziführer <i>m</i>	216	Odjibwa <i>m</i>	229
Naziherrschaft <i>f</i>	216	Ojibwa <i>m</i>	229
Naziideologie <i>f</i> (us. mon.).....	216	Okavango <i>m</i>	229
Nazipartei <i>f</i> (pej) (us. mon.).....	217	Orang Asli.....	230
Nazirégime <i>n</i> (us. mon.).....	217	Oraon <i>m</i>	230
Nazisse <i>f</i> (leikk.).....	217	Oromo <i>m</i>	231
Nazismus <i>m</i> (pej.).....	217	orthodox.....	231
Nazist <i>m</i> (harv.).....	216	Orthodoxie <i>f</i>	231
nazistisch.....	216	orthodox-anatolisch.....	231
Naziterror <i>m</i> (pej.).....	217	Ösbeken <i>mon</i>	321
Naziverbrechen <i>n</i> (us. mon.).....	217	Ossen <i>mon</i>	232
Naziverbrecher <i>m</i> (pej.).....	217	Osseten <i>mon</i>	232
Nazizeit <i>f</i> (us. mon.).....	217	Ossetisch <i>n</i>	232
Ndebele <i>m</i>	217	Ossi <i>m</i>	232
Ndongo-Ngola <i>m</i>	157	Ostjak <i>m</i>	154
Neger <i>m</i>	219	Ostjakisch <i>n</i>	154
Negersein <i>n</i>	218	Ostjude <i>m</i>	232
neger sein.....	217	Ostkirche <i>f</i>	108
Negritude <i>f</i>	218	Ostler <i>m</i>	232
negrid.....	219	Ostsee.....	31
negerhaft (harv.).....	219	Ovaherero <i>m</i>	118
Negride <i>m, f</i>	219	Ovambo <i>m</i>	233
Negrille <i>m</i>	218	Ovimbundu <i>m</i>	193
Negrito <i>m</i>	218	Özbeken <i>mon</i>	321
negroid.....	219		
Negroide <i>m, f</i>	219	P	
Nepaler <i>m</i>	221	Paddy <i>m</i> (leik.).....	233
Nepalese <i>m</i>	221	Pai <i>m</i>	234
nepalesisch (harv.).....	221	Palästinenser <i>m</i>	235
Nepali <i>n</i>	110, 221	Panafrikanismus <i>m</i>	235
Nestorianer <i>m</i>	221	Panamerikanismus <i>m</i>	235
Nestorianismus <i>m</i>	221	Panarabismus <i>m</i>	235
Neupersisch <i>n</i>	95, 240	Pangwe <i>n</i>	93
Ngoni <i>m</i>	222	panindianisch.....	235
Niederländer <i>m</i>	83	Pansislamismus <i>m</i>	236
Niederländisch <i>n</i>	83	Panjabi <i>n</i>	248
Niederlandisierung <i>f</i>	222	Panslawismus <i>m</i>	236
Niederlandist <i>m, f</i>	222	Paria <i>m</i>	236
Niederlandistik <i>f</i>	222	parsisch.....	236
niederlandistisch.....	222	Parsismus <i>m</i>	236
Nigger <i>m</i>	222	Partikularismus <i>m</i> (us. pej.).....	237
nilohamitisch		Paschto <i>n</i>	237
nilohamitische Sprachen.....	223	Paschtu <i>n</i>	237
nilotohamitische Sprachen.....	223	Paschtun <i>m</i>	238
Nilote <i>m</i>	223	Paschtunwali.....	248
nilotische Sprachen.....	224	Pathan <i>m</i>	238
Njandja <i>m</i>	228	Pehlewi <i>n</i>	234
Nogaier <i>m</i>	224	Pentecoste <i>f</i>	239
Nogaisch <i>n</i>	224	Perser <i>m</i>	237, 300
Nuba <i>m</i>	226	persisch.....	134, 240
Nubier <i>m</i>	227	Pessi <i>m</i>	160
Nuer <i>m</i>	227	Peyotekult <i>m</i>	241
Nyamwezi <i>m</i>	227		

Peyotereligion <i>f</i>	241
Pfingsten <i>n</i>	239
Pfingstbewegung <i>f</i>	239
pfungstlerisch.....	239
Pfingstfest <i>n</i>	239
Philippiner <i>m</i>	97
philippinisch.....	97
Pilipino <i>n</i>	242
Pinyin <i>n</i>	242
Piseka <i>m</i>	312
Po <i>m</i>	234
Pogrom <i>m, n</i>	243
Pogromhetze <i>f</i>	244
Pogromopfer <i>m</i>	244
Pogromstimmung <i>f</i>	244
Polack <i>m</i>	244
Polacke <i>m</i>	244
Pole <i>m</i>	245
Polentum <i>m</i>	245
Polnisch <i>n</i>	245
Polynesier <i>m</i>	245
polynesische Sprachen <i>mon</i>	245
Presbyter <i>m</i>	246
presbyterial.....	246
Presbyterianer <i>m</i>	246
Protobulgaren <i>mon</i>	246
Provenzale <i>m</i>	247
Provenzalisch <i>n</i>	247
Pulo <i>yks</i>	101
Pygmäe <i>m</i>	249

Q

Quarteron <i>n</i>	249
Quarterone <i>m</i>	249

R

Rajasthani <i>n</i>	251
Rasse, <i>f</i>	250
Rassendiskriminierung <i>f</i>	250
Rassenfanatiker <i>m</i>	255
Rassengesetz <i>n</i>	250
Rassenhaß <i>m</i>	250
Rassenhetze <i>f</i>	255
Rassenhygiene <i>f</i>	91
Rassenmischung <i>f</i>	250
Rassenschanke <i>f</i>	271
Rassentrennung <i>f</i>	271
Rassenvorurteil <i>m</i>	250
Rassenwahn <i>f</i>	255
Rassismus <i>m</i>	251
Regime <i>n</i> (us. pej.).....	253
Regionalismus <i>m</i>	253
Rehobother Baster.....	253
Remonstranten <i>mon</i>	21
Repression <i>f</i>	253
Reservat <i>n</i>	254
Reservation <i>f</i>	254

Rom <i>m, Roma mon</i>	260
Romani <i>n</i>	260
Romane <i>m</i>	256
Romania <i>f</i>	258
romanisch.....	257
romanisation <i>f</i>	259
romanisieren.....	259
Romanismus <i>m</i>	258
Romanist <i>m</i>	257
Romanistik <i>f</i>	258
romanistisch.....	258
Romanität <i>f</i>	258
Romanisch <i>n</i>	255
Romanist <i>m</i> (ark.).....	258
Romanität <i>f</i>	258
Romantsch <i>n</i>	259
Rongpa <i>m</i>	167
rot.....	252
Rothaut <i>f</i>	252
Rotse <i>m</i>	173
Ruanda.....	261
Ruanda <i>m</i>	261
Rumäne <i>m</i>	257
Rumänisch <i>n</i>	257
Rundi <i>m</i>	261
Rus <i>f</i>	261
Rusinen <i>mon</i>	262
Russinen <i>mon</i>	262
russinische Sprache.....	262
Ruthene <i>m</i>	262, 263, 318
ruthenische Sprache.....	262, 318
Rwanda.....	261
Rätoromanisch <i>n</i>	255

S

Sacha <i>m</i>	333
Saharai <i>mon</i>	264
Sahraoui <i>mon</i>	264
Sahrawi <i>m</i>	264
Sahrawijjun <i>mon</i>	264
Saiditen <i>mon</i>	337
Samojeden <i>mon</i>	266
Samojedisch <i>n</i>	266
Samojedisch <i>n</i>	221
San <i>m</i>	266
Sango <i>m</i>	267
Sara <i>m</i>	267
Sar <i>n</i>	267
Sarasprachen <i>mon</i>	267
Sarakole <i>m</i>	291
Schafiiit <i>m</i>	276
Schaiwa <i>m</i> (us. <i>mon</i>).....	264
Schaktas <i>mon</i>	264
Schaktismus <i>m</i>	265
Schamanismus <i>m</i>	277
Schan <i>m</i>	278
Scharia <i>f</i>	278
Scharif <i>m</i>	278

Volksstaat <i>m</i>	214
Volksstamm <i>m</i>	310
Voodoo <i>m</i>	324
Voudou <i>m</i>	324

W

Waganda <i>m</i>	28
Wahhabit <i>m</i>	326
Waica <i>m</i>	334
Waika <i>m</i>	334
Wakamba <i>m</i>	151
Walache <i>m</i>	324
Walachei <i>f</i>	326
walachisch	326
Waliser <i>m</i>	328
Walisich <i>n</i>	328
Wallone <i>m</i>	327
Wallonisch <i>n</i>	327
Wanyamwezi <i>m</i>	227
Wanyanja <i>m</i>	228
Watussi <i>m</i>	315
Wayao <i>m</i>	334
Wedda <i>m</i>	322
Weisse <i>m</i>	329
Weißrusse <i>m</i>	41
Weißrussisch <i>n</i>	41
Weißruthene <i>m</i>	262
Welsch <i>n</i>	327
Welsche <i>m, f</i>	327
welschen (ark.)	327
Welschland <i>n</i>	327
Welschschweiz <i>f</i>	327
Welschschweizer <i>m</i>	327
welschschweizerisch	327
wendische Sprache	291
Wepsisch <i>n</i>	323
Wessi <i>m, f</i>	329
Westler <i>m</i>	329
westlerisch	329
Wodu <i>m</i>	324
Wogulen <i>mon</i>	185
Wogulisch <i>n</i>	185
Wolgabulgaren <i>mon</i>	325
Wolof <i>m</i>	331
Wotjaken <i>mon</i>	316
Wotjakisch <i>n</i>	316
Wu-Man <i>m</i>	172

X

xenophil	332
xenophob	332
Xenophobie <i>f</i>	332
Xhosa <i>mon</i>	333
Xosa <i>mon</i>	333

Y

Yankee <i>m</i>	334
Yanoama <i>m</i>	334
Yanomami <i>m</i>	334
Yao <i>m</i>	334, 335
Yezidi <i>mon</i>	335
Yi <i>m</i>	172
Yoruba <i>m</i>	336

Z

Zaiditen <i>mon</i>	337
Zamba <i>f</i>	265
Zambo <i>m</i>	265
Zande <i>m</i>	27
Zapotek <i>m</i>	338
Zapotekisch <i>n</i>	338
Zarma <i>m</i>	80
Zaydite <i>m</i>	337
Zen <i>n</i>	338
Zen-Buddhismus <i>m</i>	338
Zhuang <i>m</i>	339
Zigeuner <i>m</i>	106
zigeunerhaft	107
zigeunern	107
Zigeunerleben <i>n</i>	107
Zionismus <i>m</i>	339
Zionist	340
zionistisch	340
Zionit <i>m</i>	340
Zoroastrier <i>m</i>	340
zoroastrisch	340
Zoroastrismus <i>m</i>	340
Zulu <i>m, f</i>	341
Zwinglianer <i>m</i>	341

VENÄJÄNKIELINEN HAKEMISTO

A

абалуйя	174
аббигар	227
абориген	3
аборигенка (реј.)	3
аборигенный	130, 131
абхаз	2
абхазец	2
абхазский	2
аварец	26
австралиец	3
австралойд	25
автономия	25
автохтоны <i>топ</i>	25
агикуйю	156
аджа	5
адиджа	50
адыгэ	66
азанде	27
азербайджанец	27
азиат	23
азиатчина	27
азиатский	23
аймара	26
айны <i>топ</i>	8
айнский язык	8
айриш	135
акамба	151
акан	9
аккультурация	4
аколи	4
акха	148
албанец	10
алеут	11
а-лико	193
алуа	11
алулу	11
алур	11
аль-муваххидын	82
амазиг	43
амазулу <i>топ</i>	341
амакоса	333
амалгамация	11
ама-нгвани	298
амандебеле	217
амара	15
ама-свази	298
амахаг	43
амбо	233
амбоинец	12
амбонец	12
амбунду	157
амдова	306
американец	12
американец-негр	6
американец-негр	6
американизация	14
американизировать	14
американизм	13
американистика	13
американка-негритянка	6
американка-негртянка	6
американская раса	128
американский	12
амхара	15
амхарец	15
ангони	222
англо-африканец	292
андалусский	16
андхра	303
анимизм	16
анимистический	16
антисемитизм	16
апартейд	17
апачи <i>таип</i>	17
апсуп	2
араб	17
арабизм	18
арабский	18
аравак	20
арамейский язык	19
араукан	19
ариец	22
армянин	20
асантефо <i>топ</i>	22
асианте	22
ассимиляция	24
а-темне	304
афар	5
афганец	5
афганский язык	237
африкаанс	7
африкандер	7
африканер	7
африканец	6
африканизация	6
африканистика	6
африканс	7
ачева	63
ачоли	4
ашанте <i>топ</i>	22

ашанти	22
ашантиец	22
ашкенази <i>топ</i>	23

Б

бавемба	42	башкир	37
баганда	28	башкорт	37
бадуй	28	бедавир	40
базенда	27	бедауйе	40
бай	234	беджа	40
байни <i>топ</i>	234	бедуин	40
байцзы <i>топ</i>	234	бейдан	204
байя	40	бекабурум	147
баконго	30	белорус	41
балант	30	белуджи	32
баланте	30	белый	329
балози	173	бемба	42
Балтия	31	язык чибемба	42
Балтийские страны	31	бенгалец	42
Балтийское море	31	язык бангла-бхаса	42
балуба	174	язык бенгали	42
балунда	175	бепся	323
балуч	32	бербер	43
бама, язык бама	53	берибери ага	152
бамана	32	бечуан	311
бамбара	32	бини	86
бамилеке	33	бирманец	53
банда	33	бисека	312
банту	33	бихари	44
бантустан	34	бихарец	44
баньярванда	34	бледнолицый (kirj.)	234
баньяруанда	261	богема	47
баптизм	34	Богемия	47
баптист	35	божественный закон	278
барагуйу	190	болгар	52
барбаризм	36	босанец	49
баротсе	173	босниец	49
барунди	261	браман (ark.)	49
барят	53	брамин (ark.)	49
басинги	27	брасса	30
баски	38	брахман	49
бастард	39	бубе	50
басуто	292	буби	50
батак	39	бубу	339
батеке	39	буддизм	51
батонга	308	буддист	51
батонка	308	буланда	30
батсван	311	буми, язык буми	314
батсонга	310	бунун	339
батутси	315	бур	47
бауле	34	бурский язык	7
бахтиар	29	бурят	53
бахуту	125	бучжуан	339
бачокве	64	бушмен	53
		бхотия <i>топ</i>	44

В

вавемба	42
ваганда	28

валах, валашка	324
валашский	326
валенсийский	322
валлиец	328
валлийский язык	328
валлон	327
вамакуа	181
ваньямвези	227
варвар (kirj.)	35
варваризм	36
Варварство (kirj.)	36
варна	57
варунди	261
васукума	296
ваххабизм	326
ваххабит	326
ваяо	334
ведда	322
венгерец	124
венгр	124
венд	291
вепс	323
вепсь	323
вепся	323
вишнуизм	321
вишнуист	321
вогул	185
волжский болгар	325
волжско-камский болгар	325
волоф	331
восстание	132, 133
восставать, восстать	133
восточное эве	98
вотьяк	316
вотяцкий язык	316
выходить, выйти из чего	270, 273

Г

галегос	103
галисиец	103
галла	231
ганг	4
ганда	28
язык ганда	174
гбайя	40
гбезе	160
гберезе	160
гвинейский креоли	74
гебраист	116
гебраистика	116
гебры <i>тон</i>	236, 340
геносид	103
гентоо, язык гентоо	104
гереро	118

герзе	160
гетто <i>n</i>	105
гизи	158
гизима	158
гии	158
гикуйю	156
гилак	106
гилянец	106
гиси	158
голландка	83
голландец	83
гонд	108
язык гонди	108
горкхали, язык горкхали	110
горные дамара <i>тон</i>	43
готтентот	123
гражданин	67
гражданство	212
гриква	109
гринго	109
грузин	105
гуарани	109
гуджар	110
гуджаратец	110
гуджур	110
гуркха	110
язык горкхали	110
гусит	124

Д

давление	230
дагбамба	78
дагбома	78
дагомба	78
дагомеец	98
даза, язык даза	303
данакиль	78
дао	301
даосизм	301
дари	78
даяк	84
деколонизация	78
дене	215
дервиш	79
джа	30
джайнизм	142
дженг	80
джингпо	148
джола	84
джолоф	331
джолоуо	175
джукун	147
дзинг	39
дзэн	338

дзэн-буддизм.....	338
дивала.....	81
динка.....	80
диола.....	84
догом.....	81
догон.....	81
донго, язык донго.....	157
доньиро, язык доньиро.....	314
дравид.....	81
дравидийские языки.....	81
друз.....	82
дуала.....	81
дунган.....	123
дуэла.....	81
дьерма.....	80
дэи.....	158

Е

евгеника.....	91
еврей.....	144
еврейский.....	145
еврейский квартал.....	145
еврейство (kirj.).....	146
едийе.....	50
едо.....	86
езид.....	335

Ж

жид.....	336
жоалур.....	11

З

зао.....	335
занде.....	27
запотек.....	338
запугивать, запугать.....	133
зарма, язык зарма.....	80
зейдит.....	337
зороастризм.....	340
зулу.....	341
язык зулу.....	341
зулусы <i>top</i>	341
зунда, язык зунда.....	341

И

ибан.....	125
ибибио.....	125
ибо.....	126
иверский язык.....	198
иврит.....	117
игбо.....	126
идаан.....	82
иджо.....	126

Иегова.....	142
иеговист.....	142
свидетель Иеговы.....	142
иезуит.....	143
иезуитство.....	143
Израиль <i>m</i>	140
израильский.....	140
израильтянин.....	140, 144
израильтянский.....	140
ий.....	172
ил-масаи.....	190
имакуа, язык имакуа.....	181
имошаг.....	312
ингуш.....	132
индеец, индианка.....	128
индейский.....	128
Лига ирокезов.....	97
индигенат.....	130
индеец, индианка.....	127
индианистика.....	128
индийский.....	127
индиженат.....	130
индогерманский.....	131
индоевропеец.....	131
индоевропейский.....	131
индоевропеист.....	131
индуизм.....	121
индуист.....	120
индус.....	120
иностранец.....	11
иностраный.....	11
инсургент (ark.).....	133
инуит.....	132
иран.....	95
иранец.....	240
иранский.....	134
иранский язык.....	134
ирландец.....	135
ирокез.....	137
ироку.....	137
ирредента.....	137
ирридентизм.....	137
исикоса, язык исикоса.....	333
исиндебеле, язык исиндебеле.....	217
исисвази, язык исисвази.....	285
ислам (kirj.).....	138
ислаимизация.....	138
ислаимизм.....	138
ислаимистский.....	138
исламоведение.....	138
исламский.....	138
исмаилит.....	139
испанский.....	121
Израэль <i>m</i>	140
иудаизм (kirj. usk.).....	146

иудей	144
иудейский	145
иудейство (kirj.).....	146
ицзу	172

Й

йимбе	170
йола	84
йоруба	336

К

кабардино.....	66
кабиема.....	147
кабил	148
кабре	147
кабрема.....	147
кабье.....	147
кавказец.....	60
кадазан	82
кадариты <i>топ</i>	148
каджаксе	102
кадо	81
казак.....	72
казах.....	153
киргиз-казак.....	153
киргиз-кайсак	153
календжин	150
калмык.....	150
кальвинизм	54
кальвинист	54
кальвинистский.....	55
камба	151, 306
камбон.....	22
камбоси.....	22
кана	228
канак	151
канури	152
карен	152
кариб	56
каста.....	57
Кастилия	58
каталонец.....	59
католик	59
католицизм.....	59
католический.....	59
католичество.....	59
кауре	147
кафир.....	149
кафры <i>топ</i> (реј.).....	149, 333
кафрские войны	149
качин.....	148
квана	147
кварарафа	147
квартирон.....	249

кечуа	249
кикуйю.....	156
ким.....	335
кимбунду.....	157
киньямвези, язык киньямвези	227
киоко	64
киргиз.....	153, 157
киргыз	157
кириллица	162
кириллический	76
кирилловский	76
кисси.....	158
китаец	112
кичуа	249
клан	68
койкой.....	155
кой-коин.....	155
койсанские языки	156
кокчулатан (ark.).....	315
колониализм.....	68
коми-зырянский язык	159
конгара, язык конгара	102
конго.....	30, 156
конджара	102
конфуцианство.....	70
копты <i>топ</i>	71
коптская церковь.....	71
коптский язык.....	71
коренизация	157
коренной житель.....	3
коричневый	50
коричневорубашечник	50
коророфа	147
корси	72
корсиканец	72
коряк	160
коса.....	333
язык исикоса	333
косса	194
косо	194
котоко.....	160
кпелле	160
кпесе.....	160
крави	161
крао.....	161
краснокожий.....	252
красный.....	252
креол.....	74
гвинейский креоли	74
язык крио	74
креол Фернандо По.....	96
кри	73
крио, язык крио	74
криол	74
кроат.....	75

кру	161
крумен	161
кса	153
ксенофобия	332
курд	162
куки-чины <i>топ</i>	63
кумык	162
курмандж	162
курукх	230
кха	153
кхампа	306
кхас	110
кхас-кура	110
кхмаэ	155
кхмер	155
кхму	153

Л

лабанг, язык лабанг	160
ладаки <i>топ</i>	163
ладакхи	163
лай	169
ламаизм	163
ламут	91
ланги	164
ланго	164
лаосец, лаоска	164
лаосский язык	164
лаотянский язык	164
тхай-лаосский язык	164
лаохуэйхуэй	123
лапландец (ark.)	166
лаппи	166
латвиеш	167
латино	166
латифундия	166
латыш	167
Левант	168
лезгин	168
лепча	167
лесные негры <i>топ</i>	189
летувяй	171
лётубургер	177
ли	169
Ливия	170
лико мелану	193
лимба	170
лимбоши, язык лимбоши	193
лингала, язык лингала	170
литовец	171
лози	173
язык сикололо	173
локко	194
локоно	20

ломбардский	172
ломве	173
лопарь	166
лопонец	166
лопь	166
луба	174
луганда, язык луганда	174
лужичанин	291
лужицкий серб	291
лужицкий язык	291
лузитан	176
Лузитания	176
луйя	174
луйяна	173
лунда	175
луо	175
луораветлан	65
луры <i>топ</i>	176
лури	11
язык лури	176
лухья	174
лушей	200
люди <i>топ</i>	240
люксембуржец	177

М

маа	185
маасай	190
мавр	204
мавританец	204
магвангара	222
мадьяр	179
мазандеранец	192
маздеизм	192
мазендеранец	192
майа	191
макари	160
маква	181
македонец	178
макоане	181
маконде	180
макуа	181
язык имакуа	181
макшдуру	4
малаганье	160
малагасийцы <i>топ</i>	178
маликизм	181
маликитский мазхаб	181
малинке	181, 184
мальгаш	178
мальгаши ни малагаси	178
мамиа	185
ман	335
мандак	184

племя <i>uks</i> ; племена <i>тон</i>	310
погром	144, 243
погромщик	244
полинезиец	245
полинезийские языки	245
поляк	244, 245
полячка <i>f</i> (<i>puhek</i> , <i>hieman rej.</i>)	244
полька <i>f</i> (<i>neutr.</i>)	244
праболгары	246
православный	231
пресвитер	246
пресвитериан	246
пресвитерианство	246
преследование	240
преселование евреев	144
приспосабливание к чему	3
провансалец	247
протоболгары	246
пулар, язык пулар	312
путунхуа	183
пухтун	238
пушту, язык пушту	237
пуштун	238
пятидесятница	239

Р

раджастанец	251
язык раджастхани	251
раса	250
расвести	273
расизм	251
расставаться, расстаться	273
расходиться	273
регионализм	253
режим	253
резервация	254
репрессия	253
ретороманский язык	255
рома <i>тон</i>	260
романизация (<i>kirj.</i>)	259
романист	257
романский	257
романистика	258
ронг па	167
ротсе	173
Руанда	261
руанда	261
румын	257
рунди	261
Русь <i>f</i>	261

С

саам	166
саамы <i>taip</i>	166

самоед, самоедка (<i>ark.</i>)	211, 266
самодийские языки <i>тон</i>	266
самоопределение	271
самоуправление	271
санде	27
сао	160
сапотек	338
язык сапатека	338
язык сапотек	338
сара	267
сараколе	291
сарт (<i>ark.</i>)	321
саха	333
свази	298
язык исисвази	285
язык свази	285
язык свати	285
сегрегация	271
семит	272
семитские языки	272
семитический	272
семитолог	273
семитология	272
семито-хамитский	112
сепаратизм	273
сепаративный (<i>kirj.</i>)	274
сепаратист	274
сепаратистский	274
серб	275
сербиянин	275
сербохорватский язык	275
сербски люд <i>тон</i>	291
сербья <i>тон</i>	291
серер	276
сесото, язык сесото	292
сецессия	271
сикололо, язык сикололо	173
сикх	283
сикхизм	283
сингал	284
сингалец	284
сингальский язык	284
синдхи	283
сино-	284
синпо	148
синтоизм	280
синхала	284
сионизм	339
сионист	340
сионистический	340
сионистский	340
сириец	298
сифань	306
сицилиана	282

сицилиец	282	гайхат	153
сицилийский	282	галаинг	201
скотте	268	тамашек, язык тамашек	312
славянин	285	тамил	300
славист	286	танну-тува (ark.)	315
славонский	286	татар	302
славянизировать	287	тебу	303
славянизм	287	теке	39
славяновед	286	телугу	303
славянофиль	288	язык телегу	303
славянофильство	288	темне	304
славянские языки	286	терроризировать	133
славянский	286	терцерон	304
словак, словачка	288	тетон-дакота	305
словен	289	тиббу	303
словенец	289	тибетец	306
со	160	тив	307
сойон	315	язык мбитши	307
сойот	315	тиграй	307
сомали	290	тиграйский язык	307
сомалиец	290	язык тигринья	307
сонгай	290	Тигре	307
сонгой	290	тигре	307
сонинке	291	тигринья, язык тигринья	307
сорб	291	тимене	304
сосо	297	тимманнее	304
среднеперсидский язык	234	тимне	304
старославянский язык	229	тио	39
стратификация	294	тода	308
суахили, язык суахили	297	тоджик	300
суверенитет	293	токолор	312
суверенность <i>f</i>	293	тон	22
суверенный	293	тонава	22
сукума	296	тонга	308
язык гве	296	тонганский язык	308
сунна	296	язык читонга	308
суннизм	296	тонгдженг, язык тонгдженг	80
суннит	296	тонка	308
сусу	297	тороббе	312
суто	292	трайбализм	309
язык суту	292	трибализм	309
язык сесото	292	троица	239
суфизм	295	троицын день	239
Т			
тагал	299	тсонга	310
тагальский язык	299	туарег	312
язык тагалог	299	тубу	303
тага-лог	299	язык даза	303
таджик, таджичка	300	тувинец	315
таи	305	тувинский	315
тай	305	тукулер	312
язык тху	305	тукулор	312
язык тхо	305	тунгань	123
		тунгус	91, 92

туркана.....	314
язык буми.....	314
язык доньиро.....	314
туркмен.....	314
тутси.....	315
туцзя.....	312
тхай-лаосский язык.....	164
тхай ньо.....	278
тхо.....	305
тыва.....	315

У

у.....	331
угрожать, угрозить.....	133
удморт.....	316
удмурт.....	316
узбек, узбечка.....	321
уйгур.....	317
уклон.....	68
украинец.....	318
украинизация.....	318
украинизм.....	318
улаживать, уладить.....	252
униат.....	319
унитаризм.....	319
унитарный (kiŋj.).....	319
уолоф.....	331
урду.....	320
урянхаец.....	315
уэльсец.....	328
уэльский язык.....	328

Ф

фалаша.....	93
фалястын.....	235
фанг.....	93
фангве.....	93
фанте.....	94
фанти.....	94
фаререц.....	94
фарс.....	95
фарси.....	95
фашизм.....	95
фашист.....	95
фашиствующий.....	95
фашистский.....	95
феллата.....	101
феллах.....	96
фернандец.....	50, 96
фернандино.....	96
фернандинос.....	96
фиджиец.....	96
филан.....	101
филиппинец.....	97

фламандец.....	98
фламандский язык.....	98
фон.....	98
фонгбе.....	98
фора.....	102
фриз.....	100
фула.....	101
фулан.....	101
фуланке.....	101
фуль.....	101
фульбе.....	101
фульфульде.....	101
фундаментализм.....	102
фур.....	102
язык конгара.....	102
фурави.....	102
футхень.....	153
фча.....	30
фэройнгар.....	94

Х

ха.....	169
хабе.....	81
хазара.....	116
хазареец.....	116
хай.....	20
хакка.....	111
хальмг.....	150
халь-пуларен.....	312
ханбализм.....	113
ханбалитский мазхаб.....	113
ханжень.....	112
хани.....	114
ханифизм.....	113
ханифитский мазхаб.....	113
хант.....	154
хантыйский язык.....	154
хантэ.....	154
хань.....	112
хариджит.....	154
хасова.....	221
хауса.....	115
хинаяна.....	119
хинди.....	120
хиндустанец.....	121
язык хиндустанни.....	121
хкакху.....	148
хмонг.....	197
хорват.....	75
хуту.....	125
хуэй.....	123
хуэйминь.....	123
хуэйцзу.....	123
хэ.....	169

Ц

цветной.....	69
цветной барьер.....	68
цвинглианство.....	341
цзинпо.....	148
цонгай.....	290
црногорци <i>тон</i>	204
цыган, <i>тон</i> цыгане, цыганы.....	106
цыганская жизнь.....	107
цыганский.....	107
цыганить, выцыганить.....	107
цыганин (ark.).....	106

Ч

чавчыв.....	160
чакма.....	61
чаморро.....	62
черемис.....	189
черкес.....	66
черногорец.....	204
чех, чешка.....	76
чешский.....	76
Чехословакия.....	77
чехословацкий.....	77
чеченец.....	62
чёрный.....	45
чжингпхо.....	148
чжуан.....	339
чибемба, язык чибемба.....	42
чикано.....	63
чин.....	63
чиокве.....	64
чипчева.....	229
читонга, язык читонга.....	308
чишона, язык чишона.....	191
чокве.....	64
чоло.....	280
чуана, язык чуана.....	311
чуваш.....	65
чудь (ark.).....	323
чужой.....	11
чукча.....	65

Ш

шакти.....	264
шактизм.....	265

шаманизм.....	277
шаманить.....	278
шаманский.....	277
шаманство.....	277
шан.....	278
шафиизм.....	276
шафиитский мазхаб.....	276
шиваизм.....	264
шиваист.....	264
шиизм.....	279
шиит.....	279
шиллук.....	280
шона.....	191
язык чишона.....	191
шотландец.....	268
шошон.....	281
шуми.....	4

Э

эве.....	92
эвегбе.....	92
эвен.....	91
эвенк, эвенкийка.....	92
эвэн.....	91, 92
эвэнк.....	92
эдо.....	86
эриннах.....	135
эскимос.....	86
этнический.....	87
этническая группа.....	88
этногенез.....	89
этнография.....	90
этнолог.....	90
этнологический.....	90
этнология.....	90
этнос.....	88
эфиоп.....	87
эфиопский.....	87
Эфиопия.....	87

Ю

юдофоб.....	145
южные зулу.....	333
юрак.....	221

Я

язычник.....	104
якут.....	333
янки.....	334
яномама.....	334
яо.....	334, 335

LÄHTEET

Artikkelit

- Abbink J. 1993: Ethnic conflict in the "Tribal Zone": the Dizi and Suri in Southern Ethiopia, *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 31, 4, 671 - 682
- Adeleke A. 1995: The politics and diplomacy of peacekeeping in West Africa: the Ecomog operation in Liberia, *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 33, 4, 569 - 593
- Anderson L. 1996: North Africa: Changes and challenges, *Dissent*, Summer, 113 - 117
- Baldi P. 1989: Indo-European Languages. Teoksessa: Comrie, B. (toim.) *The World's Major Languages*. London: Routledge, 33
- Beswick A. F. 1994: Islam and the Dinka of the Southern Sudan from the pre-colonial period to independence (1956), *Journal of Asian and African Studies*, Vol. 29, 3-4, 172 - 185
- Crummey D. 1994: Semitist circle? The Beta Israel (Falasha) in Ethiopia: from earliest times to the twentieth century, by Steven Kaplan, kirja-arvostelu, *The Journal of African History*, Vol. 35, 2, 312 - 314
- Damm I. 1977: Kristikunnan syrjäkylät, *Tieteen kuvalehti*, 6, 40 - 49
- Diller A. 1996: Linguistic diversity and national unity: language ecology in Thailand by William A. Smalley, kirja-arvostelu, *Language in Society*, Vol 25, 1, 141 - 144
- Entelis J. P. 1985: Ethnic and religious diversity in Lebanon, *Society*, Vol. 22, 3, 48 - 53
- Eriksen T. H. 1994: Nationalism, Mauritian style: cultural unity and ethnic diversity, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 36, 3, 549 - 574
- Furley O. 1995: Introduction: Africa: The habit of conflict. Teoksessa O. Furley (toim.) *Conflict in Africa*. London: Tauris Academic Studies, 1 - 18
- Gabriel J. 1994: Initiating a movement: indigenous, black and grassroots struggles in the Americas, *Race & Class*, Vol. 35, 3, 1 - 17
- Gelles P. H. 1996: Indigenous peoples and democracy in Latin America, kirja-arvostelu, *American Anthropologist*, Vol. 98, 2, 408 - 411
- Glaser K. 1983: Political rights and realities in multi-ethnic countries, *Korea & World Affairs*. Vol. 7, 3, 416 - 444
- Green R. H. 1995: Namibia: from blood and iron to reconciliation. Teoksessa O. Furley (toim.) *Conflict in Africa*. London: Tauris Academic Studies, 199 - 222
- Guttorm J. 1995: Saamelaisten luotava itsehallintonsa: perustuslain muutos tarjoaa pohjan, *Rajaseutu: rajaseututyön äänenkannattaja*, 3, 9 - 10
- Harjo S. S. 1996: Now and then: native peoples in the United States, *Dissent*, Summer, 58 - 60

- Henning C. 1997: Wary Welsh vote gives Blair bandwagon a jolt, *Sydney Morning Herald, Daily News*, 20.9.1997
- Howell D. L. 1994: Ainu ethnicity and the boundaries of the early modern Japanese state, *Past and Present*, 142, 69 - 93
- Huovinen A. 1997: Ranskalainen konkurssi, *Kansan Uutiset* 21.5.1997, 16
- Hyndman D. 1996: Ancestral rain forests and the Mountain of Gold: indigenous peoples and mining in New Guinea by Robertson R. A., kirja-arvostelu, *Rural Sociology*, Vol. 61, 2, 392 - 393
- Jiaqi Y. 1996: China's national minorities and federalism, *Dissent*, Summer, 139 - 144
- Johnston A. 1995: Conflict in South Africa. Teoksessa O. Furley (toim.) *Conflict in Africa*. London: Tauris Academic Studies, 46 - 71
- Järveläinen E. 1997: Morot haluavat autonomiaa. Filippiiniläisen Mindanaon muslimit tyytymättömiä, *Aamulehti* 7.11.1997, s. 16
- Kanet R. E. 1996: Das Östliche Mitteleuropa zwischen Vergangenheit und Zukunft, *Neuere englischsprachige Bücher zu politischen und wirtschaftlichen Entwicklungen, Osteuropa*, Vol. 46, 7, 719- 729
- Kaspin D. 1995: The politics of ethnicity in Malawi's democratic transition, *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 33, 4, 595 - 620
- Keller E. J. 1995: The ethnogenesis of the Oromo nation and its implications for politics in Ethiopia, *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 33, 4, 621 - 633
- Kellman S. 1982: Yanomamis, their battle for survival, *Journal of International Affairs*, Vol. 36, 1, 15 - 42
- Kolås Å. 1996: Tibetan nationalism: the politics of religion, *Journal of Peace Research*, Vol. 33, 1, 51 - 66.
- Kuronen M. 1997: Walesilaisten äänestysinto ei riitä omaan parlamenttiin, *Aamulehti* 18.9.1997, s. 20
- Larkey L. K., Hecht M. L., Martin J. 1993: What's in a name? African American ethnic identity, terms and self-determination, *Journal on Language and Social Psychology*, Vol. 12, 4, 302-317
- Leach E. 1991: Minority groups in Asia and Further East, *Handbooks to the modern world, Asia and the Pacific, Volume 2, Facts on File*, New York
- Lehto R. 1997: Sudanin sisällissota - ympäristökonflikti?, *Kosmopolis*, Vol. 27, 1, 45 - 59
- Liebich André 1996: Getting better, getting worse. Minorities in East Central Europe, *Dissent*, Summer, 84 - 89
- Lovell P. A. 1993: The geography of economic development and racial discrimination in Brazil, *Development and Change*, Vol. 24, 1, 83 - 95

- Mars Perry 1995: State intervention and ethnic conflict resolution. Guyana and the Caribbean experience, *Comparative Politics*, 1, 167 - 186
- Mauno P. 1997: Enso muuttaa Borneota puupelloksi. Sademetsä on hakattu polttopuiksi ja pelloiksi, istutuksilla yritetään palauttaa pensaiden valtaama maa puille, *Aamulehti* 18.5.1997, 12
- Miettinen O. 1997: Väestönsiirrot ravistelevat Keski-Aasiaa. Kymmenet kansallisuudet kärsivät neuvostovallan aikaisista pakkosiirroista alueelle, *Aamulehti* 25.4.1997, 2
- Milo Paskal 1997: The constitutional rights and minorities in the Balkans, a comparative analysis, *Perceptions, Journal of International Affairs*, Vol. II, 3, 13 - 31
- Morris D. R. 1992: South Africa: the politics of racial terminology, *Political Communication*, Vol. 9, 2, 111 - 117
- Mosse D. 1994: Idioms of subordination and styles of protest among Christian and Hindu Harijan castes in Tamil Nadu, *Contributions to Indian sociology*, 28, 1, 67 - 102
- Nash J. 1995: The reassertion of indigenous identity: Mayan responses to state intervention in Chiapas, *Latin American Research Review*, Vol. 30, 3, 7 - 37
- Osaghae E. E. 1996: Human rights and ethnic conflict management: the case of Nigeria, *Journal of Peace Research*, Vol. 33, 2, 171 - 188
- Packer G. 1996: Ethiopia's prisoners of blood, *Dissent*, Summer, 117 - 128
- Parekh B. 1996: India's diversity, *Dissent*, Summer, 145 - 148
- Payne D. W. 1996: Between hope and history. Mexico's Indians refuse to disappear, *Dissent*, Summer, 61 - 66
- Perera J. 1992: Political development and ethnic conflict in Sri Lanka, *Journal of Refugee Studies*, Vol. 5, 2, 137 - 147
- Phinney J. S. 1996: When we talk about American ethnic groups, what do we mean? *American Psychologist*, Vol. 51, 9, 918 - 927
- Pietilä A. 1997: Kielipoliisi valvoo poliittista oikeaoppisuutta. Lähes mikään ei jää huomaamatta, kun intoilijat ovat asialla USA:ssa; Jumalakin on sukupuoleton, *Aamulehti* 8.5., s. 2
- Power S. 1993: Indigenous visions of nature, *Journal of Environmental Psychology*, 13, 263 - 266
- Price P. 1993: Democracy and ethnic conflict in India, *Precolonial Legacies in Tamil Nadu*, *Asian Survey*, Vol. 33, 5, 493 - 506
- Rantala L. 1997: Kuolan saamelaisten ankara arki, *Kide: Lapin yliopiston tiedotuslehti*, 3, 39-40
- Refugees voices from exile 1997: The return of the Kazaks, *Refugees* 1, 10
- Regan P. M. 1996: Conditions of successful third-party intervention in intrastate conflicts, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 40, 2, 336 - 359
- Rekola M. 1997: Intiaanien perinteet elävät vahvoina sorrosta huolimatta, *Aamulehti* 1.12.1997, s. 2

- Reuter 1995: Burundi vältti Ruandan tien, Aamulehti 21.3., s. 2
- Reuter, Brasilia 1997: Brasilian intiaanit tubin armoilla, Aamulehti 3.10., s. 20
- Reuter, Brasilia 1997: Intiaanit saivat Brasiliassa lisää maata, Aamulehti 5.11.1997, s. 20
- Reuter, DPA 1995: Lebed ottaisi vallan Venäjällä, Aamulehti 20.2.1995
- Reuter, Lumumbashi 1997: Sissipäällikkö Kabilan 30-vuotinen sota, Aamulehti 6.5., s. 16
- Reuter, Zharkent, Kazakstan 1997: Kazakstanin uiguurit iloisia vapaudesta. Kiinan puolella olisi elintaso korkeampi, mutta siellä uiguurit ovat syrjittyjä. Aamulehti 27.2.1997
- Richards P. 1995: Rebellion in Liberia and Sierra Leone: a crisis of youth? Teoksessa O. Furley (toim.) Conflict in Africa. London: Tauris Academic Studies, 134 - 170
- Sarfoh J. A. 1986: The West African zongo and the American ghetto, some comparative aspects of the roles of religious institutions, Journal of Black Studies, Vol. 17, 1, 71 - 84
- Schopple G. M. 1995: Apache reservation: indigenous peoples and the American state by Richard J. Perry, kirja-arvostelu, American Historical Review, Vol. 100, 1, 245
- Seligman L. J. 1996: Deathly waters and hungry mountains: agrarian ritual and class formation in an Andean town, kirja-arvostelu, American Anthropologist, Vol. 98, 2, 411 - 413
- Sinha A. C. 1994: Bhutan in 1993, continuing ethnic stalemate, Asian Survey, Vol. 34, 2, 181 - 184
- Sinha A. C. 1995: Bhutan in 1994, will the ethnic conflict be resolved?, Asian Survey, Vol. 35, 2, 166 -170
- Smyth F. 1994: The horror. Rwanda: a history lesson, New Republic, Vol. 210, 25, 19 - 21
- Ströbele-Gregor 1994: From Indio to Mestizo... to Indio, new indianist movements in Bolivia, Latin American Perspectives, Vol. 21, 2, 107 - 121
- Suny R. G. 1996: The State of Nations. The Ex-Soviet Union and its Peoples, Dissent, Summer, 90 - 96
- Sverloff M. 1995: Kuolan saamelaiset, Rajaseutu: rajaseututyön äänenkannattaja, 3, 12 - 13
- Swain A. 1996: Displacing the conflict: environmental destruction in Bangladesh and ethnic conflict in India, Journal of Peace Research, Vol. 33, 2, 189 - 203
- Tirkkonen J. 1995: Elämän odotushuoneessa, Oma markka, 1, 30 - 31
- Tracer G. L. 1991: Languages of the World. Languages in culture, Collier's Encyclopedia 14, New York, Lontoo, 303-313
- Tunkkari H. 1995: Saamelaiset tänään, Rajaseutu: rajaseututyön äänenkannattaja, 3, 11
- Turner T. 1996: Brazil: indigenous rights vs. neoliberalism, Dissent, Summer, 67 - 69
- Weiss H. 1997: Blåa män i brugröna uniformer, Kosmopolis, Vol. 27, 1, 95 - 109

- Welch C. E., Jr. 1995: The Ogoni and self-determination: increasing violence in Nigeria, *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 33, 4, 634 - 649
- Wilhelm U. 1997: Menschen von Glauben und Fleiß. Zu Besuch bei der mennonitischen Gemeinde im Nordwesten Mexikos, *Die Zeit*, 19.12., s. 49-50
- Wright J. 1996: The OSCE and the protection of minority rights, *Human Rights Quarterly*, 18, 190 - 205
- Yakimov O. D., Morrison J. F. 1995: The National Press of the Indigenous Peoples of Siberia: Origins and Future Directions, *European Journal of Communication*, 10, 1, 109-126

Sanakirjat

- Atlas of the World's Languages, New York 1994: Routledge
- The Cambridge Encyclopedia of Japan, Cambridge 1993: Cambridge University Press
- Collins English Dictionary, 3. ajantasaistettu painos, Glasgow 1994: HarperCollins
- Davau M., Cohen M., Lallemand M.: Dictionnaire du français vivant, Paris, etc: Bordas, s.a.
- Dictionnaire Quillet de la langue française I - IV, Paris 1975: Librairie Aristide Quillet
- Duden, Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in acht Bänden, Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich 1993: Dudenverlag
- Grand Larousse de la langue française en six volumes I - VI, Paris 1971 - 1978: Librairie Larousse
- Grosses Fremdwörterbuch, Leipzig 1982: Bibliographisches Institut
- Helastie, Hytönen, Talvitie, Espanja-suomi suursanakirja, Espoo 1991: Tietoteos
- Larousse, Dictionnaire de la langue française, Paris 1979: Librairie Larousse
- Larousse universel, 1 - 2, Paris 1982: Librairie Larousse
- Logman Dictionary of the English Language New Edition, Burnt ill, Harlow 1991: Logman
- Micro Robert, Langue française plus noms propres, cartes et chronologie, Paris 1988: Dictionnaires le Robert
- Nykysuomen sanakirja osa IV, Vierasperäiset sanat, Nykysuomen laitos (toim.), Suomalaisen kirjallisuuden seura, Porvoo, Helsinki, Juva 1989: WSOY
- Otavan Suuri Ensyklopedia, 1 - 24, Helsinki 1978 - 1983: Otava
- Oxford English Dictionary, Vol. I - XX, second edition, Oxford 1989: Clarendon Press
- Slovarj ruskogo jazyka v cetyreh tomah, Akademija nauk SSSR, Institut ruskogo jazyka, Moskva 1981 - 1984: Russkij jazyk
- Sovetskij enciklopedicheskij slovarj, Moskva 1980: Sovetskaja enciklopedija

- Sovremennyj slovarj inostrannyh slov, Moskva 1993: Russkij jazyk
- Suomen kielen perussanakirja, 1 - 3, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki 1990 - 1994: Valtion painatuskeskus
- Taylor J. & Shaw W., A Dictionary of the Third Reich, Lontoo 1988: Crafton
- Tolkovyj slovarj russkogo jazyka I – IV, D. H. Ushakov (toim.), Moskva 1974: Sovetskaja enciklopedija
- Trésor de la langue française, Paris 1971 -1994
- Wahrig G., Deutsches Wörterbuch. Mit einem "Lexikon der deutschen Sprachlehre". Herausgegeben in Zusammenarbeit mit zahlreichen Wissenschaftlern und anderen Fachleuten. Jubiläumsausgabe, Gutersloh / München 1991: Bertelsman Lexikon Verlag

Tietosanakirjat ja muut hakuteokset:

- Africa I, II, Handbooks to the Modern World, Facts on File, New York 1989
- Africa South of the Sahara, Lontoo 1995: Europa publication Ltd
- Africa South of the Sahara, Lontoo 1997: Europa publication Ltd
- The Atlas of the Arab World, Geopolitics and Society, Facts on File, New York, Oxford 1990
- Boljšhaja sovetskaja enciklopedija, 1 - 30, Izdatel'stvo Sovetskaja enciklopedija, Moskva 1978
- Brockhaus Enzyklopädie in vierundzwanzig Bänden, neunzehnte, völlig neu bearbeitete Auflage, Mannheim 1986 - 1994: Brockhaus
- Brockhaus Enzyklopädie in vierundzwanzig Bänden, 1 - 13, zwanzigste, überarbeitete und aktualisierte Auflage, Mannheim 1996: Brockhaus
- The Cambridge Handbook of Contemporary China, Cambridge 1991: Cambridge University Press
- Catani M., Linder M.-L., Pulkkinen E., Sulkakäärme ja Jaguaarijumala, Meksikon ja Guatemalan intiaanikulttuurit, Mesoamerikkaa olmeekeista asteekkeihin, Koululaisluettelo, Tampereen taidemuseon julkaisuja 75/1997
- CD Facta 97, WSOY, Helsinki
- China's Minority Nationalities, Beijing 1984: China Reconstructs
- Collier's Encyclopedia, 1 - 24, New York 1991: Macmillan Educational Company
- Crowe D. M., A History of the Gypsies of Eastern Europe and Russia, Lontoo 1995: Tauris
- Cultural Atlas of Africa, Jocelyn Murray (toim.), Oxford 1981: Phaidon Press
- The Far East and Australasia 1994, 25th Edition, London 1993: Europa Publication Ltd
- Guide to the Peoples of Europe, F. Fernández-Armesto (toim.), Lontoo 1994: Times Books
- Handbook of the Nations, 11th edition, Detroit, London 1991: Gale Research

- Ihmisen suku, osa 5, Nykyiset alkuperäiskansat, Helsinki 1995: WSOY
- Kari Risto, Maailman valtiot, Helsinki 1992: Tammi
- Kodin suuri tietosanakirja, 1 - 15, Helsinki 1976 - 1980: Weilin + Göös
- Lindberg Pirkko: Maailmanmatka, Helsinki 1994: Gummerus
- La Grande Encyclopédie, 1 - 20, Supplement 1 - 2, Index, Paris 1971-1985: Librairie Larousse
- Lappi, Saamelaisten ja suomalaisten maa, osa 4, Hämeenlinna 1985: Karisto
- Maailma nyt, 1 - 10, Helsinki 1992 - 1993: Weilin + Göös
- Manninen O., Suur-Suomen ääriiviivat, Helsinki 1980: Kirjayhtymä
- McKee J. O., Ethnicity in contemporary America, A Geographical Appraisal, Iowa 1985: Kendall Hunt
- The Middle East and North Africa 1994, Lontoo 1993:Europas Publication
- Mark R. A., Die Völker der Sowjetunion, Opladen 1989: Westdeutscher Verlag
- Mitä Missä Milloin - kansalaisen vuosikerta 1998, Helsinki: Otava
- Narody mira, Istoriko-etnograficheskiy spravochnik, Moskva 1988: Sovetskaja enciklopedija
- Neue Zeitschrift für Musik, Richard Wagner, Gesammelte Schriften und Dichtungen 1871-1883, Leipzig 3. ja 6.9.1850, osa 5, 83 - 108
- The New Encyclopædia Britannica in 30 Volumes, Encyclopædia Britannica Inc. 1982
- Price D. H. Atlas of World Cultures, A Geographical Guide to Ethnographical Literature, London 1990: Sage Publications
- South America, Central America and the Caribbean 1993, Lontoo 1992: Europa Publications
- Suomalainen tietosanakirja, 1 - 11, Helsinki 1988 - 1993: Weilin + Göös
- Spectrum tietokeskus, 1 - 17, Helsinki 1976 – 1987: WSOY
- Tieto, Asioita, tapahtumia, ihmisiä, Helsinki 1984 -1986: Weilin + Göös
- Uusi sivistyssanakirja, Toim. Annukka Aikio, uusinut Rauni Vornanen, Keuruu 1992: Otava
- Virrankoski P., Yhdysvaltain ja Kanadan intiaanit, Intiaanikansojen kulttuuri ja historia Rio Grandelta Yukonjoelle, Helsinki 1994: Gummerus
- Volkov N. N., Rossijskije saamy, Istoriko-etnograficheskiye ocherki, Saamskij Institut 1994

Muut lähteet

Agentia 21 - tulevan vuosisadan eväät, TV2, 28.10.1995, klo 15.05

Ajankohtainen kakkonen, TV2, 1.7.1997, klo 21.00

A-Bros, TV1, 21.11.1997, klo 21.00

”Intiaani”symposium, Tampereen yliopisto, 8.1.1998

Kadonnut maailma, TV1, 3.12.1995, klo 16.05

Kalaretki, TV2, 20.7.1995, klo 19.05

Katse maailmalle: Aavikkoprinssi, TV1, 14.9.1997, klo 16.05

Matkapassi, TV2, 24.9.95, klo 19.25

Observerat: Experimentet Namibia, FST, TV1, 21.2.1994 klo 21.30

Pallo haltuun, TV2, 22.10.1995, klo 19.25

Paluu Taigalle, TV1, 5.5.1995, klo 15.50

Prisma, Baabelin aakkoset, TV1, 18.2.1995, klo 15.30

Religion som vapen, FST, TV1, 13.2.1995, klo 21.30

Suomesta Azerbaidžaniin - kestävätkö kulttuurin kiskot, FST, TV1, 12.10.1997, klo 18.00

TV-uutiset, TV1, 13.3.1995, klo 20.30

TV-uutiset, TV1, 10.7.1997, klo 20.30

TV-uutiset, TV1, 24.7.1997, klo 20.30

Ulkolinja: Tulivuoren varjossa, TV 1, 20.2.1995 klo 22.05

Ympäristöuutiset, TV2, 26.2.1995, klo 18.40